

การสร้างร่างกายที่สยบยอมของผู้ต้องขังหญิงต่ออำนาจในเรือนจำ

ปริญญาณิพนธ์

ของ

เบญจวรรณ บุญโทแสง

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์

สิงหาคม 2559

การสร้างร่างกายที่สยบยอมของผู้ตั้งขังหญิงต่ออำนาจในเรือนจำ

ปริญญาณิพนธ์
ของ
เบญจวรรณ บุญโทแสง

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์
สิงหาคม 2559
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การสร้างร่างกายที่สยบยอมของผู้ต้องขังหญิงต่ออำนาจในเรือนจำ

บทคัดย่อ

ของ

เบญจวรรณ บุญโทแสง

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์
สิงหาคม 2559

เบญจวรรณ บุญโทแสง. (2559). การสร้างร่างกายที่สยบยอมของผู้ต้องขังหญิงต่ออำนาจในเรือนจำ. ปรินญาณิพนธ์ ปร.ด.(พัฒนศึกษาศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรวุฒิ ปัดไธสง, ดร.กิตติกร สันคติประภา, ดร.จิตติมา เจือไทย.

ปรินญาณิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อตอบคำถามการวิจัยว่า เรือนจำมีกระบวนการสร้างความเป็นอัตบุคคลให้กับผู้ต้องขังหญิงกลายเป็นร่างกายที่สยบยอมต่ออำนาจได้อย่างไร ผ่านการวิเคราะห์ให้เห็นความไม่เท่าเทียมทางเพศต่อร่างกายของผู้ต้องขังหญิง ผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีการศึกษาเรื่องเล่าแบบฟุโกต์เดียน ซึ่งวิธีวิทยานี้เน้นการวิเคราะห์อำนาจและปฏิบัติการทางอำนาจจากการสนทนาเรื่องเล่าประสบการณ์ของอดีตผู้ต้องขังหญิงจำนวน 15 คน ผลการศึกษาเผยให้เห็นว่า ผู้ต้องขังหญิงถูกสร้างให้เป็นร่างกายที่สยบยอมภายใต้ความเป็นหญิง ในฐานะหญิงที่รักสวยรักงาม หญิงที่มีทักษะความสามารถแบบหญิง หญิงที่มีความรัก และร่างกายที่สยบยอมภายใต้ความสัมพันธ์ของครอบครัว ในฐานะแม่ ลูก และเมีย ด้วยการกำกับควบคุมตนเอง ภายใต้เทคโนโลยีแห่งอำนาจในการสังเกตการณ์อย่างเป็นลำดับขั้นและการตัดสินใจเพื่อสร้างความเป็นปกติในวิถีชีวิตประจำวันของผู้ต้องขังหญิง ผ่านการกำกับร่างกายในพื้นที่ชำระล้างร่างกาย การกำกับร่างกายในพื้นที่งานและการฝึกอาชีพแบบหญิง และการกำกับร่างกายผ่านอาหารการกิน จนในที่สุดผู้ต้องขังหญิงก็กลายเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดีที่สยบยอมต่ออำนาจในเรือนจำ ในฐานะเป้าหมายของอำนาจของสถาบันรัฐสมัยใหม่ที่ผนวกรวมกับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ท้ายที่สุดเรือนจำก็เป็นพื้นที่ที่ส่งเสริมการผลิตซ้ำอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ และจำกัดทางเลือกในการใช้ชีวิตของผู้ต้องขังหญิงภายใต้บรรทัดฐานทางเพศ ดังนั้นแล้วสังคมจึงควรจะหันมาให้ความสนใจกับการตระหนักถึงความสำคัญของเพศภาวะ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติกับผู้ต้องขังหญิงอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม และตั้งคำถามต่อบรรทัดฐานทางเพศที่สร้างผลกระทบต่อผู้หญิง

THE CONSTRUCTION OF FEMALE INMATE DOCILE BODY IN PRISONS

AN ABSTRACT

BY

BENCHAWAN BOONTOSANG

Presented in Partial Fulfillment of Requirements for the
Doctor of Philosophy degree in Development Education
at Srinakharinwirot University

August 2016

Benchawan Boontosang. (2016). **The Construction of Female Inmate Docile Body in**

Prisons. Dissertation, Ph.D.(Development Education). Bangkok : Graduate School,
Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Asst. Prof. Dr. Surawut
Padthaisong, Dr.Kittikorn Sankatiprapa, Dr.Jittima Juathai

The objective of this dissertation is to answer the research question on how the process of female inmates' docile body construction looks like? Through analyzing the gender inequality of women bodies in prisons, this research applied Foucauldian Narrative analysis to study power and its practices. 15 conversants were ex-female prisoners. The result showed that their docile bodies were created through womanhood which was an appreciation of women's beauty, skillful women, female love, and through family power relationship as a mother, a daughter, and a wife. The disciplinary self was constructed by the technology of power covering a hierarchical observation and a normalizing judgment in female inmates' everyday lives in prisons. To elaborate, the discursive practices were disciplining their bodies in the bathing area, through women oriented works and skills training, and their dietary. The women, thus, became "good" female inmates subjugated by the power of the prisons. This reflected the collaboration between the modern state institutions and patriarchy. That is to say, the prisons are a supporting space to reproduce patriarchy and limit women choices within the constructed gender norms. It is suggested that the society sincerely recognizes gender sensitivity so that women inmates can reclaim their gender equality. Most importantly, questioning gender norms that affect their lives.

ประกาศคุณูปการ

การสร้างสรรคความรู้ผ่านงานวิจัย “การสร้างร่างกายที่สยบยอมของผู้ต้องขังหญิงต่ออำนาจในเรือนจำ” ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เรียนรู้ “ชีวิต” ของการเป็นนิสิตปริญญาเอก ทั้งชีวิตทางวิชาการ ด้วยทฤษฎีและแนวความคิดอันเข้มข้น ผ่านห้องเรียนและประสบการณ์ในการทำงานวิจัย รวมไปถึงชีวิตทางสังคม ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอยู่ร่วมกัน และการพึ่งพาอาศัย ซึ่งทุกสิ่งเหล่านี้ล้วนเติมเปี่ยมไปด้วยคุณค่าอย่างหาที่เปรียบมิได้ การเรียนรู้ชีวิตทั้งหมดสำเร็จลงด้วยความรักความเมตตาของคณาจารย์ในสาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทุกท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรภูมิ บัดไธสง อาจารย์ ดร.กิตติกร สันคติประภา และอาจารย์ ดร.จิตติมา เจือไทย ผู้จุดประกายความคิดทางวิชาการ เปิดโลกทัศน์ทางความคิด ชี้นำให้ผู้วิจัยมองปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างวิพากษ์ และคอยกระตุ้นเตือนให้มีความตื่นตัวในการทำงานมาโดยตลอดระยะเวลาหลายปี ขอกราบขอบพระคุณสำหรับคำปรึกษาและคำสอนทุกถ้อยคำ ทุกวลี และทุกประโยคที่อาจารย์ได้ให้กับลูกศิษย์คนนี้อย่างไม่เหน็ดเหนื่อย แม้ว่าในบางครั้งลูกศิษย์คนนี้อาจจะรู้สึกท้อแท้และติดตัน นอกเหนือจากทั้งสามท่านนี้แล้ว ผู้วิจัยยังขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.ปัทมณา ชนวรรรช และ อาจารย์ ดร.ธัญยา รุจิเสถียรทรัพย์ สำหรับการเติมเต็มมุมมองและประเด็นสำคัญของงานวิจัยให้มีความหลากหลายและเข้มข้นมากยิ่งขึ้น มากไปกว่านั้น ขอขอบคุณกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม ตลอดจนอดีตผู้ต้องขังหญิงทุกคนที่ได้ร่วมพูดคุยสนทนาอย่างเปิดใจ แม้ว่าการพูดคุยแต่ละครั้งจะใช้เวลายาวนาน และในบางครั้งอาจจะเป็นประเด็นที่กระทบกระเทือนต่ออารมณ์ ความรู้สึก หรือสภาพจิตใจของทั้งผู้วิจัยและอดีตผู้ต้องขังหญิง จนกระทั่งผู้วิจัยสามารถที่จะสร้างสรรคความรู้ อันเป็นคุณูปการของงานชิ้นนี้ได้เป็นอย่างดี และท้ายที่สุด ผู้วิจัยขอขอบคุณครอบครัวอันเป็นที่รักยิ่ง ซึ่งพร้อมจะเฝ้ารอความสำเร็จและคอยเป็นกำลังใจที่ดีที่สุดในใจให้แก่ผู้วิจัย แม้ว่าวันเวลาของการทำงานจะผ่านล่วงเลยมานานเพียงใดก็ตาม รวมไปถึงเพื่อน พี่น้อง และกัลยาณมิตรทางวิชาการทุกท่านที่คอยจัดสรรเวลามาร่วมพูดคุย เพื่อร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางความคิด แบ่งปันความทุกข์ความสุข และคอยตั้งคำถามที่กระตุ้นให้ผู้วิจัยได้พัฒนาตนเองอยู่เสมอ

สำหรับผู้วิจัย คุณค่าของงานชิ้นนี้ จึงมิใช่เพียงความสำเร็จของการเรียนปริญญาเอกหรือการได้มาซึ่งคำนำหน้าชื่อ “ดร.” ดังที่หลายคนปรารถนา หากแต่สิ่งที่มีคุณค่ายิ่งกว่าคือ ความรักและความผูกพันที่ผู้วิจัยได้รับจากพัฒนศึกษาศาสตร์ทุกคนที่อยู่รอบข้าง ถึงเวลานี้ แม้ว่าการวิจัยจะสิ้นสุดลง แต่ความอึดอ้อมในความรู้สึกจะยังคงปรากฏอย่างชัดเจนอยู่ในความทรงจำของผู้วิจัยไปตราบนานเท่านาน

เบญจวรรณ บุญโทแสง

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ปัญหาและความสำคัญ.....	1
คำถามการวิจัย.....	5
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	5
คุณค่าของงานวิจัย.....	5
2 แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรอบความคิดในการวิจัย	7
ส่วนที่หนึ่ง เรือนจำ: พื้นที่แห่งอำนาจของรัฐและอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่.....	8
“เรือนจำ” พื้นที่อำนาจและความแยบยลในการใช้อำนาจของรัฐ.....	8
“เรือนจำ” พื้นที่ในฐานะเครื่องมือของรัฐและอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่.....	12
ส่วนที่สอง ผู้ต้องขังหญิง: กระบวนการสร้างความเป็นอัตบุคคลในฐานะร่างกาย ที่สยบยอมต่ออำนาจ.....	17
“ผู้ต้องขังหญิง” ร่างกายและความเป็นอัตบุคคลในเรือนจำ.....	18
“ผู้ต้องขังหญิง” ร่างกายภายใต้เทคโนโลยีแห่งอำนาจของเรือนจำ.....	24
“ผู้ต้องขังหญิง” อัตบุคคลผู้สยบยอม ภายใต้ปฏิบัติการของอำนาจในระบบ เรือนจำ.....	31
ส่วนที่สาม กรอบความคิดในการวิจัย.....	37
3 วิธีดำเนินการวิจัย	39
นัยสำคัญของเรื่องเล่า.....	40
แนวทางการศึกษาเรื่องเล่าแบบฟูโกต์เดียน.....	41
พื้นที่แห่งประสบการณ์และการเข้าถึงประสบการณ์.....	43
เครื่องมือและการได้มาซึ่งข้อมูล.....	51
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	52
ความไว้วางใจในข้อมูล.....	54

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4	การเดินทางจากผู้หญิงสู่ผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ..... 56
	ผู้หญิง นัยของความเป็นหญิงก่อนเข้าสู่เรือนจำ..... 58
	การกำกับตนเองตามบรรทัดฐานของความเป็นหญิง..... 59
	การกำกับตนเองผ่านรูปลักษณ์ภายนอก..... 60
	การกำกับตนเองผ่านสติปัญญาและความสามารถของผู้หญิง..... 64
	การกำกับตนเองในพื้นที่บ้านและครอบครัว..... 66
	การกำกับตนเองผ่านการจัดพื้นที่ในบ้าน..... 67
	การกำกับตนเองผ่านระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจในครอบครัว..... 69
	จุดเปลี่ยนสู่เส้นทางของการกระทำความผิด..... 75
	การเดินทางของผู้หญิงในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและตัดสินความผิด.... 80
	เรือนจำ สถาบันของรัฐในฐานะพื้นที่แห่งความเป็นชาย..... 83
	ชีวิตภายใต้วินัยและการลงโทษทัณฑ์ของเรือนจำ..... 88
	การควบคุมผ่านระบบการจัดพื้นที่..... 89
	การควบคุมผ่านการจัดระบบเวลา..... 101
	การควบคุมผ่านการจัดระเบียบความแตกต่างและความสัมพันธ์ในเรือนจำ.... 103
5	ร่างกายของผู้ต้องขังหญิงในฐานะผลผลิตของอำนาจในระบบเรือนจำ..... 108
	ร่างกายภายใต้ความเป็นหญิง..... 109
	ผู้ต้องขังหญิง : “หญิง” ผู้รักสวยรักงามในเรือนจำ..... 110
	ผู้ต้องขังหญิง : “หญิง” ผู้มีทักษะการทำงานในเรือนจำ..... 115
	ผู้ต้องขังหญิง : “หญิง” ผู้มีความรักในเรือนจำ..... 116
	ร่างกายภายใต้ความสัมพันธ์ของครอบครัว..... 119
	ผู้ต้องขังหญิง : “แม่” ภายใต้อำนาจแห่งวินัยในเรือนจำ..... 121
	ผู้ต้องขังหญิง : “ลูก” ภายใต้อำนาจแห่งวินัยในเรือนจำ..... 132
	ผู้ต้องขังหญิง : “เมีย” ภายใต้อำนาจแห่งวินัยในเรือนจำ..... 139

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
6 ปฏิบัติการสร้างร่างกายที่สยบยอมของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ.....	143
การสร้างร่างกายผ่านกระบวนการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย.....	145
การรู้ข้อมูลล่วงหน้า.....	148
การเตรียมตัวให้พร้อมก่อนเวลาอาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย.....	152
การเรียนรู้และฝึกปฏิบัติ.....	155
การสร้างร่างกายผ่านงานและการฝึกอาชีพแบบหญิง.....	168
การเลือกฝึกอาชีพ.....	172
การฝึกฝนตนเองในการทำงาน.....	175
การสร้างความรู้ความเข้าใจในงานและอาชีพ.....	179
โภชนาการในฐานะกระบวนการสร้างสุขภาพ.....	181
การเตรียมตัวก่อนเข้าโรงเลี้ยงหรือโรงครัว.....	184
การรับประทานอาหารแบบผู้ต้องขังหญิง.....	187
 7 บทสรุปและภาพสะท้อนของความรู้ผ่านพื้นที่งานวิจัย.....	 198
เรื่องเล่าประสบการณ์สู่การสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ทางวิชาการ.....	200
การเดินทางบนแนวทางการศึกษา “Foucaultian Narrative Approach”.....	205
การขับเคลื่อนความรู้ในงานวิจัยสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบาย.....	207
การใคร่ครวญตนเองและสร้างตัวตนใหม่ของผู้วิจัย.....	214
 บรรณานุกรม.....	 217
 ภาคผนวก.....	 225
 ประวัติย่อผู้วิจัย.....	 235

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความสำคัญ

“เรือนจำ” หรือ “คุก” (Prison) เป็นสถาบันทางสังคมอย่างหนึ่งที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งได้รับมอบอำนาจจากรัฐให้ใช้อำนาจโดยตรงต่อการกระทำความผิดและตัวผู้กระทำความผิด เรือนจำในการรับรู้ของสังคมจึงมีฐานะเป็นพื้นที่ของการรวบรวมอาชญากรผู้กระทำความผิดให้มาอยู่รวมกัน ภายใต้วินัย กฎเกณฑ์ และกติกาที่เข้มงวดและมีความเคร่งครัดสูงสุด โดยมีเจตจำนงในการแยกแยะคนกลุ่มนี้ออกจากคนทั่วไปในสังคมเพื่อความปลอดภัย ในขณะที่เดียวกันก็นำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และแก้ไขพฤติกรรมที่ผิดพลาดให้ผู้กระทำความผิดกลายเป็นพลเมืองดีกลับคืนสู่สังคม ภายใต้ปฏิบัติการของการสร้างผู้ต้องขังที่ดี ผ่านเทคนิควิธีการของอำนาจในลักษณะต่างๆ เรือนจำจึงเป็นพื้นที่ที่มีความเข้มข้นในการใช้อำนาจ ทั้งในระดับที่สามารถมองเห็นได้และมองไม่เห็น เพื่อควบคุมผู้กระทำความผิดและจัดกระทำให้กลายเป็นร่างกายหรือตัวตนที่จำนน และพร้อมที่จะก่อรูปตัวตนใหม่ที่เป็นไปตามความต้องการของเรือนจำ ความหมายของเรือนจำจึงมิใช่เพียงสถานที่หรือพื้นที่ในทางกายภาพที่ปรากฏอยู่ทั่วไปเท่านั้น หากแต่เป็นพื้นที่ทางสังคมที่ซับซ้อน ซึ่งผูกโยงกับอุดมการณ์ อำนาจ ความรู้ และวินัยที่ร่วมกันประกอบสร้าง “ความเป็นเรือนจำ” อันสะท้อนความหมายและคุณค่าของเรือนจำ ในฐานะโลกแห่งความมืดมน เลวร้าย ลึกลับน่ากลัว และเป็นสิ่งอัปมงคลที่ไม่มีผู้ใดอยากเจียดกายเข้าใกล้

เมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้ที่ต้องตกอยู่ภายใต้วงจรของวินัยและการควบคุมกำกับ ทั้งทางร่างกายและจิตสำนึก ภายใต้อาณาบริเวณแห่งเรือนจำ ในฐานะของ “ผู้ต้องขัง” หรือ “ผู้ต้องราชทัณฑ์” (Prisoner) จึงมีอาจที่จะหลีกเลี่ยงการถูกทำให้กลายเป็นพื้นที่ชีวิตที่มีตัวตนและมีอัตลักษณ์คนคุก (Prisoner Identity) อันเต็มไปด้วยมายาภาพของความหมายและคุณค่าในเชิงลบ อำนาจและความหมายแห่งเรือนจำได้ทำหน้าที่ในการฉายภาพของมนุษย์ที่ถูกทอดถอนรากเหง้าแห่งอิสรภาพในการคิด การตัดสินใจ และการกระทำ จนกลายเป็นผู้ที่ถูกทำให้ไร้ศีลธรรม ไร้ความมั่นคงปลอดภัย ไร้โอกาส ไร้ทางเลือก และไร้ความสามารถ ส่งผลต่อการเบียดขับผู้ต้องขังให้ถูกกีดกันออกจากสังคมและถูกลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ผู้ต้องขังทั้งหลายจึงยากที่จะหนีพ้นการถูกประกอบสร้าง ตัดสิน ตีตรา และตอกตรึงอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดให้มีอัตลักษณ์ทางสังคมที่เป็นเนื้อเดียวกันกับความหมายและคุณค่าของคนคุก ในฐานะผู้กระทำความผิด ผู้ไม่บริสุทธิ์ คนเลว คนชั่ว หรืออาชญากรสามัญ ที่สำคัญมายาคติของผู้ต้องขังที่สังคมได้สร้างขึ้นนี้ได้ส่งผลให้ผู้ต้องขังถูกทำให้กลายเป็นอื่น และถูกเบียดขับออกจากสังคม จนกลายเป็นบุคคลที่ไร้พื้นที่ในสังคมไปในที่สุด

จากสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศของกรมราชทัณฑ์ สํารวจ ณ วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2558 พบว่า มีผู้ต้องราชทัณฑ์อยู่ในเรือนจำทั่วโลก 10.35 ล้านคน โดยในจำนวนนี้เป็นผู้ต้องราชทัณฑ์ในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็น นักโทษเด็ดขาด ผู้ต้องขังระหว่าง (อุทธรณ์-ฎีกา/ ใต้สวนพิจารณา/ สอบสวน) เยาวชนที่ฝากขัง ผู้ถูกกักกัน หรือแม้แต่ผู้ต้องกักขังรวมเป็นจำนวนทั้งสิ้น 328,461 คน (ศูนย์สารสนเทศ กองแผนงาน กรม, 2558) จากสถิติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ประเทศไทยมีผู้ต้องขังจำนวนไม่น้อยที่ถูกตัดขาดออกจากโลกภายนอกของผู้บริสุทธิ์ ในฐานะผู้กระทำความผิดที่ต้องถูกแบ่งแยกออกจากความเป็นมนุษย์ปกติ ซึ่งพวกเขาต้องเผชิญกับการปรับตัวอย่างถอนรากถอนโคนเบื้องหลังกำแพง และกลายเป็นคนชายขอบที่สังคมไม่ยอมรับ ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อผู้ต้องขังได้ชื่อว่าเป็น “ผู้หญิง” (Female Prisoner) ด้วยแล้ว จำนวนที่น้อยกว่าผู้ต้องขังชายโดยคิดเป็นเพียงร้อยละ 14.5 ของผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ ทำให้ผู้ต้องขังหญิงเป็นกลุ่มบุคคลที่มักจะถูกลืมนิ่งไปจากการรับรู้ของสังคม และถูกเบียดขับให้กลายเป็นวัตถุที่ศิโรราบต่ออำนาจอย่างที่สุด ที่สำคัญผู้ต้องขังหญิงยังเป็นกลุ่มบุคคลที่มีแนวโน้มจะจำนนต่ออำนาจ ความรู้ และความจริงมากยิ่งขึ้นกว่าผู้ต้องขังชาย เพราะอำนาจที่เข้มข้นของเรือนจำได้อาศัยความรู้ทางเพศภาวะว่าด้วยความเป็นเพศและมายาภาพความเป็นหญิงในการแสดงอำนาจ เพื่อร่วมจัดกระทำกับร่างกายหรือตัวตนของผู้ต้องขังหญิง อันส่งผลให้ความหมายและคุณค่าในเชิงลบ ภายใต้อัตลักษณ์ทางสังคมในฐานะคนคุกมีความเข้มข้นมากขึ้นเป็นเท่าทวีคูณ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้บริบทของสังคมไทย ซึ่งผู้หญิงได้ถูกกำหนดความหมายและคุณค่า บนฐานคิดของความเป็นหญิงตามกรอบเพศมาเป็นเวลาช้านาน ในสังคมไทยจึงปรากฏมายาภาพชุดต่าง ๆ ซึ่งทำหน้าที่ในการครอบงำความคิด ความเชื่อ และแนวทางการดำเนินชีวิตของผู้หญิง เพื่อให้เป็นไปตามความปรารถนาและความคาดหวังของสังคม ผู้หญิงไทยจึงกลายเป็นเพศที่ต้องติดอยู่ภายในกรอบบรรทัดฐานทางเพศอันชอบธรรมของสังคม โดยไม่มีอิสระในการเลือกปฏิบัติตามความปรารถนาของตนเอง ที่สำคัญกรอบเพศและมายาคติความเป็นหญิงได้สะท้อนให้เห็นฐานคิด ภายใต้อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) ที่มีใช้เป็นเพียงการครอบงำในระดับปัจเจกบุคคล หากแต่เป็นรูปแบบโครงสร้างของการครอบงำทางค่านิยม หรือระบบการให้คุณค่าของลำดับสูงต่ำ โดยที่ชายเป็นฝ่ายกำหนดกรอบกติกาต่าง ๆ ของสังคมให้เป็นไปเพื่อเอื้อประโยชน์ของตนเอง นำไปสู่การจัดระเบียบทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์หญิงชายในระดับครอบครัว สังคม และพื้นที่สาธารณะ คนทั่วไปจึงล้วนยอมรับการดำรงอยู่ของสถานภาพ กฎเกณฑ์ กติกาที่แตกต่างกันของหญิงและชาย อันนำไปสู่ระบบความไม่เสมอภาคทางเพศ (นภาพร หะวานนท์, 2547: 60) อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่จึงเป็นความเชื่อที่สนับสนุนให้ผู้ชายเป็นศูนย์กลางของระบบความคิดและอำนาจที่เหนือกว่า ในขณะที่ผู้หญิงเป็นอาณานิคมของผู้ชายในทุกอาณาบริเวณของสังคม นอกจากนั้นอุดมการณ์นี้ยังได้ถูกถ่ายทอดและส่งผ่านจากรุ่นสู่รุ่น โดยระบบกฎเกณฑ์ทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างจิตสำนึกมวลชนบนพื้นฐานของความคิดความเชื่อในกระบวนการขัดเกลาทางสังคม อันเกี่ยวข้องกับแนวทางการดำเนินชีวิต หลักปฏิบัติ ข้อบังคับ ข้อห้าม หรือกฎเกณฑ์กติกา เพื่อขีดเส้นให้ผู้หญิงมีชีวิตอยู่ภายในกรอบ

บรรทัดฐานทางเพศของสังคม อันเป็นตำแหน่งแห่งที่ที่เบียดขับผู้หญิงให้ตกอยู่ภายใต้การควบคุม และการครอบครองของผู้ชายก่อนที่จะถือกำเนิดขึ้นด้วยซ้ำ ความแยบยลของอำนาจและความรุนแรงที่สังคมได้สร้างขึ้นนี้ ได้ส่งผลให้หญิงส่วนใหญ่ต่างยอมจำนนต่ออำนาจทางเพศ โดยปราศจากการตั้งคำถามใดๆ และแม้ว่าในช่วงสองร้อยปีที่ผ่านมา สังคมจะเกิดการเปลี่ยนแปลงหันมาให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิมนุษยชน ความเป็นประชาธิปไตย การผลิตแบบอุตสาหกรรม และความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ซึ่งได้ทำให้หญิงส่วนหนึ่งได้รับโอกาสทางการศึกษาและการทำงาน เช่นเดียวกับชาย และมีกรกล่าวถึงสิทธิสตรีหรือสตรีนิยมอย่างกว้างขวาง แต่ผู้วิจัยกลับมองว่า แนวคิดสตรีนิยมนั้นเป็นเรื่องใหญ่ที่เกี่ยวพันกับฐานคิด อำนาจ อุดมการณ์ ความรู้ ความจริง ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม ศาสนา และอื่นๆ ที่มีความละเอียดซับซ้อนยากที่จะเข้าใจได้โดยง่าย และแนวคิดสตรีนิยมเองก็ยังปรากฏข้อวิพากษ์วิจารณ์ที่ยังหาข้อยุติไม่ได้มาโดยตลอด นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังมองว่า โอกาสแห่งความเท่าเทียมในสภาวะปัจจุบันนั้นปรากฏอยู่อย่างกระจุกตัวเพียงในผู้หญิงบางกลุ่ม บางชนชั้น และบางสถานะเท่านั้น แต่สำหรับผู้หญิงอีกหลายต่อหลายกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ต้องขังหญิงก็ยังคงตกอยู่ในวังวนของปฏิบัติการแห่งอำนาจ ในการถูกรวบงำ และกำกับภายใต้ความไม่เสมอภาคทางเพศอย่างมีรูคลาย ความรู้หรือความเชื่อที่เกี่ยวข้องความแตกต่างทางเพศและความไม่เท่าเทียมทางเพศ จึงเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยเวลาและความลึกซึ้ง ในการตีแผ่ คลี่คลาย และรื้อถอนอย่างจริงจัง

ฉะนั้น สำหรับผู้วิจัยแล้ว ปัญหาความไม่เท่าเทียมทางเพศและระบบสองมาตรฐาน (Double Standard) ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยถือเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงมุ่งให้ความสนใจกับผู้หญิงที่ต้องเผชิญหน้ากับความอยุติธรรมทางสังคม อันเนื่องมาจากความแตกต่างทางเพศภายใต้อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ที่ส่งผ่านและผลิตซ้ำฐานคิดของความเชื่อทางเพศ ซึ่งให้คุณค่ากับความเป็นเพศอย่างไม่เสมอภาค โดยความเป็นชายมีฐานะของผู้กระทำการ ผู้คุมเกม และผู้มีบทบาททางสังคมที่เหนือกว่า ในขณะที่ความเป็นหญิงกลับผูกโยงอยู่กับการเป็นผู้ถูกกระทำ ผู้จำนน และมีบทบาททางสังคมที่เป็นรองและอ่อนด้อย ผู้หญิงจึงกลายเป็นเพียงวัตถุและเป้าหมายแห่งการใช้อำนาจ ในลักษณะของการถูกจับจ้อง กำกับ ควบคุม ทั้งระบบความคิด ความเชื่อ แนวทางการปฏิบัติ และวิถีการดำเนินชีวิต อันเป็นความสัมพันธ์ทางเดียวในลักษณะของการครอบงำ (Domination)

ที่สำคัญผู้วิจัยมองว่า ความแตกต่างทางเพศ ความอยุติธรรมทางเพศ หรือความไม่เท่าเทียมทางเพศได้กลายเป็นภาพสะท้อนที่ชัดเจนในสังคมไทย เมื่อผู้หญิงก้าวเข้าสู่โลกของการกระทำ ความผิดหรืออาชญากรรม และถูกพันนาการผูกติดกับเรือนจำ ความหมายของความผิดและผลของการกระทำผิดที่ผู้หญิงได้รับนั้นมีความแตกต่างจากผู้ชาย ผู้หญิงที่กระทำความผิดถูกให้ความหมายและคุณค่าในเชิงลบเพิ่มขึ้นยิ่งไปกว่าผู้ชาย แม้สิ่งที่กระทำลงไปจะเป็นความผิดลักษณะเดียวกัน แต่ผลของการกระทำความผิดที่มีต่อตัวผู้กระทำนั้นกลับแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ สำหรับผู้ชายที่กระทำความผิด การก้าวเข้าสู่โลกของเรือนจำ ก็มักนำมาซึ่งมลทินและการถูกสังคมตีตราว่าเป็นอาชญากรหรือคนเลว แต่สำหรับผู้ต้องขังหญิง มลทินและการตีตราของสังคมจะทวีความ

เข้มข้นมากยิ่งขึ้น ด้วยอำนาจทางเพศที่มีผลกระทบต่อร่างกายและตัวตนของผู้ต้องขังหญิง ท้ายที่สุดผู้หญิงที่เข้าสู่เรือนจำก็ต้องถูกทำให้กลายเป็นบุคคลผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนต่อบรรทัดฐานหรือฐานคติทางสังคมว่าด้วยการเป็นคนดีหรือพลเมืองดี ร่วมไปกับการเป็นผู้เบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานของความเป็นหญิงในสังคมชายเป็นใหญ่ภายใต้วาทกรรมทางเพศ กลายเป็นผู้หญิงที่ชั่วร้ายหรือผู้หญิงไม่ดี ซึ่งหมายความว่าไปถึงการเป็นแม่/ ลูก/ ภรรยาที่บกพร่องของครอบครัวและไม่เป็นไปตามความคาดหวังของสังคม ภายใต้อัตลักษณ์ทางสังคมแบบ “ผู้หญิงชั่วๆ” ชั่วร้ายอัตลักษณ์ทางสังคมนี้จะคอยฉายภาพของความหมายและคุณค่าในเชิงลบผ่านการบอกเล่าและการผลิตซ้ำ จนกลายเป็นความรู้และความจริงหนึ่งเดียวแบบเบ็ดเสร็จ ชุดของคำอธิบายเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางสังคมของผู้ต้องขังหญิงจึงฝังแน่นอยู่ในการรับรู้และจิตวิญญาณของผู้คนในสังคม (Internalization) ทำหน้าที่ครอบงำความคิดความเชื่อของสังคมหรือแม้กระทั่งตัวของผู้ต้องขังหญิงเองให้สยบยอมและมีสำนึก โดยไม่รู้ตัวและปราศจากการตั้งคำถาม ความรุนแรงของอำนาจจึงเอื้อให้ผู้ต้องขังหญิงมีแนวโน้มที่จะจำนนต่ออำนาจ คิด เชื่อ และปฏิบัติตามเจตจำนงของอำนาจ จนกลายเป็นตัวตนที่สยบยอมอย่างง่ายดาย จนยากที่จะเปลี่ยนแปลง

อย่างไรก็ตาม เมื่อได้รับการปลดปล่อยให้พ้นโทษออกสู่โลกภายนอก การเข้าสู่โลกของเรือนจำและได้รับการลงโทษ เพื่อชดเชยในสิ่งที่ได้กระทำความผิดลงไปตามเจตจำนงของสังคม ก็มีได้เป็นเครื่องรับประกันว่า ผู้ต้องขังหญิงจะสามารถลบล้างบาปหรือความผิดในการรับรู้ของสังคมไปได้ เพราะสังคมกลับยังคงตอกตรึงอดีตผู้ต้องขังหญิงไว้กับคุณค่าและความหมายในเชิงลบ ที่เป็นไปตามอัตลักษณ์ทางสังคมของคนคุกอย่างเหนียวแน่น นำมาซึ่งการปฏิเสธและกดทับอดีตผู้ต้องขังหญิงให้กลายเป็นผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมที่ตกต่ำ ถูกกลืนเลื่อนไปจากสังคม ขาดโอกาสขาดพื้นที่ และไม่ได้รับการยอมรับให้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมในฐานะผู้ที่มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น ภายใต้การถูกตราประทับและทำเครื่องหมายสลักหลังให้ถูกรับรู้แบบเหมารวมจากสังคมและมีอัตลักษณ์ที่เป็นหนึ่งเดียวแบบเบ็ดเสร็จ อดีตผู้ต้องขังหญิงจึงต้องประสบกับความยากลำบากอย่างแสนสาหัสในการดำเนินชีวิตร่วมกับครอบครัวหรือบุคคลอื่นๆ ในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเปรียบเทียบกับระหว่างอดีตผู้ต้องขังที่เป็นหญิงกับอดีตผู้ต้องขังที่เป็นชายแล้ว จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ได้เอื้อให้สังคมพร้อมจะให้อภัยและให้โอกาสอดีตผู้ต้องขังชายมากกว่า ทั้งในด้านการทำงาน ความสัมพันธ์ทางสังคม หรือแม้แต่การกลับคืนสู่ครอบครัว ในขณะที่อดีตผู้ต้องขังหญิงกลับถูกปฏิเสธด้วยคุณค่าและความหมายในเชิงลบที่ทับซ้อนอิสรภาพทางกายที่ได้รับการปลดปล่อยออกจากเรือนจำเมื่อพ้นโทษจึงมิใช่อิสรภาพที่แท้จริง หากแต่เป็นเพียงเปลือกนอกของอิสรภาพ ซึ่งไม่อาจปลดปล่อยอดีตผู้ต้องขังหญิงให้หลุดพ้นจากการถูกตีตราจากสังคมไปได้ ยิ่งไปกว่านั้น เมื่ออดีตผู้ต้องขังหญิงพ้นโทษออกมาใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคม มายาคติของเพศในสังคมชายเป็นใหญ่ที่ปิดกั้นผู้หญิงไว้เพียงภายในอาณาบริเวณของความเป็นส่วนตัว บ้านหรือครอบครัว เพื่อให้ผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนด้อยกว่าผู้ชาย ยังทำให้โอกาสที่อดีตผู้ต้องขังหญิงจะสามารถสร้างชีวิตใหม่ที่ดีขึ้นผ่านการทำงานหรือการมีรายได้เลี้ยงตนเองนั้นเป็นสิ่งที่ยากยิ่ง อดีตผู้ต้องขังหญิงส่วนใหญ่มักจะตกอยู่ในสภาพที่จำต้องสยบยอมต่อทุกสิ่งที่สังคม

กำหนดไม่ต่างไปจากชีวิตในเรือนจำ ภายใต้การพันนาการของโซ่ตรวนเส้นใหญ่ของโลกภายนอก ฉะนั้น ในท้ายที่สุดอดีตผู้ต้องขังหญิงก็ไม่สามารถจะสร้างชีวิตใหม่และมีชีวิตที่ดีได้เมื่อพ้นโทษออกจากเรือนจำ ทั้งยังถูกกดทับ (Oppression) และกีดกัน/เบียดขับ (Exclusion) ให้อดีตผู้ต้องขังหญิงกลายเป็นอื่น (the Otherness) และไร้พื้นที่ทางสังคมไปในที่สุด

อย่างไรก็ตาม ด้วยฐานคิดของผู้วิจัยในเชิงภววิทยาที่ได้รับอิทธิพลจากวิธีคิดแบบหลังสมัยใหม่ (Post-Modern) ซึ่งเชื่อในความจริงที่มีได้เป็นหนึ่งเดียวเบ็ดเสร็จ แต่กลับเต็มไปด้วยความเลื่อนไหลและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แม้กระทั่งความรู้และความจริงก็เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น ณ บริบทหรือเวลาหนึ่งๆ เพื่อเป็นเครื่องมือของอำนาจที่พร้อมจัดการกับมนุษย์ให้เป็นไปตามเจตจำนงของมัน จึงไม่มีความรู้หรือความจริงใดที่เป็นความจริงแท้แน่นอน ฉะนั้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะเชื่อมั่นและยืนยันหยั่งอยู่บนความแตกต่างหลากหลายของมนุษย์ ภายใต้ความเท่าเทียมและการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เสมอภาค ด้วยเหตุนี้ในประเด็นเกี่ยวกับอัตลักษณ์และตัวตน ผู้วิจัยจึงไม่ได้มองว่าเป็นเรื่องธรรมชาติ หากแต่เป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้นภายในวาทกรรมหลายชุดที่เต็มไปด้วยอำนาจและภาคปฏิบัติการของอำนาจ เพื่อสร้างความจริงแทรกซึมเข้าไปในระดับจิตสำนึกและจิตวิญญาณของคนในสังคม จนไม่รู้ตัวและปราศจากการตั้งคำถาม เพื่อดำรงไว้ซึ่งความแข็งแกร่งของความสัมพันธ์ทางอำนาจในสังคม

คำถามการวิจัย

เรือนจำมีกระบวนการสร้างความเป็นอัตบุคคลให้ผู้ต้องขังหญิงกลายเป็นร่างกายที่เชื่อหรือสยบยอมต่ออำนาจได้อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างร่างกายที่สยบยอมของผู้ต้องขังหญิงต่ออำนาจในเรือนจำ มีความมุ่งหวังที่จะเผยและวิเคราะห์ให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมทางเพศและระบบสองมาตรฐานทางเพศในสังคม ผ่านร่างกายของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ ในฐานะที่เป็นเป้าหมายของอำนาจของรัฐบาลสมัยใหม่ที่ผนวกรวมกับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ โดยอาศัยความรู้ที่หลากหลายในการสร้างความจริงให้เกิดขึ้นในระบบของเรือนจำ เพื่อให้ความจริงนั้นสามารถจัดการกับผู้ต้องขังหญิงให้เป็นร่างกายที่สยบยอมและเชื่อฟังอย่างหมดจด ด้วยเทคโนโลยีแห่งอำนาจที่ซับซ้อนและแยบยล

คุณค่าของงานวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ จึงเป็นการขยายขอบเขตของการศึกษาที่เคยถูกจำกัดอยู่เพียงภายใต้กระบวนการทัศน์ของความรู้กระแสหลัก (Grand Narrative) ที่ส่งผลให้มนุษย์ถูกตอกตรึงทางความคิด ความเชื่อ และแนวทางปฏิบัติจนเป็นไปตามความคาดหวังของสังคม งานวิจัยชิ้นนี้พยายามชี้ชวนให้คนทั่วไปในสังคมได้มองเห็นถึงปฏิบัติการทางวาทกรรมอันซับซ้อนหลากหลายภายในอาณาบริเวณ

ของเรือนจำ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่โยงใยซ่อนเร้นระหว่างอำนาจ ความรู้ และการสถาปนาความจริง ให้เกิดขึ้นบนร่างกายหรือความเป็นอัตบุคคลของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ ภายใต้เจตจำนงแห่งอำนาจของรัฐสมัยใหม่รวมไปกับอำนาจอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ส่งผลให้ผู้ต้องขังหญิงกลายเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดี โดยการควบคุมดูแลตนเองให้มีสำนึกรู้แห่งพฤติกรรมที่สอดคล้องไปกับความจริงในระบบเรือนจำ ในฐานะที่เป็นร่างกายที่สยบยอมและเชื่อฟังต่ออำนาจ

นอกจากนั้น งานวิจัยชิ้นนี้ยังเป็นการร่วมกันสร้างความรู้ชุดใหม่ให้แก่สังคม โดยผู้ต้องขังหญิงกับผู้วิจัย ผ่านการบอกเล่าเรื่องราวประสบการณ์ชีวิตของผู้ต้องขังหญิง อันเป็นการเปิดพื้นที่ให้แก่เสียงที่แตกต่างหรือเสียงที่เคยเงียบงันให้เข้ามามีความหมายต่อการรับรู้ของคนทั่วไปในสังคม ในฐานะเรื่องเล่าขนาดเล็กย่อย (Little Narrative) ของมนุษย์ผู้มีเลือดเนื้อ มีความปรารถนามีอิสรภาพ และมีศักดิ์ศรี ซึ่งเรื่องราวของผู้ต้องขังหญิงอาจจะนำมาสู่การปรับเปลี่ยนทิศทางและแนวทางการปฏิบัติในกระบวนการลงโทษและการฟื้นฟูผู้ต้องขังที่เป็นผู้หญิงของระบบยุติธรรมทางอาญา เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงได้รับการตอบสนองในสิ่งที่เป็น อันเป็นการลดช่องว่างหรือความอยุติธรรมในสังคมที่มีมาอย่างช้านาน ที่สำคัญ เรื่องราวของผู้ต้องขังหญิงจะสามารถสร้างสรรค์กระบวนการทัศน์ทางความคิดใหม่ที่ยอมรับในความแตกต่างหลากหลาย ซึ่งมีใช่เพียงการมองอย่างเหมารวมและเบ็ดเสร็จเด็ดขาด การยอมรับความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น เพศวิถี ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม สีผิว สติปัญญา ร่างกาย หรือภาษา ล้วนแล้วแต่แสดงให้เห็นถึงการเปิดใจยอมรับความแตกต่าง และการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเสมอภาคและเท่าเทียม

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรอบความคิดในการวิจัย

ในการศึกษา การสร้างร่างกายที่สยบยอมของผู้ต้องขังหญิงต่ออำนาจในเรือนจำ เพื่อตอบคำถามการวิจัยที่ว่า อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ในพื้นที่ของเรือนจำทำให้ผู้ต้องขังหญิงกลายเป็นร่างกายที่สยบยอมต่ออำนาจได้อย่างไร ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการศึกษาดังนี้

ส่วนที่หนึ่ง เรือนจำ: พื้นที่แห่งอำนาจของรัฐและอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ เพื่อสะท้อนให้เห็นภาพของเรือนจำ ในฐานะสถาบันแห่งอำนาจทางวินัยที่เป็นพื้นที่แห่งการควบคุมซ่อนควบคุม อันเป็นเครื่องมือของรัฐสมัยใหม่ บนข้ออ้างในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ต้องขังให้กลายเป็นพลเมืองดีของสังคม รวมไปถึงกับอำนาจของอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่และความไม่เสมอภาคทางเพศ ที่ตอกย้ำให้ผู้หญิงตกเป็นเพศที่ต่ำต้อยด้อยค่ากว่าผู้ชาย

ส่วนที่สอง ผู้ต้องขังหญิง: กระบวนการสร้างความเป็นอัตบุคคลในฐานะร่างกายที่สยบยอมต่ออำนาจ เพื่อวิเคราะห์ให้เห็นถึงกระบวนการสร้างร่างกายหรือความเป็นอัตบุคคลของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ ด้วยอำนาจของรัฐสมัยใหม่ที่ผนวกพร้อมกับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ โดยอาศัยความรู้ทางอาชญาวิทยา จิตวิทยา สังคมวิทยา และอื่นๆ ซึ่งอำนาจนี้จะไม่ได้เป็นการใช้อำนาจทางตรงบีบบังคับ หากแต่เป็นอำนาจที่มีเทคโนโลยีแห่งอำนาจหรือชุดของวิธีการในการสร้างความจริงและปฏิบัติการทางอำนาจ เพื่อให้ความจริงนั้นไปจัดการกับร่างกายของผู้ต้องขังหญิงอย่างแนบเนียนและแยบยล โดยที่ผู้ต้องขังหญิงเกิดสำนึกที่ว่าจะควบคุมดูแลตนเองให้เป็นไปตามเจตจำนงของอำนาจอย่างเชื่อฟังและไร้คำถาม

ส่วนที่สาม กรอบความคิดในการวิจัย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์และสังเคราะห์งานวิจัย ทำให้สามารถประยุกต์และเชื่อมโยงฐานคิดและทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ากับประเด็นของการศึกษาวิจัยได้

ส่วนที่หนึ่ง เรือนจำ: พื้นที่แห่งอำนาจของรัฐและอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่

“ทั้งอิฐปูนและซีกรงเหล็กซึ่งประกอบขึ้นเป็นคุก เสียงตอกตริงโซ่ตรวนดังตึงตึง
 ข้าวแดงแข็งระคนด้วยก้อนกรวด น้ำแกงข้นข้นส่งกลิ่นยั่วอาเจียน
 เจ้าคือคุกแน่แล้ว เขาสร้างเจ้าไว้ทำไมนะ เพื่อคร่ำอึสราพของคนที่ถ่อยทรลักษณ์
 เพื่อคุมขังไอ้คนโทสใจอำมหิต เพื่อลงโทษไอ้เหล่าอาชญากรผู้เป็นภัยต่อสังคมมนุษย์...”
 (กุหลาบ สายประดิษฐ์ อ้างอิงจาก สุชาติ สวัสดิ์ศรี , 2548: 31)

“เรือนจำ” พื้นที่อำนาจและความแยบยลในการใช้อำนาจของรัฐ

เรือนจำถือเป็นสถาบันทางสังคม อันได้รับมอบอำนาจโดยตรงจากรัฐให้สามารถจัดการกับการกระทำความผิด และผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องขังได้อย่างชอบธรรม ผ่านระบบการลงโทษทัณฑ์ เพื่อให้ผู้ต้องขังเป็นอัตบุคคลตามเป้าหมายหรือเจตจำนงของอำนาจ การลงโทษทัณฑ์จึงเป็นกระบวนการที่ถูกสร้างขึ้น เพื่อให้การใช้อำนาจเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยกระบวนการหรือวิธีการใช้อำนาจนั้นจะถูกสร้างขึ้น ภายใต้กระบวนการทัศน์ของอำนาจและความรู้ ซึ่งไม่ได้เป็นไปแบบแน่นอนตายตัวหรือหยุดนิ่ง หากแต่มีการเปลี่ยนแปลงหรือปรับเปลี่ยนเทคนิควิธีการใช้อำนาจไปตามยุคสมัย เพื่อให้อำนาจสามารถทำงานได้อย่างแนบเนียนและแยบยลมากที่สุด

ยุคสมัยของระบบการลงโทษทัณฑ์ได้ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในงาน “Discipline and Punish: The Birth of the Prison” ของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) ซึ่งสะท้อนความเปลี่ยนแปลงของระบบการลงโทษทัณฑ์ของเรือนจำในลักษณะที่แตกต่างกันอย่างน่าสนใจ กล่าวคือการลงโทษทัณฑ์ในยุคสังคมอดีตกาลในระบบกษัตริย์ การลงโทษเป็นพิธีกรรมทางการเมืองที่สะท้อนให้เห็นสิทธิอำนาจและเจตนารมณ์ของกษัตริย์ โดยมีอุดมการณ์แห่งการแก้แค้น (Vengeance) เป็นพื้นฐานในการลงโทษผู้กระทำความผิด การกระทำความผิดทุกรูปแบบในยุคนั้นจึงถือว่าเป็นการประทุษร้ายต่อกษัตริย์ และกษัตริย์สามารถจะกระทำทัณฑ์ทรมานแก่ร่างกายของผู้กระทำความผิดได้อย่างชอบธรรม ในฐานะผู้มีอำนาจเหนือกว่าประชาชนทั้งปวง ดังเช่นในกรณี ค.ศ. 1757 ที่โรเบิร์ต เดเมียนส์ (Robert Damiens) ได้ลอบปลงพระชนม์พระเจ้าหลุยส์ที่ 15 ในกรุงปารีส และถูกตัดสินให้ได้รับทัณฑ์ทรมานอย่างรุนแรงก่อนที่จะประหารชีวิตต่อหน้าสาธารณชน ทั้งโดยการใช้คีมเหล็กร้อนที่เผาให้แดงฉีกเนื้อออกจากอก แขน สะโพกและท้อง แล้วเอาตะกั่วที่ร้อนจนกลายเป็นของเหลว น้ำมัน และยางสนเดือดราด ส่วนมือขาที่ถืออาวุธลอบปลงพระชนม์ก็ให้เผาด้วยกำมะถัน จากนั้นก็นำตัวมาฉีกแยกร่างด้วยการใช้มีดผ่าตัว และนำร่างกายที่เหลือไปเผาในกองไฟให้เป็นถ่านแล้วนำมาโปรยในสายลม (Foucault, 1977: 3) เรือนจำในยุคสมัยนี้จึงมีไว้เพื่อกระทำการลงโทษทางร่างกาย (Corporal Punishment) โดยการคุมขังหรือตีตรวนเพื่อการแก้แค้น (Retribution/Vengeance) ภายใต้ความเชื่อว่า กระทำความผิดเช่นไร ต้องได้รับการลงโทษเช่นนั้นเป็นการตอบ

แทน ที่สำคัญการกระทำทัณฑ์ทรมานแก่ร่างกายของผู้กระทำผิดจะดำเนินการอย่างเปิดเผยในพื้นที่สาธารณะ เพื่อประทับตราแห่งอำนาจลงบนร่างกายของผู้กระทำผิดให้คนทั่วไปรับรู้ อันเป็นการบอกเล่าความจริงของการกระทำผิดและการลงโทษให้ทุกคนได้เห็นผลแห่งการกระทำนั้น และเกิดความเกรงกลัวต่อการกระทำผิด

แต่เมื่อเข้าสู่ช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 ท่ามกลางสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองใหม่ กระแสทุนนิยมได้เข้ามามีอิทธิพลอย่างมากต่อสังคมโลก การกระทำผิดส่วนใหญ่เป็นความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน ระบบการลงโทษทัณฑ์จึงเกิดความเปลี่ยนแปลงรูปแบบและวิธีการ จากการลงทัณฑ์ทรมานด้วยความรุนแรงต่อร่างกายผู้กระทำผิดอย่างทารุณเช่นในอดีต มาเป็นการใช้ระเบียบวินัยควบคุมภายใต้พื้นที่ของเรือนจำ โดยการใช้ร่างกายของผู้กระทำผิดเป็นสัญญาณหรือรหัสของชุดภาพตัวแทน (Sets of Representations) ของการลงโทษให้ปรากฏในที่สาธารณะ โดยเฉพาะเมื่อผู้กระทำผิดถูกตัดสินให้ใช้แรงงานทำงานสาธารณะประโยชน์ เช่น ขุดคลอง สร้างถนนหรืออาคารบ้านเรือน ร่างกายของผู้กระทำผิดจึงกลายเป็นภาพตัวแทนแห่งการลงโทษและการกระทำผิดที่สามารถเคลื่อนย้ายไปเรื่อยๆ เพื่อส่งผ่านผลแห่งการกระทำผิดให้ผู้คนในสังคมได้รับรู้ จุดหมายในการลงโทษแบบนี้จึงเป็นการให้บทเรียนแก่จิตวิญญาณที่ผูกโยงอยู่กับการสร้างความรู้ใหม่ ให้กลายเป็นอำนาจที่มากำกับปัจเจกบุคคลในระดับลึกถึงระดับสังคม (Social Body) มิใช่เพียงร่างกายเช่นที่ผ่านมา ที่สำคัญมีการจำแนกและจัดประเภทความผิดเป็นมาตรา ซึ่งส่งผลต่อความหนักเบาของการลงโทษให้มีความละเอียดซับซ้อน นับตั้งแต่การคุมขัง เนรเทศ และประหารชีวิต และยังนำไปสู่การเกิดความรู้ใหม่ด้านกฎหมายที่มีความเป็นสากลและเป็นระบบชัดเจนยิ่งขึ้น (Ibid, 73-82)

ต่อมาเมื่อเข้าสู่ช่วงปลายศตวรรษที่ 18 ย่างเข้าสู่ต้นศตวรรษที่ 19 การลงโทษกลับลดความสำคัญของความเป็นสัญญาณหรือภาพตัวแทนแบบยุคเดิมลง โดยการนำตัวผู้กระทำผิดมาเก็บไว้ในคุกและปิดบังอำพราง พร้อมทั้งสถาปนาคุกให้กลายเป็นสถาบันที่มีบทบาทหน้าที่กำกับควบคุมพฤติกรรมและร่างกายของผู้กระทำผิดอย่างละเอียดถี่ถ้วนและแยบยล เพื่ออบรมสั่งสอนและปลูกฝังบรรทัดฐานทางสังคมในเชิงศีลธรรมในรูปแบบของการฝึกฝนร่างกาย การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการตัดสินใจ (Ibid: 131) ในยุคนี้การลงโทษจึงถูกเรียกว่า “การลงโทษสมัยใหม่” (Modern Punishment) ซึ่งเป็นปฏิบัติการทางอำนาจของเรือนจำที่ทำงานอย่างยับยั้งลงบนร่างกายของผู้กระทำผิดในระดับจุลฟิสิกส์ (Micro-physis) โดยการควบคุมร่างกาย ความคิด และจิตใจในทุกด้านอยู่ตลอดเวลา ทั้งยังอาศัยแบบแผนของการควบคุมและวิธีคิดแบบแยกส่วน เพื่อแก้ไขพฤติกรรมสร้างมนุษย์คนใหม่ให้มีคุณลักษณะที่ถูกต้องเหมาะสมแก่สังคม เรือนจำในความหมายของสังคมสมัยใหม่จึงเป็นสถาบันของระบบแห่งการแก้ไขสิ่งผิดให้กลายเป็นสิ่งถูก (Correctional System) ในฐานะที่เป็นสถานกักกัน (Detention) เพื่อการลงโทษ ซึ่งเต็มไปด้วยวินัยที่เข้มงวด การบังคับบัญชาที่เคร่งครัด และการป้องกันไม่ให้ผู้กระทำผิดหลบหนี ร่วมไปกับการทำหน้าที่เป็นสถานตัดสินคดี (Penitentiary) เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลให้เป็นไปตามที่รัฐต้องการ อันเป็นการป้องปรามและแก้ไขความผิดพลาดในตัวผู้กระทำผิดให้กลายเป็นพลเมืองดีมีคุณภาพกลับเข้าสู่สังคม

เมื่อพ้นโทษ เรือนจำจึงเป็นสถาบันที่เปิดโอกาสให้อำนาจที่เป็นวินัยสามารถกำกับควบคุมหรือปฏิบัติต่อบุคคลได้อย่างชอบธรรม เพื่อตอกย้ำให้ผู้ต้องขังกลายเป็นผู้กระทำความผิด (Compulsory Guilt) ภายใต้ระบบยุติธรรมทางอาญาที่มีเป้าหมายในการลงโทษผู้กระทำความผิดและปกป้องผู้บริสุทธิ์ ด้วยการจำแนกแยกแยะผู้กระทำความผิด ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดออกจากคนทั่วไป และดำเนินการกักขังผู้กระทำความผิดตามคำตัดสินของศาล ทั้งนี้เพื่อสร้างความปลอดภัยและความสงบสุขเรียบร้อยให้แก่ทุกคนในสังคมตามเจตจำนงของรัฐ เมื่อเป็นเช่นนี้ อำนาจของเรือนจำและรัฐจึงถูกฟอกขาวจนสะอาดเอี่ยม ด้วยการปฏิเสธการลงโทษแบบตรงไปตรงมาที่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจนหรือการกระทำทรมานต่อร่างกายด้วยความรุนแรงทางกายภาพ หากแต่เปลี่ยนยุทธศาสตร์มาเป็นการใช้อำนาจทางบวก โดยผ่านการสร้างความรู้เพื่อให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกว่าเป็นเรือนจำเป็นสถาบันที่ชอบธรรมและมีมนุษยธรรม พร้อมทั้งจะช่วยเหลือและดูแลฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับเป็นพลเมืองดีของสังคม

อย่างไรก็ดี การลงโทษสมัยใหม่ในลักษณะดังกล่าวนี้ หากมองอย่างผิวเผินแล้วจะเห็นได้ว่าเป็นการลงโทษที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้เจตจำนงเพื่อหลีกเลี่ยงการเกิดความไม่พอใจและการเผชิญหน้าของประชาชนที่มีต่อกษัตริย์และระบบการลงโทษในยุคสังคมอดีตกาล ซึ่งดูราวกับว่าเต็มไปด้วยความนุ่มนวล ความยุติธรรม และมีมนุษยธรรมอย่างที่สุด หากแต่สิ่งที่ซ่อนเร้นอยู่เบื้องหลังภาพลักษณ์ดังกล่าวนั้น กลับกลายเป็นเรื่องของการใช้อำนาจที่ปรารถนาจะให้เกิดความแยกแยะและแนบเนียนปราศจากข้อสงสัยมากขึ้น อันสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงวิธีคิดหรือกระบวนทัศน์ของอำนาจ ซึ่งรัฐผู้เป็นองค์อธิปัตย์ (Sovereignty) ได้ตระหนักว่า สิ่งที่ต้องบริหารจัดการภายใต้อาณาบริเวณแห่งรัฐนั้น มิใช่ดินแดนดังที่เคยเป็นมาในอดีต แต่รัฐควรจะมุ่งใช้อำนาจในการบริหารจัดการที่ตัวมนุษย์ ซึ่งเป็นประชาชนหรือพลเมืองในการควบคุมดูแลของรัฐ เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากประชาชนในฐานะที่เป็นทรัพยากรของรัฐได้อย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพมากที่สุด ประชาชนจึงกลายเป็นวัตถุทางอำนาจที่รัฐปรารถนาจะเข้ามาควบคุมให้เป็นไปตามที่รัฐต้องการ ฉะนั้นแล้ว อำนาจในระบบการลงโทษทัศน์สมัยใหม่จึงมิได้เป็นอำนาจที่นุ่มนวล อ่อนโยน และมีคุณธรรมดังที่กล่าวอ้าง หากแต่เป็นอำนาจอันแยกแยะในลักษณะที่เป็นชีวอำนาจ (Bio-Power) ที่รัฐมุ่งกระทำต่อร่างกายหรือตัวตนของบุคคล โดยอาศัยกฎหรือระเบียบเป็นเครื่องมือในการควบคุมและสั่งการให้มนุษย์มีพฤติกรรมที่เป็นไปตามความต้องการ ระบบการลงโทษทัศน์สมัยใหม่ภายในสังคมสมัยใหม่จึงสถาปนาและมอบหมายให้เรือนจำเป็นพื้นที่อันเป็นเครื่องมือในการใช้อำนาจของรัฐเพื่อสร้างวินัยปฏิบัติให้มนุษย์คิด เชื่อ และกระทำไปตาม ภายใต้ข้ออ้างแห่งรัฐ เรือนจำเป็นสถาบันของรัฐเพื่อการป้องกัน กำกับ และเปลี่ยนแปลงความผิดพลาดในตัวผู้กระทำความผิดให้หมดไป พร้อมกับสร้างมนุษย์คนใหม่ขึ้นมาในฐานะพลเมืองดีของรัฐและสังคม (Requalifying Individuals) ภายใต้คำอ้างที่ปรากฏในวิสัยทัศน์ของกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม หน่วยงานหลักที่ผูกขาดการทำหน้าที่กำกับดูแลรับผิดชอบงานเรือนจำในประเทศไทยที่ว่า “การควบคุม กำกับ และพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง เพื่อคืนคนดี มีคุณค่า สู่วินัย” (กรมราชทัณฑ์, 2553)

นอกเหนือไปจากนั้น ในประเด็นของอำนาจที่ทำงานผ่านการสร้างความรู้ได้ปรากฏในงานของฟูโกต์ “Madness and Civilization” ซึ่งได้ชี้ให้เห็นพลังของอำนาจความรู้ในการสถาปนาความจริง เพื่อแบ่งแยกมนุษย์ออกจากกัน โดยอาศัยความรู้ทางจิตเวชและจิตวิเคราะห์ มนุษย์ที่ไม่ปกติได้ถูกแยกขาดออกจากมนุษย์ปกติ และถูกจัดประเภทให้เป็นคนบ้าหรือคนวิกลจริต ในฐานะที่เป็นผู้ไร้เหตุผล ไร้คุณค่า และไร้ศีลธรรม ที่สำคัญเพื่อให้เป็นไปตามเจตจำนงของอำนาจ ความรู้นี้จะทำงานผ่านผู้เชี่ยวชาญ โดยเฉพาะจิตแพทย์ นักจิตวิทยา นักจิตวิเคราะห์ รวมไปถึงสถาบันทางสังคมอื่นๆ โดยเฉพาะโรงพยาบาลบ้า เพื่อร่วมกันตอกย้ำให้ชุดความรู้นี้กลายเป็นชุดความรู้หนึ่งเดียวและเคลื่อนตัวเข้าสู่การกลายเป็นความจริงเบ็ดเสร็จ อันมีผลต่อการประทัບตราและการควบคุมจัดการกับผู้ที่ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม คนบ้าจึงถูกจับแยกนำไปกักขังไว้ในอาณาบริเวณเฉพาะอย่างไว้รออิสรภาพ ภายใต้กลไกการควบคุมพฤติกรรมอย่างเข้มงวด ท่ามกลางความเชื่อและการยอมรับของคนทั่วไปว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ดีงาม เพื่อประโยชน์สุขของสังคมส่วนรวม งานชิ้นนี้จึงชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า อำนาจของความรู้ได้สร้างปฏิบัติการในการควบคุมและกำกับพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม โดยกำหนดว่าการกระทำใดคือบรรทัดฐานแห่งความเป็นปกติหรือไม่ปกติ และเมื่อไม่ปกติแล้วจะต้องถูกปฏิบัติอย่างไร ถูกรักษาอย่างไร ใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์ใด และใครเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีอำนาจตัดสิน ฉะนั้นสำหรับฟูโกต์แล้ว โยงใยซ่อนเร้นของอำนาจและความรู้นี้เป็นสิ่งที่มีฐานะเป็นวาทกรรม (Discourse) ซึ่งภาคปฏิบัติทางวาทกรรม (Discursive Practice) หรือรูปแบบการกระทำทางสังคม (Social Practice) นั้นมีส่วนสำคัญในการสร้างภาพตัวแทนทางสังคม (Social Representation) รวมไปถึงความรู้ ความสัมพันธ์ทางสังคม และอัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคล อีกทั้งวาทกรรมนี้ยังทำหน้าที่ในการชำระสิ่งที่สร้างขึ้นให้กลายเป็นสิ่งปกติธรรมดาโดยไม่มีใครตั้งคำถามอีกด้วย ฉะนั้น ความรู้ที่ถูกสถาปนาขึ้นจึงเป็นเรื่องของเจตจำนงแห่งอำนาจที่ช่วยเสริมแรงให้การทำงานของอำนาจเป็นไปอย่างมีระบบ ชับซ้อน และละเอียดถี่ถ้วน การลงโทษทัณฑ์สมัยใหม่จึงมิใช่การลงโทษที่นุ่มนวลหรือเบาว่าการลงโทษในสังคมดั้งเดิม หากแต่เป็นการลงโทษที่อาศัยยุทธศาสตร์หรือเทคนิควิธีการอันแยบยล ชับซ้อน และมีเงื่อนไขซ่อนเร้น เพื่อให้การทำงานของรัฐและเรือนจำมีประสิทธิภาพ ถูกต้องเหมาะสม เต็มไปด้วยมนุษยธรรม และความชอบธรรม

ฉะนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า เรือนจำถือกำเนิดหรือปรากฏขึ้นในฐานะพื้นที่อันเป็นเครื่องมือของอำนาจและความแยบยลในการใช้อำนาจแบบมีองค์อภิปัตย์ ผ่านระบบการลงโทษทัณฑ์ที่เป็น การแสดงถึงอำนาจที่มีเหนือบุคคล จากแบบเดิมที่เป็นการลงโทษกระทำทัณฑ์ทรมานอย่างรุนแรง ให้ปรากฏแก่สาธารณะ เพื่อให้เกรงกลัวหรือเข็ดหลาบ อันเป็นการบ่งบอกถึงการใช้อำนาจตรงของ กษัตริย์ มาสู่การลงโทษแบบใหม่ที่เป็นอำนาจของรัฐและอาศัยเรือนจำเป็นเครื่องมือ ซึ่งการเป็นเครื่องมือของรัฐนี้มีใช้การเป็นเครื่องมือโดยตรง หากแต่เป็นเครื่องมือที่แยบยลในการจัดการกับ ผู้กระทำความผิด โดยการนำตัวผู้กระทำความผิดและการลงโทษทัณฑ์ไปไว้หลังกำแพงเรือนจำ และ จัดกระทำต่อร่างกายของผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องขังในลักษณะที่ไม่ให้เป็นที่ปรากฏ (Penal Repression Disappeared) การลงโทษในยุคสมัยใหม่จึงเป็นระบบของการลดทอนเสรีภาพ โดยมี ร่างกายเป็นเป้าหมายสำคัญของการลงโทษ ภายใต้เจตจำนงสูงสุดคือ การทำให้ผู้ต้องขังรู้ตนเอง

(Making Them Knowable) ด้วยการปรับพฤติกรรมหรือการทำให้ถูกต้อง (Correction) ผ่านการควบคุมความคิดและการกระทำให้ผู้ต้องขังกลายเป็นผู้ยอมตาม (Compliant) เป็นผู้ว่านอนสอนง่าย (Convenient) และปฏิบัติตามที่ต้องการ จนเป็นร่างกายที่เชื่อหรือสยบยอม (Docile Body) นั้นเอง

ในประเด็นนี้ 푸โกต์ได้กล่าวถึงอำนาจในยุคสมัยใหม่ โดยที่เรือนจำมีฐานะเป็นสถาบันแห่งอำนาจเชิงวินัย (Disciplinary Institution Power) อันเป็นพื้นที่ของปฏิบัติการทางวาทกรรม ในฐานะพื้นที่ที่ปิดเฉพาะ (Closed space) และสังคมจุลภาพ (Micro-Society) ที่เต็มไปด้วยผู้เชี่ยวชาญ ลำดับชั้น ชั้นตำแหน่ง และเครือข่าย ซึ่งทำหน้าที่ในการสร้างรหัสของการควบคุม ปฏิบัติการทางวาทกรรม ระเบียบการ และกระบวนการในการทำงานของอำนาจที่อาศัยระบบความรู้มาใช้ในการสร้างอัตบุคคล (Subjugated Knowledge) เรือนจำจึงเป็นสนามของความรู้ทั้งในทางอาชญาวิทยา (Criminology) ความรู้ด้านจิตใจ (Phrenology) จิตวิทยา (Psychology) หรือแม้แต่สังคมวิทยา (Sociology) (Danaher, Schirato and Webb, 2012: 81) เพื่อสร้างความจริงภายใต้ระบบของเรือนจำ โดยที่อำนาจและความรู้นี้จะไปจัดการกับร่างกายของผู้ต้องขังให้กลายเป็นร่างกายที่เชื่อเชื่อและสยบยอมได้อย่างชอบธรรม ด้วยเจตจำนงในการควบคุมความคิดและพฤติกรรมของผู้ต้องขัง อำนาจสถาบันทางวินัยจึงเป็นการใช้อำนาจในฐานะที่เป็นอำนาจแห่งวินัย (Disciplinary Power) ในลักษณะของอำนาจครอบงำหรืออำนาจควบคุม (Dominant Power) เพื่อจัดกระทำกับชีวิตของผู้ต้องขัง ตลอดจนกำกับควบคุม สอดส่อง และตรวจตรา ให้ผู้ต้องขังคิดและกระทำตามกรอบกติกาของเรือนจำในทุกอณูของชีวิต ที่สำคัญที่สุด อำนาจชนิดนี้จะมุ่งเป้าไปที่การคุมขังจิตใจของผู้ต้องขังให้เกิดวินัยด้วยความคิดภายในจิตใจแบบมีสำนึก (Internalized Discipline) ในลักษณะของการทำงานและพัฒนาตนเอง จนนำไปสู่การจัดการกับร่างกายของตนเองให้เกิดความเชื่อ การจำกัดควบคุม (Confinement) และการฝึกฝนร่างกาย (Bodies) ของตนเอง เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถถูกใช้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจและสังคมได้ กลไกทางอำนาจของเรือนจำจึงเต็มไปด้วยความแยบยล ละเอียดยิบซับซ้อน และเป็นการทำงานอย่างต่อเนื่อง ในลักษณะของการกระทำต่อร่างกาย ความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก และชีวิตของผู้กระทำความผิด อันเป็นศิลปะในร่างกายมนุษย์ (an Art of the Human Body) เพื่อให้เป็นร่างกายที่เชื่อฟังและใช้ประโยชน์ได้นั้นเอง (Foucault, 1977: 137-138)

“เรือนจำ” พื้นที่ในฐานะเครื่องมือของรัฐและอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่

งานวิจัยชิ้นนี้ นอกเหนือไปจากการให้ความสำคัญกับเรือนจำในฐานะพื้นที่ของอำนาจ อันเป็นเครื่องมือของรัฐในการจัดการกับผู้ต้องขัง ให้กลายเป็นพลเมืองดีตามที่รัฐปรารถนาอย่างจានนแล้ว มากไปกว่านั้น เรือนจำยังเป็นพื้นที่ของอำนาจ อันเป็นร่างทรงของวิธีคิดใน “อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่” (Patriarchy Ideology) ซึ่งเป็นอุดมการณ์ที่ยังรากลึกในแทบทุกพื้นที่ของสังคมด้วย

เรือนจำจึงทำหน้าที่ใช้อำนาจต่อผู้ต้องขัง ทั้งในฐานะของเครื่องมือแห่งรัฐร่วมไปกับเครื่องมือทางสังคมในการตอกตรึงและผลิตซ้ำวาทกรรมที่ยืนอยู่บนฐานคิดแบบชายเป็นใหญ่นั่นเอง

อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ถือเป็นอุดมการณ์สำคัญที่ถูกกล่าวถึงอย่างแพร่หลายในแวดวงสตรีนิยม (Feminism) นักสตรีนิยมต่างเห็นพ้องต้องกันว่า ความไม่เท่าเทียมทางเพศในสังคม การกดขี่หรือกดทับทางเพศ ล้วนเป็นผลมาจากอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ซึ่งฝังรากลึกอยู่ในสังคมโลกมาอย่างยาวนาน ภายใต้ความเชื่อและโลกทัศน์ของอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ได้ส่งผ่านคำอธิบายผู้หญิงและความเป็นหญิงในลักษณะคู่ตรงข้ามกับผู้ชายและความเป็นชายอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด อรรถาธิบายแบบทวิลักษณ์นี้ได้เริ่มต้นขึ้นนับตั้งแต่สังคมตะวันตกยุคแรกเริ่ม โดยนักปรัชญาเมธี ทั้งเพลโต (Plato) อริสโตเติล (Aristotle) อิมมานูเอล คานต์ (Immanuel Kant) เฮเกิล (Georg Wilhelm Friedrich Hegel) หรือแม้แต่รุสโซ (Jean-Jacques Rousseau) โดยการอธิบายผู้หญิงภายใต้กรอบเพศความเป็นหญิง อันเป็นปริณิชนของธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ ความรู้สึก ปรากฏการณ์ความรัก และความศรัทธา ซึ่งวางอยู่บนฐานคิดที่ถูกติดกับร่างกายและกลไกการทำงานของร่างกาย ภายใต้ความเชื่อและการรับรู้ ผู้หญิงเป็นเพศที่ถูกจับวางไว้ในอาณาบริเวณที่มีความใกล้ชิดกับธรรมชาติ ด้วยสรีระทางกายภาพที่สามารถตอบสนองการเจริญพันธุ์และการผลิตซ้ำเผ่าพันธุ์มนุษย์ (Reproduction of the Species) ผู้หญิงจึงถูกรับรู้และเกิดสำนึกในหน้าที่ตามธรรมชาติของตนเอง ภายใต้ลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างจากผู้ชาย ในขณะที่ผู้ชายจะถูกจัดให้อยู่ภายใต้คำอธิบายความเป็นชายในปริณิชนของเหตุผลที่ไม่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ความรู้สึกใดๆ

ยิ่งไปกว่านั้น ความแตกต่างของสรีระทางกายภาพนี้ยังเป็นตัวกำหนดหน้าที่ทางสังคมของผู้หญิง ทำให้ผู้หญิงกลายเป็นเพศที่มีบทบาทเฉพาะสำหรับผู้หญิงเท่านั้น ซึ่งบทบาททางสังคมนี้เองได้ทำให้เกิดบรรทัดฐานทางสังคม บนเงื่อนไขของความไม่เท่าเทียมทางเพศระหว่างหญิงชาย อันเชื่อมโยงไปสู่มายาคติทางเพศในฐานะที่เป็นวาทกรรมที่ส่งผลต่อความคิด ความเชื่อ โลกทัศน์ และวิถีปฏิบัติของผู้คนทั่วไปในสังคม ผู้หญิงจึงกลายเป็นเพศที่ถูกเหมารวมอย่างเป็นสากลว่า มีความไวต่อการตอบสนองทางอารมณ์ความรู้สึก และมีความแปรปรวนทางจิตใจ ภายใต้คำอธิบายจิตใจความเป็นหญิง (Feminine Psyche) ที่บ่งบอกนิสัยและคุณลักษณะของผู้หญิงที่เป็นธรรมชาติเป็นส่วนตัว มีแนวโน้มที่จะเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ และเป็นเพศที่มีบทบาทในการเป็นผู้ดูแลสมาชิกทุกคนภายในครอบครัว (Ortner, 1998: 28-38) ความเป็นหญิงจึงมักจะถูกอธิบายภายใต้ปริณิชนของความต่ำต้อยด้อยค่า ซึ่งถูกจำกัดอยู่เพียงในขอบเขตพื้นที่ส่วนตัว (Private Space) หรือภายในครอบครัว (Domestic) เช่น การเป็นแม่ การเลี้ยงดูลูก การทำอาหาร หรือแม้แต่การสืบพันธุ์ แต่สำหรับความเป็นชายนั้นกลับถูกผูกโยงกับความยุติธรรม ความเป็นกลาง การมีเป้าหมาย เหตุผล และมีแนวโน้มเชื่อมโยงกับหลักการ ทฤษฎี หรือข้อสรุปมากกว่า ความเป็นชายจึงเป็นปริณิชนของพระเจ้าผู้มีอำนาจสูงสุด (God the Father) ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต ชีวิตทางสังคม และวัฒนธรรม (Plumwood, Val. อ้างใน วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2545: 10) ภายใต้ขอบเขตพื้นที่สาธารณะ (Public Space) ด้วยเหตุนี้ความเป็นเพศหญิงและความเป็นเพศชายจึงเป็นสิ่งที่สามารถวัดความแตกต่างได้ในทางคุณค่าและความหมาย โดยการจัดลำดับชั้นทางวัฒนธรรมให้ผู้ชายหรือ

ความเป็นชายมีคุณค่าสูงกว่าผู้หญิงหรือความเป็นหญิง โลกทางวิชาการและการสร้างความรู้จึงถูกผูกขาดอยู่กับผู้ชายมาเป็นเวลายาวนาน (Arneil, 1999: 43-50 อ้างใน ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์, 2542)

อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ได้ถูกหยิบยกขึ้นมาอธิบายอย่างกว้างขวางในกลุ่มสตรีนิยม (Feminism) โดยเฉพาะสตรีนิยมแนวสุดขั้ว (Radical Feminism) ซึ่งปฏิเสธคำอธิบายที่สนับสนุนความแตกต่างทางความหมายและคุณค่าของหญิงและชายอย่างสุดขั้ว ด้วยข้ออ้างด้านสรีระและเพศวิถีภายใต้การตัดสินเชิงชีวภาพ (Biological determinism) อันส่งผลต่อการรับรู้และการสร้างความหมายต่อความเป็นเพศ ด้วยความเชื่อว่าอุดมการณ์หรือวิธีคิดแบบชายเป็นใหญ่ได้สร้างความรู้และคำอธิบายความเป็นหญิงชายในลักษณะของความเป็นชนชั้น ภายใต้วิธีคิดทางเพศที่อิงอาศัยความรู้สมัยใหม่ที่แบ่งแยกสรีระทางกายภาพระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย ซึ่งมีความชัดเจนแบบสุดโต่งและแยกขาดจากกัน ชุลามิท ไฟร์สโตน (Shulamith Firestone) ได้อธิบายชนชั้นทางเพศ (Sex Class) ในฐานะที่เป็นชนชั้นทางสังคมที่มีแบ่งแยกบุคคลด้วยประเด็นทางเพศและความแตกต่างทางชีวภาพ ในการทำหน้าที่สืบพันธุ์ของผู้หญิงและผู้ชาย อันทำให้เกิดการกระจายอำนาจที่ไม่เท่าเทียม กล่าวคือ ผู้หญิงเป็นเพศที่ต้องมีประจำเดือน คลอดลูก ให้นม และเลี้ยงลูก ทำให้ผู้หญิงต้องพึ่งพาผู้ชายอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดภาระหน้าที่ในการให้กำเนิดและสืบพันธุ์ ทำให้ผู้หญิงกลายเป็นชนชั้นทาสและสถาบันที่เอื้อประโยชน์แก่ผู้ชาย เมื่อเป็นเช่นนี้ การสืบพันธุ์ การมีลูก และการดูแลลูกจึงมิใช่เรื่องที่เป็นไปตามความต้องการที่แท้จริงของผู้หญิง หากแต่เป็นเรื่องที่สังคมชายเป็นใหญ่ได้สถาปนามายาคติ (Myth) ของความเป็นแม่ให้เกิดขึ้น และกำกับให้มายาคตินี้ยังรากลึกลงบนร่างกายและจิตใจของผู้หญิง มายาคติของผู้หญิงจึงผูกโยงอยู่กับความเป็นแม่ บนฐานความเชื่อที่สร้างให้ผู้หญิงทุกคนต้องการที่จะเป็นแม่และมีลูกเป็นของตัวเอง ส่วนลูกทุกคนก็ต้องการแม่ของตัวเอง (Ann Oakley, 1972 อ้างใน วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2545: 94) ฉะนั้นอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่จึงมีอำนาจในการเข้าไปจัดการครอบงำวิธีคิดและวิถีชีวิตของผู้หญิงตั้งแต่เกิดจนตาย ทำให้ผู้หญิงมีสถานภาพเป็นรองหรือด้อยกว่าในลักษณะที่เป็นสองมาตรฐาน (Double Standard)

นอกจากนั้น คำอธิบายเกี่ยวกับผู้หญิงยังปรากฏอย่างชัดเจนมากขึ้นจากการศึกษาหนังสือเรื่อง Woman's Estate ของจูเลียต มิตเชล (Mitchell, 1977: 99-122) ซึ่งได้อธิบายสภาพของผู้หญิงที่ถูกกดขี่และเอารัดเอาเปรียบ โดยพิจารณาจากระบบชายเป็นใหญ่และระบบทุนนิยม (Capitalist) รวมไปกับโครงสร้างทางสังคมอื่นๆ ที่เข้ามามีส่วนในการกำหนดความเป็นหญิงของผู้หญิงทุกคน อันส่งผลต่อการสร้างและตอกตรึงผู้หญิงไว้กับอัตลักษณ์ทางสังคมใน 4 มิติด้วยกัน กล่าวคือ 1) มิติด้านการผลิต (Productive) ผู้หญิงถูกมองว่าเป็นเพศที่อ่อนแอ ไร้เรี่ยวแรง และอ่อนไหว จึงไม่เหมาะที่จะทำงาน ไม่เป็นที่ต้องการของกระบวนการผลิตและการเป็นแรงงานของสังคม ในขณะที่ผู้ชายมีสภาพจิตใจและร่างกายที่เป็นเสมือนเครื่องจักรอันสมบูรณ์พร้อมทำงานและมีพลังอยู่ตลอดเวลา 2) มิติด้านการเจริญพันธุ์ (Reproductive of Children) ผู้หญิงเมื่อเข้าสู่ภาวะเจริญพันธุ์มักตกเป็นวัตถุเสริมอำนาจของผู้ชายผ่านทางการมีเพศสัมพันธ์ และเมื่อเกิดการตั้งครรภ์

ขึ้น ผู้หญิงก็ต้องแบกรับภาระในการดูแลตนเองและพึงพาผู้ชายมากยิ่งขึ้น 3) มิติด้านการมีเพศสัมพันธ์ (Sexuality) เรื่องเพศสำหรับผู้หญิงถือเป็นสิ่งที่ไม่ควรพูด ถาม หรือแสดงออก ผู้หญิงจึงเปรียบเสมือนวัตถุทางเพศที่มีหน้าที่ตอบสนองความต้องการทางเพศและปรนนิบัติผู้ชายในฐานะของการเป็นภรรยาเท่านั้น และ 4) มิติด้านการขัดเกลาทางสังคมสำหรับเด็ก (Socialization of Children) ร่างกายของผู้หญิงเปรียบเสมือนแม่ที่มีบทบาทในการให้กำเนิดและเลี้ยงดู อันเนื่องมาจากสภาพร่างกายที่สามารถให้กำเนิด ให้น้ำนม และไม่สามารถทำงานหนักได้เท่ากับผู้ชาย โดยอัตลักษณ์ทั้งสี่มิตินี้ได้ถูกส่งผ่านไปสู่คนรุ่นต่อรุ่น โดยอาศัยกระบวนการขัดเกลาทางสังคมผ่านสถาบันต่างๆ เช่น ครอบครัว โรงเรียน สื่อ หรือกลุ่มเพื่อน จนในที่สุดก็กลายเป็นสิ่งที่กำหนดความคิด การกระทำและความคาดหวังของคนในสังคมที่มีต่อผู้หญิง

ยิ่งไปกว่านั้น นอกเหนือไปจากคำอธิบายภายใต้สภาวะความเป็นธรรมชาติและลักษณะทางกายภาพแล้ว กลุ่มสตรีนิยมแนวสุดขั้วยังได้พยายามขยายความคิดและมุมมองออกไปสู่ประเด็นเรื่องอัตลักษณ์ทางเพศ โดยมองว่าอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่นั้นทำหน้าที่ในการผลิตอัตลักษณ์ลงบนร่างกายของมนุษย์ ด้วยข้ออ้างทางชีวภาพ เพื่อบ่งบอกว่าร่างกายนั้นๆ ต้องทำหน้าที่อะไร ภายใต้วินัยหรือกฎเกณฑ์อะไร อันนำมาซึ่งการสร้างอัตลักษณ์ทางเพศที่แบ่งแยกความเป็นเพศหญิงและความเป็นเพศชายออกจากกัน พร้อมทั้งสถาปนาความรู้และคำอธิบายเกี่ยวกับเพศวิถี ในลักษณะของการให้ความหมายและคุณค่าทางสังคมในประเด็นทางวัฒนธรรม ผู้หญิงจึงตกอยู่ภายใต้กรอบอัตลักษณ์ความเป็นหญิงที่มีความหมายในฐานะผู้น้อยที่ด้อยกว่า (Inferior) และเป็นผู้ถูกกระทำ (Passive) อันมีนัยถึงความเฉยชา ไร้เหตุผล เชื่อฟังอย่างว่าง่าย อ่อนแอ ไร้ศีลธรรม เป็นวัตถุ เป็นร่างกาย และเป็นธรรมชาติที่มีพฤติกรรมอันเป็นไปตามสัญชาตญาณ อารมณ์ความรู้สึก และความต้องการด้านกายภาพ ในขณะที่ผู้ชายถูกให้ความหมายในลักษณะทวิลักษณ์ของกระบวนการทัศน์ นั่นคือ เป็นพระเจ้าที่มีอำนาจสูงสุด (God the Father) มีความเหนือกว่า (Superior) และเป็นผู้กระทำการ (Active) ในความหมายของผู้แข็งแกร่ง กระตือรือร้น มีศีลธรรม เป็นจิตวิญญาณ และเป็นวัฒนธรรมที่มีเหตุผล มีความคิด และเป็นหนึ่งเดียว

ด้วยเหตุนี้ ผู้ชายจึงถูกสร้างให้กลายเป็นเพศที่ขอบธรรม ในการที่จะสามารถควบคุมหรือกดขี่เอารัดเอาเปรียบผู้หญิงได้อย่างเป็นปกติธรรมดา แม้กระทั่งในระบบเศรษฐกิจก็ตาม ผู้หญิงและผู้ชายก็ไม่อาจหนีพ้นการถูกจัดวางในลักษณะคู่ตรงข้าม โดยที่ผู้หญิงถูกจัดประเภทให้กลายเป็นรองด้วยความแตกต่างที่มักจะอ้างอิงเชื่อมโยงกับปัจจัยทางชีววิทยา อันมีผลต่อการแบ่งแยกเพศและนำมาสู่การแบ่งเขตแดนความรู้ของผู้หญิงและผู้ชายตามความหมายและการรับรู้ของคนทั่วไป ผู้หญิงจึงถูกฝังตรึงอยู่ในอาณาบริเวณของความรู้ด้านศิลปศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ในขณะที่ผู้ชายนั้นเป็นความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ที่เหนือกว่าและสำคัญกว่า (Millett, 1971: 46-48) ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นเงื่อนไขของการผูกโยงความเป็นเพศไว้กับปริณทณของอาชีพและการทำงานตามเพศภายในโครงสร้างทางสังคม อันเป็นเรื่องของความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่กำหนดให้ความเป็นผู้หญิงเป็นความอ่อนด้อย ทั้งทางสติปัญญา ความสามารถ ทักษะ ความถนัด จิตใจ และอารมณ์ ผู้หญิงจึงมักถูกปฏิบัติจากสังคมเมื่อต้องการจะ

ก้าวขึ้นสู่การเป็นผู้นำหรือก้าวสู่อาชีพที่ต้องใช้สมอง สติปัญญา หรือฝีมือในการทำงาน และมักจะมีโอกาสในก้าวเข้าสู่ตำแหน่งหน้าที่การงานหรือการเลื่อนตำแหน่งน้อยกว่า รวมไปถึงค่าตอบแทนหรือการรับค่าจ้างแรงงานที่ต่ำกว่าผู้ชาย จนนำไปสู่การแบ่งแยกพื้นที่ชีวิต โดยพื้นที่ส่วนตัวเป็นพื้นที่ของผู้หญิงที่มีอัตลักษณ์ทางสังคมแบบไร้ความเสมอภาคและขาดอิสรภาพ ในฐานะของลูกหรือทาสในการเป็นเมียของสามีและหน่วยผลิตหรือผู้ดูแลในการเป็นแม่ของลูก ในขณะที่พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ของผู้ชายที่มีอิสระ มีอภิสิทธิ์ และมีสมรรถภาพ อันเป็นการสร้างมาตรฐานซ้อนทางเพศ (กฤตยา อาชวนิจกุล และพริศรา แซ่ก้วย, 2551: 58) ที่ให้คุณค่าและความหมายในการรับรู้ต่อเพศแบบแตกต่างกันระหว่างหญิงกับชาย

ความรู้และคำอธิบายเกี่ยวกับความเป็นหญิงจึงมักจะถูกหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงภายใต้ความรู้ทางชีววิทยาและสรีระทางกายภาพ เพื่อบ่งบอกความแตกต่างบนฐานของร่างกายและการทำงานของร่างกายซ้ำแล้วซ้ำเล่า ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socializations) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตและส่งผ่านวิธีคิดแบบระบบครอบครัว จนความรู้หรือคำอธิบายนั้นเป็นสิ่งปกติหรือเป็นธรรมชาติ (Naturalized) ในฐานะที่เป็นวาทกรรมอย่างหนึ่ง และในที่สุดก็กลายเป็นความจริงทางกายภาพอันเบ็ดเสร็จ (Absolute Physiological Fact) ของสังคม ฉะนั้น มนุษย์ทุกคนที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้หญิง จึงเกิดและเติบโตมาพร้อมกับอำนาจอันแข็งแกร่งของปฏิบัติการทางเพศที่พร้อมจะรุมเร้าเข้ากระทำการต่อร่างกาย ความคิด จิตใจ และทุกอณูของชีวิต ผู้หญิงจึงมักจะจำนนต่อความรู้หรือคำอธิบายเกี่ยวกับความเป็นผู้หญิง อันนำมาซึ่งการสร้างตัวตนภายใต้อัตลักษณ์ของความเป็นหญิงตามกรอบเพศที่สังคมกำหนด และยังเมื่อผู้หญิงถูกทำให้เป็นผู้กระทำความผิดของสังคม ต้องก้าวเข้าสู่โลกของเรือนจำ ผู้หญิงได้นำเอาร่างกายของตนเอง ภายใต้อัตลักษณ์ทางสังคมของความเป็นหญิงเข้าสู่เรือนจำด้วย ฉะนั้นไม่ว่าจะเป็นผู้หญิงภายนอกเรือนจำหรือผู้ต้องขังหญิงก็จำต้องควบคุมตนเองให้เป็นไปตามความคาดหวังของสังคมเช่นกัน

ในขณะเดียวกัน เมื่ออุดมการณ์ชายเป็นใหญ่มีอำนาจในการผลิตวาทกรรมทางเพศและมายาคติทางเพศให้แก่สังคม ในลักษณะที่เป็นทวิลักษณ์ของกระบวนทัศน์ (Dualistic Paradigms) โดยการส่งผ่านความรู้และความจริงแบบเบ็ดเสร็จ เพื่อเบียดขับและกดทับให้ผู้หญิงตกเป็นรองหรือเป็นเพศที่สอง (the Second Sex) ในขณะที่ผู้ชายกลับเป็นเพศที่มีความหมายในฐานะของผู้อำนาจเหนือและมีอำนาจครอบงำ (Dominate) เรือนจำซึ่งเป็นสถาบันสังคมภายใต้ความเข้มข้นของอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่จึงไม่อาจที่จะปฏิเสธอำนาจของอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ไปได้ หน้าที่ยังได้กลายเป็นพื้นที่ที่สวมรับเอาอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่เข้ามาใช้ในการจัดการกับผู้ต้องขังในเรือนจำได้อย่างแนบเนียนอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ต้องขังที่ได้ชื่อว่าเป็น “ผู้หญิง” หรือ “ผู้ต้องขังหญิง” แล้วนั้น เรือนจำได้กลายเป็นพื้นที่แห่งการควบคุมซ้อนควบคุม ทั้งในฐานะที่เป็นเครื่องมือของอำนาจรัฐ ร่วมกับอำนาจของอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ในการจัดการกับร่างกายของผู้ต้องขังหญิงอย่างยับยั้ง ยับยล และละเอียดยึดถ่วงเป็นพิเศษ ผู้ต้องขังที่เป็นหญิงจึงไม่เพียงแต่เป็นผู้ถูกกระทำด้วยอำนาจรัฐในฐานะที่เป็นผู้กระทำความผิดเท่านั้น หากแต่ถูกจัดกระทำด้วย

อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ที่เบียดขับให้ผู้ต้องขังหญิงเป็นบุคคลที่ด้อยค่ามากไปกว่าการถูกควบคุมโดยทั่วไป

ฉะนั้น สำหรับผู้หญิงแล้ว การก้าวเข้าสู่เรือนจำได้กลายเป็นกระบวนการของการทำให้ต่ำต้อยหรือลดระดับความเป็นมนุษย์ อันส่งผลต่อการสร้างร่างกายของผู้ต้องขังหญิงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำจึงไม่อาจหนีพ้นการกลายเป็นวัตถุของอำนาจรัฐสมัยใหม่รวมไปกับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ที่ผนวกรวมกันเข้าจัดกระทำให้ผู้ต้องขังหญิงเป็นร่างกายที่เชื่อฟังอย่างง่ายดายและหมดจด ในลักษณะของการควบคุมซ้อนควบคุม ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อเรือนจำได้ถูกออกแบบมาให้เป็นที่เพียงสำหรับผู้ชาย เรือนจำจึงไม่ได้เอื้ออำนวยต่อการใช้ชีวิตของผู้หญิง ถึงแม้จะมีการแบ่งแยกอาณาบริเวณเฉพาะให้เป็นเขตพื้นที่ส่วนตัวสำหรับผู้หญิง แต่ก็เป็นการแยกสัดส่วนในเชิงพื้นที่ทางกายภาพ เพื่อให้จัดการกับผู้หญิงได้ง่ายมากขึ้น โดยไม่ได้ยึดอยู่บนฐานคิดที่ตระหนักถึงความสำคัญของเพศภาวะ (Gender Sensitivity) ที่เกี่ยวข้องกับความเป็น ความต้องการ อารมณ์ ความรู้สึก หรือแม้แต่อัตลักษณ์ของผู้หญิง เรือนจำจึงไม่สามารถจะตอบสนองต่อการใช้ชีวิตของผู้ต้องขังหญิง บนรากฐานของอิสรภาพทั้งทางร่างกายหรือจิตใจได้อย่างแท้จริง ผู้ต้องขังหญิงจึงมีแนวโน้มที่จะถูกกดทับให้กลายเป็นมนุษย์ที่ไร้ศักดิ์ศรีและยอมจำนนต่อการควบคุมของเรือนจำ

ส่วนที่สอง ผู้ต้องขังหญิง: กระบวนการสร้างความเป็นอัตบุคคลในฐานะร่างกายที่สยบยอมต่ออำนาจ

ในส่วนที่หนึ่งที่ผ่านมา ผู้วิจัยได้เผยให้เห็นถึงระบบเรือนจำและความเป็นเรือนจำในฐานะที่เป็นพื้นที่แห่งอำนาจ ทั้งอำนาจของรัฐสมัยใหม่และอำนาจของอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ในการจัดการกับผู้ต้องขังหญิงให้กลายเป็นวัตถุที่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า ด้วยข้ออ้างในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้กลายเป็นพลเมืองดีของสังคม ยิ่งไปกว่านั้น พื้นที่ของเรือนจำยังเปิดโอกาสให้อำนาจอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่เข้าจัดการกับผู้ต้องขังหญิงบนฐานของความไม่เท่าเทียมทางเพศ และการเบียดขับให้หญิงตกเป็นเพศที่สอง เป็นรอง และด้อยค่ากว่าชาย ในลักษณะที่เป็นสองมาตรฐาน เรือนจำจึงเป็นพื้นที่แห่งอำนาจอันแยบยลและทับซ้อนในการควบคุมซ้อนควบคุม ซึ่งง่ายต่อการที่อำนาจจะสามารถเข้าจัดการกับร่างกายของผู้ต้องขังหญิงได้อย่างแนบเนียนอย่างที่สุด

การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ไปที่กระบวนการทำงานของอำนาจในฐานะที่เป็นหัวใจสำคัญของการวิเคราะห์ เพื่อจะทำให้มองเห็นกระบวนการสร้างร่างกายที่สยบยอมของผู้ต้องขังหญิง อันเป็นการตอบคำถามการวิจัยชิ้นนี้ ซึ่งกระบวนการทำงานของอำนาจในเรือนจำนั้น มิใช่การทำงานของอำนาจในทางตรง การใช้อำนาจเหนือ หรือการใช้กำลังบังคับ หากแต่เป็นการทำงานที่เต็มไปด้วยวิธีการที่มีเทคนิคที่หลากหลายซับซ้อน โดยอาศัยความรู้ในระบบของเรือนจำในการสร้างความจริง และบอกเล่าความจริงที่เป็นหนึ่งเดียวในการรับรู้และการกระทำสำหรับผู้ต้องขังหญิง

ฉะนั้นเรือนจำจึงกลายเป็นพื้นที่ของวาทกรรม ซึ่งเมื่อบุคคลใดตกอยู่ภายใต้วาทกรรมแล้วนั้น ย่อมจะไม่อาจหนีพ้นการถูกจัดการด้วยอำนาจและความรู้ ฉะนั้น ในส่วนที่สองนี้ ผู้วิจัยจะให้ความสำคัญกับการทำงานของอำนาจและความรู้ในการสร้างความจริง ด้วยเทคนิควิธีการเฉพาะของผู้ต้องขังหญิงในระบบของเรือนจำ อันส่งผลให้ผู้ต้องขังหญิงกลายเป็นร่างกายหรืออัตบุคคลที่สยบยอมต่ออำนาจ ดังนั้น ในส่วนนี้ผู้วิจัยจึงต้องการจะฉายภาพให้เห็นถึงการสร้างร่างกายของผู้ต้องขังหญิงในฐานะชีวิตที่มีใช้ร่างกายในทางกายภาพเพียงอย่างเดียว ซึ่งถูกจัดการด้วยอำนาจและความรู้ที่อาศัยเทคโนโลยีแห่งอำนาจ เทคนิคของอำนาจ และปฏิบัติการหรือชุดของเหตุการณ์ในระบบของเรือนจำ เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงเป็นร่างกายที่จำนนและเชื่อฟังอย่างที่สุด

“ผู้ต้องขังหญิง” ร่างกายและความเป็นอัตบุคคลในเรือนจำ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า อำนาจไม่ว่าจะมาจากอำนาจของรัฐผ่านทางวินัยของเรือนจำ หรือแม้แต่อำนาจที่มาจากอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ล้วนมีส่งผลต่อการสร้างร่างกายของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ ทำให้ผู้ต้องขังหญิงถูกจัดการให้ด้อยคุณค่า ในฐานะที่เป็นอัตบุคคลผู้สยบยอมต่ออำนาจ กระบวนการดังกล่าวนี้ถือได้ว่าเป็นกระบวนการของ “พิธีกรรมที่ว่ดด้วยการลดระดับ” (Degradation Ceremonies) ที่ทำให้ผู้หญิงเกิดความต่ำต้อยและนำมาสู่การถูกสลายอัตลักษณ์ (Shantz; & Frigon, 2010: 8) ซึ่งเป็นผลมาจากระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจ (Relation of Power) ระหว่างร่างกายของผู้ต้องขังหญิงกับระบบอำนาจภายในเรือนจำ อันไม่สามารถแยกขาดออกจากกันได้ งานวิจัยชิ้นนี้ที่พยายามจะรื้อถอน (Deconstruct) ความเป็นอัตบุคคลผู้สยบยอมต่ออำนาจในเรือนจำของผู้หญิง จึงจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและมองเห็นให้ได้ว่า ความเป็นอัตบุคคลและร่างกายของผู้ต้องขังหญิงนั้นถูกสร้างขึ้นมาได้อย่างไร ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจและการสร้างความรู้ความจริงของเรือนจำ ซึ่งเป็นอำนาจที่ถูกผนวกรวมหรือมีความเชื่อมโยงกับเพศภาวะ กระบวนการสร้างร่างกายของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำจึงถือเป็นหัวใจสำคัญของงานวิจัยชิ้นนี้เอง

ในประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการสร้างร่างกาย (Body) และความเป็นอัตบุคคล (Subjectivity) ของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำนั้น การทำความเข้าใจในประเด็นนี้จำเป็นที่จะต้องย้อนกลับไปยังสิ่งที่นักประวัติศาสตร์ทางความคิดอย่าง มิเชล ฟูโกต์ ได้กล่าวถึงในประวัติศาสตร์ของการลงโทษทัณฑ์ว่า มีความเปลี่ยนแปลงสิ้นเปลืองอย่างชัดเจน ทั้งในส่วนของเป้าหมายการลงโทษและลักษณะของการลงโทษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการลงโทษทัณฑ์ในยุคสมัยปัจจุบันที่มุ่งเน้นการกักขังผู้กระทำความผิดไว้ในอาณาบริเวณของเรือนจำ (Prisons) เพื่อพยายามกำกับควบคุม และปฏิรูปจิตใจ (Mind) ของผู้กระทำความผิดให้เกิดความถูกต้องหรือเหมาะสม ซึ่งกระบวนการเหล่านี้เป็นไปด้วยความแยบยล ด้วยการแทรกซึมเข้าไปในปริณิณของการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้ต้องขังหญิง จนกลายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นประจำที่ผู้ต้องขังต้องคิด เชื่อ และปฏิบัติ กระทั่งสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างเป็นประจักษ์กลายเป็นสิ่งที่ไปกำหนดร่างกายหรือตัวตนของผู้ต้องขัง

ไปในที่สุด ฉะนั้น เมื่อผู้หญิงได้ถูกแบ่งแยกและถูกนำมากักขังไว้ในพื้นที่ของเรือนจำ เรือนจำจึงสามารถจะกระทำหรือจัดการกับผู้หญิงได้ด้วยการกระทำที่เข้มข้นลงลึกในระดับจิตใจ ผ่านวินัยปฏิบัติของสถาบันที่ทำให้ผู้หญิงเหล่านี้กลายเป็นร่างกายหรือตัวตนตามที่เรือนจำต้องการ

เมื่อเป็นเช่นนั้น ร่างกายของผู้หญิงหรือผู้ต้องขังหญิงจึงกลายเป็นวิธีการ (Means) ที่เรือนจำสามารถจะสร้างให้เป็นไปตามความหมายใหม่ ภายใต้ระบบการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงร่างกายให้เกิดความถูกต้อง (Correctional Intervention) โดยการแบ่งแยกร่างกายออกเป็นส่วนย่อยๆ ในระดับจุลภาค เพื่อให้ร่างกายได้ถูกสังเกต พินิจพิจารณา ตรวจสอบ วิเคราะห์ หรือเปรียบเทียบกับร่างกายในอุดมคติ (Ideal) ที่ได้รับการยอมรับหรือเชื่อว่าเป็นความถูกต้องสมบูรณ์ (Ibid: 8) ฉะนั้นการทำให้ถูกต้องจึงเป็นระบบที่มีความสัมพันธ์ในลักษณะของการกำหนด (Shaping) หรือครอบคลุมในทุกส่วนของร่างกายผู้ต้องขังหญิง เพื่อให้ร่างกายของผู้ต้องขังหญิงเกิดการตอบสนองอย่างความเชื่อฟัง ยิ่งไปกว่านั้น ด้วยความเชื่อในการทำให้ถูกต้องนี้ยังส่งผลให้ผู้ต้องขังหญิงพยายามที่จะนำร่างกายของตนเองเข้าไปวางไว้ในอาณาบริเวณของระบบความถูกต้องโดยสมัครใจ ร่างกายของผู้ต้องขังหญิงจึงเป็นพื้นที่แห่งการทำงานของอำนาจอันแยบยลอย่างที่สุด ซึ่งมิใช่เพียงการสยบยอมด้วยการใช้อำนาจจากผู้เหนือกว่า ในลักษณะของการบังคับ ช่มชู้ คุกคาม หรือขู่เข็ญ หากแต่เป็นการสยบยอมจากการควบคุมตนเองจากภายในระดับจิตวิญญาณ ด้วยความเชื่อและยินยอมที่จะปฏิบัติตนเองอย่างว่านอนสอนง่ายนั่นเอง

ที่สำคัญ การมองร่างกายและความเป็นอัตบุคคลตามแนวทางของฟูโกต์เช่นนี้ สะท้อนให้เห็นว่า ฟูโกต์ให้ความสำคัญกับการทำงานของอำนาจหรือปฏิบัติการของอำนาจที่เป็นตัวกำหนด จำกัด ควบคุมความคิดและการกระทำของมนุษย์ทุกคน โดยไม่จำกัดเพศ วัย ศาสนา เชื้อชาติ หรือเงื่อนไขอื่นใด งานเขียนของฟูโกต์จึงไม่ได้มุ่งเน้นการอธิบายการทำงานของอำนาจ ภายใต้กรอบเพศหญิงและชายที่สังคมกำหนด ฉะนั้น การศึกษากระบวนการสร้างร่างกายของผู้หญิงในเรือนจำจนกลายเป็นผลผลิตของอำนาจ ภายใต้ความเชื่อว่า ผู้หญิงในเรือนจำถูกทำให้เป็นร่างกายที่สยบยอมได้อย่างง่ายดายมากกว่าผู้ชาย ด้วยปฏิบัติการทางอำนาจที่ทับซ้อนแยบยล การศึกษาครั้งนี้จึงต้องอาศัยแนวคิดที่ว่าด้วยอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ของนักคิดกลุ่มสตรีนิยมร่วมด้วย เพื่อจะสามารถเข้าใจและวิเคราะห์ได้ว่า ผู้ต้องขังหญิงที่ต้องใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำนั้นได้ถูกทำให้เป็นร่างกายที่เชื่อเชื่อ ด้วยอำนาจทางวินัยของเรือนจำที่กระทำกับผู้ต้องขังหญิงชายโดยทั่วไป ร่วมไปกับอำนาจของอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ของสังคม ดังนั้นการศึกษาร่างกายของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำจึงสามารถที่จะมองร่างกาย ผ่านเลนส์ของฟูโกต์ร่วมไปกับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ของกลุ่มสตรีนิยมได้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่างานเขียนของ มิเชล ฟูโกต์และนักคิดในกลุ่มสตรีนิยมต่างก็สะท้อนให้เห็นว่า ร่างกายเป็นศูนย์กลางทางความคิดที่สำคัญ ซึ่งสามารถใช้อธิบายความเป็นอัตบุคคลตัวตน หรืออัตลักษณ์ของมนุษย์ หากแต่นักสตรีนิยมก็ได้สร้างข้อถกเถียงที่มีต่อฟูโกต์ไว้สามประการด้วยกัน กล่าวคือ *ประการแรก* นักสตรีนิยมมองฟูโกต์ในฐานะผู้ที่มีความคิดแบบนิยมผู้ชายเป็นศูนย์กลาง (Androcentrism) เนื่องจากแนวความคิดของฟูโกต์ให้ความสำคัญมุ่งเน้นไปที่วินัยต่อร่างกาย (Bodily Disciplines) โดยมองข้ามความแตกต่างทางเพศหรือความแตกต่างทางเพศภาวะ

ของมนุษย์ (Gender-Blindness) ทำให้งานของฟูโกต์ละเลยการอธิบายที่ครอบคลุมไปถึงปฏิบัติการทางเพศหรือวินัยทางเพศที่มีอยู่ในสังคม *ประการที่สอง* ในมุมมองของนักสตรีนิยมนั้น การอธิบายแนวคิดเรื่องร่างกายของฟูโกต์เป็นความพยายามในการทำให้แนวความคิดที่เป็นนามธรรมแข็งตัวเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น โดยมีนัยยะที่ยึดโยงอยู่กับร่างกายในลักษณะที่เป็นวาทกรรมที่มีมาก่อนแล้ว (Prediscursive Body) กล่าวคือ เป็นการมองร่างกายในฐานะที่เป็นผลผลิตของอำนาจที่ปรากฏตัวอยู่ทุกแห่งหน แต่ในขณะที่งานเขียนของฟูโกต์ช่วงหลังก็อ้างถึงร่างกายอันเป็นที่มาของการต่อต้าน ทำให้แนวความคิดของฟูโกต์มีลักษณะที่ค่อนข้างคลุมเครือและขัดแย้งกันเอง *ประการสุดท้าย* แนวความคิดเกี่ยวกับร่างกายของฟูโกต์มีความสลับซับซ้อน โดยมุ่งอธิบายว่า ร่างกายถูกกำหนดหรือประกอบสร้างผ่านปฏิบัติการทางวินัยเพื่อสร้างความเป็นปกติอย่างไร และมีปฏิบัติการของการต่อต้านอย่างไร ซึ่งการพยายามอธิบายในประเด็นดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นว่า ฟูโกต์ให้ความสำคัญกับบทบาท (Role) ที่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของบรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) ซึ่งเป็นตัวกำหนดสร้างร่างกายและความเป็นอัตบุคคลของมนุษย์ (McLaren, 2002: 82-83)

ทว่าจากข้อถกเถียงทั้งสามประการนี้ ผู้วิจัยกลับมองว่ามุมมองและวิธีคิดแบบสตรีนิยมไม่ได้มุ่งวิพากษ์ตัวฟูโกต์หรือแนวความคิดของฟูโกต์ ในลักษณะที่ขัดแย้งกันอย่างถอนรากถอนโคน แต่ในทางกลับกันข้อถกเถียงที่ปรากฏขึ้นกลับเอื้อให้เกิดการนำเอาแนวคิดของฟูโกต์ไปใช้ประโยชน์เพื่อขยายขอบเขตทางความคิดสำหรับนักสตรีนิยมให้กว้างมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิเคราะห์ให้เห็นกระบวนการทำงานของอำนาจ เพื่อสกัดกร่อน ลดทอน หรือรื้อถอนความแข็งแกร่งของบรรทัดฐานทางเพศที่สังคมได้กำหนดไว้ ฉะนั้นจึงปรากฏให้เห็นนักสตรีนิยมจำนวนไม่น้อยที่ได้นำแนวความคิดเกี่ยวกับร่างกายของฟูโกต์มาขยายกรอบทางความคิดต่อยอดออกไป เพื่อให้มองเห็นอำนาจที่ทำงานบนร่างกายของผู้หญิง ผ่านแนวปฏิบัติที่เป็นปกติของสังคมหรือที่เรียกกันว่าบรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) ซึ่งสามารถจะเป็นแนวทางในการอธิบายถึงการกดขี่ทางเพศด้วยการสร้างชุดของคำอธิบายภายใต้อัตลักษณ์ทางเพศ (Gender Identity) เพื่อกำกับให้มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชายต้องเป็นไปตามบรรทัดฐานทางเพศและมีพฤติกรรมที่ถูกต้องตามบรรทัดฐานทางเพศนั้น รวมไปถึงการมีระบบการให้รางวัลของสังคมและการลงโทษสำหรับผู้ที่ไม่เป็นไปตามกรอบบรรทัดฐานหรือที่เรียกว่าผู้เบี่ยงเบนอีกด้วย

ตัวอย่างนักสตรีนิยมคนสำคัญที่เห็นได้ชัดก็คือ แซนดร้า ลี บาร์กีย์ (Sandra Lee Bartky) ผู้มีความเชื่อพื้นฐานในเรื่องความไม่เท่าเทียมทางเพศ ภายใต้อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ได้นำเอาแนวความคิดของฟูโกต์มาขยายขอบเขตการศึกษาของตนเองให้กว้างมากยิ่งขึ้น โดยการให้ความสำคัญกับการมองร่างกายของผู้หญิงว่าเป็นผลมาจากบรรทัดฐานทางเพศ (Gender Norms) ที่ถูกสร้างขึ้นผ่านสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์ ร่างกายของผู้หญิงจึงถูกกระทำผ่านปฏิบัติการทางวินัย (Disciplinary Practice) ทั้งที่เป็นปฏิบัติการทางวัฒนธรรมและสังคม วาทกรรม อำนาจของความเป็นปกติของสื่อและภาพ รวมไปถึงวาทกรรมของวิทยาศาสตร์และการแพทย์ ทั้งนี้เนื่องจากในมุมมองของบาร์กีย์ บรรทัดฐานทางเพศนั้นจะเป็นสิ่งที่บ่งบอกกฎเกณฑ์ทางสังคม และเป็นเสมือน

แนวปฏิบัติที่จะบอกว่าเราเป็นใคร ควรปฏิบัติตนอย่างไร แต่งกายอย่างไร โดยบรรทัดฐานทางเพศ จะส่งผ่านกฎเกณฑ์ที่มีความหมาย (Significant Role) ให้แก่ทุกคนทุกเพศในสังคม

ที่สำคัญ บาร์บี้ได้ใช้แนวความคิดของฟูโกต์ในการอธิบายร่างกายของผู้หญิง ผ่าน ปฏิบัติการทางวินัยหรือเทคนิคของอำนาจทางวินัย บรรทัดฐานของความเป็นหญิงโดยแบ่ง ออกเป็นสามกลุ่มด้วยกัน กล่าวคือ กลุ่มแรก เป็นปฏิบัติการในการผลิตร่างกายให้มีรูปร่างและ ขนาดที่แน่นอน นั่นคือ การเป็นร่างกายที่เพรียวบาง (Slender/ Shapely Body) โดยมองว่าภายใต้ อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ผู้หญิงเป็นเพศที่ถูกยึดโยงอยู่กับปฏิบัติการทางวินัยที่ผลิตร่างกายให้ผอม เปรียว และบอบบาง ผู้หญิงจึงต้องพยายามออกกำลังกายหรืออดอาหารในรูปแบบต่างๆ ให้ได้มากที่สุด เพื่อให้มีร่างกายที่เป็นไปตามบรรทัดฐานความเป็นหญิงของสังคม ที่สำคัญความคิดความเชื่อ บรรทัดฐานนี้ยังได้อาศัยสถาบันทางสังคมต่างๆ ในการแพร่กระจายความจริงให้สังคมรับรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สถาบันทางการแพทย์ หรือแม้แต่สื่อสารมวลชน เช่น โฆษณา วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ แมกกาซีน เป็นต้น กลุ่มที่สอง ปฏิบัติการที่บ่งบอกกิริยาท่าทาง ซึ่งเป็นการเชื่อมโยง ปฏิบัติการทางวินัยกับบรรทัดฐานทางวัฒนธรรม (Cultural Norms) เข้าไว้ด้วยกัน ในการกำหนด ท่าทางและอากัปกริยาของผู้หญิง ไม่ว่าจะเป็น การนั่ง การวางเท้า การจัดระเบียบขาหรือแขน การนอน การเดิน การยืน ในลักษณะที่ผู้หญิงต้องถูกจำกัดการเคลื่อนไหวให้มากที่สุดและต้องใช้ พื้นที่ในการเคลื่อนไหวร่างกายให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ และกลุ่มสุดท้าย ปฏิบัติการที่ทำให้ ร่างกายของผู้หญิงเป็นเสมือนวัตถุที่ถูกประดับประดาและตกแต่งได้ บรรทัดฐานทางวัฒนธรรมได้ ส่งผ่านความเชื่อว่าเป็นผู้หญิง ภายใต้คำอธิบายเกี่ยวกับความนุ่มนวล การอ่อนโยน ความ บริสุทธิ์ และการมีผิวพรรณดี ส่งผลให้ผู้หญิงต้องเชื่อและจัดการกับตนเองเพื่อให้เป็นร่างกายที่ สะอาดหมดจด ด้วยการแว็กซ์หรือกำจัดขน (McLaren, 2002: 93-94) ที่สำคัญ นอกเหนือจากที่ ความสวยงามของร่างกายผู้หญิงนี้ยังถูกอธิบายภายใต้พลังภายนอกตามวาทกรรมความงามแล้ว ยัง ถูกนำไปผูกโยงอยู่กับความมีศักยภาพ มีทักษะ หรือมีสมรรถพิเศษเฉพาะตัว (Ibid: 59) ผู้หญิงที่ สามารถจะสร้างร่างกายในแบบของผู้หญิงได้อย่างสมบูรณ์ และสามารถจะดำรงรักษาความสวยงาม นั้นไว้ได้ก็จะถูกรับรู้และเข้าใจในฐานะของผู้หญิงเก่งที่มีความสามารถในสังคม ฉะนั้น การจัดการกับ ร่างกายของผู้หญิงผ่านปฏิบัติการทางวินัยบรรทัดฐานของความเป็นหญิงจึงเป็นปฏิบัติการที่มี ความรู้ซึ่งถูกกำกับด้วยอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่เข้ามาอธิบาย โดยความรู้นี้จะทำหน้าที่กำหนดแนว ปฏิบัติต่างๆ ให้แก่ผู้หญิง ภายใต้การรับรองของผู้เชี่ยวชาญหรือสถาบันทางสังคม ปฏิบัติการเหล่านี้ จึงเป็นปฏิบัติการทางวินัยที่มีอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่อยู่เบื้องหลัง ซึ่งจะทำหน้าที่บอกเล่าความจริง ของผู้หญิงให้คนทั่วไปรับรู้ เชื่อ และปฏิบัติตามอย่างชอบธรรม

หรือแม้แต่นักสตรีนิยมอย่าง จูเลียต บัตเลอร์ (Judith Butler) ก็ได้นำเอาวิธีการศึกษา เพื่อให้เห็นอำนาจของฟูโกต์ไปใช้อธิบายและวิเคราะห์ในประเด็นเรื่องเพศ เพศภาวะ และความปรารถนาทางเพศวิถี (Sexual Desire) โดยมุ่งเน้นไปที่การรื้อถอน (Deconstruct) ความเป็น ธรรมชาติของความเป็นเพศ และเผยให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ซ่อนตัวอยู่เบื้องหลังใน ลักษณะของกฎระเบียบ (Regulation) หรือความเป็นปกติของร่างกาย (Normalization of Bodies)

ในฐานะที่ถูกผลิตขึ้นโดยวาทกรรม ในมุมมองของ Butler จึงเชื่อว่าเพศและเพศภาวะเป็นสิ่งที่ถูกเขียนลงบนร่างกายของมนุษย์ ผ่านการทำทางและการแสดงออกของร่างกาย ซึ่งเป็นกระบวนการประกอบสร้างของอำนาจที่อาศัยปฏิบัติการทางสังคม เพื่อจัดหมวดหมู่ทางเพศและดำรงไว้ซึ่งความแตกต่างทางเพศ โดยมีใช้เรื่องของความสมัครใจ (Voluntarism) หรือความสามารถในการกำหนดตนเองได้ (Determinism) (Ibid, 101-102)

ดังนั้น โดยความเชื่อของผู้วิจัย อย่างน้อยที่สุดฟูโกต์และสตรีนิยมก็มีความเชื่อพื้นฐานร่วมกัน ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาค้นคว้า เพื่อรื้อให้เห็นร่างกายภายใต้อำนาจของผู้หญิงในเรื่องจำได้เป็นอย่างดี การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงไม่ได้มุ่งที่จะศึกษาวิเคราะห์ตามแนวทางของนักสตรีนิยมที่เน้นการอธิบายความแตกต่างทางเพศตามที่สังคมกำหนด ภายใต้อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ในสังคมทั่วไป และไม่ได้เป็นการศึกษาตามแนวคิดของมิเชล ฟูโกต์ที่ให้ความสำคัญกับอำนาจความรู้ และการสร้างความจริงในฐานะที่เป็นยาสารพัดนึกสำเร็จรูปที่สามารถจะนำมาอธิบายปรากฏการณ์ได้ในลักษณะเดียวกันในทุกบริบทแบบทางหนึ่งทางใด หากแต่เป็นความพยายามทำความเข้าใจและวิเคราะห์ผู้หญิงในพื้นที่ปิดเฉพาะของเรือนจำ ซึ่งเป็นการศึกษาที่อาศัยแนวความคิดสตรีนิยมโดยการมองผ่านเลนส์ความคิดของฟูโกต์

ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงมีความเชื่อพื้นฐานในการมองร่างกายภายใต้ลักษณะสำคัญสามประการ นั่นคือ *ประการแรก* ร่างกายมีความสำคัญในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของการวิเคราะห์ เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในอัตบุคคล (Subjectivity) หรือผู้กระทำการ (Agency) การศึกษาประเด็นเกี่ยวกับร่างกายจึงต้องมุ่งเน้นไปที่ตัวอัตบุคคล ซึ่งมีฐานะเป็นเป้าหมายหรือผลสะท้อนที่ถูกสร้างขึ้นโดยอำนาจ ผ่านกระบวนการทำงานของอำนาจหรือปฏิบัติการของอำนาจ *ประการที่สอง* การมองร่างกายมิใช่ความเข้าใจที่ยืนอยู่บนฐานของคำอธิบายในลักษณะคู่ตรงข้าม ที่ว่าด้วยความแตกต่างของร่างกายหญิง (Female) และชาย (Male) ที่แยกขาดออกจากกัน เพศภาวะ (Gender) จึงเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นมาเป็นเวลาช้านานและมีอำนาจที่แข็งแกร่งในสังคม เนื่องจากการสถาปนาความรู้หรือคำอธิบายเกี่ยวกับความเป็นเพศนั้น มีความหมายมากกว่าการกล่าวถึงเพียงความแตกต่างทางร่างกายหรือเพศ (Sex) หากแต่เป็นเรื่องของตัวตนหรือเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่อิงอาศัยความเป็นเพศในฐานะที่เป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย ซึ่งสังคมจะเป็นผู้ให้ความหมายและกำหนดสถานภาพและบทบาททางเพศไว้อย่างตายตัว เพื่อให้มนุษย์ได้เรียนรู้ว่าตนเองเป็นเพศใด มีสถานภาพแบบใด และควรจะแสดงบทบาทอย่างไรให้สัมพันธ์กับความคาดหวังของสังคม (Maccoby, 1987: 227-239) เพศภาวะของหญิงและความเป็นหญิงที่ถูกอธิบายภายใต้ร่างกาย รวมไปถึงเพศภาวะของชายและความเป็นชายที่ถูกอธิบายภายใต้เหตุผลจึงมิใช่สิ่งที่เป็นธรรมชาติ หากแต่เป็นเรื่องของมายาคติทางเพศที่สังคมได้ให้ความหมายและคุณค่าในความเป็นหญิง (Femininity) และความเป็นชาย (Masculinity) ซึ่งไม่ได้เป็นไปอย่างเท่าเทียม และ *ประการสุดท้าย* ร่างกายเป็นพื้นที่ที่ต้องแบกรับคำอธิบายเพศภาวะอยู่ตลอดเวลา อันเป็นเสมือนชุดของการต่อสู้ทางการเมือง (Political Struggle) ที่ล้วนเกี่ยวพันกับอำนาจในลักษณะต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น อำนาจที่เป็นวินัย ชีวอำนาจ หรือแม้แต่อำนาจในอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ (King, 2002: 32)

เมื่อเป็นเช่นนั้น ร่างกายในความหมายของการศึกษาคครั้งนี้ จึงเป็นการมองร่างกายที่ความเป็นอัตบุคคล ซึ่งมีใช้เพียงเฉพาะร่างกายในทางกายภาพหรือสรีระทางชีววิทยาเท่านั้น หากแต่ยังหมายรวมไปถึงชีวิต (Life) หรือสิ่งที่อยู่ภายในตัวของมนุษย์ (Model of Internalization) ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ไม่ว่าจะเป็น ความคิด ความเชื่อ จิตใจ จิตสำนึก วิญญาณ หรือแม้แต่คุณลักษณะนิสัย ร่างกายของมนุษย์จึงไม่ใช่อัตบุคคลที่เป็นสากล (Universal Subject) หากแต่สามารถที่จะลื่นไหลเปลี่ยนแปลง บนความแตกต่างหลากหลายไปตามวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์เฉพาะ (Particular Culture and History) เมื่อเป็นเช่นนั้น ร่างกายของมนุษย์จึงสามารถจะเป็นได้ทั้งอัตบุคคลที่ถูกสร้างจากศาสตร์หรือความรู้ อัตบุคคลที่ถูกสร้างจากอำนาจที่เป็นวินัย หรือแม้แต่อัตบุคคลที่ถูกสร้างจากอำนาจในเชิงจริยธรรม ร่างกายของมนุษย์จึงมีฐานะเป็นร่างกายในทางการเมือง (Body Politics) ซึ่งเป็นเสมือนพื้นที่ของการถ่ายทอดและการสื่อสารที่สนับสนุนให้อำนาจและความรู้ทำงานบนร่างกายของมนุษย์ จนร่างกายนั้นถูกปราบอย่างราบคาบ กลายเป็นวัตถุหรือเป้าหมายของความรู้ในฐานะร่างกายที่สยบยอม ผ่านทางวินัยหรือปฏิบัติการที่หลากหลาย ภายใต้กระบวนการที่ยึดโยงอยู่กับระบบของความถูกต้อง และการทำให้เป็นมาตรฐานหรือการสร้างความเป็นปกติ (Process of Normalization) จนกระทั่งร่างกายนั้นมีสำนึก รู้ อันนำมาสู่การเข้าใจตนเอง การกำกับควบคุมตนเอง (Self-Monitoring) และการสร้างวินัยแห่งตนเอง (Self-Discipline) ในฐานะร่างทรงที่จำนนต่ออำนาจอย่างหมดจด

ดังนั้น ร่างกายของผู้ต้องขังหญิงจึงเป็นเสมือนพื้นที่ในการทำงานของอำนาจที่ทับซ้อนและแยบยล ภายใต้การทำงานของอำนาจของรัฐที่สอดประสาน ร่วมมือ และสมคบคิดกับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ สำหรับผู้ต้องขังหญิงแล้ว เรือนจำจึงเป็นพื้นที่ที่ไม่ได้ถูกสร้างขึ้นมาเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้หญิง การควบคุมจัดการทุกกิจกรรมในการดำเนินชีวิตจึงถูกกำหนดด้วยพื้นที่ระยะเวลา และรายละเอียดแบบเดียวกันกับผู้ต้องขังชาย โดยละเลยต่อการให้ความสำคัญและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังหญิงอย่างจริงจัง ทั้งที่สรีระทางกายภาพระหว่างหญิงและชายมีความแตกต่างกัน ขั้นตอน รายละเอียด หรือความต้องการในการทำกิจกรรมสำหรับผู้ต้องขังหญิงจึงมีความจำเป็นที่จะต้องใช้เวลาอย่างมากกว่าผู้ต้องขังชาย ฉะนั้นการกำหนดควบคุมให้ผู้ต้องขังหญิงต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์เดียวกับผู้ต้องขังชาย จึงส่งผลให้ผู้ต้องขังหญิงตกเป็นผู้ถูกระทำและประสบกับความยากลำบากในการดำเนินชีวิต ซึ่งยากที่ผู้ต้องขังหญิงจะสามารถสร้างร่างกายหรือตัวตนใหม่ตามความปรารถนาของตนเองอย่างมีความสุขหรือมีอิสระได้

อย่างไรก็ตาม ในระยะหลังได้ปรากฏให้เห็นว่า ในเวทีระดับโลกนั้นมีเรือนจำหลายประเทศที่พยายามหันมาให้ความสนใจกับผู้ต้องขังหญิงมากขึ้น ในฐานะมนุษย์ผู้มีศักดิ์ศรีและมีสิทธิทัดเทียมกับมนุษย์คนอื่นในสังคม โดยการตระหนักถึงความสำคัญและความหลากหลายของเพศภาวะ และพยายามสร้างกระบวนการในการดูแลหรือฟื้นฟูผู้ต้องขังหญิงด้วยวิธีการอื่นๆ ที่แตกต่างไปจากการใช้วินัยควบคุมแต่เพียงอย่างเดียวดังที่ผ่านมาในอดีต ดังเช่นในเรือนจำของประเทศเยอรมันและเนเธอร์แลนด์ ซึ่งปรากฏให้เห็นการดูแลผู้ต้องขังด้วยระบบการฟื้นฟูพฤติกรรม (Rehabilitation) และการคืนคนดีสู่สังคม (Resocialization) ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล สถาบัน และ

ทางกายภาพ ด้วยความเชื่อพื้นฐานของการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) โดยมองว่าผู้ต้องขังเป็นมนุษย์และควรจะได้รับดูแลเหมือนมนุษย์ การควบคุมผู้ต้องขังจึงไม่ใช่การลงโทษ หากแต่เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังได้มีอิสรภาพในสิ่งที่สามารถจะกระทำได้ในชีวิตประจำวัน เช่น การสวมใส่เสื้อผ้าของตนเอง การเตรียมอาหารด้วยตนเอง หรือแม้แต่การให้ความสำคัญกับความผูกพันระหว่างแม่กับลูก (Maternal and Child Bonds) ซึ่งแม่จะสามารถอยู่กับลูกได้เป็นเวลา 3 ปีในเรือนจำ ภายในพื้นที่ที่เรียกว่าเป็นบ้านพิเศษ (Special Housing) ที่เน้นการดูแลสุขภาพของแม่และเด็กและการอบรมการเลี้ยงดูเด็ก ฉะนั้นในระหว่างที่ผู้ต้องขังหญิงต้องใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำก็จะสามารถมองเห็นพัฒนาการของลูกได้โดยตลอด อันนำไปสู่การรักษาความสัมพันธ์หรือสายใยรักกับลูกได้ นอกเหนือไปจากนี้เรือนจำในเยอรมันและเนเธอร์แลนด์ยังจัดให้มีการฝึกอบรมระยะยาวเกี่ยวกับความรู้ทางด้านกฎหมายอาชญากรรมที่ส่งเสริมผู้ต้องขังหญิงนำไปใช้เพื่อป้องกันตนเอง (Self-Defense) เช่น การให้ความรู้ทางทฤษฎี จิตวิทยา การศึกษาด้านสังคม ความเครียด การบริหารจัดการความขัดแย้ง หรือแม้แต่การสื่อสารกับผู้ต้องขังด้วยกันเอง ที่สำคัญเรือนจำยังจัดสภาพแวดล้อมให้เป็นพื้นที่ของการบำบัดฟื้นฟูอีกด้วย (Therapeutic Milieu) (Subramanian and Shames, 2013: 11-14)

ทว่าแต่สำหรับในอีกหลายประเทศของโลก รวมไปถึงประเทศไทยนั้น ความพร้อมและการตระหนักถึงความต้องการหรือความจำเป็น บนพื้นฐานของความแตกต่างทางเพศภาวะ ภายใต้การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ยังคงไม่ได้รับความสำคัญมากนัก นโยบายการจัดการระบบของเรือนจำจึงไม่ได้สะท้อนให้เห็นความพยายามหรือความตั้งใจในการดูแลผู้ต้องขังหญิง บนฐานคิดของความแตกต่างหลากหลายอย่างมีศักดิ์ศรีอย่างแท้จริง เรือนจำโดยทั่วไปจึงยังคงเป็นพื้นที่ของการใช้อำนาจที่เข้มข้น ซึ่งทำหน้าที่ตอกตรึงความเยบยลของอำนาจ เพื่อจัดกระทำกับผู้ต้องขังหญิงให้เป็นร่างกายที่เชื่อตามที่ต้องการ ในฐานะวัตถุหรือทรัพยากรในการควบคุมของรัฐ ภายใต้อัตลักษณ์ทางสังคมหรือความเป็นอัตบุคคลที่มีคุณค่าและความหมายในเชิงลบเท่านั้น

“ผู้ต้องขังหญิง” ร่างกายภายใต้เทคโนโลยีแห่งอำนาจของเรือนจำ

เมื่อภายใต้อาณาบริเวณของเรือนจำ ร่างกายของผู้ต้องขังหญิงได้ถูกทำให้กลายเป็นวิธีการและเป้าหมายของอำนาจอย่างเยบยลทับซ้อนด้วยปฏิบัติการทางวาทกรรม ทั้งอำนาจของสถาบันทางวินัยของรัฐสมัยใหม่และอำนาจอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ในลักษณะของวินัยควบคุม (Dominant Disciplinary Power) โดยอาศัยความรู้ด้านอาชญวิทยา จิตวิเคราะห์ จิตวิทยา หรือแม้แต่สังคมวิทยาภายในระบบเรือนจำ รวมไปถึงอุดมการณ์ทางสังคม ในการประกอบสร้างความจริงและบอกเล่าความจริง เพื่อให้ความจริงนั้นแทรกซึมเข้าจัดการหรือควบคุมร่างกายของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำให้เป็นอัตบุคคลที่ยอมจำนนต่อการลดระดับ และสามารถใช้ประโยชน์จากความเปราะบางหรือร่างกายนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้ข้ออ้างในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้เกิดความถูกต้องและเป็นปกติในฐานะพลเมืองดี เรือนจำจึงสามารถที่จะจัดกระทำต่อ

ร่างกายของผู้ต้องขังหญิงได้โดยชอบธรรม ทั้งทางด้านร่างกายที่ผูกติดอยู่กับลักษณะทางกายภาพ หรือสรีระ และยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นการจำกัดควบคุมร่างกาย โดยมุ่งเน้นการปฏิรูปที่ลงลึกถึงระดับจิตใจหรือจิตสำนึกให้เกิดความตระหนักรู้หรือสำนึกในการควบคุมหรือสร้างวินัยแห่งตน ด้วยความรู้ความจริงเฉพาะของเรือนจำที่ผู้ต้องขังหญิงทุกคนเชื่อ ยอมรับ และปฏิบัติตามโดยปราศจากคำถามหรือข้อสงสัย

มากไปกว่านั้น การสร้างและบอกเล่าความจริงเพื่อกำกับร่างกายของผู้ต้องขังหญิงในฐานะที่เป็นวาทกรรมนั้น อำนาจ ความรู้ และอุดมการณ์ที่สมคบคิดกันในระบบของเรือนจำจะไม่สามารถสร้างและบอกเล่าความจริงได้อย่างเด็ดขาด หากปราศจากกลไก ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี หรือเทคนิคในการใช้อำนาจ ที่เรียกว่า “เทคโนโลยีแห่งอำนาจ” (Technology of Power) ซึ่งเป็นชุดของวิธีการที่ไปสร้างความจริง (Truth) ในระบบของเรือนจำ เพื่อให้ความจริงนั้นไปจัดการหรือกำกับควบคุมผู้ต้องขังหญิงให้เป็นไปตามความปรารถนา ดังนั้น การจะตอบคำถามที่ว่า ร่างกายของผู้ต้องขังหญิงถูกสร้างมาอย่างไร จึงต้องวิเคราะห์ที่ชุดของเทคนิคอำนาจ หรือวิธีการของอำนาจ หรือเทคโนโลยีแห่งอำนาจที่อยู่ในระบบของเรือนจำ ซึ่งแสดงหรือปรากฏจากปฏิบัติการในเรื่องหนึ่งๆ โดยไม่สามารถแยกขาดออกจากความรู้ (Knowledge) และอุดมการณ์ (Ideology) อันเป็นช่องทางสำคัญที่เปิดโอกาสให้เรือนจำสามารถใช้อำนาจเพื่อสร้างวินัยแบบผู้หญิงให้เกิดขึ้น แล้วทำร่างกายของผู้ต้องขังหญิงตกเป็นพื้นที่แห่งการแทรกแซง ควบคุม และจัดกระทำ ทั้งทางจิตใจ และร่างกาย จนกระทั่งผู้ต้องขังหญิงผู้ว่านอนสอนง่ายที่พร้อมจะเชื่อฟังอย่างมีสำนึกในการควบคุมตนเอง และเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดีตามความต้องการของเรือนจำ

สำหรับผู้ต้องขังหญิงแล้ว การถูกจำขังหรือกักกันในเรือนจำ (Prisonization) จึงเป็นกระบวนการทำงานของอำนาจที่มุ่งกระทำการต่อร่างกายของผู้ต้องขังหญิง โดยอาศัยเทคโนโลยีแห่งอำนาจที่สำคัญ นั่นคือ “การสังเกตการณ์” (Observation) เพื่อให้พื้นที่ของเรือนจำเป็นพื้นที่แห่งการสร้างร่างกายผู้ต้องขังหญิงให้เป็นร่างกายที่ว่านอนสอนง่าย เทคโนโลยีแห่งอำนาจที่ว่าด้วยการสังเกตการณ์จึงเป็นชุดของเทคนิคหรือวิธีการของอำนาจที่อาศัยความรู้ เพื่อสร้างความจริงในการควบคุมจัดการกับร่างกายของผู้ต้องขังหญิง โดยอาศัยเทคนิคหรือปฏิบัติการในการเฝ้ามองหรือตรวจตรา (Surveillance) และการตรวจค้น (Searches) ผู้ต้องขังหญิงให้อยู่ภายใต้อำนาจการควบคุมที่สามารถถูกมองเห็นได้ตลอดเวลา

สำหรับการสังเกตการณ์ด้วยเทคนิคของการเฝ้ามองหรือตรวจตรานั้น เป็นวิธีการของอำนาจที่เรือนจำได้สร้างตัวเองเป็นแหล่งของการเฝ้ามองในลักษณะตายตัว (Static) ผ่านการสังเกตโดยตรงและการเฝ้ามองจากกล้องวงจรปิด เครื่องมือการจำกัด การออกแบบสิ่งปลูกสร้าง และสภาพแวดล้อมในเรือนจำ ด้วยการออกแบบสถาปัตยกรรมหรือสิ่งแวดล้อมให้กลายเป็นพื้นที่ (Space) และสถานที่ (Place) ที่เต็มไปด้วยวัตถุสิ่งของ (Objects) ที่เหมาะกับการเฝ้าดูควบคุม (Monitor) ซึ่งฟูโกต์เรียกว่าเป็นการเฝ้ามองอย่างรอบด้าน (Panoptic Surveillance) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอาศัยเทคนิคที่เรียกว่า สรรพทัศน์ (Panopticon) สิ่งปลูกสร้างที่ถูกวางแผนแห่งอำนาจผ่านความสามารถในการมองเห็น ซึ่งถูกสร้างขึ้นด้วยความรู้ด้านอาชญาวิทยาและนวัตกรรมทาง

สถาปัตยกรรมในระบบของเรือนจำ ตามแนวคิดของเจรามี เบ็นแธม (Jeremy Bentham) ที่เน้นกลไกของการมองเห็นได้รอบด้านด้วยหน้าต่างหรือจากกัน หอคอยสูงอยู่ตรงกลาง และกลไกแสงสว่างที่รายล้อมไปด้วยห้องขังที่เปิดไฟตลอดเวลา ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกให้การตรวจตราเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งเจ้าหน้าที่หรือผู้คุมจะสามารถมองเห็นหรือตรวจตราพฤติกรรมของผู้ต้องขังหญิงได้ในทุกวินาที (Danaher, Schirato and Webb, 2000: 52-57) อีกทั้งจะมีการผลัดเปลี่ยนเวรยามในการสำรวจตรวจตราอย่างถาวรและต่อเนื่อง ส่งผลให้เจ้าหน้าที่สามารถมองเห็นความเคลื่อนไหวของผู้ต้องขังหญิงได้ตลอดเวลา ผู้ต้องขังหญิงจึงถูกจำกัดจำกัดร่างกายและการเคลื่อนไหว ผ่านการจัดพื้นที่ การตีตาราง และการจัดเวลาในแบบผู้หญิง ซึ่งไม่ได้เอื้อต่อการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ ที่สำคัญสำหรับมุมมองของฟูโกต์แล้วนั้น การตรวจตรายังเป็นมากกว่าการครอบงำหรือจัดการวิถีชีวิตประจำวันของผู้ต้องขังหญิงคนหนึ่งคนใดแบบปัจเจกบุคคล หากแต่เป็นการครอบงำที่ปรากฏครอบคลุมไปถึงระบบสังคม ซึ่งโยงใยกับการสร้างความรู้สึกรู้สึกคิดหรือสำนึกในการตอบสนองส่วนบุคคลภายใต้สิทธิและเสรีภาพด้วย

ในอีกทางหนึ่ง การสังเกตการณ์ยังเป็นเทคนิคของการเฝ้ามองในลักษณะที่เป็นพลวัต (Dynamic) อันเกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์หรือระบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับผู้ครอบครอง (Shantz and Frigon, 2010: 9) การสังเกตการณ์ในระบบของเรือนจำจึงเป็นเทคโนโลยีที่มีลักษณะของเครือข่ายทางอำนาจ (Network of Power) ที่สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Relation of Power) ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ในเรือนจำ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียม นับตั้งแต่ต้นนโยบายของเรือนจำ ซึ่งทุกคนไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องขังหญิงหรือแม้แต่เจ้าหน้าที่หรือผู้คุมต้องปฏิบัติตามและไม่สามารถฝ่าฝืนได้ การสังเกตการณ์ยังปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนภายใต้ระบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับเจ้าหน้าที่และเครือข่ายของเรือนจำ โดยเป็นความสัมพันธ์ที่เป็นทางการ อันเป็นการควบคุมที่มีลำดับชั้นตามบทบาทหน้าที่ ซึ่งเจ้าหน้าที่ต้องควบคุมผู้ต้องขังหญิงให้อยู่ในกฎระเบียบของเรือนจำ ในขณะที่ผู้ต้องขังหญิงต้องปฏิบัติตามให้อยู่ในกรอบวินัยและเชื่อฟังคำสั่งของเจ้าหน้าที่

ฉะนั้น นับตั้งแต่ก้าวแรกจนถึงก้าวสุดท้ายของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ การดำเนินกิจวัตรประจำวันในแต่ละวันจึงอยู่ภายใต้การควบคุมของเจ้าหน้าที่อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา และถึงแม้ว่าในเรือนจำจะปรากฏให้เห็นความสัมพันธ์ที่เป็นส่วนตวัระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับเจ้าหน้าที่ แต่ก็ยังเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นด้วยเงื่อนไขที่ผู้ต้องขังหญิงต้องสามารถปฏิบัติหรือควบคุมตนเองจนเป็นที่ไว้วางใจและเป็นที่ยอมรับของเจ้าหน้าที่ได้ นอกเหนือไปจากนั้น การสังเกตการณ์ยังมีนัยไปถึงความสัมพันธ์ที่อิงกับระบบของเรือนจำระหว่างผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเองที่มีลักษณะค่อนข้างเป็นทางการ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงธรรมดากับผู้ต้องขังหญิงที่ได้รับแต่งตั้งหรือได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ให้ทำหน้าที่อย่างหนึ่งอย่างใด เช่น แม่ห้องผู้เป็นหัวหน้าเรือนนอน ซึ่งจะมีหน้าที่ในการรับผิดชอบดูแลห้องนอนของผู้ต้องขังหญิง กำกับผู้ต้องขังหญิงให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ไม่ทะเลาะวิวาทกัน ดูแลเรื่องความเจ็บป่วยหรือความเดือดร้อนต่างๆ ของผู้ต้องขังหญิง ฉะนั้น ผู้ต้องขังหญิงทุกคนจึงถูกสอดส่องสังเกตการณ์จากแม่ห้อง ในฐานะที่เป็น

เสมือนตัวแทนของเจ้าหน้าที่ในการกำกับควบคุม และเมื่อผู้ต้องขังหญิงไม่สามารถปฏิบัติตนตามที่เรือนจำกำหนด แม่ห้องก็มีอำนาจในการว่ากล่าวตักเตือนหรือรายงานพฤติกรรมของผู้ต้องขังหญิงให้เรือนจำทราบได้ (นภาพรณ หะวานนท์, 2555: 139-142) ฉะนั้น เทคโนโลยีแห่งอำนาจในการสังเกตการณ์จึงเป็นเทคนิควิธีการทำงานของอำนาจที่อาศัยความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ในการเฝ้ามอง และตรวจตราพฤติกรรมของผู้ต้องขังหญิงอย่างซับซ้อนถี่ถ้วน อันส่งผลให้ผู้ต้องขังหญิงต้องถูกควบคุมอย่างหมดจด กลายเป็นร่างกายที่ถูกทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และหมดความภาคภูมิใจของผู้หญิงผู้เป็นแม่หรือเป็นลูกสาวของครอบครัว

นอกเหนือไปจากการเฝ้าดูหรือตรวจตรา ซึ่งเป็นเทคนิคสำคัญของการสังเกตการณ์แล้ว เรือนจำยังได้สร้างความจริงในระบบของเรือนจำ ผ่านเทคโนโลยีของการตรวจค้น (Searches) โดยมีเจตจำนงในการตรวจสอบร่างกายของผู้ต้องขังหญิง เพื่อให้เป็นร่างกายที่ถูกต้องเหมาะสมตามวินัยของเรือนจำ การตรวจค้นจึงสามารถเกิดขึ้นได้อย่างเป็นปกติในทุกพื้นที่และทุกเวลาเมื่อผู้คุมหรือเจ้าหน้าที่เกิดข้อสงสัยและต้องการจะตรวจค้น การตรวจค้นร่างกายเป็นปฏิบัติการในการสร้างความจริง โดยอาศัยความรู้ทั้งทางอาชญาวิทยา ความรู้ทางการแพทย์ หรือแม้แต่ความรู้ด้านจิตวิทยา นับตั้งแต่ก้าวแรกที่ผู้ต้องขังหญิงเข้าสู่แดนแรกรับ ผู้หญิงที่ถูกตัดสินว่ากระทำความผิดจะต้องถูกตรวจดำเนิน รูปพรรณ ความแข็งแรงของร่างกาย ความสามารถทางสติปัญญา ชักประวัติครอบครัว ประวัติสุขภาพกาย/สุขภาพจิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถูกเปลี่ยนผ้าเพื่อตรวจค้นร่างกายทั้งภายนอกและภายในในพื้นที่สาธารณะ ภายใต้ข้ออ้างในการป้องกันการนำสิ่งของผิดกฎหมายแฝงเร้นเข้าสู่เรือนจำ อันมีผลต่อระบบการดูแลสุขภาพความปลอดภัยและความมั่นคงของเรือนจำ ซึ่งเป็นการตรวจค้นที่มีความพิเศษเฉพาะสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่แตกต่างไปจากการตรวจค้นผู้ชายโดยทั่วไป ในลักษณะของการตรวจค้นที่ละเอียดถี่ถ้วน ยิบย่อย และลดระดับความเป็นมนุษย์ให้ผู้ต้องขังหญิงเป็นมนุษย์ผู้ไร้ศักดิ์ศรีอย่างที่สุด

ดังเช่นการศึกษาของ Shantz และ Frigon ซึ่งตอกย้ำให้เห็นว่า การตรวจค้นร่างกายเป็นกระบวนการของการลดระดับความเป็นมนุษย์ (Degrading) ของผู้ต้องขังหญิง และเป็นการกระทำที่ผิดเพี้ยนหรือบิดเบือน (Abuse) ที่เรือนจำสามารถจะกระทำต่อผู้ต้องขังหญิงได้อย่างเป็นปกติและถูกต้องชอบธรรม โดยที่ผู้ต้องขังหญิงไม่จำเป็นจะต้องยินยอมพร้อมใจ และไม่มีสิทธิ์ที่จะทราบล่วงหน้า เพราะผู้ต้องขังหญิงมีฐานะเป็นเพียงวัตถุภายใต้การควบคุมของเรือนจำ การจะกระทำการตรวจค้นจึงสามารถจะทำได้โดยอิสระโดยปราศจากเงื่อนไขใดๆ เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้ต้องขังหญิงจึงต้องตกอยู่ในสภาวะของความเกรงกลัว ระแวงระวัง และพยายามตรวจตราหรือควบคุมตนเองอยู่ตลอดเวลา โดยไม่กล้าที่จะท้าทายหรือต่อต้านอำนาจของเรือนจำ (Shantz and Frigon, 2010: 9)

ฉะนั้นแล้ว ด้วยเทคโนโลยีแห่งอำนาจในการสังเกตการณ์ ทั้งการเฝ้าดูตรวจตราและการตรวจค้นในระบบของเรือนจำ ผู้ต้องขังหญิงจึงเป็นเสมือนวัตถุที่สามารถถูกมองเห็นได้ตลอดเวลา ภายใต้พื้นที่ภายในเรือนจำที่ถูกจัดแบ่งออกเป็นส่วนย่อยๆ โดยการจำกัดร่างกาย สัดส่วนร่างกาย และการเคลื่อนไหว รวมไปถึงการกำหนดตำแหน่งแห่งที่ ภายใต้การจำกัดพื้นที่ การตีตาราง การจัด

ตารางเวลา รวมไปถึงการจัดหมวดหมู่ผู้ต้องขังหญิง เพื่อให้การเฝ้ามองตรวจตราผู้ต้องขังหญิงเป็นไปอย่างแยบยล ละเอียดยึดถ้วน ซ่อนเร้น ปราศจากความโจ่งครึ่มชัดเจน อันเป็นการอำนวยความสะดวกให้เจ้าหน้าที่หรือผู้คุมสามารถมองเห็น และตรวจตราพฤติกรรมของผู้ต้องขังหญิงทุกคนได้ในทุกวินาที ซ้ำยังมีผลให้ผู้ต้องขังหญิงทุกคนต้องควบคุมหรือสร้างวินัยตนเอง เพื่อให้เป็นไปตามกรอบกฎเกณฑ์หรือแนวปฏิบัติที่เรือนจำกำหนด

ที่สำคัญ การสังเกตการณ์ยังมีผลเกี่ยวโยงไปถึงการเกิดขึ้นของแนวปฏิบัติสำหรับผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนรูปหรือประกอบสร้างร่างกายของผู้ต้องขังหญิงให้สามารถจะรู้ด้วยตนเองและมีทางเลือกของตนเอง (Conduct of Conduct) ซึ่งมุ่งหวังให้ผู้ต้องขังหญิงเกิดสำนึกของการถูกเฝ้ามองในทุกวินาที แม้ไม่มีเจ้าหน้าที่คอยควบคุม อันนำมาสู่การสังเกตตนเองหรือควบคุมดูแลตนเอง (Self-Monitoring) จนเป็นร่างกายที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ (Useful Body) และเป็นร่างกายที่รู้ได้ เข้าใจได้ คิดได้ และคิดเป็น (Intelligible Body) (McLaren, 2002: 107-108) การสังเกตการณ์จึงเป็นการสร้างความจริงของเรือนจำที่อาศัยความรู้ในระบบของเรือนจำ เพื่อจัดการกับผู้ต้องขังหญิง โดยเริ่มต้นจากร่างกายภายนอก (External) ผ่านการวินัย กฎกติกา หรือข้อบังคับของสถาบัน เข้าสู่ภายใน (Internal) ด้วยการครอบงำความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก รวมทั้งจิตใจของผู้ต้องขังหญิง จนกระทั่งผู้ต้องขังหญิงกลายเป็นร่างกายที่เชื่อเชื่อตามเจตจำนงของอำนาจเรือนจำในที่สุด

ที่สำคัญ เมื่อเทคโนโลยีแห่งอำนาจที่ว่าด้วยการสังเกตการณ์ได้ไปสร้างร่างกายผู้ต้องขังหญิงให้จำนนด้วยการมีสำนึกในการควบคุมตนเองแล้ว ในท้ายที่สุด ความจริงสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่เกิดขึ้นในเรือนจำก็จะกลายเป็นสิ่งที่ไปสร้างหรือกำหนดความเป็นมาตรฐานในการประเมินหรือตัดสินพฤติกรรมของผู้ต้องขังหญิง ผ่านกระบวนการของความเป็นปกติ (Normalization Process) แบบผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ ซึ่งฟูโกต์เรียกเทคโนโลยีแห่งอำนาจในลักษณะนี้ว่า “การตัดสินเพื่อสร้างความเป็นปกติ” (Normalizing Judgment) โดยเทคนิควิธีการนี้เป็นวิธีการของการสร้างความเป็นปกติ (Normalizing) หรือแบบแผนแห่งการปฏิบัติเชิงบังคับร่วมกันในแบบของผู้ต้องขังหญิง อันจะเป็นสิ่งที่กำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคล ภายใต้บทบาททางเพศ (Gender Roles) และบรรทัดฐานทางพฤติกรรม (Behavioral Norms) โดยอาศัยความรู้ทั้งในด้านจิตวิทยา สังคมวิทยา หรือแม้แต่อาชญาวิทยา เพื่อกำหนดเกณฑ์ความเป็นปกติให้เกิดขึ้น ในฐานะความจริง หรือแนวปฏิบัติ หรือแนวทางการใช้ชีวิตในเรือนจำ ซึ่งผู้ต้องขังหญิงต้องคิด เชื่อ และปฏิบัติตาม การตัดสินด้วยความเป็นปกติจึงทำหน้าที่ในการจำแนกแยกแยะ (Classification) และจัดหมวดหมู่ (Category) ให้ผู้ต้องขังหญิงที่ปฏิบัติตามเกณฑ์ของความปกติแบบผู้ต้องขังหญิงเป็นผู้ต้องขังหญิงปกติ ในขณะที่ผู้ต้องขังหญิงที่อยู่นอกกรอบกลับถูกทำให้กลายเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ผิดปกติ ไม่เป็นไปตามเกณฑ์ เบี่ยงเบน ตกชั้น ตกเกณฑ์ พิกار หรือบ้า ซึ่งอาจจะต้องถูกลงโทษในลักษณะอื่นๆ ในชีวิตประจำวัน ที่นอกเหนือไปจากบทลงโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย (Infra-Penalty) ซึ่งมีใช้ระบบการลงโทษแบบทำทัณฑ์หมานหรือบีบบังคับ การสร้างความเป็นปกติของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำจึงเป็นเทคนิควิธีการที่ครอบคลุมไปถึงการวิถีชีวิตประจำวันที่ปรากฏให้เห็นจากกิจกรรมต่างๆ ในการดำเนินชีวิต

ของผู้ต้องขังหญิงแทบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็น ความเป็นปกติเกี่ยวกับเวลา กิจกรรมที่ต้องทำ การแสดงพฤติกรรม คำพูด ความสะอาดของร่างกาย หรือแม้แต่การทำทางของร่างกาย (Foucault, 1977: 177-184)

ฉะนั้น การตัดสินใจเพื่อสร้างความเป็นปกติ จึงมุ่งอาศัยการจับจ้องความคิด ความเชื่อ และการกระทำของผู้ต้องขังหญิง ผ่านการสร้างความเป็นปกติด้วยการจับจ้อง (Normalizing Gaze) ของเรือนจำ รวมทั้งอาศัยเทคนิคของการกดดันทางสังคม (Social Pressure) และการเนรเทศออกจากพื้นที่ (Ostracism) ซึ่งเป็นการควบคุมภายใต้กลไกทางสังคม เพื่อสร้างความจริงที่ลดทอนความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังหญิง โดยที่เรือนจำไม่ต้องลงทุนลงแรงมากนัก ที่สำคัญยังเป็นเทคนิควิธีการของอำนาจอันชาญฉลาดที่เรือนจำรู้จักที่จะดึงเอาวาทกรรมทางเพศเข้ามาร่วมในการสถาปนาความจริง เพื่อสร้างผู้ต้องขังหญิงให้มีร่างกายที่เป็นไปในแบบที่ต้องการ กล่าวคือ วาทกรรมทางเพศว่าด้วยความเป็นหญิงนั้นมองว่า ผู้หญิงเป็นเพศของอารมณ์ความรู้สึกและความไร้เหตุผล ผู้หญิงจึงมีแนวโน้มที่จะผูกพันกับสังคมและสนใจผู้คนรอบข้างมากกว่า ระบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเองจึงถูกหยิบยกขึ้นมาใช้ในการควบคุมจัดการกับผู้ต้องขังหญิง ในฐานะที่เป็นเครื่องมือแห่งการจับจ้องพฤติกรรมในชีวิตประจำวันของผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ เพื่อบอกได้ว่าผู้ใดมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมตามความคาดหวังของเรือนจำ ซึ่งผู้ต้องขังหญิงคนนั้นก็จะเป็นที่รังเกียจหรือตลกขบขัน หรือเย้ยหยันสำหรับผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ จนอาจจะถูกลงโทษโดยการเนรเทศหรือให้ย้ายออกจากเรือนจำได้ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การกดดันทางสังคมเป็นกระบวนการที่จัดการต่อร่างกายของผู้ต้องขังหญิงในระดับภายในจิตใจ ซึ่งส่งผลต่อการเคลื่อนไหวร่างกายและการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว ให้ผู้ต้องขังหญิงเกิดการควบคุมตนเองและการมีวินัยในตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ จนกลายเป็นวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวันของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ ความสัมพันธ์ทางสังคมจึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสอดส่อง จับจ้อง กดดัน และตรวจตราพฤติกรรมของผู้ต้องขังหญิง เพื่อแบ่งแยกผู้ต้องขังหญิงที่ไม่ดี มีพฤติกรรมไม่สอดคล้องตามวินัยปฏิบัติของเรือนจำออกจากผู้ต้องขังหญิงที่ดี เพื่อให้ง่ายต่อการลงโทษ แก้ไข และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่อไป สังคมของผู้ต้องขังหญิงจึงเป็นพื้นที่ที่ผู้ต้องขังหญิงต้องตรวจตรา จับจ้อง และควบคุมตนเองให้เป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดีของเรือนจำอยู่ตลอดเวลาในวิถีการใช้ชีวิตประจำวัน เพื่อมิให้ถูกลงโทษทางกลไกของสังคม ด้วยการเป็นที่รังเกียจ ไม่ได้รับการยอมรับหรือไว้วางใจ หรือเป็นที่ดูถูกดูแคลนจากสังคมเรือนจำ

เมื่อเป็นเช่นนี้ การตัดสินใจเพื่อสร้างความเป็นปกติจึงเป็นเทคโนโลยีของการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน (Routine Everyday Life) ซึ่งเกี่ยวพันกับทุกๆ กิจกรรมที่ผู้ต้องขังหญิงต้องปฏิบัติเป็นประจำ (Regular Basis) จนในที่สุดกระบวนการทำงานของอำนาจในลักษณะนี้ก็กลายเป็นเสมือนวินัยหรือกฎเกณฑ์ของเรือนจำ (Disciplinary Routine) ที่มีผลต่อการผลิตและประกอบสร้างรวมทั้งธำรงรักษาร่างกายของผู้ต้องขังหญิงให้เป็นไปตามเจตจำนงของอำนาจ การสร้างความเป็นปกติจึงเป็นกระบวนการของการลดระดับในทุกวันเวลา (Everyday Degradation) อันส่งผลต่อความคิด (Thought) ความรู้สึก (Feeling) และการกระทำ (Action) ของผู้ต้องขังหญิงให้เป็นร่างกาย

หรืออัตบุคคลที่สยบยอมต่ออำนาจ ผู้ต้องขังหญิงจึงไม่อาจหนีพ้นการถูกจัดการหรือควบคุมด้วยความเป็นปกติหรือบรรทัดฐานของเรือนจำ เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงเป็นร่างกายที่เป็นปกติที่สุด ในลักษณะผู้ต้องขังหญิงที่เชื่อฟังและพร้อมปฏิบัติตามข้อกำหนดต่างๆ ของเรือนจำในระดับจิตสำนึกในทุกขณะจิต

อย่างไรก็ตาม งาน Discipline and Punish: The Birth of the Prison ของฟูโกต์ได้กล่าวถึงเทคโนโลยีแห่งอำนาจที่เรือนจำนำมาใช้กำกับควบคุมผู้ต้องขังโดยทั่วไปไว้อีกลักษณะหนึ่งด้วยกัน ซึ่งก็คือ “การตรวจสอบ” (Examination) ซึ่งเป็นวิธีการในการสร้างความจริงต่อร่างกาย ด้วยการตรวจสอบผ่านการทดสอบ (Test) การประเมินผล (Evaluation) อันเป็นกระบวนการของอำนาจที่จัดกระทำให้บุคคลกลายเป็นวัตถุของอำนาจหรือเป็นเพียงกรณีศึกษา (A case) ในฐานะที่เป็นผลผลิตหรือวัตถุของอำนาจและความรู้ มีสภาพเป็นวัตถุวิสัยที่สามารถอธิบายได้ วิเคราะห์ได้ วัดประเมินได้ ตัดสินได้ หรือเปรียบเทียบกับคนอื่นได้ ด้วยอำนาจของการเขียน (Power of Writing) การบันทึกข้อมูลที่เป็นระบบระเบียบอย่างเป็นทางการและเป็นลายลักษณ์อักษร ในรูปแบบของแฟ้มข้อมูล เอกสาร บันทึก หรือแม้แต่ทะเบียนประวัติ เพื่อให้ง่ายต่อการบ่งชี้ลักษณะเฉพาะตัว การแยกแยะความแตกต่างระหว่างบุคคล และความสามารถในการวิเคราะห์รายบุคคล (Ibid: 184-192) ฉะนั้นแล้ว ผู้วิจัยจึงมองว่า เทคโนโลยีแห่งอำนาจลักษณะนี้มีอำนาจในการอธิบายถึงการสร้างร่างกายของผู้ต้องขังโดยทั่วไป ทั้งผู้ต้องขังหญิงและผู้ต้องขังชาย โดยมีได้เจาะจงลงไปให้ผู้ต้องขังหญิงโดยเฉพาะ แม้ว่าเทคโนโลยีแห่งอำนาจว่าด้วยการตรวจสอบจะปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน ผ่านการจัดทำประวัติผู้ต้องขัง การบันทึกพฤติกรรมของผู้ต้องขัง และการสอบเลื่อนชั้นผู้ต้องขัง ซึ่งจะถูกจัดขึ้นอย่างเป็นปกติของเรือนจำ ฉะนั้น การนำเทคโนโลยีแห่งอำนาจว่าด้วยการตรวจสอบมาใช้เป็นฐานแนวความคิดในการวิเคราะห์ จึงอาจจะไม่ได้ตอบสนองความมุ่งหวังในการวิเคราะห์ที่เฉพาะเจาะจงลงไปที่ร่างกายของผู้ต้องขังที่เป็นหญิงได้อย่างตรงตามวัตถุประสงค์หรือคำถามการวิจัยเท่าที่ควร ในทางกลับกัน เทคโนโลยีแห่งอำนาจในลักษณะนี้มักจะถูกนำไปใช้อย่างกว้างขวางกันมากในพื้นที่ของระบบการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้ระบบโรงเรียน (Schooling) ซึ่งจะสามารถทำให้มองเห็นกระบวนการทำงานของอำนาจที่กระทำกับร่างกายของนักเรียน ผ่านกระบวนการเรียนการสอนอย่างชัดเจน ฉะนั้น ในการศึกษาครั้งนี้เทคโนโลยีแห่งอำนาจที่ว่าด้วยการสังเกตการณ์และการตัดสินเพื่อสร้างความเป็นปกติ จึงเพียงพอต่อการนำไปใช้วิเคราะห์ เพื่อให้มองเห็นระบบของเรือนจำที่อำนาจและความรู้เข้าไปจัดกระทำกับผู้ต้องขังหญิงให้เป็นร่างกายที่สยบยอมต่ออำนาจ

“ผู้ต้องขังหญิง” อัตบุคคลผู้สยบยอม ภายใต้ปฏิบัติการของอำนาจในระบบเรือนจำ

ภายใต้ความสัมพันธ์ของอำนาจเชิงวินัยของเรือนจำและความรู้อาชญาวิทยา ซึ่งได้ไปสร้างความจริงที่เปิดช่องทางให้เทคโนโลยีแห่งอำนาจ ทั้งการสังเกตการณ์และการตัดสินใจเพื่อสร้างความเป็นปกติ ตามเจตจำนงของอำนาจรัฐและอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ที่ได้ร่วมมือกันสร้างตัวตนจากแนววินัยปฏิบัติของเรือนจำ อันส่งผลต่อการเป็นร่างกายที่ถูกต้องเหมาะสม ด้วยการลดระดับความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังหญิงในฐานะอัตบุคคลที่ยอมจำนนนั้น ในแต่ละเทคโนโลยีแห่งอำนาจก็ได้อาศัยเทคนิคในฐานะที่เป็นปฏิบัติการ (Practices) เพื่อให้การใช้อำนาจเป็นไปได้อย่างแยบยลและมีประสิทธิภาพมากที่สุด

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า เทคโนโลยีแห่งอำนาจในการสังเกตการณ์ว่าด้วยปฏิบัติการของการตรวจตราหรือเฝ้ามอง และการตรวจค้นในระบบของเรือนจำ เพื่อนำไปสู่เทคโนโลยีแห่งอำนาจในการตัดสินใจเพื่อสร้างความเป็นปกติ ด้วยปฏิบัติการของการจับจองเพื่อความเป็นปกติและการกีดกันทางสังคมนั้นเป็นกระบวนการของการเฝ้ามอง จับจอง หรือควบคุมกำกับร่างกาย โดยการตรวจตราตนเองของผู้ต้องขังหญิง เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงมีพฤติกรรมและความคิดที่เป็นไปตามกรอบวินัยปฏิบัติที่เป็นปกติของเรือนจำ ซึ่งปฏิบัติการของการจัดการกับผู้ต้องขังหญิงจะมีความแตกต่างไปจากผู้ต้องขังชาย ด้วยอำนาจของอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่และวาทกรรมทางเพศที่ได้ร่วมจัดการกับร่างกายของผู้ต้องขังหญิงในระบบของเรือนจำ โดยการควบคุมร่างกายของผู้ต้องขังชายจะปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในลักษณะของการปฏิบัติตนตามกรอบวินัยหรือกฎเหล็กทั่วไปของเรือนจำ แต่สำหรับผู้ต้องขังหญิงแล้ว การควบคุมร่างกายจะถูกผนวกรวมเอาความเป็นเพศเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ร่างกายของผู้ต้องขังหญิงจึงเป็นปฏิบัติการแห่งอำนาจและความรู้ของความเป็นหญิงตามวิธีคิดแบบชายเป็นใหญ่ ในการสร้างความจริงและบอกเล่าความจริงเกี่ยวกับผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ

อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ในพื้นที่ของเรือนจำได้ร่วมมือกับอำนาจรัฐผ่านเรือนจำ ในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการจัดการกับร่างกายของผู้ต้องขังหญิง เพื่อให้เกิดการควบคุมตรวจตราภายใต้บรรทัดฐานทางสังคมในระบบของเรือนจำ ด้วยการแบ่งงานกันในเรือนจำตามเพศ ซึ่งมีฐานคิดมาจากแนวความคิดการแบ่งงานตามเพศภาวะ (Gender Division of Labour) และการทำงานตามเพศภาวะ (Gender Work) ภายใต้การมองเพศภาวะว่าเป็นสภาวะธรรมชาติที่มีความแตกต่างด้านสรีระทางกายภาพ รวมไปถึงความมั่นคงทางจิตใจและอารมณ์ที่มีความแตกต่างกันระหว่างหญิงและชาย ขอบเขตการทำงานของหญิงชายจึงเป็นอาณาบริเวณที่มีความแตกต่างกันและถูกแยกขาดออกจากกันอย่างสุดขั้ว (Washbrook, 2007: 5) ผู้หญิงจึงมักจะถูกยึดโยงอยู่กับการเป็นแรงงานเพียงเฉพาะภายในบ้านหรือครอบครัว ไม่ว่าจะเป็น การดูแลเด็ก การดูแลสมาชิกในบ้าน การทำอาหาร การทำความสะอาด ในขณะที่งานของผู้ชายเป็นงานในตลาดแรงงานที่สามารถสร้างรายได้และนำมาซึ่งความมั่นคงทางเศรษฐกิจแก่ครอบครัวและสังคม ผู้หญิงจึงกลายเป็นเพศที่ถูกกดทับ (Oppress) และเบียดขับ (Exclude) ให้กลายเป็นชายขอบทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Marginality) ด้วยการถูกกีดกันออกจากกระบวนการผลิตทางเศรษฐกิจหรืองานที่สามารถจะสร้างรายได้ที่มั่นคงให้กับตนเอง

ด้วยวิธีคิดที่มองผู้หญิงเป็นเพศที่ขาดทักษะ ขาดความสามารถ และขาดประสบการณ์ ซึ่งยากที่จะสามารถเข้าถึงงานที่ดีที่มีค่าตอบแทนสูงได้ ในขณะที่ผู้ชายกลับถูกผูกโยงอยู่กับสถานะของการเป็นสามี/แรงงาน/ การมีงานทำ (Husband/ Workers/ Employers) ซึ่งมีความสำคัญทางเศรษฐกิจมากกว่า ที่สำคัญ ผู้ชายยังมีแนวโน้มที่จะขัดขวางการเข้าถึงการมีงานที่มั่นคงของผู้หญิง เนื่องจากความต้องการที่จะรักษาสถานภาพที่เหนือกว่าของตนเองเอาไว้ (Jackson, 2014: 51-52) ฉะนั้น การแบ่งงานตามเพศภาวะจึงถูกผูกโยงไว้ด้วยคำอธิบายที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นไปอย่างไม่เท่าเทียม (Inequality) และมีอคติทางเพศ (Gender-Biased) (Sikod, 2007:60) งานของเพศจึงถูกรับรู้ด้วยกระบวนการขัดเกลากว้างขวาง อันมีผลให้ผู้หญิงและผู้ชายถูกให้ความหมายในทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ซึ่งมีผลต่อการทำกิจกรรม การบริโภคสินค้าและบริการ การมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่แตกต่างกันไปด้วย เมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำจึงถูกจัดการด้วยระบบและกระบวนการของการแบ่งแยกระหว่างเพศ ภายใต้การตรวจตราหรือเฝ้าดูจนเกิดเป็นวิถีปฏิบัติที่เป็นปกติของผู้ต้องขังหญิง ด้วยลักษณะของงานที่ยืนอยู่บนความแตกต่างในการรับรู้ และการให้ความหมายที่ยึดโยงอยู่กับอัตลักษณ์ทางเพศ โดยที่ผู้ต้องขังหญิงจะถูกจำกัดและกีดกันออกจากพื้นที่ของการทำงานในอาณาบริเวณของผู้ต้องขังชายหรือผู้ชาย ในขณะที่ผู้ต้องขังชายก็ถูกแยกขาดออกจากงานของผู้ต้องขังหญิงหรือผู้หญิง ลักษณะของงานจึงกลายเป็นพื้นที่แห่งภาพสะท้อนของความแตกต่างทางเพศที่มีวิธีคิดแบบชายเป็นใหญ่สอดแทรกอยู่ในการรับรู้ของสังคม

การแบ่งงานในเรือนจำได้แบ่งแยกพื้นที่ของผู้ต้องขังหญิงออกจากพื้นที่ของผู้ต้องขังชาย โดยการจัดให้ผู้ต้องขังหญิงครอบครองพื้นที่ในการประกอบอาหาร ซึ่งเป็นพื้นที่สำคัญที่เรือนจำสามารถจะจัดการกับร่างกายของผู้ต้องขังหญิงได้อย่างหมดจดและแนบเนียน ภายใต้ความเชื่อที่ยึดโยงความเป็นหญิงเข้ากับความประณีตพิถีพิถันในการประกอบอาหาร และความสามารถในการประกอบอาหารที่เหนือกว่าชาย หน้าที่ในการปรุงอาหารเพื่อเลี้ยงเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรในเรือนจำเลี้ยงผู้ต้องขังด้วยตนเอง หรือแม้แต่บุคลากรจากภายนอกที่เข้ามาเยี่ยมเยียนจึงเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อตัวผู้ต้องขังหญิง ที่ทำให้ผู้ต้องขังหญิงรู้สึกว่เรือนจำได้เปิดโอกาสให้ตนเองสามารถจะทำอาหารได้ (Shantz and Frigon, 2010: 10-11) การทำอาหารจึงเป็นผลของความจริงที่มีปฏิบัติการทางอำนาจในระบบเรือนจำ โดยการสถาปนาความจริงเพื่อให้ความจริงมันมีอำนาจครอบงำร่างกายของผู้หญิงแม้กระทั่งผู้หญิงในเรือนจำ นอกเหนือไปจากนั้นอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ยังแทรกซึมเข้าไปในระบบของการแบ่งงานกันทำในเรือนจำ ด้วยการตอกตรึงผู้ต้องขังหญิงไว้กับพื้นที่ในการฝึกอาชีพแบบผู้หญิง โดยการสร้างความจริงให้ผู้ต้องขังหญิงและสังคมรับรู้หรือเชื่อว่า การฝึกอาชีพสามารถทำได้จริง สร้างรายได้จริง ภายใต้การรับรองอย่างเป็นทางการของเรือนจำ และเมื่อฝึกอาชีพตามที่เรือนจำกำหนดแล้วชีวิตจะดีขึ้น มีรายได้มากขึ้น สะดวกสบายขึ้น มีสุขภาพดีขึ้น และมีความสุขมากขึ้น ระบบการแบ่งงานในเรือนจำได้ทำให้ผู้ต้องขังหญิงต้องฝึกอาชีพ โดยอาศัยทักษะในการทำงานอย่างง่ายที่ไม่ต้องอาศัยฝีมือและใช้เวลาในการอบรมระยะสั้น ตลอดจนเป็นทักษะที่ตกอยู่ภายใต้วาทกรรมทางเพศที่สถาปนาความจริงเกี่ยวกับคุณลักษณะและความสามารถในการเป็นหญิง ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสุขความงาม ศิลปะ ความประณีต และความสามารถในการดูแลผู้อื่น ประเภท

ของงานสำหรับผู้ต้องขังหญิงจึงมักจะเป็นการทำของชำร่วย ทำดอกไม้ไฟดอกไม้ ร้อยลูกปัด ติดโบว์ ร้อยมาลัย ทำขนม เสริมสวย เย็บปักถักร้อย เลี้ยงเด็ก นวดแผนโบราณ ความรู้หรือทักษะอาชีพของผู้ต้องขังหญิงสำหรับเรือนจำจึงมีใช่อื่นใด มากไปกว่าการฝึกปรีให้ผู้ต้องขังหญิงกลายเป็นแรงงานระดับล่างหรือแรงงานไร้ฝีมือของสังคมที่เพียงแต่ทำงานตามสั่งเล็กๆน้อยๆ ไม่เป็นขั้นเป็นอัน และไม่ได้เป็นเจ้าของผลผลิตอย่างแท้จริง ผลผลิตที่ได้จากการฝึกอาชีพของผู้ต้องขังหญิงจึงไม่สามารถจะนำไปจำหน่ายได้โดยตรง ทำให้ไม่สามารถสร้างรายได้และสร้างความภาคภูมิใจจากการทำงานหรือจากผลผลิตของตนเองได้ เมื่อพ้นโทษออกไปผู้ต้องขังหญิงก็หนีไม่พ้นการถูกกีดกันออกจากระบบการทำงานให้กลายเป็นผู้ไร้พื้นที่ในสังคมเช่นเดิม แตกต่างจากการฝึกอาชีพของผู้ต้องขังชายที่ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นงานฝีมือที่ต้องอาศัยความรู้หรือทักษะในระดับสูงและใช้เวลาฝึกอบรมยาวนาน เช่น งานทำเฟอร์นิเจอร์ไม้ เฟอร์นิเจอร์หวาย หรืองานแกะสลักต่างๆ ผู้ต้องขังชายจึงมีแนวโน้มที่จะมีโอกาสสร้างรายได้จากการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ของตนเองแม้จะยังไม่พ้นโทษ หรือเมื่อพ้นโทษไปแล้วก็สามารถนำความรู้ที่ได้จากการฝึกอาชีพไปใช้สร้างชีวิตใหม่ได้ง่ายกว่า

ยิ่งไปกว่านั้น ร่างกายที่สยบยอมของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำยังถูกสร้างขึ้นโดยเทคโนโลยีแห่งอำนาจและปฏิบัติการทางอำนาจของการตรวจตราและความเป็นปกติในเรือนจำ ในฐานะเหตุผลสากล (Universal Reason) ด้วยความเป็นแม่ (Motherhood) ภายใต้มายาภาพความเป็นหญิง บนพื้นฐานความเชื่อที่ผู้หญิงต้องเป็นแม่ (Doing Motherhood) ในฐานะผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูลูก (Grue and LAerum, 2002: 675-676) ผู้หญิงที่ก้าวเข้าสู่เรือนจำจึงมีฐานะเป็นร่างทรงของมายาภาพทางเพศที่เคลื่อนที่เข้าสู่เรือนจำ ผู้หญิงในสังคมนอกเรือนจำและผู้ต้องขังหญิงจึงถูกให้ความหมายที่แนบชิดกับบทบาทหน้าที่ในครอบครัวและความสัมพันธ์ในครอบครัว ซึ่งทำหน้าที่ในการพันธนาการผู้หญิงให้คิดและปฏิบัติตามความคาดหวังของสังคม โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับครอบครัวในฐานะที่เป็นศูนย์กลาง มีหน้าที่ในการสร้างและธำรงรักษาสัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัว ความผูกโยงร้อยรัดที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้นี้ ส่งผลให้บทบาทในการเป็นภรรยา ลูก และแม่ถือเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิตของผู้หญิง (Owen อ้างอิงจาก Shanhe Jiang and L. Thomas Winfree, Jr., 2006: 36)

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นของความเป็นแม่ ภายใต้อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ความเป็นแม่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น ภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่ตอกตรึงผู้หญิงไว้กับความเป็นหญิงและสตรีทางเพศ จนถูกทำให้เชื่อว่าเป็นเรื่องปกติหรือวิถีปกติของผู้หญิง ความเป็นแม่จึงถือเป็นจริยธรรมของความเป็นหญิง (Feminine Ethics) ที่มักจะอธิบายผ่านอัตลักษณ์ทางเพศ (Gender Identity) ซึ่งแบ่งแยกหญิงและชายออกจากกัน โดยอัตลักษณ์ของผู้หญิงจะผลิตจริยธรรมความเป็นหญิงภายใต้สำนึกแห่งตัวตนในความสัมพันธ์ (Relation) ในขณะที่อัตลักษณ์ของผู้ชายก็จะผลิตจริยธรรมความเป็นชายภายใต้สำนึกแห่งตัวตนในความแยกขาด (Separation) อิสรภาพ การยืนหยัดในความคิดของตนเอง (Self-Assertion) และความเป็นอิสระ (Autonomy) ที่สำคัญอัตลักษณ์ทางเพศและจริยธรรมทางเพศได้กลายเป็นคำอธิบายที่ถูกแซ่ซ้องและมักจะถูกนำไปใช้อธิบายอย่างเหมารวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอธิบายอัตลักษณ์ของผู้หญิงและจริยธรรมของความเป็นหญิงที่ถูก

โยงอยู่กับความต้องการขั้นพื้นฐาน (Basic Need) ในการดูแลผู้อื่น (Care for Others) ด้วยพลวัตรของแม่และความผูกพันระหว่างผู้หญิงกับเด็กที่ต้องอยู่คู่กันเสมอ (McNay, 1992: 105)

ฉะนั้น ความเป็นแม่จึงเป็นคำอธิบายที่ให้ความสำคัญกับการอิงอาศัยตำแหน่งแห่งที่ของความเป็นผู้หญิงเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็น ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางสังคม หรือแม้แต่วิถีปฏิบัติ ภายใต้การเกิดขึ้นของความเป็นแม่ที่มาจากฐานคิดสามประการสำคัญ *ประการแรก* ความเป็นแม่เป็นเรื่องของผู้หญิงที่อยู่ภายใต้ขอบเขตพื้นที่ส่วนตัวในระบบครอบครัว โดยเฉพาะการดูแลบ้านและสมาชิกในบ้าน *ประการที่สอง* ความเป็นแม่เป็นเรื่องของการแบ่งแยกทางเพศระหว่างหญิงและชายภายในครอบครัว ซึ่งหญิงและชายมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกัน และ *ประการสุดท้าย* ความเป็นแม่ถือเป็นอาชีพของผู้หญิงที่สืบเนื่องมาจากการที่ผู้หญิงต้องพึ่งพาผู้ชายในทางเศรษฐกิจ ทำให้ผู้หญิงต้องเป็นแม่อยู่ในบริเวณบ้านตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมง (Collins อ้างอิงจาก Woodward, 1997: 242)

คำอธิบายในแนวทางนี้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า เป็นแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลจากวิธีคิดแบบชายเป็นใหญ่ ผู้หญิงจึงถูกอธิบายภายใต้กรอบความเป็นแม่ ในลักษณะที่ค่อนข้างจำกัดอยู่เพียงกรอบความคิดที่ให้ความสำคัญกับสรีระทางกายภาพที่ติดตัวผู้หญิงมาแต่กำเนิด อันบ่งบอกถึงบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงที่จะต้องอุ้มท้อง คลอด และดูแลตัวอ่อน รวมไปถึงการแบ่งแยกความสามารถ ทักษะ และลักษณะงานของหญิงและชาย ซึ่งผู้หญิงต้องอยู่ในพื้นที่ส่วนตัว บทบาท และหน้าที่ของผู้หญิงจึงต้องร้อยรัดเข้ากับงานทุกอย่างภายในครอบครัวหรือภายในบ้าน ผู้หญิงจึงหนีไม่พ้นการเป็นแม่ที่ต้องให้กำเนิดและเรียนรู้ฝึกปรือทักษะในการดูแลเด็ก ภายใต้มโนทัศน์ของความเป็นผู้หญิงที่มักจะมีคุณลักษณะและความสามารถในการสร้างสัมพันธ์กับผู้อื่นมากกว่าชาย ในขณะที่มโนทัศน์ความเป็นเด็ก (Childhood) ก็สะท้อนให้เห็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงกับเด็ก ในฐานะที่เด็กเป็นภาพตัวแทนของตัวอ่อนที่ต้องการแม่ ต้องการการดูแลเอาใจใส่ เลี้ยงดูอุปการะ ความเป็นแม่จึงเป็นโดยสภาวะทางธรรมชาติของมนุษย์รวมไปกับสันชาติญาณที่อาศัยการฝึกฝน ผู้หญิงทุกคนจึงต้องเป็นแม่ผู้เป็นตัวแทนความรัก การดูแลเลี้ยงดู ความเสียสละ มีจิตใจอ่อนโยน มีเมตตา เอื้ออาทร และทุ่มเททุกอย่างเพื่อความสุขของลูก ผู้หญิงและแม่จึงกลายเป็นมโนทัศน์ที่ถูกนำมาผนวกรวมเข้าไว้ด้วยกันอย่างสนิทแนบแน่น จนไม่สามารถจะแยกขาดจากกันได้ (Hirsch, 1989: 13-15) ดังนั้น ผู้หญิงกับความเป็นแม่จึงกลายเป็นสิ่งคู่กันที่ไม่สามารถแยกขาดออกจากกันได้ อันผูกโยงอยู่กับความเป็นเพศทางกายภาพ ซึ่งตอกย้ำความคิดความเชื่อในวิธีคิดแบบคู่ตรงข้ามอย่างเป็นลำดับขั้นระหว่างหญิงและชายที่ส่งผลให้เกิดการให้คุณค่าและการผลิตซ้ำวัฒนธรรมความเป็นเพศอย่างครอบงำ

เมื่อเป็นเช่นนี้ การต้องก้าวเข้าสู่โลกของเรือนจำได้ทำให้ผู้หญิงที่เป็นแม่และลูกต้องพรากจากกัน อีกทั้งภายใต้การกำกับควบคุมด้วยอำนาจทางวินัยที่เบ็ดเสร็จเด็ดขาดได้ทำให้ผู้ต้องขังหญิงกลายเป็นผู้หญิงที่ผิดไปจากความเป็นปกติหรือบรรทัดฐานความเป็นหญิงที่สมบูรณ์แบบ ด้วยข้อจำกัดในการดูแลลูก การให้ผู้อื่นดูแลลูกแทน หรือการที่ไม่สามารถจะเลี้ยงดูเอาใจใส่หรือทำหน้าที่แม่ที่ดีของลูกได้ ผู้ต้องขังหญิงจึงกลายเป็นผู้ที่ตกอยู่ในสภาวะที่สูญเสียความเป็นแม่

(Maternal Deprivation) เพราะไม่อาจจะปฏิบัติตามความต้องการและคาดหวังของสังคม จนนำมาสู่การเป็นร่างกายที่เชื่องต่ออำนาจของเรือนจำ ในฐานะอัตบุคคลที่บกพร่อง ไม่เป็นที่ยอมรับ และถูกตีตราจากสังคม

งานวิจัยเรื่อง มีชีวิตอยู่ได้ด้วยการรักและดูแลเด็กที่เกิดในคุก ของ กิตติกร สันคติประภา ได้พยายามนำเสนอให้เห็นถึงการปฏิบัติต่อผู้หญิงที่มักเป็นไปตามวิธีคิดและแนวทางของผู้ชาย โดยไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างเพศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชีวิตของผู้ต้องขังหญิงที่เป็นแม่ ภายใต้อำนาจและวินัยของเรือนจำ งานชิ้นนี้ได้สะท้อนให้เห็นการตอกตรึงมายาภาพความเป็นแม่ของผู้หญิงในพื้นที่ของเรือนจำที่สามารถจะเป็นแม่ ตั้งครรภ์ คลอด และเลี้ยงลูกในเรือนจำได้ โดยที่ความรู้ทางอาชญาวิทยาจะเข้าไปจัดการให้ผู้ต้องขังหญิงเกิดสำนึกว่า เรือนจำเป็นพื้นที่ที่พร้อมจะช่วยเหลือการตั้งครรภ์และการคลอด ความเชื่อและวิถีปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับความเป็นแม่จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการก่อรูปร่างกายแบบผู้ต้องขังหญิงที่ยอมจำนนต่ออำนาจอย่างง่ายดาย งานวิจัยชิ้นนี้ได้ฉายภาพชีวิตของผู้ต้องขังหญิงที่เป็นแม่ในเรือนจำ ซึ่งจะถูกจัดการด้วยการจัดพื้นที่เฉพาะที่เป็นสัดส่วนสำหรับผู้ต้องขังที่ตั้งครรภ์และผู้ต้องขังที่เป็นแม่ลูกอ่อน อาหารที่แม่ในเรือนจำไม่สามารถเลือกรับประทานได้อย่างเพียงพอตามความต้องการสำหรับผู้หญิงตั้งครรภ์ การคลอดที่ไม่สามารถจะไปโรงพยาบาลได้ในทันที หรือถูกนำตัวส่งโรงพยาบาลในชุดเครื่องแบบผู้ต้องขังของเรือนจำ ในฐานะร่างกายที่แบกรับสัญญาณของคุณค่าเชิงลบที่เคลื่อนที่ได้ แม้กระทั่งในระหว่างคลอด ผู้ต้องขังหญิงจะต้องนอนรวมกับหญิงเตรียมคลอดรายอื่นโดยไม่มีฉากกั้น ภายใต้การจับจ้องเฝ้ามองของเจ้าหน้าที่เรือนจำตลอดเวลา โดยไม่สามารถจะขยับตัวไปไหนได้ ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อคลอดแล้ว ภายหลังการคลอดเรือนจำจะอนุญาตให้แม่ได้พักพื้นที่โรงพยาบาลเพียงแค่ 2-3 วัน และอนุญาตให้แม่ได้อยู่กับลูกได้จนกระทั่งลูกอายุ 1 ปีเท่านั้น วินัยและแนวปฏิบัติที่เกิดขึ้นเหล่านี้ได้ทำให้การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกเป็นไปอย่างยากลำบาก และส่งผลให้สายใยความรักความผูกพันระหว่างแม่กับลูกสิ้นสุดลง (กิตติกร สันคติประภา, 2555) ในท้ายที่สุด ความจริงที่เกิดขึ้นเหล่านี้จึงถูกผลิตซ้ำและถูกบอกเล่า จนกลายเป็นแนวปฏิบัติของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ ให้ผู้เป็นแม่ในเรือนจำได้รับรู้ ปฏิบัติตน และควบคุมดูแลตนเองแบบแม่ในเรือนจำที่แตกต่างไปจากแม่ในสังคมทั่วไป เพื่อให้ตนเองและลูกสามารถที่จะมีชีวิตอยู่ได้

เทคโนโลยีแห่งอำนาจในการสังเกตการณ์และการตัดสินใจเพื่อสร้างความเป็นปกติในเรือนจำ ยังทำหน้าที่กดทับผู้ต้องขังหญิงด้วยการจัดการระบบสุขภาพในการดำเนินชีวิตปกติตลอดช่วงระยะเวลาที่ต้องมีชีวิตอยู่ในเรือนจำ งานชีวิตที่ถูกกลืน เรื่องเล่าของผู้หญิงในเรือนจำ (นภาพร หะวานนท์, 2555) ได้สะท้อนให้เห็นว่าการบริการด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาลในเรือนจำที่เต็มไปด้วยข้อจำกัดแห่งความเป็นผู้ต้องขัง ซึ่งถูกจำกัดด้วยกฎระเบียบและเงื่อนไขของพิธีกรรมหรือวินัยปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ในลักษณะของการใช้อำนาจอย่างไม่เหมาะสมกับผู้ต้องขังหญิง การดูแลสุขภาพที่สามารถตอบสนองความต้องการหรือความจำเป็นของผู้ต้องขังหญิงได้ดีเท่าที่ควร การรักษาพยาบาล บุคลากรทางการแพทย์ อุปกรณ์การแพทย์ และยารักษาโรคที่มีอยู่อย่างจำกัด รวมไปถึงการขาดความใส่ใจ ความกระตือรือร้น และความรับผิดชอบต่อการรักษาพยาบาลของแพทย์

และพยาบาล ผู้ต้องขังหญิงมักจะประสบกับปัญหาภาวะทุพโภชนาการ การรับประทานอาหารที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย การขาดสารอาหารบางชนิดที่จำเป็น การออกกำลังกายที่ไม่เพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเครียดที่เกิดจากสภาพแวดล้อมในเรือนจำ การดูแลความเจ็บป่วยจึงเป็นเรื่องที่ยากยิ่งสำหรับผู้ต้องขังหญิงเมื่อผู้ต้องขังหญิงต้องเผชิญกับความเจ็บป่วย ระบบสุขภาพในเรือนจำจึงดูราวกับว่าไม่ต่างไปจากการลงโทษ ฉะนั้นผู้ต้องขังหญิงแต่ละคนจึงต้องพยายามควบคุมและตรวจตราตนเองไม่ให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพ เพราะอาจสร้างความยากลำบากหรืออาจถูกลงโทษจากเรือนจำได้ หรือหากไม่อาจหลีกเลี่ยงการเกิดปัญหาสุขภาพได้ ผู้ต้องขังหญิงก็จะเกิดสำนึกรู้ของตนเองถึงการรักษาหรือบริการทางการแพทย์ที่จำกัดของเรือนจำ โดยไม่เรียกร้องสิ่งที่มากไปกว่าที่เรือนจำกำหนด พร้อมกับสร้างแนวปฏิบัติภายในตัวและข้อจำกัดมากมายสำหรับผู้หญิงในเรือนจำที่ทำให้ตนเองสามารถจะดำรงชีวิตอยู่ได้

ยิ่งไปกว่านั้น ความเป็นอัตบุคคลที่สยบยอมของผู้ต้องขังหญิงยังถูกสร้างขึ้นผ่านเทคโนโลยีแห่งอำนาจของความเป็นปกติ ภายใต้ปฏิบัติการของแฟชั่นและความงาม (Fashion and Beauty Practices) ที่ว่าด้วยการจัดการ การฝึกฝน และทำเครื่องหมายให้แก่ร่างกายผู้หญิง (King, 2002: 29) โดยสวมรับเอาวาทกรรมความสวยงามแบบผู้หญิงทั่วไปในสังคม ภายใต้อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่มาเข้ากำกับ ซึ่งปฏิบัติการที่ว่านี้ได้ทำงานลงบนร่างกายของผู้ต้องขังหญิง ด้วยการควบคุมน้ำหนัก (Weight Control) การทำศัลยกรรมความงาม (Cosmetic Surgery) และการแต่งหน้า (Applying Make-Up) ซึ่งเป็นปฏิบัติการที่ไม่ได้เป็นไปเพื่อจัดการกับร่างกายของผู้หญิงโดยการควบคุมจากภายนอก หากแต่เป็นพิธีกรรมของการสร้างทักษะ ความสามารถ และศักยภาพเฉพาะของผู้ต้องขังหญิง ภายใต้สังคมชายเป็นใหญ่ เพื่อพัฒนาให้มีความงามแบบผู้หญิงด้วยตนเอง (Beautify Oneself) (McLaren, 2002: 59) ผู้ต้องขังหญิงจึงพยายามตรวจตราและควบคุมตนเองอยู่ตลอดเวลา ด้วยการจัดการกับร่างกาย รูปร่าง กิริยาท่าทาง หรือแม้แต่ความสวยงามของตนเองให้มีรูปร่างที่ผอมบอบบางด้วยการลดน้ำหนักหรือการจำกัดอาหาร การมีกิริยาท่าทางที่เรียบร้อยเป็นระเบียบ มีร่างกายที่สะอาดเกลี้ยงเกลาหมดจด ตลอดจนมีความสวยงามด้วยการเสริมเติมแต่งหรือประดับประดาร่างกาย เพื่อให้ได้ชื่อว่าเป็นร่างกายที่มีความเป็นผู้หญิงตามลักษณะของผู้หญิงที่สมบูรณ์แบบ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเรือนจำเป็นบริบทเฉพาะ การสร้างร่างกายของผู้หญิงในเรือนจำจึงอาจจะถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขบางอย่างที่ทำให้การสร้างร่างกายตามบรรทัดฐานทางเพศแบบผู้หญิงนั้นแตกต่างออกไป ผู้ต้องขังหญิงจึงอาจจะไม่ได้เป็นร่างกายที่สวยงามตามคำอธิบายแบบผู้หญิงในสังคมภายนอกไปเสียทั้งหมด หากแต่เป็นความงามในลักษณะเฉพาะที่ผู้ต้องขังหญิงยอมรับและปฏิบัติต่อกันมา

ดังนั้น การวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามการวิจัยที่ว่า อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ในพื้นที่ของเรือนจำทำให้ผู้ต้องขังหญิงกลายเป็นร่างกายที่สยบยอมต่ออำนาจได้อย่างไรนั้น จึงต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการทำงานของอำนาจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการทำงานของอำนาจที่อาศัยเทคนิคหรือปฏิบัติการที่มีความหลากหลาย แยกย่อย และซับซ้อน ทั้งอำนาจในฐานะที่เป็นเครื่องมือของรัฐและอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ซึ่งในท้ายที่สุดอำนาจและความรู้ในระบบของเรือนจำจะทำ

หน้าที่สร้างความจริงอันทรงพลัง ที่สามารถแทรกซึมและหยั่งรากลึกเข้าไปในระดับความคิด จิตใจ หรือชีวิตของผู้ต้องขังหญิงได้ โดยที่ผู้ต้องขังหญิงไม่อาจรู้เท่าทันและปล่อยให้อำนาจนั้นครอบงำ ความคิดของตนเอง แม้เมื่อไม่มีการบังคับฝืนใจ ผู้ต้องขังหญิงก็พร้อมจะปฏิบัติตามแนวทางหรือ วินัยปฏิบัติที่เรือนจำกำหนดไว้อย่างเชื่อฟัง ภายใต้ความจริงที่ว่า เมื่อผู้ต้องขังหญิงต้องการลบล้าง ความผิดบาปที่เกิดจากการกระทำความผิดในอดีต ต้องการมีชีวิตที่ดีขึ้น หรือต้องการเปลี่ยนแปลง ตนเองไปสู่การเป็นพลเมืองดีของสังคมแล้วนั้น ผู้ต้องขังหญิงก็ต้องกำกับควบคุมตนเองให้เป็น ผู้ต้องขังหญิงที่ดีที่ปฏิบัติตามวินัยหรือความจริงของเรือนจำอย่างเคร่งครัด การสยบยอม เชื่อง และ เชื่อฟังอย่างจำนนนี้เอง ในที่สุดก็ส่งผลให้ร่างกายของผู้ต้องขังหญิงไม่อาจหนีพ้นการตกอยู่ภายใต้ การควบคุม (Regulatory Control) ของเรือนจำอย่างหมดจด อันนำไปสู่การเป็นอัตบุคคลที่มีสำนึกอยู่ในฐานะร่างกายที่สยบยอมต่ออำนาจในเรือนจำ

ส่วนที่สาม กรอบความคิดในการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “การสร้างร่างกายที่สยบยอมของผู้ต้องขังหญิงต่ออำนาจในเรือนจำ” ครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความมุ่งหวังที่จะตอบคำถามการวิจัยที่ว่า อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ในพื้นที่ของเรือนจำ ทำให้ผู้ต้องขังหญิงกลายเป็นร่างกายที่สยบยอมต่ออำนาจในเรือนจำได้อย่างไร การวิจัยในครั้งนี้จึง เป็นการเผยและวิเคราะห์ให้เห็นถึงกระบวนการสร้างความเป็นอัตบุคคลหรือร่างกายของผู้ต้องขัง หญิงในระบบเรือนจำ ภายใต้การกระทำร่วมกันระหว่างอำนาจรัฐสมัยใหม่ที่มีเรือนจำเป็นเครื่องมือ ซึ่งอาศัยสถาบันแห่งการลงโทษ ความรู้อาชญาวิทยา และอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ในการร่วมกัน สถาปนาและบอกเล่าความจริง เพื่อให้ความจริงนั้นทำหน้าที่กำกับควบคุมร่างกายของผู้ต้องขังหญิง อย่างแยบยลและแนบเนียนอย่างที่สุด

ในส่วนนี้จะวิเคราะห์ให้เห็นถึงความแยบยลในการใช้อำนาจของรัฐ ความรู้ และ อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ โดยอาศัยพื้นที่ของสถาบันเรือนจำเป็นเครื่องมือของการใช้อำนาจ การถูก จำขังหรือกักกันในเรือนจำจึงเป็นกระบวนการสร้างร่างกายของผู้ต้องขังหญิง ภายใต้วินัยปฏิบัติและ กระบวนการของลดระดับความเป็นมนุษย์ ผ่านความเป็นประจำในชีวิตประจำวัน อันเป็นสิ่งที่กำหนด ความคิด ความเชื่อ และการกระทำของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ ให้กลายเป็นร่างกายที่ไม่ขัดขึ้น เชื่องเชื่อ และเป็นอัตบุคคลที่เชื่อฟังและสยบยอมในฐานะผู้ต้องขังหญิงที่ดีตามเจตจำนงของเรือนจำ โดยจะวิเคราะห์ให้เห็นว่าการทำงานของอำนาจในเรือนจำ ซึ่งมีฐานะเป็นปฏิบัติการทางวาทกรรม ที่อาศัยเทคโนโลยีแห่งอำนาจหรือชุดของวิธีการในการสร้างร่างกายให้สยบยอม ด้วยการ สังเกตการณ์และการตัดสินใจเพื่อสร้างความเป็นปกติ โดยในแต่ละเทคโนโลยีแห่งอำนาจจะปฏิบัติการ โดยการทำให้ผู้ต้องขังหญิงคิดและกระทำตามระบอบความจริง ซึ่งมีช่องทางหรือเกมเป็นกลยุทธ์ ร่วมกันจัดกระทำให้ผู้ต้องขังหญิงกลายเป็นร่างกายที่จำนนต่อความจริงของเรือนจำ อันส่งผลให้ ผู้ต้องขังหญิงสวรับเอาความจริงนั้นเข้ามาเป็นความจริงของตนเอง สร้างและควบคุมตนเองให้มี วินัยเป็นไปตามความจริงหรือกฎเกณฑ์ของเรือนจำ ที่สำคัญการวิเคราะห์ในส่วนนี้จะเผยให้เห็นถึง

ความแยบยลและซับซ้อนของการทำงานของอำนาจ ความรู้ และอุดมการณ์ ในรูปของเทคโนโลยี แห่งอำนาจ ปฏิบัติการ และพื้นที่ของอำนาจที่เรือนจำนำมาใช้ในการควบคุมผู้ต้องขังหญิง ซึ่งมีความแตกต่างจากผู้ต้องขังชายโดยทั่วไป ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดรายละเอียดของแนวทางการ วิเคราะห์ในงานวิจัยชิ้นนี้ออกเป็น 3 ประเด็น ดังต่อไปนี้

การวิเคราะห์เรือนจำในฐานะพื้นที่ของอำนาจ ในส่วนนี้จะเป็นการวิเคราะห์ให้เห็น ภาพของเรือนจำในฐานะที่เป็นพื้นที่ทางกายภาพและการจัดระเบียบที่ก่อให้เกิดการทำงานของ อำนาจทางวินัย โดยในส่วนนี้จะให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ความเป็นพื้นที่แห่งอำนาจของ สถาบันเรือนจำ ท่ามกลางการเปลี่ยนผ่านของอุดมการณ์หรือความรู้ที่อยู่เบื้องหลังวินัยและการ ควบคุม ซึ่งอุดมการณ์ที่ซ่อนอยู่จะทำหน้าที่ส่งผ่านวิธีคิดที่ถูกนำมาใช้ในการควบคุมหรือสร้างวินัย ให้ผู้ต้องขังปฏิบัติ การวิเคราะห์ในส่วนนี้จึงเป็นการวิเคราะห์ให้เห็นพื้นที่เรือนจำสมัยดั้งเดิมและ เรือนจำสมัยใหม่ที่สะท้อนให้เห็นลักษณะของความเป็นบริบทที่อำนาจภายใต้เจตจำนงของรัฐ มีผล ต่อการควบคุมจัดการกับร่างกายของผู้ต้องขังในลักษณะที่แตกต่างกันไป

การวิเคราะห์เรือนจำในฐานะเครื่องมือรับใช้รัฐและอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ใน ส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์ให้เห็นถึงความแยบยลของอำนาจที่เกิดขึ้นในเรือนจำ อันเป็นระบบ ความสัมพันธ์ที่อำนาจกระทำกับร่างกายของผู้ต้องขังหญิง รวมไปถึงวิธีคิดแบบชายเป็นใหญ่ ใน การควบคุมจัดการกับผู้ต้องขังหญิง โดยไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างทางเพศบนฐานคิดของความ เสมอภาค เรือนจำจึงเป็นพื้นที่ในการสร้างผู้ต้องขังหญิงให้กลายเป็นผู้ต้องขังที่เดินทางสู่เรือนจำโดย สบายยอม

การวิเคราะห์เทคโนโลยีแห่งอำนาจและปฏิบัติการในเรือนจำ ในส่วนนี้จะเป็นการ วิเคราะห์เพื่อให้เห็นการทำงานของอำนาจอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ในพื้นที่ของเรือนจำ ที่ทำให้ ผู้ต้องขังหญิงถูกกำหนดชีวิตประจำวันแตกต่างจากชาย อันเป็นกิจกรรมที่อำนาจ ความรู้ และความ จริงสร้างร่างกายผู้ต้องขังหญิง ผ่านเทคโนโลยีแห่งอำนาจที่เข้ามาทำให้เกิดและกระทำตามแนว ทางการเป็นนักโทษหรือผู้ต้องขังที่ดี โดยจะวิเคราะห์ให้เห็นถึงกระบวนการสร้างความจริงที่อาศัย ความรู้ในระบบของเรือนจำ เพื่อไปจัดกระทำกับร่างกายผู้ต้องขังหญิงให้เป็นไปตามเจตจำนงของรัฐ และอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ที่สำคัญในส่วนนี้จะเป็นการวิเคราะห์เทคโนโลยีแห่งอำนาจในสอง ลักษณะ นั่นคือ การสังเกตการณ์และการตัดสินใจเพื่อสร้างความเป็นปกติ รวมไปถึงปฏิบัติการทาง อำนาจหรือเทคนิคของอำนาจที่ไปสร้างความจริงประทับตราลงบนร่างกายของผู้ต้องขังหญิงอย่าง แนบเนียนและแยบยล รวมไปถึงการวิเคราะห์ร่างกายที่สยบยอมของผู้ต้องขังหญิง ซึ่งในส่วนนี้จะ เป็นการวิเคราะห์ให้เห็นกิจกรรม (Events) ที่หลากหลายในระบบของเรือนจำ ซึ่งได้ไปสร้างความ จริงที่ทำให้ผู้ต้องขังหญิงเป็นร่างกายที่สยบยอมต่ออำนาจ นอกจากนั้นในส่วนนี้ผู้วิจัยยังต้องการ วิเคราะห์เพื่อแสดงให้เห็นความเป็นอัตบุคคลของผู้ต้องขังหญิง เพื่อเป็นการปูพื้นฐานให้เข้าใจต่อไป ว่า ร่างกายและความเป็นอัตบุคคลดังกล่าวนี้ถูกสร้างมาอย่างไร โดยการมองตัวตนในรูปของความ เป็นแบบหรือฟอร์ม ซึ่งมีใช้เป็นเนื้อหาสาระดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การสร้างร่างกายที่สยบยอมของผู้ต้องขังหญิงต่ออำนาจในเรือนจำ เป็นการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ให้เห็นถึงกระบวนการทำงานของอำนาจและความรู้ที่ผนวกรวมกับอำนาจอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ที่จัดกระทำกับผู้ต้องขังหญิงในอาณาบริเวณของเรือนจำ สถาบันทางสังคมที่เต็มไปด้วยวินัยและการควบคุม อันมีผลทำให้ผู้ต้องขังหญิงที่กระทำความผิดกลายเป็นผู้มีตัวตนแบบยอมปฏิบัติตามบรรทัดฐานของความเป็นนักโทษในเรือนจำ ซึ่งการทำงานของอำนาจนั้นจะสัมพันธ์กับความรู้ทางอาชญาวิทยา จิตวิทยา หรือแม้แต่สังคมวิทยา และมีเทคโนโลยีแห่งอำนาจซึ่งเป็นชุดของวิธีการในการนำความจริงในระบบเรือนจำ เพื่อบอกเล่าหรือแพร่กระจายความจริง ให้เกิดเป็นแนวปฏิบัติหรือวินัยปฏิบัติสำหรับผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ และวินัยปฏิบัตินี้จะทำหน้าที่ในการควบคุมและจัดการให้ผู้ต้องขังหญิงตกเป็นวัตถุของอำนาจ กลายผู้ถูกกระทำในฐานะตัวตนที่เชื่อฟังและสยบยอม ยิ่งไปกว่านั้น เทคโนโลยีและปฏิบัติการของอำนาจในการสร้างความจริงให้ผู้ต้องขังหญิงเป็นร่างกายที่จำนนยังเป็นไปอย่างแยบยล โดยการสำนึกผู้ที่จะควบคุม ดูแล จับจอง และตรวจตราตนเองของผู้ต้องขังหญิง เพื่อให้มีความคิดและพฤติกรรมที่เป็นไปตามกรอบวินัยของเรือนจำ ภายใต้ข้ออ้างในการปรับเปลี่ยนตนเองจากผู้กระทำความผิดให้กลายเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดีและเป็นพลเมืองดีของสังคม

ด้วยเหตุนี้ การจะเข้าถึงกระบวนการสร้างความจริงทำให้ผู้ต้องขังหญิงเป็นอัตบุคคลที่สยบยอมในเรือนจำได้นั้น งานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยจึงได้เลือกใช้วิธีวิทยาแนว “วิธีการวิจัยเรื่องเล่า” (Narrative Research) ตาม “แนวการศึกษาแบบฟูโกต์เดียน” (Foucauldian Approach) ภายใต้วิธีคิดหลังโครงสร้างนิยม (Post-Structuralism) ซึ่งท้าทายการแสวงหาความรู้ในกระบวนการทัศน์ปฏิฐานนิยม (Positivism) อย่างถอนรากถอนโคน วิธีการศึกษาเรื่องเล่าแบบฟูโกต์เดียนจึงมีใช้การศึกษาที่หยิบยกเอาแนวทางการศึกษาเรื่องเล่ามาใช้ เพื่อมุ่งหวังที่จะให้เรื่องเล่าเป็นข้อมูลในการอธิบายปรากฏการณ์ เหตุการณ์ ปฏิสัมพันธ์ หรือแม้แต่โครงสร้างทางสังคมแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นการใช้เรื่องเล่าในฐานะที่เป็นวิธีการศึกษาหรือแนวทางการศึกษา โดยมุ่งไปสู่การวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามการวิจัยภายใต้มุมมองทางความคิดของมิเชล ฟูโกต์ นั่นคือ การรื้อถอน (Deconstruct) ให้เห็นถึง “ความจริง” และ “กระบวนการสร้างความจริง” ที่ซ่อนเร้นอยู่เบื้องหลังในฐานะผลผลิตจากการทำงานของอำนาจและความรู้หรืออุดมการณ์ ซึ่งอาศัยเทคโนโลยีแห่งอำนาจและเทคนิคที่หลากหลาย โดยความจริงที่ว่านี้ได้ทำหน้าที่ในการครอบงำให้ผู้ต้องขังหญิงรู้สึก เชื่อ คิด และกระทำตามอย่างเชื่อฟัง ในฐานะร่างกายหรืออัตบุคคลที่สยบยอม ไม่เพียงเท่านั้น งานวิจัยชิ้นนี้ยังได้ใช้วิธีการศึกษาเรื่องเล่า เพื่อรื้อสร้าง (Reconstruct) ให้เกิดความรู้ใหม่ระหว่างผู้วิจัยหรือผู้ฟัง รวมไปถึงผู้ต้องขังหญิงหรือผู้เล่าในระหว่างการเล่าเรื่องอีกด้วย

นัยสำคัญของเรื่องเล่า

วิธีการศึกษาเรื่องเล่าเป็นวิธีการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งเน้นการสร้างความรู้โดยให้ความสนใจกับ “เรื่องเล่า” (Narratives) ในฐานะที่เป็นหัวใจสำคัญของวิธีการศึกษา เหตุผลเบื้องต้นก็คือ เรื่องเล่าเกิดขึ้นจากการเล่าเรื่องของบุคคล ซึ่งเป็นกิจกรรมทางสังคมสำคัญอย่างหนึ่งที่ปรากฏควบคู่กับมนุษย์มาช้านาน เพื่อให้มนุษย์สามารถติดต่อสื่อสาร ถ่ายทอด หรือส่งผ่านความหมายระหว่างบุคคลอย่างเข้าใจ เมื่อผู้ฟังได้ฟังเรื่องเล่าจากผู้เล่าก็จะมีการตีความเรื่องเล่าต่างๆ ที่ได้รับฟัง โดยใช้ความรู้ ความคิด ความเชื่อ จินตนาการ ประสบการณ์ หรือแม้แต่อารมณ์ความรู้สึกของตัวผู้ฟัง เพื่อสร้างความหมายให้กับเรื่องเล่านั้นๆ โดยผู้ฟังจะพยายามทำความเข้าใจกับความหมายของเรื่องเล่าผ่านการตีความของตนเอง เพื่อคาดการณ์สิ่งที่ผู้เล่าคิดและรู้สึก แล้วจึงมีการเล่าเรื่องสนทนาโต้ตอบกลับไป ฉะนั้นในช่วงของการสนทนาจึงมีทั้งการเล่าเรื่องราวและการรับฟังเรื่องราวไปพร้อมๆ กัน

เรื่องเล่าจึงเป็นสิ่งสำคัญที่มีความสลับซับซ้อนและหลากหลาย อันสามารถสะท้อนให้เห็นประสบการณ์ชีวิตของมนุษย์ ซึ่งเต็มไปด้วยความหมายและคุณค่า ทั้งนี้เรื่องเล่ามีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์และโลกทางสังคมอย่างน้อยสามประการ นั่นคือ *ประการแรก* มนุษย์เป็นสัตว์เล่าเรื่องราวที่พยายามเล่าเรื่องในสิ่งที่ตนเองดำรงอยู่ เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ในโลกทางสังคมไม่มีมนุษย์คนใดที่ไม่มีเรื่องเล่า มนุษย์อยู่ได้ด้วยเรื่องเล่า โดยที่มนุษย์จะเป็นผู้บอกเล่าตนเอง ยืนยันตนเอง ปรับเปลี่ยนตนเอง และสร้างตนเองขึ้นมาใหม่ (Savin-Baden; & Niekerk, 2007: 460-462) เรื่องเล่าจึงเป็นสิ่งที่บ่งบอกสิ่งที่มนุษย์เป็นในอดีต สิ่งที่เป็นในปัจจุบัน และสามารถมองไปข้างหน้าได้ว่า มนุษย์จะกระทำหรือมีทิศทางกระทำอย่างไรในอนาคต *ประการที่สอง* เรื่องเล่าของมนุษย์เป็นสิ่งที่มีความอำนาจในการที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมได้ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในระดับความคิดของมนุษย์ และ *ประการสุดท้าย* เรื่องเล่านำมาสู่การสร้างความรู้ใหม่ที่หลากหลาย เพราะประสบการณ์และความรู้ของผู้ที่ร่วมพูดคุย ทั้งผู้เล่า (Narrators) และผู้ฟัง (Audience) จะได้รับการแลกเปลี่ยนแบ่งปันซึ่งกันและกัน เกิดเป็นความรู้ชุดใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน ซึ่งจะช่วยในการเปิดพื้นที่ของความรู้ให้กว้างไกลออกไป อาจกล่าวได้ว่า วิธีการศึกษาเรื่องเล่าเป็นการสร้างความรู้ใหม่ที่สำคัญ ซึ่งผูกโยงอยู่กับเรื่องราวเกี่ยวกับประสบการณ์ของประวัติศาสตร์ชีวิต (Life History) อันหลากหลายของมนุษย์แต่ละบุคคล โดยเรื่องเล่าทั้งหลายนี้จะมีฐานะเป็นชุดของเรื่องราวที่สะท้อนเหตุการณ์ในชีวิตของบุคคลในช่วงหนึ่งอย่างเป็นลำดับ จากเหตุการณ์หนึ่งไปสู่อีกเหตุการณ์หนึ่ง (Temporal) โดยมีจุดเริ่มต้นเรื่อง ช่วงกลางเรื่อง และจุดจบของเรื่อง ที่สำคัญเรื่องเล่าเหล่านี้จะเต็มไปด้วยความหมาย (Meaningful) สำหรับผู้เล่า ที่ตัวผู้เล่าได้ถ่ายทอดความหมายผ่านทางเหตุการณ์ต่างๆ ที่เชื่อมโยงกับตนเองและผู้ที่เกี่ยวข้องไปยังผู้ฟัง และสามารถจะเชื่อมโยงไปสู่การแก้ไขปัญหาหรือการคิดตัดสินใจของบุคคลได้ เรื่องเล่าจึงมิใช่เพียงเป็นเรื่องราวของปัจเจกบุคคล หากแต่เป็นการกระทำทางสังคม (Social) หรือเรื่องทางวัฒนธรรมที่ผู้เล่าได้นำเหตุการณ์ต่างๆ ในชีวิตมา

ประมวลผลใหม่ บนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเหตุการณ์นั้นๆ แล้วบอกเล่าหรือทบทวน ประสบการณ์ชีวิตของตนเองใหม่ โดยร้อยเรียงและผลิตเรื่องเล่าเฉพาะตัวผู้เล่า และส่งผ่าน ความหมายเฉพาะไปสู่ผู้ฟังคนหนึ่งๆ ภายใต้บริบทหนึ่งๆ (Elliot, 2005: 4) นอกจากนั้นเรื่องเล่าก็ เป็นการกระทำทางภาษาอย่างหนึ่งที่สามารถจะเปลี่ยนแปลงเลื่อนไหลไปตามบริบทแวดล้อมทาง สังคมที่รายล้อมอยู่รอบตัวผู้เล่า ฉะนั้นเรื่องเล่าจึงมีฐานะเป็นพื้นที่ของความรู้ใหม่ ภายใต้การมีส่วนร่วม ระหว่างผู้เล่าและผู้ฟังในการแต่งหรือเขียนตนเองขึ้นใหม่อีกครั้ง (Re-Authoring) เพื่อสร้าง เรื่องราวประสบการณ์ชีวิตใหม่ (Re-Story) อันอาจจะช่วยในการบำบัดรักษา (Therapy) ตัวผู้เล่าให้ สามารถมองปัญหาชีวิตในมิติใหม่อย่างรู้เท่าทัน กล้าเผชิญหน้ากับปัญหาด้วยตนเอง มีกำลังใจ มีมุมมองความคิดใหม่ หันกลับมาเคารพตนเอง และตระหนักถึงศักดิ์ศรีของตนเองอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อเป็นเช่นนี้ เรื่องเล่าจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับมนุษย์หรืออัตบุคคล ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอัตบุคคลหรือตัวตนของปัจเจกบุคคล ผ่านเรื่องราวประสบการณ์ชีวิต ด้วยการเปิด พื้นที่ให้กับเรื่องเล่าขนาดเล็กย่อยที่ถูกกลืนเลย (Mini Narrative/ Little Narrative) หรือแม้แต่ความรู้/ ความจริงที่ถูกกดทับเป็นเสียงเงียบให้ดังก้องขึ้นมาในสังคม เพื่อให้มนุษย์ได้รู้เท่าทันปรากฏการณ์ ทางสังคม (Social Phenomena) ที่มนุษย์เป็นผู้สร้าง กำหนด และผลิตซ้ำ จนกลายเป็นความจริงที่ สถิตเสถียรอยู่ในสังคม และอาจนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีคิดหรือโลกทัศน์ทางสังคมได้

แนวทางการศึกษาเรื่องเล่าแบบฟูโกต์เดียน

แม้ว่าแนวทางการศึกษาในงานวิจัยชิ้นนี้จะเลือกใช้วิธีการศึกษาเรื่องเล่ามาเป็น วิธีดำเนินการวิจัย แต่ตัววิธีการศึกษาเรื่องเล่าเองก็มีหลายแนวทาง ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้จะ เป็น การศึกษาด้วยวิธีการศึกษาเรื่องเล่าแบบฟูโกต์เดียน โดยการประยุกต์แนวความคิดของ มาเรีย แทมบูกู ซึ่งได้พัฒนาวิธีการศึกษาเรื่องเล่าจากที่เป็นเรื่องเล่าแบบอัตชีวประวัติ (Auto/Biographical Narratives) ในการศึกษาประวัติศาสตร์แบบวงศ์วิทยา (Genealogy) มาเป็นวิธีการศึกษาเรื่องเล่า แบบฟูโกต์เดียน โดยให้ความสำคัญกับเรื่องเล่าในฐานะที่เป็นเทคโนโลยีแห่งอำนาจหรือชุดของ วิธีการในการสร้างความจริงที่ไปจัดกระทำกับร่างกายของอัตบุคคล ดังที่แทมบูกูได้กล่าวไว้อย่าง ชัดเจนตอนหนึ่งว่า “เรื่องเล่าคือเทคโนโลยีแห่งอำนาจ ซึ่งมันจะกำหนดหรือควบคุมหรือครอบงำ ปัจเจกบุคคล จนกลายเป็นอัตบุคคลที่เป็นวัตถุวิสัย (Objectivizing of the Subject) ในขณะเดียวกัน เรื่องเล่าก็คือเทคโนโลยีแห่งตัวตน อันเป็นปฏิบัติการของการกระทำเพื่อสร้างตัวตน” (Tamboukou, 2013: 93) โดยนัยยะนี้สะท้อนให้เห็นว่า เรื่องเล่าเป็นเทคโนโลยีแห่งอำนาจที่พร้อมจะทำหน้าที่เผย ให้เห็นกระบวนการทำงาน ผ่านเทคโนโลยีแห่งอำนาจในลักษณะต่างๆ ที่เกี่ยวโยงร้อยรัดกับการ สถาปนาและผลิตซ้ำความจริง เพื่อให้ความจริงนั้นกำกับหรือจัดการกับร่างกายของมนุษย์ให้ กลายเป็นร่างกายภายใต้บังคับการของอำนาจ และในขณะเดียวกันเรื่องเล่าก็มีฐานะเป็นเทคโนโลยีแห่ง ตัวตนที่สามารถเผยให้เห็นถึงกระบวนการของการต่อต้าน ต่อสู้ แทรกแซง หรือต่อรองกับวาทกรรม หลักหรือเรื่องเล่าหลัก อันนำมาสู่การสร้างตนเองให้เป็นอัตบุคคลผู้กระทำการ โดยเชื่อมโยงสัมพันธ์

กับพื้นที่ (Space) ในฐานะปฏิบัติการทางวัฒนธรรมด้วย เรื่องเล่าแบบฟูโกต์เดียนจึงเป็นทั้งเรื่องเล่าที่สามารถสะท้อนการกลายเป็นวัตถุวิสัย (Objectification) และการกลายเป็นองค์ประธาน (Subjectification) ไปพร้อมๆ กัน ฉะนั้น สำหรับผู้วิจัยแล้ว แนวทางการศึกษาเรื่องเล่าจึงเป็นวิธีวิทยาที่มีความสอดคล้องต้องกันกับแนวความคิดของมิเชล ฟูโกต์ที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการของอำนาจและเทคโนโลยีแห่งอำนาจที่กำกับมนุษย์จนเป็นร่างกายที่สยบยอม ด้วยอำนาจ ความรู้ และการสถาปนาความจริง วิธีการศึกษาเรื่องเล่าแบบฟูโกต์เดียนในงานวิจัยชิ้นนี้ จึงสามารถที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์ เพื่อตอบคำถามการวิจัยได้อย่างลุ่มลึกและมีอำนาจในการอธิบายได้เป็นอย่างดี

ในเบื้องต้น วิธีการศึกษาเรื่องเล่าแบบฟูโกต์เดียนมีจุดยืนภายใต้ความเชื่อพื้นฐานในระดับภววิทยา โดยมองความจริงในฐานะที่ไม่ใช่สิ่งธรรมชาติหรือไร้เดียงสา ไม่ได้มีลักษณะเป็นวัตถุวิสัยที่ตายตัวเบ็ดเสร็จ และไม่ได้ดำรงอยู่อย่างเป็นอิสระภายนอกเพื่อรอคอยการค้นพบ แต่ความจริงเป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดหรือสร้างขึ้นจากการรับรู้ การตีความ และการให้ความหมายของตัวมนุษย์เอง มนุษย์จึงเป็นผู้กำหนดและสร้างความจริงทั้งหลายทั้งปวงขึ้น ที่สำคัญสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นยังส่งผลให้สังคมต่างรับรู้ความหมายร่วมกันผ่านช่องทางต่างๆ จนเกิดเป็นความจริงเกี่ยวกับตนเอง ผู้อื่น และสรรพสิ่งต่างๆ ในโลกทางสังคม นอกจากนั้นความจริงที่เกิดจากการตีความของมนุษย์ยังเป็นการตีความจากประสบการณ์ที่บุคคลมีต่อสิ่งต่างๆ รวมไปถึงการคาดการณ์การตีความของบุคคลอื่นๆ (Intersubjectivity) ความจริงจึงเป็นสิ่งที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ที่มีต่อกัน ผ่านทางสัญลักษณ์และภาษา โดยนัยนี้จึงไม่มีความจริงใดที่เป็นหนึ่งเดียว จริงแท้ หรือเป็นสากลข้ามพ้นกาลเวลาและสถานที่ หากแต่เป็นความจริงอันหลากหลาย (Multiple Realities) ที่สามารถจะแปรเปลี่ยนเลื่อนไหลไปตามบริบทแวดล้อม สถานการณ์ เวลา และสถานที่ ภายใต้การรับรู้ที่หลากหลาย เช่นกันในระดับญาณวิทยา การศึกษาเรื่องเล่าแบบฟูโกต์เดียนปฏิเสธความเชื่อที่มองความรู้ภายใต้กระบวนทัศน์แบบปฏิฐานนิยมที่เชื่อในความรู้แบบที่เป็นวัตถุวิสัย โดยไม่นำอคติหรือคุณค่าของตัวนักวิจัยเข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ความรู้ที่สะท้อนความจริงที่ถูกต้องเที่ยงตรงแม่นยำ และสามารถวัดหรือประเมินทางสถิติในเชิงประจักษ์ได้อย่างเป็นกลาง แต่สำหรับวิธีการศึกษานี้กลับมองความรู้ว่าเป็นไปในเชิงสัมพัทธนิยม (Relativism) ในฐานะที่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยเชื่อมโยงกับบริบท ผ่านการตีความและการให้ความหมายของผู้ที่มีส่วนในการสร้างความรู้ ความรู้ที่ว่านี้จึงเป็นความรู้ในเชิงประสบการณ์ (Experience Knowledge) ของเจ้าของประสบการณ์เฉพาะบุคคลและเฉพาะบริบท ซึ่งอาจจะเรียกว่าได้ว่าเป็นความรู้แบบท้องถิ่น (Local Knowledge) ซึ่งมีคุณค่าและความชอบธรรมทัดเทียมกับความรู้กระแสหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมโลก (Payne, 2006: 27) อย่างไรก็ตามความรู้นี้ก็ไม่ได้มีฐานะเป็นความรู้เฉพาะของปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่เป็นความรู้ที่พยายามอธิบายครอบคลุมไปถึงการที่ปัจเจกบุคคลจะสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม ซึ่งเป็นเรื่องทางสังคมและวัฒนธรรมนั่นเอง นอกจากนั้น ในการสร้างความรู้ตามแนวทางการศึกษานี้ยังมองว่า มนุษย์ทั้งหลายไม่อาจปฏิเสธสิ่งที่ติดตัวมา ไม่ว่าจะเป็น ความคิด ความเชื่อ โลกทัศน์ คุณค่า หรือแม้แต่อคติได้ เพราะสิ่งเหล่านี้จะทำให้สามารถเข้าสู่โลกของความ

จริงได้อย่างแตกต่างตามความหมายและการตีความของแต่ละบุคคล ผู้ศึกษาและสิ่งที่ถูกศึกษา/ผู้ที่ถูกศึกษาจึงไม่สามารถจะแยกขาดออกจากกันได้ ความรู้ที่เกิดขึ้นในกระบวนการสร้างความรู้จึงเป็นผลรวมของความรู้ ความคิด ความเชื่อ อารมณ์ ความรู้สึก บริบทแวดล้อม ประสบการณ์ชีวิต และการตีความของทั้งตัวผู้ศึกษาและตัวเจ้าของประสบการณ์ ผ่านการสื่อสารและร่วมแลกเปลี่ยนความคิดระหว่างกัน โดยการทบทวนความคิด ความรู้สึก ประสบการณ์ หรือเรื่องราวต่างๆ ร่วมกันใหม่ ซึ่งจะทำให้ทั้งสองฝ่ายสามารถเปลี่ยนแปลงความคิด ภายใต้การตีความใหม่และปรับเปลี่ยนตนเองเพื่อให้บรรลุความเข้าใจร่วมกัน สิ่งที่ติดตัวผู้วิจัยเข้ามาจึงมิใช่การนำความคิดหรือความรู้ที่มีอยู่มาครอบงำหรือโน้มน้าวให้ผู้อื่นคิดและเชื่อตาม หากแต่เป็นการร่วมกันสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ (Reconstruction) ผ่านการถกทอเครือข่ายของความรู้และโลกทัศน์ในระหว่างสนทนา บนพื้นฐานความเท่าเทียมและความเสมอภาค ซึ่งมีใช้ความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ผู้วิจัยมีอำนาจเหนือ

ดังนั้น การศึกษาเรื่องเล่าแบบฟูโกต์เดียนจึงเป็นแนวทางในการสร้างความรู้ที่มีฐานคิดในการมองความจริงและความรู้ ภายใต้ความเชื่อว่าเรื่องเล่าเป็นความจริงอันหลากหลายที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ชีวิต (Life Experience) ของมนุษย์แต่ละบุคคลที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างสิ่งที่ผู้เล่าเชื่อว่าเป็นจริง (Facts) กับสิ่งที่ผู้เล่ามองว่ามีความหมายกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง (Facilities) เพื่อหลวมรวมผสมผสานกันขึ้นจนกลายเป็นเรื่องเล่าของผู้เล่า ณ ห้วงเวลาหนึ่งๆ เรื่องเล่าจึงมีฐานะเป็น “ความจริงของผู้เล่า” (Narratives Truth) ที่สะท้อนให้เห็นความจริงของตนเองและความหมายที่สัมพันธ์กับบุคคลอื่น โดยผ่านการตีความของผู้เล่าเอง เรื่องจริงจึงมีฐานะเป็นเพียงเรื่องจริงที่มนุษย์เชื่อว่าจริงเท่านั้น (นภาพร หะวานนท์, 2552: 9) หรืออาจกล่าวได้ว่า ความจริงที่ว่านี้ไม่ใช่เพียงเป็นความจริงของอัตบุคคล (Subjectivity Reality) ที่มองความจริงว่าเป็นไปตามการตีความของอัตบุคคลเท่านั้น หากแต่เป็นมองความจริงที่ซับซ้อน หลากหลาย และสั่นไหวอย่างมีพลวัต

พื้นที่แห่งประสบการณ์และการเข้าถึงประสบการณ์

วิธีการศึกษาเรื่องเล่าแบบฟูโกต์เดียนในงานวิจัยชิ้นนี้เป็นวิธีดำเนินการศึกษาที่อาศัยแนวทางของการศึกษาเรื่องเล่าเป็นหลัก โดยการสร้างความรู้ด้วยวิธีการศึกษาเรื่องเล่า ผ่านการพูดคุยระหว่างผู้เล่าเรื่องกับผู้ฟังที่เป็นผู้วิจัย ซึ่งโดยทั่วไปเรื่องเล่าจะสามารถบอกเล่าผ่านหลากหลายช่องทาง ไม่ว่าจะเป็น การสนทนา การเขียนบันทึกประจำวัน การเขียนประวัติชีวิตของตนเอง จดหมาย ภาพวาด การบันทึกประจำวัน ซึ่งนักวิจัยสามารถจะเลือกวิธีการหนึ่งหรือหลายวิธีมาประกอบกันในการศึกษาได้ (Savin-Baden; & Niekerk, 2007: 463) ภายในเรื่องเล่าประสบการณ์ชีวิตจะประกอบไปด้วยชุดของเรื่องราว (Story) น้อยใหญ่มากมายนับไม่ถ้วนที่เกี่ยวข้องกับการกระทำในแต่ละเหตุการณ์ เชื่อมโยงไปกับประสบการณ์ชีวิตและสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตของผู้เล่า ภายใต้บริบททางสังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ สถานที่ เวลา และความสัมพันธ์ต่างๆ ทางสังคม ซึ่งกระบวนการทั้งหมดนี้จะต้องผ่านการตีความจากตัวผู้เล่า การตีความและการเล่าเรื่องจึงมีความสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลา โดยที่ไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ เรื่องเล่าจึงเป็นสิ่งที่ถูกสร้าง

(Create) และสร้างใหม่ (Re-Create) วนเวียนไปเรื่อย ๆ ในช่วงของการสนทนาแลกเปลี่ยนระหว่างผู้เล่าเรื่องและผู้ฟัง เพื่อถ่ายทอดออกมาเป็นเรื่องราวให้ผู้ฟังได้รับรู้และเข้าใจร่วมกัน

วิธีการศึกษาเรื่องเล่าแบบฟุโกต์เดียนเริ่มต้นจากการเลือกพื้นที่หรือผู้เล่าเรื่อง โดยอาศัยทฤษฎีเป็นฐาน (Theoretical Base) หรือเป็นกรอบความคิดในการเลือก เพื่อการได้มาของข้อมูล และนำมาใช้ตอบคำถามการวิจัยในลักษณะที่สอดคล้องไปกับวัตถุประสงค์และคำถามในการวิจัย ภายใต้ความเชื่อที่ปฏิเสธความเป็นตัวแทนและการอธิบายในลักษณะเหมารวมเบ็ดเสร็จ หากแต่เชื่อในคำอธิบายที่มีต่อมนุษย์และโลกทางสังคมว่าเป็นเรื่องของความหลากหลาย ซับซ้อน ยืดหยุ่น และเลื่อนไหลไปตามบริบท โดยทั่วไปแล้วการเลือกผู้เล่าเรื่องหรือผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ของวิธีการศึกษาเรื่องเล่าจะเลือกบุคคลที่มีความเหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของการวิจัย (Purposive/Judgment Samples) (Hesse-Biber, 2014: 192) โดยเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ชีวิตหรือเหตุการณ์ชีวิตที่เต็มไปด้วยปฏิบัติการทางวาทกรรม ซึ่งผู้วิจัยสามารถจะนำเรื่องเล่าหรือบทสนทนาไปศึกษาและวิเคราะห์ตัวบทที่สะท้อนให้เห็นอำนาจ ความรู้ และความจริงที่ซ่อนอยู่ภายใต้เรื่องเล่าที่สลับซับซ้อน วิธีการศึกษาเรื่องเล่าจึงไม่สามารถจะกำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูลหลักไว้ล่วงหน้าอย่างตายตัวได้ ผู้วิจัยต้องอาศัยแนวคิดเชิงทฤษฎีร่วมไปกับประสบการณ์ที่มีอยู่เพื่อกำหนดตัวผู้เล่าเรื่อง และทำการเลือกผู้เล่าเรื่องไปพร้อมๆ กับการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ภายใต้ขอบเขตการสนทนาที่สอดคล้องไปกับกรอบการวิจัย จนเห็นว่าชุดของมโนทัศน์ที่ได้จากเรื่องเล่าทั้งหลายเพียงพอที่ตัวผู้วิจัยจะทำความเข้าใจ วิเคราะห์ข้อมูล และสามารถตอบคำถามการวิจัยได้อย่างลุ่มลึกทั้งหมด อย่างไรก็ตามแนวทางการศึกษานี้สามารถนำวิธีการของวิธีวิทยาการสร้างทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) มาใช้ในการกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะทำการพูดคุยสนทนากับผู้เล่าเรื่องประมาณ 12-15 คน

ฉะนั้น ตามแนวทางของการศึกษานี้ สนามวิจัยหรือพื้นที่แห่งประสบการณ์ของการศึกษา คือ อดีตผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ในฐานะผู้เล่าเรื่องราวประสบการณ์ชีวิตในเรือนจำภายใต้กรอบการวิเคราะห์ โดยผู้วิจัยได้เลือกพูดคุยสนทนากับอดีตผู้ต้องขังหญิงที่เคยมีประสบการณ์ชีวิตอยู่ในสถาบันแห่งอำนาจเชิงวินัย ซึ่งก็คือ ทัณฑสถานหญิงหรือแดนหญิงของเรือนจำ ภายใต้ระบบแห่งการแก้ไขสิ่งผิดให้กลายเป็นสิ่งถูก (Correctional System) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาพฤติกรรมและทักษะให้กับผู้ต้องขังหญิง เพื่อเตรียมความพร้อมให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถมีชีวิตที่ดี มีงานทำ สามารถดูแลตนเองและครอบครัวได้เมื่อพ้นโทษออกจากเรือนจำ ที่สำคัญผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งผู้วิจัยเลือกที่จะพูดคุยด้วยในงานวิจัยชิ้นนี้ยังเป็นอดีตผู้ต้องขังหญิง ซึ่งไม่ใช่ผู้ต้องขังหญิงที่อยู่ในระหว่างการถูกจองจำหรือต้องราชทัณฑ์ ทั้งนี้เนื่องจากการพ้นโทษออกจากเรือนจำไปแล้ว จะทำให้อดีตผู้ต้องขังหญิงในฐานะผู้เล่าเรื่องหรือผู้ให้ข้อมูลหลักได้คลายความกังวลใจในการพูดคุย สามารถพูดคุยได้อย่างเป็นอิสระนอกเหนืออำนาจของเรือนจำที่พร้อมจะปิดกั้นความคิด ความเชื่อ อารมณ์ความรู้สึก และการกระทำที่เป็นไปตามความปรารถนาของผู้ต้องขังหญิง ในขณะเดียวกันเรื่องเล่าของอดีตผู้ต้องขังหญิงกลุ่มนี้ก็ยังสามารถสะท้อนประสบการณ์ชีวิตในเรือนจำได้เป็นอย่างดี

ด้วยการหวนกลับไปใคร่ครวญถึงชีวิตในขณะหนึ่งที่อยู่ในเรือนจำและนำมาเล่าใหม่ เพื่อสร้างความรู้ร่วมไปกับผู้วิจัย

อย่างไรก็ตาม การเข้าพื้นที่ประสบการณ์หรือสนามวิจัยในครั้งนี้ กลับมิใช่เรื่องง่ายสำหรับผู้วิจัย เพราะการเข้าถึงข้อมูลในงานวิจัยชั้นนี้มีขั้นตอนและกระบวนการที่ค่อนข้างจะใช้เวลานานและยุ่งยาก โดยเริ่มต้นจากการขออนุญาตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการดำเนินการขออนุญาตนั้นต้องดำเนินการอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรและเป็นทางการ เมื่อได้รับอนุญาตแล้ว ผู้วิจัยก็เข้าสู่พื้นที่ที่ได้ขออนุญาตไว้ เพื่อแนะนำตัว ทำความรู้จัก และสร้างสัมพันธที่ดีกับเจ้าหน้าที่ผู้คอยดูแลและอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้วิจัย จากนั้นก็จะมีการนัดหมายวันเวลาในการพูดคุยกับอดีตผู้ต้องขังหญิง ในฐานะผู้เล่าหรือผู้ให้ข้อมูลหลักหรือเจ้าของประสบการณ์ จนกระทั่งถึงวันนัดหมาย ผู้วิจัยได้มาถึงสถานที่นัดพบก่อนเวลา เพื่อเตรียมความพร้อมในการสนทนาพูดคุย ทั้งความพร้อมของตัวผู้วิจัยเอง อุปกรณ์ที่จะใช้ในการบันทึกเสียง สมุดบันทึก ปากกา หรือแม้แต่เครื่องดื่มและอาหารว่างที่เตรียมไว้สำหรับผู้เล่า เมื่อผู้เล่ามาถึง ผู้วิจัยจะเข้าไปทักทาย แนะนำตัว และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เล่าด้วยความจริงใจและเท่าเทียม ก่อนที่จะเริ่มพูดคุยตามประเด็นที่ได้เตรียมไว้ เพื่อให้ได้ข้อมูลไปวิเคราะห์และตอบคำถามการวิจัย อย่างไรก็ตาม เนื่องจากวิธีการศึกษาเรื่องเล่าให้ความสำคัญกับตัวเรื่องเล่าของบุคคลเป็นหลัก และการเล่าเรื่องต่างๆ ก็เป็นเรื่องของประสบการณ์ชีวิต อันเป็นเรื่องราวส่วนตัวของผู้เล่า อีกทั้งในบางเรื่องบางเหตุการณ์ก็ยังกระทบกระเทือนต่ออารมณ์และความรู้สึกของผู้เล่า ฉะนั้นการเล่าเรื่องหรือบอกเล่าเรื่องราวจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อการพูดคุยสนทนาแลกเปลี่ยนข้อมูลนั้นวางอยู่บนรากฐานของความจริงใจ (Honesty) และความไว้วางใจ (Trustworthiness) ในตัวผู้วิจัยหรือผู้ฟัง จนสามารถที่จะบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ ออกมาให้ผู้วิจัยได้รับรู้และเข้าใจตนเอง การสร้างความไว้วางใจนี้จึงถือเป็นหน้าที่ของผู้วิจัยที่จะต้องให้ความสำคัญ เพื่อกระชับพื้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่าและผู้วิจัยให้ใกล้ชิดกัน ซึ่งจะทำให้ผู้เล่าสามารถที่จะเปิดใจ เปิดความคิด และเปิดปากเล่าเรื่องราวในชีวิตของตนเองได้ ความไว้วางใจในที่นี้เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างความคุ้นเคย (Familiar Ground) (Payne, 2006: 40) ซึ่งเป็นเรื่องของการเตรียมความพร้อมตั้งแต่ตัวของผู้วิจัย ทั้งในเรื่องการแต่งกาย บุคลิก ท่าทาง อากัปกริยา คำพูด รวมไปถึงสถานที่และบรรยากาศในการพูดคุยที่ต้องมีความสะดวกสบาย เป็นกันเอง อากาศถ่ายเท ปลอดภัย สบาย ไม่อึดอัด ให้ความรู้สึกผ่อนคลาย และเอื้ออำนวยให้การเล่าเรื่องให้เป็นไปอย่างราบรื่น ที่สำคัญในระหว่างการพูดคุยเล่าเรื่องนั้น ผู้วิจัยต้องเคารพและให้เกียรติเรื่องเล่าและตัวผู้เล่า เพื่อให้การพูดคุยไปด้วยเท่าที่ คำพูด และอากัปกริยาที่เป็นมิตร สุภาพ มีการสบสายตา มีความตื่นตัวในการติดตามเรื่องเล่า และมีการตอบสนองต่อเรื่องเล่าอยู่ตลอดเวลา นอกจากนั้น ในช่วงระหว่างการพูดคุยต้องเป็นไปโดยสมัครใจ ไม่ใช่คำถามเชิงรุกบีบบังคับ ช่มชู้หรือกดดันผู้เล่า เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ผู้วิจัยต้องการแต่เพียงอย่างเดียว หรือไม่ใช่การมุ่งเน้นเพียงแต่การถามคำถามตามแนวทางการสนทนาที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเท่านั้น แต่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่าเรื่องและผู้ฟังที่เป็นผู้วิจัยต้องเป็นไปด้วยความเห็นอกเห็นใจ ความเข้าใจ การแบ่งปันอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมและเสมอภาค บนพื้นฐานของการเคารพในความคิดเห็น

และเรื่องเล่าที่หลากหลาย ตลอดจนเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของกันและกันด้วย ฉะนั้นหากผู้วิจัยให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างความคุ้นเคยเพื่อให้เกิดความไว้วางใจแล้ว จะทำให้ผู้เล่ามีความสบายใจและมีสมาธิในการระลึกถึงเรื่องราวในอดีต สามารถทบทวนตนเองเกี่ยวกับประสบการณ์ชีวิตที่ผ่านมาได้ดีมากยิ่งขึ้น ท้ายที่สุดผู้เล่าเรื่องก็จะบอกเล่าเรื่องราวที่สำคัญๆ ซึ่งผู้วิจัยสามารถจะนำข้อมูลจากเรื่องเล่าเหล่านี้ไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตอบคำถามการวิจัยตามที่ต้องการได้ และยังส่งผลต่อการร่วมสร้าง (Co-Create) เรื่องเล่าใหม่และตัวตนใหม่ของผู้เล่า ซึ่งเป็นทั้งการบำบัดรักษาตัวผู้เล่าและสร้างพลังในชีวิตให้กับผู้เล่าไปพร้อมๆ กัน

งานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยมีโอกาสร่วมพูดคุยรับฟังเรื่องราวประสบการณ์ชีวิต และร่วมแบ่งปันอารมณ์ความรู้สึกของอดีตผู้ต้องขังหญิงจำนวน 15 คน ซึ่งเป็นผู้เล่าในฐานะเจ้าของประสบการณ์ที่สะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของอำนาจที่จัดกระทำกับร่างกายของพวกเธอ และสามารถสะท้อนความเป็นร่างกายที่สยบยอมต่ออำนาจในเรือนจำตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ที่สำคัญในการกล่าวอ้างถึงผู้เล่าประสบการณ์ชีวิตในงานชิ้นนี้ ผู้วิจัยจะไม่เปิดเผยชื่อและนามสกุลจริงของอดีตผู้ต้องขังหญิง ด้วยความเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกันบนฐานของความเสมอภาคเท่าเทียม ทุกชื่อที่ปรากฏในงานชิ้นนี้ จึงเป็นเพียงชื่อสมมติที่ผู้วิจัยได้กำหนดขึ้นมาทั้งสิ้น

ฝัน อดีตผู้ต้องขังหญิงผู้เป็นเจ้าของประสบการณ์ชีวิตในเรือนจำหลายแห่งเป็นเวลานานถึง 42 ปี ฝันเป็นหญิงสาวที่เป็นทั้งแม่ ลูกสาว และภรรยา ซึ่งมีหน้าที่หลักในการดูแลปรนนิบัติพ่อแม่ สามิ และเลี้ยงดูลูกๆ ในฐานะแม่บ้านมาตลอดหลายปี แต่เมื่อถึงคราวที่ครอบครัวขัดสน ฝันจึงตัดสินใจหางานทำ เพื่อแบ่งเบาภาระของสามิและนารายได้มาช่วยเหลือจนเจ็ครอบครั้ว ทำให้เธอต้องก้าวเข้าสู่แวดวงของยาเสพติดและกลายเป็นผู้ต้องขังหญิง แต่ตลอดเวลาในเรือนจำ ฝันตั้งใจที่จะรักษาด้วยความเป็นแม่ ลูก และภรรยาที่ดีไว้ เธอจึงพยายามกำกับตนเองอย่างเข้มงวด โดยปฏิบัติตามกฎหรือคำสั่งของเรือนจำอย่างเคร่งครัด ไม่เรียกร้องขัดขืน ไม่มีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกับใคร และช่วยเหลืองานเจ้าหน้าที่ทุกอย่าง ฝันได้เลื่อนขั้นเป็นผู้ต้องขังชั้นเยี่ยม ซึ่งได้รับความไว้วางใจจากเจ้าหน้าที่และเรือนจำเป็นพิเศษ ในฐานะผู้ต้องขังหญิงที่มีความประพฤติเรียบร้อย และอ่อนน้อมสง่างาม จนกระทั่งเธอได้รับการพิจารณาลดโทษให้ออกจากเรือนจำเร็วกว่ากำหนด

ยุพิน อดีตผู้ต้องขังหญิงผู้ผ่านชีวิตในเรือนจำรวมระยะเวลาทั้งสิ้น 3 ปี 6 เดือน ด้วยความจำเป็นของชีวิตที่เธอต้องต่อสู้ดิ้นรนเพียงลำพังเพื่อเลี้ยงดูพ่อ ทำให้ยุพินออกหางานทำ จนถูกล่อลวงไปขายบริการทางเพศด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แต่เธอก็พยายามเก็บออมเงินและส่งมาให้ญาติที่เธอไว้วางใจเก็บให้ โดยหวังจะสร้างบ้านให้พ่อได้อยู่อาศัยอย่างสะดวกสบายในบ้านปลายชีวิต แต่แล้วโชคร้าย เมื่อเธอถูกญาติโกงเงินจนหมดสิ้นไม่เหลือแม้แต่สตางค์แดงเดียว ยุพินหันมาเสพยาเสพติด เพียงเพราะต้องการคลายความทุกข์ที่ได้รับ และในที่สุดก็กลายเป็นผู้จำหน่ายยาเสพติดตลอดเวลาในเรือนจำ ยุพินจึงใช้ชีวิตโดยตัดขาดจากลูกและไม่ให้ใครมาเยี่ยมเพื่อไม่ให้ลูกของเธอมีปมด้อย ด้วยความหวังเดียวที่เหลืออยู่นั้นคือ การออกจากเรือนจำกลับไปหาลูกและทำหน้าที่แม่ที่ดีที่สุด โดยไม่ให้ลูกรู้ล่วงหน้าถึงเรื่องราวของเธอจนกว่าจะพร้อม

น้ำริน นักศึกษาสาววัยรุ่นที่กำลังศึกษาเล่าเรียนในระดับอุดมศึกษา น้ำรินย้ายที่เรียนหลายแห่ง เพราะเธอตั้งครครร์และผลการเรียนไม่ถึงเกณฑ์มาตรฐาน น้ำรินเสพยาเสพติดมาเป็นเวลานาน แล้ววันหนึ่งเธอก็ถูกจับกุม ในวันนั้นน้ำรินมิได้ตั้งใจจะนำยาเสพติดพกติดตัวมา แต่พี่สาวที่มาด้วยกันมียาเสพติดไว้อยู่ นรธจิตพลอดโดนอ้างว่าเป็นตัวช่วยความที่น้ำรินไม่รู้ และไม่สามารถจะติดต่อกับญาติได้ น้ำรินจำยอมเซ็นเอกสารบางอย่างโดยที่เธอไม่ทันจะได้อ่าน รายละเอียด จนมารู้ทีหลังจนเอกสารยอมรับสารภาพ และน้ำรินก็ ถูกตัดสินให้ต้องจำคุกในเรือนจำเป็นเวลา 3 ปี 9 เดือน วินาทีแรกที่เขาสู่เรือนจำน้ำรินหมดสิ้นความหวังกับอนาคตของตัวเอง แต่สิ่งเดียวที่เหลืออยู่และเป็นหวังที่สุดก็คือแม่และลูกน้อย หลายครั้งที่เธอจะต้องเผชิญปัญหาในเรือนจำ เธอจะสร้างกำลังใจให้ตัวเองด้วยการนึกถึงแม่และลูกที่เฝ้ารอคอยเธออยู่ด้วยความอบอุ่นหัวใจ เธอจึงพยายามที่จะรักษาระดับชั้นนักโทษของเธอให้เป็นผู้ต้องขังชั้นเยี่ยมตลอดเวลา เพื่อให้สามารถอยู่ในเรือนจำได้อย่างปลอดภัยและยังมีโอกาสได้กลับไปทำหน้าที่ของลูกที่ดีและแม่ที่ดีก่อนกำหนด

แกวตา อดีตผู้ต้องขังหญิงที่ถูกจำคุกเป็นเวลานาน 5 ปี แกวตามีครอบครัวที่อบอุ่น ประกอบไปด้วยแม่ สามี และลูกอีก 3 คน แกวตาเป็นแม่บ้านที่มีหน้าที่ดูแลสมาชิกทุกคนในครอบครัว และในขณะเดียวกันเธอก็ต้องเป็นลูกมือช่วยเหลืองานสามีที่รับจ้างทำเฟอร์นิเจอร์ด้วย แต่รายได้ที่ได้อาจไม่เพียงพอจุนเจือรายจ่ายของทุกคนในครอบครัว แกวตาจึงเริ่มจำหน่ายยาเสพติดเพื่อหาเงินจุนเจือรายจ่าย ชจนกระทั่งถูกจับ ถูกบุกตรวจค้นบ้าน ถูกยึดทรัพย์สินทั้งหมด และถูกนำตัวไปสอบสวน ซึ่งในความรูสึกของเธอนั้น เธอมองว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมเท่าที่ควร การถูกจับกุมทำให้แม่ของแกวตาที่อยู่ในวัยชราล้มป่วยลงและเสียชีวิตในเวลาต่อมา โดยที่แกวตาไม่มีโอกาสได้ปรนนิบัติดูแลหรือแม่แตกลับบ้านมาราบแม่เป็นครั้งสุดท้าย ไม่นานนักลูกชายของแกวตาก็ถูกจับกุมด้วยขอหาเดียวกัน และถูกนำตัวไปคุมขังที่แดนชายในเรือนจำเดียวกับเธอ แต่กำแพงแดนหญิงและแดนชายนั้นก็ไม่อาจกั้นความรักของแม่ที่มีต่อลูกได้ ตลอดเวลาที่อยู่ในเรือนจำแกวตาจึงดูแลลูกทุกอย่างเท่าที่เธอทำได้ ด้วยความหวังที่จะประคับประคองความเป็นแม่ที่ดีเอาไว้ แต่แล้วลูกชายของเธอซึ่งได้รับการรักษาพยาบาลจากเรือนจำก็เสียชีวิตลง แกวตาเสียใจมากที่ตัวเธอทำให้ครอบครัวต้องเจอเรื่องราวเลวร้ายแบบนี้ เพราะเธอต้องโทษไม่อาจดูแลทุกคนได้ด้วยตนเอง ลูก 2 คนที่เหลืออยู่ในตอนนี้จึงเป็นทุกอย่างในชีวิต แกวตาอยากออกไปดูแลลูกด้วยตัวเอง เธอจึงพยายามประพฤติตัวอย่างดีที่สุดตามกฎหมายของเรือนจำเพื่อให้ได้กลับไปหาลูกโดยเร็ว

ฟา อดีตผู้ต้องขังหญิงที่ผ่านเรื่องราวประสบการณ์ชีวิตในเรือนจำเป็นเวลา 3 ปี 9 เดือน ฟาเติบโตขึ้นมาในครอบครัวที่พ่อแม่จะทำรายรายกายของเธอเป็นประจำ เมื่อแม่พยายามเข้ามาห้ามปรามก็จะถูกทำร้ายไปด้วย ฟาหนีออกจากบ้านนับครั้งไม่ถ้วน จนกระทั่งเธอตัดสินใจมาอยู่กับแฟน ซึ่งเป็นจุดพลิกผันให้ฟาได้เริ่มลงเอยเสพยาเสพติดและไขมาตลอดจนกระทั่งถูกจับกุม ฟาใช้ชีวิตตามลำพังด้วยการหารายได้จากการทำงานบริการทางเพศทั้งในและต่างประเทศ โดยการเดินทางเขาออกประเทศอย่างไม่ถูกกฎหมาย เพื่อหาเงินมาใช้จ่ายยาเสพติดและเที่ยวเตร่อย่างไรจุดหมาย ฟาถูกจับกุมหลายครั้ง แต่ทุกครั้งเธอจะมีแม่หรือคนที่มาขอพบเธอประกันตัวออกไป ฟาจึงไม่ได้มีโอกาส

ที่จะทบทวนตนเองและยังคงใช้ชีวิตในแบบเดิมที่เธอเคยเป็น จนกระทั่งเธอถูกจับอีกครั้ง หากแต่ครั้งนี้แม่ไม่มาประกันตัวเธอด้วยความตั้งใจที่อยากจะให้เธอได้เรียนรู้และไม่กล้าทำความผิดอีก ฟาโอรแม่มา แต่แล้วตลอดเวลาในเรือนจำที่แม่มาเยี่ยมเธออยู่เป็นประจำมิได้ขาด ทำให้ฟาโอรได้เรียนรู้ว่าแม่คือคนที่รักเธอมากที่สุด ฟาโอรตั้งใจที่จะทำหน้าที่ลูกที่ดีของแม่ด้วยการประพฤติตัวตามกฎระเบียบของเรือนจำ ตั้งใจทำงานและฝึกอาชีพจนเป็นผู้ที่มีทักษะความสามารถในงาน ก่อนที่เธอจะได้กลับออกไปดูแลแม่อย่างเต็มที่เมื่อเวลามาถึง

อัม อดีตผู้ต้องขังหญิงที่ถูกพิพากษาให้ต้องโทษจำคุกเป็นเวลา 3 ปี 6 เดือน อัมพลิกผันตัวเองมาเป็นผู้จำหน่ายยาเสพติดด้วยความที่เธอต้องการช่วยสามีหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ซึ่งต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดูแลลูก 2 คนที่กำลังอยู่ในวัยเรียน อัมไม่เคยปรึกษาบอกสามีถึงสิ่งที่เธอกำลังทำอยู่ การขายยาเสพติดทำให้อัมกลายเป็นคนที่มีฐานะดีและสามารถจะใช้จ่ายใช้สอยสินค้าฟุ่มเฟือยทุกอย่างได้ตามที่เธอปรารถนา จนกระทั่งอัมถูกจับกุม เธอยอมรับสารภาพแทนเพื่อนว่ายาเสพติดเป็นของตนเองทั้งหมด แลกเปลี่ยนกับการที่เพื่อนจะรับหน้าที่ในการดูแลลูกๆ ในขณะที่เธอต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำ ตลอดเวลาสามปีกว่าในเรือนจำ อัมพยายามที่จะเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดีของเรือนจำ ด้วยการฝึกอาชีพตามที่เรือนจำกำหนดอย่างดีที่สุด แม้ว่างานที่เธอได้รับนั้นจะเป็นงานเล็กน้อยและไม่ต้องใช้ทักษะความสามารถก็ตาม อัมปรารถนาจะออกจากเรือนจำให้เร็วที่สุด เพราะเธอห่วงลูกทั้งสองคนที่ต้องเติบโตขึ้นมาโดยที่ไม่มีแม่คอยดูแล วันเวลาในเรือนจำทำให้อัมได้รู้ว่าเงินไม่ใช่สิ่งสำคัญในชีวิต แต่ความสุขที่แท้จริงของคนเราก็คือการได้อยู่กับคนที่เรารัก

ข้าว อดีตผู้ต้องขังหญิงผู้มีประสบการณ์ชีวิตในเรือนจำเป็นเวลา 2 ปี ข้าวเติบโตขึ้นมาในครอบครัวเกษตรกรรมฐานะยากจน เธอเป็นลูกสาวคนโตที่ต้องรับภาระหลักในการดูแลครอบครัว รวมทั้งน้องทั้ง 3 คน ส่งเสียน้องให้ได้เรียนหนังสือโดยที่เธอต้องเสียสละตนเองออกมาทำงานตั้งแต่วัยยังไม่จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ข้าวทำงานรับจ้างทุกอย่างโดยไม่เกี่ยง จนกระทั่งเธอแต่งงานมีครอบครัวและมีลูก 2 คน ภาระหน้าที่ที่ข้าวต้องแบกรับทำให้เธอไม่อาจแสวงหาความสุขสบายในชีวิต ความเครียดและความทุกข์ประเดประดังเข้ามาตาโถมครั้งแล้วครั้งเล่า ข้าวจึงตัดสินใจก้าวเข้าสู่เส้นทางของผู้จำหน่ายยาเสพติด เพียงหวังว่าจะสามารถทำให้เธอได้มีรายได้มาจุนเจือครอบครัวให้มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ข้าวถูกจับกุมโดยไม่มีโอกาสต่อสู้ขัดขืนหรือแม้จะต่อสู้คดี เพราะไม่มีเงินและอาจจะต้องติดคุกนานเกินกว่าที่ควรจะเป็นหากแพคดี ข้าวเดินเข้าเรือนจำด้วยความรู้สึกว้าวุ่นที่เกิดขึ้นในชีวิตของเธอเป็นเคราะห์กรรมแต่ชาติปางก่อน เธอจึงยอมที่จะก้มหน้าก้มตาใช้ชีวิตในเรือนจำเพื่อให้เวลาที่เลวร้ายนี้ผ่านพ้นไป ความหวังเดียวของเธอก็คือ การได้ลดหย่อนโทษกลับออกไปหาครอบครัว เพื่อทำหน้าที่ดูแลทุกคนอีกครั้ง หากแต่ครั้งนี้เธอจะอดทนต่อความยากลำบากให้มากขึ้นและไม่เข้าสู่วงจรของยาเสพติดอีกต่อไป

สาว อดีตผู้ต้องขังหญิงที่เติบโตขึ้นมาในครอบครัวที่มีฐานะยากจน และต้องใช้ชีวิตในเรือนจำเป็นระยะเวลา 3 ปี 9 เดือน สาวถูกจับกุมในขณะที่เธออยู่ในตลาด ซึ่งเป็นสถานที่ชุมชนด้วยความอายจากการถูกมองจากสายตาของคนจำนวนมาก เธอจึงยอมที่จะถูกจับกุมแต่โดยดี สาว

ปรารถนาที่จะสู้คดีและให้แม่ยื่นหลักทรัพย์ประกันตัวเธอออกไป แต่ในระหว่างที่ถูกฝากขัง สาวได้คิดทบทวนเรื่องราวทั้งหมด เธอจึงตัดสินใจยอมรับสารภาพ เนื่องจากไม่อยากให้แม่เดือดร้อนในการหาเงินมาสู้คดีและประกันตัวเธอ เพราะเธอทราบดีว่าแม่มีหนี้สินมากมายที่ต้องรับผิดชอบ และยังต้องดูแลน้องอีกหลายคน ตลอดเวลาในเรือนจำสาวใช้เวลาไปกับการครุ่นคิดถึงเรื่องราวชีวิตที่ผ่านมาของเธอ ซึ่งเธอไม่เคยใส่ใจแม่ ไม่เคยสนใจปัญหาครอบครัว และไม่เคยร่วมรับผิดชอบอะไรเลย เธอจึงสัญญากับตัวเองว่า เมื่อพ้นโทษ เธอจะกลับไปหาแม่และช่วยแม่ทำงานทุกอย่าง เพื่อสะสางภาระหนี้สินเดิมที่มีอยู่ สาวจึงพยายามดูแลตนเองไม่ให้เจ็บป่วยและอยู่ในกฎเกณฑ์ทุกอย่างของเรือนจำ เธอได้เป็นผู้ช่วยเจ้าหน้าที่และได้รับความไว้วางใจอย่างมากจากเรือนจำ จนกระทั่งได้รับการลดหย่อนโทษในที่สุด

ปรายฟ้า อดีต “ดาวศุกร์” ผู้ต้องขังหญิงสาวสวยของเรือนจำ ปรายฟ้าเป็นหญิงวัยรุ่น หน้าตาสะสวย ผอมยาว ผิวขาว รูปร่างระหงบอบบาง เธอเติบโตขึ้นมาในครอบครัวข้าราชการที่มีฐานะดี เธอจึงใช้จ่ายเงินทองอย่างฟุ่มเฟือย ใช้ชีวิตด้วยความสนุกสนาน ติดเพื่อน ติดคนรัก จนไม่กลับบ้าน โดยที่พ่อเลี้ยงและแม่ไม่มีเวลาดูแลเอาใจใส่มากนัก จนกระทั่งวันหนึ่งปรายฟ้าถูกจับกุมตัวพร้อมคนรักในขณะที่กำลังพักผ่อนอยู่ในห้องของเธอ ด้วยความผิดฐานครอบครองยาเสพติดให้โทษ ซึ่งคนรักของเธอเป็นเจ้าของ ปรายฟ้าไม่สามารถจะปฏิเสธการจับกุมได้ เธอได้รับการตัดสินลงโทษเป็นเวลา 3 ปี เธอเสียใจกับสิ่งที่เกิดขึ้น แต่เธอก็พยายามมองว่าเป็นความโชคร้ายที่เธอหลีกเลี่ยงไม่ได้ เธอจึงยอมเดินเข้าเรือนจำแต่โดยดี และเตรียมความพร้อมทุกอย่างเท่าที่เธอจะทำได้ เพื่อให้สามารถอยู่ในเรือนจำได้อย่างไม่ลำบาก ทุกครั้งที่แม่มาเยี่ยม แม่จะนำเงินฝากบัญชีให้ปรายฟ้าใช้อย่างเพียงพอ ทำให้เธอสามารถใช้ชีวิตในเรือนจำได้อย่างสุขสบายกว่าผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น ซื้ออาหารรับประทาน ซื้อเครื่องสำอาง หรือแม้แต่ว่าจ้างผู้ต้องขังหญิงคนอื่นซักผ้ารีดผ้า ปรายฟ้าจึงไม่ค่อยมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกับใคร จนในที่สุดเธอก็ได้เลื่อนขั้นเป็นผู้ต้องขังชั้นเยี่ยม และได้รับการลดหย่อนโทษและออกจากเรือนจำ

ราตรี อดีตผู้ต้องขังหญิงผู้ต้องราชทัณฑ์เป็นเวลา 2 ปี 10 เดือน ด้วยฐานความผิดเกี่ยวกับยาบ้า 6 เม็ด ราตรีเติบโตมาในครอบครัวที่อบอุ่นและแต่งงานตั้งแต่อายุยังน้อย สามีมของราตรีรับราชการและส่งเสียเลี้ยงดูเธออย่างดี ให้เงินใช้จ่ายเป็นรายเดือนโดยที่ราตรีไม่ต้องทำงาน เพียงเป็นแม่บ้านคอยดูแลบ้าน สามี และลูก แต่ด้วยความเหงามและคะนองตามช่วงวัย ราตรีติดเพื่อน และเริ่มเสพยาตามเพื่อน เพราะต้องการให้เพื่อนยอมรับ จนในที่สุดก็ถูกจับกุม ราตรีสู้คดีด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์และขาดความรู้ ทำให้เธอต้องเข้ามาใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำเป็นเวลายาวนานกว่าที่คาดไว้ เมื่อไม่มีทางเลือกเธอจึงพยายามปฏิบัติตามกฎของเรือนจำ เพื่อให้ตัวเองสามารถอยู่ในเรือนจำได้อย่างไม่ลำบาก ราตรีพยายามหากิจกรรมทำ เพื่อให้ลิ้มวันเวลาและคลายความกังวลด้วยการชกมวยและเข้าแข่งขันชกมวยระหว่างเรือนจำตามโอกาสสำคัญต่างๆ เธอมีเพื่อนสนิทเพียงคนเดียวในเรือนจำซึ่งมีอายุมากกว่า ราตรีใช้ชีวิตอยู่กับคู่ของเธออย่างสันโดษไม่ยุ่งเกี่ยวกับใคร โดยที่ราตรียอมรับว่ามีความผูกพันและมีความรักต่อคู่ของเธอ ฉะนั้นเมื่อพ้นโทษราตรีจึงตั้งใจจะดูแลคู่

ของเธอที่ยังไม่พ้นโทษต่อไป พร้อมกับดูแลเลี้ยงลูกด้วยตนเอง และจะนำประสบการณ์ชีวิตที่มีไปสอนลูก เพื่อไม่ให้ลูกตกเป็นเหยื่อของสังคมเหมือนเจนเธอ

สมศรี อดีตผู้ต้องขังหญิงผู้เป็นทั้งแม่ของลูกและลูกสาวคนโตของพ่อแม่ในครอบครัวที่อบอุ่น ซึ่งเธอได้ทำหน้าที่แม่ที่ดีและลูกที่ดีอย่างเต็มที่มาโดยตลอด แต่ด้วยความที่เธอต้องการเงินไปเป็นค่าใช้จ่ายของครอบครัว เพื่อเลี้ยงดูแม่และลูกให้สุขสบายมากขึ้น เธอจึงก้าวเข้าสู่แวดวงยาเสพติดในฐานะผู้จำหน่าย ถูกจับกุม และต้องโทษจำคุกในเรือนจำเป็นเวลานานถึง 25 ปี สมศรีได้เรียนรู้การใช้ชีวิตในเรือนจำหลายแห่ง ทำให้เธอได้รู้ว่าหากต้องการจะได้ลดหย่อนโทษเพื่อกลับออกไปหาครอบครัว พ่อแม่ สามี และลูกของเธอ ต้องไม่ฝ่าฝืนกฎระเบียบของเรือนจำ สมศรีจึงมีความหวังและพยายามใช้ชีวิตในเรือนจำให้ดีที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตั้งใจฝึกอาชีพที่เรือนจำจัดให้ จนกระทั่งเธอได้รับเลือกให้เป็นหัวหน้างานโรงงานเย็บผ้าและปักผ้า ซึ่งมีหน้าที่ในการแจกจ่ายงานและสอนงานให้แก่ผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ เธอภาคภูมิใจกับงานของเธอและไม่เคยเปลี่ยนงานมาตลอดระยะเวลาที่อยู่ในเรือนจำ ทักษะความสามารถของสมศรีทำให้เธอได้รับการยกย่องจากเจ้าหน้าที่และเป็นผู้ต้องขังหญิงชั้นเยี่ยม จนกระทั่งเธอได้รับการลดหย่อนโทษดังที่ปรารถนา

นงเยาว์ อดีตผู้ต้องขังหญิงวัยชรา ผู้ผ่านประสบการณ์ชีวิตในเรือนจำและถูกตัดสินโทษให้ต้องราชทัณฑ์ด้วยความผิดฐานผู้เสพเป็นเวลานาน 3 ปี ก่อนหน้าที่จะเข้าสู่เรือนจำ นงเยาว์ใช้ชีวิตอย่างพอเพียงด้วยการปลูกผักขาย เพื่อเลี้ยงลูก 5 คนในฐานะแม่เลี้ยงเดี่ยวตามลำพัง ความลำบากในชีวิตทำให้เธอหันเหตัวเองมาเสพยาและเล่นการพนันจนกระทั่งเงินเก็บหมดลง และเธอถูกจับกุมเข้ามาใช้ชีวิตในเรือนจำ ตลอดเวลาในเรือนจำนงเยาว์ตั้งหน้าตั้งตา นับวันเวลารอคอยที่จะกลับออกไปหาครอบครัวเพื่อเริ่มต้นชีวิตใหม่ เธอพยายามที่จะทำตัวเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดี ไม่ฝ่าฝืนวินัย และทำทุกอย่างที่เรือนจำต้องการ ด้วยความหวังที่จะกลับไปหาครอบครัวที่รอคอยเธออยู่ข้างนอก และเมื่อวันนั้นมาถึง เธอเปรียบเปรยความรู้สึกของตนเองว่าเหมือนกับได้เกิดใหม่และเป็นคนอีกครั้ง นงเยาว์ตั้งใจจะทำงานเลี้ยงดูลูกเพื่อให้ลูกภาคภูมิใจ โดยไม่หวนกลับไปหายาเสพติดอีก

บังอร หญิงวัย 57 ปีที่ถูกจับกุมและถูกตัดสินให้ต้องโทษในเรือนจำด้วยความผิดฐานจำหน่ายเฮโรอีนเป็นเวลานาน 3 ปี 9 เดือน บังอรเลี้ยงดูลูกทั้ง 5 คนของเธอโดยไม่ปริกাপถั่น แม้ว่าจะต้องหาเลี้ยงครอบครัวเพียงลำพังตัว ำไรทำนา หลั ันภาระของบั ึ่งดูจะหนักหนาขึ้น เมื่อเธอต้องเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบในการเลี้ยงหลานอีกหลายคน ประกอบกับเธอมีอาการเจ็บป

้องอยู่เป็นประจำ เธอจึ ันมาเสพยาเพื่อให้คลายคพะ ึ่งจนกระทั่งบั ึ่งมติด และต้องใช้เฮโรอีนเป็นประจำ เธอจึ ันเหตตนเองมาเป็นผู้จำหน่ายและผู้ ้อมๆ กัน เพื่อให้มีเงินหมุนเวียนมาซื้อยา หลังจากนั้นไม่นานบังอรก็ถูกจับกุมและเข้ามาใช้ชีวิตในเรือนจำ ก่อนที่สามี

กษัตริย์ อดีตผู้ต้องขังหญิงวัย 57 ปีที่ถูกจับกุมและถูกตัดสินให้ต้องโทษในเรือนจำด้วยความผิดฐานจำหน่ายเฮโรอีนเป็นเวลานาน 3 ปี 9 เดือน กษัตริย์เลี้ยงดูลูกทั้ง 5 คนของเธอโดยไม่ปริกاپถั่น แม้ว่าจะต้องหาเลี้ยงครอบครัวเพียงลำพังตัว ำไรทำนา หลั ันภาระของบั ึ่งดูจะหนักหนาขึ้น เมื่อเธอต้องเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบในการเลี้ยงหลานอีกหลายคน ประกอบกับเธอมีอาการเจ็บป

ทั้งหมดไปกับการไคร่ครวญตนเอง อ่านหนังสือธรรมะ ู้ด้านกฎหมาย จนในที่สุดบั ึ่งได้รับการลดหย่อนโทษออกจากเรือนจำ กลับมาหาครอบครัวที่รอคอยเธออยู่ ผู้หญิงที่เคยเสพยาและ

จำหน่ายเฮโรอีน ณ วันนี้ประสบการณ์ในเรื่องจำที่ผ่านมา ทำให้บังอรกลายเป็นคนใหม่ที่คอย ตักเตือนคนในครอบครัวให้ห่างไกลยาเสพติด และเป็นแม่ที่พร้อมจะดูแลลูกของเธอให้ดีที่สุดอีกครั้ง

นุช ลูกสาวของครอบครัวที่ต้องดูแลพ่อในวัยแก่ชรา ด้วยการประกอบอาชีพรับจ้าง รายวัน และได้รายได้ 100-200 บาทต่อวัน แม้ว่าเธอจะแต่งงานมีสามีมีลูก แต่สามีของเธอกลับไม่ได้ ให้การดูแลช่วยเหลือมากนัก ความต้องการเงินมาดูแลพ่อและลูก รวมทั้งเป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัวของ ตนเอง จึงทำให้นุชตัดสินใจขายยาเสพติดและเริ่มเก็บออมเงินที่ได้จากการขายยาเพื่อเป็นทุนรอนใน ชีวิต จนกระทั่งถูกจับกุมและถูกตัดสินความผิดในฐานความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเป็นเวลา 3 ปี 4 เดือน ชีวิตแห่งความทุกข์ทรมานและยากลำบากในเรื่องจำ ทำให้นุชตั้งใจจะไม่กลับเข้าสู่วงจรยา เสพติดอีก ในทางตรงข้ามนุชอยากกลับตัว อยากมีงานทำ และมีรายได้เพียงพอในการดำเนินชีวิต แม้ว่าเธอจะรู้ว่าโอกาสที่สังคมหยิบยื่นให้ดูจะริบหรี่ลงไปทุกที ด้วยการถูกปฏิเสธเมื่อเธอเดินเข้าไป สมัครงานตามสถานที่ต่างๆ แต่เธอก็มิได้ย่อท้อต่ออุปสรรค เธอพร้อมที่จะรอคอยงานที่ดีและพร้อมที่ จะต่อสู้กับชีวิตในวันข้างหน้าอย่างเต็มกำลังความสามารถ

เพลง หญิงสาววัย 33 ปี ที่ถูกตัดสินโทษให้ต้องราชทัณฑ์เป็นเวลา 3 ปีด้วยความผิด ฐานจำหน่ายยาเสพติด เพลงเสียใจมากกับสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตของเธอ จนเมื่อเวลาผ่านไป เธอก็เริ่ม ซินชากับสภาพชีวิตในเรื่องจำที่ต้องเผชิญ แม้ว่าในบางครั้งเธอจะต้องนอนร้องไห้เพราะคิดถึง บ้านและครอบครัว ซึ่งเธอแทบจะไม่ได้รับการติดต่อ ใดๆ ไรก็ตามเพลงก็พยายามเปลี่ยนมุมมอง ของตนเอง เพื่อให้สามารถมีชีวิตอยู่รอดในเรื่องจำเพื่อรอคอยวันเวลาที่พ้นโทษ เธอใช้ชีวิตอย่าง เรียบง่าย ปฏิบัติตามกฎหมายและวินัยของเรือนจำอย่างเคร่งครัด ไม่ขัดขืนหรือเรียกร้องสิ่งใดมากไปกว่า สิ่งที่เรือนจำจัดหาให้ แม้จะยากลำบากเพียงใด แต่ความหวังเพียงสิ่งเดียวที่ทำให้เพลงมีชีวิตอยู่ ต่อไปได้ก็คือ ความรักที่มีต่อพ่อแม่และลูก ซึ่งเธอปรารถนาจะให้เวลาในเรื่องจำผ่านพ้นไปโดยเร็ว ที่สุด เพื่อที่จะได้เริ่มต้นชีวิตใหม่อีกครั้งพร้อมกับครอบครัวด้วยการเป็นแม่ที่ดีและลูกที่ดี เพลงตั้งใจ ที่จะหางานทำเพื่อให้มีรายได้มาจนเจือครอบครัวและตั้งใจจะดูแลเลี้ยงดูพ่อแม่และลูกให้ดีที่สุด

เครื่องมือและการได้มาซึ่งข้อมูล

โดยปกติแล้วแนวทางการศึกษาเรื่องเล่าแบบฟุโกต์เดียนจะอาศัยเครื่องมือในการเข้าถึง ข้อมูล ผ่านแนวทางการพูดคุยสนทนาหรือแนวทางการสัมภาษณ์จากผู้วิจัย ในฐานะผู้กำหนด ประเด็นไว้ในใจกว้างๆ เพื่อชักชวนให้ผู้เล่าได้เล่าเรื่องราวประสบการณ์ชีวิตอย่างอิสระ ภายใต้ ปริมาณของสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการรู้ เพื่อให้ได้ข้อมูลในการนำไปใช้วิเคราะห์ข้อมูลและตอบคำถามการ วิจัย อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงการควบคุมประเด็นการพูดคุยเป็นเรื่องยากเมื่อต้องลงพื้นที่หรือ เข้าสู่สนามวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลลึกตรงประเด็น ผู้วิจัยจึงได้ใช้แนวทางการพูดคุยสนทนาในลักษณะ กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ในฐานะเครื่องมือในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Dept Interview) เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถพูดคุยได้อย่างครอบคลุมในสิ่งที่ปรารถนาจะสร้างความรู้ร่วมกันกับ ผู้เล่า ผู้วิจัยจึงต้องเป็นผู้ชักชวนพูดคุยหรือกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน เพื่อสร้าง

ความรู้ร่วมกันในงานวิจัยชิ้นนี้ ที่สำคัญ แนวทางการพูดคุยหรือแนวทางการสัมภาษณ์นี้ ผู้วิจัยได้มีการสร้างคำถามที่มีลักษณะของการเน้นให้ผู้เล่าเป็นผู้เล่าเรื่องประสบการณ์ชีวิตเพื่อให้เห็นกระบวนการสร้างแนวคำถาม นั่นคือ เป็นแนวคำถามที่เน้นประสบการณ์ ซึ่งทำให้เห็นว่าในเรื่องจำเทคโนโลยีแห่งอำนาจได้สร้างความจริง และแนวคำถามจะเป็นการถามแบบกระตุ้นให้ผู้เล่าเรื่องลงไป ในปฏิบัติการหรือการกระทำที่เป็นรายละเอียด อันบอกว่าต้องคิดและปฏิบัติ เพื่อเป็นไปตามความปรารถนา ผ่านการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้เล่า และในระหว่างที่พูดคุยกับผู้เล่าเสร็จสิ้นเป็นรายบุคคล ผู้วิจัยก็จะมีการอ่านทบทวนแนวทางการสนทนาอีกครั้ง เพื่อปรับปรุงและแก้ไขให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

นอกเหนือไปจากแนวทางการพูดคุยสนทนา ซึ่งเป็นเครื่องมือหลักของงานวิจัยชิ้นนี้แล้ว การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยยังได้อาศัยเครื่องบันทึกเสียงเป็นเครื่องมือช่วยในการพูดคุยสนทนา โดยจะมีการอนุญาตบันทึกเสียงผู้เล่าทุกคนในทุกครั้งที่มีการพูดคุย ซึ่งเครื่องบันทึกเสียงนี้นอกจากจะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถเก็บประเด็นการพูดคุยได้ครบถ้วน แล้วนำมาแปลงคำพูดที่ได้บันทึกไว้เป็นตัวบทแล้ว ยังช่วยให้ผู้วิจัยสามารถซึมซับอารมณ์และความรู้สึกของผู้เล่าได้เป็นอย่างดีอีกด้วย นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังได้อาศัยการบันทึกข้อความในสมุดบันทึก ในฐานะที่เป็นเครื่องมือการพูดคุย เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถที่จะจดบันทึกประเด็นสำคัญ ประเด็นที่ต้องการจะพูดคุยเพิ่มเติม รวมไปถึงรายละเอียดอื่นๆ ที่ไม่สามารถบันทึกได้โดยเครื่องบันทึกเสียง เช่น อากัปกริยา แววตา น้ำเสียง หรือแม้แต่สีหน้าท่าทาง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในส่วนของการวิเคราะห์สำหรับวิธีการศึกษาเรื่องเล่าแบบพุโกต์เดียยนั้น มีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างความรู้เกี่ยวกับการสร้างตัวตนของผู้ต้องขังหญิงให้มีร่างกายแบบสยบยอม ดังนั้นผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้ฟังจะเก็บข้อมูลด้วยการพูดคุยสนทนากับผู้เล่า โดยบทสนทนาหรือเรื่องเล่าจะมีฐานะเป็น “ตัวบท” (Text/ Script) ที่เรียกว่า “ตัวบทของเรื่องเล่า” (Narrative Text) อันประกอบไปด้วย “ถ้อยแถลงสาร” (Statement) ที่เกิดจากการเชื่อมโยงร้อยเรียงกันของ “ประโยค” (Sentences) จำนวนมาก จากนั้นผู้วิจัยจะนำตัวบทของเรื่องเล่ามาตีความ โดยการถอดบทสนทนา แล้วนำข้อมูลจากบทสนทนา ซึ่งถือเป็นข้อมูลจากเรื่องเล่า (Narrative Data) มาวิเคราะห์ โดยเรื่องเล่าเหล่านี้ อาจจะมีอยู่หลายเรื่องและอาจจะเกิดขึ้นกับหลายบุคคล ผู้วิจัยจึงต้องทำการถอดรหัส (Coding Data) เพื่อดึงประเด็นสำคัญหรือธีม (Themes) ของเรื่องเล่าออกมา ที่สำคัญ ในขั้นตอนการถอดรหัสนี้ วิธีการศึกษาเรื่องเล่าแบบพุโกต์เดียยนจะอาศัยวิธีการและขั้นตอนในการถอดรหัสตามแนวทางการสร้างทฤษฎีฐานรากมาใช้ เพื่อให้เกิดความชัดเจนและสามารถจัดกระทำข้อมูลได้อย่างเป็นระบบระเบียบและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น โดยเริ่มต้นจากการเปิดรหัส (Open Coding) ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกของการถอดรหัสข้อมูลหรือตัวบทที่ได้มาจากการบวนการเก็บข้อมูล เพื่อนำมาสร้างเป็นมโนทัศน์พร้อมกับตั้งชื่อ/ปิดฉลาก กล่าวคือ เป็นการนำข้อมูลมาแยกออกเป็นส่วนย่อยๆ กว้างๆ ตาม

แนวทางการสนทนา แล้วนำมโนทัศน์ในประเด็นเดียวกันมาจัดรวมกันเป็นชุดของมโนทัศน์ที่เป็นนามธรรมมากขึ้นในลักษณะกลุ่มหรือหมวดหมู่ จากนั้นก็จะทำการเลือกรหัส (Focused Coding) ซึ่งเป็นการเลือกหมวดหมู่หรือชุดมโนทัศน์เฉพาะที่มีความสำคัญกับประเด็นหรือคำถามการวิจัย เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์และตอบคำถามการวิจัยต่อไป หลังจากนั้นจะนำชุดของมโนทัศน์ที่ได้เลือกไว้มาทำการเชื่อมโยงรหัส (Axial Coding) อีกครั้ง (Charmaz, 2006: 42-71)

แม้ว่ากระบวนการจัดกระทำข้อมูลจะเป็นไปตามแนวทางของทฤษฎีฐานราก แต่หลักการวิเคราะห์ข้อมูลจะตีความเพื่อสร้างความรู้ โดยใช้วิธีการหรือเทคนิคในการวิเคราะห์ที่เรียกว่า การวิเคราะห์ธีม (Thematic Analysis) ซึ่งเป็นการนำรหัสที่ได้จากการถอดรหัส มาเชื่อมโยงประเด็นหรือกิจกรรมต่างๆ เข้าด้วยกัน แล้วจัดเป็นหัวข้อหรือธีมใหญ่และหัวข้อหรือธีมย่อย เพื่อให้การวิเคราะห์มีความลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น ที่สำคัญ การวิเคราะห์ธีมในวิธีการศึกษาเรื่องเล่าแบบฟูโกต์เดียวน ผู้วิจัยจะต้องมีพื้นฐานทางทฤษฎี (Theoretical Base) อันเกิดจากการศึกษาหาความรู้จากแนวคิดหรือทฤษฎีมาก่อนอย่างเข้มข้น เพราะหากไม่มีฐานทางทฤษฎีแล้ว การสร้างความรู้ใหม่ก็อาจจะไม่สอดคล้องกับประเด็นการศึกษาหรืออาจจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้

อย่างไรก็ดี การวิเคราะห์ตามแนวทางที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ในบางกรณีอาจจะเรียกว่าเป็นการวิเคราะห์เรื่องเล่า (Analysis of Narrative) ซึ่งมักจะทำร่วมไปกับการวิเคราะห์เพื่อสร้างเรื่องเล่า (Narrative Analysis) อันเป็นการวิเคราะห์เมื่อเรื่องเล่ายังไม่พร้อมจะเป็นเรื่องเล่าที่สมบูรณ์ จึงนำเรื่องเล่าที่มีอยู่มาผูกโยงให้เป็นเรื่องเล่าใหม่ กล่าวคือ การวิเคราะห์ลักษณะนี้ผู้วิจัยจะอาศัยข้อมูลเท่าที่มีอยู่ ซึ่งอาจจะเป็นประสบการณ์ เรื่องราว หรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตของผู้เล่ามาตีความ และเชื่อมโยงข้อมูลต่างๆ สร้างขึ้นเป็นเรื่องราวและเรื่องเล่าที่มีความหมายสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น การสร้างเรื่องเล่าจะเริ่มต้นจากการวางโครงเรื่องเป็นอันดับแรก โดยการกำหนดธีมหลัก (Themes) และธีมย่อย (Sub Themes) แล้วผู้วิจัยจะทำการเลือกเรื่องราวที่เกี่ยวข้องหรือสอดคล้องกับโครงเรื่องหรือธีมที่วางไว้มาประกอบสร้างเป็นเรื่องราวที่มีการจัดระเบียบ และให้ความหมายที่ไม่ได้ปรากฏอยู่ในตัวบท ทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับ การตีความและโลกทัศน์ของผู้วิจัยเป็นสำคัญ ฉะนั้นการสร้างเรื่องเล่าตามแนวทางการวิเคราะห์นี้จึงไม่ใช่การนำทุกเรื่องราวที่ผู้วิจัยมีอยู่มาใส่ไว้ในเรื่องเล่าทั้งหมด หากแต่เป็นการเลือกเอาเฉพาะเรื่องราวที่มีนัยสำคัญต่อการศึกษาเรื่องเล่าเรื่องใหม่ โดยการใช้เรื่องเล่าของผู้เล่าแต่ละบุคคลที่มีความแตกต่างหลากหลาย รวมทั้งเรื่องราวของเหตุการณ์หรือข้อถกเถียง เพื่อสนับสนุนสิ่งที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น การวิเคราะห์แนวทางนี้จึงมีการนำเสนอที่สนุกและมีสีสันชวนอ่านเป็นอย่างมาก (นภาพรณ หะวานนท์, 2552: 16-17) ทั้งนี้เพื่อให้การวิเคราะห์มีความสมบูรณ์ และสามารถตอบคำถามการวิจัยตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าวิธีการศึกษาเรื่องเล่าแบบฟูโกต์เดียวนั้น จะหยิบยืมวิธีการของแนวทางของการสร้างทฤษฎีฐานรากมาประยุกต์ใช้ หากแต่จุดมุ่งหมายของการถอดรหัสและการวิเคราะห์ข้อมูลก็มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยแนวทางของการสร้างทฤษฎีฐานรากจะมุ่งถอดรหัส เพื่อหาความหมายและสร้างความเข้าใจ โดยการนำข้อมูลมาสร้างเป็นมโนทัศน์ (Conceptualization of Data) แล้วนำมโนทัศน์ทั้งหลายที่สร้างขึ้นมาจัดแบ่งออกเป็นกลุ่มหรือ

หมวดหมู่เป็นชุดของมโนทัศน์ (Categories) ภายใต้กรอบประเด็นของเรื่องที่ศึกษา ติดป้ายชื่อให้ชุดของมโนทัศน์ใหม่ และนำชุดของมโนทัศน์ทั้งหลายมาเชื่อมโยงให้เข้ากันทั้งหมดในรูปของข้อเสนอทางทฤษฎี (Propositions) (นภาภรณ์ หะวานนท์, 2552: 16-17) แต่สำหรับวิธีการศึกษาเรื่องเล่าแบบฟูโกต์เดียวนั้น จะใช้การถอดรหัสเพื่อตีความให้เห็นกระบวนการทำงานของอำนาจในกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันของอดีตผู้ต้องขังหญิงที่ทำให้ผู้ต้องขังหญิงกลายเป็นร่างกายที่สยบยอม รวมไปถึงเทคโนโลยีแห่งอำนาจที่ทำงานภายในกิจกรรมและปฏิบัติการนั้นๆ ซึ่งเป็นการสร้างความรู้เพื่อความเข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งแบบรื้อถอนให้เห็นความซับซ้อนหรือเปิดเผยความแบบยลที่จำเป็นต้องสลายหรือนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี เป็นธรรม และมีศักดิ์ศรี

ความไว้วางใจในข้อมูล

หากพิจารณาในประเด็นของความไว้วางใจในข้อมูล (Trustworthy) วิธีการศึกษาเรื่องเล่าแบบฟูโกต์เดียวนั้นจะไม่ได้ให้ความสำคัญกับความถูกต้องในลักษณะของความเที่ยงตรง (Validity) ความเชื่อมั่น (Reliability) หรือความน่าเชื่อถือ (Credibility) ตามวิธีคิดแบบปฏิฐานนิยม เนื่องจากวิธีการศึกษาแนวทางนี้เชื่อว่า เรื่องเล่าไม่มีวันที่จะสะท้อนความจริงแท้แน่นอนหรือความจริงที่เบ็ดเสร็จ ความจริงจากเรื่องเล่าคือความจริงเฉพาะของผู้เล่า ซึ่งมีความหลากหลายและสามารถจะเปลี่ยนแปลงไปได้ในช่วงเวลาอื่น สถานที่อื่น หรือกับผู้ฟังคนอื่น การมองหาความถูกต้องเที่ยงตรงของข้อมูลที่เป็นความจริงเท่านั้น จึงไม่ใช่สาระสำคัญสำหรับวิธีการศึกษาเรื่องเล่า ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่มีความยืดหยุ่นค่อนข้างสูง และมักจะถูกขับเคลื่อนด้วยทฤษฎีหรือแนวความคิดเป็นหลัก ฉะนั้น ความถูกต้อง น่าเชื่อถือ หรือไว้วางใจของข้อมูลสำหรับวิธีการศึกษานี้ จึงเป็นกระบวนการของการตีความและการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัย ซึ่งสำหรับ ไชค์และเกล (Pat Sikes and Ken Gale) มองว่ามีนัยสำคัญอยู่ 5 ประการด้วยกัน *ประการแรก* งานวิจัยต้องสามารถสร้างคุณูปการ (Substantive Contribution) เพื่อสร้างสรรค์ความรู้และความเข้าใจให้แก่สังคม และสามารถเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นการศึกษาในระดับสังคมโลกโดยรวม โดยมีใช้เรื่องของบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะเท่านั้น (Bold, 2012: 144-146) *ประการที่สอง* ต้องดำเนินการวิจัยภายใต้หลักของจริยธรรมและคุณงามความดี (Aesthetic Merit) ด้วยการให้ความสำคัญกับผลสะท้อนของเรื่องเล่า *ประการที่สาม* ต้องมีกระบวนการร่วมแลกเปลี่ยนข้อมูลสะท้อนกลับไปมา (Reflexivity and Participatory) ระหว่างผู้เล่าและผู้ฟัง/ผู้วิจัย ภายใต้ฐานคิดในการแบ่งปันเรื่องราว ความคิด ความเชื่อ ทศนคติ และอารมณ์ความรู้สึกระหว่างกัน เพื่อให้ผู้เล่ามีโอกาสได้อ่าน ได้รับรู้ หรือมีข้อคิดเห็นจากข้อมูลนั้นๆ อันจะส่งผลให้สิ่งที่เป็นตัวตนของผู้เล่าและผู้ฟังกลายเป็นสิ่งที่ปรากฏชัดขึ้น ในฐานะข้อมูลที่ถูกนำเสนอและถ่ายทอดออกมา (Savin-Baden and Niekerk, 2007: 467-470) *ประการที่สี่* ต้องคำนึงถึงผลกระทบ (Impact) ที่จะเกิดขึ้นจากผู้่านงานวิจัย และ *ประการสุดท้าย* งานวิจัยต้องมีความใกล้ชิดและเข้าถึงประสบการณ์จริงในชีวิตของมนุษย์ และสามารถวิเคราะห์ได้อย่างเป็นเหตุเป็นผลและยุติธรรมตามบริบทแวดล้อม (Bold, 2012: 175-176)

ที่สำคัญ งานวิจัยการสร้างร่างกายที่สยบยอมของผู้ต้องขังหญิงต่ออำนาจในเรือนจำ ซึ่งได้อาศัยการศึกษาตามวิธีการศึกษาเรื่องเล่าแบบพุทฺธโกตฺเตียนเป็นวิธีวิทยา นอกจากจะทำให้สามารถตอบคำถามการวิจัย โดยอาศัยเรื่องเล่าประสบการณ์ชีวิตของผู้ต้องขังหญิงมาใช้วิเคราะห์เทคโนโลยีแห่งอำนาจ ปฏิบัติการทางอำนาจ รวมไปถึงพื้นที่ที่อำนาจนั้นทำงาน เพื่อสร้างผู้ต้องขังหญิงให้เป็นร่างกายหรืออัตบุคคลที่เชื่อและสยบยอมต่ออำนาจในอาณาบริเวณของเรือนจำแล้ว การศึกษาด้วยวิธีการศึกษาเรื่องเล่าแบบพุทฺธโกตฺเตียน ผู้วิจัยยังมิฐานะเป็นผู้วิจัย (Researcher) ที่เข้าไปทำการศึกษาและวิเคราะห์ประสบการณ์เชิงประวัติศาสตร์ชีวิต (Life History) ของผู้ต้องขังหญิง ที่บอกเล่าเรื่องราวของความเชื่อ ความคิด และวิถีการปฏิบัติในลักษณะที่มีความแตกต่างออกไปจากการรับรู้ของสังคม โดยจะช่วยในการเปิดพื้นที่ของเสียงที่เคยเงียบ (Voiceless) ด้วยการเผยให้เห็นกระบวนการของอำนาจที่เข้าไปจัดการกับผู้ต้องขังหญิงจนเชื่อง ผ่านเรื่องเล่าย่อย ๆ (Little Narrative) ของผู้ต้องขังหญิงที่เต็มไปด้วยเรื่องเล่าประสบการณ์ชีวิตอันหลากหลาย และประสบการณ์ชีวิตนี้เองที่จะเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความรู้ชุดใหม่ขึ้นมาเพื่อเปิดมุมมองทางความคิดของสังคม อันจะนำไปสู่การยอมรับความแตกต่างหลากหลายในตัวตนของมนุษย์ และการก่อรูปสังคมที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเสมอภาค ที่สำคัญ ความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยกับผู้เล่าเรื่อง จะดำเนินไปด้วยความสัมพันธ์อันดีบนพื้นฐานความเสมอภาคเท่าเทียมในฐานะผู้มีส่วนร่วม (Participants) โดยสมัครใจ ผู้วิจัยจะมีการพูดคุยเพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาวิจัยในเบื้องต้นเพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมเข้าใจ และเมื่อเสร็จสิ้นการศึกษา งานที่เผยแพร่สู่สาธารณะจะรักษาความลับของผู้มีส่วนร่วม โดยไม่มีการระบุชื่อผู้มีส่วนร่วม นอกจากนั้นการพูดคุยสนทนาจะดำเนินการในสถานที่และเวลาที่เหมาะสม เพื่อสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจระหว่างกันและกันให้เกิดขึ้น

บทที่ 4

การเดินทางจากผู้หญิงสู่ผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ

“One is not born a woman, one becomes one”

(Simone de Beauvoir, 1949: 267)

“ไม่มีใครที่เกิดมาเป็นผู้หญิง มีเพียงผู้ที่ถูกทำให้กลายเป็นผู้หญิง” คำกล่าวของซีโมน เดอ โบวัวร์ (Simone de Beauvoir) ได้สะท้อนให้เข้าใจอย่างชัดเจนว่า ไม่มีสิ่งใดที่เป็นเช่นนั้นเอง โดยธรรมชาติ ทุกสรรพสิ่งในโลกล้วนเป็นปริณิชนของระบบการจัดการและการให้ความหมายที่สังคมได้สถาปนา ประกอบสร้าง และกำกับควบคุมให้เป็นไปตามที่อุดมการณ์ต้องการ ไม่เว้นแม้แต่อัตลักษณ์ของมนุษย์หรืออัตลักษณ์ทางเพศก็ตาม แม้ว่าคำกล่าวของโบวัวร์ประโยคนี้อาจฟังดูเพียงใด หากแต่เมื่อพิจารณาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมแล้วกลับพบว่า ผู้คนโดยทั่วไปมักจะรับรู้และเข้าใจความหมายและคุณค่าของบุคคลหนึ่งๆ อย่างสอดคล้องไปกับระบบการให้ความหมาย และคุณค่าที่สังคมได้สร้างขึ้น อัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคลจึงมักจะกลายเป็นสิ่งที่ตอกตรึงปัจเจกบุคคลให้สยบยอม ด้วยตัวตน ทักษะคติ ภาพลักษณ์ ตลอดจนความหมายและคุณค่าที่สอดรับไปกับอัตลักษณ์ทางสังคมอย่างยากที่จะเปลี่ยนแปลง ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว อัตลักษณ์เป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อนและซับซ้อนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกล่าวถึงอัตลักษณ์ทางเพศ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในการกำหนดให้มนุษย์คิด เชื่อ และกระทำการ จนกลายเป็นตัวตนหรือร่างกายในแบบหนึ่งแบบใด

งานวิจัยชิ้นนี้นอกเหนือจากที่จะมุ่งเน้นการวิเคราะห์ เพื่อตอบคำถามการวิจัยที่ตั้งไว้อย่างลุ่มลึกแล้ว ผู้วิจัยยังตั้งคำถามในใจตลอดเวลาถึงร่างกายของผู้หญิงที่ถูกผูกโยงกับอัตลักษณ์ทางเพศที่สังคมคาดหวังและปรารถนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งร่างกายของผู้ต้องขังหญิง ผู้ที่ถูกนิยามจากสังคมว่าเป็นหญิงชั่วร้ายในฐานะอาชญากรสังคม ซึ่งเบี่ยงเบนไปจากความเป็นหญิงที่พึงามที่สังคมต้องการ การก้าวเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงหรือจุดเปลี่ยนในชีวิตที่พลิกผันให้ผู้หญิงคนหนึ่งต้องก้าวเดินเข้าสู่หนทางของการกระทำความผิด ถูกจับกุม และถูกจำขังไว้ในเรือนจำ สถาบันแห่งการใช้อำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดที่เต็มไปด้วยวินัยและกฎเหล็กโดยปราศจากอิสรภาพดังที่เคยมีมา จึงมิใช่เพียงการก้าวเข้าสู่เรือนจำอย่างเปล่าเปลี่ยว ไร้เดียงสา หรือปราศจากที่มาที่ไป หากแต่เป็นการเคลื่อนย้ายร่างกายที่แบกรับเอาอัตลักษณ์ทางเพศนอกกำแพงเรือนจำเข้าสู่กำแพงเรือนจำในฐานะผู้ต้องขังหญิง ดังนั้น การวิเคราะห์ในบทนี้ ผู้วิจัยจึงให้ความสนใจเกี่ยวกับร่างกายของผู้หญิงก่อนที่จะถูกประทับตราให้เป็นผู้ต้องขังหญิง และปรารถนาที่จะฉายภาพให้เห็นร่างกายของผู้หญิงที่ถูกสร้าง ถูกกำหนด และถูกครอบงำจากสังคมและตัวของผู้หญิงเองผ่านสถาบันครอบครัว ก่อนการก้าว

เข้าสู่พื้นที่เรือนจำ ทั้งนี้เพื่อให้เห็นว่า ผู้หญิงไม่อาจปฏิเสธการแบกรับเอาคำอธิบายความเป็นเพศว่า ด้วยความเป็นหญิงผูกติดไว้กับร่างกาย ไม่ว่าผู้หญิงคนนั้นจะได้ชื่อว่าเป็นผู้หญิงที่ดีหรือไม่ก็ตาม

โดยนัยนี้ผู้หญิงจึงไม่อาจหนีพ้นการถูกทำให้เป็นร่างกายที่สยบยอม นับตั้งแต่ก่อน กระทำความผิด ทำให้เมื่อผู้หญิงต้องก้าวเข้าสู่เรือนจำ ร่างกายภายใต้ความเป็นหญิงที่สยบยอม ดังกล่าวนี้นี้ ได้ถูกจัดกระทำอย่างเข้มข้นมากยิ่งขึ้นไปอีก ภายใต้พื้นที่ของเรือนจำสถานทางสังคมที่ รับใช้อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ในการจัดกระทำทำให้ผู้หญิงกลายเป็นร่างกายที่สยบยอมแบบทับซ้อน และเบ็ดเสร็จสมบูรณ์ ในขณะที่เดียวกัน เรือนจำเองก็ผลิตและส่งผ่านความหมายของความเป็น สถาบันอันชอบธรรมแห่งการใช้อำนาจเชิงวินัย ออกไปสู่การรับรู้ของสังคมภายนอก เพื่อให้ทุกคนใน สังคมทั้งหญิงและชายเกิดการรับรู้ว่า เรือนจำเป็นสถานที่น่าสะพรึงกลัวที่มีขึ้นเพื่อกักกันและลงโทษ อาชญากรผู้กระทำความผิดโดยเฉพาะ เรือนจำจึงไม่ถูกรับรู้ในฐานะพื้นที่ของพลเมืองดี หากแต่เป็น พื้นที่ที่มีขึ้นเพื่อการลงโทษทัณฑ์ผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนจากสังคม ด้วยความเคร่งครัดในการใช้อำนาจอย่างที่สุด ฉะนั้น แม้ว่าผู้หญิงจะยังไม่ได้ก้าวเข้าสู่พื้นที่ของเรือนจำ แต่ก็ไม่สามารถปฏิเสธการ ถูกครอบงำจากการรับรู้ในคุณค่าและความหมายของเรือนจำ ในฐานะพื้นที่ของอาชญากรที่ไม่มีใคร ปรารถนาจะเข้าไปหรือแม้แต่เฉียดกายเข้าใกล้ แต่เมื่อใดก็ตามที่ผู้หญิงถูกจับกุมและถูกตัดสินให้ ต้องรับโทษ ผู้หญิงก็พร้อมจะจำนนและพร้อมที่จะให้อำนาจในระบบของเรือนจำจัดการกับร่างกาย ของเธออย่างไม่ขัดขืน ดังตอนหนึ่งในคำบอกเล่าของอดีตผู้ต้องขังหญิงคนหนึ่งที่ว่า

...ก่อนหน้านี้นี้ เคยขับรถผ่าน มันเป็นที่ที่น่ากลัวมาก มันเหมือนบ้านผีสิงที่เราไม่รู้ว่ามีอะไรอยู่ในนั้น ไม่รู้ว่าใครทำอะไร เพราะมันปิดหมด ที่นั่นก็คือ ไม่มีใครอยากจะเข้าไปอยู่หรือแม้แต่เข้าใกล้ ไม่รู้ เขาอยู่กันอย่างไร ไม่รู้ว่ามีอะไรเกิดขึ้นบ้าง แต่เราก็ไม่ได้คิดอะไรในตอนนั้น ไม่คิดว่าตัวเองสุดท้าย ต้องมาอยู่ มันแยจริงๆ พอเข้าไปอยู่มันทุกอย่างเลย เราต้องทน เพื่อให้มีชีวิตรอดออกไป ต้องทำในสิ่งที่ไม่เคยทำ ใครไม่เคยก็ไม่มีความรู้หรอก...

ฉะนั้น โดยฐานคิดของผู้วิจัยแล้ว ร่างกายของผู้หญิงจึงยืนอยู่บนการให้ความสำคัญกับ อำนาจความรู้และอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ภายใต้ความเกี่ยวพันไปถึงเรื่องทางสังคมที่มีใช้เพียง เฉพาะปัจเจกบุคคลเท่านั้น ด้วยเหตุผล 5 ประการ ดังนี้ ประการที่หนึ่ง ผู้หญิงที่ต้องเผชิญหน้ากับ กระบวนการนี้ไม่ว่าจะเป็นผู้กระทำความผิดด้วยเหตุใดก็ตาม ต่างก็ต้องตกอยู่ในฐานะ “ผู้ถูกระทำ” หรือ “เหยื่อ” ภายใต้กระบวนการของการสร้างความเป็นหญิงและการกลายเป็นผู้กระทำความผิดใน ฐานะผู้ต้องขังหญิง หรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เป็นผู้ถูกระทำหรือเหยื่อของอำนาจด้วยกัน ทั้งสิ้น ประการที่สอง การเข้าสู่เส้นทางของการเป็นผู้กระทำความผิด หากพิจารณาโดยผิวเผิน แล้วจะเห็นได้ว่า เป็นเรื่องส่วนตัวของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกันออกไปแล้วแต่กรณี แต่หากวิเคราะห์ อย่างถี่ถ้วนแล้ว กลับสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมโดยรวมที่ยังเต็มไปด้วยปัญหาที่แพร่กระจายตัวอยู่ อย่างกว้างขวาง ซึ่งสถาบันทางสังคมยังคงทำหน้าที่ผลิตซ้ำความรู้/ความจริงเพียงชุดเดียวอย่าง เบ็ดเสร็จในฐานะวาทกรรมกระแสหลัก ประการที่สาม ชีวิตของผู้หญิงไม่ว่าจะเป็น การกระทำ

ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม อารมณ์ หรือแม้แต่ความรู้สึก ล้วนเป็นเรื่องของการประกอบสร้างของสังคมหรือโครงสร้างทางสังคมที่ได้ก่อรูปวิธีคิด อันนำมาสู่การกำหนดการกระทำหรือพฤติกรรมของผู้หญิงคนหนึ่งๆ รวมไปถึงการสร้างตัวตนหรือร่างกายของผู้หญิงคนนั้นๆ ด้วย *ประการที่สี่* เมื่อจุดเปลี่ยนและการเข้าสู่เส้นทางของการเป็นผู้กระทำความผิดเป็นเรื่องของสังคมที่สะท้อนให้เห็นการประกอบสร้างตัวตนของผู้หญิงภายใต้โครงสร้างทางสังคมแล้วนั้น การสร้างความรู้จากจุดเปลี่ยนและการเข้าสู่เส้นทางของการเป็นผู้กระทำความผิดของผู้หญิง อาจเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสร้างตัวตนหรือร่างกายของผู้หญิงเมื่อต้องเข้าไปใช้ชีวิตในเรือนจำ เพราะความคิดและความเชื่อที่ติดตัวผู้หญิงมาตลอดชีวิตได้ถูกนำพาเข้าสู่เรือนจำไปพร้อมๆ กับร่างกายด้วย ชีวิตผู้หญิงในฐานะผู้ต้องขังหญิงจึงไม่อาจแยกออกจากประสบการณ์ก่อนเข้าสู่เรือนจำได้ การวิเคราะห์การสร้างร่างกายของผู้ต้องขังหญิงจึงเป็นเรื่องของการวิเคราะห์กระบวนการทำงานของอำนาจที่กระทำต่อร่างกายของผู้หญิง ซึ่งเชื่อมโยงกับภูมิหลังของผู้หญิง การกระทำความผิด จุดเปลี่ยนชีวิต การเข้าสู่เรือนจำ รวมไปถึงการใช้ชีวิตในเรือนจำไปพร้อมๆ กัน และ *ประการสุดท้าย* คุณค่าและความหมายที่มีต่อผู้หญิงและผู้ต้องขังหญิงต้องเกิดความเปลี่ยนแปลงในเชิงโลกทัศน์ อันเป็นเรื่องของการรื้อถอนความคิด ความเชื่อ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วนในสังคม นับตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน สังคม รวมไปถึงในเชิงนโยบายและกฎหมาย จึงจะสามารถเปลี่ยนแปลงวิธีคิดและการดูแลผู้หญิง ผู้ต้องขังหญิง หรือแม้แต่อดีตผู้ต้องขังหญิงที่พ้นโทษออกจากเรือนจำได้

ผู้หญิง หัยของความเป็นหญิงก่อนเข้าสู่เรือนจำ

ผู้หญิงเมื่อถือกำเนิดเกิดมาเป็นหญิงแล้ว ยากนักที่จะหนีพ้นอัตลักษณ์ทางสังคมว่าด้วยความ เป็นหญิง ซึ่งเป็นไปตามคำอธิบายหรือวาทกรรมกระแสหลักของสังคม คำว่า “ผู้หญิง” จึงมิใช่เพียงคำสามัญธรรมดาที่มีนัยเพียงการสื่อสาร เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างผู้คนในสังคมเท่านั้น หากแต่เป็นคำที่สะท้อนให้เห็นมายาภาพที่สะท้อนความหมายและคุณค่าในเชิงสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งล้วนแล้วแต่ถูกสร้างขึ้นอย่างมีเจตจำนง เพื่อให้ผู้หญิงกลายเป็นเพศที่เบี่ยงเบนออกไปจากความเป็นปกติในฐานะเพศชายขอบที่ต่ำต้อยมากกว่าผู้ชาย ด้วยบรรทัดฐานทางเพศภายใต้ความเป็นหญิงที่สังคมได้สร้างขึ้นมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน เพื่อใช้หล่อหลอมและขัดเกลาผู้หญิงให้เป็นผู้หญิงตามที่สังคมปรารถนาในฐานะผู้หญิงที่ดี ผู้หญิงทุกคนจึงถูกความเป็นหญิงแทรกซึมเข้ากำกับในทุกอณูของชีวิตอย่างยากที่จะปฏิเสธได้ ที่สำคัญการทำให้ผู้หญิงเป็นหญิงที่ดีโดยนัยดังกล่าวนี้ มิได้เป็นกระบวนการใช้อำนาจสั่งการหรือบังคับข่มขู่ หากแต่เป็นกระบวนการสร้างผ่านสถาบันทางสังคมต่างๆ ในระบบสังคมที่แบบยลซับซ้อน ด้วยการแทรกซึมความคิด ความเชื่อ และจิตวิญญาณ การสร้างความเป็นหญิงให้เกิดขึ้นในตัวตนของผู้หญิงจึงถูกทำให้เป็นความแบบยลและแนบเนียนอย่างเป็นเนื้อเดียวกันตามความคาดหวังของสังคม รวมไปถึงในการรับรู้ตนเองของผู้หญิงโดยปราศจากการตั้งคำถามหรือโต้แย้งสงสัย

ประเด็นสำคัญก็คือ ผู้หญิงและความเป็นหญิงถูกสร้างให้กลายเป็นเสมือนสิ่งเดียวกันอย่างสนิทแนบแน่นได้อย่างไร ในประเด็นนี้คงต้องย้อนกลับไปทำความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างความเป็นหญิงผ่านสถาบันแห่งการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งผู้หญิงถูกทำให้ผูกติดกับความเป็นหญิงด้วยกระบวนการขัดเกลาทางสังคมตลอดช่วงชีวิต นับตั้งแต่ผู้หญิงได้ถือกำเนิดขึ้นจนกระทั่งลมหายใจสุดท้ายสิ้นสุดลง ช่วงเวลาชีวิตที่ยาวนานผู้หญิงได้ถูกปลูกฝังความคิดความเชื่อให้ซึมซับรับรู้เอาความเป็นหญิงเข้าเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายอย่างยากที่จะปฏิเสธ โดยเฉพาะการปลูกฝังความเป็นหญิงผ่านการอบรมเลี้ยงดู คำสั่งสอน สุภาพชนคำพังเพย ตำนาน/นิทาน/เรื่องเล่า สื่อ/ภาพศาสตร์การศึกษา วิทยาศาสตร์ การแพทย์ บทบาทหน้าที่ในครอบครัวและสังคม หรือแม้กระทั่งระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นช่องทางหรือเครื่องมือที่ถูกผลิตขึ้นโดยเครือข่ายอำนาจที่โยงใยซ่อนเร้นของสถาบันทางสังคม เพื่อร่วมกันประกอบสร้างผู้หญิงอย่างละเอียดลออภายใต้ค่านิยมและบรรทัดฐานความเป็นหญิง ซึ่งผู้หญิงที่ดีทุกคนต้องประพฤติปฏิบัติตาม ผู้หญิงจึงถูกจัดวางไว้ภายใต้ปริณิณของความคิดและความเชื่อที่ทำให้ผู้หญิงคนหนึ่งกลายเป็นผู้หญิงที่ดีภายใต้อัตลักษณ์ทางสังคมที่ได้รับการยอมรับว่าถูกต้อง ดีงาม และเหมาะสม ยิ่งไปกว่านั้นความเยี่ยงยลของอำนาจภายใต้คำอธิบายของความเป็นหญิงได้ทำให้ตัวผู้หญิงเองซึมซับเอาอัตลักษณ์ทางสังคมนั้นเข้าสู่ร่างกายและกำกับร่างกายของตนเองให้เป็นไปตามความคาดหวังของสังคมหลักเลียงพฤติกรรมแห่งการฝ่าฝืนหรือเบี่ยงเบนออกนอกกรอบความเป็นหญิง เพื่อให้ได้ชื่อว่าเป็นหญิงที่ดีโดยหมดจด ฉะนั้น การกล่อมเกลาจากสังคมและวัฒนธรรมจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ประกอบสร้างและผลิตซ้ำร่างกายที่เป็นเนื้อเดียวกันกับความเป็นหญิงให้แก่ผู้หญิง ทั้งในการรับรู้ของตัวผู้หญิงเองและผู้คนทั่วไป จนท้ายที่สุดผู้หญิงก็หนีไม่พ้นการถูกตอกตรึงอย่างแข็งแรง ภายใต้ปริณิณของพื้นที่และตำแหน่งแห่งที่ความเป็นหญิงอย่างผูกขาดตายตัว จนยากจะต่อสู้ขัดขึ้น

การกำกับตนเองตามบรรทัดฐานของความเป็นหญิง

เมื่อร่างกายของผู้หญิงมีฐานะที่เป็นผลผลิตของบรรทัดฐานทางเพศที่ถูกสร้างขึ้นผ่านกลไกทางสังคมและวัฒนธรรม ภายใต้วิธีคิดชั่วคราวข้ามในอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ที่แบ่งแยกหญิงและชายออกจากกันอย่างเด็ดขาด ผู้หญิงและความเป็นหญิงจึงถูกผูกโยงร้อยรัดให้กลายเป็นเรื่องเดียวกันอย่างไม่อาจแยกขาด ร่างกายของผู้หญิงกลายเป็นสัญลักษณ์ของนัยความเป็นหญิง ที่ถูกผลิตขึ้นจากบริบทหรือเงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรมเฉพาะอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยที่ผู้หญิงมีอาจไม่รู้ตัว ส่งผลให้เกิดการรับรู้ เชื่อ คิด และกระทำไปตามสิ่งที่สังคมกำหนด โดยการกำกับตนเองเพื่อให้มีตัวตนที่สอดคล้องไปกับบรรทัดฐานของความเป็นหญิงในฐานะผู้หญิงที่ดี อันนำไปสู่การได้รับการยอมรับจากสังคม ครอบครัว หรือแม้กระทั่งตนเอง ผู้หญิงที่ดีจึงเป็นผู้หญิงที่ต้องรู้จักควบคุมร่างกาย ความปรารถนา และความคิดความเชื่อของตนเองให้อยู่ภายใต้กรอบเพศในวิถีปกติของความเป็นหญิงที่สังคมเห็นว่าเหมาะสมดีงาม โดยไม่เบี่ยงเบนและผิดเพี้ยนออกไป

การกำกับตนเองผ่านรูปลักษณ์ภายนอก

ผู้หญิงที่สามารถครอบครองร่างกาย อันสอดคล้องไปกับรูปลักษณ์ที่งดงามตามแบบหญิง ได้อย่างสมบูรณ์แบบจะได้รับการยกย่องว่าเป็นหญิงที่ดีในการรับรู้ของสังคม ในขณะที่เดียวกันผู้หญิงที่ไม่อาจมีรูปลักษณ์ทางร่างกายที่ดีได้ จะถูกตีตราว่าเป็นผู้เปี่ยงเบนจากความเป็นหญิงที่ดีของสังคม ฉะนั้น งานชิ้นนี้จึงให้ความสำคัญกับการมองความเป็นหญิงผ่านรูปลักษณ์ภายนอกของร่างกาย ผู้หญิงตามแนวคิดของ แซนดร้า ลี บาร์รี่ ผู้ที่เคยศึกษาร่างกายของผู้หญิงผ่านปฏิบัติการทางวินัย ความเป็นหญิงในฐานะที่เป็นแนวปฏิบัติของชีวิต กล่าวคือ อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ได้สร้างความไม่เท่าเทียมทางเพศ ด้วยการผลิตร่างกายให้แก่ผู้หญิงโดยยึดโยงกับบรรทัดฐานของความเป็นหญิง ส่งผลให้ร่างกายของผู้หญิงมีนัยที่ต้องมีรูปลักษณ์แบบหญิงในสามลักษณะ ดังนี้

“เรือนร่างงาม” ผู้หญิงถูกสร้างให้เป็นร่างกายภายใต้การกำกับของความรู้และความจริงบนบรรทัดฐานทางเพศของความเป็นหญิงที่ว่า “ผู้หญิงกับความสวยความสาวเป็นของคู่กัน” ซึ่งในแต่ละยุคสมัยการนิยามความสวยงามแบบหญิงในอุดมคติก็มีความแตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะเป็น ยุค Ancient Egypt (ผู้หญิงต้องผอม สูง เอวเล็ก ไหล่แคบ ใบหน้าสมส่วน) ยุค Ancient Greece (ผู้หญิงต้องรูปร่างคล้ายผู้ชาย) ยุค Han Dynasty (ผู้หญิงต้องเอวบาง รังน้อย ผิวขาว ผมหด ยาว ปากแดง ฟันขาว เท้าเล็ก) ยุค Italian Renaissance (ผู้หญิงต้องอวบ หน้าอกใหญ่ สะโพกผาย หน้าผากสูง ผมนลอนต์) ยุค Victorian England (ผู้หญิงต้องหุ่นรูปนาฬิกาทราย เอวคิ่ว ผมหยาบ) ยุค Roaring Twenties (ผู้หญิงต้องหน้าอกแบนไม่มีทรวงทรง) ยุค Golden Age of Hollywood (ผู้หญิงต้องรูปร่างดีแบบ Marilyn Monroe) ยุค Swinging Sixty (ผู้หญิงต้องผอม สูง) ยุค Supermodel Era (ผู้หญิงต้องผอม สูง หุ่นนักกีฬาแบบ Cindy Crawford) ยุค Heroin Chic (ผู้หญิงต้องขาวมาก ผอมมาก) ยุค Postmodern Beauty (ผู้หญิงต้องผอม แลดูสุขภาพดี หน้าอกใหญ่ หน้าท้องแบนราบ) ซึ่งประวัติศาสตร์ความงามของเรือนร่างผู้หญิงในยุคต่างๆ เหล่านี้ได้ถูกกำหนดขึ้นมาจากฐานคิดแบบชายเป็นใหญ่ โดยในบางยุคสมัยความงามของเรือนร่างผู้หญิงต้องมีลักษณะเช่นเดียวกับเรือนร่างผู้ชาย เพราะรูปร่างผู้ชายคือความงามของพระผู้เป็นเจ้าในอุดมคติที่ผู้หญิงต้องก้าวตามไปให้ถึง หรือในบางยุคสมัยผู้หญิงก็ถูกกำหนดให้มีเรือนร่างแบบชั่วคราวข้ามกับผู้ชาย ตามความปรารถนาที่ต้องการจะให้ผู้หญิงเป็นวัตถุทางเพศที่กระตุ้นและตอบสนองด้านกามารมณ์ชิงผู้ชาย

อย่างไรก็ดี แม้ว่าความงามของร่างกายผู้หญิงจะถูกอธิบายภายใต้การมีเรือนร่างที่งดงามอย่างเลื่อนไหล แต่ที่สิ่งเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นอำนาจและอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ที่ยังคงกระจายตัวเข้าปะทะกับร่างกายและจิตใจของผู้หญิง รวมไปถึงสังคม ให้คิด เชื่อ รับรู้ และกระทำตนเองไปตามเจตจำนงของอำนาจนั้น ด้วยการเขียนความจริงบนบรรทัดฐานของความเป็นหญิง เพื่อให้ความจริงนั้นทำหน้าที่ควบคุมร่างกายและจิตใจของผู้หญิงให้เชื่ออย่างสนิทใจและรู้ตนว่า หากปรารถนาจะเป็นหญิงที่มีความงามแบบหญิงในอุดมคติหรือใกล้เคียงกับอุดมคตินั้น ต้องปฏิบัติอย่างไรกับร่างกายของตนเองบ้าง ต้องมีรูปร่างอย่างไร น้ำหนักเท่าใด ส่วนสูงเท่าใด ค่าดัชนีมวล

กายเท่าใด (Body Mass Index: BMI) อวัยวะแต่ละส่วนต้องมีขนาดเท่าใด กว้าง/ ยาว/ หนาเท่าใด ส่วนใดบ้างควรมีขนาดเล็ก ส่วนใดบ้างควรมีขนาดใหญ่ และเพื่อให้มีเรือนร่างในแบบที่ว่่านี้ ผู้หญิงยินยอมพร้อมใจที่จะทำกับตนเองในทุกกิจกรรมของชีวิตประจำวันอย่างละเอียดถี่ถ้วน เพื่อไม่ให้มีรูปร่างที่ผิดเพี้ยนออกไป ภายใต้การถูกทำให้เชื่อว่า การมีรูปร่างและขนาดเช่นนี้เป็นสิ่งที่งดงามถูกต้อง เช่น การคำนวณสัดส่วนพลังงานแต่ละจาน/ แต่ละมื้อ การลดความอ้วน การอดอาหาร การคลั่งกรรมความงาม หรือแม้แต่การออกกำลังกายอย่างหนัก จนอาจนำมาสู่การเกิดโรคกลัวอ้วนหรือโรคคลั่งผอม (Anorexia Nervosa) การเสพติดคลั่งกรรม เสพติดการออกกำลังกาย แต่สำหรับผู้ชายอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่กลับบงกชให้สามารถมีเรือนร่างที่แตกต่างออกไปจากบรรทัดฐานความเป็นชาย สามารถอ้วนได้ ลงพุงได้ ผิวน้ำเขียวและหมองคล้ำหยาบกร้านได้ ฉะนั้น การทำกับควบคุมร่างกายของผู้ชายจึงไม่ได้เป็นไปอย่างเข้มข้นนักเมื่อเปรียบเทียบกับผู้หญิง ซึ่งมีแนวโน้มที่จะถูกอำนาจจัดกระทำให้กลายเป็นผู้เสียเปรียบมากกว่านั่นเอง

ยิ่งไปกว่านั้น ผู้หญิงถูกทำให้เชื่อมากขึ้นไปอีกด้วยการแพร่กระจายของสื่อสารมวลชนหรือแม้แต่สถาบันทางการแพทย์ ซึ่งร่วมกันตอกย้ำและผลิตซ้ำความงามของผู้หญิงที่มองจากรูปร่างและขนาดของร่างกาย โดยการส่งผ่านสัญญาณของผู้หญิงที่มีความงามแบบหญิงที่ดีให้สังคมรับรู้ในพื้นที่สาธารณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกปัจจุบัน ผู้หญิงที่ปรารถนาจะมีความงามจึงต้องสร้างตนเองและตรวจตราตนเองอยู่ตลอดเวลา ให้มีรูปร่างที่ได้สัดส่วนไม่เกินค่าดัชนีมวลกายที่กำหนดต้องผอมเพรียว บอบบาง กล้ามเนื้อกระชับ ผิวนวล ตาโต จมูกโด่ง ปากเป็นกระจับ ฟันขาว หน้าอกใหญ่ เอวคอด สะโพกพวย มือ/เท้าเล็ก ผมหยาบ โดยที่ผู้หญิงไม่สามารถจะปล่อยร่างกายของตนเองให้อ้วน มีขนาดเรือนร่างใหญ่โต หย่อนยาน หรือผิดเพี้ยนไปจากความงามตามที่กำหนดได้ ปรายฟ้าอดีตผู้ต้องขังหญิงคนหนึ่งที่ได้เล่าถึงการสร้างความงามให้แก่ร่างกายของเธอด้วยการทำกับดูแลเรือนร่าง เพื่อให้มีรูปร่างที่เป็นไปตามแบบหญิงในอุดมคตินับตั้งแต่เธอจำความได้ว่า

...เป็นผู้หญิงนะพี่ เราต้องดูแลตัวเองนิดหนึ่ง ปล่อยตัวเองไม่ได้ อย่างอยู่โรงเรียนแบบนี้ มันมีเพื่อนไซ้ไหม เพื่อนก็จะล้ออ้วน ถ้าเราอ้วนมันก็ไม่ได้ เราต้องผอมหุ่นดี คือเราต้องสวยนะ ผู้ชายไม่เป็นไร ไม่ถูกล้อ ก็เฉยๆนะ คือ หนูไว้ผมยาวมาตลอด หุ่นแบบนี้ตลอด ผิวนแบบนี้ตลอด เออ เคยมีตอนดำนะ เรากริ๊บตัวเองไม่ได้ ก็ต้องบำรุงกันเยอะ ซื้อมาหมดนะพี่ เพื่อให้เราสวย...

“กิริยามารยาท” ผู้หญิงนอกเหนือไปจากการดูแลเรือนร่างให้งดงามแบบหญิงในอุดมคติแล้ว ร่างกายของผู้หญิงยังถูกกระทำและกระทำตนเองผ่านการควบคุมกิริยามารยาท ซึ่งเป็นปฏิบัติการทางอำนาจที่ผู้หญิงได้ถูกปลูกฝังความคิดจากการขัดเกลาทางสังคมมาตั้งแต่เด็ก ด้วยการกำหนดให้ร่างกายของผู้หญิงต้องงดงามแบบหญิงในทุกอิริยาบถ ผู้หญิงจึงถูกจัดระเบียบขนานและอวัยวะทุกส่วนของร่างกาย เพื่อจำกัดพื้นที่การเคลื่อนไหวในการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันให้เหลือน้อยที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดระเบียบร่างกายผู้หญิงให้งดงามผ่านการขัดเกลาทางสังคมด้วยคำสอนหรือสุภาษิต ในขณะที่ผู้ชายไม่ได้ถูกสอนหรือกำหนดให้มีกิริยาภายใต้การควบคุมของ

สังคม อาทิเช่น “มั่วดีดกะโหลก” อธิบายหญิงที่มีมารยาทไม่ดี กระโดดกระเดกถูกลน ชุ่มซำม ไม่
 สำรวมหรือมีกิริยาไม่เรียบร้อย “เรียบร้อยเหมือนผ้าพับไว้” อธิบายหญิงที่มีกิริยางดงาม เรียบร้อย
 เป็นระเบียบ “สวยแต่รูปจูบไม่หอม” อธิบายหญิงที่มีรูปร่างสวยงามแต่มีกิริยาหรือความประพฤติไม่
 ดี ซึ่งสำนวนเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นการบ่งบอกถึงความคาดหวังที่สังคมมีต่อร่างกายผู้หญิง เพื่อ
 กำหนดว่า ผู้หญิงต้องปฏิบัติตนอย่างไร และต้องไม่ปฏิบัติตนอย่างไร ในประเด็นนี้ชาวได้บอกเล่าถึง
 การอบรมกล่อมเกลาที่เธอได้รับจากครอบครัวตั้งแต่เธอยังคงเป็นเด็ก ซึ่งทำให้ชาวกลายเป็นคนที่ได้
 ชื่อว่ามีกิริยาสุภาพเรียบร้อยแบบหญิงในอุดมคติว่า

...เมื่อก่อนนะ คือเราเป็นผู้หญิง เราจะถูกสอนตลอด แม้กับยายก็สอนว่าเราต้องทำอะไร ยังไง จะดี
 แบบผู้ชายมันไม่ได้ เล่นชนป็นต้นไม้ เตะต๋อยไม่ได้ พุดหยาบไม่ได้ (BPRÀ ǎ ǎ—)

ควบคุมเรื่องกิริยามารยาทนั้นกลับไม่ได้ถูกให้ความสำคัญ ผู้ชายจึงมีอิสระที่จะแสดงออกด้วยท่าทาง คำพูด กิริยาอาการที่นอกเหนือไปจากการควบคุมของสังคม และสามารถปฏิบัติกับร่างกายของตนเองได้ตามความปรารถนา

“ตกแต่งร่างกายงาม” ความเป็นหญิงว่าด้วยรูปลักษณะภายนอกตามแนวคิดของบาร์ก็ยังหมายรวมไปถึงการที่ผู้หญิงต้องรู้จักตกแต่งประดับประดาร่างกายให้เกิดความสวยงาม จนเป็นที่ชื่นชอบและดึงดูดสายตาของผู้คนรอบข้างอยู่เสมอ โดยนัยนี้ผู้หญิงจึงกลายเป็นร่างที่ถูกปั้นแต่งให้เป็นผลงานทางศิลปะในฐานะวัตถุอันงดงาม เพื่อสนองความปรารถนาด้านอารมณ์แก่สังคมและผู้ชาย ผู้หญิงจึงไม่อาจจะปฏิเสธการสร้างและดำรงรักษาความงามด้วยการประดับตกแต่งร่างกาย ทั้งเครื่องแต่งกาย เสื้อผ้าอาภรณ์ เครื่องประดับ การแต่งแต้มสีสันทนใบหน้า การตกแต่งผม การบำรุงบำเรอผิวพรรณ หรือแม้แต่การกำจัดขนที่ไม่พึงปรารถนา ทั้งนี้เนื่องจากผู้หญิงถูกทำให้เชื่อว่า ความเป็นหญิงที่มีความงามแบบหญิงนั้นจะต้องมีร่างกายที่มีชีวิตชีวา สดใส สะอาด เนียนนุ่ม อ่อนน้อม ผุดผ่อง อ่อนโยน บริสุทธิ์ ไม่มีขน และไม่มีร่องรอยแห่งวัย

ด้วยเหตุนี้ การตกแต่งร่างกายของผู้หญิงด้วยแฟชัน เสื้อผ้า เครื่องประดับตกแต่ง และเครื่องประพินความงาม (Cosmetics) จึงถือเป็นเครื่องหมายของวัฒนธรรมทางอำนาจ (Power of Culture) ที่กำหนดให้แสดงตัวลงบนร่างกายของผู้หญิง และเชื่อมโยงกับความเป็นหญิงในลักษณะของการใช้ร่างกายเพื่อกระตุ้นการอารมณ์ พร้อมกับลงโทษเพศที่ต่ำต้อยกว่าอย่างถูกต้องชอบธรรม ประวัติศาสตร์ที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ ยุควิกตอเรียน ซึ่งผู้หญิงจะต้องทำร่างกายของตนเองให้เป็นแฟชันในฐานะวินัยของร่างกาย ซึ่งเป็นเครื่องสะท้อนนัยของการทำร่างกายให้เกิดการแบ่งแยกหญิงและชายออกจากกัน อันเป็นเรื่องของอำนาจในการจัดลำดับชั้น เพื่อให้ผู้หญิงกลายเป็นผู้เปี่ยมเบนหรือเหยื่อของอำนาจและการลงโทษทัณฑ์ ผู้หญิงที่งดงามจึงต้องแต่งกายแบบคอร์เซ็ท (Corsets) โดยการสวมใส่ชุดชั้นในที่รัดรูปร่างให้เข้าทรงและบีบอัดทุกส่วนของร่างกายให้เล็กที่สุด ผู้หญิงจึงไม่สามารถแต่งร่างด้วยตนเองเพียงลำพังได้ ต้องอาศัยคนอื่นมาช่วยดึงหรือจัดระเบียบร่างกายให้เข้าที่เข้าทาง ดังที่ มิเชล ฟูโกต์ ได้กล่าวถึงใน Discipline and Punish: The Birth of the Prison การแต่งกายของผู้หญิงจึงเป็นเสมือนการประทับรอยแผลเป็นลงบนร่างกาย เพื่อให้ผู้หญิงรู้ตนว่าเป็นใคร อยู่ในสถานภาพใดเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ชาย และเมื่อผู้หญิงเป็นเพศที่ต่ำต้อยด้อยค่ากว่า ผู้หญิงจึงต้องถูกลงทัณฑ์ด้วยการแต่งกายที่ยุ่งยาก สวมใส่ไม่สบาย หายใจไม่สะดวก และถูกบีบอัดอวัยวะทุกส่วนในร่างกายให้อยู่ภายใต้การควบคุม การแต่งกายจึงเป็นตัวแทนอำนาจของผู้ชายและความเป็นชายที่พร้อมจะกระทำลงบนร่างกายของผู้หญิงอย่างแยบยล หน้าที่ยังถูกออกแบบให้เป็นเครื่องกระตุ้นอารมณ์ทางเพศ (Erotic) และตอบสนองความต้องการทางเพศอีกด้วย แม้แต่ผู้หญิงในยุคปัจจุบันนับตั้งแต่ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจ ผู้หญิงได้ถูกหล่อหลอมกลมเกลียวจากสถาบันทางสังคมทั้งหลายให้กลายเป็นร่างกายแห่งความสวยงามแบบหญิง ผู้หญิงจึงต้องที่หน้าที่ทำตนเองให้สวย ผ่านการประติดประต่อยหรือประดับประดาตกแต่ง (King, 2002: 33-36) ในประเด็นนี้สาวและแก้วตาได้เล่าถึงการควบคุมตนเองด้วยการแต่งกายที่เป็นไปตามที่

สังคมกำหนด ดังสำนวนโบราณที่ว่า “ไถ่ถามเพราะชน คนงามเพราะแต่ง” พวกเธอเชื่อว่า ผู้หญิงที่ดีต้องแต่งกายงามในความหมายที่ต้องดูแลเครื่องแต่งกาย ใบหน้า ทรงผม เพื่อให้ตนเองแลดูสวยงามในสายตาของผู้คนรอบข้าง ผู้หญิงที่มีรูปลักษณ์ที่งดงามจึงไม่สามารถปล่อยเนื้อปล่อยตัวให้ดูชอมช่อ สกปรก หรือจืดชืด หากแต่ต้องสะอาดสะอ้าน สดใส มีสุขภาพดี และรู้จักแต่งแต้มสีสันให้สวยงามชวนมองแก่ผู้พบเห็น สาวและแก้วตาเล่าว่า

...ก่อนนี้ไม่เหมือนอยู่คุก หนีออกจากบ้านก็จะดูแลตัวเองยังงี้ ผมต้องยังงี้ มันทำได้อิสระ จะแต่งหน้าทำผมเยอะก็ไม่ใช่ไร อยากทำอะไรก็ทำได้ ปากแดงๆ ก็ได้ หนูห่วงความสวยความงามเป็นผู้หญิงต้องดูแลตัวเอง ไม่เหมือนผู้ชายง่าย ๆ สบาย ๆ ทางเกงขาสั้นตัวเดียวก็ออกจากบ้านได้ ไม่ใส่เสื้อเลยก็ได้ แต่ผู้หญิงมันไม่ได้ แล้วพอจะค่าประจำว่าอย่าแต่งตัวไป ถ้าไปเป็นผู้หญิงอย่างว่าดีกว่า หนูก็บางทีแต่งตามเพื่อน มาคิดดูอีกที มันก็ไม่ได้จริงๆ ใส่เสื้อเห็นนม ทางเกงสั้นๆ แบบนี้ มันก็อันตราย คนอื่นมองไม่ดีด้วย เป็นผู้หญิงต้องเรียบร้อย ใส่ปิดๆ ต้องแบบนั้นตามแบบผู้หญิงไทย...

...คือนี่ พี่ทำมาตั้งแต่อยู่ข้างนอกแล้ว เขียนคิววารนะ ดีแล้วที่เขียนเพราะเข้ามาอยู่ในนี้ไม่ได้เขียนเราก็สบาย คือตอนนั้นทำเพราะเรามันคิ้วไม่มี มีแต่ก้น้อย เราจะมานั่งวาดคิ้วทุกวัน มันก็ไม่ไหว แต่ถ้าจะไม่ทำมันก็ดูไม่ได้ ก็ตัดสินใจทำ มันเรียกว่าศัลยกรรมไหม ไม่รู้ละ แต่เขาก็ทำกันหมด พี่ว่ามันไม่แปลกนะ ทำแล้วก็ทำให้เรารู้สึกขึ้นมา...

มากไปกว่านั้น สำหรับสังคมไทยผู้หญิงที่ดียังต้องควบคุมตนเองด้วยการแต่งกายมิดชิด ไม่เปิดเผยเรือนร่างหรืออวัยวะในส่วนที่ต้องสงวนไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน้าอกและอวัยวะเพศ เพราะร่างกายของผู้หญิงอาจเป็นเครื่องกระตุ้นกามารมณ์ของผู้ชายได้ จึงมักพบว่า เมื่อมีเหตุการณ์ข่มขืนเกิดขึ้น ผู้หญิงมักจะถูกกล่าวหาว่ามีความผิดที่ไม่รู้จักกำกับร่างกายด้วยการแต่งกายที่มิดชิดเรียบร้อย ทำให้ส่วนใหญ่แล้วกรณีข่มขืนถูกนำไปผูกโยงกับการแต่งกายของผู้หญิง โดยที่ผู้ชายผู้กระทำการข่มขืนกลับลอยตัว ในฐานะเหยื่อของการแต่งกายที่กระตุ้นอารมณ์ทางเพศ ฉะนั้นแล้วสังคมจึงแก้ปัญหาเรื่องนี้ ด้วยการทำให้ผู้หญิงต้องเป็นผู้ควบคุมตนเองแต่เพียงฝ่ายเดียว ดังสำนวน “รักนวลสงวนตัว” เพื่อให้การเปิดเผยเรือนร่างของผู้หญิงตอบสนองความต้องการและกระตุ้นอารมณ์ทางเพศของสามี ผู้ชายที่เป็นเจ้าชีวิตคนเดียว

การกำกับตนเองผ่านสติปัญญาและความสามารถของผู้หญิง

นอกเหนือไปจากความเป็นผู้หญิงผ่านนัยของรูปลักษณ์ภายนอกแล้ว ผู้หญิงยังถูกประกอบสร้างและสร้างตนเองให้เป็นร่างกายภายใต้ความเป็นหญิง บนนัยทางสติปัญญาและความสามารถ ด้วยการรับรู้ว่ามีสติปัญญาและทักษะความสามารถด้อยกว่าชาย ซึ่งเป็นสิ่งที่ตอกย้ำความจริงของการแบ่งแยกเพศระหว่างหญิงและชายในลักษณะคู่ตรงข้าม เพื่อสร้างความแตกต่างทางเพศอย่างเป็นลำดับขั้น โดยนัยนี้ผู้ชายจึงถูกรับรู้ว่าเป็นเพศของพระเจ้าผู้มีพรสวรรค์มาแต่กำเนิด และยังสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีปัญญาและความสามารถที่สูงส่งในการเป็นผู้นำที่

จะสร้างโลกหรือสังคมได้ ในขณะที่ผู้หญิงกลับถูกรับรู้ในฐานะเพศที่อ่อนด้อยทางสติปัญญา ความสามารถ ยากต่อการฝึกฝนเรียนรู้ และเป็นได้เพียงผู้ตามหรือผู้รับคำสั่งจากผู้ชายเท่านั้น

...หนูโตมาในครอบครัวที่ลำบากนะ หนูเรียนหนังสือแค่มัธยมเอง จำได้ว่าตอนเรียนพ่อแม่ด่าแล้วด่าอีก อ่านหนังสือที่ไร คือพ่อแม่เขาไม่อยากให้หนูเรียนนะ เรียนไปก็ไม่มีประโยชน์ เดี่ยวก็ต้องแต่งงาน มีลูกมีผัวแล้วแบบนี้ในบ้านก็เลยให้น้องชายเรียน เขาเป็นผู้ชาย หัวเขาดีกว่านะ แต่เราเป็นผู้หญิงใน หนูก็เลยไม่เรียน ออกมาอยู่บ้านดูแลพ่อแม่ ดูแลผัว ดูแลลูก ทำงานบ้านไป มันก็มีความสุขดี...

ประสบการณ์ของอัมสเตอร์ทอนให้เห็นอำนาจของความเป็นหญิง โดยนัยทางสติปัญญาและความสามารถ ซึ่งอัมสเตอร์ทอนต่อต้านความแตกต่างทางเพศที่ทำให้เป็นรองผู้ชาย ภายใต้ความเชื่อว่าผู้ชายมีความสามารถสูงกว่าตนเอง ทั้งด้านการศึกษา การเรียนรู้ หรือแม้แต่อาชีพการงานที่ถูกจัดวางไว้บนฐานคิดแบบขั้วตรงข้ามอย่างสุดโต่ง ผู้ชายจึงมักต้องได้รับการสนับสนุนด้านการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาในระบบโรงเรียนที่เป็นทางการ ขณะที่ผู้หญิงกับถูกผูกโยงเข้ากับภาระหน้าที่ในการเจริญพันธุ์และการสืบพันธุ์ เพื่อดำรงเผ่าพันธุ์มนุษย์ อำนาจของความรู้ความจริงนี้ได้กำกับวิถีคิดของผู้หญิงให้จำกัดอยู่เพียงการมีชีวิต เพื่อรอคอยการแต่งงาน มีครอบครัว และมีลูก ซึ่งการแต่งงานนั้นหมายถึงความมั่นคงในชีวิตของผู้หญิงที่จะมีสามีเป็นหัวหน้าหรือผู้นำที่คอยดูแลเลี้ยงดู โดยที่หญิงผู้เป็นภรรยาจะฝากชีวิตไว้กับชายผู้เป็นสามี ฉะนั้น ผู้หญิงจึงเชื่อว่าตนเองไม่จำเป็นต้องเข้าสู่ระบบการศึกษาในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาเฉกเช่นเดียวกับผู้ชาย แต่ทว่าควรจะมีฝึกฝนตนเองให้เรียนรู้งานในการดำเนินชีวิต เช่น ทอผ้า ทำอาหาร ทำงานบ้าน ดูแลสามี ดูแลลูก ดูแลคนป่วย ในฐานะที่เป็นเพียงผู้ช่วยหรือผู้ตามของสามีเท่านั้น พื้นที่ทางการศึกษาจึงเป็นเพียงพื้นที่ที่ผูกขาดไว้เฉพาะผู้ชายเท่านั้น แม้ว่าจะมีผู้หญิงบางส่วนที่ได้รับโอกาสทางการศึกษาทัดเทียมกับผู้ชาย แต่ก็มักจะเป็นผู้หญิงที่ต้องมีความพร้อมในฐานะที่ถูกจัดวางให้เป็นชนชั้นกลางหรือชนชั้นสูงของสังคม มิใช่เพียงผู้หญิงธรรมดาสามัญทั่วไป

ที่สำคัญ ในพื้นที่การศึกษาผู้หญิงยังถูกทำให้เป็นรอง ภายใต้การจัดชั้นของศาสตร์หรือความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกสมัยใหม่ที่วิทยาศาสตร์กำลังเฟื่องฟูและได้รับการเชิดชูให้เป็นศาสตร์ชั้นสูงเหนือศาสตร์ใดๆ ผู้หญิงจึงถูกรับรู้ในฐานะของผู้เรียนที่เหมาะสมกับศาสตร์ทางศิลปศาสตร์ เช่น มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ คหกรรมศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ขณะที่ผู้ชายถูกจัดวางให้อยู่ในเขตแดนของวิศวกรรมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ซึ่งการรับรู้อย่างตายตัวเช่นนี้ส่งผลโดยตรงต่อความคาดหวังของครู ผู้ปกครอง ตลอดจนสังคมที่มีต่อผู้หญิง และยังทำให้ผู้หญิงพร้อมที่จะมอง รับรู้ และกำกับตนเองอย่างสอดคล้องไปตามคำอธิบาย ด้วยการมุ่งความสนใจไปที่ศาสตร์ตามที่ถูกเชื่อว่าตนเองถนัด ในขณะเดียวกันก็ปฏิเสธหรือขาดความกระตือรือร้นในศาสตร์ที่ถูกรับรู้ว่าเป็นของผู้ชาย เพราะเชื่อว่าตนเองไม่มีพรสวรรค์ หัวไม่ถึง และไม่มีความสามารถพอ ท้ายที่สุดก็นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำในการทำงานระหว่างหญิงและชาย ประกอบกับความเชื่อที่ว่า ผู้หญิงเป็นเพศที่เชื่องง่าย ไม่กล้าแสดงออก ไม่เชื่อมั่นในตัวเอง และไม่มีความเป็นผู้นำ เมื่อไปทำงานหรืออยู่ในสังคมก็มักจะ

ถูกหลอกหรือถูกเอาเปรียบได้ง่ายมากกว่า พื้นที่ของงานและอาชีพจึงถูกแบ่งแยกตามเพศ ออกเป็นงานแบบผู้หญิงและงานแบบผู้ชายอย่างเบ็ดเสร็จตายตัว อันนำไปสู่การตอกตรึงผู้หญิงให้ทำงานได้เพียงเฉพาะที่เป็นงานของผู้หญิง ซึ่งไม่ต้องอาศัยสติปัญญาหรือความสามารถสูงมากนักเมื่อเทียบกับผู้ชาย ผู้หญิงจึงมีแนวโน้มที่จะขาดโอกาสในการทำงานที่สามารถสร้างรายได้ที่ดี ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ และในที่สุดก็กลายเป็นเพศที่ถูกเบียดขับออกจากพื้นที่ในสังคม

การกำกับตนเองในพื้นที่บ้านและครอบครัว

เรื่องเล่าของอดีตผู้ต้องขังหญิงทุกคนล้วนสะท้อนให้เห็นความแข็งแกร่งของวิถีคิดชายเป็นใหญ่ ผ่านกระบวนการขัดเกลาหรือกล่อมเกลาทางสังคม โดยเริ่มต้นจากการสถาปนาสถาบันครอบครัวขึ้นมาทำหน้าที่เป็นพื้นที่แห่งการตอกย้ำและผลิตซ้ำอุดมการณ์จากมนุษย์รุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งอย่างต่อเนื่อง ครอบครัวจึงเป็นสถาบันปฐมนิเทศที่มีหน้าที่ในการปลูกฝัง สั่งสอน และอบรมบ่มนิสัยให้แก่สมาชิกทุกคนในครอบครัวทั้งหญิงและชาย เพื่อหล่อหลอมให้สมาชิกมีตัวตนและร่างกายที่เป็นไปตามอัตลักษณ์ที่สังคมคาดหวัง สถาบันครอบครัวที่ถูกสร้างขึ้นให้ดูราวกับว่าเป็นธรรมชาติ และเป็นปกติธรรมดา ด้วยวิถีคิดในการจัดระเบียบสังคมและการบริหารจัดการอำนาจภายใต้อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ จึงเป็นสถาบันหลักในการสร้าง ผลิตซ้ำ และตอกย้ำให้ผู้หญิงกลายเป็นเพศที่เป็นรองผู้ชายอย่างฝังรากลึก โดยผ่านการสร้างคำอธิบาย “ชายเป็นข้างเท้าหน้า หญิงเป็นข้างเท้าหลัง” ในฐานะที่เป็นความรู้ อันเนื่องมาจากความเชื่อในความแตกต่างระหว่างหญิงและชายอย่างเป็นลำดับชั้นและแยกขาดออกจากกันในด้านสรีระกายภาพ สมรรถภาพ ความแข็งแรง ประสิทธิภาพ และความคุ้มค่าในการใช้ร่างกายให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยเหตุนี้ ผู้หญิงจึงถูกรับรู้ภายใต้ภัยของความเปราะบางในปริมาณของความอ่อนแอ เชื่องช้า และป่วยเปื่อยในฐานะวัตถุที่ถูกกระทำ อันนำไปสู่การสร้างสรรค์หรือความรู้ว่าด้วยการแบ่งแยกพื้นที่และงานระหว่างหญิงและชายออกจากกันโดยเด็ดขาด โดยให้คุณค่ากับผู้ชายและความเป็นชายในฐานะ “หน้าบ้าน” ผู้กระทำการในพื้นที่สาธารณะหรือพื้นที่ทางสังคมนอกบ้าน อันเต็มไปด้วยอิสรภาพ ความก้าวหน้า การเติบโต ความเจริญงอกงาม และการได้รับการยกย่องเชิดชู ในขณะที่ผู้หญิงและความเป็นหญิงเป็นเพียงผู้ต่ำต้อยที่ต้องถูกจำกัดอาณาบริเวณไว้เพียง “หลังบ้าน” ของผู้รับใช้ อันเป็นพื้นที่ส่วนตัวหรือพื้นที่ครอบครัวในบ้าน ฉะนั้น ในสถาบันครอบครัวจึงปรากฏให้เห็นการเลี้ยงดูที่พ่อแม่มักจะให้การอบรมสั่งสอนลูกผู้หญิงและลูกผู้ชายอย่างแตกต่าง เพื่อสร้างให้มีตัวตนที่เป็นไปตามเพศสรีระแรกเกิด โดยผู้หญิงจะถือกำเนิดมาพร้อมกับกฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานที่ตรึงผู้หญิงไว้ภายใต้กรอบเพศที่ค่อนข้างจำกัดอิสรภาพในชีวิตแทบทุกด้าน ในขณะที่ลูกผู้ชายจะได้รับความไว้วางใจให้คิดและกระทำทุกอย่างตามใจปรารถนาโดยเสรี ลูกผู้หญิงและลูกผู้ชายจึงมักจะถูกปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียม ด้วยการกำกับควบคุมให้ผู้หญิงกลายเป็นร่างกายแห่งความเชื่อ และสรรค์สร้างให้ผู้ชายกลายเป็นร่างกายแห่งอิสรภาพหรือผู้กระทำการในฐานะองค์ประธาน พ่อ และผู้นำของครอบครัว

การกำกับตนเองผ่านการจัดพื้นที่ในบ้าน

แม้ว่าคำอธิบายความเป็นหญิงจะตอกตรึงผู้หญิงไว้เพียงในอาณาบริเวณเฉพาะในบ้านหรือครอบครัว แต่ทว่าพื้นที่ภายในบ้านเอง ผู้หญิงและความเป็นหญิงกลับมิได้ถูกให้อิสระเสรี ภายใต้ความสามารถที่จะครอบครองพื้นที่ทุกส่วนของบ้านได้อย่างสมบูรณ์ บ้านกลับเป็นพื้นที่แห่งการจำลองความเป็นลำดับชั้นของหญิงและชายด้วยวิธีคิดแบบชายเป็นใหญ่ ในฐานะร่างทรงของสถาบันทางสังคมขนาดใหญ่อื่นๆ ซึ่งได้จัดแบ่งพื้นที่บ้านและจำแนกคนในบ้านอย่างยับยั้งและละเอียดถี่ถ้วน ผู้หญิงที่ถูกรับรู้ภายใต้การครอบครองพื้นที่บ้านหรือครอบครัว จึงมิได้อยู่ในฐานะของการเป็นผู้ครอบครองพื้นที่ทั้งหมดโดยแท้จริง ในทางตรงกันข้าม ความรู้และคำอธิบายในระบบคิดแบบชายเป็นใหญ่กลับตีตารางพื้นที่ภายในบ้านออกเป็นส่วนย่อยๆ อย่างแยกขาดและมีลำดับชั้น พร้อมทั้งกำหนดตำแหน่งแห่งที่ บทบาท หรือความรับผิดชอบให้แก่สมาชิกทุกคนอย่างถาวร เพื่อให้ทุกคนสำนึกหน้าที่ตนเอง รู้หน้าที่ตนเอง และทำหน้าที่ตนเอง ตามคำอธิบายที่ถูกจำกัดไว้เพียงภายในพื้นที่ครอบครองของตนเอง โดยไม่ก้าวล้ำอาณาบริเวณหรือเส้นแบ่งเขตแดนของสมาชิกคนอื่น สมาชิกแต่ละคนจึงรู้ว่าตนเองเป็นใคร ครอบครองพื้นที่ใด มีบทบาทอะไร ต้องปฏิบัติอย่างไรกับตนเอง ต้องปฏิบัติอย่างไรกับคนอื่น ซึ่งการตระหนักรู้ในบทบาทหน้าที่ภายใต้ความสัมพันธ์นี้เป็นไปอย่างยินยอมพร้อมใจ โดยปราศจากอำนาจแห่งใดแห่งหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งบังคับ ดังนั้นแล้วจึงอาจจะกล่าวได้ว่า ภายในพื้นที่บ้านหรือครอบครัว ผู้หญิงถูกจัดวางร่างกายให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศ ด้วยวินัยความเป็นหญิงในระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจของครอบครัว ภายใต้การจัดพื้นที่ ตารางเวลา และตำแหน่งที่เฉพาะ ซึ่งไม่ต่างไปจากการควบคุมด้วยอำนาจทางวินัยแจกเช่นในสถาบันเรือนจำ หรือหากจะแตกต่างกันก็ตรงที่ว่า ในบ้านหรือครอบครัวยังเป็นพื้นที่ที่สะท้อนให้เห็นปฏิบัติการทางอำนาจภายใต้อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่แต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งมีได้เข้มข้นและรุนแรงมากเท่ากับในเรือนจำ ซึ่งผนวกรวมเอาอำนาจและความรู้ที่เรียกว่าอำนาจเชิงวินัยเข้าไว้ด้วย

ผู้หญิงในระบบครอบครัวมักจะกำกับตนเองด้วยตารางเวลาในชีวิตประจำวันที่ถูกโยงกับพื้นที่ในบ้านและครอบครัวอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เพื่อให้การทำงานตามบทบาทหน้าที่แต่ละอย่างของผู้หญิงเป็นไปอย่างราบรื่นและดีที่สุด ผู้หญิงสร้างวินัยด้วยการจัดตารางเวลาให้แก่ตนเอง นับตั้งแต่ลี้มตาตื่นนอนจนกระทั่งเข้านอน และกระทำตามตารางเวลานั้นซ้ำๆ ในทุกวัน จากการพูดคุยกับอดีตผู้ต้องขังหญิงแล้วพบว่า ผู้หญิงส่วนใหญ่มักจะตื่นนอนในเวลาเช้ามืด เพื่อมาเตรียมอาหารเช้าสำหรับสมาชิกทุกคนในครอบครัว โดยการไปตลาดเพื่อซื้ออาหารสำเร็จรูปหรือซื้อวัตถุดิบมาประกอบอาหาร เมื่อกลับถึงบ้านก็จะลงมือปรุงอาหารอย่างรวดเร็ว รอให้สมาชิกทุกคนมารับประทานอย่างพร้อมเพรียง บางกรณีผู้หญิงยังทำอาหารเตรียมให้สามี พ่อ หรือลูกห่อไปรับประทานในมือกลางวันด้วย ในระหว่างนั้นผู้หญิงบางคนก็จะต้องดูแลลูก สามี หรือแม้แต่สมาชิกคนอื่นๆ ในการอาบน้ำแต่งตัวเพื่อออกจากบ้านไปโรงเรียนหรือไปทำงาน เมื่อรับประทานอาหารเช้าร่วมกันเสร็จ ผู้หญิงก็อาจจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบในการส่งลูกไปโรงเรียน ก่อนที่จะกลับมาจัดเก็บภาชนะที่ใช้ในมือเช้าและล้างทำความสะอาด จนกระทั่งใกล้ถึงเวลาอาหารกลางวัน ผู้หญิงก็จะ

เริ่มต้นขั้นตอนการประกอบอาหารและทำความสะอาดภาชนะอีกครั้งหนึ่ง ในช่วงบ่ายที่พอจะมีเวลาว่าง ผู้หญิงก็มักจะอาศัยช่วงเวลาที่เหลืออยู่ในการทำความสะอาดบ้านส่วนต่างๆ หรือทำงานเล็กๆ น้อยๆ เพื่อช่วยหารายได้ให้แก่ครอบครัว หรือดูแลแม่ดูแลพ่อที่ชราภาพ หรือแม่แต่ไปตลาดอีกครั้งเพื่อจับจ่ายใช้สอยสินค้าอุปโภคและบริโภคเข้าบ้าน เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวสามารถมีชีวิตอยู่อย่างสะดวกสบาย เมื่อถึงเวลาบ่ายแก่ๆ ซึ่งเป็นเวลาเลิกงานหรือเลิกเรียน ผู้หญิงก็จะรีบเร่งในการไปรับลูกจากโรงเรียนกลับบ้าน หาลูกอาหารว่างให้ลูกรับประทาน ก่อนที่จะเตรียมทำอาหารมื้อเย็นเพื่อรับประทานอาหารร่วมกันในครอบครัวและเก็บล้างภาชนะหลังจากมื้ออาหารสิ้นสุดลง ในช่วงหัวค่ำผู้หญิงก็จะมีหน้าที่ในการดูแลลูกๆ ของเธอด้วยการอาบน้ำแต่งตัวให้ การสอนการบ้าน การพาเข้านอน เมื่อเสร็จสิ้นขั้นตอนทุกอย่าง ผู้หญิงจึงจะมีเวลาทำธุระส่วนตัวในการอาบน้ำและพักผ่อนเล็กน้อย ก่อนที่จะต้องเข้านอนพร้อมสามี ฉะนั้น ในแต่ละวันของชีวิตผู้หญิงจึงล้นแล้วแต่เป็นการดำเนินชีวิตที่อยู่ภายใต้การควบคุมด้วยระบบพื้นที่รวมไปกับเวลา ผ่านการสังเกตอย่างเป็นลำดับชั้นจากสมาชิกในครอบครัวภายใต้ระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และการตรวจตราตนเองของผู้หญิงอยู่ตลอดเวลาว่า การทำหน้าที่ของตนเองนั้นขาดตกบกพร่องหรือไม่ อย่างไร จนผู้หญิงเป็นร่างกายที่ทำหน้าที่ของความเป็นหญิงจนเคยชิน มีทักษะความสามารถ และมีความสุข หน้าที่การทำงานตามบทบาทหน้าที่นี้ยังทำให้ผู้หญิงเชื่อว่า เป็นหน้าที่ของตนเองโดยธรรมชาติที่จะต้องทำให้ได้อย่างดีที่สุด มิเช่นนั้นแล้วตนเองก็จะกลายเป็นผู้บกพร่องต่อหน้าที่ และเป็นผู้หญิงที่ไม่ดีของครอบครัว

ที่สำคัญ ชีวิตประจำวันของผู้หญิงยังสะท้อนให้เห็นระบบระเบียบของการจัดพื้นที่ภายในบ้านและครอบครัว โดยในพื้นที่บ้าน ผู้หญิงและผู้ชายจะถูกจัดวางร่างกายแตกต่างกันไปตามอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ โดยผู้ชายจะครอบครองพื้นที่หน้าบ้าน เช่น ห้องรับแขก เนื่องจากเป็นพื้นที่สาธารณะของบ้านเพื่อใช้ในการต้อนรับแขกหรือผู้มาเยือน ซึ่งผู้ชายผู้เป็นหัวหน้าหรือผู้นำครอบครัวจะเป็นเพียงผู้เดียวที่มีสิทธิ์ออกงานและพบปะพูดคุยกับคนอื่น ๆ ในนามตัวแทนครอบครัวหรือแม่แต่พื้นที่สนามหญ้า ในฐานะที่เป็นพื้นที่ของผู้ชายที่สะท้อนให้เห็นความแข็งแรง การเปิดกว้าง การออกกำลังกาย ความมีอิสระ และการพักผ่อนหย่อนใจ แต่สำหรับผู้หญิงแล้ว อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่กลับเบียดขับให้ตกเป็นผู้ครอบครองพื้นที่หลังบ้านที่สัมพันธ์ไปกับตารางเวลาและตำแหน่งแห่งที่ของผู้หญิง โดยเฉพาะห้องครัวซึ่งเป็นพื้นที่ของการประกอบอาหารที่ถูกทำให้เป็นพื้นที่ของผู้หญิงมาเป็นเวลาช้านาน ผู้หญิงถูกเชื่อมโยงกับงานครัว โดยถูกสร้างให้เป็นร่างกายที่ยินยอมและมีความสุขไปกับการเตรียมอาหารหรือปรุงอาหารทั้ง 3 มื้อในครัว ห้องครัวจึงเป็นพื้นที่แห่งอำนาจที่ผู้หญิงกลายเป็นผู้ถูกควบคุมจากอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ภายใต้ความคาดหวังให้ผู้หญิงเป็นผู้เชี่ยวชาญในการประกอบอาหาร ด้วยความเชื่อมั่นในทักษะความสามารถเรื่องอาหารของผู้หญิง ผู้หญิงจึงต้องไม่เพียงแต่ทำอาหารไปวันๆ เท่านั้น หากแต่ต้องจับจ้องตนเองผ่านการฝึกปรือฝีมือในการประกอบอาหารของตนเอง เพื่อให้ได้ชื่อว่าเป็นผู้หญิงที่ดีในฐานะแม่ศรีเรือนผู้มีเสน่ห์ปลายจวัก เช่นเดียวกันกับพื้นที่ของการชำระล้างทำความสะอาด ผู้หญิงถูกจัดวางร่างกายในพื้นที่อำนาจของการทำความสะอาดบ้านเรือน ไม่ว่าจะเป็น กวาดบ้าน ถูบ้าน ซักรีด หรือล้างอุปกรณ์และภาชนะต่างๆ โดยผู้หญิงได้กลายเป็นร่างกายที่จำนนต่ออำนาจที่มากำกับให้ผู้หญิงรับรู้

และพร้อมใจทำหน้าที่ ด้วยความคาดหวังจากสังคมและครอบครัวในฐานะที่ผู้หญิงเป็นเพศที่รัก ความสะอาดและมีความละเอียดประณีต ผู้หญิงของครอบครัวจึงต้องทำหน้าที่ในการทำความสะอาดมากไปกว่านั้นยังต้องฝึกฝนตนเองให้สามารถทำความสะอาดได้อย่างหมดจดมากที่สุดด้วย

คำบอกเล่าของแก้วตาสะท้อนให้เห็นการจัดพื้นที่ ตารางเวลา และการกำหนดตำแหน่งแห่งที่สำหรับผู้หญิงในครอบครัว โดยที่แก้วตารับรู้และเชื่ออย่างสนิทใจว่าเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติ ในฐานะที่เป็นแม่บ้านของครอบครัว แก้วตาจึงเป็นผู้หญิงที่ถูกครอบงำความคิดและถูกกำกับการกระทำด้วยพื้นที่บ้าน ซึ่งโยงใยสัมพันธ์กับตารางเวลาในชีวิตประจำวัน จนนำมาสู่แนวปฏิบัติที่เป็นไปตามบทบาทหน้าที่ในแต่ละวัน พื้นที่ประจำของแก้วตาก็คือห้องครัว ซึ่งเธอจะใช้เวลาในช่วงเช้าวอกสามโมงออกไปทำงาน ช่วงสายก่อนเวลาอาหารกลางวัน และช่วงเย็นก่อนเวลาอาหารเย็น เพื่อเตรียมอาหารสำหรับสมาชิกทุกคนในบ้าน เมื่อเข้าสู่พื้นที่ห้องครัว แก้วตาจึงพร้อมจะรับบทบาทเป็นแม่ครัวที่ดีในฐานะที่เป็นผู้หญิง แม่ ลูก และเมียที่ต้องปรนนิบัติสมาชิกในบ้าน นอกเหนือไปจากนั้นแก้วตายังมีชีวิตภายใต้การกำกับตนเอง จากพื้นที่ของการทำความสะอาด ซึ่งแก้วตาจะต้องใช้เวลาในช่วงที่เหลือจากพื้นที่ในการทำอาหาร เพื่อทำความสะอาดทุกส่วนของบ้าน รวมไปถึงเสื้อผ้าและอุปกรณ์เครื่องใช้ทั้งหลายของสมาชิกทุกคน แก้วตาเล่าว่า

...มันมีความสุขนะอยู่บ้าน ที่มีที่ประจำคือครัว พี่กับลูกสาวสองคนจะช่วยกันทำกับข้าว เช้า กลางวัน เย็น ในบ้านมีทั้งแม่ แพน ลูกอีกสามคน มันเยอะนะ แป๊บเดียวก็ถึงเวลากินข้าวอีกแล้ว ตื่นมาพี่ก็จะไปตลาดเตรียมอาหาร กลับมาก็ทำกับข้าวไว้อร่อยแพนมากิน เพราะเขาต้องไปทำงานแต่เช้า อีกแป๊บก็ต้องเตรียมข้าวเที่ยงแล้ว แป๊บหนึ่งก็เย็นอีกแล้ว วัน ๆ ก็ทำอาหาร นอกเหนือจากทำอาหาร พี่ก็จะซักผ้า รีดผ้า ล้างถ้วยล้างจาน ทำความสะอาดบ้าน กิจงานบ้านทั่วไป เราต้องรับผิดชอบอยู่แล้ว เราเป็นแม่บ้าน มันหน้าที่เรา ถามว่าหนักไหม ก็ไม่หนักนะ เราทำมาแต่เด็กแล้วตอนอยู่กับพ่อแม่ มันก็ชินแล้ว...

การกำกับตนเองผ่านระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจในครอบครัว

นอกเหนือจากที่พื้นที่บ้านและครอบครัวจะกลายเป็นพื้นที่แห่งอำนาจในการกำกับให้ผู้หญิงต้องสังเกตตนเองและจับจ้องตนเอง ภายใต้ความแตกต่างอย่างเป็นลำดับขั้นและไม่เสมอภาคเท่าเทียมเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ชาย ด้วยพื้นที่ ตารางเวลา และตำแหน่งแห่งที่ของความเป็นหญิงในครอบครัว พื้นที่ ตารางเวลา และตำแหน่งแห่งที่ของผู้หญิงยังสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ภายในความสัมพันธ์ทางอำนาจในครอบครัว ผู้หญิงไม่อาจจะเป็นร่างกายที่มีอิสระตามความปรารถนาได้ โดยปราศจากอำนาจทางเพศ ซึ่งผู้หญิงมักจะสวมรับเข้ามาสถิตกับตนเองอย่างยากที่จะปฏิเสธ ผู้หญิงทุกคนจึงพร้อมจะสร้างร่างกายตามความคาดหวัง ในเรื่องความสามารถในการดูแลบ้าน ดูแลลูก และดูแลสามี โดยนัยนี้ ผู้หญิงจึงเป็นได้เพียงร่างกายในฐานะแม่ที่ดีของลูก ภรรยาที่ดีของสามี และลูกที่ดีพ่อแม่ ซึ่งต้องจำนนภายใต้ระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจในครอบครัว ซึ่งตัวผู้หญิงเองเชื่อและเข้าใจตนเองว่าเป็นสิ่งที่ทำให้สามารถดำรงรักษาความเป็นหญิงที่ดีของครอบครัวไว้ได้

“ความเป็นแม่” ถือเป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ที่มีมาช้านานนับตั้งแต่ยุคสมัยวิคตอเรีย ดังที่ปรากฏในข้อความว่า “ดูช้างให้ดูหาง ดูนางให้ดูแม่” หรือ “หญิงไทยมือก็ไกว ตาบกี้แกว่ง” ผู้หญิงและแม่จึงเป็นสิ่งที่ถูกผสมกลมกลืนเข้าด้วยกันอย่างไม่อาจแยกขาดได้ ในความเป็นแม่แล้ว เมื่อผู้หญิงไม่ได้เกิดมาเป็นแม่แต่ถูกทำให้เป็นแม่ ความเป็นแม่จึงเป็นผลผลิตของอำนาจที่ถูกสร้างขึ้นจากความรู้และความจริงที่หญิงผู้เป็นแม่ต้องมีสัญชาตญาณความเป็นแม่โดยธรรมชาติ ผู้หญิงจึงต้องรู้จักที่จะฝึกฝนตนเองและพัฒนาความเป็นแม่ให้ซึมลึกลงไปในชีวิตประจำวัน เพื่อให้การทำหน้าที่แม่มีประสิทธิภาพสูงสุดและเกิดผลคุ้มค่าที่สุด ความเป็นแม่ที่ดีจึงหมายความว่า การทำหน้าที่ของแม่ได้อย่างสมบูรณ์แบบในการเลี้ยงดูลูก นับตั้งแต่ตั้งครรภ์ราบรื่นสันหลมหายใจหน้าที่ของแม่จึงเป็นภาระความรับผิดชอบที่ยาวนานตลอดช่วงชีวิตของแม่ ซึ่งแม่ที่ดีนั้นควรจะมีเวลาในการอบรมดูแลลูกอย่างใกล้ชิด ในฐานะที่ลูกเป็นผู้ที่มีความสำคัญอันดับแรก หน้าที่ของแม่จึงเกี่ยวข้องสัมพันธ์นับแต่ความสามารถในการตั้งครรภ์ ดูแลครรภ์ ให้กำเนิด ให้นม ให้อาหาร ให้การเลี้ยงดู ให้การพยาบาลยามเจ็บไข้ ให้การศึกษา ให้การดูแลช่วยเหลือ กล่อมนอน เป็นที่ปรึกษา ให้เงินจับจ่ายใช้สอย ให้สิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิต หรือแม้แต่ให้มรดกเป็นทุนรอนชีวิตแก่ลูก ดังเช่นความเป็นแม่ของแก้วตาในช่วงก่อนที่จะถูกจับกุมและต้องเข้าไปใช้ชีวิตในเรือนจำ ได้แสดงให้เห็นการกำกับร่างกายของตัวเองให้เป็นไปตามอำนาจ อุดมการณ์ และความจริงว่าด้วยความ เป็นแม่ที่ดี โดยที่อำนาจนั้นได้ทำงานอย่างแยบยลและฝังรากลึกลงไปในระดับจิตวิญญาณ แก้วตาจึงเชื่อมั่นว่า การทำหน้าที่แม่ของเธอเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม อันนำมาซึ่งความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง ในฐานะแม่ ทำให้แก้วตาทำหน้าที่แม่อย่างมีความสุขและยินดีที่จะทำหน้าที่นี้ไปตลอดชีวิต

...ถ้าพี่ไม่มีลูก พี่ก็คงตายไปแล้ว เมื่อก่อนพี่ตั้งใจจะหาเงินเยอะๆ เพื่อส่งเขาเรียนหนังสือสูงๆ เพราะพี่ไม่มีได้เรียน อยากให้เขาเรียน อะไรที่พอจะหาเงินได้ พี่ก็ทำไม่เกี่ยง จนมาถึงตรงนี้ไง ตอนนั้นพอรู้ว่าท้อง ดีใจมากเลยนะ มันเหมือนครบครันสมบูรณ์แล้ว พี่เลี้ยงเขาอย่างดีที่สุดนะ เหนื่อยแต่มีความสุข ไปรับไปส่งโรงเรียนทุกวัน ทำกับข้าวให้กิน ซักขนมให้กิน ทำทุกอย่าง อยากได้อะไรพี่ก็หามาซื้อให้ พี่ภูมิใจนะที่เห็นเขาโต ภูมิใจที่ตัวเองทำเพื่อเขาได้ขนาดนี้ มันมีความสุขที่ใครไม่เป็นแม่ ไม่มีวันเข้าใจหรอก...

อดีตผู้ต้องขังหญิงอย่างยุพินก็เช่นกัน ก่อนการก้าวเข้าสู่เรือนจำ ยุพินมองตนเองในความหมายที่เชื่อมโยงกับความเป็นแม่ที่ดีในฐานะแม่ผู้ดูแลเลี้ยงดูลูก แม้นิยามที่ลูกเจ็บไข้ได้ป่วย เรื่องเล่าของยุพินบ่งบอกถึงการประกอบร่างสร้างความเป็นแม่ในตัวเธอ ภายใต้อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ที่กำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงให้ตรึงไว้กับการดูแลลูกตลอด 24 ชั่วโมง การไม่ทำงานหารายได้ของผู้หญิงจึงไม่ใช่ว่าเป็นปัญหาในความคาดหวังของสังคม หากแต่ต้องไม่ละทิ้งหน้าที่ของแม่และต้องทำหน้าที่แม่อย่างดีที่สุด นิยามความเป็นแม่ที่ดีจึงผูกมัดผู้หญิงให้ติดตรึงอยู่เพียงในปริมาตรของการเลี้ยงดู ซึ่งมีใช้การมีทักษะความสามารถในระดับสูงหรือการทำงานที่มีอาชีพมั่นคงมีรายได้ดีเช่นผู้ชายผู้เป็นพ่อ ยิ่งไปกว่านั้นการทำหน้าที่แม่ของยุพินยังสะท้อนให้เห็นการประกอบสร้าง

ความเป็นแม่ที่อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ได้ร่วมมือกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ด้านโภชนาการสำหรับเด็ก สุขภาพเด็ก วิธีการเลี้ยงดูเด็ก พัฒนาการทางร่างกายและจิตใจของเด็ก โรคในเด็ก หรือแม้แต่ระบบกายวิภาคของเด็ก เช่น ระบบหายใจ ระบบย่อยอาหาร ระบบสมอง ระบบประสาท ระบบการเคลื่อนไหวร่างกาย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ได้ร่วมกันสถาปนาความจริงเพื่อกำกับร่างกายของหญิงผู้เป็นแม่ให้ทำหน้าที่สร้างลูกให้เติบโตขึ้นเป็นประชากรหรือพลเมืองของรัฐที่ดีมีคุณภาพ ฉะนั้น หากผู้หญิงดูแลลูกได้ไม่ดีหรือลูกเกิดเสียชีวิตลงในระหว่างการเลี้ยงดู ความรับผิดชอบก็จะตกเป็นของแม่แต่เพียงผู้เดียว แม่ที่ดีจึงไม่ใช่แม่ที่เลี้ยงลูกแบบตามมีตามเกิด หากแต่เป็นแม่ที่รู้หน้าที่แม่ เชื่อในความเป็นแม่ รู้จักคิด และสามารถปฏิบัติตามบรรทัดฐานของความเป็นแม่ได้อย่างถูกต้อง ดังนั้น ในกรณีของยุพิน เมื่อลูกเจ็บป่วย ยุพินจึงเชื่อว่าความเจ็บป่วยนั้นเป็นความผิดของเธอแต่เพียงผู้เดียวที่ไม่สามารถดูแลลูกได้อย่างใกล้ชิดดังที่ควรจะเป็น เธอจึงยอมละทิ้งทุกอย่างและทุ่มเทเวลาในการดูแลลูกอย่างใกล้ชิดมากที่สุด พยายามที่จะแสวงหาหนทางรักษาลูกให้หายจากความเจ็บป่วยด้วยวิธีการต่างๆ เพราะสำหรับแม่อย่างเธอแล้ว ลูกเป็นสิ่งสำคัญที่สุด แม้ร่างกายจะต้องเหน็ดเหนื่อยเพียงใดกับการดูแลลูก และการหาเงินมาเป็นค่ารักษาพยาบาล แต่ทุกสิ่งก็เป็นไปด้วยความสุขเพียงเพราะเธอได้ทำหน้าที่แม่ที่ดีของลูกนั่นเอง

...มีลูกสาว 2 คน ส่วนพ่อเขาเลิกกันแล้วตั้งแต่ลูกเล็กๆ เราก็เลี้ยงลูกคนเดียว เราต้องทำงานหาเงินเองกับลูกเราไปรับไปส่งโรงเรียนทุกวัน ตอนนั้นเขาป่วยเป็นหอบหืด ลำบากมาก ต้องหาเงินค่าหมอ ต้องถามคนนั้นคนนี้ว่าทำยังไง กินอะไร หมอที่ไหนเก่ง มันเป็นเรื่องของเรา มีวันหนึ่งลูกชักหายใจไม่ออก เราเสียใจมาก โทษตัวเองว่าดูแลเขาไม่ดี เพราะบางทีเรายุ่งต้องหาเงิน มันหลายอย่าง คือถ้าวันนั้นพาไปหาหมอไม่ทัน ถ้าเขาเป็นอะไรไป เราคงเสียใจไปตลอดชีวิต ต่อจากนั้นมา เราดูแลเขาใกล้ชิดมากๆ อะไรที่ไม่เคยทำก็ต้องทำ หนังสือไม่เคยอ่านหาความรู้ก็อ่าน อย่างหลอกลมทำงานยังงั้นพวกนี้เราต้องทำทุกอย่างนะเป็นแม่เนี่ย แต่มันก็มีความสุขนะเวลาได้ดูแลเขา ได้เห็นเขาเติบโตขึ้นเรื่อยๆ มันเป็นเรื่องที่มีความสุขนะ จนเข้าเรือนจำนี่แหละ...

“ความเป็นลูก” “ต้องมีลูกชายไว้เป็นผู้สืบสกุล” หรือ “การมีลูกสาวเหมือนมีส่วมอยู่หน้าบ้าน” คำกล่าวที่สืบทอดกันมาเหล่านี้ได้ถูกสร้างขึ้นในฐานะเครื่องมือในการผลิตซ้ำความจริงว่าด้วยความแตกต่างทางเพศระหว่างหญิงและชายอย่างเป็นลำดับขั้น เพื่อธำรงผู้ชายและความเป็นชายให้อยู่เหนือกว่าหญิงและความเป็นหญิง ด้วยการสะท้อนให้เห็นการรับรู้ ความเชื่อ และความคาดหวังที่สังคมมีต่อหญิงและชายในลักษณะคู่ตรงข้าม ครอบครัวที่มีลูกชายจึงมักจะได้รับการยกย่องเชิดชูจากครอบครัวและสังคม ในฐานะครอบครัวสมบูรณ์ที่มีทายาทสืบสกุล แม่ผู้ให้กำเนิดลูกชายก็มักจะได้รับการยอมรับในฐานะแม่ที่มีความสามารถในการให้กำเนิด ในขณะที่ครอบครัวที่มีลูกสาวกลับถูกมองว่าไม่สมบูรณ์และมีแนวโน้มที่จะสร้างปัญหาหรือเป็นภาระให้แก่พ่อแม่ ครอบครัวและสังคม ฐานคิดของความไม่เท่าเทียมทางเพศจึงกลายเป็นบรรทัดฐานให้ครอบครัวปฏิบัติต่อลูกในลักษณะที่แตกต่างกัน ส่วนตัวของผู้เป็นลูกเองก็สยบยอมต่อความเชื่อและบทบาทตามเพศสรีระที่ตนเองดำรงอยู่ ลูกชายจึงเป็นเสมือนศูนย์กลางของบ้านที่มีความสำคัญ ต้องได้รับการดูแลเลี้ยงดู

อย่างดีที่สุด ต้องได้รับการส่งเสริมสนับสนุนด้านการศึกษา เพื่อที่จะเติบโตไปเป็นผู้นำหรือพ่อของครอบครัวต่อไป ส่วนลูกสาวก็เป็นเพียงผู้ที่ถูกเลี้ยงดูให้เติบโตขึ้นมาภายใต้ความเชื่อว่า ผู้หญิงมีหน้าที่หลักในการเลี้ยงลูกและดูแลครอบครัว นำไปสู่การที่ครอบครัวไม่สนับสนุนให้เด็กผู้หญิงได้รับการศึกษา โดยเฉพาะในครอบครัวที่มีฐานะไม่ดี ลูกผู้หญิงจึงมักจะถูกลืมนิ่งไปจากการรับรู้ของครอบครัว มีความสำคัญเพียงผู้รับใช้ที่ต้องปฏิบัติตามบทบาททางเพศโดยเข้มงวด ถูกจำกัดด้วยพื้นที่ เวลา และตำแหน่งแห่งที่ในครอบครัว เพื่อรอคอยเวลาที่จะออกเรือนหรือแต่งงานมีครอบครัวออกไป ลูกสาวของบ้านจึงยากที่จะปฏิเสธความจริงที่ถูกสร้างขึ้นตามบรรทัดฐานทางเพศให้ต้องรับผิดชอบภาระหน้าที่หลักของตนเอง และละทิ้งภาระหน้าที่ที่ไม่ได้ถูกคาดหวังออกไป ด้วยความเชื่อนี้ลูกสาวจึงพยายามกำกับตนเองและตรวจตราตนเองให้เป็นลูกที่ดีที่ต้องทำหน้าที่อย่างดีที่สุด เพราะเชื่อว่าการทำหน้าที่ลูกสาวได้อย่างดีนั้น จะทำให้พ่อแม่ภาคภูมิใจและยังเป็นการช่วยเหลือครอบครัวที่ดีที่สุด ที่สำคัญ ผู้หญิงยังถูกดึงเข้าไปผูกโยงกับวาทกรรมของความกตัญญูต่อบุพการี ซึ่งผู้หญิงในฐานะที่เป็นลูกสาวจะต้องแสดงออกซึ่งความกตัญญูทวนทวนอย่างเข้มข้น โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับลูกชาย ซึ่งสังคมมักจะเปิดโอกาสให้สามารถออกนอกบ้านไปศึกษาเล่าเรียน หางานทำ หรือแยกครอบครัวไปเป็นผู้นำเพื่อสร้างครอบครัวใหม่ โดยไม่จำเป็นต้องตรึงร่างกายตนเองไว้กับสถาบันครอบครัว ผู้หญิงหรือลูกสาวที่ดีจึงต้องยอมเสียสละตนเองทุกอย่างแก่สมาชิกในครอบครัว ด้วยเหตุนี้ ลูกสาวของบ้านและครอบครัวจึงไม่อาจจะเป็นอะไรได้มากไปกว่าการเป็นผู้ที่ต้องแบกรับภาระหน้าที่ในฐานะผู้ช่วยแม่ที่ต้องทำงานทุกอย่างในพื้นที่บ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำหน้าที่ในการดูแลปรนนิบัติสมาชิกทุกคนในครอบครัว พ่อแม่ พี่ชาย น้องชาย ปู่ย่าตายาย หรือแม้แต่สมาชิกคนอื่น ๆ ดังคำกล่าวที่สืบทอดต่อกันมาว่า “มีลูกสาวจะได้ดูแลพ่อแม่ยามแก่เฒ่า”

ดังเช่นกรณีของข้าว ภายใต้อำนาจ อุดมการณ์ และความจริง ทำให้ข้าวตระหนักดีว่าตนเองเป็นผู้หญิง เธอจึงเชื่อว่าตนเองไม่จำเป็นต้องมีการศึกษามากนักเมื่อเปรียบเทียบกับน้องของเธอซึ่งเป็นผู้ชาย สำหรับลูกสาวที่ดีเช่นข้าว การเรียนจึงไม่สำคัญมากเท่ากับการแสดงออกต่อบุพการีด้วยความกตัญญูรู้คุณ ข้าวจึงยอมที่จะออกจากโรงเรียนกลางคัน เพื่อมาดูแลบ้านและดูแลสมาชิกคนอื่น ๆ แทนแม่ด้วยความเต็มใจ หน้าที่นี้เธอยังเชื่อว่า การเรียนของเธอจะทำให้ครอบครัวต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายที่มากเกินไป สู้เก็บเงินทองที่มีอยู่ไว้ส่งเสียน้องชายทั้งสามคนของเธอเรียน จะมีโอกาสแสวงหาอาชีพที่ดีมีรายได้ตอบแทนมากกว่า ข้าวย้อนกลับไปเล่าถึงความคิดของเธอในตอนนั้นว่า

...หนูเต็มใจออกจากโรงเรียน บอกแม่เลยนะ เพราะบ้านเราไม่มีตัง สู้เอาเงินไปส่งเสียน้องเรียนดีกว่า น้องมันผู้ชาย งานก็หาง่ายกว่า เงินก็ดีกว่า หนูคิดแบบนั้น แล้วก็ออกมาช่วยแม่ดูแลบ้าน ทำงานบ้าน บางทีหนูกับแม่ก็ไปช่วยพ่อรับจ้างทำงาน ก็ต้องเป็นหนู ถามว่าอยากเรียนไหม มันก็ไม่จำเป็นนะ บางทีเรารู้ว่าเมื่อเงินเราจำกัด เราก็ต้องใช้มันให้เป็นประโยชน์ที่สุด แล้วเดี๋ยวหนูก็มีแฟนมีลูกแล้ว...

อย่างไรก็ตาม การเป็นลูกสาวที่ดีอาจจะไม่ได้เกิดขึ้นกับผู้หญิงที่เป็นลูกของทุกครอบครัว จากการพูดคุยกับอดีตผู้ต้องขังหญิงส่วนหนึ่งพบว่า ในช่วงก่อนเข้าสู่เรือนจำ พวกเธออาจจะมีได้ ตอกตรึงตนเองอยู่กับการปฏิบัติตนเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่มากนัก ไม่ได้ทำหน้าที่ของลูกที่พึงปฏิบัติ ต่อบุพการีผู้ให้กำเนิด เช่น ไม่ช่วยเหลืองาน ไม่ตั้งใจเรียน เทียวเตร่ ดิตยา ดิตการพนัน หนีออกจาก บ้าน ประพฤติตัวเกรไม่เหมาะสม ใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือย หรือแม้แต่คำทอพ่อแม่ อันนำมาซึ่งความ ทุกข์ใจแก่พ่อแม่อย่างที่สุด แต่เมื่อชีวิตของพวกเธอถึงจุดพลิกผันต้องเข้ามาใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำใน ในฐานะผู้กระทำความผิดและผู้ต้องขังหญิง ทำให้พวกเธอได้มีเวลาคิดใคร่ครวญตนเองถึงสิ่งที่เธอ ละเลยไป และทำให้เธอคิดได้ว่า ตลอดเวลาที่ผ่านมามีเธอทำผิดไป เธอควรจะมีปฏิบัติตัวในฐานะลูกที่ดี ฉะนั้นเมื่อเธอพ้นโทษออกจากเรือนจำ เธอจะตั้งหน้าตั้งตาทำหน้าที่ของลูก เพื่อชดเชยสิ่งที่เธอขาด ไปและทำให้พ่อแม่ภาคภูมิใจ

“ความเป็นเมีย” ผู้หญิงและความเป็นเมียเป็นมโนทัศน์ที่ถูกผูกโยงเข้าด้วยกันอย่าง แนบแน่นโดยเฉพาะในสังคมไทย ซึ่งผู้หญิงถูกสอนให้เชื่อว่า เมื่อก้าวเข้าสู่ช่วงวัยเจริญพันธุ์ ผู้หญิง ต้องทำหน้าที่แทนคุณพ่อแม่ด้วยการแต่งงานออกเรือน มีสามี มีลูก และตามสามีไปสร้างครอบครัว การมีสามีจึงถือเป็นหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของผู้หญิงที่ถูกเขียนขึ้นโดยผู้ชาย เพื่อให้ผู้หญิงผู้เป็น เมียต้องจัดวางตนเองในตำแหน่งแห่งที่ที่เป็นรองผู้ชายผู้เป็นเจ้าโลก ในระบบครอบครัวผู้เป็นเมียจึง เป็นเพียงผู้ตามหรือผู้ฟังพียงอาศัย โดยแทบไม่มีสิทธิ์มีเสียงหรือทำตามความปรารถนาของตนเองได้ ดังคำกล่าวที่สืบทอดกันมาว่า “สามีเป็นช้างเท้าหน้า ภรรยาเป็นช้างเท้าหลัง” หรือ “ผัวหาบ เมียคอน” โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับเมียในสังคมชนบท การกำกับตนเองของผู้หญิงผู้เป็นเมียจะมีความเข้มข้น สูงมาก เมียจึงต้องเคารพสามีอย่างสูงสุดเสมือนพ่อของตนเอง ต้องสละร่างกายและความต้องการ ของตนเองเพื่อสามี และต้องทำทุกอย่างตามที่สามีสั่ง เพื่อเป็นการรับใช้และตอบแทนบุญคุณของ สามีที่เป็นผู้เลี้ยงดู หน้าที่ของเมียจึงต้องดูแลปรนนิบัติสามีในทุกเรื่องที่สามีปรารถนา ที่สำคัญคือ การทำหน้าที่เป็นแรงงานในฐานะเครื่องบำบัดความใคร่หรืออารมณ์ทางเพศของสามี ดังคำกล่าว ที่ว่า “เมียที่ดีคือโสเภณีบนเตียง” เมียที่ดีจึงถูกรับรู้ว่าไม่ควรปฏิเสธการร่วมรักกับสามี และต้องรู้จัก สร้างความพึงพอใจหรือประทับใจในการร่วมรักแก่สามีอย่างไม่หยุดหย่อน หรือแม้แต่การรับใช้สามี ในเรื่องการทำอาหาร ดังคำกล่าว “ผู้หญิงมีเสน่ห์ปลายจวัก ผัวรักจนวันตาย” ซึ่งสะท้อนให้เห็น คุณค่าของเมียจากความสามารถในการทำอาหาร เมียที่จะได้รับการยอมรับจากสามีจึงต้องเป็นเมีย ที่ต้องมีทักษะความสามารถในงานครัว สามารถทำอาหารได้สะอาด อร่อย และถูกใจสามี ฉะนั้น ใน การรับรู้ของสังคม เมียที่ดีจึงไม่เพียงแต่เป็นเมียที่ทำตามหน้าที่เท่านั้น หากแต่ต้องรู้จักพัฒนาหรือ ฝึกฝนตนเองให้สามารถทำงานตามหน้าที่ของเมียได้อย่างเต็มกำลังความสามารถและดีที่สุดโดยไม่ ขาดตกบกพร่อง อย่างไรก็ตาม เมียที่ดีในยุคสมัยปัจจุบันก็อาจถูกให้ความหมายที่รวมไปถึงการเป็น เมียที่ต้องช่วยเหลือสามีในการทำมาหากิน ด้วยการประกอบอาชีพเสริมเพื่อหารายได้พิเศษเพิ่มเติม ให้แก่ครอบครัว เช่น ค้าขาย ปลูกผัก เย็บผ้า หรือรับจ้างเล็กๆ น้อยๆ ตามแรงที่ผู้หญิงจะสามารถ ทำได้ ซึ่งงานเหล่านี้ก็ยังเป็นงานแบบผู้หญิงที่ไม่ต้องอาศัยทักษะ ความสามารถ หรือสติปัญญา

...แต่ก่อนเคยทำงานนะ แต่พอแต่งงาน แฟนก็ให้ออกจากงานมาเป็นแม่บ้านเฉยๆ เขาเลี้ยง เราก็ทำงานบ้าน เลี้ยงลูก ดูแลเขา ข้าวปลาอาหาร เสื้อผ้า บ้านช่อง เรื่องอย่างว่าด้วย สำคัญนะ คือเขาคงไม่อยากให้เราลำบาก พอคิดตรงนี้แล้วก็รู้สึกดีที่เขารักเรา ก็ต้องทำงานให้ดี เราก็ไม่มีอะไรต้องรับผิดชอบมากอยู่แล้ว ทำหน้าที่เมียแม่ได้ดีก็พอแล้ว...

ความเป็นเมียตามคำบอกเล่าของผีน สะท้อนให้เห็นคุณค่าและความหมายของเมียที่สอดคล้องไปตามบรรทัดฐานว่าด้วยความเป็นหญิงในสังคมไทย เมื่อผีนแต่งงานมีครอบครัว เธอก็ยอมที่จะออกจากงานตามที่สามีต้องการ เพื่อมาเป็นแม่บ้าน ดูแลบ้านและสมาชิกในครอบครัวทั้งสามีและลูก ในแต่ละวันเธอจะตั้งใจทำงาน “การบ้านการเรือน” จิปาถะในพื้นที่บ้านอย่างดีที่สุด นับตั้งแต่งานครัว ทำความสะอาดบ้าน ซักรีด ดูแลสามี ดูแลลูก หรือแม้แต่การตอบสนองความต้องการทางเพศให้แก่สามี ผีนภาคภูมิใจกับงานที่เธอทำ และเธอก็พยายามที่จะทำงานให้ได้อย่างดีที่สุดเพื่อให้ได้ชื่อว่าเป็นเมียที่ดีของสามี

จากนัยความเป็นหญิงภายใต้อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ร่างกายของผู้หญิงจึงมิใช่สิ่งธรรมชาติที่ไร้เดียงสา หากแต่เป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างจากสังคมชายเป็นใหญ่ เพื่อสร้างและกำกับผู้หญิงให้เป็นร่างกายที่จำนนต่อความเป็นหญิงในฐานะมนุษย์ที่เป็นรอง และมากกว่านั้นร่างกายของผู้หญิงที่ถูกติดยึดโยงกับอัตลักษณ์ทางสังคมยังเป็นเสมือนวัตถุที่เป็นภาพตัวแทนของความเป็นหญิงที่สามารถเคลื่อนที่ไปสู่พื้นที่ทางสังคม อันเป็นการผลิตซ้ำหรือตอกย้ำผู้หญิง/ความเป็นหญิง และผู้ชาย/ความเป็นชาย ภายใต้ความจริงเพียงชุดเดียวอย่างยั่งยืนและต่อเนื่อง ฉะนั้น สำหรับผู้ต้องขังหญิงแล้ว แม้ว่าจะยังไม่ได้ก้าวเข้าสู่เส้นทางของการกระทำความผิดและถูกตัดสินโทษให้ต้องราชทัณฑ์ แต่ในฐานะที่เป็นมนุษย์ที่ถือกำเนิดขึ้นมาเป็นหญิงแล้วนั้น ผู้ต้องขังหญิงก็ไม่อาจปฏิเสธร่างกายที่ต้องจำนนต่อความเป็นหญิง ผ่านกระบวนการขัดเกลาหรือกล่อมเกลาทางสังคมจากสถาบันทางสังคมต่างๆ ไปได้ ร่างกายของผู้ต้องขังหญิงก่อนที่จะเข้าสู่เรือนจำและถูกจัดกระทำจากอำนาจในระบบเรือนจำ จึงเป็นร่างกายที่ต้องแบกรับนัยของความเป็นหญิงภายใต้อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ด้วยการกำกับตนเองตามบรรทัดฐานของความเป็นหญิง และการกำกับตนเองในพื้นที่บ้านและครอบครัว ซึ่งกลายเป็นแนวทางปฏิบัติในฐานะบรรทัดฐานทางเพศสำหรับผู้หญิง ผู้ต้องขังหญิงทุกคนจึงล้วนต้องกำกับตนเองผ่านการจับจ้องของผู้คนรอบข้างหรือสังคมและจับจ้องตรวจตราตนเอง เพื่อให้มีร่างกายที่เป็นปกติแบบหญิง ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ผู้ต้องขังหญิงในฐานะที่เป็นหญิง ก่อนการก้าวเข้าสู่เรือนจำภายใต้ทรงเหล็กและโซ่ตรวนแห่งพันธนาการที่ดูราวกับว่าเต็มไปด้วยอิสรภาพและเสรีภาพ ซึ่งผู้ต้องขังหญิงสามารถจะกระทำการทุกอย่างได้ตามใจปรารถนาสามารถเคลื่อนที่ไปไหนต่อไหนได้โดยเสรี แต่แท้จริงแล้วบนอิสรภาพที่ผู้ต้องขังหญิงครอบครองกลับมิใช่อิสรภาพที่แท้จริง หากแต่เป็นอิสรภาพที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นให้ดูราวกับว่าสวยงาม โดยซ่อนเร้นความแยบยลของอำนาจในการกำกับควบคุมผู้หญิงให้เป็นร่างกายที่ดัดไม่หลุดจากการถูกกระทำให้กลายเป็นวัตถุ ภายใต้บรรทัดฐานทางเพศที่ถูกทำให้เชื่อว่าถูกต้อง ดีงาม และชอบธรรม

จุดเปลี่ยนสู่เส้นทางของการกระทำความผิด

เรื่องเล่าของอดีตผู้ต้องขังหญิงสะท้อนให้เห็นความหลากหลายของจุดเปลี่ยนและการก้าวเข้าสู่เส้นทางของการกระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งแม้ว่าจะมีความหลากหลายด้วยเหตุผลและที่มาที่ไป หากแต่ก็ล้วนแล้วแต่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับบริบทแวดล้อมทางสังคมที่ประกอบสร้างให้ผู้หญิงคิด เชื่อ และกระทำการที่เข้าไปเกี่ยวข้องในปริณทณของการกระทำความผิด จนกระทั่งถูกจับกุมและเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตอกตรึงผู้หญิงให้อยู่ภายใต้ต้นัยความเป็นหญิง ทั้งการถูกจำกัดอยู่เพียงอาณาบริเวณของพื้นที่บ้านและครอบครัวภายใต้ระบบความสัมพันธ์ในครอบครัว หรือแม้แต่การถูกจำกัดอยู่ภายใต้บรรทัดฐานความเป็นหญิงในฐานะที่เป็นรองผู้ชายอย่างไม่รู้จบ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลให้ผู้หญิงต้องก้ำกักับตนเองอย่างเข้มงวด จนยากที่จะมีอิสรภาพในการดำเนินชีวิตและสามารถสร้างตนเองให้มีพื้นที่ในสังคมได้อย่างยั่งยืน เส้นทางชีวิตที่เต็มไปด้วยความยากลำบากจากการกดทับหรือเบียดทับทางเพศจึงกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ผู้หญิงหลายต่อหลายคนต้องนำพาร่างกายของตนเองก้าวเข้าสู่เส้นทางของการกระทำความผิดทั้งโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัว โดยเฉพาะการก้าวเข้าสู่การกระทำความผิดในฐานะความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ

“ก้าวสู่ความผิดภายใต้วาทกรรมความกตัญญูกตเวที” ผู้หญิงจำนวนไม่น้อยถูกสร้างให้เป็นผู้ที่ต้องผูกพันกับความรับผิดชอบต่อครอบครัวและพ่อแม่ผู้เป็นบุพการี ผู้หญิงจึงถูกคาดหวังให้มีบทบาทความรับผิดชอบในการดูแลครอบครัวและบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อครอบครัวต้องประสบกับปัญหา ไม่ว่าจะเป็น ปัญหาด้านสุขภาพของสมาชิกในครอบครัวหรือปัญหาทางการเงิน ผู้หญิงจึงไม่อาจทนดูความทุกข์หรือความยากลำบากของครอบครัว ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ ความสุขสบาย หรือแม้แต่ความรู้สึกของสมาชิกในครอบครัวได้ ผู้หญิงจึงพร้อมจะก้าวเข้าไปมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือครอบครัวตามช่องทางที่ตนเองพอจะคิดออกและทำได้ ผู้หญิงส่วนใหญ่จึงตัดสินใจแก้ปัญหาเฉพาะหน้าด้วยการกระทำความผิด เพื่อให้ได้เงินมาบรรเทาความลำบากของครอบครัว แม้ว่าในบางครั้งการกระทำความผิดนั้นอาจจะแลกมาด้วยเงินทองที่ไม่มากมายอะไรนัก แต่เธอก็ยอมที่จะเสี่ยงทำ เพราะไม่อาจทนเห็นครอบครัวต้องเดือดร้อนได้

ดังเช่นในกรณีของอุ้ม เธอเติบโตขึ้นมาในครอบครัวที่เฝ้าอบรมสั่งสอนและปลูกฝังให้ลูกสาวเป็นผู้รับภาระในการทำหน้าที่ดูแลพ่อแม่ในฐานะของลูกกตัญญู ซึ่งอุ้มมักจะไต่ยินแม่ของเธอพร่ำสอนมาโดยตลอดให้เป็นผู้ที่ต้องอยู่ดูแลพ่อแม่ไปตลอดชีวิต แม้ว่าจะแต่งงานไปมีครอบครัวหรือไม่ก็ตาม เหมือนดังเช่นที่แม่ของเธอเคยดูแลตากับยายมาโดยตลอด อุ้มจึงต้องทำหน้าที่ในการดูแลสมาชิกในบ้านมาตั้งแต่ยังเด็ก ไม่ว่าจะเป็นการทำงานบ้าน หุงข้าว ทำอาหาร หรือแม้แต่หารายได้จากการรับจ้างเล็กๆ น้อยๆ จนกระทั่งเมื่อเธอโตขึ้น ความคาดหวังจากบทบาทของลูกสาวที่ดีทำให้อุ้มไม่สามารถจะละทิ้งหน้าที่นี้ไปได้ และเมื่อครอบครัวของเธอต้องเผชิญกับปัญหาทางการเงิน อุ้มจึงพยายามทุกวิถีทางที่จะหารายได้มาจุนเจือครอบครัว แต่ด้วยความที่เธอเป็นผู้หญิง ซึ่งสังคมรับรู้ว่าเป็นเพศที่ไม่จำเป็นต้องได้รับการศึกษาเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ชาย อุ้มจึงไม่ได้ถูกส่งเสริมให้

ศึกษาเล่าเรียนในระดับสูง เธอจบการศึกษาเพียงระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และต้องออกมาหา
งานทำ ในขณะที่สมาชิกคนอื่นในบ้านที่เป็นผู้ชายกลับได้รับการศึกษาที่สูงกว่า ออกจากบ้านไปหา
งานทำ และย้ายไปสร้างครอบครัวใหม่ที่อยู่ห่างไกลจากพ่อแม่ ครอบครัว และภูมิลำเนา ด้วยเหตุนี้
อัมจึงไม่สามารถจะหางานที่ดีและมีรายได้มั่นคง ทำยที่สุด เธอจึงยอมเสี่ยงที่จะก้าวเข้าสู่แวดวงของ
การกระทำความผิด เพื่อให้ได้เงินจำนวนมากมาดูแลพ่อแม่ จนกระทั่งถูกจับกุมดำเนินคดี

...แม่จะบอกเราตลอด เป็นผู้หญิงต้องช่วยงานแม่ เพราะแม่ก็ทำแบบนั้นมา เราก็ทำทุกอย่างมาตั้งแต่
เด็ก มันเป็นเรื่องของเรา แต่ลูกคนอื่นที่เป็นผู้ชายจะมีหน้าที่ไปเรียนหนังสืออย่างเดียว เราเป็น
ลูกผู้หญิงทั้งพ่อแม่ไม่ได้นะ มันบาป เราต้องอย่าดูแลพ่อแม่ไปจนตาย ไม่เราตายก็พ่อแม่ตาย ต้อง
แบบนั้นเลย เป็นลูกอกตัญญูไม่ได้ ทำอะไรก็ไม่เจริญ...

แม้แต่เรื่องเล่าของแก้วตา ผู้หญิงผู้เป็นทั้งแม่และลูก ผู้กระทำความผิดในฐานะความผิด
เกี่ยวกับยาเสพติด เพียงเพื่อต้องการเงินมาจุนเจือฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวในช่วงวิกฤติ
ความเป็นแม่ที่ดีและลูกที่ดีทำให้แก้วตาไม่อาจจะนิ่งดูดายกับความทุกข์ร้อนของครอบครัวได้ หรือ
แม้แต่จะผลักรถให้สามีเป็นผู้หารายได้ดูแลครอบครัวแต่เพียงผู้เดียว เมื่อรายรับไม่เพียงพอกับ
รายจ่าย และสมาชิกในครอบครัวทั้งแม่และลูกก็ยังมีปัญหาด้านสุขภาพ ต้องใช้เงินในการ
รักษาพยาบาลที่ค่อนข้างแพง การจำหน่ายยาเสพติดจึงกลายเป็นทางเลือกหนึ่งของแก้วตาที่พอจะ
ทำให้เธอสามารถหาเงินมาเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ ในครอบครัวได้ โดยเฉพาะในการดูแลแม่ที่แก่ชรา
ซึ่งร่างกายไม่แข็งแรงและต้องได้รับการรักษาในโรงพยาบาลอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ แก้วตาจึง
ตัดสินใจก้าวเข้าสู่การเป็นผู้จำหน่ายยาเสพติด ซึ่งสามารถสร้างรายได้จำนวนมากให้แก่เธอได้
โดยง่ายในเวลาอันรวดเร็ว

...ตอนนั้นที่ทำงาน ทำเฟอร์นิเจอร์ รับเหมาทำ รับทำงานฝีมือ เอาแต่ค่าแรง แพนเป็นคนทำ เราเป็น
ลูกมือ ไม่มีร้านของตัวเอง ไปทำที่บ้านเขา แล้วแต่คนจะให้ทำอะไร เราเลยมีรายได้ไม่แน่นอน
เพราะว่ามันไม่มีตลอด ถ้าคิดเป็นเดือนรายได้น่าจะซัก 5,000 – 6,000 บาท อันนี้ทั้งครอบครัวเลย คือ
ตอนนั้นลูกชายป่วย แม่ก็ป่วย รายได้ไม่พอ ไหนจะลูกเรียนอีก ก็ไม่ได้คิดจะทำจริงจัง ก็ทำไปแค่นั้นเอง
หารายได้มาเลี้ยงครอบครัว มันก็ไม่ใช่ว่าจะเหมือนรายได้หลักหรืออะไรอย่างนี้ ก็ช่วงทำ
ประมาณสักปีกว่าๆ ได้...

“ก้าวสู่ความผิดเพราะกับดักบริโภคนิยมและทุนนิยม” ประสบการณ์ของน้ำริน
ในช่วงวัยเรียนเมื่อครั้งก่อนเข้าเรือนจำเป็นตัวอย่างสำคัญที่สะท้อนให้เห็นจุดเปลี่ยนของชีวิตที่เธอ
พลิกผันตนเองจากการเป็นนักศึกษาเข้าสู่แวดวงยาเสพติด เพียงเพราะความต้องการที่จะมีชีวิตสุข
สบายและต้องการหาเงินมาใช้ซื้อสินค้าและบริการตามความปรารถนาของตนเอง เนื่องจากเงินที่
ครอบครัวส่งให้ไม่เพียงพอต่อความต้องการ และไม่สามารถซื้อสิ่งของยี่ห้อดังหรือของแบรนด์เนม
ราคาสูงๆ ได้

...ตอนนั้นหนูแยม เกเร ทำตัวไม่ดี พ่อแม่ส่งเงินมาให้เรียนก็เอาไปถูหมด แล้วก็ไปเล่น เสพยา หนูใช้เงินเก่ง จำได้ว่าตอนนั้นซื้อหมดเลย อยากได้อะไรก็ซื้อ กระเป๋า เครื่องสำอาง รองเท้า ไม่เสียตังเงินเลย เราอยากได้จะว่ายังไงล่ะ เขามีกัน เราก็อยากมีบ้าง มันก็ธรรมดาของวัยนั้น ที่แรกคิดแบบนี้ จะเก็บเงินที่พ่อแม่ส่งให้ มันก็คงไม่ไหว ก็เลยมาขาย คือมันได้เงินดี พออยากได้อะไรก็ซื้อ จนมาถูกจับ...

คำบอกเล่าของน้ำรินเป็นเสียงของผู้หญิงจำนวนไม่น้อยที่ตัดสินใจกระทำความผิดจากความต้องการเงินมาใช้ในการดำรงชีวิต เพื่อให้ความเป็นอยู่ของตนเองสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น และยังเป็นเครื่องมือในการเลื่อนสถานะทางสังคม อันจะนำมาสู่การได้รับยอมรับจากสังคมและครอบครัว ผู้หญิงจึงพยายามแสวงหาช่องทางที่จะทำให้ตนเองมีรายได้มาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันโดยไม่ขาดมือ เพื่อซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคและบริโภคที่จำเป็นและฟุ่มเฟือยตามความต้องการของตนเอง ซึ่งเป็นไปตามเจตจำนงของลัทธิบริโภคนิยมและทุนนิยมที่กระตุ้นให้ผู้บริโภคเป็นมนุษย์แบบวัตถุนิยม ผ่านความต้องการในการบริโภคสินค้าและบริการในปริมาณมากอย่างไม่จำกัดและไม่รู้จัก ผู้คนจึงมุ่งแข่งขันกันด้วยวัตถุในการครอบครอง บนความเชื่อว่าเงินจะซื้อความสุขให้แก่ตนเองได้ มากกว่าที่จะให้ความสนใจกับจิตใจหรือคุณงามความดี ผู้หญิงจำนวนไม่น้อยจึงลุ่มหลงไปกับความเป็นวัตถุนิยม และทำทุกวิถีทางเพื่อให้มีรายได้สูงๆ นำเงินมาใช้ในการดำเนินชีวิต ยิ่งไปกว่านั้น ด้วยความเป็นผู้หญิงที่ถูกผูกติดกับอัตลักษณ์และบรรทัดฐานที่ต้องดูแลร่างกายให้มีรูปลักษณ์งามสมกับความเป็นหญิง ผู้หญิงหลายคนจึงพยายามแสวงหาสิ่งของหรือวัตถุ เช่น เสื้อผ้า กระเป๋า รองเท้า เครื่องประดับ และเครื่องสำอางมาแต่งแต้มสีสันในชีวิตให้พวกเธอกลายเป็นผู้หญิงที่มีความงดงามแบบหญิงที่ดีและเป็นปกติ ซึ่งสิ่งของหลายอย่างหลายชิ้นก็มีราคาสูง ฉะนั้นการจะสามารถซื้อหาสิ่งของเหล่านี้มาใช้ในการดำเนินชีวิตจึงเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก หากไม่มีรายได้มากพอ การกระทำความผิดในฐานะผู้จำหน่ายจึงกลายเป็นวิธีการที่ผู้หญิงใช้ในการหาเงินมาตอบสนองความต้องการด้านวัตถุของตนเอง จนกระทั่งถลำตัวเข้าสู่แวดวงยาเสพติดจนถอนตัวไม่ขึ้น และถูกจับกุมเข้าสู่เรือนจำ

“ก้าวสู่ความผิดเพราะขาดความรู้และรู้เท่าไม่ถึงการณ์” เมื่อเส้นทางชีวิตของผู้หญิงบางคนมิได้ราบรื่นมีความสุขประหนึ่งรอยด้วยกลีบกุหลาบดังที่ตั้งใจอยากให้เป็น ชีวิตจริงที่ต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อให้มีชีวิตรอดด้วยหนทางต่างๆ อย่างอดทนและไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคที่รุมเร้า หากแต่ผลที่ได้กลับไม่เป็นไปดังปรารถนา ความผิดหวังและล้มเหลวที่พัดพาเข้ามาซ้ำแล้วซ้ำเล่าในชีวิต ทำให้หมดหนทางที่จะสร้างหรือซ่อมแซมชีวิตตนเองได้อีก ผู้หญิงจึงตัดสินใจแก้ไขปัญหาชีวิตตนเองด้วยการพึ่งพาเสพติดด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เพียงเพื่อให้ตนเองลืมเลือนเรื่องราวความทุกข์และความเครียดในชีวิต ยาเสพติดจึงกลายเป็นตัวช่วยที่ผู้หญิงหลงคิดไปว่าจะสามารถคลายความทุกข์โศกหรือลืมเลือนความทุกข์ในชีวิตไปได้อย่างน้อยก็ในชั่วขณะหนึ่ง ผู้หญิงจึงเลือกที่จะก้าวเข้าสู่แวดวงยาเสพติดโดยไม่ลังเล อุ่มเป็นตัวอย่างสำคัญที่สะท้อนให้เห็นจุดเปลี่ยนและเส้นทางกระทำความผิดที่เกิดจากความกดดันในชีวิต ภายใต้กฎเกณฑ์ของสังคมและครอบครัว

จนเธอไม่สามารถหาทางออกในชีวิตได้ดีไปกว่าการหนีไปพึ่งยาเสพติดด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จนกระทั่งถูกจับกุม

...ชีวิตมันมีแต่ความทุกข์ ตั้งที่ไม่มี ลูกก็ต้องเลี้ยง ต้องกิน ต้องเรียน เงินก็ต้องส่งแม่ งานก็ต้องทำ แฟนก็ไม่ได้ช่วยอะไร หนูไม่รู้จะหันหน้าไปพึ่งใคร ร้องไห้เลย เราทุกข์อยู่คนเดียวก็ไม่ไหว ตอนแรกก็ไม่ได้สนใจนะยา แต่เพื่อนบอกว่ามันช่วยให้ลืม ช่วยไม่ให้เครียด หนูก็เออ ลองก็ลอง ก็เลยขอแบ่งเพื่อนมาลองดู เราก็ไม่คิดอะไรมากแล้ว ตอนนั้นอะนะ แต่ต่อมามันก็หนักขึ้น ต้องหาตังมาซื้อแล้ว...

ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ นอกจากจะปรากฏให้เห็นในผู้หญิงที่ต้องก้าวเข้าสู่การกระทำความผิด เพราะใช้ยาเสพติดเพื่อให้คลายความทุกข์และความเครียดในชีวิตแล้ว ผู้หญิงบางคนก็มีจุดเปลี่ยนชีวิตที่กระทำความผิด เพราะการเข้าไปพัวพันอยู่ในสถานการณ์บางอย่างในพื้นที่ของการค้ายาเสพติดโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ สถานการณ์รอบตัวทำให้ผู้หญิงต้องก้าวพลาดกลายเป็นผู้ค้ายาเสพติด ทั้งที่อาจจะเพียงแค่ตั้งใจจะมาเสพยาในกลุ่มเพื่อนเท่านั้น ผู้หญิงจึงกลายเป็นผู้เสพยาที่ต้องเข้าสู่กระบวนการค้ายา โดยที่ไม่ทันระมัดระวังตัว ประมาท และเชื่อใจคนอื่นมากเกินไป ด้วยการเดินยาให้แก่เพื่อนที่เป็นผู้ชายหรืออยู่ในกระบวนการค้ายาเสพติดโดยไม่รู้ตัว ทั้งที่ยาเสพติดนั้นอาจจะมิใช่ของเธอเอง หรือหากเป็นของเธอเองก็มีไว้เพื่อเสพส่วนตัว มิใช่เพื่อจำหน่าย ผู้หญิงจึงต้องกลายเป็นผู้เสพและผู้จำหน่ายไปพร้อมๆ กันอย่างปฏิเสธไม่ได้ ดังเช่นเรื่องราวชีวิตของสาวและฟ้า ซึ่งพวกเธอได้บอกเล่าเรื่องของตนเองก่อนที่จะถูกจับกุมในฐานะผู้จำหน่ายยาเสพติด โดยไม่มีส่วนรู้เห็น เพราะเป็นแต่เพียงผู้เสพและมียาเสพติดไว้ในครอบครองเท่านั้น

...ความจริงหนูไม่ได้ขายนะ แต่ไปเล่นยากับเพื่อน สู้กับเขา แล้วจะกลับบ้านพอดี ที่นี้เพื่อนฝากยามาด้วย พอถึงตลาด ตำรวจก็วิ่งมาล้อมตัวเลย หนูบอกไม่ใช่ของหนู เจ้าของยาป่านี่คงไม่อยู่แล้ว เขาหนีแล้ว ไทไปเขาไม่อยู่แล้ว หนูคิดแค่ผ่านไปทางนั้นพอดี เขาบอกมึงจะกลับบ้านวะไปลานตรงนี้ให้หน่อย หนูไม่ได้รับเงิน ไม่ได้อะไรกับเขาเลย แต่ผิดตรงที่ว่าไปสู้กับเขา เขานัดกันเขาส่งตังอะไรกันเอง ด้วยความที่หนูจะเด็กด้วยอะไรด้วย หนูไม่ได้คิดอะไร หนูไม่เคยโดนจับ เลยไม่ได้คิด...

...ตอนแรกหนูไม่เห็นเป็นตำรวจนะ เพราะหนูนั่งหันหลังให้ประตู หนูกำลังนั่งสูบยาอยู่ สักพักตำรวจมา เขากำแขนข้างหนึ่ง อีกคนกำแขนอีกข้างหนึ่ง หยดๆ ก็ตกใจ คราวนี้หนูมองตำรวจ เขาว่าทำอะไรหยุด ปล่อยนะ ห้าม หนูตกใจกันอยู่ในห้องเจียบ สักพักเขาถามเอายามาจากไหน ใครเป็นคนเอายามาแล้วใครเป็นคนขาย หนูไม่รู้แต่หอพักนี้มีคนขาย เขาอยู่ในห้องนั้นนะ แต่เป็นใครไม่รู้ หนูแค่มาสูบยากับเพื่อน แค่นั้น แค่นั้น พวกหนูที่โดนจับในห้อง เขาลากเข้ามาหมดเลย ลากเข้ามาในห้องหมดเลย มีทั้งหมด 18 คน วันนั้น โดนกันยกหอ...

ในขณะที่ผู้หญิงบางคนเช่น ผัน การเข้าสู่การกระทำความผิดนั้นเนื่องมาจากการถูกกีดกันออกจากระบบการศึกษา ด้วยความเชื่อในความไม่เท่าเทียมระหว่างหญิงและชาย ผันมีชีวิตที่ยากลำบากและแทบจะไม่มีทางเลือกในชีวิต เธอถูกให้ออกจากโรงเรียนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษา

ปีที่ 4 เพราะครอบครัวมีฐานะยากจน มากเกินกว่าที่จะให้โอกาสเธอได้เรียนหนังสือ ต่างจากพี่น้องคนอื่นที่เป็นผู้ชาย ซึ่งพ่อแม่จะให้การสนับสนุนมากกว่า ชีวิตของผีนจึงเป็นชีวิตที่อยู่ในกรอบของความเป็นหญิงที่มีหน้าที่รอคอยผู้ชายซักคนมาเลี้ยงดูเธอตลอดชีวิตในฐานะสามี ความไม่รู้หนังสือตามเกณฑ์ของระบบการศึกษา ทำให้ผีนไม่สามารถจะหางานที่ดีทำได้ นอกเหนือไปจากการตัดสินใจยึดการค้ายาเสพติดเป็นอาชีพ เพื่อหาเงินมาใช้จ่ายสำหรับตนเองและครอบครัว เพราะอย่างน้อยการค้ายาเสพติดก็ไม่ได้จำกัดเพศ วัย ระดับการศึกษา หรือแม้แต่ประสบการณ์การทำงาน

“ก้าวสู่ความผิดเพราะต้องการเป็นที่ยอมรับจากคนรอบข้าง” การเข้าไปอยู่ในสังคมของผู้กระทำความผิดถือว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ผู้หญิงเข้าสู่แวดวงของการกระทำความผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด แม้ว่าจะมีความตั้งใจหรือไม่ก็ตาม เมื่อผู้หญิงต้องเข้าไปอยู่ในสังคมหรือกลุ่มที่เป็นผู้เสพยาเสพติด ผู้หญิงก็มีโอกาสหรือแนวโน้มที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเสพยาได้มากกว่าการอยู่ในสังคมของผู้ไม่เสพยา เนื่องจากการเสพยาเป็นกิจกรรมที่สามารถสะท้อนให้เห็นความเป็นเอกภาพ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือความเป็นสมาชิกร่วมกันภายในกลุ่ม โดยเฉพาะเพื่อนหรือแฟนหรือสามี ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในชีวิตของผู้หญิง การหลีกเลี่ยงการเสพยาเสพติดจึงเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก เมื่อต้องการจะดำรงรักษาความสัมพันธ์กับเพื่อนหรือบุคคลรอบข้างในสังคมที่ผู้หญิงดำรงอยู่ ที่สำคัญการเสพยายังมีผลให้สมาชิกของกลุ่มให้การยอมรับผู้หญิงในฐานะเป็นพวกเดียวกัน โดยตัดสินจากความสามารถในการทำกิจกรรมร่วมกันและความสามารถในการพูดคุยเรื่องเดียวกันได้ ปฏิสัมพันธ์ที่สนิทชิดเชื้อกับผู้เสพยา จึงทำให้ผู้หญิงเข้าสู่แวดวงยาเสพติดโดยง่ายและไม่ทันตั้งตัว ภายใต้ความเชื่อว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดาและนำมาซึ่งการได้รับการยอมรับจากกลุ่มหรือสังคม

“ก้าวสู่ความผิดเพราะวาทกรรมความรักและความสัมพันธ์” ผู้หญิงถูกสร้างให้มีร่างกายที่มีความรักและความสัมพันธ์ที่ตอกตรึงอยู่ภายใต้ฐานคิดของเพศสัมพันธ์แบบรักต่างเพศ (Heterosexual sex) ระหว่างผู้ที่เป็นหญิงกับผู้ที่เป็นชาย และความสัมพันธ์แบบรักต่างเพศที่ว่านี้ก็มีได้เป็นไปอย่างเท่าเทียมและเสมอภาค ในทางกลับกันวาทกรรมความรักความสัมพันธ์ดังกล่าว ทำให้ผู้หญิงกลายเป็นผู้ถูกกระทำหรือเป็นวัตถุทางเพศ จากความเชื่อและการรับรู้ ผู้หญิงต้องเป็นผู้ตาม เป็นแม่บ้านแม่เรือน หรือเป็นหลังบ้านสำหรับผู้ชาย ผู้หญิงจึงต้องกระทำตามคำสั่งของชายโดยไม่มีปากมีเสียงและไม่ควรจะต้องต้านขัดขึ้น เมื่อผู้ชายที่เป็นสามีหรือแฟนคิด เชื้อ หรือกระทำการสิ่งใด ผู้หญิงก็ควรจะเป็นผู้สนับสนุนส่งเสริมและให้ความช่วยเหลืออย่างดีที่สุด ฉะนั้นความรักและความสัมพันธ์ระหว่างหญิงและชายจึงเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงต้องก้าวเข้าสู่การกระทำความผิด เพราะเป็นผู้ตามหรือผู้รับคำสั่งจากผู้ชาย ที่สำคัญผู้หญิงยังเชื่อว่า การดำรงรักษาความสัมพันธ์ในชีวิตคู่หรือความรักให้ราบรื่นนั้นเป็นหน้าที่ของผู้หญิง ผู้หญิงจำนวนไม่น้อยจึงต้องพยายามปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ชายอย่างดีที่สุด เพื่อให้ผู้ชายพึงพอใจและยังคงใช้ชีวิตคู่ร่วมกันต่อไป ดังนั้นผู้หญิงที่สามารถรักษาความรักความสัมพันธ์ไว้ได้จึงได้ชื่อว่าเป็นเมียที่ดีหรือแฟนที่ดีนั่นเอง อดีตผู้ต้องขังหญิงเช่นปรายฟ้าได้บอกเล่าถึงความรู้สึกของเธอที่ต้องก้าวเข้าสู่การกระทำ

ความผิดและถูกจับกุม เพียงเพราะต้องการความรัก ความสนใจ และรักษาความสัมพันธ์กับแฟนให้ได้นานที่สุด ตลอดเวลาที่ใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน ปรายฟ้ารู้ว่า แฟนของเธอเป็นทั้งผู้เสพและผู้จำหน่ายยาเสพติดมาโดยตลอด แต่เธอก็มีกลัวที่จะห้ามปรามแฟน เพราะเกรงว่าแฟนจะไม่พอใจและทิ้งเธอไป ชั่วร้ายเมื่อแฟนชวนให้เธอเสพยาเสพติด ปรายฟ้าไม่ปฏิเสธ และเริ่มเผลอใช้ยาเสพติดตามแฟน จนกระทั่งเธอถูกจับกุมในห้องพักของเธอด้วยสายล่อซื้อ ในขณะที่ตอนนั้นแฟนของเธอไม่อยู่ในห้อง จึงรอดพ้นจากการถูกจับกุมไป ปรายฟ้ากลายเป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว และถูกตัดสินให้ต้องเข้ารับการโทษในเรือนจำเป็นเวลาหลายปี ปรายฟ้าย้อนกลับไปเล่าถึงเหตุการณ์ในตอนนั้นว่า

...หนูกับแฟน เข้าห้องอยู่ด้วยกัน ห้องเป็นชื่อหนู หนูไม่เคยคิดลองยาเสพติดอะไร แต่วันนั้นแฟนเสพแล้วเขาก็ชวนเสพ หนูก็แค่ลองเล่นๆ ไม่ได้จริงจัง เราแค่ลองเล่นเป็นเพื่อนเขา มันเหมือนมีกิจกรรมอะไรที่ทำด้วยกันแล้วมีความสุข ตอนนั้นคิดแบบนั้นนะ ไม่ได้คิดอะไรมากกว่านั้น ถามว่าเราชอบไหม ก็ไม่ได้ชอบ รู้ไหมว่าผิด รู้นะ แต่ยังไม่ละ ไม่กล้าบอกเขา เหมือนเราอยากจะอยู่กับเขา อยากทำอะไรกับเขาตลอด มันเรียกว่ารักหรือเปล่าไม่รู้ เราเด็กไม่ได้คิด แล้วเราก็ไม่ได้เล่นเยอะ เม็ดสองเม็ดเท่านั้นจริงๆ แต่ก็ถูกจับคาห้องเลย เพราะห้องเป็นของเรา เราโดนเต็มๆ ตอนนั้นแฟนไม่อยู่ เขาหนีเลย...

การเดินทางของผู้หญิงในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและตัดสินความผิด

ไม่เพียงแต่เรื่องเล่าเกี่ยวกับจุดเปลี่ยนและเส้นทางของการกระทำความผิดของผู้หญิงเท่านั้นที่ได้สะท้อนความจริงอันหลากหลายที่ดำรงอยู่ในสังคม หากแต่กระบวนการที่ต่อเนื่องจากนั้นก็ได้อธิบายให้เห็นความหลากหลายในเรื่องเล่าของผู้หญิงที่แตกต่างไปจากสิ่งที่สังคมรับรู้ แตกต่างไปจากความจริงกระแสหลักของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและกฎหมาย ซึ่งได้รับการยอมรับและนำมาปฏิบัติในลักษณะที่เป็นบรรทัดฐานที่เป็นทางการของสังคม ความจริงกระแสหลักได้บอกกล่าวให้สังคมเชื่อว่า ผู้หญิงที่ได้กระทำการในแนวทางที่เป็นการละเมิดต่อกฎหมายคือพลเมืองผู้กระทำความผิดของรัฐที่ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา และต้องถูกตัดสินความผิดตามกฎหมาย ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ได้ทำให้ผู้หญิงต้องตกเป็นผู้ถูกกระทำจากอำนาจ ภายใต้กฎเกณฑ์ที่มีโครงสร้าง ขั้นตอน และวิธีการที่ตายตัว ทั้งนี้เพื่อจัดการให้ผู้หญิงที่ละเมิดกฎหมายกลายเป็นผู้กระทำความผิดโดยสมบูรณ์ และก้าวเข้าสู่เรือนจำเพื่อรับการลงโทษชดใช้ความผิดที่กระทำตามเจตจำนงของอำนาจรัฐสมัยใหม่ ด้วยกระบวนการทางกฎหมาย นับตั้งแต่การจับกุม การดำเนินการในชั้นสืบสวนและสอบสวน การส่งฟ้อง การพิจารณาและการตัดสินคดี รวมไปถึงการส่งตัวผู้หญิงผู้กระทำความผิดที่ถูกตัดสินว่าเป็นอาชญากรเข้าสู่เรือนจำ สถาบันภายใต้ความรับผิดชอบของกระทรวงยุติธรรม ที่สำคัญ กระบวนการขั้นตอนต่างๆ หลังจากที่ผู้หญิงถูกจับกุม แม้ว่าจะเริ่มต้นขึ้นก่อนที่ผู้หญิงที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้กระทำความผิดจะเข้าสู่เรือนจำเพื่อถูกลงโทษตามกฎหมาย หากแต่ในแต่ละขั้นตอนกระบวนการก็เป็นเงื่อนไขสำคัญของการใช้อำนาจที่ล้วนกระทำต่อตัวตนหรือร่างกายของผู้หญิง ซึ่งได้ไปสร้างความจริงให้ผู้หญิงเชื่อและยอมรับว่าตนเองเป็นเพียงผู้กระทำความผิดหรืออาชญากรที่ต้องยอมรับสภาพ โดยที่ผู้หญิงไม่สามารถจะต่อต้านขัดขืนได้เลย ดังนั้นนับตั้งแต่ผู้หญิง

ถูกจับกุมตัว ร่างกายของผู้หญิงที่เคยถูกตอกตรึงด้วยกรอบความเป็นหญิงภายใต้วิธีคิดชายเป็นใหญ่ภายนอกเรือนจำแต่เพียงอย่างเดียว จึงค่อยๆ ปรากฏให้เห็นการใช้อำนาจผ่านระบบของสถาบันแห่งรัฐ เพื่อร่วมจัดกระทำและประกอบสร้างร่างกายของผู้หญิงให้เป็นไปตามเจตจำนงของอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่และอำนาจรัฐสมัยใหม่ในฐานะร่างกายที่สยบยอม

ผู้หญิงที่กระทำความผิดในฐานะความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ ไม่ว่าจะในฐานะผู้เสพหรือผู้จำหน่าย เมื่อถูกจับกุมโดยเจ้าพนักงานของรัฐที่มีอำนาจในการจับกุมผู้กระทำความผิด การจับกุมนับว่าเป็นด่านแรกของการใช้อำนาจที่เบียดขับผู้หญิงให้ตกเป็นผู้ถูกกระทำจากอำนาจ ผ่านเจ้าพนักงานของรัฐ ในฐานะที่เป็นตัวแทน/ ร่างทรง/ ผู้ใช้อำนาจในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การจับกุมจึงเป็นเรื่องของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ผู้หญิงส่วนใหญ่จะยอมรับสภาพการถูกจับกุมแต่โดยดี เพราะรู้ตัวว่ามีของกลางหรือยาเสพติดอยู่กับตัว การจะปฏิเสธหรือขัดขึ้นจึงเป็นเรื่องที่เปล่าประโยชน์ โดยทั่วไปแล้วการจับกุมผู้หญิงผู้เสพหรือจำหน่ายจึงเป็นไปอย่างราบรื่น ปราศจากการต่อสู้ขัดขึ้น ข้าราชการผู้หญิงบางคนยังยอมรับสารภาพ และยอมให้จับกุมก่อนที่จะเจ้าพนักงานจะตรวจค้นตัวเสียด้วยซ้ำ เช่นในกรณีของผีน เธอยินยอมให้เจ้าพนักงานจับกุมโดยละม่อม เพราะเธอรู้ตัวดีว่าการตั้งด่านตรวจค้นในลักษณะที่เธอเจอระหว่างทางนั้นเป็นการตรวจจับยาเสพติดโดยเฉพาะ ซึ่งน่าจะมีสายรายงานเป็นที่แน่นอนอยู่แล้ว ที่สำคัญยาบ้าของกลางจำนวน 7,000 เม็ดที่เธอจะนำมาจำหน่ายก็ถูกซ่อนอำพรางด้วยการมัดไว้รอบๆ หน้าท้องของเธอ เมื่อเจอด่านตรวจค้นของเจ้าพนักงาน ผีนจึงไม่รีรอที่จะยอมรับสารภาพ ยอมให้ถูกจับกุมโดยไม่ปฏิเสธหรือขัดขึ้น และปลดของกลางที่ซุกซ่อนไว้ออกจากตัว ยื่นให้แก่เจ้าพนักงานในทันที ทั้งที่เจ้าพนักงานยังไม่ได้ขอตรวจค้น

แต่สำหรับผู้หญิงในบางกรณี แม้ว่าตามหลักกฎหมายแล้วนั้นจะพยายามให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหาอย่างเสมอภาค แต่ในความเป็นจริงก็มีผู้หญิงจำนวนหนึ่งที่ถูกจับกุมด้วยการเรียกร้องผลประโยชน์ตอบแทน การข่มขู่ และการปฏิบัติที่ค่อนข้างจะละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ภายใต้ปฏิบัติการที่ไม่ยุติธรรม โดยเฉพาะเมื่อผู้กระทำความผิดนั้นเป็นผู้หญิง การจับกุมที่ไม่เป็นธรรมนั้นมีโอกาสเกิดขึ้นได้ง่ายมากกว่าผู้ชาย ดังเช่นในกรณีของยุพิน ซึ่งสะท้อนให้เห็นการจับกุมที่เกิดขึ้นบนเงื่อนไขของการต่อรองแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างเจ้าพนักงานของรัฐกับผู้หญิงที่ถูกจับกุม ยุพินเล่าว่าจำนวนเม็ดยาเสพติดที่เธอครอบครองได้ถูกแปรเปลี่ยนเป็นตัวเงินซึ่งยุพินไม่สามารถจะต่อรองหรือเรียกร้องอะไรได้เลย เธอจึงมีทางเลือกเพียงสองทางเท่านั้น นั่นคือยอมรับสารภาพในทุกข้อกล่าวหา หรือไม่ก็ต้องพยายามทำตามข้อเรียกร้องให้ได้ไม่ว่าจะด้วยวิธีการใดก็ตาม เพื่อลดทอนปริมาณยาเสพติด อันจะมีผลต่อการพิจารณาและการตัดสินคดี แม้แต่ในกรณีของแก้วตา คำบอกเล่าของเธอสะท้อนให้เห็น การจับกุมของเจ้าพนักงานของรัฐบางคนที่มีแนวโน้มจะเป็นไปด้วยความรุนแรงเกินกว่าการจับกุมผู้หญิงตัวเล็กๆ คนหนึ่ง เมื่อสายล่อซื้อยาเสพติดทำการชี้เป้าและเจ้าพนักงานแน่ใจแล้วว่าผู้กระทำความผิดคือแก้วตา การจับกุมตัวเธอจึงเกิดขึ้นโดยเจ้าพนักงานจำนวนหลายคน มีการตรวจค้นตัวอย่างละเอียด และรื้อค้นข้าวของเพื่อค้นหาเสพติดเพิ่มเติมไปจากที่แก้วตาได้รับสารภาพ ด้วยความเชื่อว่าเธอยังคงมียาเสพติดซุกซ่อนอยู่อีกมาก ยิ่งไปกว่านั้นในกระบวนการจับกุมแก้วตา ยังเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นในที่สาธารณะพื้นที่ที่ง่ายต่อการ

มองเห็นของคนในสังคม ทำให้แก้วตารัฐสีก้ออายและยินยอมให้ถูกจับกุมอย่างว่าง่าย โดยที่เธอไม่อาจปริปากอธิบายหรือบอกกล่าวอะไรได้เลย

ต่อมาเมื่อกระบวนการจับกุมเสร็จสิ้นลง ผู้กระทำความผิดจะมีฐานะเป็นผู้ต้องหา และจะถูกควบคุมตัวไปกักขังไว้ที่ห้องขังภายในสถานีตำรวจเพื่อรอการสอบสวน ซึ่งในขั้นตอนนี้จะใช้เวลาไม่เกิน 72 ชั่วโมง สิ่งที่สะท้อนจากคำบอกเล่าที่ผ่านมาของอดีตผู้ต้องขังหญิงก็คือ กระบวนการสอบสวนของเจ้าพนักงาน ซึ่งได้ปรากฏว่าเจ้าพนักงานส่วนใหญ่จะพยายามให้ผู้หญิงที่ถูกจับกุมรับสารภาพว่า การกระทำของตนเองเป็นการกระทำความผิด เพื่อให้ง่ายต่อการยุติธรรมทางอาญา ในขั้นตอนนี้ผู้หญิงส่วนใหญ่ที่ถูกจับกุมจึงมักจะยอมรับสารภาพตามคำชี้แนะของเจ้าพนักงาน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการถูกจับกุมโดยมียาเสพติดในครอบครองซึ่งเป็นหลักฐานที่ชัดเจนยากต่อการปฏิเสธ เจ้าพนักงานจึงมักจะทำสำนวนไว้เรียบร้อยเสร็จสรรพ เพื่อให้ผู้หญิงที่เป็นผู้ต้องหาเซ็นรับสารภาพอย่างเดียว โดยไม่ได้สอบสวนรายละเอียดที่เกิดขึ้นหรือเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาได้อธิบาย หรือแม้จะมีการสอบสวนจริง แต่ในหลายกรณีการสอบสวนก็เป็นไปโดยไม่สอดคล้องกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 135 ที่ได้กำหนดว่า “ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนทำหรือจัดให้ทำการใดๆ ซึ่งเป็นการให้คำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง ทรมาน หรือใช้กำลัง บังคับ หรือกระทำโดยมิชอบประการใดๆ เพื่อจูงใจให้เขาให้การอย่างใดๆ ในเรื่องที่ต้องหาหนั้น” (นภาพร หะวานนท์, 2555: 65) ฉะนั้น จึงพบว่ามีผู้หญิงหลายคนที่ไม่เมื่อเข้าสู่กระบวนการของการสอบสวนแล้ว มักจะถูกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม โดยที่พวกเธอไม่อาจที่จะปกป้องตนเองได้ จนกระทั่งกลายเป็นผู้กระทำความผิดอย่างสมบูรณ์ รอคอยการพิจารณาคดีตัดสินความผิดและเข้าสู่เรือนจำต่อไป

เรื่องราวของน้ำรินเป็นอีกเรื่องเล่าหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นการสอบสวนที่ไม่เป็นธรรมของเจ้าพนักงานผ่านการให้คำมั่นสัญญา เพื่อให้เธอยอมรับสารภาพอย่างว่าง่ายโดยไม่ขัดขืน ซึ่งเธอก็ยอมเชื่อและเซ็นรับสารภาพตามสำนวนที่ถูกเขียนไว้เรียบร้อยแล้ว จนเธอมารู้ทีหลังว่าคำมั่นสัญญาที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเพียงกลวิธีที่ทำให้เธอยอมรับสารภาพ เพื่อให้กระบวนการสอบสวนสิ้นสุดลง เช่นเดียวกับในกรณีของฝัน ซึ่งเล่าว่า การสอบสวนของเธอนั้นมีลักษณะของการให้ข้อมูลหวานล่อม เพื่อให้เธอยอมรับสารภาพโดยง่าย ทั้งนี้ในส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะตัวเธอเองไม่มีความรู้ทางกฎหมาย เธอจึงเชื่อคำพูดของพนักงานสอบสวนและยินยอมที่จะเซ็นรับสารภาพโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เป็นเหตุทำให้เธอต้องกลายเป็นผู้กระทำความผิดเต็มตัว หรือในกรณีของข้าว เธอเชื่อว่า กระบวนการสอบสวนของเจ้าพนักงานเป็นกระบวนการใช้อำนาจข่มขู่ คุกคาม และหยาบคาย เพื่อบีบบังคับให้เธอยอมรับสารภาพโดยเร็วที่สุด แม้ว่าเธอจะพยายามปฏิเสธด้วยการอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นว่า เธอเป็นเพียงผู้ที่ร่วมอาศัยในบ้านหลังเดียวกันกับสามี ซึ่งเป็นผู้จำหน่ายยาเสพติดเท่านั้น แต่ดูเหมือนคำอธิบายของเธอจะไร้ประโยชน์ เมื่อเจ้าพนักงานบางคนใช้คำพูดที่ค่อนข้างหยาบคาย เพื่อยับยั้งไม่ให้เธอได้มีโอกาสอธิบายข้อกล่าวหาที่ได้รับ และในบางครั้งก็มีท่าทีข่มขู่คุกคาม ซึ่งพาดพิงไปถึงคนในครอบครัวของเธอ ข้าวจึงไม่กล้าที่จะปริปากอธิบายอีกต่อไป เพราะเกรงกลัวครอบครัวจะเดือดร้อน เธอจึงยอมก้มหน้ารับความผิดและเดินเข้าสู่การตัดสินความผิดอย่างจำนน

ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา แม้ว่ากระบวนการในการสอบสวนจะเป็นขั้นตอนแรกๆ ที่มีได้อำนาจในการตัดสินความผิดของผู้ต้องหาหรือลงโทษผู้ต้องหา หากแต่ในขั้นตอนนี้ก็มีความสำคัญอย่างมากต่อการพิจารณาและตัดสินความผิด เพราะเมื่อกระบวนการสอบสวนเสร็จสิ้น มีการลงความเห็นส่งฟ้อง พนักงานสอบสวนก็จะทำการสรุปสำนวน และทำความเห็นเสนอต่ออัยการ ซึ่งอัยการก็จะทำหน้าที่ในการกลั่นกรองสำนวน เพื่อออกคำสั่งฟ้องและฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล สำนวนการสอบสวนที่สร้างขึ้นโดยพนักงานสอบสวนจึงมีความสำคัญต่อผู้ต้องหาทุกคน อันจะสามารถทำให้ผู้ต้องหาได้รับการยกฟ้องหรือถูกฟ้องได้ หรือแม้แต่การตัดสินคดีก็เป็นการดำเนินการที่ส่วนใหญ่แล้วจะยึดเอาคำให้การตามสำนวนการสอบสวนเป็นหลักในการตัดสินความผิด ผู้หญิงที่ตกเป็นผู้ต้องหาเมื่อต้องเผชิญกับกระบวนการในการสอบสวนที่ในหลายๆ กรณีพวกเธอเห็นว่าไม่เป็นธรรม การดำเนินการในขั้นตอนต่อไป ซึ่งก็คือการพิจารณาและตัดสินความผิดจึงเป็นไปโดยที่ผู้หญิงมีแนวโน้มที่จะถูกตัดสินให้กลายเป็นอาชญากรหรือเป็นนักโทษ และถูกส่งตัวเข้ารับการลงโทษในเรือนจำ ฉะนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ก่อนเข้าสู่เรือนจำไม่ว่าผู้หญิงจะถูกกระทำด้วยอำนาจจากการก้าวเข้าสู่เรือนจำด้วยเงื่อนไขใด และผ่านกระบวนการยุติธรรมทางอาญา รวมไปถึงการตัดสินความผิดอย่างไร ผู้หญิงที่เข้าสู่กระบวนการนี้ก็หนีไม่พ้นการถูกจองจำ และต้องเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำตามระยะเวลาในคำพิพากษาศาลตัดสิน ท้ายที่สุดแล้วผู้หญิงก็กลายเป็นผู้ถูกกระทำด้วยอำนาจในอีกลักษณะหนึ่ง อันเป็นอำนาจภายใต้ระบบเรือนจำโดยเฉพาะ เพื่อควบคุมจัดการและสร้างความจริงให้ผู้หญิงมีตัวตนที่สยบยอมในรูปแบบต่างๆ ในฐานะผู้ต้องขังหญิงของเรือนจำนั่นเอง

เรือนจำ สถาบันของรัฐในฐานะพื้นที่แห่งความเป็นชาย

...ห้องมันไม่ใหญ่มาก เรากลัว เรามองไป ทุกคนมองมาที่เราหมด วันแรกที่เข้าไป เรากลัว มันกลัว เรานอนคิดมาก คือคิดมากเลย คิดอย่างเดียว ถ้าย้อนเวลาได้ ถ้าย้อนเวลาได้ เราเสียใจ น่าจะย้อนเวลาได้อย่างนี้...แต่มันก็เป็นไปไม่ได้ เรายูบไปวันๆ ให้มันผ่านไป วันๆ หนึ่งนานมาก ชั่วโมงหนึ่งนาน นานมาก นานมาก และนานมาก...

เสียงของอดีตผู้ต้องขังหญิงที่บอกเล่าเรื่องราว อันเต็มไปด้วยอารมณ์และความรู้สึก เมื่อ “ผู้หญิง” ธรรมดาคนหนึ่งได้ถูกให้ชื่อว่าเป็น “อาชญากร” หรือ “ผู้กระทำความผิด” ได้ก้าวย่างเข้าสู่ประตูแห่งการจองจำตามระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ถูกมัดตรึงด้วยโซ่ตรวน เหล็กกล้าและกรงขังอันแน่นหนาของเรือนจำ ผู้หญิงได้ถูกให้ชื่อใหม่ภายใต้ नियามและความหมายในฐานะ “นักโทษหญิง/ น.ญ.” หรือ “ผู้ต้องขังหญิง” ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการจุดกระชากผู้หญิงให้พรากจากบ้านและครอบครัวของตนเองเข้าสู่พื้นที่แห่งการคุมขังเท่านั้น หากแต่ความเป็นผู้ต้องขังหญิงได้ทำหน้าที่สลายตัวตนเดิมไปพร้อมกับสร้างตัวตนใหม่ ภายใต้ระบบการลงโทษสมัยใหม่ที่มุ่งใช้อำนาจรุกร้าต่อร่างกายของผู้หญิงอย่างเบ็ดเสร็จ ด้วยการจำแนกแยกแยะ การลงโทษทัณฑ์ การกักกันหรือจำขัง รวมไปถึงการปรับเปลี่ยนแก้ไขนิสัยและพฤติกรรมของผู้หญิงให้เป็นไปตามวิถีที่รัฐ

และเรือนจำปรารถนา มากไปกว่านั้นความเป็นผู้ต้องขังหญิงยังถูกสวมใส่ด้วยอัตลักษณ์ทางสังคมของคนคุก บนนิยามเชิงลบที่แฝงเร้นไปด้วยการเบียดขับและกีดกันให้ผู้ต้องขังหญิงกลายเป็นมนุษย์เพศชายขอบของสังคม ผู้หญิงที่ตกอยู่ภายใต้ปริมณฑลของระบบเรือนจำจึงยากที่จะหนีพ้นกระบวนการทำให้กลายเป็นร่างกายที่ต้องแบกรับอำนาจหรือที่เรียกว่า “ร่างกายที่สยบยอม” (Docile Body) จนยากแก่การต่อต้านขัดขืน ยากต่อการสร้างความเป็นอัตบุคคลที่มีอิสรภาพเสรีภาพ และยากที่จะดำรงศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ที่เสมอเหมือนและทัดเทียมกับบุคคลอื่นในสังคม ร่างกายที่สยบยอมในที่นี้จึงมีฐานะเป็นผลผลิตของอำนาจที่ถูกสร้างขึ้นผ่านกระบวนการกลายเป็นร่างกายแห่งความเชื่อหรือเชื่อฟัง โดยอาศัยเรือนจำในฐานะที่เป็นสถาบันทางวินัยเป็นเครื่องมือกำกับควบคุมผู้ต้องขังหญิง ให้กลายเป็นผู้ถูกกระทำที่ดัดไม่หลุดจากเครือข่ายแห่งอำนาจนั่นเอง

มากกว่าการเป็นพื้นที่แห่งอำนาจเชิงวินัยหรืออำนาจควบคุมที่อาศัยความรู้ในระบบการลงทัณฑ์ เช่น อาชญาวิทยา จิตวิทยา หรือสังคมวิทยา ซึ่งมุ่งจัดการกับนิสัยและพฤติกรรมของผู้ต้องขังหญิงให้เป็นไปตามความต้องการของการลงโทษสมัยใหม่แห่งรัฐแล้ว เรือนจำยังมีฐานะเป็นสนามแห่งอำนาจที่เบียดขับและสลัดซับซ้อน ด้วยการแทรกซึมของอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ เพื่อสร้างความแตกต่างให้ผู้หญิงกลายเป็นเพศที่ถูกตอกตรึงอยู่กับความต่ำต้อยด้อยค่าอย่างจำนน สำหรับผู้ต้องขังที่เป็นหญิงแล้ว ประเทศไทยนับว่ามีผู้หญิงต้องโทษจำคุกในเรือนจำเป็นจำนวนมากในอันดับต้นๆ ของโลก แต่หากเปรียบเทียบกับผู้ต้องขังชายแล้วกลับมีสัดส่วนที่น้อยกว่าอย่างชัดเจน ทำให้ผู้ต้องขังหญิงกลายเป็นกลุ่มคนที่ไม่ได้ถูกให้ความสำคัญในการบริหารจัดการของเรือนจำ จนทำให้ละเลยหรือลืมนึกถึงการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อเรือนจำได้ชื่อว่าเป็นสถาบันทางสังคม หน้าที่ของเรือนจำจึงไม่อาจหนีพ้นการเป็นร่างทรงรับใช้อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่เฉกเช่นเดียวกับสถาบันทางสังคมอื่นๆ ที่ยากจะปฏิเสธอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ซึ่งยังคงมีความแข็งแกร่งและฝังรากลึกอยู่ในสังคมไทยมาช้านาน เรือนจำจึงถูกสร้างขึ้นเพื่อสนองตอบเจตจำนงของรัฐไปพร้อมๆ กับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ จนในท้ายที่สุด ร่างกายของผู้ต้องขังหญิงก็เป็นเสมือนภาพตัวแทนของความจริงและการบอกเล่าความจริงที่ตอกย้ำให้ผู้ต้องขังหญิงกลายเป็นผู้ที่ถูกกระทำ จากอำนาจทางวินัยและอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ภายในอาณาบริเวณของเรือนจำไปพร้อมๆ กันอย่างทับซ้อน ด้วยเหตุนี้ เรือนจำจึงถูกสร้างขึ้นให้เป็นสถาบันแห่งความเป็นชายของผู้ชาย ด้วยการออกแบบให้มีลักษณะทางกายภาพ อาคาร สถานที่ สถาปัตยกรรม สิ่งแวดล้อม หรือแม้แต่สิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อรองรับผู้ต้องขังชายที่เป็นคนส่วนใหญ่ของเรือนจำ แต่สำหรับผู้หญิง เมื่อกระทำความผิดแล้วจะถูกควบคุมโดยครอบครัว ซึ่งจะไม่ได้ออกมาจากรั้วในเรือนจำ เรือนจำและความเป็นชายจึงเป็นสิ่งที่ถูกผูกโยงร้อยรัดกันอย่างไม่อาจแยกขาด ในฐานะพื้นที่ที่รองรับและตอบสนองผู้ชายภายใต้คำอธิบายความเป็นชาย มากไปกว่านั้น ในยุคสมัยต่อมาเมื่ออุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ได้แพร่กระจายครอบคลุมในทุกพื้นที่ของสังคม กระบวนการลงโทษทัณฑ์ได้ถูกปรับเปลี่ยนไปจากเดิม ทำให้ผู้หญิงที่กระทำความผิดต้องถูกตัดสินโทษและถูกพรากออกจากครอบครัว นำมากักขังไว้ในอาณาบริเวณของเรือนจำพื้นที่แห่งความเป็นชายเช่นเดียวกันกับผู้ชาย เรือนจำจึงไม่อาจจะตอบสนองความต้องการและอำนวยความสะดวกในการใช้ชีวิตสำหรับ

ผู้ต้องขังหญิงได้เท่าที่ควรจะเป็น และยังทำหน้าที่เบียดขับผู้หญิงหรือผู้ต้องขังหญิงให้ตกเป็น ผู้ถูกกระทำมากกว่าผู้ชายที่กระทำความผิด โดยเฉพาะหากมองในแง่ของความเสมอภาคเท่าเทียม และการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ที่สำคัญ นอกเหนือจากฐานคิดในการสร้างและการจัดการของเรือนจำที่ถูกจัดวางไว้ ภายใต้อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่แล้ว เรือนจำยังถูกสร้างขึ้นด้วยฐานคิดทางเศรษฐศาสตร์และการลงทุน ซึ่งมุ่งเน้นการบริหารจัดการที่ใช้เงินลงทุนน้อยที่สุด เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพหรือประโยชน์สูงสุดแก่องค์กร เรือนจำจึงสร้างระบบการบริหารจัดการ การบังคับบัญชา การลงโทษทัณฑ์ รวมไปถึงการออกแบบพื้นที่ในเรือนจำ ให้สามารถควบคุมผู้ต้องขังอย่างเต็มประสิทธิภาพมากที่สุดภายใต้งบประมาณที่จำกัด เพื่อให้การบริหารจัดการของเรือนจำเป็นไปอย่างคุ้มค่าและคุ้มทุน

เมื่อเป็นเช่นนี้ การออกแบบเรือนจำจึงถูกคิดขึ้นภายใต้ฐานคิดของอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่รวมไปกับหลักเศรษฐศาสตร์ ด้วยการสร้างเรือนจำให้เป็นพื้นที่ของผู้ชายทั้งหมด โดยไม่มีพื้นที่อื่นเหลือไว้สำหรับผู้หญิง ดังจะเห็นได้จากการที่เรือนจำในยุคดั้งเดิมนั้นไม่ได้ถูกจัดพื้นที่ไว้สำหรับผู้หญิงเลย ผู้ชายจึงสามารถครอบครองพื้นที่ในเรือนจำได้ทั้งหมด ซึ่งการจัดพื้นที่ในลักษณะนี้ สะท้อนให้เห็นวิธีคิดที่มองผู้หญิงอย่างแยกขาดจากการกระทำความผิด ซึ่งผู้หญิงเป็นเพศที่ถูกรับรู้ในฐานะของมนุษย์ที่ไม่สามารถกระทำความผิดได้ เพราะผู้หญิงต้องกำกับตนเองอย่างเข้มงวด ภายใต้กรอบเพศที่ตรงผู้หญิงอยู่กับความเป็นแม่ ลูก และเมียที่ดีของครอบครัว รวมไปถึงการเป็นหญิงที่ดีของสังคม พื้นที่ทั้งหมดในเรือนจำจึงไม่ได้ถูกจัดสรรไว้ให้ผู้หญิงได้มีโอกาสก้าวเข้าสู่พื้นที่ของเรือนจำ ทำให้เมื่อมีผู้หญิงกระทำความผิดและถูกตัดสินความผิดให้ต้องเข้ารับการลงโทษในเรือนจำ ผู้หญิงต้องประสบกับความยากลำบากในชีวิตติดกับผู้ชายที่สังคมเปิดโอกาสให้ถูกรับรู้ในฐานะของผู้ที่สามารถกระทำความผิดได้ และสังคมก็สามารถให้อภัยต่อความผิดนั้น เมื่อผ่านการลงโทษและปรับปรุงพฤติกรรมในเรือนจำแล้ว แม้แต่ในเวลาต่อมาเมื่อมีผู้หญิงกระทำความผิดและต้องถูกจำขังในเรือนจำมากขึ้น เรือนจำได้ปรับเปลี่ยนการจัดพื้นที่ โดยแบ่งพื้นที่ขนาดเล็กเพียงบางส่วนให้แก่ผู้หญิงในลักษณะของแดนเล็ก ๆ สำหรับควบคุมตัวผู้หญิง ซึ่งสามารถรองรับผู้หญิงได้เพียงไม่กี่สิบคนเท่านั้น แม้ในเวลาต่อมา เรือนจำจะมีการจัดแบ่งพื้นที่บางส่วนให้เป็นพื้นที่ของแดนหญิง แต่ความสามารถในการดูแลผู้ต้องขังหญิงนั้น กลับเป็นไปอย่างจำกัดเพียงไม่กี่ร้อยคน ซึ่งไม่อาจรองรับปริมาณผู้ต้องขังหญิงที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ในแต่ละวันได้อย่างเพียงพอ หรือแม้แต่ในปัจจุบันที่มีการก่อสร้างเรือนจำขึ้นมาให้เป็นเรือนจำสำหรับผู้หญิง โดยเฉพาะในรูปของทัณฑสถานหญิง ก็ยังไม่อาจรองรับผู้ต้องขังหญิงในปริมาณที่มากพอได้

มากไปกว่า อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่และหลักทางเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ ยังร่วมกันสร้างเรือนจำให้กลายเป็นพื้นที่ที่ถูกจำกัดในทางกายภาพ เพื่อให้เกิดความประหยัดและคุ้มค่ามากที่สุด ด้วยการจัดวางพื้นที่ สิ่งปลูกสร้างหรือสถาปัตยกรรมต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการในการใช้ชีวิตของผู้ต้องขังชายแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยไม่ได้มุ่งให้ความสนใจกับการใช้ชีวิตของผู้ต้องขังหญิง ภายใต้ความหลากหลายทางเพศในลักษณะที่เท่าเทียม ด้วยการตระหนักถึงความสำคัญของเพศภาวะ ในแดนหญิงจึงไม่ปรากฏให้เห็นอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่จำเป็นในชีวิตของผู้ต้องขังหญิงและ

มีขึ้นสำหรับผู้ต้องขังหญิงโดยเฉพาะ ผู้ต้องขังหญิงจึงเป็นกลุ่มคนที่ถูกจำกัดความต้องการในด้าน การศึกษา การเรียนรู้อบรม การรักษาพยาบาล การเยี่ยมญาติ การกินอาหาร การฝึกอาชีพ การออกกำลังกาย หรือการทำกิจกรรมตามความปรารถนา ในทางปฏิบัติผู้ต้องขังหญิงจึงต้องไปขอใช้พื้นที่ และอาคารสิ่งปลูกสร้างรวมกับผู้ต้องขังชายในแดนชาย ซึ่งสมบูรณ์กว่า พร้อมสรรพกว่า และกว้างขวางกว่า ทำให้การดูแลฟื้นฟูผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำเป็นไปอย่างจำกัด อย่างไรก็ตามแม้ว่าในปัจจุบันเรือนจำจะหันมาให้ความสำคัญกับผู้ต้องขังหญิงมากขึ้น มีการปรับปรุงเรือนจำเพื่อตอบสนองความต้องการที่จำเป็นในชีวิตผู้ต้องขังหญิงมากขึ้น แต่ก็ยังปรากฏให้เห็นเพียงในเรือนจำขนาดใหญ่หรือเรือนจำที่สร้างขึ้นใหม่สำหรับผู้ต้องขังหญิงโดยเฉพาะเท่านั้น แต่สำหรับเรือนจำต่างจังหวัดทั่วไปแล้ว สถาปัตยกรรมและพื้นที่ของเรือนจำก็ยังไม่สามารถตอบสนองการใช้ชีวิตของผู้ต้องขังหญิงได้ดีพอ สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ การโยกย้ายผู้ต้องขังหญิงจากเรือนจำที่ถูกตัดสินความผิดไปอยู่ในเรือนจำขนาดใหญ่ที่มีความพร้อมในการจัดการกับผู้ต้องขังหญิงจำนวนมาก ผู้ต้องขังหญิงบางรายถูกย้ายเรือนจำนับครั้งไม่ถ้วน เพื่อแก้ปัญหาความแออัดที่เรือนจำไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ต้องขังหญิงได้ แต่การย้ายเรือนจำก็ทำให้ผู้ต้องขังหญิงถูกส่งตัวไปคุมขังห่างไกลจากภูมิลำเนาเดิม ซึ่งเป็นเหตุให้ต้องห่างไกลบ้าน ครอบครัว หรือแม้แต่ชุมชนที่เคยอาศัยอยู่ การเดินทางติดต่อกันระหว่างครอบครัวจึงกลายเป็นเรื่องที่เป็นไปด้วยความยากลำบาก จนอาจนำมาสู่การขาดสะบั้นของความสัมพันธ์กับครอบครัว แม่ ลูก สามี หรือญาติผู้เป็นที่รัก ซึ่งเป็นการบั่นทอนกำลังใจในการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังหญิงอย่างที่สุด

ในประเด็นการใช้ชีวิตของผู้ต้องขังหญิงก็เช่นกัน เมื่อเรือนจำไม่ได้ถูกสร้างหรือออกแบบขึ้นมา เพื่อตอบสนองความต้องการในชีวิตของผู้ต้องขังหญิงแล้ว การดำเนินชีวิตประจำวันในเรือนจำจึงเป็นไปด้วยความยากลำบาก ทั้งนี้เนื่องจากวินัยของเรือนจำหรือทัณฑสถานหญิงทุกแห่ง ถูกกำหนดขึ้น ด้วยกฎ กติกา หรือระเบียบปฏิบัติอย่างเดียวกัน โดยละเลยความแตกต่างทางเพศระหว่างหญิงชาย วินัยแบบผู้ต้องขังชายจึงถูกหยิบยกมาใช้กับผู้ต้องขังหญิงอย่างง่ายดายและเบ็ดเสร็จ ปราศจากความยืดหยุ่นใดๆ ผู้ต้องขังหญิงจึงไม่อาจปฏิเสธการถูกกำกับร่างกายภายใต้วินัยแบบผู้ต้องขังชาย ทั้งในส่วนของผู้ที่ ตาแรงเวลา หรือแม้แต่การลงโทษทัณฑ์ เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงและผู้ต้องขังชายถูกสร้างให้เป็นร่างกายที่ง่ายต่อการควบคุมในลักษณะเดียวกัน แต่สำหรับผู้ต้องขังหญิงแล้วนั้นในฐานะที่เป็นผู้หญิงที่มีวิถีการดำเนินชีวิตและรายละเอียดชีวิตที่แตกต่างไปจากผู้ต้องขังชาย การดำเนินชีวิตผ่านกิจวัตรประจำวันตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมงภายใต้วินัยแบบผู้ต้องขังชายจึงกลายเป็นความยากลำบาก ไม่ว่าจะเป็น การกิน นอน อาบน้ำสระผม การทำงาน การฝึกอาชีพ การเยี่ยมญาติ การรักษาพยาบาล หรือแม้แต่การทำกิจกรรมสันทนาการก็ตาม เมื่อเป็นเช่นนี้ความต่อเนื่องและยั่งยืนในการดูแลฟื้นฟูผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำจึงเป็นปัญหาเรื้อรัง และยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังเมื่อเทียบกับผู้ต้องขังชาย หลายกิจกรรมสำหรับผู้หญิงจึงถูกจัดขึ้นเพียงเพื่อให้เกิดความชอบธรรม ในลักษณะที่ดูราวกับว่าเรือนจำให้ความสำคัญในความแตกต่างระหว่างเพศสำหรับผู้ต้องขังหญิง หากแต่การบริหารจัดการจริงก็ยังคงเป็นไปอย่างจำกัด ภายใต้การขาดความตระหนักถึงสำคัญของเพศภาวะ บนฐานคิดของความเท่าเทียมทางเพศ

ที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ กรณีผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์หรือมีเด็กติดผู้ต้องขังหญิงเข้ามาในเรือนจำ ซึ่งเดิมนั้นเรือนจำไม่ได้ถูกสร้างให้ต้องตระหนักถึงการดูแลผู้ต้องขังหญิงกลุ่มนี้ ด้วยฐานคิดที่มุ่งให้เรือนจำเป็นพื้นที่ของผู้ชาย ทำให้พื้นที่เรือนจำไม่เอื้อต่อการใช้ชีวิตและการสร้างสายใยแห่งความรักความผูกพันระหว่างผู้ต้องขังที่เป็นแม่และลูก เนื่องจากเรือนจำไม่มีพื้นที่เฉพาะสำหรับแม่และเด็ก รวมไปถึงขาดระบบการดูแลแม่และเด็กที่ครอบคลุมทั่วถึง ไม่ว่าจะเป็น ระหว่างตั้งครรภ์ คลอด แรกคลอด ให้นมบุตร โภชนาการ สุขภาพอนามัย การดูแลเด็กอ่อน หรือแม้แต่พัฒนาการแม่และเด็ก แม่และเด็กจึงต้องอยู่รวมกับผู้ต้องขังหญิงทั่วไป ในสภาพที่แออัดและแอ่งแย่งแข่งขันกันเข้าถึงทรัพยากรในการดำเนินชีวิต ใช้สิ่งอำนวยความสะดวกเดียวกัน และทำกิจวัตรประจำวัน กินนอน อาบน้ำ ทำงาน พักผ่อน โดยไม่แตกต่างไปจากผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ ภายใต้ระบบเรือนจำที่ดี ธาราร่างกายด้วยพื้นที่และเวลา ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วนั้น การดูแลแม่และเด็กเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน ต้องการการดูแลเป็นพิเศษ และต้องมีพื้นที่ สิ่งปลูกสร้าง อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่ครบครัน เพื่อให้แม่และเด็กสามารถฟื้นฟูร่างกายได้อย่างเต็มที่ มีสุขอนามัยดี สมบูรณ์แข็งแรง และมีคุณภาพชีวิตที่ดี อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเรือนจำในปัจจุบันจะหันมาให้ความสนใจกับการตระหนักถึงความสำคัญของเพศภาวะมากขึ้น ดังที่มีการจัดให้แม่และเด็กได้รับการดูแลอย่างเป็นระบบ ด้วยการจัดพื้นที่ เวลา และสิ่งอำนวยความสะดวกเฉพาะสำหรับผู้ต้องขังหญิงกลุ่มนี้ หากแต่เมื่อพิจารณาในประเด็นของอำนาจแล้ว พื้นที่แม่และเด็กก็ยังคงเป็นพื้นที่ภายใต้อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ที่รุกร้าเข้าไปถึงในพื้นที่ของเรือนจำ ซึ่งได้ตอกย้ำให้ผู้ต้องขังหญิงเป็นแม่ที่ต้องทำหน้าที่ตั้งครรภ์ คุมท้อง คลอด เลี้ยงดู และให้นมลูก ภายใต้ระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีผลต่อการกำกับควบคุมร่างกายของผู้ต้องขังหญิงให้เป็นร่างกายที่สยบยอม อันแตกต่างไปจากแม่และเด็กภายนอกเรือนจำ ซึ่งสามารถจะเข้าถึงทรัพยากรสำคัญในการดำเนินชีวิต และสามารถสร้างสรรค์ชีวิตได้อย่างมีคุณภาพมากกว่า หรือแม้แต่การดูแลฟื้นฟูผู้ต้องขังหญิงผ่านการสร้างงานสร้างอาชีพ ซึ่งเรือนจำได้กำหนดให้ผู้ต้องขังหญิงทุกคนต้องเข้ารับการฝึกอาชีพตามที่เรือนจำกำหนด เพื่อพัฒนาทักษะความสามารถก่อนที่จะนำเอาทักษะนี้กลับไปประกอบอาชีพเมื่อพ้นโทษ แต่เมื่อพิจารณาให้ดีแล้ว การฝึกอาชีพของเรือนจำก็ยังคงเป็นไปอย่างจำกัดบนวิธีคิดของผู้ชาย ซึ่งยังคงตอกตรึงผู้หญิงหรือความเป็นหญิงไว้กับงานแบบหญิงที่ถูกแบ่งแยกออกจากงานแบบชาย งานของผู้ต้องขังหญิงทำจึงหนีไม่พ้นงานแบบหญิงที่ไม่ได้อาศัยความสามารถหรือความรู้ในระดับสูงเท่าเทียมกับชาย ผลสุดท้ายผู้ต้องขังหญิงก็ไม่สามารถจะพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่พร้อมจะออกไปสร้างตนเองอย่างยั่งยืนได้ในอนาคต

ฉะนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ในสถาบันเรือนจำสถาบันของรัฐสมัยใหม่ที่มีความชอบธรรมในการรับรู้ของสังคม ยังคงเป็นพื้นที่แห่งความเป็นชายที่พร้อมจะเบียดขับและกดทับผู้หญิงและความเป็นหญิงเฉกเช่นเดียวกับพื้นที่ทางสังคมอื่นๆ ทั่วไป เพื่อให้ผู้หญิงกลายเป็นเพศที่อยู่ภายใต้การกำกับควบคุมของผู้ชาย ด้วยการออกแบบเรือนจำภายใต้ฐานคิดที่มองพื้นที่เรือนจำในฐานะพื้นที่เฉพาะสำหรับผู้ต้องขังชาย และกำกับผู้ต้องขังหญิงด้วยวินัยของผู้ต้องขังชาย เพื่อให้การบริหารจัดการของเรือนจำเกิดประสิทธิภาพสูงสุดและคุ้มค่าที่สุด ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ทำให้ผู้ต้องขังหญิง

ยากที่จะสร้างชีวิตที่มีคุณภาพดีในเรือนจำหรือแม้แต่ในสังคมเมื่อพ้นโทษออกไป ในทางตรงข้าม ผู้ต้องขังหญิงกลับถูกจัดกระทำจากอำนาจอย่างทับซ้อนยิ่งไปกว่าผู้ต้องขังชาย ในฐานะผู้กระทำ ความผิดที่ถูกลงโทษจากสังคมมากไปกว่าการลงโทษปกติธรรมดา และไม่อาจหนีพ้นการถูกตอกตรึงให้อยู่ในปริมาตรของความเปราะบางที่ต่ำต้อยด้วยความหมายและคุณค่าต่อไปอย่างไม่รู้จบ ดังเช่นคำบอกเล่าของอดีตผู้ต้องขังหญิงคนหนึ่งที่ว่า

...คุณไม่ใช่ของเรา ไม่ได้มีอะไรให้เราเลย ทุกอย่างขาดแคลนไปหมด เขารู้กันว่าผู้ชายอยู่สบายกว่า ผู้ชายเขาจะมีทุกอย่าง อยู่กันสบายกว่า ไม่แก่งแย่งกัน ไม่อิจฉาริษยา อยู่ง่ายกว่า แต่ผู้หญิงนี้เรียกว่า เทพจะไม่มีอะไรเลย ที่ก็แคบกว่า อาหารการกิน งาน กิจกรรม หนังสือ สถานพยาบาล ไม่ได้ช่วยอะไร เราเลย ชีวิตในนี้มันคือการลงโทษจริง ๆ เราทำผิด เราถูกลงโทษ ถูกตัดแขนตัดขาหมด ออกมาจากคุก เราก็ก็นึกถึงคนพิการ ทำอะไรไม่ได้แล้ว ส่วนผู้ชาย ไม่มีใครสนใจหรือกว่าติดคุกมา...

ชีวิตภายใต้วินัยและการลงโทษทัณฑ์ของเรือนจำ

เมื่อการตัดสินความผิดถูกประกาศอย่างเป็นทางการในฐานะกฎหมาย อันมีผลให้เกิดการบังคับใช้ ผู้ต้องสงสัยได้ถูกทำให้กลายเป็นผู้ต้องหอย่างสมบูรณ์ ซึ่งจำเป็นต้องปฏิบัติตามคำตัดสินเด็ดขาดโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อคำตัดสินมีผลให้ผู้ต้องหามีความผิดจริงและต้องได้รับการลงโทษโดยการจำขัง ผู้หญิงที่กระทำความผิดจึงต้องเข้าสู่การลงโทษภายในอาณานิคมของเรือนจำ เพื่อปรับเปลี่ยนหรือแก้ไขพฤติกรรมที่ถูกประทับตราว่าเป็นความผิดให้กลับกลายเป็นพฤติกรรมที่ถูกต้อง ดีงาม และเป็นที่ยอมรับของสังคม ในฐานะการลงโทษเพื่อเปลี่ยนคนเลวให้เป็นคนดี สถาบันเรือนจำของรัฐสมัยใหม่จึงเป็นพื้นที่สำคัญที่สะท้อนระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับเรือนจำ ซึ่งมีผลต่อการประกอบสร้างร่างกายของผู้ต้องขังหญิง การก้าวเข้าสู่เรือนจำจึงถือเป็นโลกใบใหม่สำหรับผู้ต้องขังหญิง ที่มีโซโลกใบใหม่อันเต็มไปด้วยอิสรภาพหรือเสรีภาพในการที่จะลิขิตชีวิตของตนเองได้ หากแต่ชีวิตภายในโลกแห่งเรือนจำนั้นเต็มไปด้วยวินัยที่เป็นกฎเหล็ก ระเบียบ ข้อบังคับ รวมไปถึงแนวทางการปฏิบัติอันเป็นปกติสำหรับผู้ต้องขังหญิง ซึ่งผู้หญิงทุกคนที่ใช้ชีวิตในเรือนจำต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งวินัยแห่งเรือนจำที่ทำหน้าที่ควบคุมชีวิตของผู้ต้องขังหญิง ผ่านการดำเนินชีวิตประจำวันตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมง ภายใต้การจัดระบบพื้นที่ ระบบเวลา และการจัดระเบียบความแตกต่างหรือความสัมพันธ์ทางสังคมในเรือนจำที่มีการจัดวางไว้อย่างตายตัว เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงทุกคนกลายเป็นวัตถุที่สามารถมองเห็นได้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา อันนำไปสู่กระบวนการกำกับควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่ามากที่สุด ร่างกายของผู้ต้องขังหญิงจึงยากที่จะหนีพ้นจากเครือข่ายโยงใยของอำนาจ จนในที่สุดก็กลายเป็นร่างกายที่สยบยอม จมจมน หรือว่านอนสอนง่าย ในฐานะวัตถุที่สามารถวิเคราะห์ได้ ควบคุมได้ สามารถนำไปใช้สอย แปรรูป และทำให้สมบูรณ์แบบได้นั่นเอง

การควบคุมผ่านระบบการจัดพื้นที่

การจัดวางพื้นที่ของเรือนจำได้สะท้อนให้เห็นระบบการจัดการพื้นที่ที่ใช้สอย ภายใต้อำนาจของความรู้สมัยใหม่ทางอาชญาวิทยา ซึ่งมุ่งเน้นการจัดระเบียบร่างกายของผู้ต้องขังหญิงเข้าสู่พื้นที่และกำกับร่างกายของผู้ต้องขังหญิงด้วยอำนาจของพื้นที่นั้น เพื่อให้ง่ายต่อการควบคุม พื้นที่แต่ละแดนหรือแต่ละส่วนของเรือนจำจึงมิได้อนุญาตให้ร่างกายของผู้ต้องขังหญิงสามารถเคลื่อนที่ได้โดยอิสระหรือใช้ประโยชน์จากพื้นที่ได้โดยอิสระ หากแต่ในแต่ละพื้นที่ล้วนผูกโยงกับกรอบเวลาและระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นลำดับชั้น เพื่อจัดระบบการควบคุมร่างกายของผู้ต้องขังหญิงอย่างละเอียดลออและแบบยล

พื้นที่ของเรือนจำมีระบบการจัดสัดส่วนพื้นที่อย่างชัดเจนตายตัว ในลักษณะของการปิดล้อมพื้นที่ ซึ่งเรือนจำจะถูกปิดล้อมด้วยกำแพงขนาดสูง 5-6 เมตร และประตูเหล็กขนาดใหญ่หลายชั้น โดยจะมีเจ้าหน้าที่หรือผู้คุมหลายคนยืนประจำจุด เพื่อกอยเฝ้าประตูเข้าออกอยู่ตลอดเวลา การเปิดปิดประตูเรือนจำจะเป็นไปอย่างเข้มงวด โดยจะไม่เปิดให้คนภายในหรือคนภายนอกเข้าออก ยกเว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นพิเศษ ส่วนภายในจะแบ่งออกเป็นแดนย่อยๆ หลายแดนตามวัตถุประสงค์การใช้งาน โดยแต่ละแดนจะมีประตู กำแพง หรือรั้วกันเขตแดนแต่ละส่วนแยกออกจากกันอย่างเด็ดขาด รวมไปถึงการจัดให้มีสิ่งปลูกสร้าง ตึก หรืออาคาร เพื่อแบ่งพื้นที่ให้แก่ผู้อยู่อาศัย ได้แก่ เรือนนอน โรงครัว โรงฝึกวิชาชีพ ลานอาบน้ำและซักผ้า รวมไปถึงหอสูงรักษาการณ์หน้าเรือนจำและป้อมรักษาสถานการณ์บนกำแพงรอบเรือนจำ ทั้งนี้อาจจะมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็นพื้นที่ย่อยๆ เป็นชั้น ห้อง มุมหรือโซน เพื่อกำหนดพื้นที่เฉพาะที่ยับยั้งลงไปอีก ฉะนั้นในแต่ละแดนหรือแต่ละสัดส่วนพื้นที่จึงแฝงเร้นไปด้วยความหมายในเชิงบทบาทหน้าที่ของบุคคลที่อยู่ภายในพื้นที่ส่วนนั้นๆ ด้วย นอกจากนั้นการจัดพื้นที่ในเรือนจำยังมีลักษณะของการแบ่งพื้นที่ออกเป็นกองงานหรือหน่วยงาน ซึ่งเป็นพื้นที่สำหรับการปฏิบัติงานหลักในชีวิตประจำวันของผู้ต้องขังหญิง ที่สำคัญการจัดพื้นที่อย่างเป็นสัดส่วนนี้ ในแต่ละแดนหรือแต่ละกองงานจะมีหัวหน้าแดนหรือหัวหน้ากองงานเป็นผู้ควบคุมพื้นที่ และโดยมากแล้วจะมีผู้คุมหรือเจ้าหน้าที่ของเรือนจำ หากแต่เป็นผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเองที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ในการควบคุมดูแลผู้ต้องขังหญิง ทั้งนี้เพื่อให้การควบคุมผู้ต้องขังหญิงเป็นไปอย่างใกล้ชิด หมดจด และถี่ถ้วนมากยิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกันเรือนจำเองก็มีข้อจำกัดในด้านงบประมาณและจำนวนบุคลากร ทำให้ระบบการควบคุมเป็นไปโดยผ่านการคัดเลือกผู้ต้องขังหญิงผู้ที่เจ้าหน้าที่ไว้วางใจ ด้วยการมีความประพฤติดีไม่เคยทำผิดกฎมาเป็นผู้ช่วยงานในฐานะตัวแทนหรือร่างทรงของผู้มีอำนาจนั่นเอง

แดนแรกรับ สำหรับผู้ต้องขังหญิง ปรากฏด่านแรกของโลกใบใหม่เริ่มต้นขึ้นที่แดนแรกรับ อันเป็นเสมือนประตูบานแรกของการก้าวเข้าสู่เรือนจำ พร้อมการประทับตราหรือสลักชื่อให้ผู้หญิงกลายเป็นร่างกายแบบผู้ต้องขังหญิงอย่างเป็นทางการนับแต่นั้น ผู้ต้องขังหญิงที่ถูกตัดสินโทษเด็ดขาดหรือแม้แต่ผู้ต้องขังหญิงที่ถูกฝากขังในระหว่างการไต่สวนมูลความผิดหรืออยู่ระหว่างอุทธรณ์หรือฎีกา จะถูกนำตัวเข้าสู่เรือนจำโดยรถบัสขนาดใหญ่ของเรือนจำ เมื่อรถบัสจอดสนิท

ผู้ต้องขังหญิงทุกคนจะเดินเรียงแถวลงจากรถอย่างว่องไวตามคำสั่งของเรือนจำ ด้วยความรู้สึกว่าตนเองได้กลายเป็นผู้ต้องขังหญิงอย่างเบ็ดเสร็จสมบูรณ์ และพร้อมจะปฏิบัติตามคำสั่งของเรือนจำทุกอย่างโดยไม่ขัดขืน ผู้ต้องขังหญิงจะเดินผ่านประตูเหล็กสองชั้นเข้าสู่ห้องโถงเปิดโล่งที่ได้ชื่อว่าเป็นแดนแรกรับ ทันทีที่ผู้ต้องขังหญิงเข้าสู่แดนแรกรับเป็นที่เรียบร้อยพร้อมเพรียงแล้ว ทุกคนจะต้องผ่านกระบวนการแรกรับ ซึ่งเป็นกระบวนการแรกของวินัยแห่งเรือนจำโดยไม่อาจปฏิเสธได้ กระบวนการแรกรับเริ่มต้นขึ้นด้วยการเชื่อฟังและปฏิบัติตามอย่างว่องไวของผู้ต้องขังหญิง ภายใต้คำสั่งที่ดุตันของเจ้าหน้าที่เรือนจำ ในการตรวจคัดกรองผู้ต้องขังหญิงโดยละเอียดถี่ถ้วน ทั้งที่เป็น การตรวจสอบร่างกายและตรวจสอบเอกสาร หลังจากผู้ต้องขังหญิงเดินเข้าห้องโถงเป็นที่เรียบร้อย กระบวนการตรวจสอบร่างกาย ภายใต้การใช้อำนาจในการตรวจค้นตัวของผู้ต้องขังหญิงจะเริ่มตื้นขึ้น ผู้ต้องขังหญิงทุกคนจะต้องเปลื้องผ้าออกหมด หรือไม่ก็ถอดเสื้อชั้นใน ทางเกงชั้นใน และเสื้อผ้าในชุดที่ติดตัวมาออก แล้วใส่ผ้าถุงกระโจมอกเพียงผืนเดียวแทน จากนั้นเจ้าหน้าที่หรือผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ที่เป็นผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเอง ก็จะมีการตรวจค้นตัวร่างกายภายนอก ด้วยการให้อ้าปาก แบมือ และสยายผมออก ผู้ที่รวบรวมไว้ต้องปล่อยผม เพื่อให้เจ้าหน้าที่ดำเนินสำรวจตรวจค้นร่างกายภายนอกของผู้ต้องขังหญิงทั้งด้านหน้าและด้านหลังว่า มีสิ่งใดซุกซ่อนเข้ามาในเรือนจำหรือไม่ เมื่อตรวจร่างกายภายนอกเรียบร้อยแล้ว เจ้าหน้าที่เรือนจำหรือผู้ช่วยก็จะมีคำสั่งต่อไปให้ผู้ต้องขังหญิงทุกคนที่อยู่ตรงนั้น ทางขาออกให้กว้างที่สุดเท่าที่จะทำได้ จับผ้าถุงของตนเองทางออกและยกขึ้นสูงๆ เพื่อให้เจ้าหน้าที่หรือผู้ช่วยที่สวมถุงมือยางร่ายอยู่แล้วได้ทำการตรวจภายใน โดยการล้วงช่องคลอดเพื่อค้นหาสิ่งแปลกปลอม สิ่งของต้องห้าม หรือแม้แต่ยาเสพติด อดีตผู้ต้องขังหญิงแทบจะทุกคนได้บรรยายความรู้สึกของตนเองจากประสบการณ์ในกระบวนการแรกรับ ด้วยความรู้สึกที่เต็มไปด้วยความกลัว ตกใจ รังเกียจ ระคนไปกับความอับอายที่ต้องถูกตรวจค้นร่างกายทั้งภายนอกและภายใน ท่ามกลางสายตาของคนจำนวนมากในพื้นที่โล่งอันเป็นพื้นที่สาธารณะในเรือนจำ ซึ่งพวกเธอไม่เคยถูกปฏิบัติเช่นนี้มาก่อน หากแต่ก็ไม่สามารถจะขัดขืนได้ แม้ว่าจะรู้สึกแยะและทุกข์ทรมานเพียงใด เพราะทันทีที่ก้าวเข้าสู่พื้นที่เรือนจำ อำนาจของเรือนจำได้กระซากร่างของผู้หญิงที่ถูกครอบด้วยอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่แต่เพียงอย่างเดียวออกไป แล้วสวมทับร่างแห่งความสยบยอมในฐานะผู้ต้องขังหญิงที่ต้องรับโทษของเรือนจำ ซึ่งคำสั่งหรือระเบียบวินัยของเรือนจำถือเป็นกฎเหล็กเด็ดขาดที่ไม่อาจฝ่าฝืนได้ ผู้ต้องขังหญิงจึงพร้อมจะเชื่อฟังและยอมทำตามอำนาจเรือนจำทุกอย่างโดยไม่แม้แต่จะตั้งคำถาม โดยเฉพาะการยอมเปิดเผยร่างกายในที่สาธารณะหรือการยอมให้มีการล่วงละเมิดด้วยการตรวจภายใน ซึ่งสำหรับผู้หญิงไทยแล้วนั้น การปฏิบัติเช่นนี้ถือเป็นเรื่องที่สะท้อนร่างกายที่เบี่ยงเบนไปจากอัตลักษณ์ของความเป็นหญิงที่ตึงตังดังที่ผู้หญิงควรจำเป็น

...เข้าไปครั้งแรกก็ถูกกระโดดตบ เราต้องถอดเสื้อ ยกทรงก็ไม่ให้ใส่ กางเกงในก็ไม่ให้ใส่ ใส่แต่ผ้าถุง กระโดดตบ จับปลาไหล 50 ครั้ง และก็ตรวจภายใน ความรู้สึกตอนนั้น มันเหมือนมีอะไรที่เรารังเกียจ เข้าไปในตัวเรา ใครก็ไม่รู้ ญาติก็ไม่ใช่ มาทำแบบนี้กับเรา สะอาดหรือเปล่านั้นไม่รู้ แล้วที่มันโล่ง คือเราอายนะ ปกติเราก็ไม่ได้ให้ใครเห็นของเรา ตอนนั้นก็ถามตัวเองว่า ทำไมเราต้องอยู่แบบนี้ อยู่ไม่ได้หรอก ยังไงก็ไม่ได้ ตอนนั้นนะ...

...เข้าไปแรกสุดก็โดนแล้ว ช็อคเลย อ้าว ถอดออก นั่งลง ยืนขึ้น แบนมือ สก๊อตจัม หมุนชิ อ้าปาก เร็วๆ เียบๆ คือตกใจมาก ไม่เคยเจอ ตรวจภายในแบบนี้ ใครจะไปรับได้ เกิดมาไม่เคยตรวจภายใน แล้วทำต่อหน้าคนอื่น ก็เห็นของเราหมด แล้วก็ไม่ได้ทำแบบนี้แล้วนะ ทำรีบๆ ไม่สนใจว่าเราจะเจ็บหรือรู้สึกอะไร มันทรมาณนะ มีคนที่ฟุ้งคลอเคลือบมาด้วย นั้นยิ่งแล้วใหญ่ เขาบอกว่าซ่อนอะไรไว้ นมกับท้องเขาใหญ่ใช่ไหม ใครมันจะไปเอาอะไรเข้าไปได้ ไม่มีหรอก พอบอกไม่เชื่อ เขาก็ตรวจใหญ่เลย แต่ถามว่าเราต้องทำไหม มันเป็นกฎ คนอื่นทำ เราก็คงต้องทำ ชดได้ มันถึงขนาดนี้แล้ว ถึงจุดสุดท้ายแล้วนะ...

นอกเหนือจากการตรวจร่างกายทั้งภายนอกและภายในแล้ว ผู้ต้องขังหญิงก็จะได้รับคำสั่งอีกครั้ง เพื่อเข้าสู่กระบวนการของการจัดกลุ่มหรือจัดประเภทผู้ต้องขังหญิง ผ่านการตรวจสอบเอกสาร การบันทึกประวัติ ลักษณะส่วนบุคคล ลักษณะทางกายภาพ สุขภาพกาย โรคประจำตัว ประวัติการเสพยา หรือแม้แต่สุขภาพจิต โดยจะมีการบันทึกข้อมูลประจำตัวของผู้ต้องขังหญิงแต่ละคนไว้อย่างละเอียดเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเป็นการยืนยันตัวบุคคลว่าเป็นผู้ต้องขังหญิงที่เรือนจำต้องรับตัวไว้จริง และเพื่อให้ง่ายต่อการควบคุมดูแลผู้ต้องขังหญิงจำนวนมาก จากนั้นผู้ต้องขังหญิงจะถูกนำตัวไปอาบน้ำและรับประทานอาหารเย็น เพราะโดยส่วนมากแล้วรถศาลจะมาส่งตัวผู้ต้องขังหญิงในช่วงบ่ายวันศุกร์ ผู้ต้องขังหญิงทุกคนจะได้รับชุดเครื่องแบบหรือชุดหลวงที่ต้องใส่เป็นประจำทุกวัน 1-2 ชุด ซึ่งเป็นเสื้อผ้าถุงสีน้ำตาลในกรณีผู้ต้องขังฝากขัง และเสื้อผ้าถุงสีฟ้าในกรณีเป็นผู้ต้องขังเด็ดขาด โดยผู้ต้องขังหญิงจะไม่มีสิทธิ์ใช้สิ่งของของตนเองที่นำติดตัวเข้ามาได้ ไม่ว่าจะเป็นเสื้อผ้า เครื่องประดับ สิ่งของอื่นๆ หรือแม้แต่เงิน เพราะเรือนจำจะอนุญาตให้ใช้เพียงข้าวของจำเป็นในชีวิตประจำวันเท่านั้น ส่วนของที่ติดตัวมานั้น เรือนจำจะเก็บใส่ถุงแล้วเขียนชื่อติดไว้ เพื่อมอบคืนให้แก่ผู้ต้องขังหญิงในวันที่พ้นโทษออกจากเรือนจำ เมื่ออาบน้ำและกินข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้ต้องขังหญิงก็就会被นำตัวขึ้นเรือนนอน ซึ่งเป็นเรือนนอนเฉพาะสำหรับผู้ต้องขังใหม่ที่เข้าสู่เรือนจำเป็นครั้งแรก เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงได้ปรับตัวให้เกิดความคุ้นเคยกับผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ และเรือนจำ ก่อนที่จะมีกระบวนการจำแนกผู้ต้องขังหญิงในสัปดาห์ต่อไป

เรือนนอน พื้นที่เรือนนอนเป็นอีกพื้นที่หนึ่งในเรือนจำที่มีความสำคัญต่อชีวิตผู้ต้องขังหญิง เรือนนอนจะมีลักษณะเป็นห้องโถงโล่งกว้าง สำหรับให้ผู้ต้องขังหญิงปูที่นอนนอนในช่วงกลางวัน และในมุมหนึ่งของห้องจะมีห้องน้ำแบบเปิด มีกำแพงกันตึ๋งๆ พอให้ปิดบังการอูจจาหรือปัสสาวะเท่านั้น อดีตผู้ต้องขังหญิงได้บอกเล่าความรู้สึกของการนอนว่า 14 ชั่วโมงที่ต้องอยู่บนเรือนนอนเป็นช่วงเวลาที่ยาวนาน ร้อน อึดอัด และยากลำบาก โดยเฉพาะในช่วงที่อากาศร้อน ด้วยพื้นที่ที่จำกัดและจำนวนผู้ต้องขังหญิงที่ค่อนข้างแออัดยัดเยียด ทำให้ผู้ต้องขังแต่ละคนมีพื้นที่ของ

ตนเองในการนอนน้อยเพียงแค่ช่วงลำตัวชนกัน ในบางเรือนจำจะมีการจัดการพื้นที่นอนโดยขีดเส้นเป็นตาราง เพื่อกำหนดพื้นที่นอนเฉพาะของผู้ต้องขังหญิงแต่ละคน มิให้ล่วงล้ำเขตแดนของคนอื่น ในบางครั้งผู้ต้องขังหญิงมีจำนวนมาก การนอนจะมีลักษณะของการนอนเสียบขาหรือเอาขาเสียบกันเป็นแถวๆ เพื่อประหยัดพื้นที่ หรือแม้แต่ในฤดูหนาว การจำกัดอุปกรณ์ในการนอนที่อนุญาตให้มีเพียงผ้าบางๆ 3 ผืน เพื่อใช้ปูนอน ทำหมอน และห่ม ทำให้ผู้ต้องขังหญิงไม่สามารถจะนอนหลับได้อย่างเต็มที่ หรือบางคนก็อาจจะนอนไม่ได้เลย ทำให้ร่างกายอ่อนเพลียอยู่บ่อยครั้ง อย่างไรก็ตามในบางช่วงเวลา เรือนจำก็ยืดหยุ่นให้ผู้ต้องขังหญิงมีความสะดวกสบายมากขึ้น โดยอนุญาตให้ใช้ผ้าสำหรับนอนมากขึ้น การนอนจึงมักทำให้เกิดปัญหาทะเลาะเบาะแว้งกันมาก เนื่องจากการแย่งที่นอนในระหว่างลุกไปเข้าห้องน้ำกลางดึก การนอนดิ้นไปชนผู้ต้องขังหญิงคนอื่น การเกิดความรำคาญจากการส่งเสียงกรนหรือกัดฟัน หรือแม้แต่การเกิดปัญหาสุขภาพ เพราะโรคติดต่อทางผิวหนังและโรคติดต่ออื่นๆ ที่แพร่กระจายได้ง่ายในสภาวะที่อากาศไม่ถ่ายเท ร้อน และอับชื้น

จะเห็นได้ว่า พื้นที่การนอนเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่น่าสนใจเชิงวินัยของเรือนจำได้จัดการกระทำกับร่างกายของผู้ต้องขังหญิงให้เป็นร่างกายที่สยบยอมต่ออำนาจ ผ่านการเปลี่ยนร่างกายของผู้หญิงที่เคยมีอิสระในการนอน ด้วยการรังสรรค์พื้นที่นอน เวลานอน บรรยากาศการนอน อุปกรณ์การนอน สิ่งอำนวยความสะดวกในการนอน หรือแม้แต่ท่านอน ให้กลายเป็นร่างของผู้ต้องขังหญิงที่ต้องถูกลงโทษ ด้วยการลิดรอนสิทธิในการออกแบบการนอนของตนเองตามความปรารถนา ในพื้นที่เรือนนอนจึงเป็นพื้นที่ที่ผู้ต้องขังหญิงต้องยอมที่จะทำร่างกายของตนเองให้เป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดี ด้วยการเชื่อฟังกฎระเบียบของเรือนจำ แม้ว่าในพื้นที่ของการนอนจะทำให้ชีวิตต้องดำเนินไปด้วยความยากลำบากอย่างที่พวกเธอไม่เคยเผชิญมาก่อน สาวอดีตผู้ต้องขังหญิงคนหนึ่งได้เล่าถึงสภาพเรือนนอนตามประสบการณ์ของเธอเมื่อครั้งอยู่ในเรือนจำว่า

...บนห้อง 40 คน มีแค่พัดลมสองตัวกับห้องน้ำ ไม่ให้เอาของขึ้น หนังสือ หวี แป้ง กระຈก คือลำบาก บางทีเราก็อยากจะถอนรักแร้ ยากเอาแขนขึ้นไป บางทีหน้าร้อนก็อยากทาแป้งเย็น คนมันเยอะนอนติดกันนะ แล้วพัดลมแค่สองตัว ร้อนมาก อยู่ลำบาก เขาไม่ให้เอาน้ำราดตัว บางคนนอนใกล้ห้องน้ำ มันสุดๆ แต่เลือกไม่ได้ ถ้าได้นอนกลางห้องก็ดีไป คนที่มาใหม่จะเลือกไม่ได้ เขาให้นอนตรงไหนก็ตรงนั้น ตรงไหนว่างก็เข้าไปนอนเลย ไม่มีสิทธิ์เลือก แล้วผ้าที่ปูนอนนี่ คือเขาให้แค่สามผืน ปูนอนผืน ทำหมอนผืน ห่มผืน ทำหมอนกับห่มไม่มีปัญหาหรอก แต่ปูนอนนะมันแข็งเกินไป มันพื้นแบบนี้ละ ส่วนที่นอนก็แค่นี้ มันเป็นช่องๆ มีเส้นตีไว้ แต่เอาเข้าจริง ไม่ได้นอนช่องหนึ่งนะ ถ้าได้นอนช่องหนึ่งดีใจมากแล้ว ช่องที่ขีดยังไม่ได้นอนเลย ต้องเบียดกันเข้าไป แล้วนอนดิ้นนะ บางทีคนก็ตัวอ้วนตัวผอมนะ บางทีคนที่มานอนข้างเรา เขาก็ไม่ได้สะอาด เราก็พยายามไม่ไปใกล้เขา แต่ที่นอนเราเล็ก มันนอนได้แค่พลิกตะแคงซ้ายขวา นอนหงายได้ หน้าร้อน แขนจะติดกันนะ ถ้าหนาวมันก็หนาว เพราะต้องเปิดพัดลมทั้งคืน ปิดไม่ได้เพราะหายใจไม่ออก คนเยอะเกิน หนูไม่ชอบนะนอนแบบนี้ บางทีหันหน้าไปเจอ หน้าเขามันหรือปิดตาอะไรอย่างนี้ หนูลำบากใจ หลังๆมานอนเอาขาเสียบกัน แน่นมาก แล้วคนมันดิ้น มันโดนกัน ก็มีปัญหามาแบบว่า อย่ามาโดนฉันนะ ฉันตื่นอะไรอย่างนี้ ก็จะแบบไม่ให้โดนได้อย่างไร คนมันนอนด้วยกันเยอะมันติดกัน บางทีทะเลาะกันตีกันเลย เรื่องขาโดนกัน...

ที่สำคัญ เพื่อให้การควบคุมผู้ต้องขังหญิงของเรือนจำเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่ามากที่สุด ผู้ต้องขังหญิงจำเป็นที่ต้องอยู่ในสายตาของเจ้าหน้าที่ตลอดเวลาและต่อเนื่อง แม้กระทั่งในเวลานอน ในพื้นที่เรือนนอนจึงถูกจัดวางให้เป็นพื้นที่ของการใช้อำนาจในการสังเกตและตรวจตราที่สำคัญอีกพื้นที่หนึ่ง แต่ด้วยความที่เป็นพื้นที่ที่ผู้ต้องขังหญิงอยู่ร่วมกันจำนวนมากและเป็นเวลายาวนาน ซึ่งเจ้าหน้าที่ของเรือนจำไม่เพียงพอต่อการควบคุม เรือนจำจึงกำหนดให้เรือนนอนหนึ่งๆ มี “แม่ห้อง” เป็นหัวหน้าเรือนนอนนั้นๆ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากสมาชิกในเรือนนอนและได้รับความเห็นชอบจากเจ้าหน้าที่ของเรือนจำ ในฐานะที่เป็นผู้ต้องขังหญิงที่มีความประพฤติดี เป็นที่น่าไว้วางใจ อาวุโส และสามารถเป็นหูเป็นตาแทนเจ้าหน้าที่ได้ เพื่อให้แม่ห้องเป็นผู้ควบคุมความประพฤติของลูกห้องไม่ให้เกิดปัญหาทะเลาะวิวาทกันขึ้น ในระหว่างช่วงเวลาที่ผู้ต้องขังหญิงต้องอยู่บนเรือนนอน หากปรากฏว่ามีเรื่องทะเลาะกันระหว่างผู้ต้องขังหญิง แม่ห้องจะเป็นผู้มีสิทธิ์ขาดในการว่ากล่าวตักเตือนและไกล่เกลี่ยคู่กรณีให้เรื่องราวสงบลง แต่หากเรื่องราวลุกลามใหญ่โตเกินกำลัง แม่ห้องก็จะรายงานต่อเจ้าหน้าที่เรือนจำ เพื่อดำเนินการไต่สวนความผิดต่อไป ซึ่งอาจจะส่งผลให้ผู้ต้องขังหญิงที่มีเรื่องกันต้องถูกบันทึกประวัติ ถูกลงโทษ หรือลดชั้นได้ ฉะนั้น แม่ห้องจึงเป็นคนที่ผู้ต้องขังหญิงคนอื่นให้การยอมรับ เกรงกลัว และเชื่อฟังคำสั่ง ที่สำคัญผู้ต้องขังหญิงที่จะเป็นแม่ห้องได้ต้องมีความสัมพันธ์อันดีเจ้าหน้าที่ เนื่องจากแม่ห้องจะต้องพร้อมรายงานสถานการณ์ ปัญหา และสิ่งที่เกิดขึ้นให้แก่เจ้าหน้าที่ฟังโดยละเอียด แม่ห้องจึงเป็นเสมือนเครื่องมือของเรือนจำในการจับจ้องสอดส่องพฤติกรรมผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเอง นอกจากนี้แม่ห้องยังมีหน้าที่ในการจัดยอดอาหารหรือข้าวของเครื่องใช้ที่ผู้ต้องขังหญิงต้องการจะซื้อในแต่ละวันส่งให้ร้านค้าสหกรณ์อีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้น การสังเกตอย่างเป็นลำดับชั้นในเรือนนอนยังให้อำนาจแก่แม่ห้องในการเลือกรองหัวหน้าห้องมาทำหน้าที่ช่วยเหลืองาน และเป็นหูเป็นตาให้แม่ห้องในการสอดส่องผู้ต้องขังหญิงอีกทอดหนึ่ง รวมไปถึงการจัดให้มีระบบเวรกลางคืน โดยในแต่ละคืนบนเรือนนอนผู้ต้องขังหญิงทุกคนจะต้องผลัดเปลี่ยนกันมาเข้าเวรหรือหนึ่งเวรคนละ 1 ชั่วโมงสลับสับเปลี่ยนกันไป เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงได้จับจ้องผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเองอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา

แดนสุทกรรม แดนสุทกรรมหรือโรงอาหารหรือโรงเลี้ยง คำเรียกติดปากในหมู่ผู้ต้องขังหญิง เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ โดยเป็นพื้นที่ของการกินอาหาร ทั้งมื้อเช้า กลางวัน และเย็นของผู้ต้องขังหญิง พื้นที่สุทกรรมจะแบ่งออกเป็นสองส่วนย่อย นั่นคือ ส่วนของโรงครัวสำหรับทำและปรุงอาหารเลี้ยงผู้ต้องขังทั้งหมด รวมไปถึงเจ้าหน้าที่ของเรือนจำ และส่วนของกองจัดเลี้ยงสำหรับจัดเตรียมอาหาร ขนส่ง เสิร์ฟ ตักอาหาร ล้างภาชนะ และอำนวยความสะดวกอื่นๆ ในกรณีของโรงครัวในเรือนจำจังหวัดที่มีใช้ทัศนสถานหญิงกลางหรือเรือนจำกลาง อาหารจะเป็นหน้าที่ของแดนชาย ซึ่งผู้ต้องขังชายจะทำหน้าที่ในการประกอบอาหารเลี้ยงผู้ต้องขังหญิง โดยเมื่อทำอาหารเสร็จจะล่ำเลี้ยงอาหารใส่ภาชนะขนาดใหญ่มาส่งให้ผู้ต้องขังหญิงที่ประตูแดนหญิง ที่เป็นเช่นนี้อาจจะเนื่องมาจากการทำอาหารเป็นงานที่ต้องใช้แรงงานคนจำนวนมากและใช้แรงมาก แต่สำหรับคุณภาพและรสชาติอาหารแล้วนั้น จากการพูดคุยกับอดีต

ผู้ต้องขังหญิงพบว่า อาหารที่ส่งมาจากแดนชายจะเน้นปริมาณมากกว่าคุณภาพ ไม่สะอาด ไม่พิถีพิถันในการทำ และรสชาติไม่ถูกปาก อย่างไรก็ตาม สำหรับผู้ต้องขังหญิงที่มีเงินในบัญชี เรือนจำก็เปิดโอกาสให้สามารถซื้ออาหารรับประทานเอง โดยการสั่งอาหารจากร้านค้าสหกรณ์ หรือกองงานโรงครัวของผู้ต้องขังหญิงในแดนหญิงที่มีขนาดเล็กกว่าโรงเลี้ยงของผู้ต้องขังชาย ซึ่งจะทำอาหารหรือขนมจำหน่ายให้แก่ผู้ต้องขังหญิง และส่งไปขายที่ร้านค้าสวัสดิการของเรือนจำรวมทั้งแดนชายด้วย โดยมากแล้วอาหารที่ถูกทำขึ้นจากโรงครัวในแดนหญิงจะเป็นที่ชื่นชอบของผู้ต้องขังด้วยกันเอง ด้วยรสชาติความอร่อย ความสะอาด และความพิถีพิถันมากกว่าอาหารจากโรงเลี้ยงของผู้ต้องขังชาย แต่ก็มีเพียงผู้ต้องขังหญิงส่วนน้อยเท่านั้นที่จะมีความพร้อมและมีเงินในบัญชีมากพอที่จะสามารถซื้ออาหารรับประทานได้ทุกมื้ออาหารในทุกวัน

...มันโคตรจะแย่ บางทีมีหนอน มีหญ้า แผลง หินแข็งๆ อันนี้ธรรมดาเนาะ คือเห็นเป็นประจำ เหมือนเขาทำมาเลี้ยงคนเยอะ แล้วทำยังงี้ก็ได้ บางคนก็กินไม่ลง แต่เราก็ต้องกินนะ ไม่งั้นอดตาย รสชาติไม่ต้องถามถึง หาความอร่อยไม่ได้ เขาเรียกว่ากินกันตาย...

คำบอกเล่าของอดีตผู้ต้องขังหญิงข้างต้นคนนี้ สะท้อนให้เห็นความพยายามอย่างที่สุดในการกินอาหารจากโรงเลี้ยง ซึ่งเธอไม่มีทางเลือกใดๆ นอกเหนือไปต้องกินและพยายามกินอาหารของเรือนจำด้วยความรู้สึกละแ่นและพะอืดพะอมในทุกวันและทุกมื้ออาหาร แต่เพราะความเป็นผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำที่กำลังอยู่ระหว่างการลงโทษทัณฑ์ วินัยของเรือนจำได้กำกับให้เธอต้องกินอาหารเหล่านั้น เพื่อความอยู่รอดของชีวิตโดยไม่มีทางเลือก แม้ว่าประเภทอาหาร ลักษณะอาหาร รสชาติอาหาร และสุขลักษณะของอาหารจะแย่มากเพียงใดก็ตาม โดยที่ผู้ต้องขังหญิงไม่สามารถที่จะกำหนดรายการอาหารตามความปรารถนาของตนเองได้ ทั้งนี้เพราะเรือนจำจะเป็นผู้กำหนดรายการอาหารแต่ละมื้อในแต่ละวันตามนโยบายของเรือนจำ แม้ในบางครั้งเรือนจำจะเปิดโอกาสให้มีการสำรวจความเห็นเกี่ยวกับอาหารที่ผู้ต้องขังหญิงต้องการจะรับประทาน แต่ส่วนใหญ่แล้วก็จะไม่บังเกิดผลมากนัก ด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณและการบริหารจัดการของเรือนจำ นอกจากนี้ผู้ต้องขังหญิงยังถูกควบคุมการกินอาหารภายในพื้นที่นี้ ด้วยการกำหนดวิธีการกินอาหารที่มีรูปแบบตายตัว โดยให้ผู้ต้องขังหญิงปฏิบัติตามแบบเดียวกันทั้งหมด เพื่อให้ง่ายต่อการควบคุมดูแล กล่าวคือเรือนจำบางแห่งอาจให้ผู้ต้องขังหญิงนั่งกินอาหารเป็นโต๊ะยาวเรียงกันไป โต๊ะละ 4-6 คน โดยให้ผู้ต้องขังหญิงเรียงแถวตามลำดับก่อนหลัง แล้วเดินเรียงแถวเข้าไปนั่งตามโต๊ะที่ถูกจัดไว้แล้ว พร้อมอาหารที่วางอยู่กลางโต๊ะ โดยที่ผู้ต้องขังหญิงไม่สามารถเลือกที่นั่งของตนเองได้ตามความปรารถนาหรือในบางเรือนจำก็ให้ผู้ต้องขังหญิงเรียงแถวตามลำดับความไว แล้วเดินเรียงแถวถือถาดอาหารหรือถาดหลุมที่เป็นภาชนะใส่อาหาร เข้ามารับอาหารจากกองเลี้ยงที่เป็นคนตักเสิร์ฟ ไปนั่งรับประทานตามโต๊ะที่เรือนจำจัดไว้ให้ในโรงเลี้ยง ซึ่งกระบวนการทั้งหมดภายในพื้นที่สุททกรรมนี้จะเกิดขึ้นภายใต้การจับจ้องและตรวจตราของเจ้าหน้าที่เรือนจำและหัวหน้ากองเลี้ยง เพื่อควบคุมดูแลผู้ต้องขังหญิงในระหว่างเวลารับประทานอาหาร และเป็นการป้องกันการกระทำความผิดหรือมีปัญหา

กันระหว่างผู้ต้องขังหญิง ฉะนั้น การตกเป็นผู้ที่อยู่ในสายตาของเจ้าหน้าที่ตลอดเวลา จึงทำให้ผู้ต้องขังหญิงต้องปฏิบัติตามระเบียบของเรือนจำโดยไม่ฝ่าฝืน มิเช่นนั้นแล้วอาจจะทำให้ถูกกล่าวหาว่าลักต่อน หรือถูกลงโทษ หรือถูกลดชั้นได้หากเกิดปัญหาร้ายแรงขึ้น

แดนฝึกอาชีพ พื้นที่งานและการฝึกอาชีพเป็นพื้นที่ที่เข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังหญิง เมื่อเวลาในสัปดาห์แรกของการเป็นน้องใหม่ในเรือนจำได้สิ้นสุดลง สัปดาห์ที่สองเริ่มต้นขึ้นด้วยการจัดจำแนกผู้ต้องขังหญิงออกไปสู่หน่วยงานหรือกองงานต่างๆ ที่เรือนจำมีอยู่ภายใต้ฐานคิดของการปรับเปลี่ยนผู้ต้องขังที่เคยกระทำความผิดให้กลายเป็นพลเมืองดีของสังคมตามหลักอาชญาวิทยา ซึ่งหมายความว่าผู้ที่มีความสามารถในการทำงานหรือประกอบอาชีพสุจริตที่สามารถจะสร้างรายได้และความมั่นคงให้แก่ตนเอง ภายในเรือนจำจึงมีพื้นที่ของแดนฝึกอาชีพหรือโรงงาน โดยมีเจตจำนงให้ผู้ต้องขังชายและหญิงต้องเข้าฝึกอาชีพและสร้างทักษะตนเองตามที่เรือนจำได้จัดไว้ให้ แดนฝึกอาชีพจึงเป็นพื้นที่ของการประกอบสร้างตัวตนใหม่ให้แก่ผู้ต้องขังหญิงผ่านอำนาจเชิงบวกในการสร้างทักษะอาชีพที่สอดคล้องไปตามอำนาจ ความรู้อาชญาวิทยา และความจริงของเรือนจำ นอกจากนั้นในบางเรือนจำ แดนฝึกอาชีพยังอาจครอบคลุมไปถึงการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ต้องขัง โดยการแบ่งพื้นที่ย่อยออกเป็นแดนการศึกษา เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงได้พัฒนาตนเองด้วยการศึกษาหาความรู้หรือเรียนหนังสือในระดับชั้นที่ต้องการ ทั้งความรู้พื้นฐานเพื่อการอ่านออกเขียนได้จนถึงความรู้ในระดับปริญญาตรี รวมไปถึงการอบรม การประชุม หรือฝึกปฏิบัติต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการเรียนการสอนที่อาศัยผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเอง โดยอาจมีครูหรืออาจารย์หรือวิทยากรจากภายนอกมาร่วมสอนในบางโอกาส

อย่างไรก็ดี การใช้อำนาจของเรือนจำที่อาศัยความรู้ทางอาชญาวิทยาในพื้นที่ของงานและการฝึกอาชีพเพื่อสร้างคนดีที่มีอาชีพมั่นคงนี้ ยังเป็นการใช้อำนาจร่วมไปกับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ซึ่งยืนอยู่บนฐานคิดของการแบ่งงานตามเพศที่มองงานของหญิงและชายอย่างแยกขาดจากกันตามคำอธิบายของความเป็นหญิงและความเป็นชายที่ถูกส่งผ่านกันมาในการรับรู้ของสังคม งานของผู้หญิงจึงหนีไม่พ้นงานที่อาศัยสติปัญญาและทักษะความสามารถน้อยกว่า ในขณะที่งานของผู้ชายเป็นงานที่ต้องฝึกปรือฝีมือและทักษะความสามารถอย่างสูง ทำให้ในท้ายที่สุดงานของผู้ต้องขังหญิงกลายเป็นงานที่มีคุณค่าน้อย ไม่สะท้อนฝีมือและความสามารถของผู้ทำ และไม่เป็นชิ้นงานที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ผู้ต้องขังหญิง ซึ่งโดยนัยนี้งานที่ว่าจึงไม่สามารถตอบสนองการพัฒนาตนเองของผู้ต้องขังหญิง โดยเฉพาะเมื่อผู้ต้องขังหญิงปรารถนาจะนำทักษะความสามารถจากงานในเรือนจำไปใช้ในการประกอบอาชีพเมื่อพ้นโทษ ฉะนั้น งานของเรือนจำจึงเป็นงานที่ถูกจัดวางให้ผู้ต้องขังหญิงได้เลือกทำ ภายในบริบทของงานเล็กๆ น้อยๆ ที่ไม่สามารถจะสร้างทักษะความสามารถให้แก่ผู้ต้องขังหญิงได้อย่างแท้จริง มากไปกว่านั้นในการจัดจำแนกงาน เรือนจำจะมีกระบวนการในการซักถามประวัติการทำงานของผู้ต้องขังหญิงแต่ละบุคคลว่าเคยทำงานอะไรมาบ้าง มีความรู้อะไร ในระดับไหน มีความสามารถพิเศษอะไรบ้าง และปรารถนาจะทำงานอะไรในเรือนจำ หากแต่ในความเป็นจริงที่เกิดขึ้นนั้น หน่วยงานต่างๆ ในเรือนจำค่อนข้างจะมีผู้ต้องขังหญิงที่ทำงานอยู่เกือบเต็ม

อัตรา โอกาสในการเลือกงานของผู้ต้องขังหญิงจึงดูจะไม่มี ความหมายต่อการได้งานหรือฝึกอาชีพมากนัก ตรงกันข้ามเรือนจำมักจะจัดให้ผู้ต้องขังหญิงได้ทำงานในหน่วยงานที่ต้องการแรงงานในปริมาณมาก ๆ เพื่อให้ผลิตชิ้นงานจำนวนมาก ส่งออกขายนอกเรือนจำตามที่ท้องตลาดต้องการ ผู้ต้องขังหญิงจึงแทบจะไม่มีทางเลือกในการทำงานหรือฝึกอาชีพมากนัก

หรือแม้แต่ในกระบวนการทำงานก็ตาม ผู้ต้องขังหญิงมิได้อยู่ในฐานะที่เป็นผู้ที่สามารถออกแบบหรือสร้างสรรค์งานของตนเองได้ตามความปรารถนา หากแต่พื้นที่งานและการฝึกอาชีพยังสะท้อนให้เห็นการใช้อำนาจกำกับควบคุมร่างกายของผู้ต้องขังหญิง ผ่านกระบวนการทำงานทั้งในภาคทฤษฎีและปฏิบัติให้ผู้ต้องขังหญิงกลายเป็นแรงงานที่ดีของเรือนจำ ด้วยการกำหนดวิธีการทำงาน ชั่วโมงการทำงาน มาตรฐานชิ้นงาน รายได้จากชิ้นงาน หรือแม้แต่จำนวนชิ้นงานที่ผู้ต้องขังหญิงต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด โดยงานแต่ละประเภทจะมีหัวหน้างานหรือหัวหน้ากองงานเป็นผู้ควบคุมแทนเจ้าหน้าที่ซึ่งจะทำหน้าที่ควบคุมหัวหน้างานอีกทอดหนึ่ง ฉะนั้นงานทุกชิ้นที่ผ่านมือผู้ต้องขังหญิงจึงต้องได้รับการตรวจสอบคุณภาพตามมาตรฐานของเรือนจำจึงจะถือว่าใช้ได้ และถูกนับเป็นชิ้นงานที่สร้างรายได้ให้กับผู้ต้องขังหญิง โดยในส่วนของรายได้ที่ผู้ต้องขังหญิงจะได้รับนั้นมีลักษณะเป็นเงินปันผลที่ถูกคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ตามจำนวนชิ้นงานที่ผู้ต้องขังหญิงทำได้ ซึ่งเป็นรายได้ที่ไม่มากมายนัก ดังเช่นที่ราตรีเล่าถึงงานในเรือนจำของเธอว่า

...ทำงานไม่ได้อะไรเลย มันน้อยมาก อย่างหนูปักผ้านะ ทำแทบตาย ได้ไม่กี่สิบ อย่างแก่งก็ร้อยสองร้อย ขนาดว่าทำตลอด มากที่สุดก็สามร้อยนะที่เคยเห็น ถ้าจะหวังจะทำงานเอาเงินมาใช้จ่าย ลืมไปเลย แต่หนูก็ทำนะ มันก็เป็นงานที่เราพอทำได้ ดีกว่าอยู่เปล่าๆ ให้ทำเราก็ทำ ทำๆไป...

แดนพยาบาล แดนพยาบาลหรือแดนผู้ป่วยเป็นพื้นที่ของการรักษาพยาบาลหรือบรรเทาอาการเจ็บป่วยของผู้ต้องขังหญิงที่มีปัญหาสุขภาพ ซึ่งเรือนจำส่วนใหญ่แล้วจะเป็นเพียงสถานพยาบาลขนาดเล็กที่ไม่ได้มีความพร้อมมากนัก ไม่มีบุคลากรทางการแพทย์หรืออุปกรณ์ทางการแพทย์ที่ครบครัน ทำให้มีข้อจำกัดในการรองรับผู้ต้องขังหญิงที่มีปัญหาสุขภาพ ยกเว้นเรือนจำที่มีขนาดใหญ่ซึ่งแดนพยาบาลจะมีความพร้อมมากกว่า แต่สำหรับเรือนจำขนาดเล็กหรือเรือนจำต่างจังหวัด แดนพยาบาลอาจจะเป็นแค่อาคารพยาบาลเล็กๆ หรือห้องพยาบาลที่อยู่ภายในแดนหญิงและแดนชายแยกกัน ทำให้โดยมากแล้ว การรักษาพยาบาลอาการเจ็บป่วยของผู้ต้องขังหญิงจึงเป็นเรื่องของโรคอายุรกรรมทั่วไปที่ไม่รุนแรง สามารถจะใช้ยาสามัญประจำบ้านบรรเทาอาการเจ็บป่วยได้ เช่น โรคหวัด โรคหิด ปวดท้อง ตัวร้อนเป็นไข้ เป็นต้น โดยแดนพยาบาลในเรือนจำขนาดเล็กจะมีเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นพยาบาลวิชาชีพเพียง 1-2 คน หรือในบางครั้งบางคราวอาจจะไม่มีเลย มีเพียงผู้ต้องขังหญิงที่ทำงานในกองงานพยาบาลทำหน้าที่จ่ายยาให้แก่ผู้ต้องขังหญิงด้วยตนเอง ซึ่งหลายครั้งก็ทำให้เกิดปัญหาการกักตุนยาไว้สำหรับผู้ต้องขังหญิงที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ส่วนผู้ต้องขังหญิงที่ไม่สนิทสนมก็มักจะถูกปฏิเสธเมื่อมาขอยา ยารักษาโรคจึงเป็นสิ่งที่ผู้ต้องขังหญิงต้องการและหวงแหนไว้ใช้ในคราวจำเป็น นอกจากนั้นในพื้นที่งานพยาบาลโดยเฉพาะในเรือนจำ

ขนาดเล็กจะมีแพทย์หมุนเวียนมาตรวจสุขภาพเฉพาะในวันเวลาที่เรือนจำกำหนด ราวสัปดาห์ละ 2 ครั้ง เมื่อผู้ต้องขังหญิงคนใดมีความต้องการจะพบแพทย์ก็ต้องมาลงชื่อไว้ก่อน และมาให้แพทย์ตรวจในวันและเวลาที่กำหนดเท่านั้น เพราะหากจะเจ็บป่วยนอกเวลา ก็ไม่สามารถจะเข้ารับการรักษาได้นอกจากเสียจากว่าจะมีอาการรุนแรงมากจริง ๆ ซึ่งเรือนจำจะนำตัวผู้ต้องขังหญิงออกไปรักษายังสถานพยาบาลหรือโรงพยาบาลภายนอก แต่ก็มีขั้นตอนที่ต้องใช้เวลานานในการเตรียมเอกสารหลักฐาน รวมไปถึงการจัดหาเจ้าหน้าที่ควบคุมตัวออกไป เจ้าหน้าที่ 2 คนต่อผู้ต้องขังหญิง 1 คน ทำให้เสียงของผู้ต้องขังหญิงหลายคนสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดของเรือนจำและความไม่พร้อมในการรักษาพยาบาลในลักษณะเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็น เรื่องของบุคลากรทางการแพทย์ที่ขาดแคลนและไม่ได้อยู่ประจำในแดนพยาบาล การวินิจฉัยที่ไม่ละเอียดรอบคอบและไม่ใส่ใจในความเจ็บป่วยของบุคลากรทางการแพทย์อย่างจริงจัง รวมไปถึงการขาดแคลนยาเฉพาะโรคอื่นๆ ที่นอกเหนือไปจากยาสามัญประจำบ้านทั่วไป

...ป่วยไม่ได้นะพี่ ถ้าป่วยเราแยะ อะไรก็ไม่มี เป็นอะไรก็ให้แต่พารา พารา และพารา อยู่ในนั้น เราเป็นผู้ต้องขัง เราเรียกร้องอะไรไม่ได้ ป่วยก็ต้องทน ทางที่ดีไม่ป่วยดีกว่า สำคัญในนั้นอย่าป่วยเป็นอันขาด เคยมีคนป่วยจนตายในนั้น ป่วยจนตาย นึกกลัวมาก ถ้าเกิดเราป่วย แล้วเราตายละ เราก็ไม่ได้กลับไปเห็นหน้าแม่ มันไม่ได้...

ฉะนั้น สำหรับผู้ต้องขังหญิงแล้ว พื้นที่ของการรักษาพยาบาลหรือแดนพยาบาลเป็นอีกพื้นที่หนึ่งในการใช้อำนาจควบคุมผู้ต้องขังหญิงของเรือนจำ และตอกย้ำให้ผู้ต้องขังหญิงเป็นผู้ต้องขังหญิงโดยสมบูรณ์มากขึ้น ผ่านกระบวนการรักษาพยาบาลในแบบผู้ต้องขังหญิง ซึ่งเต็มไปด้วยข้อจำกัดมากมายแตกต่างจากภายนอก พื้นที่เรือนจำจึงไม่ใช่พื้นที่ที่เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังหญิงเจ็บป่วยได้ ตลอดช่วงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงจึงต้องพยายามป้องกันตนเองไม่ให้เจ็บไข้ได้ป่วย พยายามรักษาสุขภาพให้มากที่สุด และหากเริ่มมีอาการเจ็บป่วยเกิดขึ้นก็ต้องพยายามรักษาตนเองให้หายโดยเร็ว เพราะหากเจ็บป่วยแล้ว ย่อมหมายถึงการไม่ได้รับการรักษาที่ทันทั่วถึง การไม่ได้รับความใส่ใจในการรักษา หรือแม้แต่การรักษาไม่ตรงโรค อันอาจนำมาซึ่งการเจ็บป่วยร้ายแรงและลุกลามเป็นอันตรายต่อชีวิตได้

ลานอาบน้ำและซักผ้า การจัดระบบพื้นที่ในอาณานิคมของเรือนจำยังจัดให้มีพื้นที่อีกส่วนหนึ่งไว้สำหรับผู้ต้องขังหญิงในการทำความสะอาดร่างกายและเสื้อผ้าอาภรณ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่รับใช้อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ เพื่อสร้างร่างกายผู้หญิงให้มีความสะอาดสะอ้าน สวยงาม มีสุขอนามัยและสุขภาพดี แต่การอาบน้ำของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำนั้น กลับถูกจำกัดอยู่ภายใต้ระบบเรือนจำที่มีเจตจำนงในการใช้อำนาจเชิงวินัยลงโทษทัณฑ์ต่อร่างกายผู้ต้องขังหญิง และสร้างร่างกายที่วอนสอนง่ายจากการทำกิจวัตรประจำวันในเรือนจำขึ้นมาทดแทน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอาบน้ำ ในเรือนจำจะจัดให้มีพื้นที่ลานอาบน้ำ ซักผ้า และตากผ้า ซึ่งมีลักษณะเป็นลานโล่งๆ ขนาดใหญ่ที่จัดไว้ให้ผู้ต้องขังหญิงทุกคนใช้ร่วมกัน ในส่วนของลานอาบน้ำ แต่ละเรือนจำจะมีความแตกต่างกัน บาง

เรือนจำจะเป็นอ่างอาบน้ำขนาดใหญ่หลายอ่างเรียงตัวต่อกันบริเวณกึ่งกลางลาน เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงทุกคนสามารถเข้ามายืนอาบน้ำได้โดยรอบ บางเรือนจำลานอาบน้ำจะถูกแบ่งออกเป็นแถวๆ แต่ละแถวถูกแบ่งออกเป็นช่องๆ แต่ละช่องจะมีฝักบัวติดผนังให้ผู้ต้องขังหญิงได้เรียงแถวเข้ามาอาบน้ำได้ บางเรือนจำการอาบน้ำของผู้ต้องขังหญิงจะมีลักษณะคล้ายกับการอาบน้ำจากฝักบัว หากแต่น้ำจะถูกปล่อยออกมาจากท่อที่ถูกต่อยื่นออกมาจากผนัง เพื่อปล่อยน้ำให้ผู้ต้องขังหญิงได้อาบ โดยแต่ละช่องอาบน้ำจะมี 2 ท่อ คือ ท่อบนเพื่อชำระล้างร่างกายท่อนบนและท่อล่างเพื่อชำระล้างร่างกายท่อนล่าง เมื่อถึงเวลาอาบน้ำ ผู้ต้องขังหญิงทุกคนจะต้องเตรียมตัวให้พร้อมมายังลานอาบน้ำ โดยการนุ่งผ้าถุงกระโจมออกมาพร้อมกับอุปกรณ์การอาบน้ำ ได้แก่ ชัน สบู่ แปรงสีฟัน ยาสีฟัน แชมพู ครีมนวดผม เพื่อให้สามารถอาบน้ำได้อย่างสะอาดและทันเวลาภายใต้กฎของเรือนจำ ซึ่งจำกัดช่วงเวลาของการอาบน้ำให้ผู้ต้องขังหญิงอาบน้ำได้เพียงวันละ 2 รอบคือ รอบเช้าและรอบบ่าย แต่หากอยู่ในช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์ขาดแคลนน้ำ เรือนจำจะสูบน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติมาให้ผู้ต้องขังหญิงใช้ และอนุญาตให้อาบน้ำได้เพียงวันละ 1 ครั้ง หรือหากขาดแคลนน้ำมากจริงๆ ก็จะไม่อนุญาตให้ผู้ต้องขังหญิงอาบน้ำ โดยจะอนุญาตให้เพียงล้างหน้าแปรงฟันเท่านั้น เพื่อเป็นการประหยัดน้ำสำหรับใช้ในส่วนอื่นๆ ของเรือนจำ ไม่เพียงเท่านั้นในส่วนของปริมาณน้ำก็เช่นกัน เรือนจำจะกำหนดให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถใช้ได้ในปริมาณที่จำกัดต่อการอาบน้ำหรือซักผ้าแต่ละครั้ง โดยวิธีการเปิด-ปิดฝักบัวหรือก๊อกน้ำในทันทีเมื่อครบกำหนดเวลา ไม่ว่าผู้ต้องขังหญิงจะอาบน้ำและซักผ้าเสร็จหรือไม่ก็ตาม ในพื้นที่ของการอาบน้ำจึงปรากฏให้เห็นภาพของผู้ต้องขังหญิงที่มีฟองสบู่เต็มตัวหรือมีฟองแชมพูเต็มศีรษะอยู่อย่างต่อเนื่อง ด้วยข้อจำกัดของปริมาณน้ำดังกล่าว ทำให้ในพื้นที่ของการอาบน้ำและซักผ้ามักจะเกิดปัญหาระหว่างผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเอง โดยอาจจะแย่งน้ำกัน ลัดคิวอาบน้ำ มีปากเสียงกัน หรือทำร้ายร่างกายกัน จนนำไปสู่การถูกตักเตือน ถูกลงโทษ หรือลดชั้น

...อาบน้ำนี้เรียกไม่ถูกนะ เรียกวิ่งผ่านน้ำจะดีกว่า คือพอต่อแถวเข้าไปอาบน้ำแล้ว น้ำมันน้อยมาก ๆ ไหลเบา ๆ โทษนะ ไหลเบา กว่านี้ซะอีก อาบยังไวกี่ไม่สะอาด แล้วพอเข้าไปได้แป๊บเดียว ก็หมดเวลาแล้ว เราต้องออกให้คนอื่นเข้ามาอาบต่อ บางคนต่อแถวสองสามรอบ มันไม่ไหวจริง ๆ น้ำเนี่ยก็บางที่แดงเลย เราเลยต้องพยายามหาน้ำดี ๆ อาบไป แล้วให้อาบน้ำวันละ 2 ครั้ง ให้อ่อนปายนี้สิ พอขึ้นนอนแล้ว คนเยอะ มันร้อน เราอาบน้ำไม่ได้นะ ไม่ให้อาบน้ำ อาบตั้งแต่บ่าย 3 จบเลย...

คำบอกเล่าของอดีตผู้ต้องขังหญิงข้างต้นสะท้อนให้เห็นการกำกับควบคุมตนเองของผู้ต้องขังหญิงผ่านพื้นที่ของการอาบน้ำ ภายใต้ข้อจำกัดในเรื่องเวลาของการอาบน้ำ คุณภาพน้ำ และปริมาณน้ำ ผู้ต้องขังหญิงได้ถูกจัดกระทำให้กลายเป็นร่างกายที่สยบยอมในการอาบน้ำ ซึ่งเดิมเธอเคยสามารถที่จะอาบน้ำได้ตามความปรารถนา แต่ทันทีที่ก้าวเข้าสู่เรือนจำสถาบันแห่งวินัยและการลงโทษทัณฑ์ อำนาจในเรือนจำได้ทำให้เธอตกเป็นผู้ที่ต้องกำกับร่างกายของตนเองให้สามารถอาบน้ำในเรือนจำได้ การอาบน้ำในเวลาจำกัด พื้นที่ที่จำกัด ปริมาณน้ำที่จำกัด หรือคุณภาพน้ำที่ไม่สะอาด มีกลิ่น และมีสีที่แปลกประหลาดไป ทำให้ผู้ต้องขังหญิงต้องเผชิญกับความยากลำบากใน

การอาบน้ำ โดยที่เธอเองก็ไม่อาจจะปฏิเสธได้ นอกจากการจ่ายอมที่จะปฏิบัติตนไปตามกฎระเบียบของเรือนจำและสิ่งที่เรือนจำจัดให้ เพื่อให้สามารถชำระล้างร่างกายให้สะอาดที่สุดเท่าที่จะทำได้

ในส่วนของการซักผ้า ผู้ต้องขังหญิงจะต้องนำผ้าของตนเองมาซักในพื้นที่ลานซักผ้า เรือนจำบางแห่งอาจจะกำหนดให้มีช่วงเวลาของการซักผ้าได้วันละ 2 ครั้ง แต่ในบางแห่งก็อาจจะอนุญาตให้เพียงครั้งเดียวขึ้นกับนโยบายของเรือนจำ ซึ่งโดยปกติแล้วในวันหนึ่งๆ ผู้ต้องขังหญิงจะต้องซักชุดหลวง 1 ชุด ชุดนอน 1 ชุด รวมไปถึงเสื้อชั้นในและกางเกงชั้นใน ส่วนพื้นที่ของการตากผ้า แต่ด้วยเวลาอันจำกัด นอกเหนือจากที่ผู้ต้องขังหญิงต้องเร่งรีบทำเวลาในการอาบน้ำแล้ว ในช่วงเวลาที่เรือนจำกำหนดนี้ ผู้ต้องขังหญิงยังต้องซักผ้า ตากผ้า และแต่งตัวให้เสร็จก่อนที่จะไปกินอาหารที่โรงเลี้ยง ผู้ต้องขังหญิงส่วนหนึ่งจึงเลือกที่จะไม่ซักผ้าด้วยตนเอง เพราะข้อจำกัดในเรื่องเวลา ปริมาณน้ำ และการดูแลผ้าในส่วนของการตาก ซึ่งต้องคอยระมัดระวังไม่ให้ผ้าหาย เนื่องจากภายในเรือนจำจะพบการขโมยของส่วนตัว รวมไปถึงเสื้อผ้าอยู่เป็นประจำ ผู้ต้องขังหญิงบางส่วนจึงใช้วิธีการในการจ้างซักผ้าและรีดผ้าจากผู้ต้องขังหญิงคนอื่นในลักษณะเป็นรายเดือนแทน

ที่สำคัญ ลานอาบน้ำและซักผ้าเป็นพื้นที่ภายใต้การกำกับควบคุมของผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ที่เป็นผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเอง ซึ่งส่วนมากแล้วจะได้รับความไว้วางใจจากเจ้าหน้าที่เรือนจำให้เป็นผู้ควบคุมการอาบน้ำและซักผ้าของผู้ต้องขังหญิงแทนตนเอง ทั้งในส่วนของการเปิดปิดน้ำ การเข้าแถวอาบน้ำ หรือแม้แต่การรักษาความสงบเรียบร้อยในระหว่างการอาบน้ำของผู้ต้องขังหญิง โดยนัยนี้ การอาบน้ำในเรือนจำหลายๆ ครั้งจึงไม่ได้เป็นไปโดยเสมอภาค แต่กลับขึ้นอยู่กับว่า ใครที่มีความสนิทสนมหรือมีความสัมพันธ์อันดีกับผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ก็สามารถจะได้อภิสิทธิ์ในการอาบน้ำมากกว่าคนอื่น เช่น ได้เวลาในการอาบน้ำมากกว่า ได้อาบน้ำในลำดับต้นๆ หรือได้ปริมาณน้ำมากกว่า นอกจากนั้นในพื้นที่อาบน้ำและซักผ้านี้ ยังเป็นพื้นที่ของการลงโทษสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่ฝ่าฝืนระเบียบของเรือนจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่กระทำผิดกฎของเรือนจำอย่างร้ายแรง เช่น การทำร้ายร่างกายกัน การติบอก ซึ่งจะต้องถูกลงโทษด้วยการล้างท่อระบายน้ำ ลอกท่อ ขัดอ่างอาบน้ำ ทำความสะอาดส้วม หรือแม้แต่การตักส้วม ซึ่งผู้ต้องขังหญิงค่อนข้างรังเกียจและไม่อยากทำ อันส่งผลให้ผู้ต้องขังหญิงต้องควบคุมตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยของเรือนจำอย่างเคร่งครัดนั่นเอง

พื้นที่เยี่ยมญาติ ตามระเบียบปฏิบัติของเรือนจำแล้ว อนุญาตให้ผู้ต้องขังหญิงมีการเยี่ยมญาติในสองลักษณะ นั่นคือ การเยี่ยมญาติปกติและการเยี่ยมญาติใกล้ชิด ในส่วนของการเยี่ยมญาติปกตินั้น ญาติของผู้ต้องขังหญิงสามารถจะเดินทางมาขอเยี่ยมผู้ต้องขังหญิงได้ทุกวันราชการ จันทร์ถึงศุกร์ ภายในช่วงเวลา 8.30-12.00 น. และ 13.00-15.00 น. โดยมีเวลาเยี่ยมประมาณ 15 นาที และในแต่ละวันผู้ต้องขังหญิงสามารถจะมีญาติมาเยี่ยมได้เพียง 1 คนเท่านั้น การเยี่ยมในลักษณะนี้จะเป็นการเยี่ยมที่ผู้ต้องขังหญิงและญาติสามารถจะพูดคุยกันได้ในระยะห่างๆ โดยผ่านกระจกหรือลูกกรงขวางกัน โดยไม่สามารถสัมผัสกันได้ ผู้ต้องขังหญิงที่มีญาติมาเยี่ยมในลักษณะนี้จึงสามารถคลายความคิดถึงที่มีต่อญาติ พ่อแม่ สามี หรือลูกได้เพียงแค่การเห็นหน้าและพูดคุยกันในเวลาอันสั้น โดยมีได้โอบกอดหรือแสดงความรักต่อกัน จนสามารถคลายความคิดถึงลงไปได้ อีกทั้ง

ในขณะที่พูดคุยกันนั้น ยังมีเจ้าหน้าที่หรือผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ยื่นสังเกตการณ์อยู่ใกล้ๆ เพื่อคอยระแวดระวังเรื่องราวที่ผู้ต้องขังหญิงจะพูดคุยกับญาติ ซึ่งต้องไม่พาดพิงหรือกระทบกระเทือนถึงเรือนจำหรือเจ้าหน้าที่ของเรือนจำ อันจะมีผลให้เรือนจำเสื่อมเสียภาพลักษณ์ที่ดีในสายตาของคนภายนอก ผู้ต้องขังหญิงส่วนใหญ่จึงให้ความสำคัญกับการเยี่ยมญาติในลักษณะนี้น้อยกว่าการเยี่ยมญาติใกล้ชิด ซึ่งจะมีขึ้นเพียงปีละ 1 ครั้ง ครั้งละ 1-3 ชั่วโมง หรือในบางปีก็อาจจะงดไปเพราะเงื่อนไขหรือความจำเป็นต่างๆ ของเรือนจำ การเยี่ยมญาติใกล้ชิดโดยมากแล้ว จะจัดให้มีขึ้นในพื้นที่โล่งเช่นสนามหญ้าของเรือนจำ เพื่อให้มีพื้นที่ในการนำอาหารหรือขนมมานั่งรับประทานร่วมกับผู้ต้องขังหญิง และสามารถทำกิจกรรมเล็กๆ น้อยๆ ร่วมกันได้ ด้วยเหตุนี้ การเยี่ยมญาติใกล้ชิดจึงเป็นช่วงเวลาแห่งการรอคอยสำหรับผู้ต้องขังหญิงทุกคน ที่จะมีโอกาสได้พบหน้าคนที่รัก ได้พูดคุยสัมผัส โอบกอด หยอกล้อ และแสดงออกซึ่งความรักความคิดถึงที่มีต่อกันอย่างเต็มที่ ผู้ต้องขังหญิงที่มีญาติมาขอเยี่ยมจึงเป็นเสมือนยาอายุวัฒนะหรือยาต่ออายุให้ชีวิตในเรือนจำสามารถดำเนินต่อไปได้ ทั้งยังเป็นช่องทางของการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวของตนเองไว้ ผิดกับผู้ต้องขังหญิงที่ไม่มีญาติมาเยี่ยม ซึ่งมักจะอยู่ในเรือนจำอย่างสิ้นหวังและไม่มีความสุขแบบคนที่ตายทั้งเป็น อดีตผู้ต้องขังหญิงคนหนึ่งเล่าถึงความรู้สึกของเธอที่มีต่อการเยี่ยมญาติว่า

...มันดีใจมาก ไม่รู้จะบอกยังไง แม่เอาลูกมาเยี่ยม ได้กอดเขา ได้หอมเขา ได้บอกเขาวานี้แม่นะ จำแม่ได้ไหม เขาก็มองหน้าเรา เหมือนว่าจำเราไม่ได้ แต่เขาก็ให้กอดนะ แต่ไม่สนิทใจเท่าไร เพราะเขาอยู่กับยาย ยายเลี้ยง เราเข้าใจ ไม่เสียใจนะ คือเราได้กอดเขาก็พอ น้ำตามันจะไหล ไม่ได้อยากให้เขาเข้ามาที่แบบนั้นนะ แต่พอแม่พามา เราก็ดีใจมาก เรอยากกอดเขาไว้แบบนี้ตลอดไป ตอนนั้นรอนะ รอได้ ออกไปกอดเขาเต็มๆ อีกซักที...

อย่างไรก็ตาม ในการเยี่ยมญาตินั้น เรือนจำไม่ได้อนุญาตให้ผู้ต้องขังหญิงทุกคนสามารถจะมีญาติมาเยี่ยมได้ ระบบการเยี่ยมญาติถูกจัดวางภายใต้การจำแนกแยกแยะประเภทผู้ต้องขังหญิงตามลำดับชั้นนักโทษที่ผู้ต้องขังหญิงดำรงอยู่ กล่าวคือ ผู้ต้องขังหญิงชั้นเลว ชั้นเลวมาก หรืออยู่ระหว่างการถูกลงโทษจะไม่ได้รับสิทธิ์ในการเยี่ยมญาติ ในขณะที่ผู้ต้องขังชั้นดีขึ้นไป เรือนจำจะอนุญาตให้สามารถเยี่ยมญาติได้ตามปกติ ผู้ต้องขังหญิงทุกคนที่ปรารถนาจะให้ญาติมาเยี่ยม จึงต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของเรือนจำอย่างเคร่งครัด และพยายามรักษาระดับชั้นนักโทษที่ดีของตนเองไว้

พื้นที่พักผ่อนหรือสันทนาการ นอกเหนือจากพื้นที่ที่ผู้ต้องขังหญิงใช้ในการทำงานและการดำเนินชีวิตประจำวันแล้ว พื้นที่ที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งที่มีความหมายต่อตัวผู้ต้องขังหญิงในช่วงเวลาที่นอกเหนือไปจากการทำงานในวันธรรมดาจันทร์ถึงศุกร์ นั่นคือ พื้นที่ของการพักผ่อนหย่อนใจหรือสันทนาการ โดยพื้นที่ของการพักผ่อนนี้จะเป็พื้นที่ที่เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังหญิงมีอิสระในการทำกิจกรรมได้มากกว่าพื้นที่อื่นๆ ของเรือนจำในฐานะพื้นที่ส่วนตัว ทั้งยังเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังหญิงได้ผ่อนคลายความเครียดจากการใช้ชีวิตภายใต้กฎระเบียบของเรือนจำ การพักผ่อนของผู้ต้องขังหญิงปรากฏตัวขึ้นอย่างชัดเจนในวันเสาร์และอาทิตย์ ซึ่งเป็นวันหยุดทำงานที่ผู้ต้องขังหญิงสามารถจะ

ทำงานอดิเรก เล่นกีฬา หรือทำกิจกรรมตามความชอบและความถนัดได้ แม้ว่าจะถูกจำกัดให้อยู่ในกรอบเวลาและพื้นที่ของเรือนจำ ในช่วงวันเสาร์อาทิตย์ หลังจากลงจากเรือนนอน ผู้ต้องขังหญิงจะได้รับอนุญาตให้พักผ่อนและทำกิจกรรมสันทนาการได้ในบริเวณสนามหญ้าส่วนกลางของเรือนจำ หรือบริเวณใต้ถุนโรงงานหรือใต้ถุนอาคารที่เป็นเปิดโล่ง บางเรือนจำอาจจะมีกิจกรรมให้ผู้ต้องขังหญิงได้ทำร่วมกัน เช่น ดูโทรทัศน์หรือดูหนังแผ่นเรื่องต่างๆ แล้วแต่ที่เรือนจำจะจัดให้ โดยส่วนมากแล้วจะเป็นหนังไม่มีความรุนแรงและไม่กระตุ้นให้ผู้ต้องขังหญิงฝ่าฝืนหรือขัดขืนกฎของเรือนจำ หรือหากผู้ต้องขังหญิงคนใดที่ไม่ปรารถนาจะดูโทรทัศน์ก็จะใช้เวลาว่างในการอ่านหนังสือ ปักผ้า เดินเล่น ดูดวง พูดคุยสัพเพเหระ หรือแม้แต่บำรุงบำเรอตนเองด้านความสวยความงาม เช่น แต่งหน้า ทำผม ทำเล็บ หรือขัดผิว

นอกจากนั้นผู้ต้องขังหญิงยังสามารถหาเวลาส่วนตัวในการพักผ่อนได้ ในช่วงหลังขึ้นเรือนนอนของแต่ละวัน ซึ่งผู้ต้องขังหญิงจะมีเวลาว่างมากพอก่อนที่จะถึงเวลานอนตามที่เรือนจำกำหนด การใช้เวลาของผู้ต้องขังหญิงบางคนจึงมักจะเป็นการยืมหนังสือจากห้องสมุดถือขึ้นไปอ่านบนเรือนนอน โดยหนังสือที่ได้รับความนิยมกันมากจะเป็นหนังสือจำพวกนิยาย หนังสือธรรมะ คู่สร้างคู่สม หรือนิตยสารสุขภาพทั่วไป แล้วแต่ว่าเรือนจำจะมีหนังสืออะไรใหม่ๆ มาให้อ่าน ซึ่งการได้อ่านหนังสือใหม่ฉบับล่าสุดมาอ่านถือเป็นความภาคภูมิใจของคนอ่านอย่างมาก และการอ่านหนังสือจะเป็นระบบของการเวียนกันอ่าน ต่างคนต่างยืมหนังสือที่ตนเองสนใจขึ้นมาบนเรือนนอน แล้วเปลี่ยนกันอ่านระหว่างผู้ต้องขังหญิงที่สนิทสนมกัน เพื่อให้ได้อ่านหนังสือใหม่ๆ ครบทุกเล่ม นอกจากนี้ผู้ต้องขังหญิงบางคนยังอาจจะใช้เวลาไปกับการสวดมนต์ไหว้พระ เพื่อทำจิตใจของตนเองให้สงบ ปลดปล่อยจากความทุกข์และสิ่งร้าวต่างๆ ในจิตใจ บางคนอาจจะใช้เวลาพักผ่อนในการเขียนสมุดบันทึก เพื่อระบายความทุกข์ ความสุข อารมณ์ และความรู้สึกของตนเองในแต่ละวัน ตลอดจนเขียนจดหมายถึงครอบครัวหรือบุคคลอันเป็นที่รัก ซึ่งกิจกรรมทั้งหมดในช่วงเวลาของการพักผ่อนนี้ถือเป็นช่วงเวลาพิเศษสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่การควบคุมของเรือนจำดูจะมีความยืดหยุ่นมากกว่าช่วงเวลาอื่นๆ ทั้งยังทำให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถที่จะมีอิสระออกแบบชีวิตตนเองได้ตามความปรารถนา แม้ว่าจะเป็นช่วงเวลาสั้นๆ ของชีวิตในเรือนจำก็ตาม

การควบคุมผ่านการจัดระบบเวลา

นอกเหนือไปจากระบบการจัดพื้นที่ของเรือนจำ เพื่อกำหนดตำแหน่งแห่งที่ กิจกรรมและบทบาทหน้าที่ของผู้ต้องขังหญิงที่ต้องกระทำในพื้นที่ต่างๆ ของเรือนจำ อันเป็นการประกอบสร้างผู้ต้องขังหญิงให้เป็นร่างกายภายใต้การควบคุม โดยปราศจากอิสรภาพแล้ว การจัดพื้นที่ของเรือนจำยังอาศัยเงื่อนไขด้านเวลาเป็นยุทธศาสตร์สำคัญอีกอย่างหนึ่งในการกำกับควบคุมผู้ต้องขังหญิงให้กลายเป็นวัตถุของอำนาจอย่างสมบูรณ์ตลอด 24 ชั่วโมง ด้วยการจัดระบบตารางเวลาที่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ให้แก่ผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ การดำเนินชีวิตในแต่ละวันของผู้ต้องขังหญิงจึงเป็นชีวิตที่อยู่ภายใต้กรอบของพื้นที่และเวลาที่ทำงานอย่างสอดคล้องไปด้วยกัน เพื่อบ่งบอกให้รู้ว่า

ในพื้นที่หนึ่งหรือในระยะเวลาหนึ่ง ผู้ต้องขังหญิงต้องทำอะไร ที่ไหน อย่างไร กับใคร ในขณะเดียวกัน กฎเกณฑ์แห่งพื้นที่และเวลาก็นำวินัยให้ผู้ต้องขังหญิงตระหนักรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองเมื่ออยู่ในพื้นที่หนึ่งๆ และในขณะช่วงเวลาหนึ่งๆ ด้วย

ชีวิตภายใต้กรอบเวลา ในช่วงวันปกติจันทร์ถึงศุกร์ เริ่มต้นขึ้นเมื่อผู้ต้องขังหญิงถูกปลุกให้ตื่นนอน ไม่ว่าจะโดยเสียงออกหรือเสียงนกหวีดในเวลาประมาณ 05.00-05.30 น. หากเป็นช่วงฤดูหนาวก็จะยืดหยุ่นเวลาไปถึง 06.00 น. ตามดุลยพินิจของเรือนจำ แต่ส่วนใหญ่แล้วผู้ต้องขังหญิงจะตื่นนอนก่อนเวลาราว 04.00 น. เพื่อเตรียมตัวลงจากเรือนนอน ผู้ต้องขังหญิงบางคนก็จะใช้เวลาหลังตื่นนอน เพื่อสวดมนต์ เก็บที่นอน หมอน ผ้าห่มของตนเอง และรอการเช็คจำนวนจากแม่ห้อง ก่อนที่เจ้าหน้าที่เรือนจำหรือผู้ช่วยเจ้าหน้าที่จะเปิดประตูเรือนนอนให้ผู้ต้องขังหญิงลงจากเรือนนอนในเวลา 06.00 น. เพื่อทำกิจกรรมแรกของวัน นั่นคือ ทำภารกิจส่วนตัวในลานอาบน้ำ ไม่ว่าจะเป็นล้างหน้า แปรงฟัน อาบน้ำ สระผม หรือแม้แต่ซักผ้า ผู้ต้องขังหญิงจะผลัดเปลี่ยนเสื้อผ้าเป็นการนุ่งผ้าถุงกระโจมอก ถือชั้นน้ำที่มีแปรงสีฟัน สบู่ ยาสระผม และอุปกรณ์การอาบน้ำส่วนตัวอยู่ภายในเดินเรียงแถวเข้าสู่ลานอาบน้ำด้วยความรีบเร่ง เพื่อให้สามารถเข้าถึงการอาบน้ำได้ก่อนผู้ต้องขังหญิงคนอื่น ทั้งนี้เนื่องจากในเรือนจำ การทำภารกิจส่วนตัวในช่วงเช้านั้นจะต้องทำให้เสร็จสิ้นก่อนเวลา 07.00 น. และปริมาณน้ำของเรือนจำก็มีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้งที่ขาดแคลนน้ำ ผู้ต้องขังหญิงจึงต้องบริหารจัดการเวลาให้คุ้มค่า เพื่อให้สามารถจะทำภารกิจส่วนตัวทั้งหลายได้ทันเวลา และในขณะเดียวกันก็สามารถจะล้างหน้า แปรงฟัน อาบน้ำ สระผม และซักผ้าได้สะอาดตามความต้องการ จากนั้นเมื่อถึงเวลา 07.00 น. ผู้ต้องขังหญิงจะต้องไปรับประทานอาหารเข้าที่กองเลี้ยง จนถึงเวลา 08.00 น. ก็จะเข้าแถวเคารพ สวดมนต์ ฟังการอบรมจากเจ้าหน้าที่ จนกระทั่ง 08.30 น. ผู้ต้องขังหญิงจะต้องเริ่มทำงานหรือทำหน้าที่หลักของตนเองตามกองงานที่สังกัดซึ่งเรือนจำได้จัดจำแนกไว้แล้ว ในช่วงนี้ผู้ต้องขังหญิงจะแยกย้ายไปตามภาระงานของตนเอง บ้างก็เรียนหนังสือ ฝึกอาชีพในโรงงาน ช่วยงานเจ้าหน้าที่ ทำเวรความสะอาดเรือนนอน ทำสวน ทำงานในโรงครัว หรือแม้แต่ทำงานในร้านค้าสหกรณ์แตกต่างกันออกไป จนกระทั่ง 12.00 น. เรือนจำจะเช็คยอดหรือจำนวนผู้ต้องขังหญิงอีกครั้ง ก่อนที่จะปล่อยออกมาพักรับประทานอาหารกลางวันที่กองเลี้ยงเป็นเวลา 1 ชั่วโมงและเริ่มทำงานในช่วงบ่ายจนถึงเวลา 15.00 น. เมื่อเสียงออกดังขึ้น ผู้ต้องขังหญิงทุกคนจะรีบเร่งเก็บงานของตนเองอย่างรีบร้อย รอเช็คยอด และเตรียมตัวอาบน้ำในรอบเย็น ซึ่งโดยมากแล้วผู้ต้องขังหญิงจะนิยมซักผ้าและตากผ้ากันในช่วงเวลานี้ด้วย ฉะนั้นผู้ต้องขังหญิงจึงต้องทำทุกอย่างด้วยความรวดเร็ว เพื่อให้เสร็จทันเวลารับประทานอาหารเย็นตอน 15.30 น. จากนั้นก็จะเช็คยอดอีกครั้งก่อนที่เจ้าหน้าที่เรือนจำจะนำผู้ต้องขังหญิงขึ้นเรือนนอนในเวลา 16.00 น. เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงได้พักผ่อนทำกิจกรรมตามความต้องการของตนเอง จนกระทั่ง 19.00 น. ก็จะสวดมนต์ไหว้พระ และเข้านอนพร้อมเสียงออกในเวลา 21.00 น.

สำหรับวันหยุดนักขัตฤกษ์และวันเสาร์อาทิตย์ จะไม่มีช่วงเวลาของการทำงาน เพราะถือเป็นวันพักผ่อนที่ให้อิสระแก่ผู้ต้องขังหญิงมากกว่าในวันปกติ กล่าวคือ หลังจากเวลา 8.00 น. เมื่อผู้ต้องขังหญิงเคารพธงชาติและสวดมนต์เสร็จสิ้นจะมีเวลาพักผ่อนตามอัธยาศัย ซึ่งผู้ต้องขังหญิง

สามารถจะเลือกกิจกรรมตามที่ตนเองชอบได้ บางคนอาจจะเล่นกีฬา ดูหนังแผ่น ทำความสะอาด เครื่องนอน ซักผ้า จับกลุ่มพูดคุยกัน ปรึกษาปัญหาชีวิต เขียนจดหมาย อ่านหนังสือ ทำงานที่ค้างไว้ หรือพักผ่อนตามอัธยาศัย จนถึงเวลา 15.00 น. จึงอาบน้ำ รับประทานอาหาร และขึ้นเรือนนอน ชีวิตในวันหยุดจึงเป็นสิ่งที่ผู้ต้องขังหญิงสามารถจะออกแบบตนเองได้บ้าง แม้ไม่ได้มากมายอะไรและต้องอยู่ภายใต้วินัยของเรือนจำเช่นเดิม หากแต่ก็เป็นช่วงเวลาที่ทำให้ผู้ต้องขังหญิงได้มีโอกาสเลือกทำในสิ่งที่ตนเองปรารถนาได้ และนำมาซึ่งความรู้สึกที่มีอิสระมากกว่าเวลาปกติ

การควบคุมผ่านการจัดระเบียบความแตกต่างและความสัมพันธ์ในเรือนจำ

ด้วยภาพลักษณ์ของเรือนจำ ในฐานะที่เป็นสถาบันหรือองค์กรในการควบคุม แก้ไข และพัฒนานิสัยของผู้ต้องขัง เรือนจำจึงถูกให้ความสำคัญในฐานะสถาบันของรัฐที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบต่อการกระทำความผิดและผู้กระทำความผิด ซึ่งถือเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบพิเศษที่แตกต่างไปจากสถาบันของรัฐอื่นๆ ความชอบธรรมของเรือนจำทำให้เรือนจำถูกจัดวางให้มีความเฉพาะตัว ทั้งในทางกายภาพและโครงสร้างการบริหารงาน โดยเรือนจำถูกสร้างขึ้นให้มีลักษณะทางกายภาพเฉพาะที่เป็นพื้นที่ปิด แยกตัวออกจากโลกภายนอก ซุกซ่อนตัวภายในกำแพงสูงลิ่ว บดบังตนเองจากสายตาของสังคม และยากต่อการเข้าออกนอกใน เรือนจำจึงเป็นพื้นที่ที่คนภายนอกยากที่จะรับรู้หรือเข้าใจวิถีชีวิตและความเป็นไปของคนในเรือนจำ ด้วยลักษณะเชิงกายภาพเรือนจำจึงเป็นสถานที่ที่น่าสะพรึงกลัวและมีดมืดในความรู้สึกของคนทั่วไป ซึ่งการจัดวางเรือนจำในลักษณะทางกายภาพเช่นนี้ถูกกำหนดขึ้น ภายใต้เจตจำนงที่ต้องการจะให้เรือนจำเป็นสถานที่อันน่าเกรงขามเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดทั้งหญิงและชาย พร้อมส่งผ่านนัยของความเกรงกลัวต่อการกระทำความผิดและตัวผู้กระทำความผิดให้แก่สังคม ในส่วนโครงสร้างการบริหารงานของเรือนจำก็เช่นกัน เรือนจำมีโครงสร้างการบริหารที่มีความแตกต่างไปจากสถาบันทางสังคมโดยทั่วไป ซึ่งโครงสร้างการบริหารมีขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมายในการจัดระเบียบคนในเรือนจำ ผ่านการวางกฎเกณฑ์ ข้อบังคับ หรือแนวปฏิบัติต่างๆ ให้แก่ทุกคน

โครงสร้างการบริหารในเรือนจำเป็นระบบของการจัดระเบียบสังคม เพื่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างของคนในสังคมนั้น (Differentiation Order) โดยการแบ่งแยกและจัดชั้นคนในเรือนจำออกเป็นลำดับต่างๆ ตามสถานภาพและอำนาจการบังคับบัญชา ได้แก่ ผู้บริหารเรือนจำ เจ้าหน้าที่เรือนจำ และผู้ต้องขัง ในส่วนของผู้บริหารเรือนจำหรือผู้บัญชาการเรือนจำนั้น จะมีหน้าที่ในการรับคำสั่งในรูปของนโยบายจากรัฐ ไม่ว่าจะเป็น กรมราชทัณฑ์หรือกระทรวงยุติธรรม เพื่อนำมาวางแนวทางปฏิบัติหรือปรับใช้ในเรือนจำของตนเอง โดยมีเจ้าหน้าที่เรือนจำเป็นผู้ใต้บังคับบัญชาที่ทำหน้าที่ในการปฏิบัติงานตามแนวนโยบายและคำสั่งของผู้บัญชาการเรือนจำเพื่อควบคุม แก้ไข และปรับพฤติกรรมของผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นเสมือนผู้ใต้บังคับบัญชาอีกทอดหนึ่ง ส่วนผู้ต้องขังก็มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามให้เป็นผู้ต้องขังที่ดี ภายใต้การควบคุมของเจ้าหน้าที่เรือนจำอีกทอดหนึ่ง โครงสร้างการบริหารงานของเรือนจำจึงเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดขึ้นในลักษณะที่เป็นลำดับชั้นตาม

สายการบังคับบัญชา ซึ่งแต่ละตำแหน่งจะถูกกำหนดบทบาท หน้าที่ สิทธิอำนาจ หรือแม้แต่สถานภาพทางสังคมไว้อย่างเป็นทางการ เพื่อให้เกิดการควบคุมและตรวจสอบกันเอง อันจะนำมาสู่ประสิทธิภาพและความคุ้มค่าในการบริหารจัดการของเรือนจำ ตามนัยนี้ผู้บัญชาการเรือนจำและเจ้าหน้าที่เรือนจำจึงเป็นทั้งผู้ปกครอง/ผู้สั่งการ/ผู้กระทำการ และผู้ถูกปกครอง/ผู้ถูกควบคุม/ผู้ถูกกระทำไปพร้อมๆ กัน

อย่างไรก็ดี ในการจัดระเบียบความแตกต่างของเรือนจำ มิได้ปรากฏในลักษณะของความแตกต่างตามสายการบังคับบัญชาดังที่กล่าวมาแล้วเท่านั้น หากแต่ยังมีการจัดระเบียบความต่างระหว่างผู้ต้องขังด้วยกันเอง เพื่อให้การควบคุมผู้ต้องขังในเรือนจำเป็นไปอย่างง่ายตายและได้ผลลัพธ์สูงสุด โดยการจัดระเบียบด้วยการแบ่งชั้นให้เกิดความแตกต่างระหว่างผู้ต้องขังตามเพศสรีระเป็นผู้ต้องขังหญิงและผู้ต้องขังชายอย่างแยกขาดออกจากกัน รวมไปถึงการสร้างความแตกต่างอย่างเป็นลำดับชั้นผ่านการมอบตำแหน่งหัวหน้าให้แก่ผู้ต้องขังหญิงบางคนตามพื้นที่หรืองานในส่วนต่างๆ ของเรือนจำ เช่น แม่ห้อง หัวหน้างาน หรือผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ เพื่อทำหน้าที่ควบคุมผู้ต้องขังด้วยกันเองทดแทนการควบคุมจากเจ้าหน้าที่ซึ่งอาจจะไม่เพียงพอกับจำนวนผู้ต้องขัง และอาจจะไม่สามารถควบคุมผู้ต้องขังให้อยู่ในสายตาได้ตลอดเวลา เท่ากับการควบคุมของผู้ต้องขังด้วยกันเอง ซึ่งเป็นไปอย่างคุ้มค่าตามหลักเศรษฐศาสตร์และยังมีความละเอียดถี่ถ้วนมากยิ่งขึ้นกว่า

ที่สำคัญ ในเรือนจำยังมีกระบวนการในการจัดระเบียบผู้ต้องขังด้วยการจัดชั้นนักโทษอย่างยิบย่อย โดยแบ่งออกเป็น 6 ชั้น อันได้แก่ นักโทษชั้นเยี่ยม นักโทษชั้นดีมาก นักโทษชั้นดี นักโทษชั้นกลาง นักโทษชั้นเลว และนักโทษชั้นเลวมาก ซึ่งนักโทษหรือผู้ต้องขังในแต่ละชั้นจะถูกกำหนดสถานภาพ คุณสมบัติ สิทธิประโยชน์ ตำแหน่งแห่งที่ และบทบาทหน้าที่ที่แน่นอนชัดเจน อย่างไรก็ตาม ชั้นนักโทษก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้หากภายในกรอบเวลาที่กำหนด ผู้ต้องขังสามารถทำตามกฎระเบียบและวินัยของเรือนจำได้อย่างเคร่งครัด ปฏิบัติตัวเป็นผู้ต้องขังที่ดีในลักษณะที่ปรากฏต่อสายตาของเจ้าหน้าที่อย่างชัดเจน และสามารถสอบเลื่อนชั้นผ่าน ด้วยการทอ้งกฎต่างๆ ของเรือนจำ รวมไปถึงการปฏิญาณข้าวหรือที่เรียกว่า “ญาณข้าว”, ศีลห้าธรรมห้า, สิ่งของต้องห้าม, บทสวดมนต์ หรือแม้แต่ความรู้รอบตัวในเรือนจำ ซึ่งโดยปกติแล้วเรือนจำจะมีการพิจารณาเลื่อนชั้นนักโทษปีละ 2 ครั้ง คือในช่วงเดือนมิถุนายนและเดือนธันวาคมของทุกปี ผู้ต้องขังเด็ดขาดที่เข้าสู่เรือนจำจะเริ่มต้นด้วยการเป็นนักโทษชั้นกลาง และจะไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ใดๆ จากเรือนจำ ผู้ต้องขังในชั้นนี้จึงต้องพยายามเลื่อนชั้นตนเองขึ้นมาให้เป็นนักโทษชั้นดี ซึ่งหมายความว่าได้รับการได้รับสิทธิประโยชน์มากมายจากเรือนจำ นักโทษชั้นกลางจะต้องใช้เวลาอย่างน้อย 3 เดือนจึงจะมีสิทธิ์ในการเลื่อนชั้นเป็นนักโทษชั้นดี แต่สำหรับผู้ต้องขังที่เป็นนักโทษชั้นดีขึ้นไปจะต้องใช้เวลาไม่น้อยกว่า 6 เดือนจึงจะสามารถเลื่อนชั้นเป็นนักโทษชั้นดีมากและเยี่ยมได้ ในทางตรงข้ามสำหรับผู้ต้องขังที่ไม่สามารถปฏิบัติตามกฎกติกาของเรือนจำได้ ทั้งโดยการเพิกเฉย ฝ่าฝืน มีเรื่องทะเลาะวิวาท หรือสร้างปัญหาให้กับเรือนจำ เรือนจำก็สามารถพิจารณาลดชั้นหรือตัดชั้นนักโทษ ให้ผู้ต้องขังตกเป็นนักโทษในชั้นที่ต่ำกว่า เพื่อเป็นการลงโทษและส่งผ่านนัยของการเป็นผู้ต้องขังที่ไม่ดีให้แก่ผู้ต้องขังคนอื่นๆ รับรู้

ชั้นนักโทษมิได้มีความหมายต่อการดำรงสถานะทางสังคมของผู้ต้องขังในเรือนจำว่าใครสูงกว่าหรือต่ำกว่า มีอำนาจมากกว่าหรือน้อยกว่า และได้รับการยอมรับมากกว่าหรือน้อยกว่าเท่า่นั้น หากแต่ยังมีความหมายต่อชีวิตผู้ต้องขังหญิงทุกคน เพราะชั้นนักโทษที่เพิ่มหรือลดนั้นหมายถึงสิทธิประโยชน์หรือสวัสดิการที่ผู้ต้องขังจะได้รับจากเรือนจำ หากผู้ต้องขังคนใดสามารถเลื่อนชั้นจนเป็นนักโทษชั้นเยี่ยมได้ก็จะได้รับประโยชน์บางอย่างที่ผู้ต้องขังคนอื่นไม่ได้รับ และหากผู้ต้องขังคนใดถูกลดชั้นก็จะสูญเสียประโยชน์จากชั้นที่ตนเองเคยดำรงอยู่ในทันที การจัดชั้นนักโทษจึงถูกสร้างขึ้นเพื่อให้เป็นเครื่องมือในการควบคุมตนเองของผู้ต้องขัง ภายใต้การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ที่เรือนจำจะหยิบยื่นให้แก่ผู้ต้องขัง เพื่อเป็นรางวัลของการทำตามค่านิยมของเรือนจำ สิทธิประโยชน์ที่ผู้ต้องขังชั้นสูงๆ จะได้รับก็คือ การทำงานหรือหน้าที่บางอย่างในเรือนจำ ซึ่งเป็นงานที่มีสิทธิพิเศษ มีรายได้ มีความสะดวกสบาย หรือสามารถเข้าถึงทรัพยากรของเรือนจำได้มากขึ้น เช่น อาหาร น้ำสำหรับอาบ เงินเข้าบัญชี พื้นที่ส่วนตัว การเข้าร่วมกิจกรรมของเรือนจำ หรือความเกรงใจจากเพื่อนผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่เรือนจำ ที่สำคัญสิทธิประโยชน์จากชั้นนักโทษจะมีผลต่อการได้รับจำนวนวันลดโทษในแต่ละเดือน ซึ่งมีความหมายต่อผู้ต้องขังหญิงทุกคนอย่างมาก เพราะทุกคนล้วนปรารถนาจะพ้นโทษกลับไปหาครอบครัวที่รักที่เฝ้ารออยู่ภายนอกเรือนจำ กล่าวคือนักโทษชั้นเยี่ยมจะได้รับวันลดโทษ 5 วันต่อเดือน นักโทษชั้นดีมาก 4 วันต่อเดือน นักโทษชั้นดี 3 วันต่อเดือนตามลำดับ ส่วนนักโทษชั้นกลางถึงชั้นเลวจะไม่มีโอกาสได้รับวันลดโทษ จนกว่าจะสามารถเลื่อนชั้นให้สูงขึ้นได้ นอกเหนือไปจากนั้น ชั้นของนักโทษยังมีผลต่อการได้รับการพักโทษด้วย เมื่อผู้ต้องขังที่เป็นนักโทษเด็ดขาดได้รับโทษมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 ของโทษที่ถูกตัดสินหรือไม่น้อยกว่า 10 ปีในกรณีที่ผู้ต้องขังต้องโทษจำคุกตลอดชีวิต นักโทษชั้นเยี่ยมจะสามารถขอพักโทษได้ไม่เกิน 1 ใน 3 ของกำหนดโทษทั้งหมด นักโทษชั้นดีพักโทษได้ไม่เกิน 1 ใน 4 และนักโทษชั้นดีพักโทษได้ไม่เกิน 1 ใน 5 รวมไปถึงการได้รับพระราชทานอภัยโทษสำหรับนักโทษชั้นเยี่ยมที่สามารถจะขอพระราชทานอภัยโทษได้เมื่อจำนวนโทษที่เหลืออยู่ไม่เกิน 2 ปี นับแต่วันที่พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ พ.ศ. 2553 ใช้บังคับ (นภาพรณี หะวานนท์ และคณะ, 2555: 120)

คำบอกเล่าของอดีตผู้ต้องขังหญิงทุกคนล้วนสะท้อนให้เห็นความสำคัญของการจัดลำดับชั้นนักโทษ ซึ่งพวกเขามองว่ามีความสำคัญมากที่สุดในการดำเนินชีวิตในเรือนจำ เพราะการได้เป็นนักโทษชั้นเยี่ยมจะทำให้พวกเขาสามารถอยู่ในเรือนจำได้อย่างสุขสบายเมื่อเทียบกับผู้ต้องขังหญิงในชั้นที่ต่ำกว่า ได้รับสิทธิพิเศษ และสามารถจะใช้ชีวิตในเรือนจำได้อย่างราบรื่นมากยิ่งขึ้น ดังที่อดีตผู้ต้องขังหญิงคนหนึ่งได้เล่าว่า

...ในนั้นนะ ชั้นสำคัญสุดแล้ว ถ้าไม่รักษาไว้ให้ดี ก็อยู่ไม่ได้ ถ้าเราเยี่ยมนะ จะมีสิทธิพิเศษหลายอย่าง ใครๆ ก็อยากได้เยี่ยมกัน โดยเฉพาะได้ลดโทษ พักโทษแบบนี้ เพราะเราอยากกลับบ้านใช้ใหม่ คิดถึงลูก คิดถึงแม่ อยากเห็นหน้าเขา เราก็อยู่เฉยๆ ไม่ได้ ต้องพยายามเลื่อนชั้น ยกเว้นพวกตื้อๆ อันนั้นชั้นเลว ไม่สนใจอะไร อย่างเราเข้ามาเป็นชั้นกลางนะ แล้วค่อยเลื่อนไปเป็นชั้นดี ดีมาก แล้วเยี่ยม เลื่อนจากการสอบนะ ถ้าสอบจากชั้นกลางเป็นชั้นดีก็จะน้อยหน่อย ดีเป็นดีมากก็ครึ่งหนึ่ง ต้อง

ต้องเพิ่มจาก 20 ข้อ เป็น 32 ข้อ ก็จะมีกฎของเรือนจำ ฎาณข้าว ศีลห้า ธรรมห้า สิ่งของต้องห้าม แต่พอดีมากเป็นเยี่ยม รู้สึกจะเป็น 40 กว่าข้อไล่ตั้งแต่ยามข้าวขึ้นไปถึงกฎเรือนจำ แล้วเจ้าหน้าที่อาจจะมีส่วนไหนลองสวดมนต์ชื่ กราบพระยังงัย ท่องยังงัย หรือว่าบางที่เป็นความรู้รอบตัว เช่น เจ้าหน้าที่ตรงนั้นชื่ออะไร มีตำแหน่งอะไร มีหน้าที่อะไร เขาจะสุม คือเรารู้ว่าตอนนี้เราชั้นดินะ ต้องไปสอบดีมาก เราก็จะหาข้อมูลเลยว่าเตรียมอะไรไปบ้าง ต้องเตรียมตัวนะ เพราะชั้นสำคัญเราต้องได้เยี่ยม แล้วเราก็จะอยู่ได้สบายหน่อย...

ฉะนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การจัดชั้นนักโทษถือเป็นกระบวนการหนึ่งในการควบคุมของเรือนจำ ผ่านการจัดระเบียบความแตกต่างระหว่างผู้ต้องขังหญิงและความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งมีความสำคัญและมีความหมายอย่างมากสำหรับผู้ต้องขังหญิงทุกคน เพราะชั้นนักโทษที่เรือนจำจัดให้ นั้น ทำหน้าที่บอกกำหนดเวลาที่เหลือที่ผู้ต้องขังหญิงจะต้องถูกจองจำ และนับถอยหลังวันที่จะได้รับ การปล่อยตัวกลับบ้านไปหาครอบครัว ผู้ต้องขังหญิงจึงต้องพยายามกำกับตนเองในทุกวิถีทาง เพื่อให้สามารถเลื่อนชั้นจนไปเป็นนักโทษชั้นเยี่ยม ทั้งด้วยการเตรียมความพร้อมในการสอบอย่างดี ก่อนที่เวลาสอบจะมาถึง โดยการฝึกท่องกฎของเรือนจำ และกฎอื่นๆ ตามที่เรือนจำกำหนด รวมไปถึงการพยายามประพฤติตัวให้อยู่ในระเบียบวินัยของเรือนจำอย่างเคร่งครัด ไม่หลบหนี ไม่ฝ่าฝืน ไม่เรียกร้อง ไม่มีเรื่องทะเลาะวิวาท หรือมีปัญหากับใคร เพื่อให้ตนเองเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดีในสายตาเจ้าหน้าที่ ด้วยเหตุนี้ ชั้นของนักโทษจึงเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของเรือนจำ เพื่อให้ชั้นกลายเป็นเครื่องมือในการควบคุมผู้ต้องขังหญิงให้เป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดีของเรือนจำ และทำให้ผู้ต้องขังหญิง รู้จักกำกับควบคุมตนเองในขณะเดียวกัน

จากการวิเคราะห์การเดินทางจากผู้หญิงสู่ผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ผู้วิจัยพยายามฉายภาพให้เห็นถึงเส้นทางชีวิตของผู้หญิงธรรมดาในสังคมคนหนึ่ง ซึ่งดูราวกับว่าจะมีอิสระในการดำรงชีวิตตามความปรารถนา แต่แท้ที่จริงทุกคนที่ถือกำเนิดมาเป็นหญิง นั้น มีอาจจะสลดคราบของร่างกายภายใต้อัตลักษณ์ความเป็นหญิง ซึ่งอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ได้ผลิตสร้างความจริง เพื่อให้ความจริงนั้นจัดกระทำกับร่างกายของผู้หญิง ด้วยการทำให้ผู้หญิงเชื่อ รู้สึก และกำกับร่างกายของตนเองให้เป็นไปตามนั้น ทั้งการกำกับตนเองตามบรรทัดฐานทางเพศของความเป็นหญิง และการกำกับตนเองในพื้นที่บ้านและครอบครัว ผู้หญิงธรรมดาในสังคมจึงกลายเป็นเป้าของอำนาจที่ซ่อนเร้นโยงใยจนยากที่จะมองเห็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้หญิงถึงจุดเปลี่ยนของชีวิตที่ต้องก้าวเข้าสู่การกระทำความผิด ถูกจับกุม และถูกดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จนกระทั่งตัดสินความผิด ผู้หญิงธรรมดาๆ ได้กลายเป็นผู้ต้องขังหญิงของเรือนจำ และต้องเข้าไปใช้ชีวิตในเรือนจำ พื้นที่ทางสังคมที่เต็มไปด้วยกฎระเบียบที่เข้มงวดและร่องรอยของอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ซึ่งพร้อมจะใช้อำนาจกำกับร่างกายของผู้หญิงให้เปลี่ยนรูปไปเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดีที่ว่อนนอนสบายและปกครองง่าย ภายใต้วินัยและการลงโทษทัณฑ์ ฉะนั้นร่างกายของผู้ต้องขังหญิงจึงเป็นร่างกายที่ถูกผลิตขึ้นใหม่จากความจริงในระบบเรือนจำ อันมีรากมาจากอำนาจของความเป็นหญิงที่ติดตัวผู้หญิงมาก่อนเข้าสู่เรือนจำ อำนาจและความรู้ในการสร้างวินัย

สำหรับผู้ต้องขัง รวมไปถึงอำนาจของวิธีคิดแบบชายเป็นใหญ่ที่ปรากฏตัวอย่างกระจัดกระจายในเรื่องจำ ดังนั้นแล้ว สิ่งที่น่าสนใจในประเด็นต่อไปก็คือ ร่างกายที่ถูกประกอบสร้างขึ้นใหม่ด้วยอำนาจในหลายทิศทางนี้ เป็นร่างกายในแบบใดหรือมีลักษณะอย่างไร อันทำให้ผู้ต้องขังหญิงไม่อาจหนีพ้นการเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดี ในฐานะร่างกายที่สยบยอมต่ออำนาจ ทั้งนี้ในบทต่อไป ผู้วิจัยจะสร้างสรรค์ความรู้ผ่านเรื่องเล่าประสบการณ์ของอดีตผู้ต้องขังหญิงทั้งหมด แล้วนำมาร้อยเรียงให้เห็นการเป็นร่างกายที่สยบยอมในฐานะผลผลิตของอำนาจในระบบเรือนจำ

บทที่ 5

ร่างกายผู้ต้องขังหญิงในฐานะผลผลิตของอำนาจในเรือนจำ

“มันอยู่ยากจริงๆ ลำบาก ชีวิตอึดอัด มันเหมือนจะตายให้ได้ โดยเฉพาะแรกๆ นะ
กิน ทำงาน นอน วนไปวนมาอยู่แค่นี้ ยากตายยังไม่ได้เลย ไม่มีที่จะตาย เพราะเขาเห็นหมด
ร่างกายแยะ จิตใจยิ่งแยะ มันเหมือนจะเป็นบ้า ที่มันต่างกันมากกับข้างนอก แบบหน้ามือกับหลังตีน
ใครไม่เข้ามาไม่รู้หรอก แต่พออยู่นานๆ มันเคยชิน ใครจะทำอะไรก็ทำ เราอยู่ได้
ไม่ยุ่งกับใคร อยู่เฉยๆ ไม่สร้างปัญหากับใคร รอให้เวลาผ่านไป รอให้เราได้กลับบ้าน”

น้ำเสียงที่สั่นเครือของอดีตผู้ต้องขังหญิงคนหนึ่งพยายามจะบอกเล่าเรื่องราวชีวิตของตนเอง เพื่อสะท้อนให้เห็นสภาพในเรือนจำ สถานที่ที่เธอต้องอาศัยอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ มาเป็นระยะเวลานานหลายปี เส้นทางชีวิตที่มีได้โรยด้วยกลีบกุหลาบทำให้เธอได้เรียนรู้ที่จะมีชีวิตอยู่ให้ได้ในเรือนจำ ท่ามกลางข้อจำกัดและความยากลำบากอย่างไม่เคยเผชิญมาก่อน ผู้หญิงทุกคนที่ถูกตัดสิ้นความผิดอย่างเด็ดขาดให้กลายเป็นอาชญากรของสังคม ไม่ว่าจะโดยสาเหตุใดก็ตาม จึงไม่อาจจะหนีพ้นการก้าวเข้าสู่เรือนจำและต้องใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำจนครบกำหนดระยะเวลาของการลงทัณฑ์ ภายใต้การสลักชื่อหรือประทับตราให้เป็นผู้ต้องขังหญิง

แน่นอนที่สุด จุดเปลี่ยนของชีวิตที่ต้องผกผันเข้าสู่เส้นทางใหม่ภายใต้อาณาบริเวณของเรือนจำนั้นคงมิใช่เรื่องง่ายดังที่หลายคนคิด เมื่อเรือนจำเป็นสถาบันทางวินัยที่มีหน้าที่ในการใช้อำนาจเพื่อการลงทัณฑ์ผู้กระทำความผิด แม้ว่าในวิถีคิดของรัฐสมัยใหม่ การลงทัณฑ์จะมีได้มุ่งจัดกระทำต่อร่างกายเพื่อการแก้แค้นหรือลงโทษให้สาสมกับความผิดก็ตาม หากแต่เรือนจำสมัยใหม่ก็ยังเป็นสถาบันทางวินัยที่พร้อมจะใช้อำนาจ เพื่อเปลี่ยนรูปหรือปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดให้เป็นพลเมืองดีตามความหมายและการรับรู้ของสังคม ผู้หญิงที่ต้องชีวิตอยู่ในเรือนจำจึงไม่อาจจะแสวงหาทางเลือกในชีวิตได้อย่างมีอิสระไร้ข้อจำกัด ไม่สามารถจะทำในสิ่งที่ตนเองปรารถนา และไม่สามารถดำเนินชีวิตในเส้นทางที่ตนเองต้องการได้ ฉะนั้นไม่ว่าเรือนจำจะใช้อำนาจควบคุมแบบตรงไปตรงมาและเปิดเผยหรืออำนาจที่แยบยลในเชิงบวกด้วยข้ออ้างใดก็ตาม ผู้ต้องขังหญิงก็ไม่อาจหนีพ้นการตกเป็นผู้ถูกกระทำด้วยอำนาจทางหนึ่งทางใดอยู่ดี และท้ายที่สุด ผู้ต้องขังหญิงก็ไม่สามารถปฏิเสธการถูกประกอบสร้างให้มีร่างกายที่เป็นไปในแบบที่เรือนจำปรารถนา ซ้ำร้ายร่างกายใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นยังเป็นไปด้วยความยินยอมและเชื่อฟังต่ออำนาจนั้นโดยไร้ข้อกังขา

ฉะนั้น โดยนัยยะนี้ร่างกายใหม่ของผู้ต้องขังหญิงเมื่อต้องเข้ามาใช้ชีวิตในเรือนจำจึงเป็นร่างกายที่ถูกครอบงำด้วยอำนาจ อันเป็นผลให้ผู้ต้องขังหญิงกลายเป็นร่างกายที่สยบยอม เชื่องเชื่อ หรือวอนอนอ่อนน้อมง่าย จนดั้นไม่หลุดจากเครือข่ายทางอำนาจที่สลับซับซ้อน ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อผู้ต้องขังได้ชื่อว่าเป็นผู้หญิง ด้วยความเป็นหญิง พื้นที่ของเรือนจำยังมีฐานะเป็นสถาบันทางวินัยที่ผนวกรวมนิยามแบบชายเป็นใหญ่เข้ามาใช้ในการกำกับควบคุมผู้ต้องขังหญิง โดยอ้างความเป็นเครื่องมือของ

รัฐสมัยใหม่เพื่อสร้างคนดีสู่สังคม ซึ่งทำให้อำนาจมีความแยบยลและสามารถจัดการกับร่างกายของผู้ต้องขังหญิงได้อย่างหมดจด อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้ต้องขังหญิงจะถูกกำกับและกำกับตนเองด้วยอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของเรือนจำ หากแต่ร่างกายของผู้ต้องขังหญิงที่ถูกสร้างขึ้นก็มีความแตกต่างไปจากร่างกายของผู้หญิงในสังคมทั่วไป เนื่องจากบริบทของเรือนจำที่เต็มไปด้วยวินัยกำกับ ความเป็นผู้ต้องขังหญิงจึงเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ทางอำนาจภายใต้ระบบเฉพาะของเรือนจำที่ต่างไปจากพื้นที่อื่นหรือสถาบันทางสังคมอื่นๆ

จากการศึกษาประสบการณ์ชีวิตของอดีตผู้ต้องขังหญิงตามแนวทางการศึกษาเรื่องเล่าแบบฟูโกต์เตียน ความเป็นร่างกายที่สยบยอมของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำได้ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนในระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจภายในระบอบเรือนจำ ซึ่งเป็นจุดเชื่อมของการทำงานของอำนาจที่ไปสร้างความจริง โดยอาศัยความรู้ในระบบเรือนจำทั้งศาสตร์ด้านอาชญาวิทยา จิตวิทยา จิตวิเคราะห์ สังคมวิทยา เพื่อสร้างวินัยควบคุม รวมไปถึงอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ อันส่งผลให้เกิดระบบการจัดการร่างกายผู้ต้องขังหญิงให้มีตัวตนที่เป็นรูปแบบ (Form) ซึ่งกำหนดกิจกรรมของผู้ต้องขังหญิงให้อยู่ในพื้นที่ครอบครัวยังอยู่ในเรือนจำ อันเป็นการสร้างร่างกายที่ถูกอำนาจกระทำหรือถูกเบียดขับให้เป็นผู้ที่ด้อยค่ายิ่งกว่าหรือต่ำต้อยยิ่งกว่าผู้ชาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีร่างกายภายใต้ความเป็นหญิงในเรือนจำและการมีร่างกายภายใต้ความสัมพันธ์ของระบบครอบครัวยังเป็นตัวตนที่สร้างขึ้นหรือเป็นผลผลิตของเรือนจำ

ร่างกายภายใต้ความเป็นหญิง

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ผู้ที่ถือกำเนิดมาผู้หญิงไม่ว่าจะเป็นใคร ล้วนถูกกำกับด้วยอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ที่สร้างความจริงว่าด้วยความเป็นหญิง พร้อมกับกำหนดบทบาทหน้าที่หรือตำแหน่งแห่งที่ อันแฝงเร้นไปด้วยความหมายและคุณค่าในฐานะเพศที่เป็นรองด้วยกันทั้งสิ้น โดยความจริงที่ถูกสร้างขึ้นนั้นมีฐานะเป็นวาทกรรมที่เป็นเครื่องมือหรือกลยุทธ์ในการครอบงำความคิดและความเชื่อของคนในสังคม ร่างกายผู้หญิงภายใต้ความเป็นหญิงจึงเป็นร่างกายที่ถูกเขียนขึ้นภายใต้ระบบความสัมพันธ์ทางเพศ ในการกำกับและจัดการกับร่างกายของตนเองให้ยอมรับ เชื่อ และมีแนวปฏิบัติที่สอดคล้องต้องกันกับความจริงหรือสิ่งที่สังคมยอมรับ ร่างกายของผู้หญิงจึงไม่ใช่สิ่งที่ป็นธรรมชาติ หากแต่ถูกประกอบสร้างจากอำนาจของอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นการสร้างร่างกายของผู้หญิงก็มีใช้สิ่งที่หยุดนิ่งตายตัว หากแต่สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทเฉพาะในช่วงเวลาหนึ่งๆ ได้นั่นเอง

เมื่อเจตจำนงของอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ได้สร้างความแตกต่างและความไม่เท่าเทียมทางเพศในลักษณะของการเบียดขับและกีดกันผู้หญิงให้เป็นเพศรองที่ด้อยกว่า ด้วยความหมายของเพศแห่งความเป็นวัตถุวิสัยหรือเป็นผู้ถูกกระทำ ในขณะที่ผู้ชายถูกจัดวางไว้ในฐานะผู้ที่เหนือกว่าเป็นอัตวิสัยหรือผู้กระทำการ ผู้ชายจึงมีความชอบธรรมในการควบคุม กดขี่ หรือเอาเปรียบผู้หญิงได้ด้วยการจัดวางผู้หญิงให้มีหน้าที่เพียงพื้นที่ส่วนตัว ในมิติการผลิต การเจริญพันธุ์ การมีเพศสัมพันธ์

และการขัดเกลาทงสังคัมแก่ลูก ผู้หญิงจึงไม่อาจหนีพ้นจากการถูกสร้างให้เป็นร่างกายที่สามารถตอบสนองความต้องการทางเพศของผู้ชาย ที่สำคัญความจริงของความเป็นหญิงที่วุ่นนี้ได้กลายมาเป็นบรรทัดฐานทางเพศ ภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นเสมือนกฎเกณฑ์ทางสังคมหรือแนวปฏิบัติ ให้ผู้หญิงรู้ตัวเองว่า เราคือใคร ควรทำอะไร ไม่ควรทำอะไร ควรปฏิบัติตนอย่างไร ควรมีการทำทางอย่างไร แต่งกายอย่างไร ควรพูดอย่างไร ควรเชื่ออย่างไร หรือควรทำอย่างไร

ผู้ต้องขังหญิง : “หญิง” ผู้สวຍรักงามในเรือนจำ

แนวปฏิบัติหรือบรรทัดฐานทางเพศได้สร้างผู้หญิงให้เป็นร่างกายที่รับใช้ผู้ชาย ด้วยการกำกับให้ผู้หญิงต้องเป็นร่างกายแห่งความสวยงาม นั่นคือ มีรูปร่างหน้าตางาม อากัปกริยาทำทางงาม และประดับประดาตกแต่งร่างกายงาม ผู้หญิงจึงต้องควบคุมและจัดการกับร่างกายของตนเองให้ตรงตามทีบรรทัดฐานทางเพศกำหนดตลอดเวลา ซึ่งหากสามารถสร้างร่างกายให้มีความงามได้ ก็ย่อมหมายความว่าผู้หญิงคนนั้นเป็นผู้หญิงที่ดีตามความคาดหวังของสังคม ไม่เพียงแต่ผู้หญิงทั่วไปในสังคมเท่านั้น แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นหญิงดังกล่าวได้ทำงานร่วมกับระบบการควบคุมร่างกายหญิงในเรือนจำ ซึ่งเต็มไปด้วยกฎและวินัยควบคุม อันเป็นช่องทางที่ผู้ต้องขังหญิงจะปฏิบัติตนไปตามเจตจำนงของอำนาจในเรือนจำและความจริงบนบรรทัดฐานของความเป็นหญิง นั่นคือ ต้องสร้างร่างกายตนเองให้มีความงามตามแบบผู้หญิงในเรือนจำ ความงามสำหรับผู้ต้องขังหญิงจึงเป็นความงามที่ค่อยๆ พัฒนาจนเป็นแนวปฏิบัติของเรือนจำ ซึ่งผู้ต้องขังหญิงสามารถจะแต่งหรือประดิษฐ์ร่างกายของตนเองให้มีความงาม เพื่อให้ตนเองสามารถจะคงความสวยงามในพื้นที่ของเรือนจำได้อย่างไร้ปัญหา โดยไม่ฝ่าฝืนกฎกติกาของเรือนจำ ในขณะที่เดียวกันก็สามารถจะทำตัวเองให้สวยงามตามบรรทัดฐานเพศได้ ฉะนั้น สิ่งที่ผู้ต้องขังหญิงทำได้ก็คือ การสร้างกลวิธีหรือยุทธศาสตร์ของตนเองเพื่อให้มีความสวยงามภายใต้วิถีชีวิตในเรือนจำ ด้วยการสร้างร่างกายอันสะอาดสะอ้าน มีอนามัยดี มีการประดับตกแต่งร่างกาย และมีการแต่งกายที่สวยงาม ซึ่งแตกต่างไปจากความงามของผู้หญิงทั่วไปที่สามารถเลือกที่จะสร้างสรรค์ความงามให้กับร่างกายของตนเองได้อย่างอิสระ

“การมีร่างกายสะอาดสะอ้านแบบหญิง” เมื่อความจริงที่ถูกสร้างขึ้นได้กำหนดว่าผู้หญิงต้องดูแลรักษาร่างกายของตนเองให้สะอาด หญิงที่สามารถดูแลรักษาความสะอาดของร่างกายได้จะได้รับการยอมรับจากสังคมว่า เป็นผู้หญิงที่มีความงามตามบรรทัดฐานหรือมาตรฐานของผู้หญิง ในขณะที่หญิงที่ไม่อาจรักษาความสะอาดได้ ก็กลายเป็นหญิงเบี่ยงเบนที่ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม ผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำก็เช่นกัน แม้ว่าจะกลายเป็นผู้กระทำความผิดและถูกนำตัวมาคุมขังในเรือนจำ หากแต่ความจริงของความเป็นหญิงที่ต้องมีร่างกายสะอาดและงดงามนั้น ก็ได้แพร่กระจายตัวเข้าไปกำกับผู้ต้องขังหญิงแม้กระทั่งในพื้นที่เรือนจำ ผู้ต้องขังหญิงจึงกำกับตนเองด้วยการวางแผนปฏิบัติในกิจกรรมการดำเนินชีวิต เพื่อให้ร่างกายของตนเองสะอาดสะอ้านมากที่สุด เพื่อสร้างความงามให้กับร่างกายของตนเองตามบรรทัดฐานของความเป็นหญิงตามที่สังคมคาดหวัง ด้วยเหตุนี้ การทำความสะอาดร่างกายจึงกลายเป็นปฏิบัติการสำคัญที่เปิดโอกาสให้อำนาจ

ตามบรรทัดฐานทางเพศเข้ามากำกับร่างกายของผู้ต้องขังหญิงในระบบเรือนจำ ทำให้ผู้ต้องขังหญิงต้องจัดการกับร่างกายของตนเองให้สามารถทำความสะอาดร่างกายได้อย่างรวดเร็วทันต่อเวลาตามกฎหมายของเรือนจำ และในขณะเดียวกันก็สามารถรักษาความสะอาดของร่างกายตามที่บรรทัดฐานทางเพศได้กำหนดไว้

เรื่องเล่าของอดีตผู้ต้องขังหญิงหลายคนสะท้อนให้เห็นการทำความสะอาดร่างกาย ไม่ว่าจะเป็น การอาบน้ำ แปรงฟัน หรือสระผมในเรือนจำที่เป็นปัญหาอย่างมากสำหรับการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังหญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ต้องขังหญิงน้องใหม่ที่เพิ่งเข้ามาอยู่ในเรือนจำได้ไม่นาน เพราะการทำความสะอาดร่างกายเป็นกิจกรรมในชีวิตประจำวันที่ถูกจัดวางไว้ภายใต้อำนาจเชิงวินัยของเรือนจำ ด้วยการจัดพื้นที่ ตารางเวลา รวมไปถึงระบบความสัมพันธ์ เพื่อควบคุมร่างกายของผู้ต้องขังหญิง ภายใต้กำกับกติกาของเรือนจำ ผู้ต้องขังหญิงทุกคนจะต้องเข้าสู่พื้นที่ของการทำความสะอาด นั่นก็คือ ลานอาบน้ำและซักผ้า ในช่วงเวลา 2 ครั้งต่อวัน นั่นคือ ช่วงเช้ากับช่วงบ่าย และในแต่ละช่วงจะใช้เวลาทั้งสิ้นไม่เกิน 30 นาที การทำความสะอาดร่างกายในแต่ละครั้ง เรือนจำจะจัดระบบของการทำความสะอาดด้วยการเปิด-ปิดน้ำ เพื่อควบคุมปริมาณน้ำและเวลาในการอาบน้ำของผู้ต้องขังหญิง เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงอยู่ใต้อำนาจของเรือนจำ ทั้งยังเป็นการประหยัดทรัพยากรพลังงานและงบประมาณของเรือนจำอีกด้วย ในตอนเช้าตรู่ของทุกวัน เมื่อประตูเรือนนอนเปิดออก ผู้ต้องขังหญิงทุกคนจะรู้ในทันทีว่าเป็นช่วงเวลาของการทำความสะอาดร่างกาย ผู้ต้องขังหญิงจะรีบลงจากเรือนนอนไปเตรียมตัวก่อนอาบน้ำให้พร้อม โดยรีบเร่งเปลี่ยนเสื้อผ้าเป็นผ้าถุงกระโจมอก และเตรียมอุปกรณ์อาบน้ำให้พร้อม ในกรณีลานอาบน้ำที่เป็นฝักบัวผู้ต้องขังหญิงก็จะมาต่อแถวอาบน้ำอย่างรวดเร็ว เพื่อรอเข้าช่องอาบน้ำเป็นชุดๆ แต่หากลานอาบน้ำเป็นอ่างน้ำขนาดใหญ่ ผู้ต้องขังหญิงก็ต้องรีบเข้ามาจับจองพื้นที่อาบน้ำของตนเอง เมื่อทุกคนประจำจุดอาบน้ำและผู้ช่วยเจ้าหน้าที่เปิดน้ำ ผู้ต้องขังหญิงก็จะรีบอาบน้ำ ฟอกสบู่ ถูตัวให้ทันเวลาที่กำหนด หากใครต้องการสระผมด้วย ก็จะต้องเร่งรีบอาบน้ำให้เสร็จสิ้นเร็วขึ้นกว่าปกติ แล้วเอาเวลาที่เหลืออยู่มาสระผมจนสะอาด จากนั้นผู้ต้องขังหญิงก็ต้องรีบล้างตัวและผมให้เรียบร้อยก่อนที่น้ำจะถูกปิด และสลับเปลี่ยนให้ผู้ต้องขังหญิงชุดใหม่มาอาบน้ำ อย่างไรก็ตาม ในฤดูแล้งหรือในยามที่มีน้ำน้อย เรือนจำอาจจะให้เวลาในการอาบน้ำน้อยลงไปอีกเพื่อเป็นการประหยัดน้ำ ผู้ต้องขังหญิงส่วนใหญ่จึงต้องยอมที่จะไม่อาบน้ำหรือสระผม โดยลดขั้นตอนเหลือเพียงล้างหน้าแปรงฟันอย่างเดียว อดีตผู้ต้องขังหญิงคนหนึ่งของเรือนจำบอกเล่าถึงการอาบน้ำภายใต้ข้อจำกัดของเรือนจำว่า

...หกโมงเป่านกหวีด เก็บที่นอน นั่งรอเช็ดขยอต รอคูโงม อีกประมาณ 10 นาที นักโทษที่เป็นผู้ช่วยงานก็จะเปิดประตูห้องปล่อยเรา พอลงมาปั๊บ คนจะเยอะมาก ต้องรีบเปลี่ยนจากชุดนอนเป็นส้อม เข้าไปในล็อกฝักบัว มันเป็นฝักบัวเล็กๆ หลายๆ ตัว ถังๆ ติดๆ กัน ก็ไปยืนทางฝักบัว เขาก็จะให้สัญญาณจะเปิดแล้วนะ อาบน้ำ อาบน้ำแป๊บเดียวไม่ถึง 5 นาทีหรือ 3 นาที ภูน้ำจะเล็กๆ รูล้างคน ภูบนคน สลับเปลี่ยนกัน เราเข้าไปเปลี่ยนมาฟอกสบู่ แล้วให้เพื่อนเข้าไป สลับกันไปเป็นชุดๆ จนเสร็จ แต่ตอนปิดไม่ถาม ปิดเลย เราก็ต้องรีบ เรื่องน้ำจะเป็นอะไรที่แย่งกัน ทะเลาะกัน ตีกัน เพราะน้ำไม่ค่อยมี ถ้าเกิดน้ำขาดจริงๆ

เขาจะเอาน้ำแดงจากน้ำกกมาให้อาบ แล้วน้ำอย่างนั้น สระผมไม่ได้ บางทีน้ำไม่มี น้ำพื้นใต้ดินมันแห้ง เขาจะให้คนละขันสองขัน นี่ล้างหน้าละ ขันเดียวเราอาบน้ำไม่ได้อยู่แล้ว ก็ชักแห้งกันไป...

จะเห็นได้ว่า ร่างกายของผู้ต้องขังหญิงแม้อยู่ในเรือนจำก็ต้องมีร่างกายที่สะอาด ภายใต้อำนาจของเรือนจำที่ทำงานร่วมกับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ผู้ต้องขังหญิงจึงต้องทำความสะอาดร่างกาย เพื่อให้ตนเองสามารถเป็นร่างกายที่สะอาดหมดจดได้ในเวลาที่กำหนด ซึ่งเป็นกิจวัตรประจำวันในระบบเรือนจำ แต่ภายใต้การจัดพื้นที่ เวลา และระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจในบริบทของเรือนจำ โดยการกำหนดช่วงเวลาทำความสะอาดร่างกายที่อนุญาตให้อาบน้ำ ระยะเวลาการอาบน้ำ ปริมาณน้ำ ปริมาณผู้ใช้น้ำ หรือแม้แต่การเข้าถึงการอาบน้ำ ทำให้ผู้ต้องขังหญิงไม่สามารถจะทำความสะอาดร่างกายในแบบเดิมตามความปรารถนาดังที่เคยทำมาก่อนเข้าสู่เรือนจำได้ ผู้ต้องขังหญิงจึงต้องจัดการกับร่างกายของตนเอง เพื่อให้การอาบน้ำเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดภายใต้ข้อจำกัดของเรือนจำ เพื่อให้ได้ชื่อว่ายังคงเป็นผู้หญิงที่มีร่างกายสะอาดหมดจดและสวยงาม ผู้ต้องขังหญิงจึงต้องมีวิธีการหรือเทคนิคเฉพาะในการทำทำความสะอาดร่างกายเมื่ออยู่ในเรือนจำ มิเช่นนั้นแล้วก็จะไม่สามารถอาบน้ำได้เสร็จทันเวลา และท้ายสุดการชำระล้างสิ่งสกปรกตามร่างกายก็ไม่สามารถจะกระทำได้อย่างสะอาดเท่าที่ควรจะเป็น ฉะนั้น ผู้ต้องขังหญิงแต่ละคนจึงต้องสร้างแนวทางปฏิบัติในการกำกับตนเอง เช่น การหมั่นสังเกตผู้ต้องขังหญิงคนอื่น การศึกษาวิธีการอาบน้ำสระผม การปรับแก้ผ้าถุงเพื่อความสะดวกในการอาบน้ำ การเตรียมอุปกรณ์การอาบน้ำให้พร้อม การขโมยน้ำจากที่อื่น การลดขั้นตอน การเวียนแถว การจับจองพื้นที่อาบน้ำ หรือแม้แต่เข้าสังกัดในกองงานที่มีปริมาณน้ำมากพอ นั่นคือ การทำความสะอาดร่างกายของผู้ต้องขังหญิงเป็นการผลิตซึ่งความเป็นหญิงในนามผู้สร้างความสะอาดในระบบเรือนจำ

“การมีสุขภาพอนามัยดีแบบหญิง” นอกเหนือไปจากการกำกับตนเองของผู้ต้องขังหญิงด้วยความจริงว่า ผู้หญิงต้องมีร่างกายที่สะอาดหมดจดแล้ว ภายในอาณาบริเวณของเรือนจำ ผู้ต้องขังหญิงยังกำกับตนเองให้ตรึงอยู่ภายใต้ความจริงของความเป็นหญิงที่เชื่อว่า ผู้หญิงต้องมีสุขภาพอนามัยดี ไม่เป็นโรคติดต่ออันเป็นที่น่ารังเกียจของคนรอบข้าง ฉะนั้น เมื่อผู้หญิงเข้าสู่พื้นที่ของเรือนจำ ผู้ต้องขังหญิงจึงต้องพยายามจัดการกับร่างกายของตนเองให้เป็นผู้สุขภาพอนามัยดี แม้ว่าในเรือนจำจะมีผู้ต้องขังอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมาก ซึ่งเอื้อให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บและเกิดการระบาดติดต่อไปสู่กันได้อย่างง่ายดาย ผู้ต้องขังหญิงจึงต้องดูแลตนเองอย่างหนัก เพื่อที่จะป้องกันไม่ให้ตนเองป่วยหรือเป็นโรค โดยเฉพาะในเวลาที่ต้องอยู่ร่วมกับคนอื่นในพื้นที่แออัด เช่น เรือนนอน ซึ่งผู้ต้องขังหญิงจะต้องนอนเรียงกันเป็นแถวติดต่อกันไป แต่ละคนก็จะมีพื้นที่ในการนอนจำกัดเพียงแค่ช่วงลำตัว ทำให้มีโอกาสที่ร่างกายจะสัมผัสกันได้ง่ายและติดเชื้อจากระบบทางเดินหายใจโดยทั่วไปแล้ว ผู้ต้องขังหญิงส่วนใหญ่จึงรู้จักที่จะป้องกันตนเองด้วยวิธีการต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพยายามรักษาสุขภาพอนามัยในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นการป้องกันการติดต่อโรคจากเพื่อนผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ ที่อยู่ร่วมกัน ดังเช่นที่อดีตผู้ต้องขังหญิงคนหนึ่งได้เล่าให้เห็นถึงสภาพความเจ็บป่วยของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำตามประสบการณ์ของเธอว่า

...ส่วนมากจะเป็นผิวหนัง ไปด้วยคันไวก่อน เชื้อรา กลาก เกื่อนอะไรพวกนี้ พี่เป็นหิด คืออาบน้ำแล้ว รู้สึกว่าน้ำไม่สะอาด มันคัน ที่แรกก็เป็นจุดเล็กๆ ก็ไม่คิดอะไร พอเยอะเข้า ลามขึ้นอีกหลายจุด มันจะขึ้นมาเป็นตุ่มก่อน มันจะกว้างออกกว้างออก เราก็ซื้อยามาทาก่อน ไม่หาย ไปพบหมอประจำโรงพยาบาล เขาก็ให้ยามา เป็นยาเบ็ก ก็เต็มที่ได้แค่นี้ เขาก็แนะนำให้พบหมอเฉพาะทาง แล้วจ่ายเงินเอง พี่รักษาไปพันกว่าบาท ทายา กินยา หายเลย คนเขาเป็นเยอะนะ หลังจากที่เรารับเป็นเสร็จปั๊บนี้ เราคิดเลยว่า ทำอย่างไรไม่ให้เสียแปดร้อยพันหนึ่งอีก เราจะระวังมาก คันปั๊บเราต้องยา จนทุกวันนี้ยังต้องพกยาทาอยู่เลย เช็ดจริงๆ มันเป็นแผล กลัวเขาจะรังเกียจ เรากังวล กลัว ก็เลยพยายามดู อย่างตัวเราเองไม่ให้ขึ้น เสื้อผ้าเราต้องรักษาด้วย ให้แห้งเวลาตาก หมดๆ ใส่ไม่เอา ต้องให้แห้งจริงๆ พี่ก็จะซักเองเป็นบางอย่างที่ว่าการความสะอาดเยอะๆ หน่อย เราซักเป็นบางอย่าง เช่น บรา ชั้นใน...

“การประดับตกแต่งร่างกายแบบหญิง” อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ได้สร้างความจริงว่าด้วยความงามของผู้หญิงในเรื่องการรู้จักประดับตกแต่งร่างกายให้สวยงาม ด้วยเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ การบำรุงผิวพรรณ การตกแต่งใบหน้า หรือแม้แต่การกำจัดขนที่ไม่พึงปรารถนา ทั้งนี้เพื่อให้ร่างกายของผู้หญิงเป็นเสมือนวัตถุทางเพศที่สามารถตอบสนองความปรารถนาของผู้ชาย ผู้หญิงทุกคนจึงต้องบำรุงบำเรอร่างกายของตนเองให้ดีที่สุด เพื่อให้สังคมยอมรับในฐานะที่เป็นผู้หญิงที่มีความงามตามวาทกรรมหรือบรรทัดฐานทางเพศที่กำหนด ไม่เว้นแม้แต่ผู้หญิงที่ตกอยู่ในสถานะของผู้ต้องขังก็เช่นกัน ความแข็งแกร่งของอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ได้อาศัยพื้นที่เรือนจำเป็นพื้นที่ในการกำกับร่างกายของผู้หญิง เพื่อให้สามารถควบคุมผู้หญิงได้อย่างหมดจดและถาวร ผู้หญิงที่ต้องเข้าสู่เรือนจำจึงไม่อาจปฏิเสธความคิดความเชื่อที่ว่าด้วยความงามจากการประดับตกแต่งร่างกาย เพื่อให้ตนเองสวยงามตามความคาดหวังของสังคม อย่างไรก็ตาม แม้ว่าด้วยบริบทของเรือนจำจะไม่ได้เอื้ออำนวยต่อการสร้างร่างกายที่สามารถประดับตกแต่งได้อย่างมีอิสระเช่นสังคมภายนอก หากแต่ผู้ต้องขังหญิงก็มีได้เฉยเมยต่อการสร้างความงาม แต่กลับพยายามที่สร้างความงามบนเรือนร่างของตนเองในแนวทางเฉพาะเท่าที่จะสามารถกระทำได้ เพื่อให้ตนเองงดงามได้แม้จะอยู่ในเรือนจำที่เต็มไปด้วยกฎกติกาอันเข้มข้น ผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำโดยส่วนมากแล้วจึงมักจะคิดคำนึงถึงเรื่องความสวยงามเป็นพื้นฐานในการใช้ชีวิต โดยพวกเธอจะมีวิธีการที่แตกต่างกันในการจัดการกับตนเองให้ “เลิศจ” หรือมีความสวยงาม ด้วยกระบวนการประดับตกแต่งร่างกายสำหรับผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำโดยเฉพาะ อันมีความแตกต่างไปจากผู้หญิงในสังคมทั่วไป

ผู้ต้องขังหญิงได้นิยามความงามจากการประดับตกแต่งร่างกายของตนเองผ่านการแต่งกาย แม้ว่าในเรือนจำจะมีการกำหนดให้ผู้ต้องขังหญิงต้องใส่ชุดหลวงหรือชุดเครื่องแบบที่เป็นทางการ นั่นคือ ชุดสีฟ้าในกรณีเป็นผู้ต้องขังเด็ดขาด และชุดสีน้ำตาลในกรณีเป็นผู้ต้องขังในระหว่างการไต่สวนมูลความผิด ทั้งนี้เพื่อบ่งบอกตัวตนและตำแหน่งแห่งที่ในการตีตราผู้ต้องขังหญิงว่าเป็นนักโทษที่กำลังถูกลงโทษเนื่องจากกระทำความผิด แต่ผู้ต้องขังหญิงก็รู้จักที่จะประยุกต์เครื่องแต่งกายนั้นให้มีความสวยงามมากขึ้น เพื่อให้ได้ชื่อว่าแต่งกายงามตามคำอธิบายของบรรทัดฐานทางเพศ โดยที่ผู้ต้องขังหญิงแทบทุกคนจะนำชุดหลวงที่ได้รับจากเรือนจำมาเย็บใหม่เพื่อให้เข้ารูป เน้น

สัดส่วนร่างกายมากขึ้น ซึ่งผู้ต้องขังหญิงที่มีฝีมือในการตัดเย็บก็จะทำด้วยตนเอง แต่สำหรับผู้ต้องขังหญิงที่ไม่มีทักษะด้านนี้ ก็จะจ้างเพื่อนผู้ต้องขังหญิงด้วยกันที่ทำงานอยู่บนโรงงานเย็บผ้าเป็นผู้เย็บให้ เนื่องจากผู้ต้องขังหญิงจะเห็นว่าชุดหลวงตัวใหญ่และหลวมเกินไป ไม่เหมาะกับร่างกายของพวกเธอ การเอาเสื้อเข้ารูปจึงเป็นวิธีการหนึ่งเพื่อช่วยให้ร่างกายเธอมีความงดงามที่ด้วยเสื้อผ้าอาภรณ์ที่เหมาะสม นอกจากนั้นการแต่งกายของผู้ต้องขังหญิงยังเป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้สร้างความงามได้จากการสามเส้าสวยงามในช่วงเวลาหลังจากอาบน้ำตอนบ่ายเรียบร้อยแล้ว ผู้ต้องขังหญิงแต่ละคนจะเลือกชุดที่ตนเองเห็นว่าสวยงามมาใส่หรือแม้แต่ใส่นอน เพื่อทำให้ร่างกายของตนเองยังคงเป็นร่างกายที่สวยงามแบบหญิง ปรายฟ้าได้บอกเล่าเรื่องราวของการแต่งกายของตนเองว่า

...ใครจะไปใส่ได้ให้มา 2 ชุดตั้งแต่ที่แรก แล้วตัวมันใหญ่มาก ๆ หลวมโครกเกรกเลย มันใส่ไม่ได้จริงๆ ไม่ได้มีความสวยงามอะไรเลยซักนิด บางทีมันเป็นชุดเก่าของคนอื่น แล้วคนมันตัวเท่ากันที่ไหน หนูก็ไม่ใส่ หนูดูคนอื่นเขาทำกัน เอาเสื้อมาเย็บข้างเข้าตัวให้มันเล็กเข้ารูปหน่อย สวยหน่อย พอดีหนูพอเย็บได้ แต่คนที่เย็บไม่เป็น เขาก็จ้างคนที่อยู่ในโรงงานเย็บให้ ตัวละ 20-30 แล้วแต่ตกลงกัน แล้วอย่างชุดนอน เราก็จะใส่สวยหน่อย เสื้อผ้าที่เรามี แล้วแต่เราเลย ใส่ได้ ก็แต่งมาอวดกันสนุกๆ...

นอกจากนั้น การสร้างสรรค์ความงามของผู้ต้องขังหญิงยังกระทำการผ่านการตกแต่งใบหน้า และการประดับประดาผมแม้ว่าอยู่ในระบบเรือนจำ ผู้ต้องขังหญิงยังคงมีกระบวนการในการแต่งเติมสีสันให้กับใบหน้า จัดแต่งทรงผมหรือทำสีผมได้ในระดับที่เรือนจำสามารถรับได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่ได้รับการยอมรับในฐานะเป็นดาวประจำเรือนจำ การแต่งแต้มสีสันบนใบหน้า และการตกแต่งทรงผมจะเกิดขึ้นอย่างเป็นปกติวิสัย ด้วยเครื่องประดับตกแต่งนานาชนิด เช่น ครีมหาคหน้า ครีมหาคิ้ว บร็ชออน ลิปสติค ดินสอเขียนคิ้ว อายไลน์เนอร์ กิ๊บติดผม ยางรัดผม ครีมนวดผม ครีมโกรกผม สียาเล็บ ยาล้างเล็บ และเครื่องสำอางทั้งหลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับนโยบายของเรือนจำที่มีข้อกำหนด ข้อห้าม หรือแนวทางการปฏิบัติที่แตกต่างกัน บางเรือนจำอาจจะเข้มงวดต่อการสร้างความสวยงามแก่ร่างกาย โดยไม่ให้แต่งหน้าเข้มจนเกินพอดี ไม่ให้ทำสีผม แต่ในบางเรือนจำก็ผ่อนปรนให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถจะประดับตกแต่งร่างกายได้ค่อนข้างอิสระ ด้วยการจัดให้มีร้านเสริมสวยในเรือนจำ ซึ่งเป็นพื้นที่ของการฝึกอาชีพอย่างหนึ่งสำหรับผู้ต้องขังหญิง และยังเป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถที่จะแต่งหน้า ทำผม ตัดผม หรือแม้แต่ย้อมสีหรือโกรกสีผมให้สวยงาม จากช่างเสริมสวยระดับมืออาชีพที่มีผลงานหรือมีฝีมือเป็นที่ยอมรับ

อย่างไรก็ดี แม้ว่าภายในระบบเรือนจำจะเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถสร้างความสวยงามแบบหญิง แต่ผู้ต้องขังหญิงทุกคนก็ต่างรู้ว่า ในเรือนจำไม่สามารถที่จะประดับตกแต่งร่างกายได้อย่างอิสระเหมือนผู้หญิงภายนอกเรือนจำ ฉะนั้นผู้ต้องขังหญิงจึงรู้ว่า ตนเองสามารถตกแต่งใบหน้า ทรงผม สีผม ทาลิปสติค เขียนคิ้ว เขียนตาของตนเองได้มากน้อยเพียงใด อย่างไรก็ตามเพื่อให้คงความสวยงามแบบผู้หญิงและไม่เป็นการฝ่าฝืนต่อกฎของเรือนจำในเวลาเดียวกัน ผู้ต้องขังหญิงบางคนจึงเลือกที่จะใช้เวลาว่างหรือแม้แต่เวลาทำงานในการเสริมสวยร่างกายตนเองในทุก

วิถีทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ต้องขังหญิงที่มีฐานะดีหรือมีเงินในบัญชีมากพอ ก็อาจจะจ้างเพื่อนผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ ทำงานในกองงานตามความรับผิดชอบของตนเองแทน จ้างซักผ้ารีดผ้า หรือแม้แต่ซื้ออาหารมารับประทาน ทำให้มีเวลาว่างมากพอที่จะประดับตกแต่งร่างกายหรือใบหน้าของตนองให้คงความสวยงามแบบหญิงไว้ ยิ่งไปกว่านั้นในเรือนจำเองก็ยังมีช่องทางให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถจะแสวงหาอุปกรณ์หรือเครื่องสำอางมาใช้ตกแต่งร่างกายได้ โดยซื้อหาจากร้านค้าสหกรณ์ของเรือนจำ รวมไปถึงซื้อหาจากวิธีอื่นมาใช้ แม้ว่าราคาจะสูงกว่าร้านค้าสหกรณ์หรือท้องตลาดทั่วไป แต่ผู้ต้องขังหญิงก็ยอมที่จะซื้อหามาใช้ เพื่อให้ตนเองได้มีโอกาสประดับตกแต่งร่างกาย จนเป็นร่างกายที่มีความสวยงามแบบผู้หญิง ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันของหญิงในเรือนจำ

ผู้ต้องขังหญิง : “หญิง” ผู้มีทักษะการทำงานในเรือนจำ

การเรียนรู้และการฝึกอาชีพแบบผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่สร้างผู้ต้องขังหญิงให้เป็นร่างกายแห่งความเชื่อฟัง ด้วยการทำงานของอำนาจที่อาศัยความรู้ทางอาชญาวิทยาที่ไปสร้างความจริงว่า ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้ต้องขังให้กลายเป็นพลเมืองดี ซึ่งหมายรวมไปถึงการมีอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว รวมไปถึงอำนาจความเป็นหญิงภายใต้วิธีคิดแบบอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ที่กำกับให้ผู้หญิงเป็นเพศที่ต่ำต้อยกว่าชายด้วยอาชีพแบบผู้หญิง ซึ่งไม่อาจจะทำงานที่อาศัยทักษะ ความสามารถ หรือความชำนาญสูงๆ และไม่สามารถจะสร้างรายได้มากเท่าเทียมกับชาย ในเรือนจำงานสำหรับผู้ต้องขังหญิงจึงเป็นเรื่องของการสร้างตอกย้ำ และผลิตซ้ำความเป็นหญิง เพื่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมทางเพศภายใต้วิธีคิดแบบชายเป็นใหญ่ ซึ่งแม้ว่าเรือนจำจะเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังหญิงได้เลือกทำงานเท่าที่เรือนจำจัดไว้ให้ตามความต้องการ แต่งานที่เรือนจำออกแบบมาสำหรับผู้ต้องขังหญิงกลับเป็นงานเฉพาะสำหรับผู้หญิงตามคำอธิบายความเป็นหญิงที่ไม่ต้องใช้แรงกายมาก เพราะร่างกายของผู้หญิงบอบบาง ไม่แข็งแรง แต่มีความละเอียดอ่อน ประณีต ระมัดระวัง และรอบคอบ การฝึกอาชีพในเรือนจำจึงเป็นการจัดวางงานให้ผู้ต้องขังหญิงมีอาชีพที่สามารถเลี้ยงตนเองแบบมีรายได้น้อย งานที่ผู้ต้องขังหญิงถูกฝึกจึงเป็นเพียงการทำให้ดูราวกับว่า เรือนจำได้คำนึงถึงการสร้างงานให้แก่ผู้ต้องขังหญิง เพื่อนำไปใช้ประกอบอาชีพเมื่อพ้นโทษออกไปในฐานะอาชีพที่ผู้ชายไม่ได้ทำนั้น

ผู้ต้องขังหญิงถูกสร้างให้เป็นร่างกายที่จำนนผ่านการฝึกงานในปริมาณผลของความเป็นหญิง ไม่ว่าจะเป็น งานเย็บผ้าด้วยจักร ปักผ้า ทำของชำร่วย ทำพัด ทำหมวก ทำดอกไม้ พับผ้าอ้อม ทำสาส์นติดตอนบัต (Cottonbutt) แล้วแต่ความต้องการของตลาด ผู้ต้องขังหญิงบางคนก็มีโอกาสเลือกทำงานจากสิ่งที่ตัวเองเคยทำหรือทำเป็นมาก่อน แต่สำหรับผู้ต้องขังหญิงอีกหลายคนซึ่งไม่มีประสบการณ์เหล่านั้นก็จำเป็นต้องเลือกงานหนึ่งงานใด ในจำนวนงานแบบผู้หญิงที่เรือนจำได้กำหนดไว้ และเข้าสู่การฝึกอาชีพนั้นเพื่อไปฝึกฝนตนเองจนเกิดความชำนาญ ผู้ต้องขังหญิงจึงต้องพยายามเรียนรู้ ฝึกฝน และสร้างตนเองให้ทำได้และทำเป็นให้เร็วที่สุด ด้วยการตั้งใจเรียนรู้จากผู้ต้องขังหญิงที่อยู่ในกองงานนั้นมาก่อน การทดลองทำและการฝึกฝนตนเอง เพื่อให้ตนเองทำงานได้ตามกฎของเรือนจำและยังเป็นการหารายได้ให้กับตนเองด้วย

ฉะนั้น จึงสามารถกล่าวได้ว่า งานสำหรับผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำนั้นถือว่าเป็นงานที่ถูกจัดสร้างทักษะ โดยที่ผู้ต้องขังหญิงสามารถเรียนรู้วิธีการทำงานจากกระบวนการฝึกอาชีพ ซึ่งผู้ต้องขังหญิงแต่ละคนจะทำงานที่ถูกแบ่งไว้แล้วเข้าไปเข้ามา จนรู้งานที่ตัวเองกำลังทำ หากไม่ผ่านการฝึกฝนอย่างหนักก็จะไม่สามารถสร้างงานได้ และผลิตภัณฑ์จากฝีมือของผู้ต้องขังหญิงก็อาจจะนำมาซึ่งความภาคภูมิใจให้แก่พวกเธอได้ โดยดูจากคุณภาพและปริมาณงาน อีกทั้งการทำงานของผู้ต้องขังหญิงตามที่เรือนจำกำหนด เงินปันผลที่พวกเธอได้รับจากการทำงานนั้นจะถูกคิดคำนวณจากคะแนนสะสมและปริมาณชิ้นงานที่พวกเธอทำได้ ซึ่งก็เป็นจำนวนที่ไม่มากมายนัก แม้แต่ผู้ต้องขังหญิงที่ได้ชื่อว่ามีวิชาชีพในทาง อย่างไรก็ตามแม้รายได้จะไม่มาก แต่ก็ยังเป็นรายได้ที่ผู้ต้องขังหญิงสามารถนำมาเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตประจำวัน ส่วนความหวังที่จะเก็บออมเงินรายได้ไว้เลี้ยงดูตนเองและครอบครัวเมื่อพ้นโทษออกจากเรือนจำนั้นเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยากเต็มที

ผู้ต้องขังหญิง : “หญิง” ผู้มีความรักในเรือนจำ

ร่างกายของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ นอกเหนือจากจะถูกสร้างขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ของครอบครัวแล้ว ยังถูกสร้างขึ้นภายใต้ความเป็นหญิงในฐานะของหญิงผู้ที่มีความรักความสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้าง เพื่อให้ชีวิตในเรือนจำสามารถดำเนินต่อไปได้ด้วยหวังและรอคอยการพ้นโทษออกไปมีชีวิตใหม่ ร่างกายของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำจึงถูกสร้างให้มีความสัมพันธ์อื่นขึ้นมา ชดเชยความรักความรู้สึกที่ขาดหายไปจากถูกพรากจากสามี แฟน คู่รัก หรือแม้แต่ความรักจากครอบครัวที่เคยมี โดยความสัมพันธ์ที่ว่าเป็นความสัมพันธ์ทั้งในลักษณะรักต่างเพศระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับผู้ต้องขังชาย ทั้งในเรือนจำเดียวกันหรือต่างเรือนจำ และความสัมพันธ์ในลักษณะเพศเดียวกันระหว่างผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเอง

“ความสัมพันธ์แบบรักต่างเพศ” ความรักต่างเพศระหว่างหญิงและชายเป็นระบบความสัมพันธ์ในเรือนจำ อันเป็นไปตามวาทกรรมทางเพศกระแสหลักของสังคมและอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ที่สร้างความจริงว่า โดยธรรมชาติแล้วผู้หญิงต้องคู่กับผู้ชาย ฉะนั้นผู้หญิงที่อยู่ในเรือนจำหากจะมีความรักและต้องการก่อรูปความสัมพันธ์กับใครสักคน ก็ต้องเป็นผู้ชายเพียงเท่านั้น รักต่างเพศในเรือนจำจึงเกิดขึ้นได้ โดยอาศัยพื้นที่ของเรือนจำในการสร้างระบบความสัมพันธ์ระหว่างหญิงและชาย เพราะเรือนจำเป็นสถานที่คุมขังผู้ต้องขังทั้งหญิงและชายภายในบริเวณเดียวกัน โดยจะขีดเส้นแบ่งพื้นที่แดนหญิงสำหรับผู้ต้องขังหญิง และพื้นที่แดนชาย สำหรับผู้ต้องขังชายออกจากกันอย่างเด็ดขาด เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาเรื่องความสัมพันธ์หรือการหึงหวง อันจะนำมาซึ่งความวุ่นวายกระทบความมั่นคงของเรือนจำ ผู้ต้องขังหญิงและชายจึงมีโอกาสน้อยมากที่จะได้พบเจอ เห็นหน้า หรือพูดคุยทำความรู้จักกัน ความรักความสัมพันธ์จึงเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ยากในพื้นที่ของเรือนจำ แต่กระนั้นก็ตามเมื่อความจริงได้บอกว่า ผู้หญิงต้องมีคู่ และคู่ที่ว่าเป็นก็ต้องเป็นเพศตรงข้าม ผู้หญิงจึงต้องคู่กับผู้ชาย ภายในระบบเรือนจำจึงมีกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ต่างเพศ โดยการเล่น “ตีโปก” ซึ่งแม้ว่าจะเป็นเรื่องต้องห้ามในเรือนจำ หากแต่ผู้ต้องขังหญิงหลายคนก็ใช้การตี

โบกเป็นช่องทางในการสร้างความรักความสัมพันธ์ เพื่อแสดงความรู้สึกนึกคิดที่มีต่ออีกฝ่าย การตีโบกเป็นการส่งสัญญาณมือสื่อความระหว่างกัน โดยที่ผู้ตีโบกหญิงชายทั้งคู่จะหาตำแหน่งในการยืนที่เหมาะสม เพื่อให้สามารถมองเห็นหน้ากันและสามารถส่งสัญญาณมือให้กันได้สะดวกและชัดเจน

นอกจากนั้นการสร้างสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงและชายยังอาจเกิดขึ้นได้ด้วยการ “เล่นมิตร” หรือการหาคู่ที่ฝ่ายหนึ่งจะเขียนจดหมายมาทำความรู้จักกับอีกฝ่ายหนึ่ง โดยพิจารณาจากรูปถ่ายที่ผู้ต้องขังคนเก่าจากแดนหนึ่งจะส่งไปให้ผู้ต้องขังอีกแดนหนึ่งต่อกันเป็นทอดๆ ซึ่งการเขียนจดหมายระหว่างแดนถือเป็นเรื่องปกติที่สามารถทำได้ในเรือนจำและเป็นที่ยอมรับกัน ส่วนมากแล้วการเขียนจดหมายเป็นการขยายความสัมพันธ์โดยผู้ต้องขังหญิงคนเก่าที่อยู่มานานจะส่งรูปผู้ต้องขังหญิงที่เข้ามาใหม่ไปยังแดนชาย เพื่อให้ผู้ต้องขังชายเลือกว่าต้องการจะติดต่อหรือทำความรู้จักกับใคร และผู้ต้องขังชายก็จะเขียนจดหมายมาหาผู้ต้องขังหญิงคนดังกล่าวเพื่อเริ่มต้นความสัมพันธ์ การเขียนจดหมายข้ามแดนจึงเป็นวิธีการสร้างความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเพื่อสร้างสีสันให้กับชีวิตในเรือนจำ โดยอาจจะไม่ได้วาดหวังถึงความยั่งยืนมากนัก หากแต่เป็นความสัมพันธ์ที่สามารถสร้างกำลังใจ เป็นเพื่อนพูดคุยปรึกษา ช่วยเหลือเกื้อกูลกันตามอัตภาพ ส่งข้าวของเครื่องใช้ หรือแม้แต่เงินให้กัน อย่างไรก็ตามผู้ต้องขังหญิงบางคนก็อาจต้องการสร้างมิตรภาพข้ามแดน โดยมุ่งหวังเพียงสิ่งของหรือเงินทอง เพื่อให้ชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองในเรือนจำสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น มากไปกว่านั้นการเขียนจดหมายระหว่างผู้ต้องขังหญิงและชายยังอาจเกิดขึ้นได้ในพื้นที่ต่างเรือนจำอีกด้วย ฉะนั้นแล้ว ความเป็นคู่รักระหว่างหญิงชายในระบบเรือนจำจึงมีความหมายเฉพาะ ซึ่งหมายถึงเพียงการได้มีโอกาสเห็นหน้ากันไกลๆ นานๆ ครั้ง การได้ส่งสัญญาณมือแสดงความรู้สึกว่ารักหรือคิดถึง การเขียนจดหมายโต้ตอบกันสัปดาห์ละครั้ง การเห็นหน้ากันผ่านทางรูปถ่าย การส่งสิ่งของหรือเงินเข้าบัญชีให้แก่กัน โดยที่ไม่สามารถจะมีอิสระในการพูดคุยทำความรู้จัก ไปมาหาสู่กัน กินข้าวด้วยกัน แสดงความรักต่อกัน หรืออยู่ด้วยกันได้ตามใจปรารถนาดังเช่นคู่รักนอกเรือนจำทั่วๆ ไป ผู้ต้องขังหญิงคนหนึ่งได้เล่าถึงความสัมพันธ์ของเธอเองผ่านช่องทางการเขียนจดหมายภายใต้ระบบของเรือนจำว่า

...คือเราเข้ามาปั๊บ คนที่อยู่ก่อนแล้วเขาจะถามเราก่อน นื่องอยากมีคู่ที่โน้นใหม่ทีนี้ใหม่ เราบอกเอาสิ พ่ลองดู เขาก็จะส่งชื่อเราไปแดนผู้ชาย ให้ผู้ชายเขียนมาคุยกันแบบวันนี้ทางโน้นทานอะไร ทางเราทานแบบนี้ ไม่ได้เห็นหน้ากันนะ คุยเล่นกัน ถ้ามีรูปก็ส่งไปได้ เขาก็จะส่งรูปกลับมาให้เรา ถ้ารูปสวยถูกใจ เขาก็จะส่งตังมาให้ ส่งธนาณัติมาให้ คนที่ได้ก็ได้นะ เพราะเราเขียนจดหมายนอกได้อาทิตย์ละสามครั้ง เราก็ซื้อผู้รับใช้ใหม่ แล้วเขียนเรือนจำ แต่จะมีคนตรวจ ถ้าเราไม่เขียนลามก ไม่สองแง่สามง่าม ก็ไม่เป็นไร แต่ส่วนมากคนมันไม่เจอหน้ากัน ก็จะมีเขียนลามกบ้างนิดๆ หน่อยๆ เขาก็ไม่ให้ผ่าน ไม่ให้ออก ส่งคืน บางคนเป็นแฟน คุยกันไปกันมาก็เป็นผัวเมียกัน แต่จะยังยืนใหม่ไม่รู้ มีเพื่อนนะ ตอนที่อยู่คุก ผู้ชายคนนั้นเขาส่งตังมาให้ ส่งเสียจนออก พอออกไปก็ไปหาเขา แต่ว่ามันอยู่กันไม่ยั่งยืนหรอกนะ ก็เลิกกัน...

“ความสัมพันธ์แบบรักเพศเดียวกัน” ผู้ต้องขังหญิงแทบทุกคนเมื่อเข้ามาอยู่ในเรือนจำ พื้นที่แห่งอำนาจทางวินัยที่เต็มไปด้วยกฎเกณฑ์และระเบียบปฏิบัติที่เข้มงวด ซึ่งถูกสร้างขึ้นผ่านการตีตารางพื้นที่และตารางเวลาชีวิตให้แก่ผู้ต้องขังหญิงตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมง ขัดจำกัดในทุกด้าน ได้กลายเป็นเงื่อนไขให้ผู้ต้องขังหญิงจำเป็นที่จะต้องสร้างเครือข่ายหรือสร้างสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเอง เพื่อช่วยเหลือและดูแลซึ่งกันและกันให้ชีวิตในแต่ละวันผ่านพ้นไปได้ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงจึงถูกก่อรูปขึ้นมาในลักษณะที่เป็นร่างทรงของความสัมพันธ์ของครอบครัว เพื่อให้ดูราวกับว่า ผู้ต้องขังหญิงได้ทำหน้าที่ภายใต้ความเป็นหญิงในการดูแลสมาชิกในครอบครัว ซึ่งหมายถึงผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเองได้ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำจึงเป็นความสัมพันธ์ที่ถูกสร้างขึ้นในลักษณะเพื่อนคู่คิดหรือเพื่อนสนิทภายในกลุ่มเดียวกัน ซึ่งมีจำนวนสมาชิกไม่มากนัก ราว 2-5 คน ในขณะที่กลุ่มของผู้ต้องขังชายจะมีจำนวนสมาชิกมากกว่า การรวมตัวกันในฐานะเพื่อนสนิทของผู้ต้องขังหญิงมีอยู่หลายเงื่อนไข ไม่ว่าจะเป็น การทำกิจกรรมประจำวันร่วมกัน เช่น นอนห้องเดียวกัน ฝึกอาชีพหรือทำงานในกองงานเดียวกัน เป็นต้น การเป็นผู้ที่มีนิสัยใจคอหรือความชอบในลักษณะเดียวกัน เช่น กลุ่มดูดวง กลุ่มรักสวยรักงาม กลุ่มที่ชอบสวดมนต์ กลุ่มรักสันโดษ กลุ่มรักการอ่านหนังสือ เป็นต้น หรือแม้แต่กลุ่มที่มีอายุหรือวัยใกล้เคียงกัน เช่น กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มคนแก่ เป็นต้น ที่สำคัญด้วยความคิดและความเชื่อของผู้ต้องขังหญิงที่ผูกโยงอยู่กับการดูแลเอาใจใส่บ้านและสมาชิกในครอบครัวภายใต้วิธีคิดแบบชายเป็นใหญ่ ทำให้พวกเธอเรียกกลุ่มว่า “บ้าน” ซึ่งถือเป็นคำเรียกที่สะท้อนให้เห็นภาพตัวตนของบ้านและครอบครัวที่ผู้ต้องขังหญิงปรารถนา สมาชิกภายในกลุ่มหรือบ้านของพวกเธอจึงถูกจัดวางให้มีตำแหน่งแห่งที่ตามตำแหน่งของสมาชิกในระบบครอบครัว ซึ่งอาจจะเป็นพ่อ-แม่ หรือพ่อ-แม่-ลูก หรือ แม่-ลูก หรือ แม่-ลูก-พี่น้อง หรือพี่-น้อง หรือแม้แต่ความสัมพันธ์แบบเพศเดียวกันในลักษณะของทอมดี้ ดังเช่นคำบอกเล่าจากประสบการณ์ของเพลงว่า

...ผู้หญิงกับผู้หญิงส่วนมากเป็นแบบเกะกิน รักกันไม่จริง ผู้หญิงด้วยกันมีผลประโยชน์ อย่างผู้ชายก็ต้องเลี้ยงกระเทยอย่างนี้ อย่างผู้หญิงก็ต้องเลี้ยงทอมอย่างนี้ อยู่ในแดนเดียวกัน แล้วเขาก็มีอะไรกันเห็นๆ กันอยู่ กลางวันแสบๆ ตรงนั้นเลย กลางคืนคนที่อยู่เวรจะเห็นประจำ แต่ไม่ยังยืนหรอก ชั่วครั้งชั่วคราว แล้วแต่ประโยชน์ แต่บางคู่เขาก็มีเป็นทอม อยู่เป็นคู่เป็นเพื่อนกันสองคน ไม่วุ่นวายกับคนอื่น อยู่เฉยๆ กริ่งกริ่งๆ ของเขาไป ก็มีหลายคู่ละ ส่วนใหญ่จะเป็นทอมกับดี ไม่ได้เป็นเลสเบี้ยน ผู้หญิงกับผู้หญิงไม่มี เห็นมีแต่ผมสั้นกับผมยาว แต่ก็เห็นถ้าคู่เขาออกไปนี่ก็หาแฟนใหม่ ไม่ติดต่อกันแล้ว...

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่ากลุ่มหรือบ้านจะถูกสร้างขึ้นมาจากเงื่อนไขใดก็ตาม แต่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังหญิงด้วยกันก็เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น เพื่อพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือเกื้อกูล และดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ผู้ต้องขังหญิงกลุ่มเดียวกันจึงมักจะทำกิจกรรมร่วมกันอยู่เสมอ เป็นต้นว่า เรื่องอาหาร ผู้ต้องขังหญิงกลุ่มเดียวกันจะซื้ออาหารจากโรงครัวมากินด้วยกันแทนการกินข้าวหลวงจากกองเลี้ยง ซึ่งไม่อร่อยและไม่สะอาดในความคิดของผู้ต้องขังหญิง หรือแม้แต่การช่วยเหลือกัน

ด้วยการแบ่งปันข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น สบู่ แปรงสีฟัน หรือหากเพื่อนในกลุ่มมีญาติมาเยี่ยมและนำอาหาร ขนม หรือของใช้มาให้ ก็จะมีการแบ่งให้เพื่อนในกลุ่มร่วมกันหรือใช้ด้วย นอกจากนั้นการช่วยเหลือกันยังครอบคลุมไปถึงการเป็นผู้รับฟังความทุกข์ รับฟังปัญหา เป็นที่ปรึกษาหรือผู้ให้คำแนะนำ เพื่อให้เพื่อนได้คลายความทุกข์ความกังวลใจลงได้บ้าง ส่วนช่วงวันหยุดเสาร์และอาทิตย์ก็เช่นกัน เรือนจำจะเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังหญิงได้ใช้เวลาในการทำกิจกรรมตามที่ตนเองปรารถนาได้ วันเสาร์อาทิตย์จึงเป็นเวลาที่ผู้ต้องขังหญิงสามารถพักผ่อนและการทำกิจกรรมตามความสนใจได้ค่อนข้างอิสระกว่าวันธรรมดาจนถึงศุกร์ ในวันหยุดผู้ต้องขังหญิงกลุ่มเดียวกันจึงมักจะมารวมตัวกันอยู่ในบ้านของตนเอง ซึ่งหมายถึงอาณาบริเวณที่ถูกสร้างขึ้นจากการเอาผ้า หรือเสื้อ หรือผ้าถุงมาปูในบริเวณที่เรือนจำกำหนด เช่น สนามหญ้าหรือใต้ถุนอาคาร เพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน หรือทำอาหารพิเศษกินร่วมกัน ซึ่งโดยมากแล้วบ้านจะเป็นพื้นที่ของใครของมันที่ถูกจับจองไว้ล่วงหน้า และไม่สามารถจะล่วงล้ำไปในพื้นที่ของคนอื่นได้ ผู้ต้องขังหญิงที่อยู่มาก่อนเป็นเวลานานจึงมีโอกาสดังกล่าวที่จับจองพื้นที่ดีๆ และสามารถขยายขอบเขตพื้นที่บ้านของตนเองออกไปเป็นบริเวณกว้างกว่าผู้ต้องขังหญิงที่มาใหม่

ร่างกายภายใต้ความสัมพันธ์ของครอบครัว

เมื่อระบบปิตาธิปไตยหรืออุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ได้สร้างความจริงอันแนบแน่นตายตัวให้ผู้หญิงมีความไม่เท่าเทียมและแตกต่างจากผู้ชาย เนื่องมาจากสรีระที่มองเห็นได้จากภายนอก และความต่างทางกายภาพนี้ได้กำหนดให้ผู้หญิงถูกจัดวางไว้ในพื้นที่ที่แยกขาดออกจากผู้ชาย และให้ความหมายกับพื้นที่นั้นๆ ผ่งเร้นไปกับความเป็นเพศ ความเป็นหญิงและความเป็นชายจึงถูกแบ่งออกจากกันอย่างเด็ดขาด ด้วยการให้คุณค่ากับเพศในลักษณะที่เหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียม โดยการเชิดชูความเป็นชายให้สูงกว่า ในขณะที่กีดกันและเบียดขับความเป็นหญิงให้อยู่ในพื้นที่เฉพาะอันจำกัดที่ด้อยกว่า ความเป็นเพศจึงไม่ใช่สิ่งที่เป็นปกติธรรมชาติเหตุผลสากลดังที่สังคมเชื่อและยอมรับ ความแตกต่างและไม่เท่าเทียมระหว่างเพศได้ถูกสร้างให้กลายเป็นความจริง ผ่านวาทกรรมทางเพศของสังคม อันเป็นวาทกรรมกระแสหลักที่กำหนดให้ผู้หญิงต้องผูกติดยึดโยงกับความเป็นหญิง และผู้ชายต้องผูกติดยึดโยงกับความเป็นชาย ซึ่งเป็นเรื่องที่ผู้หญิงและผู้ชายทุกคน ไม่ว่าจะอยู่ในบริบทใดบนโลกใบนี้ก็ไม้อาจจะปฏิเสธได้ ยิ่งไปกว่านั้นนอกเหนือจากการสร้างความจริงที่เบ็ดเสร็จเด็ดขาดบนวิธีคิดแบบชายเป็นใหญ่แล้ว วาทกรรมทางเพศยังถูกผลิตซ้ำด้วยการถูกบอกเล่าความจริงของความไม่เท่าเทียมทางเพศผ่านกระบวนการขัณฑเกลตาทางสังคม ไม่ว่าจะเป็น ความรู้ ศาสตร์สาขาวิชา สถาบัน ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ สื่อ นิทาน ตำนาน คำสอน บทละคร บทภาพยนตร์ นวนิยาย หรือแม้แต่คำสอนทางศาสนา เพื่อให้ความจริงว่าด้วยการที่ผู้หญิงต้องมีสถานะที่เป็นรองผู้ชายดำรงอยู่หยั่งรากลึกในสังคม

ความแตกต่างทางเพศเริ่มปรากฏขึ้นในสังคมตะวันตก เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการผลิตจากระบบเกษตรกรรมมาเป็นระบบอุตสาหกรรม คำอธิบายเรื่องงานจึงถูกแยกขาดออกจากกันระหว่างงานนอกบ้านและงานในบ้าน อุดมการณ์ความเป็นครอบครัว/ครัวเรือน (Ideology of Domesticity) จึงถูกสร้างขึ้นในสังคม เพื่อสนองตอบเจตจำนงของการดำรงอยู่ในความไม่เท่าเทียมทางเพศ ภายใต้ความปรารถนาที่จะกดทับหญิงให้ด้อยกว่าชาย ผู้หญิงจึงถูกจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของความเป็นรองทางเพศด้วยกลไกหรือกระบวนการสร้างความเป็นหญิง ภายใต้การจำกัดบทบาทให้อยู่ภายในพื้นที่ส่วนตัว โดยเฉพาะในระบบครอบครัวและบ้าน บนฐานความเชื่อว่าครอบครัวเป็นศูนย์กลางชีวิตและสังคม ความเป็นหญิงและโลกของครอบครัวจึงถูกนำมาเกี่ยวโยงร้อยรัดจนเป็นเนื้อเดียวกัน ผู้หญิงจึงถูกคาดหวังภายใต้บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่มีต่อครอบครัว ในฐานะผู้ดำรงรักษาความสัมพันธ์ของครอบครัว การเป็นแม่ ลูกสาว และภรรยาจึงถือเป็นภารกิจอันยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิตของผู้หญิงทุกคน ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นไปตามความคาดหวังของสังคมเท่านั้น หากแต่ตัวผู้หญิงเองก็เชื่อว่าความจริงนี้เป็นวิถีของความเป็นหญิงและจริยธรรมของความเป็นหญิงที่ต้องมีสำนึกหรือตระหนักรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองที่มีต่อครอบครัว เพื่อรักษาความเป็นครอบครัวให้ดำรงอยู่ต่อไป จริยธรรมและตัวตนหรืออัตลักษณ์ของผู้หญิงจึงถูกเชื่อมโยงไปกับการความต้องการขึ้นพื้นฐานในการดูแลสมาชิกในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็น ลูก สามี แม่ ผู้อาวุโส หรือสมาชิกอื่นๆ ในบ้าน

อย่างไรก็ตาม สำหรับผู้หญิงบางคนที่กระทำความผิดและถูกจับกุม ถูกดำเนินคดีตามกฎหมายและถูกตัดสินความผิดด้วยการต้องราชทัณฑ์ในเรือนจำ ผู้หญิงต้องถูกพรากออกจากบ้านและครอบครัวเข้าสู่กระบวนการลงโทษด้วยการกักขังในพื้นที่ที่แตกต่างและห่างไกล ด้วยข้อจำกัดในระบบเรือนจำที่เต็มไปด้วยวินัยควบคุมและการลงทัณฑ์ ผู้หญิงไม่สามารถจะทำหน้าที่ของความเป็นหญิงในระบบครอบครัวได้ดังปรารถนาตามจริยธรรมความเป็นหญิง พวกเธอจึงเป็นเสมือนร่างกายที่สยบยอมต่ออำนาจของเรือนจำและอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ในฐานะ “ผู้รอคอยการกลับบ้าน” เพื่อพยายามดำรงรักษาสถานภาพของความแม่ ลูกสาว หรือภรรยาไว้เช่นเดิม ดังนั้นแล้ว ผู้หญิงทุกคนไม่เว้นแม้แต่ผู้หญิงที่ถูกจำขังในฐานะอาชญากรสังคมหรือผู้กระทำความผิดก็ต้องแบกรับหน้าที่ของการสร้างและธำรงครอบครัวโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ และไม่ว่าโทษที่ได้รับจากคำพิพากษาของศาลจะบังคับให้เธอต้องใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำนานเพียงใด โทษหนัก/โทษนาน หรือโทษเบา/โทษน้อย ก็ล้วนแล้วแต่ต้องถูกกำกับด้วยวินัยของเรือนจำและอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ร่วมกัน

ผู้ต้องขังหญิง : “แม่” ภายใต้อำนาจแห่งวินัยในเรือนจำ

...สิ่งแรกที่คิดถึงเลยคือลูก เรากลัวว่าเราจะโดนเยาะ ถ้าโดนเยาะ ลูกจะอย่างไร เข้าไปวันแรกนี่ในนั้นมีเด็ก เด็กร้อง จะหาอะไรมาอุ้มหุ ไม่อยากเห็น ไม่อยากไต่ยีน คิดถึงลูกมาก ต้องปิดหูตลอด ไม่อยากไต่ยีนเลย เสียใจมากเลยตอนนั้น ทางบ้านส่งรูปมาให้ เพราะแม่ไม่ยอมเอาหลานมาเยี่ยม เขาจะถือ แต่พอเห็นรูปปั๊บ ก็ยิ่งหนักกว่าอีก เห็นแล้วร้องตลอด เก็บรูปไว้อีกไม่ไหวแล้ว ขนาดเตรียมพร้อมมาแล้ว เตรียมใจรับไว้แล้ว...

สำหรับยุพิน แม่ผู้เคยผ่านประสบการณ์ถูกจำขังในเรือนจำ ลูกเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในชีวิต แม้ว่าท่ามกลางโลกทุนนิยมในปัจจุบันจะหล่อหลอมให้มนุษย์มุ่งมันแสวงหาและสะสมความมั่งคั่งจากเงินตรา โดยเงินได้กลายเป็นสัญลักษณ์แห่งอำนาจที่สามารถเสกสรรปั้นแต่งเส้นทางชีวิตของมนุษย์ ทำให้ทุกคนล้วนแล้วแต่มีชีวิตเพียงเพื่อดิ้นรนหาเงินมาใช้สนองตอบความต้องการทางวัตถุของตนเองในทุกวิถีทาง แต่สำหรับยุพิน เงินกลับไม่ได้เป็นคำตอบทุกอย่างของชีวิต เมื่อวันหนึ่งที่ชีวิตเดินมาถึงทางตัน เงินกลับไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาและไม่ได้สร้างความสุขที่ยั่งยืนแก่ชีวิต แต่ความสุขที่แท้จริงนั้นกลับกลายเป็นความสุขที่ไม่อาจซื้อหามาได้ด้วยเงิน เป็นความสุขจากบุคคลอันเป็นที่รัก โดยเฉพาะลูกผู้เป็นดั่งลมหายใจเข้าออกของชีวิต วันที่ยุพินก้าวเข้ามาสู่การคุมขังในเรือนจำ ความรู้สึกของเธอจึงระคนไปด้วยความกังวล ความเศร้าเสียใจ ความเป็นห่วง และความคิดถึงลูกอย่างที่ยากจะบรรยายออกมาเป็นถ้อยคำ

คำบอกเล่าดังกล่าวสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า สำหรับผู้ต้องขังหญิงแล้วนั้น ความเป็นแม่และร่างกายของแม่ มิใช่สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นอย่างฉับพลันภายในอาณาบริเวณของเรือนจำ หากแต่ความเป็นแม่เป็นสิ่งที่ติดร่างเธอมาก่อนที่จะเข้าสู่เรือนจำ ผ่านการสร้างตนเองให้เป็นแม่ตามความคาดหวังของสังคม เพราะผู้หญิงและแม่ถูกรับรู้ว่าเป็นเรื่องเดียวกัน ซึ่งต้องมีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในพื้นที่ส่วนตัวที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวและบ้าน ในฐานะผู้ดูแลสมาชิกครอบครัว ผู้หญิงทุกคนจึงต้องมีหน้าที่ในการเป็นแม่ของลูก เป็นผู้ตั้งท้อง ดูแลทารกในครรภ์ อุ้มท้อง ให้กำเนิด ดูแลลูก เลี้ยงลูกให้เติบโตใหญ่ เป็นผู้ให้ ผู้ดูแล และผู้ช่วยเหลือลูกตราบนิจนิรันดร์ แต่ทันทีที่ผู้หญิงได้กระทำความผิดและก้าวเข้าสู่เรือนจำ ด้วยอำนาจเชิงวินัยของสถาบันเรือนจำ ซึ่งเต็มไปด้วยกฎระเบียบและกติกาที่เข้มงวด ทำให้ความเป็นแม่ของผู้ต้องขังหญิงต้องเปลี่ยนแปลงไป ภายใต้อาณาบริเวณของเรือนจำผู้ต้องขังหญิงจึงไม่สามารถจะดำรงความเป็นแม่ด้วยร่างกายของความเป็นแม่แบบเดิมได้ ความเป็นแม่ของผู้ต้องขังหญิงจึงถูกให้ความหมายใหม่ในฐานะแม่แบบผู้ต้องขัง อันนำไปสู่การสร้างร่างกายที่สยบยอมอย่างทวิชั้นด้วยความเป็นแม่และความเป็นผู้ต้องขังหญิง ภายใต้อำนาจ/ความรู้ของสถาบันร่วมไปกับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่

ฉะนั้นแล้ว เมื่อผู้หญิงถูกจับกุมและถูกคุมขังเข้าไปอยู่ในเรือนจำ ความเป็นแม่ที่ดีที่เคยปฏิบัติมา กลับกลายเป็นเพียงความฝันที่อยู่ไกลเกินกว่าจะเอื้อมถึง ด้วยการตัดสินใจโทษจำคุกเป็นระยะเวลายาวนาน ภายใต้กำแพงและประตูเหล็กหลายต่อหลายชั้นของเรือนจำที่เป็นเสมือนกรงไกร

ตัดแบ่งโลกสองใบออกจากกัน โลกของเธอและโลกของลูกกลายเป็นโลกคนละใบจนยากจะเวียนมาบรรจบ แม้เธอจะได้ชื่อว่าเป็นแม่ แต่ความเป็นแม่ที่ติดตัวเธอเข้าไปในเรือนจำกลับหลงเหลือไว้เพียงแค่ความทรงจำ เป็นภาพในอดีตที่วนเวียนเพียงในความคิด เป็นเรื่องราวในอดีตที่เธอได้แต่นึกย้อนถึง เพราะในวันที่เธอได้กลายเป็นผู้ต้องขังหญิงเต็มตัว เรือนจำได้พรากเอาครอบครัวและความเป็นแม่ในตัวเธอไปอย่างสิ้นเชิง จนแทบจะหมดความภาคภูมิใจในตนเองในฐานะแม่ที่ดีของลูกดังที่เคยเป็นมา

แต่กระนั้น แม้ว่าในเรือนจำ ผู้ต้องขังหญิงอาจจะไม่สามารถทำหน้าที่แม่ที่ดีของลูกได้จนเช่นเดียวกับเมื่อครั้งที่ผู้ต้องขังหญิงอยู่ภายนอกเรือนจำ ซึ่งสามารถจะดูแลจัดการชีวิตลูกได้อย่างเต็มที่ตามบทบาทหน้าที่ที่ครอบคลุมพื้นที่ของการให้อาหาร ให้การอุปการะเลี้ยงดู ให้การศึกษา ให้สิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิต หรือแม้แต่ทรัพย์สินเงินทอง แต่ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นแม่ก็ยังคงมีความปรารถนาเล็กๆ ที่จะรักษาความเป็นแม่ที่ดีของลูกไว้ให้ได้ บนความจริงที่ว่าผู้หญิงที่ได้ชื่อว่าเป็นแม่ทุกคน ไม่ว่าจะเป็นใคร จะอยู่ภายในหรือภายนอกเรือนจำก็ตาม ก็ไม่อาจปฏิเสธการเป็นแม่ที่ดีของผู้ต้องขังหญิงที่เป็นแม่จึงพยายามสร้างตนเองให้เป็นแม่ที่ดีของลูกให้มากที่สุด ท่ามกลางบริบทของเรือนจำ ภายใต้อำนาจทางวินัยร่วมไปกับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ความเป็นแม่ที่ดีของผู้ต้องขังหญิงจึงมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากแม่ที่ดีโดยทั่วไป ซึ่งมีนัยยะถึงความพยายามดูแลตนเองให้สามารถอยู่ในเรือนจำได้อย่างปกติสุข การใช้ชีวิตอยู่ให้ได้เพื่อลูก รอคอยวันเวลาพ้นโทษออกไปหาลูก ด้วยความหวังในวันข้างหน้าว่า เรื่องราวของการถูกจำขังจะลบเลือนหายไปตามกาลเวลา พร้อมๆ กับการก่อร่างสร้างร่างกายของความเป็นแม่ที่ดี ทำหน้าที่แม่ของลูกตามที่ตนเองปรารถนาอย่างดีที่สุดเท่าที่จะทำได้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการเป็นแม่ที่ดีแบบผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำจะถูกสร้างขึ้นจากอำนาจความรู้ สถาบัน ร่วมไปกับอุดมการณ์ จนผู้ต้องขังหญิงผู้เป็นแม่กลายเป็นร่างกายภายใต้บังคับการ หากแต่เมื่อผู้วิจัยได้พูดคุยกับอดีตผู้ต้องขังหญิงทุกคนแล้ว พบว่าความเป็นแม่ของผู้ต้องขังหญิงได้ปรากฏให้เห็นในหลายรูปแบบ แตกต่างกันไปตามภูมิหลัง ครอบครัว และบริบทแวดล้อมของแต่ละบุคคล ซึ่งการทำให้เป็นร่างกายที่สยบยอมของผู้ต้องขังหญิงนั้น มิได้เป็นไปในลักษณะที่ตายตัวเป็นหนึ่งเดียว หากแต่เป็นความหลากหลายของร่างกายที่สยบยอมในฐานะแม่ในเรือนจำ ซึ่งปรากฏให้เห็นการแสดงออกในลักษณะต่างๆ ดังนี้

“การไม่ฝ่าฝืนวินัยเพื่อลูก” ร่างกายของผู้ต้องขังหญิงในฐานะแม่ได้ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในลักษณะของการไม่ฝ่าฝืนวินัยเพื่อลูก ซึ่งเป็นร่างกายที่ผู้ต้องขังหญิงถูกจัดกระทำจากอำนาจ ความรู้ ร่วมไปกับอุดมการณ์ในระบบเรือนจำ จากร่างกายของแม่ที่ดีแบบแม่ภายนอกเรือนจำ ซึ่งเคยมีบทบาทหน้าที่ในการดูแลสมาชิกในครอบครัว ดูแลเอาใจใส่ ให้การอุปการะเลี้ยงดู ให้คำปรึกษา หรือช่วยเหลือเกื้อกูลลูกตามบรรทัดฐานที่ส่งผ่านความจริงของความเป็นแม่ แต่เมื่อต้องกลายมาเป็นผู้กระทำความผิดและถูกพรากออกจากลูกผู้เป็นที่รัก ความเป็นแม่และอำนาจในเรือนจำจึงทำหน้าที่กำกับให้ผู้หญิงต้องสร้างร่างกายของความเป็นแม่ขึ้นมาใหม่ นั่นคือ การเป็นแม่ที่เฝ้ารอคอยวันเวลาที่พ้นโทษออกไปดูแลลูกดังเช่นที่เคยปฏิบัติมา แม่ที่ดีในฐานะผู้ต้องขังหญิง

จึงต้องพยายามหาวิธีการในการดำเนินชีวิต เพื่อให้ตนเองพ้นโทษออกจากเรือนจำโดยเร็วที่สุด โดยการพยายามปฏิบัติตามวินัยของเรือนจำอย่างเคร่งครัด ไม่ทำผิดกฎกติกาของเรือนจำ รวมไปถึงพยายามหลีกเลี่ยงการกระทำความผิด ไม่มีเรื่องทะเลาะเบาะแว้ง ไม่โต้เถียง ไม่ต่อรอง ไม่มีข้อสงสัย หรือไม่ร้องขอสิ่งใดที่พวกเขาควรจะได้รับ ทั้งนี้เพราะการฝ่าฝืนกฎย่อมหมายความว่าความถึงการท้าทายต่ออำนาจและผู้มีอำนาจในเรือนจำ ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นแม่ทุกคนจึงต้องพยายามกำกับตนเองในทุกกิจกรรมของชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็น กิน นอน อาบน้ำ สระผม ซักผ้า ทำงาน ฝึกอาชีพ หรือใช้เวลาว่าง ในฐานะผู้ต้องขังหญิงที่ดีที่มีความประพฤติเรียบร้อยและเหมาะสม เพื่อไม่ให้ถูกลงโทษ และสามารถอยู่รอดในเรือนจำได้อย่างไร้ปัญหา ยิ่งไปกว่านั้น การไม่ฝ่าฝืนกฎยังหมายความว่าโอกาสที่จะได้รับการพิจารณาลดหย่อนโทษในรูปแบบต่างๆ ภายใต้คำรับรองของเรือนจำว่า เป็นผู้ต้องขังหญิงที่มีความประพฤติดี เรียบร้อย และเชื่อฟัง เพื่อลดทอนเวลาการถูกจำขัง และได้รับการปล่อยตัวกลับไปหาลูก เพื่อทำหน้าที่ของแม่ที่ดีตามความคาดหวังของสังคมอีกครั้ง การปฏิบัติตามวินัยของเรือนจำจึงมิได้หมายถึงการเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดีของเรือนจำเท่านั้น หากแต่ยังหมายความว่าไปถึงการเป็นแม่ที่ดีของลูกไปพร้อมๆ กันด้วย ที่สำคัญ สำหรับผู้ต้องขังหญิงที่เป็นแม่ การกระทำที่ไม่ฝ่าฝืนวินัยในเรือนจำยังมีผลต่อพวกเขามากไปกว่าผู้ต้องขังหญิงที่ไม่เป็นแม่ โดยพวกเขาไม่เพียงแต่กำกับตนเองอย่างหนักหน่วง ด้วยการก้มหน้าก้มตาทำทุกสิ่งตามที่เรือนจำกำหนด เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในการชีวิตเท่านั้น หากแต่พวกเขายังพยายามสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่หรือผู้คุมของเรือนจำ ในบทบาทของการเป็นผู้ช่วยเจ้าหน้าที่หรือ “เด็กนาย” เพื่อให้ตนเองได้รับการดูแลเป็นพิเศษ อันหมายถึงความปลอดภัยที่จะได้รับจากเจ้าหน้าที่หรือเพื่อนผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ ตลอดระยะเวลาที่อยู่ในเรือนจำ

เรื่องราวของราตรีอดีตผู้ต้องขังหญิงคนหนึ่ง สะท้อนให้เห็นประสบการณ์การใช้ชีวิตของเธอเมื่อต้องเข้ามารับโทษอยู่ในเรือนจำ เธอมีโอกาสพบคิดเรื่องลูกทั้งสองคน จนนำไปสู่การใช้ชีวิตด้วยความระแวดระวังภายใต้วินัยของเรือนจำ เพื่อให้เธอสามารถอยู่ในเรือนจำได้โดยไม่มีเรื่องบาดหมางกับใคร รอคอยการพิจารณาลดหย่อนโทษกลับออกไปหาลูกตามความฝันเธอ ดังคำพูดประจำตัวของเธอที่ว่า “อยู่ให้เป็น เย็นให้พอ รอวันกลับ” ราตรีเล่าว่า

... ที่แรกเข้าไป อยู่ไม่ได้ มีผู้หญิงคนหนึ่งพูดไม่เข้าหู ก็ค่อยๆ ใครเดินชนไม่ขอโทษ ด่าเลยตบอด หรืออย่างไรเดินชนๆ แบบนี้ก็ทำ ตะโกนถามดังๆ ให้ได้ยินด้วย ไม่กลัวใคร ตอนนั้นคืออยากทำอะไรทำ ไม่สน ก็ถูกทำโทษบนไว้ให้เราฝึกแถว ต่อมาก็โดนวินัยคือถูกลงโทษสองเท่า แต่พอมาหลังๆ นานไปมันก็ชิน จากที่เราบอกว่าจะอย่างไรเราก็อยู่ไม่ได้ เราก็ต้องอยู่ได้ เพราะไม่มีใครปล่อยเรา ถ้าไม่ถึงกำหนด นี่ก็เป็นอะไรที่เราจะรอ รอนวันที่เรากลับบ้าน รอนวันที่จะกลับไปหาลูก ถ้าเวลาไม่พอเมื่อไหร่ เราก็จะทอ้งเลยทีนี้ “อยู่ให้เป็น เย็นให้พอ รอวันกลับ” ทอ้งเอาไว้ เราก็จะไม่ทำผิด ไม่ยุ่งกับเขา มันก็ไม่มีเรื่อง มันสงสารลูก ตัวเล็กแค่ 5 เดือนกว่าเอง เราก็เลยอยากรีบออกมา อยากเลี้ยงลูกเองนะ ให้ลูกเราโตมาเป็นัยการที่ยุติธรรม มองอนาคตตัวเองว่าจะเลี้ยงลูกให้ดีที่สุด และจะสอนเขา...

จะเห็นได้ว่าประสบการณ์ชีวิตของราตรีข้างต้นนี้ สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนถึงร่างกาย ความเป็นผู้ต้องขังหญิงในฐานะแม่ที่ดี ซึ่งไม่ยอมฝ่าฝืนวินัยของเรือนจำเพื่อรอคอยการออกไปหาลูก และทำหน้าที่แม่ที่ดีเยี่ยมเช่นแม่ที่ดีในสังคมทั่วไป โดยการเรียนรู้ด้วยตนเองจากประสบการณ์ชีวิตที่เกิดขึ้นในเรือนจำ ซึ่งก่อนหน้านี้ราตรีอาจจะเป็นแม่ที่เคयरอารมณ์ร้อน เอาแต่ใจ ไม่เกรงกลัวใคร และมักจะจัดการปัญหาทุกอย่างด้วยความรุนแรง แต่เมื่อเธอได้เข้ามาอยู่ในเรือนจำ เรือนจำได้ทำให้เธอเรียนรู้ที่จะใช้ชีวิตด้วยความอดทนและรอบคอบมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเธอได้มีโอกาสครุ่นคิดกับตนเอง จนก่อเกิดเป็นวินัยในการดำเนินชีวิตในเรือนจำ ภายใต้ความเรียบง่ายอดทนและวางเฉยต่อทุกสิ่ง โดยมีลูกซึ่งตัวเขาเองและสังคมมองว่าเป็นหน้าที่ของแม่ โดยที่ผ่านมายุ่นอกเรือนจำ อาจมีความรู้สึกนี้ไม่โดดเด่นชัดเจน ครั้นเมื่อตัวเองได้ถูกระบบการลงโทษจัดการให้มีชีวิตที่ต้องควบคุมตนเองให้เป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดี จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ราตรีต้องกำกับตนเองและประกอบสร้างร่างกายขึ้นมาใหม่ จนกลายเป็นแม่ที่อารมณ์เย็น รู้จักการรอคอยที่จะใช้ชีวิตทุกวันทุกวินาทีเพื่อลูก และรอคอยการกลับออกไปเลี้ยงดูลูกอย่างแม่ที่ดีควรจะทำ ราตรีจึงพยายามทำทุกอย่างเพื่อให้ตนเองอยู่ในเรือนจำได้อย่างปกติสุข หลีกเลี่ยงการกระทำที่ผิดกฎกติกาของเรือนจำ หลีกเลี่ยงการทะเลาะวิวาทกับเจ้าหน้าที่หรือเพื่อนผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเอง รวมไปถึงการพยายามควบคุมความประพฤติ เพื่อให้ตนเองถูกจัดวางอยู่ในฐานะผู้ต้องขังที่ดีหรือผู้ต้องขังชั้นเยี่ยมตลอดเวลาที่อยู่ในเรือนจำ การไม่ฝ่าฝืนวินัยของเรือนจำจึงเป็นการทำหน้าที่ของแม่ที่ดีแบบผู้ต้องขังหญิง ในอันที่จะจัดการกับร่างกายของตนเองให้เป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดี เพื่อให้ได้รับการพิจารณาลดโทษ ทั้งยังเป็นการรักษาภาพของแม่ที่ดีในความรู้สึกของลูก และดำรงไว้ซึ่งความภาคภูมิใจในความเป็นแม่ของตนเอง ไม่เพียงเท่านั้นราตรียังคาดหวังว่า เมื่อพ้นโทษออกจากเรือนจำแล้ว จะทำร่างกายของตนเองให้เป็นแม่ที่ดีมากยิ่งขึ้นไปอีก ด้วยการเลี้ยงลูกด้วยตนเอง เพื่อให้สายใยความสัมพันธ์ระหว่างตัวเธอและลูกเป็นไปอย่างแนบแน่นมากที่สุด เพราะเธอเชื่อว่าหากแม่ได้ทำหน้าที่ของแม่ที่เลี้ยงดูลูกอย่างใกล้ชิดแล้ว ลูกก็จะเติบโตมาเป็นคนดี มีอาชีพที่มั่นคง และมีเกียรติในสังคม เช่น อัยการ ซึ่งเป็นอาชีพที่สามารถจะช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อผดุงความยุติธรรมให้กับสังคมได้

“การไม่สร้างปมด้อยให้ลูกจาก ‘แม่ซี้ดุก’ ” เมื่อความจริงของความเป็นแม่ภายใต้อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ได้กำหนดให้ผู้หญิงที่เป็นแม่ต้องเป็นแม่ที่ดีของลูก ซึ่งมีนัยยะของการเป็นผู้หญิงดีที่ไม่กระทำความผิดหรือไม่ทำบาป ไม่ทำให้ลูกผิดหวัง สะเทือนใจ หรือเสียใจกับตนเอง รวมไปถึงต้องเป็นแบบอย่างหรือฮีโร่ (Hero) สำหรับลูก แม่โดยทั่วไปในสังคมภายนอกเรือนจำจึงพยายามทำหน้าที่ของแม่อย่างดีที่สุด ด้วยการทำงานหนัก ดูแลลูกอย่างสุดความสามารถ รักษาคุณงามความดี เพื่อให้ลูกภาคภูมิใจในตัวพ่อแม่ แต่สำหรับแม่ที่เป็นผู้ต้องขังหญิงแล้วนั้น ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจในเรือนจำได้ทำให้ผู้ต้องขังหญิงต้องสร้างความเป็นแม่ของตนเองในลักษณะที่แตกต่างออกไปจากแม่ทั่วไปที่เคยเป็นมา ผ่านการพยายามรักษาความเป็นแม่ที่ดีของลูกไว้ให้ได้มากที่สุด ด้วยการปิดบังเรื่องราวชีวิตที่กระทำความผิดและถูกจำขังในเรือนจำโดยไม่ให้ลูกล่วงรู้ เพราะใส่ใจความรู้สึกของลูกเป็นสำคัญ ไม่อยากทำให้ลูกเสียใจหรือสะเทือนใจ หรือสร้าง

ปัญหาทางใจให้กับลูก ซึ่งท้ายที่สุดอาจกลายเป็นเงื่อนไขที่ไปสร้างปมด้อยให้กับชีวิตของลูก และส่งผลเสียต่ออนาคตของลูกได้ มากไปกว่านั้น ผู้ต้องขังหญิงยังสร้างคำอธิบายอื่นขึ้นมาทดแทนการถูกจำคุก ด้วยเหตุผลในการหย่าหน้าออกจากบ้านไปทำงานหารายได้ที่อื่น เพื่อรักษาความเป็นแม่ที่ดีไว้ในความรู้สึกของลูก และรักษาความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกให้คงอยู่ต่อไป อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่ง ลูกโตพอที่จะเข้าใจเรื่องราวต่างๆ ได้ หรือเมื่อตนเองพ้นโทษออกจากเรือนจำแล้ว ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นแม่ก็พร้อมจะเล่าเรื่องราวให้ลูกฟังด้วยตนเอง

...กับลูก เราไม่ได้บอกนะ ตากับยายเขาไม่ยอมบอก เขาบอกว่ากลัวหลานเขามีปมด้อยอะไรอย่างนี้ ก็คิดอีกทีก็ใช้ ก็เลยไม่กล้าบอกลูก เคยมีเพื่อนคนหนึ่ง แม่ไปตลาด ถามแม่ว่าเมื่อไหร่เราจะออกมาอย่างนี้ ถามต่อหน้าลูก แม่ไม่ตอบ แม่เดินหนีทันที แล้วทำไมต้องไปถามต่อหน้าลูก ก็เลยบอกว่าต่อไปถ้ามันถามอีกก็ให้มาถามหนูเอง คือไม่อยากให้ลูกเรารู้ สงสารเขา กว่าเขามีปมด้อย มีแม่ชี้คุ้อย่างนี้ ก็คิดว่า สักวันลูกก็ต้องรู้ ความลับไม่มีในโลก คิดว่าถึงเวลาที่ควรจะบอกเขา เราจะบอกเอง แต่ไม่ใช่ตอนนี้ กลัวเขาคิดมาก ตอนนี้เขาแค่ 6 ขวบ เราบอกเขา เราไม่รู้จะฝังใจเขาไปแค่ไหน เขาอาจจะโตมากลายเป็นเด็กเกเรเลยก็ได้ รอให้เขาได้โตกว่านี้ ทำงานก่อนไหม แล้วเราค่อยบอก ให้เขาคิดว่า ทุกวันนี้แม่เขาไปทำงานกรุงเทพฯ ไม่ได้คิดว่าแม่เขาติดคุก กลับมาเขาถามว่าแม่ไปทำงานกรุงเทพฯ แม่เหนื่อยไหม หนูไม่อยากให้แม่ไปอย่างนี้ ฟังแล้วรู้สึกปวดใจ ก็ตอบเขาไปว่าต่อไปจะไม่ไปแล้ว...

เรื่องเล่าจากประสบการณ์ชีวิตของอดีตผู้ต้องขังหญิงเช่นราตรีข้างต้นนี้ สะท้อนให้เห็นร่างกายที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ทางอำนาจในระบบของเรือนจำที่ทำงานร่วมไปกับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ในการกำกับให้ผู้ต้องขังหญิงต้องปิดบังซ่อนเร้นเรื่องราวของตนเอง โดยไม่เปิดเผยให้ลูกหรือใครๆ รับรู้ เพื่อป้องกันไม่ให้เรื่องราวของเธอกลายเป็นสิ่งที่ทำร้ายจิตใจลูกหรือสร้างปมด้อยในชีวิตแก่ลูก ทั้งยังอยากที่จะรักษาภาคภูมิใจในความเป็นแม่ที่ดีของเธอสำหรับลูก และความภาคภูมิใจที่ลูกมีต่อตัวเธอ ทั้งนี้เพราะสังคมเชื่อว่า ผู้หญิงในฐานะแม่ต้องเป็นผู้ที่สามารถดำรงรักษาความบริสุทธิ์ไม่กระทำผิดทางศีลธรรมหรือแม้แต่กฎหมาย เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีในการอบรมสั่งสอนลูก ซึ่งเป็นภาระหน้าที่หลักของแม่ต่อไป ผู้หญิงหรือแม่จึงถูกแยกขาดออกจากการกระทำความผิดโดยเด็ดขาด ฉะนั้นเมื่อผู้หญิงกลายเป็นอาชญากรของสังคมและต้องรับโทษในเรือนจำ การรับรู้ของสังคมจึงมักจะมองและตัดสินผู้หญิง ด้วยคุณค่าและความหมายในเชิงลบที่รุนแรงมากยิ่งขึ้นกว่าผู้ชาย ฉะนั้น ในกรณีของราตรี แม้ว่าเธอจะคิดถึงลูกมากเพียงใดตลอดเวลาหลายปีในกำแพงเรือนจำ เธอจึงเลือกที่จะไม่ให้แม่พาลูกมาเยี่ยมแม่เพียงครั้งเดียว หรือแม้วันที่เธอพ้นโทษราตรีก็ไม่ให้ใครมารับ เธอนั่งโดยสารประจำทางกลับบ้านด้วยตนเอง เพื่อที่จะเดินกลับบ้านไปหาลูกอย่างภาคภูมิใจเสมือนคนที่ไปทำงานต่างถิ่นแล้วกลับบ้าน โดยไม่แบกเอาเรื่องราวชีวิตภายในกำแพงเหล็กของเรือนจำกลับไปหาลูก และต่อจากนี้เธอจะทำทุกอย่างเพื่อลูกให้ดีที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ เพื่อให้ลูกมีอนาคตที่ดี บริสุทธิ์ ไม่มีประวัติต่างพร้อยเพราะมีแม่เป็นคนคุก

ดังนั้น ในแง่นี้ ร่างกายของความเป็นแม่ที่เป็นที่ยอมรับของลูกว่าเป็นแม่ที่ดี ซึ่งถูกสร้างขึ้นในบริบทของเรือนจำ จึงเป็นร่างกายที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้อำนาจของเรือนจำที่มากำกับให้ผู้ต้องขังหญิงต้องสร้างภาพตนเองขึ้นมา ให้ลูกรับรู้เรื่องราวของตนเอง โดยไม่ให้ใครมาละเมิดความเป็นมนุษย์ของตนเองต่อหน้าลูก ซึ่งภาพที่สร้างขึ้นมานี้ได้ถูกทำให้ได้รับการยอมรับภายในครอบครัว แม้แต่กับพ่อหรือแม่ของผู้ต้องขังหญิงเอง นอกจากนี้ภาพที่สร้างขึ้นยังผูกโยงไปกับการสร้างคำอธิบายใหม่ทดแทนการถูกจำขัง ด้วยความจำเป็นในการออกไปทำงานหารายได้นอกบ้าน เพียงเพราะความปรารถนาที่จะรักษาสายสัมพันธ์แม่-ลูกให้ยังคงความแน่นแฟ้น และอบอวลไปด้วยภาพความทรงจำที่ดีของลูกที่มีต่อแม่ผู้ให้กำเนิดในฐานะแม่ที่ดีของลูก ฉะนั้นแล้ว แม่ที่ไม่สร้างปมด้อยให้ลูกจึงเป็นอีกหนึ่งร่างกายของความเป็นแม่ที่ดี อันแตกต่างไปจากแม่ที่ดีในสังคมทั่วไป ซึ่งผู้ต้องขังหญิงที่เป็นแม่ได้ก่อรูปร่างกายและจัดวางตนเองใหม่ในบริบทเฉพาะของเรือนจำ ภายใต้อำนาจความรู้ของเรือนจำที่ร่วมกับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่นั่นเอง

“การเก็บออมเงินเพื่อลูก” เมื่ออุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ได้กำหนดให้แม่ที่ดีต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการดูแลหรือเลี้ยงดูลูกอย่างสุดความสามารถในทุกวิถีทางเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้ลูกมีอนาคตและมีชีวิตที่ดี การเก็บออมเงินเพื่อลูกจึงเป็นหนทางหนึ่งที่จะสามารถทำให้ลูกได้รับการเลี้ยงดูที่ดีและสามารถเติบโตขึ้นมาได้อย่างมีคุณภาพ เงินจึงเป็นสัญลักษณ์ของโอกาสที่ลูกจะได้รับประทานอาหารที่ดี มีการศึกษาที่ดี มีสังคมที่ดี มีงานทำที่ดี หรือแม้แต่มีสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตร โดยเฉพาอย่างยิ่งเมื่อครอบครัวตกอยู่ในภาวะวิกฤติหรือยากลำบาก ในสภาวะที่ครอบครัวขาดคนหรือขาดผู้ชายที่เป็นผู้นำครอบครัวไป ผู้หญิงหรือแม่ก็ต้องทำหน้าที่หลักในการดูแลครอบครัวและลูก การพยายามหาเงินและเก็บออมเงินจึงเป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ผู้เป็นแม่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ แต่สำหรับผู้ต้องขังหญิงแล้วนั้น เมื่อเรือนจำได้กักขังอิสรภาพทางร่างกายไว้เพียงในอาณาบริเวณของเรือนจำ การทำงานหารายได้เพื่อลูกจึงเป็นเรื่องที่ค่อนข้างจะยากลำบาก เนื่องจากการแบ่งงานที่เป็นไปตามอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ในเรือนจำ นั่นคือเป็นงานที่มีรายได้น้อยและมีข้อจำกัดในอำนาจทางเศรษฐกิจ และแม้ว่าในเรือนจำจะสร้างความจริง ผ่านพื้นที่ของการทำงานและการฝึกอาชีพให้แก่ผู้ต้องขังหญิง ภายใต้เจตจำนงของการเปลี่ยนแปลงผู้กระทำความผิดให้กลายเป็นพลเมืองดี อันหมายถึง ผู้มีทักษะ ความรู้ ความสามารถ หรือศักยภาพในการทำงานที่ผู้ต้องขังหญิงไม่อาจปฏิเสธความจริงที่ว่า เมื่อทำงานหรือฝึกอาชีพในเรือนจำแล้วก็จะมีรายได้เป็นของตนเอง แม้ว่างานที่เรือนจำได้กำหนดขึ้นนั้นจะยากต่อการสร้างรายได้อย่างเป็นกอบเป็นกำให้แก่ผู้ต้องขังหญิงก็ตาม ดังนั้น ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นแม่จำนวนหนึ่งจึงทำงาน หารายได้ และสะสมเงิน โดยใช้พื้นที่ในการทำงานและฝึกอาชีพเป็นช่องทางในการสร้างรายได้และสะสมเงินออมของตนเองในทุกวิถีทาง ด้วยความตั้งใจและขยันขันแข็งในการฝึกอาชีพ เพื่อจะได้รับเงินปันผลเป็นรายได้ต่อเนื่องตามจำนวนผลิตภัณฑ์ที่สามารถทำได้ หรือแม้แต่การเก็บเล็กผสมน้อยจากการหารายได้เสริมอื่นๆ ในเรือนจำ เช่น การเอางานขึ้นไปทำบนเรือนนอน การทำงานในเวลาว่างทุกครั้งที่มีโอกาส การรับจ้างปักชุดเสื้อผ้า การรับจ้างซักผ้า การรับจ้างรีดผ้า การรับจ้างดูดวง การรับจ้าง

หมวด การรับจ้างขายอาหารหรือข้าวของเครื่องใช้ให้เจ้าหน้าที่ หรือแม้แต่การรับจ้างทำงานจิปาตะทั่วไปแล้วแต่เจ้าหน้าที่หรือผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ จะว่าจ้าง ผู้ต้องขังหญิงบางคนเมื่อพ้นโทษออกมาจึงสามารถเก็บเงินในเรือนจำได้หลายหมื่นบาท และเงินจำนวนนั้นเองก็จะกลายมาเป็นทุนรอนให้เธอใช้ดูแลลูกและสร้างอนาคตที่ดีแก่ลูก

เรื่องเล่าประสบการณ์ชีวิตในเรือนจำของนุช สะท้อนภาพร่างกายความเป็นแม่ที่ดีของลูก ด้วยการพยายามเก็บออมเงินเพื่อลูกทั้งสองคนของเธอ ซึ่งยังเป็นเด็กในวัยศึกษาเล่าเรียนชั้นประถมศึกษา แม่ตัวเธอจะถูกตัดสินโทษให้จำขังอยู่ในเรือนจำเป็นเวลาหลายปี แต่ก็ไม่ว่าจะลดทอนความตั้งใจที่จะเป็นแม่ที่ดีของนุชได้ เมื่อนุชต้องเข้ามาใช้ชีวิตในเรือนจำ เธอไม่ว่าจะแสดงความรักต่อลูก ด้วยการเลี้ยงดู ป้อนอาหาร หรือดูแลอย่างใกล้ชิดเหมือนที่เคยทำ ความเป็นแม่ที่ดีของนุชจึงถูกเขียนขึ้นใหม่ ด้วยการทำงานทุกอย่างในเรือนจำอย่างเต็มที่และเก็บออมเงินไว้เพื่อลูกให้มากที่สุด การหาเงินเพื่อสร้างอนาคตจึงเป็นเสมือนแสงนำทางที่ทำให้นุชมีชีวิตอยู่ได้ในเรือนจำเมื่อเป็นเช่นนี้ชีวิตในเรือนจำของนุชจึงเป็นชีวิตที่มีรสชาติดอ่อม ไม่พุ่มเพี้ยงสุรุษสุราย เพื่อหวังเพียงแต่จะสร้างความสุขให้แก่ตนเอง หากแต่เป็นชีวิตภายใต้การควบคุมตนเองด้วยการตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ความเป็นแม่ที่ดีที่เธอพึงกระทำต่อลูก มากไปกว่านั้น ความเป็นแม่ที่ดีของนุชยังทำให้นุชพยายามแสวงหาช่องทางการทำงานที่สามารถจะสร้างรายได้สูงๆ มากไปกว่าการฝึกอาชีพทั่วไปที่ได้รับเพียงเงินปันผลจำนวนเล็กน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพยายามปฏิบัติตัวให้เป็นที่น่าพอใจของเจ้าหน้าที่เรือนจำ เพื่อให้สามารถเข้ามาทำงานในร้านค้าสหกรณ์ อันเป็นพื้นที่ที่สามารถสร้างรายได้พอสมควรให้แก่ผู้ต้องขังหญิง หรือแม้แต่การเขียนฎีกาช่วยเพื่อนผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ ซึ่งนอกจากจะเป็นมิตรภาพและการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างผู้ต้องขังหญิงแล้ว ยังอาจจะนำมาซึ่งสินน้ำใจเล็กๆ น้อยๆ เพียงพอให้นุชนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยไม่ต้องซื้อหาหรือรบกวนครอบครัวที่อยู่ข้างหลัง ทั้งนี้เพื่อเก็บออมเงินไว้สร้างอนาคตที่ดีให้แก่ลูกของเธอและตัวเธอเองเมื่อพ้นโทษ

“การดีนรณดูแลลูกในเรือนจำ” เมื่อความจริงในฐานะผลผลิตของอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ได้กำหนดให้ผู้หญิงต้องเป็นแม่และต้องเป็นแม่ที่ดี ภายใต้การทำหน้าที่ในการดูแลและเลี้ยงดูลูกอย่างดีที่สุด ความจริงของความเป็นแม่จึงเป็นสิ่งที่ผู้หญิงที่เป็นแม่ทุกคนไม่อาจปฏิเสธได้ แม่ทุกคนจึงต้องพยายามสร้างตนเองให้เป็นแม่ที่ดีของลูกตามที่สังคมคาดหวัง แม้ว่าแม่จะกลายเป็นผู้กระทำความผิดและต้องเข้าสู่กระบวนการลงโทษในเรือนจำ ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นแม่ก็ไม่อาจจะปฏิเสธความคิด ความเชื่อ และความจริงในข้อนี้ไปได้ ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นแม่จึงพยายามที่จะทำหน้าที่แม่ของตนเองให้ดีที่สุดสำหรับลูก แม้ว่าจะไม่มีโอกาสได้อยู่ใกล้ชิดลูกเหมือนที่เคยเป็นมาด้วยข้อจำกัดและความห่างไกลจากความจำเป็นของการถูกคุมขัง

เรื่องราวของแก้วตาสะท้อนให้เห็นร่างกายของความเป็นแม่ในเรือนจำ ภายใต้อำนาจเชิงวินัยที่ทำงานร่วมกับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ เพื่อสร้างความจริงว่าด้วยความเป็นแม่ที่ดี ผ่านการดูแล ช่วยเหลือ และปกป้องลูกชายของเธอ ซึ่งเป็นผู้ต้องขังในแดนชายของเรือนจำเดียวกัน เส้นแบ่งเขตแดนของพื้นที่ กำแพง และประตูกั้นระหว่างแดนหญิงและแดนชาย กลับไม่ได้ทำให้เธอถอดใจจากบทบาทความเป็นแม่ที่พึงกระทำต่อลูก ทว่าแก้วตายังคงพยายามปฏิบัติตนเพื่อรักษาความเป็นแม่ที่ดีอย่างไม่ลดละ โดยไม่ฝ่าฝืนกฎของเรือนจำไปพร้อมๆ กับการทำหน้าที่ของผู้ช่วยเหลือและดูแลลูก แม้ว่าตัวเธอจะไม่อาจทำหน้าที่ของแม่ที่ดีได้ทุกอย่างเหมือนที่เคยทำมา และการทำหน้าที่แม่ในเรือนจำจะยากลำบากเพียงใดก็ตาม แก้วตาถือเป็นผู้ป่วยคนหนึ่งในเรือนจำด้วยโรคไทรอยด์เป็นพิษและโรคจิตเวชตามคำวินิจฉัยของแพทย์ผู้รักษา เธอจึงได้เข้าไปทำงานอยู่ในกองงานดูแลผู้ป่วย ในฐานะที่เป็นผู้ป่วยและผู้ดูแลช่วยเหลือในเวลาเดียวกัน แต่สำหรับแก้วตาแล้ว งานในเรือนจำและปัญหาเรื่องสุขภาพไม่ได้เป็นเรื่องใหญ่โตอะไรนัก เมื่อเทียบกับการถูกประทับตราให้เป็นผู้ป่วยจิตเวช ซึ่งนอกจากจะทำให้ผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ กลัวและรังเกียจเธอแล้ว ยังทำให้แก้วตาหมดโอกาสในการเข้าฝึกอบรมหรือการทำงานหลายอย่างของเรือนจำ ทำให้ตลอดเวลาในเรือนจำเธอแทบจะไม่มีความรู้หรือทักษะความสามารถอะไรติดตัวเลย แต่กระนั้น สำหรับแก้วตาแล้ว ไม่มีอะไรสำคัญมากไปกว่าการได้ดูแลลูกผู้เป็นที่รัก ทุกวันที่เธอมีชีวิตอยู่ในเรือนจำ เธอจะตื่นขึ้นมาพร้อมกับความสุขในการทำหน้าที่แม่ของลูก รอคอยที่จะได้รู้ข่าวคราวของลูกด้วยความห่วงใยเรื่องสุขภาพ เพราะเธอรู้ดีว่าการอยู่ในเรือนจำไม่สะดวกสบาย เมื่อเกิดความเจ็บป่วยขึ้นก็มีข้อจำกัดที่ไม่สามารถพบแพทย์ได้ตลอดเวลาและทันทั่วทั้งที่ ข้าวแดงแกงร้อนหลวงก็ไม่เหมือนข้าวที่เธอเคยตระเตรียมให้ลูก โอกาสที่จะได้รับประทานอาหารที่สะอาด มีสารอาหารครบถ้วน ปลอดภัย และอร่อยจึงเป็นไปได้ยากเต็มที ความห่วงใยที่มีต่อลูกทำให้เธอพยายามจะเก็บสะสมเงินไว้และไม่ใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็น แก้วตาไม่รู้ว่าเธอที่จะทำงานทุกงานด้วยตนเองเท่าที่จะทำได้ เพื่อเป็นการประหยัดเงินในสมุดบัญชี ด้วยการซักเสื้อผ้าเองทุกวันโดยไม่ว่าจ้างเหมือนผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ หรือบางครั้งที่เธอนึกอยากกินอาหารอร่อย นอกเหนือไปจากข้าวหลวงที่เธอต้องกินซ้ำๆ ในทุกวันแล้ว เธอก็จะสั่งซื้ออาหารที่สหกรณ์ร้านค้า ซึ่งเป็นอาหารที่ทำจากโรงครัวของผู้ต้องขังหญิงโดยเฉพาะ หรือไม่ก็อาหารตามสั่งที่เจ้าหน้าที่ให้ผู้ต้องขังหญิงเอามาขายคราวละ 30 บาท มารับประทานร่วมกับข้าวหลวงของกองเลี้ยง เพื่อให้เธอสามารถกินอาหารได้อร่อยมากขึ้น ไม่เพียงเท่านั้นเธอยังแบ่งสัดส่วนอาหารที่ซื้อออกมาเป็นหลายส่วน เพื่อให้สามารถเก็บไว้กินได้ 2-3 วัน จะได้ประหยัดเงินให้มากที่สุด จนมีผู้ต้องขังหญิงหลายคนก็สงสัยว่าเธอจะเก็บเงินไปทำไม ทั้งที่เธอก็น่าจะมีเงินเพียงพอที่จะใช้จ่าย เพื่อให้ตนเองอยู่ในเรือนจำได้อย่างสบาย คำตอบของเธอชัดเจนและเข้มแข็งประหนึ่งความตั้งใจของเธอ เงินที่เธอพยายามใช้อย่างมีชัยสติในทุกวันนี้ เธอต้องการที่จะเอาไปดูแลลูกของเธอที่กำลังป่วยด้วยโรคมะเร็งอยู่ในแดนพยาบาลของแดนชาย ด้วยการซื้ออาหารหรือของใช้ฝากไปให้เท่าที่เธอพอจะหาได้ พยายามถามข่าวคราวของลูกด้วยความเป็นห่วงจากเจ้าหน้าที่หรือผู้ต้องขังหญิงชายคนอื่นๆ ที่พอจะทราบข่าว เขียนจดหมายหาลูกอย่างสม่ำเสมอ พยายามให้ได้เห็นหน้าลูก ให้กำลังใจ ปลอดภัย เป็นที่ปรึกษา หรือแม้แต่การหาโอกาสพูดคุย

กับลูกสั้นๆ ให้คลายความกังวล แก้วตาได้เล่าถึงสิ่งที่ตัวเธอเองได้ทำมาตลอดเวลาที่อยู่ในเรือนจำในฐานะแม่ของลูกว่า

...ลูกอยู่อีกแดนหนึ่ง เขาเป็นผู้ชาย เข้าที่หลังเรา ไม่ได้โดนด้วยกัน เขาอยู่แดนพยาบาลเพราะเขาป่วย สุขภาพไม่ดีอยู่แล้ว ลูกอยู่แดนชายนี้ ทุกอย่างที่เรามี เราให้ลูก เท่าที่จะให้ได้ ขนม น้ำแดง ไข่ ไข่อาทิตยละ 7 ใบ หรือเขาจะเขียนจดหมายมาขออะไร เราหาให้หมด คือ เราคิดว่าเราอดไม่เป็นไร แต่ขอให้ลูกได้กินได้อยู่ ห่วงเขาก็ใช้วิธีเขียนจดหมายหากัน เราเขียนตลอด เขาก็เขียนตลอด แล้วก็ไม่มีโอกาสได้เจอกันบ้าง เพราะว่าทำรูปคดีและได้ไปศาลสองครั้ง ก็คุยกันแบบเพื่อน บอกเขาว่า ไม่เครียดนะลูกนะ คือลูกเขามีอะไรเขาเข้าหาเราได้ เราว่าเราเป็นได้ทั้งพ่อ ทั้งแม่ ทั้งเพื่อน อะไรก็ได้หมด ก็เลยไม่อยากให้เขาเครียดตรงนี้...

ฉะนั้นแล้ว ความเป็นแม่ที่ดีสำหรับแก้วตาจึงมิได้เป็นการเลี้ยงดูลูกดังเช่นแม่ทั่วไป ปฏิบัติกันในสังคมที่อยู่นอกเรือนจำ หากแต่แม่ที่ดีต้องเป็นแม่ผู้ที่เลี้ยงดูหรือดูแลลูกด้วยความอดทน เพราะมองเห็นความลำบากของลูกเป็นภาระที่ต้องจัดการให้หมดไป ฉะนั้นร่างกายของแก้วตาแม้ว่าจะอยู่ภายในหรือภายนอกเรือนจำก็เป็นได้ทุกอย่างสำหรับลูก และถึงแม้ว่าการดูแลลูกในบริบทที่เธออยู่จะไม่สามารถกระทำได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย แต่แม่เช่นแก้วตากลับรู้จักสร้างแนวทางของตนเองขึ้นมา เพื่อให้สามารถทำหน้าที่แม่ของลูกได้ท่ามกลางข้อจำกัดต่างๆ เพราะได้ชื่อว่าเป็นแม่แล้วย่อมต้องมีหน้าที่ดูแลลูก และยิ่งแม่เป็นผู้ต้องขัง ยิ่งต้องลบลบด้วยด้วยการทุ่มเทให้ลูกจนสุดความสามารถ

“การเตรียมความพร้อมเพื่อลูก” ความจริงว่าด้วยความเป็นแม่ที่ดีไม่เพียงแต่กำหนดให้ผู้หญิงที่เป็นแม่ต้องกำกับตนเอง ด้วยการดูแล เลี้ยงดู อุปการะ และให้ความช่วยเหลือลูกเท่านั้น แต่ความจริงของความเป็นแม่ภายใต้อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ยังกำหนดให้แม่ต้องรู้จักตระเตรียมตนเองให้มีความพร้อม ด้วยการกำกับตนเองภายใต้ความเป็นหญิงหรือบทบาททางเพศของผู้หญิง เพื่อให้สามารถดูแลลูกได้อย่างดีที่สุดในวันข้างหน้า ความเป็นแม่จึงไม่ได้บ่งบอกถึงสิ่งที่แม่พึงปฏิบัติในทุกๆ วัน หากแต่ยังสะท้อนการวางแผน การครุ่นคิด และการเตรียมความพร้อมสำหรับลูกในอนาคตด้วย ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นแม่จึงอาศัยระยะเวลาที่ต้องอยู่ในเรือนจำเป็นหนทางหรือช่องทางที่เธอสามารถจะครุ่นคิดกับตนเองและประกอบสร้างตนเองให้มีความพร้อม เพื่อรอคอยวันออกไปดูแลลูกตามความต้องการและความคาดหวัง ซึ่งบริบทของเรือนจำที่ได้จัดพื้นที่และตารางเวลาให้ผู้ต้องขังหญิงต้องปฏิบัติก็เอื้ออำนวยให้เธอสามารถจะแสวงหาความรู้ ความสามารถ หรือทักษะเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้ตนเองสามารถออกจากเรือนจำไปอย่างภาคภูมิใจ และมีความพร้อมที่จะดูแลลูกให้มากที่สุด

...สิ่งแรกที่คิดถึงเลยคือลูก ฝึกงานตอนนี้ มีบรอมอะไรก็ไปนะ เบเกอร์อะไรพวกนี้ อาหารไทย หลากอย่างเหมือนกัน ยุวกาชาดอย่างนี้ มีการเรียนการสอนในนั้นด้วย น้องอยากเรียนรู้ เบเกอร์ก็อยากทำ เป็น อยากทำให้ลูกกิน อีกเดี๋ยวก็จะออกมาเรียนต่อข้างนอกด้วย จะลองฝึกข้างนอกดู อีกอย่างหนึ่ง บ้านเราอยู่หลังโรงเรียน อาจจะทำแล้วมาขายได้...

...แล้วในนั้น น้องเป็นคนเลี้ยงเด็กนะ จะมีบ้านเด็ก เขาเอาเด็กมาให้เราดูใจ เราอาจจะเข้าไปช่วงเวลาที่เราว่างจากกองงานนะ มันก็ช่วยเราได้ ให้เรามีความหวัง ทำให้เราหาความสุขได้บ้าง มันก็ทำให้เรารู้มากขึ้นนะ อย่างอาหารที่ได้ฝึกควรกิน ไม่ควรกินอะไรแบบนี้ เราก็คงรู้ ก่อนหน้านี้เราไม่รู้เลยไง อย่างไข่เนี่ยเขาจะมีให้เด็กทุกวัน นมแบบนี้ ต้องกิน แต่ในนี้เด็กมันกินแบบเดียวกับที่แม่กิน มันไม่ไหวนะ...

ความเป็นแม่ที่ดีแบบผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำของยูพินถูกถ่ายทอดออกมาสู่ผู้วิจัย ผ่านเสียงบอกเล่าถึงการกำกับตนเองภายในพื้นที่เรือนจำ พร้อมกับความคาดหวังในอนาคต ด้วยการเตรียมตนเองให้พร้อมก่อนที่จะพ้นโทษกลับไปหาลูก ยูพินเรียนรู้กิจกรรมต่างๆ ที่เรือนจำจัดให้ เรียนรู้การฝึกอาชีพหรือการอบรมอย่างตั้งใจ เพื่อให้ตนเองมีความรู้เพียงพอที่จะออกไปดูแลลูกและประกอบอาชีพส่งเสียลูก ซึ่งเป็นกระบวนการเตรียมความพร้อมที่ยูพินสวมรับเอาบทบาทของความเป็นเพศภาวะเข้าสู่ร่างกายของตนเอง ตลอดเวลาในเรือนจำ ลูกจึงเป็นความหวังเดียวที่ทำให้ยูพินยังอยากจะมีชีวิตอยู่ต่อไป ยูพินลุกขึ้นมาเปลี่ยนแปลงตัวเองจากผู้หญิงที่เคยร้องไห้คิดถึงลูกแทบทุกวัน มาเป็นคนใหม่ที่มุ่งมั่นจะเรียนรู้ทุกอย่างและเฝ้ารอ เพื่อจะได้ออกไปหาลูกอีกครั้งเมื่อเวลาของการพ้นโทษมาถึง ยูพินใช้ชีวิตอย่างผู้มีความหวัง ด้วยการเข้าอบรมทำอาหารและขนมต่างๆ ตามแต่ที่เรือนจำได้จัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ เพราะเธอรู้ว่าหากเธอตั้งใจเรียน เข้าเรียนทุกครั้ง ตั้งใจฟังครูผู้สอน จดบันทึก ฝึกฝนตนเอง พัฒนาตนเอง หรือแม้แต่เรียนรู้จากเพื่อนผู้ต้องขังหญิงที่มีประสบการณ์การทำอาหารหรือขนมมาก่อน ก็จะทำให้เธอสามารถทำอาหารและขนมได้เก่งและอร่อย จนเกิดความชำนาญในการทำอาหารและขนมหลากหลายชนิด เมื่อเธอพ้นโทษออกไปหาลูก เธอจะได้ทำขนมให้ลูกกินอย่างภาคภูมิใจทั้งกับตัวเองและลูก และยังสามารถจะใช้ความรู้ในการทำอาหารหรือขนมเป็นอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ต่อไป ยิ่งไปกว่านั้น ยูพินยังหาความรู้ให้แก่ตนเองและพยายามพัฒนาตนเองด้วยการทำงานในบ้านแม่และเด็ก เพื่อเลี้ยงดูลูกของเพื่อนผู้ต้องขังหญิงคนอื่น แม้ว่าเรือนจำจะไม่ได้บังคับและเธอจะไม่ได้รับรายได้จากการทำแบบนี้ก็ตาม ด้วยความปรารถนาในใจลึกๆ ที่จะทำหน้าที่แม่สำหรับลูกคนอื่นทดแทนลูกของตนเอง และยังเป็น การปลอบประโลมใจของเธอจากความรักความคิดถึงมีให้แก่ลูก ที่สำคัญการเลี้ยงดูเด็กในบ้านแม่และเด็กยังเปิดโอกาสให้เธอได้ฝึกฝนการดูแลเด็กอ่อน และพัฒนาความรู้ในการดูแลแม่และเด็กให้มากขึ้น เพื่อวันหนึ่งที่เธอออกไปดูแลลูกของตนเอง เธอจะได้ทำหน้าที่ของแม่ของลูกได้อย่างดีที่สุด

ฉะนั้นแล้ว อาจกล่าวได้ว่า ความเป็นแม่ที่ดีสำหรับผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำจึงเป็นร่างกายแห่งการกำกับตนเอง ภายใต้ความเชื่อว่าการเป็นศูนย์กลางของชีวิตแม่ แม่จึงต้องใส่ใจและให้ความสำคัญกับลูกมาเป็นอันดับแรกเหนือสิ่งอื่นใด ซึ่งผู้เป็นแม่ไม่ว่าจะเป็นแม่แบบใดก็ตามต้องทำหน้าที่แม่อย่างดีที่สุดและต้องรู้จักที่จะเตรียมความพร้อมเพื่อลูก แต่สำหรับแม่ที่เป็นผู้ต้องขังหญิง

การทำหน้าที่แม่ที่ดีโดยการเตรียมความพร้อมให้ลูกนั้นเป็นวิธีการที่ผู้ต้องขังหญิงได้อาศัยพื้นที่ในเรือนจำ เพื่อสร้างโอกาสให้ตนเองเป็นแม่ที่ดีในบริบทเฉพาะที่แตกต่างไปจากสังคมภายนอก แม่ที่ดีโดยนัยยะนี้จึงมีบทบาทของความเป็นแม่ภายใต้การครุ่นคิดพิจารณาถึงลูกหรือการวางแผนชีวิตเพื่อลูก ด้วยการสร้างแนวทางปฏิบัติในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง เพื่อให้มีความพร้อมมากที่สุดเมื่อเวลาของการรอคอยได้สิ้นสุดลง และท้ายที่สุดความพร้อมที่พวกเธอพยายามสร้างขึ้นมาท่ามกลางระบบของเรือนจำจะกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เธอสามารถจะเลี้ยงดูลูกได้อย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพมากที่สุด ความเป็นแม่ที่ดีจึงไม่เพียงแต่การลงมือปฏิบัติเพื่อลูกในเชิงรูปธรรมที่มองเห็นได้เท่านั้น หากแต่ยังหมายความว่าไปถึงการตระหนักรู้หรือการพิจารณา จนเกิดความเข้าใจต่อตนเองในการกำหนดสร้างร่างกายเพื่อลูกในวันข้างหน้าด้วย

“การเลี้ยงดูลูกคนอื่นทดแทนความโหยหาที่มีต่อลูก” พื้นที่ของสถาบันแห่งอำนาจ เช่น เรือนจำ ได้เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังหญิงสร้างร่างกายใหม่แบบผู้ต้องขังหญิงที่ดีในระบบความสัมพันธ์เฉพาะของเรือนจำ ผ่านการดูแลเด็กหรือลูกของผู้ต้องขังหญิงคนอื่น ภายใต้เจตจำนงของอำนาจที่สอดประสานกันระหว่างอำนาจ/ความรู้/ความจริงของเรือนจำ ร่วมไปกับอุดมการณ์และความจริงภายใต้วาทกรรมความเป็นหญิงในวิธีคิดแบบชายเป็นใหญ่ การไม่สามารถจะทำหน้าที่แม่ที่ดีในการเลี้ยงดู อบรมสั่งสอน หรือเอาใจใส่ลูกของตนเองตามบทบาททำหน้าที่ของแม่ดังเช่นที่เคยปฏิบัติ ทำให้ผู้ต้องขังหญิงถูกรับรู้ว่าผิดเพี้ยนไปจากความจริงที่สังคมสร้างขึ้น ผู้ต้องขังหญิงจึงปรารถนาจะรักษาบทบาทหน้าที่นั้นไว้ เพื่อให้ความเป็นแม่ของเธอยังคงอยู่ต่อไปเป็นปกติ ผู้ต้องขังหญิงจึงพยายามจัดวางร่างกายของตนเองให้อยู่ในปริบทของความสัมพันธ์ระหว่างแม่และเด็ก เพื่อธำรงรักษาความเป็นแม่ที่ดีไว้ หากแต่ภายใต้บริบทของเรือนจำ ซึ่งเธอขาดโอกาสในการเลี้ยงดูลูกและไม่สามารถจะทำหน้าที่แม่ที่ดีสำหรับลูกของตนเองได้ เพราะการลงโทษทัณฑ์ที่ได้พรากรเธอให้แยกขาดออกจากสังคมและครอบครัว แล้วนำมากักตัวไว้ในพื้นที่ควบคุมของสังคม ผู้ต้องขังหญิงจึงอาศัยพื้นที่ที่มีอยู่ในเรือนจำเป็นช่องทางในการรักษาความเป็นแม่ที่ดี และทำหน้าที่แม่ที่ดีของลูกอย่างต่อเนื่อง เพื่อไม่ให้ตนเองได้ชื่อว่าเป็นแม่ที่ไม่ดีหรือเบี่ยงเบน และยังเป็นการชดเชยการทำหน้าที่แม่ที่ขาดหายไป สำหรับผู้ต้องขังหญิงแล้ว ลูกของผู้ต้องขังหญิงคนอื่นจึงเป็นเสมือนตัวแทนของลูกตนเอง รวมไปถึงสัญญาของความเป็นแม่นั่นเอง

ด้วยเหตุนี้ ร่างกายของผู้ต้องขังหญิงหลายคนจึงถูกสร้างให้เป็นแม่ที่ดี ผ่านการทำงานเป็นอาสาสมัครในบ้านแม่และเด็ก ซึ่งผู้ต้องขังหญิงมักจะอาศัยเวลาว่างจากกองงานหลักที่เธอต้องรับผิดชอบเข้าไปช่วยงานในบ้านแม่และเด็กอย่างเต็มใจ แม้จะไม่มีรายได้ตอบแทน แม้จะไม่ใช่งานในความรับผิดชอบของเธอ และไม่ได้มีผลประโยชน์อะไร แต่สิ่งที่ได้รับกลับเป็นความสุขและความอบอุ่นใจ เมื่อได้เลี้ยงเด็กและเป็นพี่เลี้ยงให้แก่ลูกผู้ต้องขังหญิงคนอื่น ๆ นับตั้งแต่การช่วยอาบน้ำ ป้อนข้าว ทำความสะอาด ไปจนถึงให้คำแนะนำแก่แม่ผู้ต้องขังที่ยังไม่มีประสบการณ์การเลี้ยงลูกมาก่อน บ้านแม่และเด็กจึงเป็นพื้นที่ของการทดแทนความรู้สึกที่ขาดหายไป ทดแทนความสูญเสียในบทบาทหน้าที่แม่ของลูก และทดแทนความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับลูก ในฐานะพื้นที่ที่ตอกย้ำและผลิต

ซ้ำการทำงานของอำนาจเรือนจำร่วมไปกับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ดังเช่นเรื่องเล่าของสาวที่ได้ ธรรมชาติบายให้เห็นร่างกายของความเป็นแม่ที่ดีสำหรับผู้ต้องขังหญิง ในฐานะแม่ผู้มีความปรารถนา จะเลี้ยงดูลูก ซึ่งถูกสร้างขึ้นในบริบทเฉพาะของเรือนจำ ผ่านการเลี้ยงเด็กในบ้านแม่และเด็ก สาวเล่า ถึงความรักที่มีต่องานเลี้ยงเด็กของเธอว่า

...เวลาว่างหนูจะเอาเด็กมาเลี้ยง ลูกเขา เอามาอุ้มเล่น ดูแล ไปช่วยดูแล เราเป็นแม่มาก่อน ความรู้สึก นะ ความเป็นแม่สำหรับหนูมีความหมายมาก คือเราอยากดูแลเขา เป็นห่วงเขา อยากอยู่กับเขาตลอด คิดถึงมาก ๆ ตอนนั้นคือดูแลลูกคนอื่นไป คิดถึงลูกตัวเองไป เลยอยากช่วยเลี้ยง อาบน้ำ บ้วนข้าว ดูแล ซักผ้าให้ เด็กที่หนูเลี้ยงก็อายุเท่ากับลูกหนู เด็กส่วนมากจะคลอดในนั้นได้ปีกว่าเขาจะส่งออกไปข้าง นอก เวลามันง่วงนอนก็เอานอน ปูที่นอนให้ บางทีก็ไปส่งให้แม่เขากลับบ้านเด็ก บางทีหากับข้าวให้กิน ซื้อมันกับข้าวเป็นปลาแห้ง เรากินเราก็ให้มันกินด้วยอย่างนี้ หนูคิดถึงลูก หนูอยากเลี้ยง มันน่ารัก อยากอุ้ม อยากเล่น พอที่มันก็นักติดเรา เห็นหน้าเราก็จะมาหา หนูจะอุ้ม ซื้อมันกินให้บ้าง ดูแลบ้าง บางทีคน แบบมีตั้งเยอะ เขาสงสาร เขาก็จะซื้อเสื้อผ้า ซื้อรองเท้า ซื้ออะไรให้ เขารักเด็ก...

ประสบการณ์ความเป็นแม่ในเรือนจำของสาวสะท้อนให้เห็นอำนาจของเรือนจำที่ทำงาน ร่วมกับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ในการสร้างร่างกายของผู้ต้องขังหญิง ด้วยการกำกับให้ผู้ต้องขังหญิงปฏิบัติตามความจริงของความเป็นแม่ ผ่านพื้นที่ของการเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งหากสาวไม่ต้องเข้ามาใช้ชีวิตในเรือนจำเพื่อรับโทษจากการกระทำความผิด เธอก็สามารถจะเป็นร่างกายแบบแม่ที่ดีตาม วาทกรรมกระแสหลักของสังคม แต่เมื่อความเป็นจริง สาวถูกตัดสินว่ามีความผิดและตกเป็นผู้ต้องขัง หญิงในเรือนจำ ข้อจำกัดของเรือนจำที่ไม่เอื้ออำนวยให้สาวสามารถดูแลเลี้ยงดูลูกของเธอเองได้ เหมือนแม่ทั่วไป แต่ด้วยความปรารถนาที่จะเป็นแม่ที่ดีและกลัวการถูกแยกขาดออกจากลูกและถูก ตัดขาดความสัมพันธ์ สาวจึงพยายามรักษาจิตใจตัวเองด้วยการสร้างความสัมพันธ์กับเด็กเล็กลูก ผู้ต้องขังหญิงคนอื่น ทดแทนความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกของเธอที่ขาดหายไป เด็กคนอื่นจึงเป็น เสมือนตัวแทนความรักที่เธอมีต่อลูกและเป็นน้ำหล่อเลี้ยงจิตใจ ทำให้เธอมีโอกาสได้ทำหน้าที่แม่ ทดแทนสิ่งที่ควรจะทำกับลูกของเธอในยามที่ไม่อาจทำได้ ในขณะที่เรือนจำก็ได้เปิดโอกาส ให้สาวสามารถใช้พื้นที่ของบ้านแม่และเด็ก เพื่อเป็นพื้นที่แห่งการธำรงรักษาความเป็นแม่ที่ดีของ ตนเองไว้ ฉะนั้น แม้ว่าการเลี้ยงเด็กในบ้านแม่และเด็กจะไม่สามารถชดเชยความรัก ความคิดถึง หรือความผูกพันที่เธอมีต่อลูกได้ แต่ก็ยังเป็นสิ่งที่สามารถเยียวยาจิตใจให้สาวสามารถคลายความคิด ลูกลงไปได้บ้าง ทั้งยังเป็นการประคับประคองความรู้สึกและความภาคภูมิใจที่มีต่อตนเองในฐานะแม่ ที่ดีของลูกได้ ก่อนจะถึงเวลากลับไปทำหน้าที่แม่ที่ดีของลูกในอนาคตอันใกล้ที่จะมาถึง

ผู้ต้องขังหญิง : “ลูก” ภายใต้อำนาจแห่งวินัยในเรือนจำ

ร่างกายภายใต้ความสัมพันธ์ของครอบครัวสำหรับผู้หญิงที่ต้องขังหรือผู้ต้องขังหญิงนั้น ไม่ได้เพียงแค่ฉายภาพออกมาในฐานะของแม่ผู้คิดคำนึงถึงลูก แม่ผู้ดูแลลูก และแม่ผู้เป็นครูของลูก เท่านั้น ผู้ต้องขังหญิงหลายคนยังได้ก่อรูปตนเองผ่านการเป็นร่างกายของลูก ท่ามกลางความรัก

ความผูกพันกับแม่ โดยเฉพาะเมื่อระบบการเยี่ยมญาติเปิดทางให้ผู้มาเยี่ยมส่วนใหญ่เป็นคนในครอบครัว และสิ่งสำคัญคือ แม่ได้สร้างความสัมพันธ์และความรู้สึกที่มีกับลูกอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน ดังนั้นจึงเกิดความเป็นลูก เพื่อรอคอยวันที่จะได้พ้นโทษออกไปทำหน้าที่ของลูกที่ดี นั่นคือ การเลี้ยงดูพ่อแม่เมื่อยามแก่ชราให้ดีที่สุด ในบริบทของสังคมไทยที่ให้ความสำคัญกับหน้าที่ลูกจากค่านิยมเรื่องความกตัญญูทวดเวที คำสอนผ่านทางศาสนา วรรณกรรม นิทาน บทละคร ภาพยนตร์ หรือ แม้แต่การศึกษาเล่าเรียนที่ให้ความรู้จักระหนักถึงพระคุณของผู้ให้กำเนิด ภายใต้ค่านิยมว่าเป็น “คนดี” ฉะนั้นหากผู้ใดปรารถนาที่จะเป็นคนดีก็ต้องรู้จักตอบแทนบุญคุณของผู้มีพระคุณ และผู้ที่มีพระคุณสูงสุดตามความเชื่อของสังคมก็คือ พ่อแม่ผู้ให้กำเนิดและผู้ให้ชีวิต ในสังคมไทยจึงเชื่อว่าการตอบแทนพระคุณของพ่อแม่จะทำให้ลูกเป็น “อภิชาติบุตร” ซึ่งเป็นผู้มีความหมายตามนัยยะของผู้เจริญก้าวหน้า มีโชคลาภ ประสบแต่ความสุขสมหวัง มีชีวิตที่ดี และได้ขึ้นสวรรค์ตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกจึงเป็นความสัมพันธ์ภายใต้คำอธิบายของระบบครอบครัวและความกตัญญูรู้คุณ ซึ่งผู้ที่เป็นลูกที่ดีจะต้องทำหน้าที่ของลูกในการปรนนิบัติและเลี้ยงดูพ่อแม่อย่างดีที่สุด

ไม่เพียงเท่านั้น เมื่อลูกที่ถือกำเนิดขึ้นมาได้ชื่อว่าเป็นผู้หญิง ลูกสาวไม่เพียงแต่มีหน้าที่ตอบแทนบุญคุณของพ่อแม่ด้วยการเลี้ยงดูทั่วๆ ไปเท่านั้น หากแต่ยังต้องเป็นผู้ดูแลปรนนิบัติที่เข้มข้นมากกว่าลูกชาย ภายใต้กรอบความเป็นหญิงที่ยึดโยงกับคำอธิบายเกี่ยวกับบทบาทในครอบครัว ซึ่งต้องมีหน้าที่ในการสร้างและดำรงรักษาครอบครัว ร่างกายของลูกสาวจึงเป็นพื้นที่ของอำนาจที่ถูกประกอบสร้างให้เป็นร่างกายที่มีใช้เพียงการเป็นคนดีหรือลูกที่ดีเท่านั้น หากแต่ยังผนวกรวมเอาความเป็นผู้หญิงที่ดีเข้าไปร่วมด้วย ภายใต้คำอธิบายว่าเป็น “ลูกสาวที่ดี” ของพ่อแม่ ฉะนั้นผู้หญิงที่ถือกำเนิดขึ้นมาจะต้องทำหน้าที่ของลูกสาวที่ดีตามความคาดหวังของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ส่วนตัว นับตั้งแต่การทำงานบ้านทุกอย่าง ทำอาหาร จัดการเรื่องต่างๆ ภายในบ้าน และครอบครัว ดูแลพ่อแม่เมื่อยามชราภาพหรือเจ็บป่วย รวมไปถึงปรนนิบัติเลี้ยงดูพ่อแม่จนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต

อย่างไรก็ตาม เมื่อลูกสาวของครอบครัวได้กลายเป็นผู้กระทำความผิดด้วยการฝ่าฝืนกฎหมาย อันเป็นเสมือนกฎกติกาในการอยู่ร่วมกันของสังคม ลูกสาวจึงไม่อาจทำหน้าที่ของตนเองอย่างสอดคล้องต้องกันกับบทบาทที่สังคมและตนเองคาดหวัง การเป็นลูกสาวที่ดีของพ่อแม่จึงเป็นเรื่องที่ยากเกินกว่าจะทำได้ ด้วยข้อจำกัดของการถูกคุมขังในเรือนจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่ถูกตัดสินจำคุกเป็นระยะเวลานาน ร่างกายของผู้ต้องขังหญิงที่เป็นลูกสาวจึงถูกสร้างขึ้นใหม่ ภายใต้ระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจของเรือนจำ ในฐานะของลูกที่รอคอยการกลับไปดูแลพ่อแม่เมื่อการลงทัณฑ์สิ้นสุดลง และแม้ว่าการทำหน้าที่ของผู้ต้องขังหญิงจะต้องผ่านช่วงเวลาของการรอคอยที่ยาวนาน หากแต่เมื่อสามารถกลับไปดูแลพ่อแม่ได้อย่างดีเมื่อเวลานั้นมาถึง ก็ยังไม่สายที่จะได้ชื่อว่าเป็นลูกสาวที่ดีที่มีความกตัญญูรู้คุณตามความคาดหวังของตนเองและสังคม

“การไม่ฝ่าฝืนวินัยเพื่อแม่” เมื่อผู้หญิงไม่อาจหนีพ้นการถูกจำขังในเรือนจำ ด้วยความผิดตามกฎหมายและคำตัดสินความผิดที่เด็ดขาด ชีวิตในเรือนจำของผู้ต้องขังหญิงจึงเป็นช่วงเวลาของการลงทัณฑ์ ด้วยกระบวนการจัดจำแนกผู้กระทำความผิดออกจากครอบครัวและชุมชน เพื่อความปลอดภัยของสังคมโดยรวม เป็นเหตุให้ผู้ต้องขังหญิงถูกพรากออกจากพ่อแม่ ลูก สามี และทุกคนในครอบครัว พวกเธอจึงไม่สามารถทำหน้าที่ตามบทบาทที่เธอเคยปฏิบัติได้ แม้ว่าจะต้องการทำมากเพียงใด จนกว่าพวกเธอจะพ้นโทษออกจากเรือนจำ การได้พ้นโทษเพื่อกลับบ้านไปหาครอบครัวและคนที่ตนเองรักจึงถือเป็นรางวัลที่มีค่าที่สุดสำหรับผู้ต้องขังหญิงทุกคน ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะแม่ของลูกหรือลูกของแม่ก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่เป็นลูก เวลาในแต่ละวินาทีที่ผ่านไปในเรื่องจำยอมหมายความว่าความถึงการละเลยต่อหน้าที่ในการปรนนิบัติดูแลพ่อแม่ ซึ่งนับวันก็ยิ่งจะชราภาพลงเรื่อย ๆ โดยที่ผู้ต้องขังหญิงไม่อาจจะรู้ได้เลยว่า พ่อแม่จะอยู่กับเธอได้อีกนานเพียงใด หรือจะเกิดอะไรขึ้นกับพ่อแม่ของเธอบ้างในขณะที่เธออยู่ในเรือนจำ การควบคุมดูแลตัวเองในฐานะลูกสำหรับผู้ต้องขังหญิงภายในอาณาบริเวณของเรือนจำจึงค่อนข้างจะเป็นไปอย่างเข้มข้นมากกว่า เพราะเวลาที่สูญเสียไปอาจหมายถึงการสูญเสียพ่อแม่ผู้เป็นที่รัก โดยที่เธอไม่มีโอกาสกลับไปดูแลหรือแม้แต่ดูใจในวาระสุดท้ายของชีวิต

เมื่อเป็นเช่นนี้ ตลอดระยะเวลาที่อยู่ในเรือนจำ นอกจากจะเป็นเวลาแห่งการรอคอยให้การลงทัณฑ์ผ่านพ้นไปแล้ว ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นลูกยังต้องพยายามควบคุมตนเองอย่างเข้มข้นแข่งกับเวลา เพื่อให้ได้ออกจากเรือนจำให้เร็วที่สุด ด้วยการปฏิบัติตนเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดี มีความประพฤติดีงาม เรียบร้อย อยู่ในกรอบกติกาหรือวินัย ไม่ฝ่าฝืนหรือละเมิดกฎข้อบังคับของเรือนจำ เพื่อไม่ให้ถูกลดชั้นนักโทษหรือเกิดปัญหาในการอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังหญิงคนอื่น ๆ ซึ่งอาจจะทำให้เวลาที่ต้องอยู่ในเรือนจำยืดเยื้อยาวนานมากขึ้นไปอีก ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อเรือนจำได้เปิดโอกาสให้มีการขอลดหย่อนโทษหรือพักโทษ เพื่อปล่อยตัวผู้ต้องขังที่มีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะแก้ไขปรับปรุงตนเองให้เป็นผู้มีพฤติกรรมดีและมีความเหมาะสม พร้อมทั้งจะเริ่มต้นชีวิตใหม่ก่อนกำหนดเวลา การพิจารณาคัดเลือกจึงขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของเรือนจำและเจ้าหน้าที่ที่จะพิจารณาว่า ผู้ขอลดหย่อนโทษหรือขอพักโทษนั้นมีความเหมาะสมหรือไม่ มากน้อยเพียงใด ผู้ต้องขังหญิงที่ปรารถนาจะได้รับการลดหย่อนโทษหรือพักโทษทุกคน จึงต้องพยายามควบคุมตนเองอย่างละเอียดลออและหนักหน่วง เพื่อให้ชีวิตแต่ละวันในเรือนจำผ่านพ้นไปได้อย่างราบรื่น จนเป็นที่ยอมรับของเจ้าหน้าที่เรือนจำและผู้ต้องขังหญิงคนอื่น ในฐานะผู้ต้องขังหญิงที่ดีที่สุดหรือนักโทษชั้นเยี่ยม

เรื่องเล่าประสบการณ์ของผีน สะท้อนให้เห็นร่างกายของผู้ต้องขังหญิงที่ถูกกักขังให้กับครอบครัวในฐานะลูกที่ดีของพ่อแม่ ผ่านการควบคุมตนเองไม่ให้ทำผิดวินัยของเรือนจำจนเป็นผู้ต้องขังชั้นเยี่ยม ซึ่งร่างกายที่ว่องไวนี้เป็นผลผลิตของความคิดความเชื่อจากอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่และอำนาจ/ ความรู้ในระบบเรือนจำ ดังคำบอกเล่าของผีนในตอนหนึ่งว่า

...ถ้าเราอยู่ในกฎ ไม่ไปฝืนเขา เขาจะไม่มายุ่งกับเรา รู้หน้าที่ใครหน้าที่มัน ไม่วุ่นวาย อยู่ในบริเวณของตัวเอง ไม่ปัด ไม่วุ่นวาย ไม่ดี้อ พี่รู้ว่าเข้าไปแล้วต้องทำตาม คือรู้ว่าจะทำตัวเองอย่างไรไม่ให้ถูกดัก อีกอย่างสำคัญเราต้องให้ได้ชั้นเยี่ยมนะ เราคิดว่าตอนนี้เราขั้นดี ต้องไปสอบดีมาก แล้วก็เยี่ยม พี่ได้ชั้นเยี่ยม เยี่ยม เยี่ยม เยี่ยม พี่จะรักษาตรงนี้มาก เพราะนายเขารับรองพี่ไว้เยอะ มีใบรับรองให้ มันเขียนว่า น.ญ.ฝนมีความประพฤติดี เรียบร้อย มอบหมายงานให้ทำก็ทำด้วยดี ปกครองง่าย เราเลยเข้มกับตัวเอง เราต้องดี ไม่อยากให้เป็นประวัติเสีย ไม่อยากให้อุบัติการณ์ลดชั้น เพราะเราเยี่ยมมา มันก็มีผลกับการลดโทษเรา มันเป็นความหวังที่ว่าจะออกไปดูแลแม่ เพราะคนที่มีความหมายที่สุดก็คือแม่ พี่คิดแบบนี้ เพราะว่าลูกเขาก็เติบโตไปเรื่อย ๆ แต่แม่คนเดียว ถ้าเขาบุญน้อย เขาไปก่อน แต่ถ้าเราบุญน้อย เราไปก่อน เป็นโอกาสน้อยมากที่จะได้ดูแล เพราะฉะนั้นเราก็ต้องดูแลเขาให้มากที่สุด...

เมื่อคำตัดสินถูกประกาศออกมาอย่างเป็นทางการ ฝนเสียใจกับสิ่งที่เกิดขึ้นมากและโทษตัวเองเพียงคนเดียว ในตอนนั้นฝนรู้ตัวเองในทันทีว่า ต่อไปชีวิตของเธอที่เหลืออยู่อาจจะเป็นชีวิตที่ต้องอยู่เรือนจำตลอดไป โดยที่ไม่มีวันกลับออกมาก็เป็นได้ ฝนเริ่มที่จะหาข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำจากเพื่อนผู้ต้องหาที่ถูกขังอยู่ได้ศาลรอกการพิจารณาคดีและทุกคนที่ฝนมีโอกาสดูพูดคุยด้วย จากคำบอกเล่าของคนอื่นๆ ทำให้ฝนเริ่มมองเห็นว่าต้องปฏิบัติตัวอย่างไร เพื่อย่นย่อระยะเวลาจำขังของตนเองให้สามารถออกจากเรือนจำได้เร็วกว่ากำหนด ทำอย่างไรจึงจะได้ลดโทษหรือได้พักโทษ และทำอย่างไรจึงจะสามารถอยู่ในเรือนจำได้อย่างไร้ปัญหา ด้วยความหวังว่า ชักวันเธอจะได้กลับไปดูแลแม่ของเธอ เพราะเธอไม่อยากจะเสียแม่ไปเหมือนที่เธอเคยเสียพ่อมาก่อน ตลอดเวลาที่อยู่ในเรือนจำฝนจึงควบคุมตนเองในการที่จะปฏิบัติตามกฎระเบียบทุกอย่างของเรือนจำอย่างเคร่งครัด ฝนไม่เคยทำผิดกฎแม้แต่ครั้งเดียว ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกับใคร ไม่ยุ่งเกี่ยวกับใคร และระมัดระวังตัวอย่างมากเวลาอยู่ร่วมกับคนอื่น ในขณะที่เดียวกันฝนก็พยายามทำหน้าที่ที่เธอได้รับมอบหมายในเรือนจำอย่างดีที่สุด จนได้เลื่อนชั้นเป็นนักโทษชั้นเยี่ยมติดต่อกันหลายสิบปี เป็นที่ไว้วางใจของเจ้าหน้าที่ และกลายเป็นผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ในที่สุด สำหรับฝนแล้ว การเป็นนักโทษชั้นเยี่ยมและการรักษาความเป็นนักโทษชั้นเยี่ยมไว้ให้ได้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะมันหมายถึงโอกาสในการได้ลดหย่อนโทษให้ผู้ต้องขังหญิงโทษสูงอย่างเธอ สามารถกลับบ้านไปหาแม่และครอบครัวได้เร็วขึ้น

“การรู้สำนึกในพระคุณแม่” หากห้วงเวลาหนึ่งของชีวิตไม่ถูกพรากออกจากครอบครัว เข้าสู่เรือนจำสถาบันแห่งอำนาจเชิงวินัยแล้ว ประสบการณ์ชีวิตบางอย่างอาจไม่เกิดขึ้น ผู้ต้องขังหญิงบางคนอาจจะไม่ได้เรียนรู้ถึงความรักความผูกพันที่แม่มีต่อเธอ ประสบการณ์ในเรือนจำสอนให้เธอรู้ว่า เวลาที่เธอทุกข์ที่สุดในเรือนจำ คนที่รักเธอมากที่สุดและไม่เคยทอดทิ้งเธอก็คือแม่ ซึ่งการตระหนักรู้ด้วยตนเองในพระคุณของแม่ผู้ให้กำเนิดภายใต้ระบบของเรือนจำนี้เองได้กลายเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ผู้ต้องขังหญิงต้องกำกับตนเองในทุกวิถีทาง เพื่อเป็นการแก้ไขความผิดพลาดจากการกระทำที่ผ่านมาของตนเอง และรอคอยเวลาเพื่อที่วันหนึ่งเธอจะได้กลับไปหาแม่และทำหน้าที่ดูแลแม่ในฐานะลูกสาวที่ดีของแม่และครอบครัว

สาวเป็นอดีตผู้ต้องขังหญิงคนหนึ่งที่ผ่านมาประสบการณ์ชีวิตในเรือนจำ เนื่องจากความผิดในฐานความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ เมื่อเข้าสู่เรือนจำ อำนาจ/ความรู้ของสถาบันและอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ในระบบเรือนจำได้ร่วมกันจัดกระทำให้สาวกลายเป็นร่างกายของความเป็นลูกที่ดีแบบผู้ต้องขังหญิง เป็นผู้ต้องขังหญิงที่คิดได้ ตระหนักได้ และสำนึกได้ในความเป็นลูกและบทบาทหน้าที่ที่พึงกระทำต่อแม่ผู้มีพระคุณ ทั้งที่ก่อนหน้านี้การใช้ชีวิตของสาวก็เป็นไปอย่างฉาบฉวยแจกเช่นเด็กสาววัยรุ่นทั่วไป ซึ่งไม่ได้ซึมซับรับรู้ความรักและความห่วงใยที่แม่มีให้ ไม่ได้ดูแลเอาใจใส่แม่ หรือทำอะไรเพื่อตอบแทนบุญคุณของแม่ แต่เมื่อสาวกลายเป็นผู้ต้องราชทัณฑ์โดยสมบูรณ์ อำนาจในระบบเรือนจำได้ทำให้สาวหันกลับมาครุ่นคิดและพิจารณาตนเอง อันนำไปสู่การก่อร่างสร้างร่างกายใหม่ของลูกที่ดีที่สำนึกในพระคุณของแม่ สาวฉายภาพความคิดรู้สึกของเธอที่มีต่อแม่ผ่านคำพูดที่แสนซาบซึ้งว่า

...ตอนที่แม่อยู่ด้วย ตอนเข้ามาแม่ทำกับข้าวให้กินแล้วนะ นึ่งข้าวแม่ก็ทำ แม่ทำทุกอย่าง หนูไม่ช่วยทำอะไรเลย พอไปอยู่อย่างนั้น พอเราไม่มีอะไรกิน จะคิดถึงแม่เลย เพราะถ้าอยู่บ้านกับข้าวก็มี อะไรก็มีทุกอย่าง ไม่มีตั้งก็ขอแม่ พอมาอยู่อย่างนี้จะขอใคร จะยืมใคร ไม่มีใครให้เราได้ เวลาเราเดือดร้อนมา ไม่มีใครช่วยเราแบบจริงใจ มีแต่คนที่ช่วยเพราะหวังผลประโยชน์...วันที่ออก แม่ก็ไปรับ แม่บอกว่าเมื่อก่อนแม่ไม่ชอบไปวัด ตั้งแต่หนูโดนจับแม่ไปวัดทุกวัน ใส่บาตรทุกวัน แม่บอกว่าแม่คิดได้นะ มันก็เปลี่ยนความคิดเรา เปลี่ยนความคิดแม่ ตอนนี้หนูจะช่วยทางบ้านก่อน ความคิดหนูอยากหางานทำ อยากมีเงินช่วยแม่ใช้หนี้ แม่เป็นหนี้หลายแสนตั้งแต่สมัยหนูเด็กๆ ของ ธกส. นะ ตอนนั้นลำบาก ไหนจะรถเก๋ง ค่าซ่อมอีก ไหนจะหนูกับลูกอีก หนูต้องทำงานให้ได้เงินก่อน ต้องใช้หนี้ก่อน นี่ขนาดลูกหนูยังเล็กนะ ถ้าลูกโตมาจะขนาดไหน ที่สุดในชีวิตหนูก็แม่นะ หนูยังคิด แม่หนูทำอะไรได้ทุกอย่าง เวลาเหนื่อย ไม่มีกำลังใจทำงาน หนูจะคิดถึงแม่นะ แม่เหนื่อยมามากแล้ว...

เรื่องราวประสบการณ์ชีวิตของสาว สะท้อนให้เห็นร่างกายอันเป็นผลผลิตจากการทำงานของอำนาจในเรือนจำที่ร่วมกับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ผ่านการสร้างความเป็นลูกที่ดีที่สำนึกในพระคุณของแม่ สาวเติบโตขึ้นมาในครอบครัวที่มีหนี้สินจากการกู้ยืมมาทำนาเพื่อหาเงินเลี้ยงครอบครัวของพ่อและแม่ แต่เธอก็มีชีวิตที่ค่อนข้างสุขสบาย ไม่ได้ดูแลปรนนิบัติแม่อย่างที่ถูกที่ดีควรจะทำ เพราะแม่อยากให้เธอตั้งใจเรียนหนังสือเพียงอย่างเดียว แม่จึงเป็นคนที่คอยส่งเงินให้ใช้ ส่งเสียค่าเล่าเรียน ทำงานบ้าน และดูแลเธอทุกอย่าง ชีวิตในช่วงวัยรุ่นของสาวจึงไม่ต้องทำหน้าที่อะไรมากไปกว่าการเรียน การขอเงินแม่ใช้เที่ยวเตร่กับเพื่อนและแฟนอย่างสุรุ่ยสุร่ายไปวันๆ เริ่มเสพยาเสพติด ออกจากบ้านมาใช้ชีวิตอยู่กับแฟนในห้องเช่าตามลำพัง และในที่สุดก็ตั้งครรภ์โดยไม่ตั้งใจ สาวจึงต้องออกจากการศึกษาตั้งแต่ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ไม่สามารถเรียนสูงๆ ได้ตามความต้องการของแม่ และในที่สุดเธอก็ถูกจับกุมและถูกตัดสินโทษจำคุกในเรือนจำ

เมื่อเวลาของการจองจำและการถูกตีตราว่า เป็นผู้ต้องขังหญิงหรืออาชญากรของสังคมมาถึง ชีวิตในเรือนจำได้ทำให้สาวมองย้อนกลับไปอดีตและคิดทบทวนชีวิตที่ผ่านมาของตนเอง ซึ่งการคิดทบทวนนี้ทำให้สาวมองเห็นคุณค่าและความหมายของแม่ บุคคลที่มีความสำคัญที่สุดในชีวิตที่ไม่เคยทอดทิ้งสาว ตลอดเวลาที่อยู่ในเรือนจำ เพราะแม่เท่านั้นจะมาเยี่ยมสาวอย่างสม่ำเสมอไม่เคยขาด แม้ว่าจะอายุมากและการเดินทางมาเรือนจำนั้นจะยากลำบากเพียงใด แต่เพื่อให้ได้มาเห็นหน้า ได้พูดคุย ได้ถามสารทุกข์สุกดิบ และฝากเงินเข้าบัญชีให้สาว แม่ก็ยินดีจะมาด้วยความเต็มใจและไม่เคยปริปากบ่น สาวเริ่มตระหนักถึงความลำบากของแม่ เธอจึงตัดสินใจบอกแม่ไม่ให้มาเยี่ยม และไม่ต้องฝากเงินให้เธออีกต่อไป ทั้งนี้เพราะความเป็นห่วงแม่และความอาลัยอาวรณ์ที่มีต่อแม่ หลังจากเวลาของการเยี่ยมญาติสิ้นสุดลง สาวบอกตัวเองว่าต้องเข้มแข็งและต้องอยู่ให้ได้เหมือนกับผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ สาวจึงเริ่มเปลี่ยนแปลงตนเอง ด้วยการพยายามทำงานทุกอย่างในเรือนจำอย่างดีที่สุด ปฏิบัติตามระเบียบวินัยของเรือนจำอย่างเคร่งครัด ไม่มีเรื่องบาดหมางกับใคร เป็นผู้ต้องขังชั้นเยี่ยม และในที่สุดก็เป็นผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ที่ได้รับความไว้วางใจอย่างมาก ส่วนแม่ของสาวเองก็เช่นกัน ประสบการณ์ในเรือนจำของสาว ทำให้แม่ผู้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสาวเปลี่ยนแปลงตนเองตามไปด้วย จากแม่ที่ไม่เคยเข้าวัดทำบุญ กลับกลายมาเป็นแม่ที่มุ่งหน้าเข้าหาธรรมะและพุทธศาสนาด้วยการไปวัดทุกวัน เมื่อสาวได้รับการลดหย่อนโทษและกลับบ้านก่อนกำหนดตามความตั้งใจ วันแรกแห่งอิสรภาพ สาวดีใจมากเสมือนชีวิตได้เริ่มต้นใหม่ เธอตั้งใจจะแก้ไขสิ่งที่เคยทำผิดพลาดมาในอดีต โดยการเป็นลูกที่ดีที่มีชีวิตอยู่เพื่อตอบแทนพระคุณแม่ผู้ให้กำเนิดและไม่เคยทอดทิ้งเธอ สาวจะใช้ชีวิตหลังพ้นโทษในการดูแลแม่ ทำงานหาเงินช่วยแม่ปลดหนี้สินตั้งแต่ครั้งอดีต และสร้างครอบครัวที่อบอุ่น เพื่อดูแลแม่ให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ในบั้นปลายชีวิต

“การสร้างสุขภาพดีเพื่อแม่” เรื่องเล่าชีวิตในเรือนจำของอดีตผู้ต้องขังหญิงหลายคนสะท้อนให้เห็นการสร้างร่างกายของผู้ต้องขังหญิงผ่านระบบการดูแลสุขภาพ เพื่อสร้างร่างกายของความเป็นลูกที่ดีที่มีความพร้อมก่อนที่จะพ้นโทษออกไปดูแลแม่ตามที่ตนเองปรารถนา แม้ว่าในเรือนจำจะเปิดทางให้สามารถรักษาสุขภาพจากระบบการดูแลสุขภาพได้ แต่ก็ไม่สามารถจะทำได้อย่างอิสระเหมือนเช่นที่อยู่นอกเรือนจำ ซึ่งสามารถจะแสวงหาแนวทางในการดูแลสุขภาพให้แข็งแรงได้อย่างง่ายดาย สำหรับผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำแล้วจึงมีระบบในการควบคุมร่างกายของผู้ต้องขังหญิงภายใต้ข้อจำกัดด้านสภาพแวดล้อม อาหารการกิน น้ำดื่ม หรือแม้แต่ระบบการดูแลสุขภาพ ไม่ว่าจะเป็นจำนวนแพทย์ บุคลากรทางการแพทย์ และยารักษาโรคที่มีอยู่อย่างจำกัด การเจ็บป่วยจึงเป็นเรื่องที่ผู้ต้องขังหญิงทุกคนจะพยายามหลีกเลี่ยงมากที่สุด เพราะรู้ว่าเวลาป่วยขึ้นมาไม่อาจได้รับการรักษาแบบทันทีทันใด ในบางครั้งการรักษาก็อาจจะไม่มีคุณภาพเท่าที่ควร หรือหากต้องการนอนพักรักษาในแผนกพยาบาล ก็ไม่ได้มีเตียงผู้ป่วยรองรับอย่างเพียงพอ ในบางกรณีการส่งตัวไปรักษายังโรงพยาบาลภายนอกก็เป็นเรื่องยาก ซึ่งต้องผ่านการพิจารณาขั้นตอนกระบวนการส่งตัว ซึ่งกว่าจะเสร็จสิ้นก็ใช้เวลานาน เนื่องจากขั้นตอนในการทำเอกสาร การเปลี่ยนชุดผู้ป่วยเป็นชุดหลวง การจัดหาเจ้าหน้าที่ควบคุม 2 คนต่อผู้ต้องขังที่เจ็บป่วย 1 คน หรือแม้แต่การเปิดประตูเรือนจำหลายต่อ

หลายชั้น เรือนจำจึงไม่ใช่พื้นที่ที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างเสริมสุขภาพที่ดีแก่ผู้ต้องขังหญิง ทั้งยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่ที่พร้อมจะกำกับผู้ต้องขังหญิงให้จำนนต่อความเป็นผู้ต้องขังหญิง ด้วยการยอมรับสภาพการดูแลรักษาสุขภาพตามที่เรือนจำจัดให้ โดยไม่มีสิทธิเรียกร้องอะไร

ฝันบอกเล่าถึงประสบการณ์ ซึ่งเธอพยายามดูแลร่างกายของตนเองให้มีสุขภาพแข็งแรงตลอดเวลาที่อยู่ในเรือนจำ เพื่อรอคอยการกลับออกไปทดแทนบุญคุณแม่ผู้ให้กำเนิด โดยเธอมองว่าการดูแลสุขภาพให้แข็งแรงในเรือนจำเป็นเรื่องสำคัญที่เธอต้องรู้จักดูแลตนเอง ฝันจึงอดทนที่จะใช้ชีวิตภายในเงื่อนไขที่เรือนจำจัดให้ โดยไม่ตั้งคำถามหรือเรียกร้องสิ่งใดเพิ่มเติมแม้แต่เรื่องของสุขภาพ แต่ด้วยความปรารถนาของฝันที่ต้องการจะเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ ซึ่งเป็นความคิด ความเชื่อซึ่งเดิมก่อนเป็นผู้ต้องขังได้ตอกตรึงผู้หญิงไว้ ท่ามกลางบรรทัดฐานความเป็นหญิงที่ต้องเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่อยู่แล้ว ครั้นเมื่อเข้ามาอยู่ในระบบการรักษาพยาบาลของเรือนจำที่มีข้อจำกัดดังกล่าว หากไม่ดูแลตัวเองให้สุขภาพดี โดยการพยายามดูแลสุขภาพอย่างสม่ำเสมอ พยายามป้องกันไม่ให้ตัวเองเจ็บป่วยด้วยโรคติดต่อทั้งหลายที่ดูราวกับว่าจะกลายเป็นเรื่องปกติธรรมดาที่เกิดขึ้นทั่วไปในเรือนจำ ทั้งนี้เพราะเธอเชื่อว่า การได้ลดโทษกลับบ้านเร็วกว่ากำหนดนั้นจะไร้ประโยชน์ หากเธอไม่แข็งแรง เจ็บป่วย หรือเสียชีวิตในเรือนจำ ฉะนั้นเมื่อต้องการจะกลับบ้านไปทำหน้าที่ปรนนิบัติดูแลพ่อแม่ในฐานะลูกสาวที่ดี เธอจึงต้องรู้จักที่จะป้องกันและรักษาสุขภาพให้แข็งแรง สมบูรณ์ มีอายุยืนยาว กลับบ้านไปดูแลแม่คนเดียวที่เหลืออยู่ในชีวิต

ในกรณีของสาวก็เช่นกัน เรื่องเล่าประสบการณ์ของสาวสะท้อนให้เห็นจุดเปลี่ยนของความคิด ซึ่งสาวได้หันมาทำหน้าที่ของลูกที่ดี ด้วยการเตรียมร่างกายให้เป็นผู้มีสุขภาพอนามัยดีเพื่อกลับออกไปดูแลแม่เมื่อพ้นโทษ ทั้งที่ตลอดเวลาที่ผ่านมาในเรือนจำ สาวอาจจะยังไม่เคยครุ่นคิดเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ จุดเปลี่ยนสำคัญที่เวลานี้ก็คือ สาวได้มีโอกาสเห็นความเจ็บป่วยของผู้ต้องขังหญิงร่วมเรือนนอน จนกระทั่งเสียชีวิตลงในเรือนจำ สาวจึงเริ่มที่จะดูแลตนเองเรื่องสุขภาพมากขึ้นเพื่อให้ตนเองปลอดภัยจากโรคติดต่อหรือการเจ็บป่วยร้ายแรง เพราะสาวกลัวว่าหากเธอล้มป่วยในเรือนจำ ก็อาจเป็นเหตุให้ถึงแก่ชีวิตได้ด้วยข้อจำกัดในการดูแลรักษาผู้ป่วย โดยที่สาวไม่มีโอกาสกลับไปดูแลปรนนิบัติแม่ได้ตามที่เธอปรารถนา สาวจึงพยายามป้องกันและดูแลสุขภาพอนามัยของตัวเองทุกอย่างโดยเคร่งครัด ด้วยการใส่หน้ากากอนามัยตลอดเวลาในพื้นที่ที่ต้องอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ การพยายามดูแลเรื่องความสะอาดและสุขอนามัยของร่างกาย การเข้ารับการตรวจโรคทุกครั้งที่เรือนจำจัดขึ้น หรือแม้แต่การรักษาความเจ็บป่วยอย่างทันท่วงที โดยไม่มีโรคที่จะไปขอยาในแผนกพยาบาล สาวเล่าว่า

...ตอนนั้นมีตำรวจมดลูก มะเร็งปากมดลูก ตรวจเลือดว่าเป็นโรคเอดส์หรือโรคอะไรไหม หนูก็ไปตรวจทุกโรคนะ กลัวนะ แล้วแม่คนนั้นเขาไปตรวจ เจอก่อนเนื้อ ตรวจคร่าวๆ ไม่เจอ พึ่งมาเจอเป็นระยะสุดท้ายแล้ว อีก 3-4 เดือนแกก็ตาย ตายอยู่ข้างในเลย เขาไม่ส่งโรงพยาบาลแล้ว แกทรمانร้องไห้อยุ มันทักษะไม่ทันแล้ว แกตายประมาณ 2-3 หุ่ม พอแกตายก็ต้องรอถึงเช้าถึงบ่าย กว่ารถจะมารับ รอรถโรงพยาบาล รอต้ารวจ หนูกลัวมากเลยนะว่าจะเป็นตัวเอง มันเร็วมาก ถ้าเป็นตัวเองจะทำยังไง

แม่จะอยู่ยังงี้ ใครจะดูแลแม่ หนูก็เลยคิดว่า ทำไมเราไม่แยกคนป่วยไว้อีกห้องหนึ่ง นี้อาบน้ำด้วยกัน กินข้าวด้วยกัน คนเป็นโรคเยอะมากนะ แล้วอยู่รวมกัน เราไม่รู้ใครเป็น อย่างหนูนี้ไม่เคยป่วยเลยนะ ไม่เคยปวดท้องปวดอะไรก็ไม่เคย มีครั้งเดียวที่เป็นหวัด รีบไปขอยาเลย ตั้งแต่นั้นมาหนูจะใส่ผ้าปิดปากเวลานอนทุกเวลา คนนี้ไอ คนนี้เป็นหวัด เราต้องหายใจร่วมกับคนอื่น อากาศโล่งๆ ค่อยถอด แล้วเราก็ต้องดูแลเรื่องความสะอาดมากๆ เข้าห้องน้ำ มันไม่รู้ว่ามีใครสะอาดไม่สะอาด ต้องดูแลตัวเองมากๆ เข้าห้องน้ำก็ราดหลายๆ รอบหน่อย แก้วก็ต้องของใครของมัน ช้อนก็ของใครของมัน...

จากประสบการณ์ชีวิตของฝันและสาวสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนถึงร่างกายที่ถูกสร้างขึ้นภายในบริบทของเรือนจำ ซึ่งแตกต่างไปจากร่างกายของผู้หญิงที่เป็นลูกสาวภายนอกเรือนจำ เพราะการรักษาในเรือนจำมีข้อจำกัด การมีสุขภาพดีและแข็งแรงจึงต้องจัดการดูแลตนเอง เพื่อหวังว่าเป็นหญิงจะต้องเป็นลูกสาวที่ดีและมีบทบาทหน้าที่ในการปรนนิบัติดูแลพ่อแม่ยามแก่เฒ่า เพื่อเป็นการตอบแทนพระคุณที่พ่อแม่ได้เลี้ยงดูเรามาตั้งแต่ยังเล็ก แม้ว่าตนเองที่เป็นลูกสาวอย่างฝันและสาวต้องก้าวเข้าสู่เรือนจำ ถูกพันธนาการด้วยวินัยของเรือนจำที่เคร่งครัด การปฏิบัติตนในฐานะลูกสาวที่ดีตามความคาดหวังของสังคมจึงเป็นสิ่งที่ยากลำบากสำหรับพวกเธอ เพราะการถูกตีตราว่าเป็นผู้หญิงที่ไม่ดี รวมไปถึงการเป็นลูกที่ไม่ดีในฐานะผู้กระทำความผิดตามกฎหมาย จึงถูกจัดประเภทให้กลายเป็นผู้ที่เบี่ยงเบนไปจากความจริงและสิ่งที่สังคมคาดหวัง การพยายามเป็นลูกสาวที่ดีที่เกิดขึ้นในเรือนจำจึงเป็นการสร้างขึ้นภายใต้อำนาจของเรือนจำ ผ่านการทบทวนประสบการณ์ชีวิตที่ผ่านมา การครุ่นคิด และทำความเข้าใจตนเอง จนเกิดความรู้ในบทบาทหน้าที่ของความเป็นลูกที่ต้องทำหน้าที่ลูกที่ดีของแม่ ฝันและสาวจึงมุ่งมั่นที่จะดูแลรักษาสุขภาพของตนเองให้แข็งแรง และมีความพร้อมที่จะออกไปดูแลแม่ได้อย่างเต็มที่และเต็มความสามารถเมื่อเวลาแห่งอิสรภาพมาถึง เพื่อธำรงรักษาความเป็นลูกที่ดีของแม่และครอบครัวไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

ผู้ต้องขังหญิง : “เมีย” ภายใต้อำนาจแห่งวินัยในเรือนจำ

ภาระหน้าที่ต่อครอบครัวในการให้กำเนิด เลี้ยงดูลูก และสมาชิกคนอื่นๆ ในบ้าน เพื่อดำรงรักษาความสัมพันธ์อันดีของครอบครัวและอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ผู้หญิงถูกผูกติดโยงกับคุณค่าและความหมายของการเป็นเมียหรือภรรยา ในฐานะทรัพย์สินหรือสมบัติอย่างหนึ่งของสามี ในสังคมจึงปรากฏวรรณกรรมคำสอนมากมายที่ให้ความสำคัญกับบทบาทหน้าที่ของเมีย ผ่านข้อปฏิบัติหรือแนวทางในการดำเนินชีวิตในฐานะที่เป็นความจริงของสังคม ผู้หญิงที่เป็นเมียจึงต้องมีสำนึกและสามารถจะทำหน้าที่ของเมียได้อย่างดีโดยไม่ขาดตกบกพร่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำหน้าที่เป็นวัตถุทางเพศในการบำบัดความต้องการทางเพศของสามี การดูแลปรนนิบัติสามีด้วยความเคารพและความซื่อสัตย์ประหนึ่งทาสรับใช้ ขยันขันแข็ง อดทน เก่งการบ้านการเรือน ทำอาหารเก่ง หรือมีเสน่ห์ปลายจวัก เก่งในการทำมาหากิน มีความรู้ด้านการซื้อขายและแลกเปลี่ยนสินค้า ประหยัดอดออม มีจิตใจเข้มแข็ง ไม่หุนหัน หรือหวั่นไหวต่อคำตักสินนิทา ในขณะที่เดียวกันผู้หญิงที่ไม่

มีโอกาสได้เป็นเมียจึงดูราวกับว่าไร้พื้นที่ยืนทางสังคม ไม่ได้รับการยอมรับจากคนรอบข้าง และเปี่ยงเบนไปจากความเป็นหญิงที่ผู้หญิงทั้งหลายควรจะเป็น

ด้วยความจริงที่ถูกกำหนดขึ้นนี้ ผู้ต้องขังหญิงที่ต้องเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำเป็นระยะเวลานาน ต้องถูกแยกขาดออกจากครอบครัวและสามีผู้เป็นที่รัก ความโดดเดี่ยวอ้างว้างจากการถูกพลัดพรากเข้ามาอยู่ในสถานที่แปลกตาไม่คุ้นเคย ทำให้ผู้ต้องขังหญิงรู้สึกเหงาและเจ็บปวดจากความคิดคำนึงถึงสามี ทั้งยังต้องปรับตัวให้อยู่ในเรือนจำ สถานที่ที่เต็มไปด้วยวินัยปฏิบัติที่เข้มงวด การถูกกักขังจึงเป็นกระบวนการที่มากกว่าการลงโทษที่กระทำต่อร่างกายของพวกเธอ หากแต่เป็นการลงโทษต่อจิตใจของพวกเธอ ที่สำคัญการถูกกักขังในเรือนจำทำให้ผู้ต้องขังหญิงไม่สามารถจะทำหน้าที่ดูแลปรนนิบัติสามีด้วยความรัก ความซื่อสัตย์ และความเคารพอย่างสูงสุดเช่นที่เคยเป็นมา ผู้ต้องขังหญิงจึงไม่อาจจะทำหน้าที่ความเป็นหญิงในฐานะเมียตามความคาดหวังของตนเอง และสังคมได้มากไปกว่าการกำกับควบคุมตนเอง ภายใต้ความเป็นเมียที่ดีที่ถูกจำกัดอยู่เฉพาะเพียงภายใต้อาณาบริเวณของเรือนจำ

ในฐานะผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ การเป็นเมียที่ดีของสามีคือการสยบยอมต่ออุดมการณ์ชายเป็นใหญ่และอำนาจเรือนจำ โดยการมีชีวิตอยู่ในเรือนจำด้วยความอดทนและรอคอย โดยการยินยอมให้สามีไปมีความสัมพันธ์กับผู้หญิงคนอื่นหรือไปแต่งงานใหม่ได้โดยสมัครใจ ระยะเวลาที่ยาวนานในเรือนจำทำให้ผู้ต้องขังหญิงเรียนรู้ที่จะทำใจยอมรับกับทุกสิ่งที่จะเกิดขึ้น และยอมรับความเปลี่ยนแปลงในตัวสามีของเธอ โดยไม่เรียกร้องสิ่งใด เพราะเธอรู้ว่า การต้องใช้ชีวิตในเรือนจำทำให้เธอบกพร่องต่อหน้าที่และไม่อาจจะดูแลสามีตามความคาดหวังของสังคมได้ ในฐานะเมียที่ดีเธอจึงควรจะให้อิสระแก่สามีในการเลือกทางเดินชีวิต ที่จะรอคอยเธอหรือไปสร้างครอบครัวกับผู้หญิงคนอื่นตามความปรารถนา เมื่อพูดคุยกับผู้ต้องขังหญิงหลายคนได้ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ความสัมพันธ์ของผู้ต้องขังหญิงกับสามีส่วนใหญ่แล้วมักจะเป็นไปในลักษณะที่ผู้ต้องขังหญิงไม่ได้มุ่งหวังความยั่งยืนมากนัก มีผู้ต้องขังหญิงน้อยคนที่จะใคร่ครวญถึงสามีด้วยความรักและความคิดถึงเมื่อเทียบกับแม่และลูกของเธอ เรื่องราวของสามีสำหรับผู้ต้องขังหญิงจึงเป็นเรื่องที่ผู้ต้องขังหญิงพยายามทำใจ ปล่อยวาง และไม่นำมาครุ่นคิดจนเกิดความทุกข์

เรื่องราวของผีนสะทอนให้เห็นร่างกายความเป็นเมียที่ดีที่เธอพอจะทำได้ในระบอบของเรือนจำ ในฐานะของผู้ต้องขังหญิงและภรรยาของสามี คำบอกเล่าของผีนทำให้มองเห็นการสร้างร่างกาย ภายใต้อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ที่ส่งผ่านความจริงว่าด้วยการเป็นเมียที่ดีและอำนาจทางวินัยของเรือนจำที่มาบรรจบกัน การต้องเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำทำให้ผีนได้มีเวลาในการใคร่ครวญกับตนเองถึงความสัมพันธ์ระหว่างเธอกับสามีที่อยู่ภายนอก โดยที่เธอไม่สามารถจะรู้ข่าวคราวความเป็นไปของสามีได้เลย หากสามีไม่มาเยี่ยมในวันที่เรือนจำกำหนดและบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับตนเองให้เธอฟัง การเป็นเมียที่ดีของผีนจึงเป็นร่างกายของการรอคอย โดยไม่สามารถจะคาดเดาอนาคตข้างหน้าได้เลย หากในวันนี้สามียังคงมาเยี่ยมและปฏิบัติดีต่อเธออย่างเป็นปกติ เธอก็คงจะมีความสุขในแบบที่เคยเป็นมา แต่หากวันใดที่สามีของเธอหายไป ผีนก็ไม่สามารถจะทำอะไรได้มาก

ไปกว่าการรอคอยว่าสักวันหนึ่งสามีของเธอจะกลับมาเยี่ยม ให้ฝันได้เห็นหน้าและพูดคุยให้คลายความคิดถึง ฝันเล่าถึงสามีของเธอให้ฟังว่า

...ตอนอยู่ในเรือนจำ สามีเสีย พี่มาเรือนจำปี 2541 เขามาเสียปี 2548 เขาไปติดเชื้อมา พี่มาอยู่ในนี้ ช่วงหนึ่งเขาหายไป เขาไม่ติดต่อมาเลยปีกว่าๆ ทั้งที่เขาก็ติดกับเรามาก มาเยี่ยมเราปกติ เอาตั้งเข้าคุกให้ มาส่งเสียตลอด ลูกเต๋าก็พามาอย่างนี้ แต่มีช่วงหนึ่งเขาหายไป เราก็อำใจแล้วว่าผู้ชาย พอเขาหายไป เราก็อำใจ แต่พอเขาหายไป เราก็อะใจแล้วว่า เขาต้องไปมีคนอื่นแน่ มาเจอกันอีกที เขามาเยี่ยมใกล้ชิดเดือนเมษา แล้วมาเสียกันยาปีเดียวกัน ตอนนั้นพี่เสียใจมาก ไม่ใช่ว่าเขาไปทำไม่ดีนะ แต่ถ้าพี่ไม่มาอย่างนี้ ครอบครัวก็คงไม่แย่ เขาก็คงไม่เป็นอย่างนี้ พี่โทษตัวเองทุกอย่าง ไม่ได้โทษเขาเลย ว่าเขาทอดทิ้งเราไปมีคนอื่น ทุกอย่างอยู่ที่ตัวเราหมด เราผิดเองที่เป็นแบบนี้ เพราะเราเอง...

ร่างกายของความเป็นเมียที่ดีในกรณีของฝัน จึงเป็นร่างกายที่พยายามปล่อยวางจากความทุกข์และความกังวลใจเกี่ยวกับสามี โดยมุ่งให้ความรักความสำคัญกับลูกเป็นการทดแทน เพื่อไม่ให้ตนเองเกิดความทุกข์ใจ ซึ่งอาจจะทำให้การดำเนินชีวิตอยู่ในเรือนจำเป็นไปอย่างทุกข์ทรมานเกินกว่าที่ควรจะเป็น ฝันเลือกที่จะทำความเข้าใจกับตนเองและพยายามไม่คิดอะไรมาก พยายามปล่อยวางอย่างนิ่งเฉย และเผื่อรอให้สามีกลับมาหาเธออย่างเงิบๆ แม้เมื่อสามีของเธอหายหน้าไป ฝันก็ได้เรียกร้องหรือโวยวาย หากแต่เธอพยายามทำใจกับสิ่งที่เกิดขึ้น โดยการทำความเข้าใจ ยอมรับ และเชื่ออย่างสนิทใจว่า การหายหน้าไปของสามีนั้นหมายถึงการไปมีความสัมพันธ์กับผู้หญิงคนอื่น อันเป็นไปตามธรรมชาติของผู้ชาย ไม่ใช่เรื่องที่ผิดปกติหรือแปลกประหลาดแต่อย่างใด ตลอดเวลาในเรือนจำฝันจึงยินยอมให้สามีไปมีผู้หญิงคนอื่นด้วยความเต็มใจ จนในที่สุดเธอก็ได้รับแจ้งข่าวจากญาติว่าสามีของเธอได้เสียชีวิตแล้ว ด้วยโรคมุมิคุ้มกันบกพร่องหรือโรคเอดส์ (AIDS: Acquired Immunodeficiency Syndrome) จากเชื้อไวรัส HIV (Human Immunodeficiency Virus) เนื่องจากไปมีความสัมพันธ์กับผู้หญิงมากหน้าหลายตา สิ่งที่เกิดขึ้นอาจจะทำให้ฝันเกิดคำถามขึ้นในใจมากมายและนึกย้อนถึงอดีตที่ผ่านมา หากแต่สิ่งที่ฝันทำได้ในฐานะเมียที่ดีก็คือ การพยายามทำความเข้าใจและไคร่ครวญตนเอง โดยที่ไม่โอคครวญ เสียใจ ร้องไห้ฟูมฟาย ตำหนิตีเตียน หรือแม้แต่โกรธเคืองชายผู้เป็นสามีที่ทอดทิ้งเธอไปมีผู้หญิงคนอื่น ในทางตรงกันข้าม ฝันกลับมองว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตทั้งหมดล้วนเป็นความผิดของตนเองที่ไม่สามารถจะทำหน้าที่เมียที่ดีของสามีได้ตามที่สามีเธอต้องการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการละเลยหรือบกพร่องต่อหน้าที่เมียในการเป็นวัตถุบำบัดความใคร่ทางกามารมณ์หรือเป็นวัตถุทางเพศของสามี รวมไปถึงการดูแลปรนนิบัติสามีเสมือนพ่อแม่ของตนเอง อันเป็นต้นเหตุให้สามีของเธอต้องไปมีความสัมพันธ์กับผู้หญิงคนอื่น ฉะนั้นแล้ว ร่างกายของความเป็นเมียของฝันจึงสะท้อนให้เห็นความเป็นเมียที่ดี ภายในบริบทของเรือนจำที่แตกต่างไปจากการเป็นเมียที่ดีแบบเมียภายนอกเรือนจำ ซึ่งสามารถจะปรนนิบัติดูแลหรือตอบสนองความต้องการของสามีได้ทุกอย่างตามที่สามีหรือสังคมปรารถนา

จากการวิเคราะห์ร่างกายของผู้ต้องขังหญิง ในฐานะผลิตของอำนาจและความรู้ของสถาบันที่ทำงานร่วมกับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ทำให้ผู้ต้องขังหญิงกลายเป็นร่างกายที่ไม่อาจหนีพ้นการแบกรับความเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดีในเรือนจำ ซึ่งต้องไม่กระทำผิดวินัยของเรือนจำและต้องดำรงรักษาความเป็นหญิงไปพร้อมๆ กัน ร่างกายของผู้ต้องขังหญิงจึงถูกสร้างอย่างแยบยลให้เป็นร่างกายของความเป็นแม่ ความเป็นลูก และความเป็นเมีย ภายใต้ความสัมพันธ์ของครอบครัว และเป็นร่างกายที่รักสวຍรักงาม มีทักษะการทำงาน และมีความรัก ภายใต้ความเป็นหญิง ซึ่งร่างกายในรูปแบบต่างๆ เหล่านี้ทำให้ผู้หญิงต้องกำกับตนเองอย่างหนักหน่วง เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตในเรือนจำได้อย่างราบรื่น เพื่อรอคอยการพ้นโทษ กลับออกไปหาครอบครัวและผู้เป็นที่รัก ฉะนั้นผู้ต้องขังหญิงจึงหนีไม่พ้นการเป็นเป้าหมายของอำนาจในฐานะร่างกายที่ยินยอมพร้อมใจที่จะเชื่อฟังและจำนนต่ออำนาจอย่างที่สุด การกลายเป็นร่างกายที่สยบยอมนี้จึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายใต้ระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ผู้หญิงได้กำกับตนเองด้วยความจริงในระบบเรือนจำ ผ่านกิจกรรมในชีวิตประจำวันที่ร่วมกับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ซึ่งกิจกรรมหรือการกระทำต่างๆ เหล่านี้เป็นเสมือนพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้อำนาจเข้ามาจัดกระทำกับร่างกายของผู้ต้องขังหญิงโดยไม่รู้ตัว ดังนั้นแล้ว ในบทต่อไป ผู้วิจัยจะสร้างสรรค์ความรู้จากเรื่องเล่าประสบการณ์ของอดีตผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ เพื่อสะท้อนให้เห็นกระบวนการทำงานของอำนาจ ซึ่งเต็มไปด้วยยุทธศาสตร์ที่ซับซ้อนแยบยล ผ่านปฏิบัติการสร้างร่างกายที่สยบยอมของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ เพื่อนำไปสู่การตอบคำถามการวิจัย อันเป็นหัวใจสำคัญของงานวิจัยชิ้นนี้นั่นเอง

บทที่ 6

ปฏิบัติการสร้างร่างกายที่สยบยอมของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ

การกลายเป็นร่างกายที่สยบยอมหรือเชื่อเชื่อต่ออำนาจของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ ทั้งการเป็นร่างกายภายใต้ความเป็นหญิงและร่างกายภายใต้ความสัมพันธ์ของครอบครัว ล้วนแล้วแต่เป็นผลผลิตของความจริงในระบบเรือนจำ อันเป็นพื้นที่ที่ผู้ต้องขังหญิงถูกจัดการด้วยระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจหรือกระบวนการทางสังคมในเรือนจำ ภายใต้การทำงานร่วมกันระหว่างอำนาจทางวินัยของสถาบันที่อาศัยความรู้ทางด้านอาชญาวิทยา อันเป็นสาขาวิชาแบบสหวิทยาการที่นำหรือประยุกต์มาจากหลายสาขาวิชา เช่น สังคมวิทยา จิตวิทยา มานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ เป็นต้น ร่วมไปกับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ทั้งโดยการควบคุมร่างกายในเชิงกายภาพด้วยการกำกับวิถีชีวิตประจำวัน ผ่านการจัดพื้นที่ เวลา หรือกิจวัตรประจำวัน รวมไปถึงการควบคุมความคิด (Thought) ความรู้สึก (Feel) และจิตใจ (Mind) หรือจิตวิญญาณ (Soul) ผ่านแนวปฏิบัติของตัวผู้ต้องขังหญิงเอง โดยมีเทคโนโลยีแห่งอำนาจ (Technology of Power) ทำให้ร่างกายสอดคล้องไปตามความจริงที่กำหนด อีกทั้งยังพร้อมจะบอกเล่าความจริง ผลิตซ้ำ และดำรงรักษาความจริงนั้นให้สถิตอยู่อย่างยั่งยืน ผู้ต้องขังหญิงจึงยากที่จะปฏิเสธการตกเป็นเป้าหมายหรือวัตถุของอำนาจที่ทับซ้อน ซึ่งพร้อมจะสร้างตนเองให้กลายเป็นร่างกายอันเป็นไปตามเจตจำนงของอำนาจในระบบเรือนจำ คือการสร้างผู้ต้องขังหญิงให้เป็นหญิงที่ดี โดยเฉพาะการเป็นแม่ ลูก และเมียเมื่อออกจากเรือนจำ

อย่างไรก็ตาม การสร้างร่างกายที่สยบยอมของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำที่ปรากฏให้เห็นในรูปแบบต่างๆ เพื่อตอบคำถามการวิจัยนั้น จำเป็นต้องมุ่งความสนใจไปที่การวิเคราะห์ให้เห็นกระบวนการสร้างร่างกายที่สยบยอมต่ออำนาจ ซึ่งมีใช้กระบวนการที่จุลโหมลงไปที่ร่างกายของผู้ต้องขังหญิงโดยตรง โดยการบังคับ ขู่เข็ญ หรือใช้อำนาจอย่างเปิดเผย หากแต่เป็นกระบวนการทำงานของอำนาจที่เต็มไปด้วยยุทธศาสตร์หรือกลไกของอำนาจที่จัดการให้ผู้ต้องขังหญิงเป็นร่างกายตามที่เรือนจำปรารถนา กระบวนการหรือวิธีการในการใช้อำนาจจึงกลายเป็นหัวใจสำคัญในการวิเคราะห์สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ ในฐานะที่เป็นปฏิบัติการของการสร้างร่างกายที่สยบยอมหรือเชื่อเชื่อของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำหรือที่เรียกว่า ปฏิบัติการทางวาทกรรม ที่สำคัญปฏิบัติการนี้จะเป็นพื้นที่ที่สะท้อนให้เห็นเทคโนโลยีและเทคนิคแห่งอำนาจของเรือนจำ อันเป็นยุทธศาสตร์ของการใช้อำนาจที่สามารถแทรกซึมเข้ากำกับควบคุมร่างกายของผู้ต้องขังหญิงได้อย่างแยบยลและหมดจดด้วยอำนาจวินัยของเรือนจำที่ทำงานร่วมกับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ผ่านเรื่องเล่าประสบการณ์ชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถตอบคำถามการวิจัยด้วยการมองเห็นกระบวนการสร้างร่างกายที่สยบยอมต่ออำนาจสำหรับผู้ต้องขังหญิงนั่นเอง

ปฏิบัติการสร้างร่างกายที่สยบยอมของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ ภายใต้ปริมณฑลของอำนาจแห่งความเป็นหญิงตามวิธีคิดแบบชายเป็นใหญ่ที่ควบคุมกำกับอำนาจทางวินัยของเรือนจำนั้น เป็นกระบวนการสร้าง “ความเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดี” ที่คิด รู้สึก และกระทำไปตามความจริงของเรือนจำ อันมีนัยถึงผู้หญิงที่สามารถดำรงรักษาความเป็นหญิงให้สถิตอยู่ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ที่เต็มไปด้วยวินัยของเรือนจำได้ ผู้ต้องขังหญิงที่สามารถกำกับตนเองให้เป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดีของเรือนจำจึงเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ต้องปฏิบัติตามกฎของเรือนจำอย่างเคร่งครัดโดยไม่ฝ่าฝืน ในขณะเดียวกันก็ต้องตระหนักรู้ ใฝ่ครวญ และเข้าใจตนเอง ภายใต้วาทกรรมความเป็นหญิงที่พึงกระทำต่อครอบครัวและตนเอง ไม่ว่าจะเป็น การเป็นหญิงภายใต้ร่างกายของหญิงที่รักสวຍรักงาม มีทักษะการทำงานแบบหญิง และมีความรัก หรือเป็นหญิงภายใต้ร่างกายของแม่ ลูก และเมีย ซึ่งผู้ต้องขังหญิงที่สามารถสร้างตนเองจนเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดีแล้วนั้น จะสามารถใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำได้อย่างไร้ปัญหา สามารถจะประคับประคองชีวิตของตนเองให้อยู่รอด และรอคอยเวลากลับไปหาครอบครัวในวันข้างหน้า

ฉะนั้นแล้ว การศึกษาชั้นนี้จึงได้สร้างสรรค์ความรู้เพื่อตอบคำถามการวิจัยโดยมองว่าปฏิบัติการหรือกระบวนการสร้างผู้ต้องขังหญิงให้เป็นร่างกายแบบผู้ต้องขังหญิงที่ดีในเรือนจำนั้น เป็นผลมาจากอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ สถาบันเชิงวินัย และความรู้ดังกล่าวที่ร่วมกันสร้างความจริงเพื่อเปิดเกมอันเป็นช่องทางที่เทคโนโลยีแห่งอำนาจ ทำให้ผู้ต้องขังหญิงเข้าใจตนเองว่า ต้องเป็นนักโทษที่ดี หรือเป็นพลเมืองดีในเรือนจำ หรือดำรงไว้ซึ่งภาพของแม่ ลูก และเมียที่ดี ด้วยการคิด เชื่อ รู้สึก และกระทำการไปตามความจริงที่ถูกสถาปนาขึ้นในระบบเรือนจำ โดยผ่านการกระทำในฐานะวิถีชีวิตหรือแนวทางการดำเนินชีวิต (Way of Life) ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของผู้ต้องขังหญิง ซึ่งผู้ต้องขังหญิงที่ดีย่อมจะรู้ว่าตนเองจะต้องปฏิบัติตนอย่างไร ให้ได้ชื่อว่าเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดีที่ได้รับการพัฒนาตามเจตจำนงของเรือนจำ เพื่อรอคอยการพ้นโทษ ปฏิบัติการทางอำนาจจึงเป็นระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจที่เกิดขึ้นในกิจวัตรประจำวันหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้ต้องขังหญิงต้องปฏิบัติในแต่ละวัน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ได้ทำให้ผู้ต้องขังหญิงเรียนรู้ที่จะกำกับตนเองอย่างสอดคล้องไปกับวินัยภายใต้พื้นที่และเวลาที่เรือนจำกำหนด

ดังนั้น การวิเคราะห์ในงานชิ้นนี้ จึงเป็นการมองปฏิบัติการสร้างร่างกายที่สยบยอมของผู้ต้องขังหญิง ในฐานะที่เป็นปฏิบัติการหรือกระบวนการประกอบสร้างร่างกายแบบผู้ต้องขังหญิงที่ดี ภายใต้อำนาจ ความรู้ อุดมการณ์ และความจริง ผ่านปฏิบัติการในชีวิตประจำวันสำคัญ 3 ปฏิบัติการด้วยกัน นั่นคือ การสร้างร่างกายสวຍสะอาดผ่านกระบวนการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย การสร้างร่างกายผ่านกระบวนการทำงานและการฝึกอาชีพแบบหญิง และการสร้างร่างกายผ่านกระบวนการกินอาหาร ทั้งนี้เนื่องจากปฏิบัติการดังกล่าวสามารถสะท้อนให้เห็นกระบวนการสร้างและการกำกับร่างกายตนเองของผู้ต้องขังหญิงอย่างชัดเจนและเข้มข้น ภายใต้ระบอบแห่งความจริงที่เกิดขึ้นในระบบเรือนจำโดยเฉพาะ อันเป็นความจริงตามเจตจำนงของอำนาจแห่งวินัยในสถาบันและอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ที่ทำงานร่วมกันอย่างสอดคล้องประสาน ด้วยที่ปฏิบัติการทั้งสามนี้เป็นพื้นที่ในการวิเคราะห์ที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการทำความเข้าใจและสร้างสรรค์ความรู้

เพื่อให้มองเห็นการทำงานของอำนาจที่ทับซ้อน ซึ่งมุ่งจัดกระทำกับร่างกายของผู้ต้องขังหญิงอย่างละเอียดลออ ถี่ถ้วน และแบบยลมากกว่าผู้ต้องขังชาย ในฐานะผู้ต้องขังหญิงที่ดีของเรือนจำ

การสร้างร่างกายผ่านกระบวนการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย

การอาบน้ำอันเป็นกระบวนการทำความสะอาดร่างกายถือเป็นปฏิบัติการทางอำนาจในเรือนจำ ซึ่งเป็นกิจกรรมในวิถีชีวิตประจำวันหรือระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในเรือนจำ ภายใต้ระบบแห่งความจริงที่กำกับควบคุมผู้ต้องขังหญิงให้เชื่อ รู้สึก และกระทำตนเอง จนเป็นร่างกายที่มีสุขอนามัยแบบหญิงแม้จะอยู่ในอาณาบริเวณของเรือนจำ โดยระบบแห่งความจริงดังกล่าวนี้ได้สร้างความจริงที่ไม่เพียงแต่ถูกผลิตขึ้นจากอำนาจและความรู้ในระบบเรือนจำเท่านั้น หากแต่ยังร่วมกับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่เข้ามาจัดกระทำกับร่างกายของผู้ต้องขังหญิง โดยใช้เรือนจำเป็นกลไกสำคัญที่รับใช้อุดมการณ์ เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงถูกกำกับควบคุมอย่างเข้มข้นผ่านพื้นที่ของการชำระล้างร่างกาย ฉะนั้น ภายในปฏิบัติการของการกำกับร่างกายในพื้นที่ชำระล้าง ร่างกายที่สยบยอมของผู้ต้องขังหญิงจึงถูกผลิตสร้างขึ้นจากอำนาจเชิงวินัย ความรู้อาชญาวิทยา ความรู้ด้านสุขอนามัย และอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ซึ่งได้ร่วมกันบอกเล่าความจริงให้เชื่อว่า ผู้ต้องขังหญิงจะต้องสามารถจัดการกับร่างกายของตนเองภายใต้กฎกติกาในพื้นที่ชำระล้างของเรือนจำ จนเป็นร่างกายที่ต้องสะอาดสะอาดและต้องมีความสวยงามแบบหญิง ในความหมายของผู้ต้องขังหญิงที่ดี ซึ่งสามารถจะครอบครองการเป็นร่างกายภายใต้ความเป็นหญิงในฐานะหญิงที่รักสวยรักงาม และร่างกายภายใต้ความสัมพันธ์ของครอบครัวในฐานะแม่ ลูก และเมียที่ไม่กระทำผิดวินัยของเรือนจำ และรอการกลับบ้าน

การมีร่างกายที่สะอาดสะอาดและสวยงามแม้อยู่ในเรือนจำนั้น เป็นความจริงที่ได้เกิดขึ้นในปฏิบัติการของการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย อันเป็นกระบวนการที่ถูกประกอบสร้างขึ้นจากอำนาจเชิงวินัยในฐานะกฎกติกาอันเคร่งครัดของเรือนจำ ผ่านการควบคุมของระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในเรือนจำ เพื่อให้การอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายของผู้ต้องขังหญิงเป็นไปตามความจริงและเจตจำนงของเรือนจำ กล่าวคือ การควบคุมจากเจ้าหน้าที่เรือนจำ ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ ผู้ต้องขังหญิงที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบในพื้นที่ชำระล้าง ซึ่งเป็นการควบคุมอย่างเป็นทางการ รวมไปถึงการควบคุมที่ไม่เป็นทางการจากผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเอง ด้วยการสังเกตและจับจ้องอย่างเป็นลำดับชั้นภายใต้ระบบการจัดประเภทและจัดเรียงก่อนหลัง เพื่อให้พื้นที่ของการชำระล้างเป็นพื้นที่แห่งการกำกับควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ต้องขังหญิงจึงรู้ตัวว่า ต้องเข้าสู่พื้นที่การชำระล้างและอยู่ในพื้นที่ของการชำระล้างตามกฎหมาย กติกา หรือแนวปฏิบัติของเรือนจำ มิเช่นนั้นแล้วก็อาจจะถูกลงโทษได้ นอกจากนี้เรือนจำยังมีระบบการควบคุมผู้ต้องขังหญิงในการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายด้วยการจัดตารางเวลา เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงรู้ว่า แต่ละช่วงเวลาต้องทำอะไร อย่างไรบ้าง ต้องทำความสะอาดร่างกายเมื่อใด และต้องแล้วเสร็จเมื่อใด กล่าวคือ ผู้ต้องขังหญิงทุกคนสามารถชำระล้างร่างกายได้เพียงวันละ 2 รอบ คือ รอบเช้าเวลาประมาณ 6.30-7.00 น. และรอบบ่ายเวลาประมาณ 15.00-

15.30 น. ตามตารางเวลาของเรือนจำ ซึ่งผู้ต้องขังหญิงจะมีเวลาเพียงครึ่งชั่วโมง ในการทำภารกิจทุกอย่างให้เสร็จสิ้น นับตั้งแต่เปลี่ยนผ้าถุง เข้าแถวเรียงลำดับก่อนหลังเพื่อเข้าสู่พื้นที่ ล้างหน้าแปรงฟัน อาบน้ำ สระผม ชักผ้า เช็ดตัว แต่งตัว แต่งหน้า โดยที่ไม่สามารถจะล่าช้าเกินกว่าเวลาที่กำหนด หรือเข้าสู่พื้นที่ชำระล้างร่างกายในเวลาอื่นนอกเหนือไปจากนี้ได้ มากไปกว่านั้นการควบคุมผู้ต้องขังหญิงด้วยการจัดตารางเวลา ยังเชื่อมโยงสัมพันธ์กับระบบการจัดพื้นที่ของเรือนจำ ซึ่งกำหนดให้ผู้ต้องขังหญิงต้องชำระล้างร่างกายเฉพาะในลานอาบน้ำ พื้นที่ของการชำระล้างที่จำกัดระบบน้ำทั้งปริมาณและคุณภาพ และเป็นพื้นที่ที่ถูกจัดแบ่งออกเป็นขนาดย่อยๆ สำหรับการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายของผู้ต้องขังหญิงแต่ละคน ในลักษณะที่จำกัดและกำกับการเคลื่อนไหวของร่างกายของผู้ต้องขัง เพื่อความคุ้มค่าและเกิดประโยชน์ต่อการควบคุมสูงสุด ผู้ต้องขังหญิงจึงต้องชักเช็ดร่างกายของตนเองให้เคลื่อนที่และเคลื่อนไหวน้อยที่สุดภายในพื้นที่ของการชำระล้าง เพื่อให้การทำความสะอาดร่างกายเป็นไปได้และเกิดประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้ในเรือนจำที่มีอ่างอาบน้ำขนาดใหญ่บริเวณกึ่งกลางลาน ผู้ต้องขังหญิงจึงต้องจัดวางร่างกายของตนเองให้ยืนเรียงต่อๆ กันโดยรอบอ่างอาบน้ำในลักษณะที่หัวไหล่ชนกัน เพื่อให้สามารถเข้าถึงน้ำในอ่างได้ หรือในเรือนจำที่จัดให้ผู้ต้องขังหญิงอาบน้ำในลักษณะที่เป็นฝักบัวหรือท่อน้ำที่ถูกต่อยื่นออกมาจากผนัง ผู้ต้องขังหญิงก็ต้องนำพาร่างกายของตนเองเข้าประจำช่องอาบน้ำที่ถูกจัดแบ่งไว้เป็นแถวๆ และแต่ละแถวก็ถูกซอยย่อยออกเป็นช่องๆ อย่างตายตัว ทั้งนี้ก็เพื่อให้การทำความสะอาดร่างกายเป็นไปตามกฎหรือวินัยปฏิบัติของเรือนจำโดยไม่ผิดเพี้ยน นอกจากนั้นในอำนาจแห่งวินัยในเรือนจำยังรวมไปถึงการควบคุมและจำกัดอุปกรณ์การทำความสะอาดให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถครอบครองข้าวของเครื่องใช้เฉพาะที่จำเป็น ผ่านการตรวจตราว่าสิ่งใดเรือนจำอนุญาตและสิ่งใดเป็นของต้องห้าม โดยที่ผู้ต้องขังหญิงไม่สามารถจะใช้อุปกรณ์ใดๆ ตามความปรารถนาได้อย่างอิสระ

ไม่เพียงเท่านั้น ในปฏิบัติการของการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย อำนาจแห่งวินัยของเรือนจำยังสัมพันธ์กับความรู้ด้านอาชีววิทยา เพื่อสร้างความจริงให้ผู้ต้องขังหญิงถูกกำกับและกำกับตนเองอย่างหมัดจืดมากยิ่งขึ้น โดยการเปลี่ยนแปลงตัวตนและพฤติกรรมของผู้ต้องขังหญิง ให้กลายเป็นตัวตนใหม่ในฐานะพลเมืองดี ซึ่งในแง่หนึ่งก็คือ การเป็นพลเมืองที่มีร่างกายแข็งแรงและมีสุขภาพดี เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงพร้อมเป็นทรัพยากรของรัฐที่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างสูงสุด รวมไปถึงความรู้ด้านสุขภาพอนามัย ในการสร้างเสริมสุขภาพและความปลอดภัย เพื่อภาวะแห่งความสมบูรณ์ทางร่างกาย จิตใจ และการดำรงชีวิต การอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายในเรือนจำจึงไม่เพียงแต่ต้องทำความสะอาดร่างกายภายใต้วินัยของเรือนจำ ผ่านระบบความสัมพันธ์ทางสังคม พื้นที่ เวลา การเคลื่อนไหวร่างกาย และอุปกรณ์ที่เป็นไปตามกฎเหล็กของเรือนจำ เพื่อไม่ให้ถูกว่ากล่าวตักเตือนหรือลงโทษเท่านั้น หากแต่ผู้ต้องขังหญิงยังต้องทำความสะอาดร่างกายของตนเองให้เกิดความสะอาดสะอ้านมากที่สุด เพื่อให้ได้ชื่อว่าเป็นผู้หญิงที่มีอนามัยดี สุขภาพดี ปราศจากโรคติดต่อที่มักจะเกิดขึ้นอย่างเป็นปกติในเรือนจำ จนเป็นที่รังเกียจของผู้คนรอบข้าง และที่สำคัญสำหรับผู้ต้องขังหญิงแล้ว การอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายยังต้องสามารถทำให้ร่างกายของตนเองเกิดความสวยงาม ในลักษณะของการมีผิวพรรณที่อ่อนโยน นุ่มนวล ขาวสะอาด ไร้น้ำ

ผ้าแบบหญิงทั้งดงาม ตามอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ซึ่งเรือนจำเปิดช่องให้เข้ามาร่วมกำกับร่างกายของผู้ต้องขังหญิง ในขณะที่สำหรับผู้ต้องขังชายแล้ว อำนาจและความรู้ที่จัดกระทำต่อร่างกายของผู้ต้องขังชายในกระบวนการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย อาจจะไม่ปรากฏให้เห็นอย่างเข้มข้นมากนักเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ต้องขังหญิง ทั้งนี้เพราะในระบบเรือนจำคาดหวังเพียงให้ผู้ต้องขังชายเป็นผู้ต้องขังที่ดีที่ปฏิบัติตามกฎหรือวินัยของเรือนจำ ด้วยการทำความสะอาดร่างกายให้เสร็จสิ้นในพื้นที่เวลา และการเคลื่อนไหวร่างกายที่จำกัดเท่านั้น แต่มิได้คาดหวังไปถึงการอาบน้ำทำความสะอาดที่ต้องทำให้เกิดความสะอาดหมดจด และเกิดความสวยงามต่อร่างกายเช่นเดียวกับผู้ต้องขังหญิง

เมื่อการสร้างร่างกายของผู้ต้องขังหญิงเกิดจากความจริงที่ว่าต้องมีสุขภาพอนามัยและสวยงาม ดังนั้นแล้ว การดำเนินการอาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาดจึงเป็นกระบวนการที่เปิดช่องให้ผู้ต้องขังหญิงเห็นว่า ร่างกายตนเองต้องสะอาดสะอาดและสวยงามภายใต้ปฏิบัติการของเรือนจำ จนได้ชื่อว่าเป็นผู้ต้องขังหญิงที่มีสุขภาพดี อนามัยดี และสวยงาม สอดคล้องไปกับความจริงในระบบเรือนจำ อันจะนำมาสู่การได้รับการยอมรับในฐานะผู้ต้องขังหญิงที่ดีที่มีความประพฤติเรียบร้อย ถูกต้อง และดีงาม ทำให้สามารถใช้ชีวิตในเรือนจำได้อย่างปกติสุข ไม่มีปัญหากระทบกระทั่งกับเจ้าหน้าที่หรือผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเอง และมีแนวโน้มที่จะได้รับการพิจารณาลดหย่อนโทษให้กลับไปดูแลครอบครัว ลูก พ่อแม่ หรือสามีตามความปรารถนาได้เร็วขึ้น จากประสบการณ์เรื่องเล่าของอดีตผู้ต้องขังหญิงพบว่า มีกระบวนการทำความสะอาดร่างกายที่สำคัญคือ ข้อมูลเกี่ยวกับการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายล่วงหน้า การเตรียมความพร้อมในทุกด้านก่อนถึงเวลาเข้าสู่พื้นที่ชำระล้างร่างกาย รวมทั้งการพยายามเรียนรู้และฝึกฝนตนเอง ซึ่งหากผู้ต้องขังหญิงไม่คิดหรือเข้าใจตนเองเช่นนี้ ก็จะไม่สามารถอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และไม่อาจสร้างตนเองให้เป็นผู้มีอนามัยดีและมีความสวยงาม จนอาจกลายเป็นที่รังเกียจียดฉันท์ เกิดความเจ็บป่วยด้วยโรคภัยไข้เจ็บหรือโรคติดต่อร้ายแรง หรือถูกว่ากล่าวตักเตือนหรือถูกลงโทษในฐานะผู้ต้องขังหญิงที่เบี่ยงเบนของเรือนจำ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนทำให้การดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังหญิงเต็มไปด้วยความยากลำบาก กระทบต่อความสัมพันธ์อันดีระหว่างตัวผู้ต้องขังหญิงกับเจ้าหน้าที่ หรือแม้แต่สังคมผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเอง รวมไปถึงอาจจะมีผลต่อการขอลดหย่อนโทษ ซึ่งอาจทำให้วันเวลากลับไปหาครอบครัวยืดเยื้อยาวนานมากกว่าที่ควรจะเป็น ดังเช่นคำบอกเล่าประสบการณ์ของอดีตผู้ต้องขังหญิงที่ว่า

...อาบน้ำช่วงแรก แทบตาย อาบน้ำมันแล้วก็ไม่สะอาดด้วย ตุ่มหิดขึ้นเต็มตัวเลย มันทั้งคันทั้งแสบ ไม่มีใครอยากใกล้หนู หนูก็ไม่อยากใกล้ใคร มันทรมานใจ เรายุ่แบบนี้ก็แย่แล้ว ยังจะเป็นโรคนั้นนี้อีก แต่เวลามันน้อย น้ำก็แย่ จะให้หนูไปอาบสะอาดได้ยังไง อย่างถ้าฉัน เจ้าหน้าที่จะด่าเลย ด่าว่า มาทำไม ไปเลย ครั้งที่สองแล้วไม่รู้จักรีบ บางทีเขาให้เวลาเรานิดเดียว เราต้องซักผ้าเอง ทำอะไรเอง อาบน้ำเอง ตักน้ำเอง กว่าจะใส่เสื้อผ้า กว่าจะตากผ้า มันไม่ทันไร รองเท้าก็ไม่ให้ใส่ขึ้นบนเรือนนอน เขาให้เราเอาไปเก็บไว้ที่ชั้น ชั้นก็อยู่ไกลอีกนะ กว่าจะวิ่งมาอีกนะ ส่วนมากจะเป็นคนแก่ที่ไม่ทัน แต่พอเราเริ่มชินนะ มันอาบได้แล้ว เราชู่ว่าเราต้องทำอะไร เอาน้ำที่ไหน มันก็อาบสะอาด ทันเวลา ที่นี้

ตัวเราก็สะอาดไม่เป็นหิดแล้ว ไม่คัน เพื่อนก็ไม่รังเกียจ เจ้าหน้าที่ก็ไม่ตำราเรา เพราะเราทำตามเวลาเขาได้ไง เขาก็ชมว่าเรานอนสอสบายแบบนี้...

ดังนั้น ในการวิเคราะห์ให้เห็นว่าผู้ต้องขังหญิงเป็นร่างกายที่สยบยอมที่เกิดจากอำนาจความรู้ และความจริงในระบบเรือนจำนั้นที่ว่า ต้องมีร่างกายสะอาดตามหลักสุขอนามัยและสวยงามแบบหญิง สามารถดูได้จากการดำเนินการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายตามแนวทาง ขั้นตอน หรือกิจกรรมของความจริง ซึ่งในที่นี้จะวิเคราะห์ผ่าน 3 กิจกรรมด้วยกัน นั่นก็คือ การรู้ข้อมูลล่วงหน้า การเตรียมความพร้อมก่อนการอาบน้ำ และการเรียนรู้และฝึกฝน ซึ่งผู้ต้องขังหญิงรู้ว่า การปฏิบัติตามกิจกรรมทั้งสามนี้จะทำให้ตนเองสามารถทำความสะอาดร่างกายในเรือนจำได้นั่นเอง

การรู้ข้อมูลล่วงหน้า

การรู้ข้อมูลล่วงหน้าเกี่ยวกับกระบวนการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย ถือเป็นกิจกรรมที่สะท้อนให้เห็นกระบวนการทำงานของอำนาจ ความรู้ อุดมการณ์ และความจริงที่สร้างร่างกายของผู้ต้องขังหญิงให้เป็นไปตามแนวทางของเรือนจำ เพราะการแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายล่วงหน้านับตั้งแต่ก่อนเข้าสู่เรือนจำ เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ต้องขังหญิงครุ่นคิด เข้าใจตนเอง และรู้ตนเองว่า เมื่อจะต้องเข้าสู่เรือนจำ การที่จะอยู่ในเรือนจำได้อย่างปกติสุข สามารถเข้าสู่กระบวนการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย และสามารถอาบน้ำภายใต้กฎกติกาอันเคร่งครัดของเรือนจำได้อย่างสะอาดสะอ้านและสวยงามนั้น จำเป็นที่จะต้องมีการเตรียมความพร้อมด้วยการหาข้อมูลเกี่ยวกับเรือนจำล่วงหน้า การหาข้อมูลจึงเป็นช่องทางที่ทำให้เทคโนโลยีแห่งอำนาจสามารถเข้ามาทำให้ผู้ต้องขังหญิงสังเกตและจับจ้องตนเองว่า มีความรู้ความเข้าใจในชำระล้างร่างกายในเรือนจำหรือไม่ มากน้อยเพียงใด ต้องเตรียมตนเองอย่างไร และต้องปฏิบัติตนอย่างไร เพื่อให้สามารถเข้าสู่พื้นที่การชำระล้างร่างกายได้อย่างราบรื่น และมีแนวโน้มที่จะสามารถปฏิบัติตามความคาดหวังของเรือนจำได้เป็นอย่างดี โดยที่ผู้ต้องขังหญิงสามารถที่จะเข้าใจได้ว่า หากไม่แสวงหาข้อมูลล่วงหน้าแล้วจะทำให้ขาดความพร้อม จนไม่สามารถที่จะชำระล้างร่างกายภายใต้ระบบของเรือนจำ และทำได้อย่างไม่สะอาดหรือไม่สวยงาม จนกระทั่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย หรือกลายเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ไม่ดี ซึ่งไม่สามารถทำตามกฎกติกาของเรือนจำได้ อันจะทำให้ผู้ต้องขังหญิงต้องใช้ชีวิตด้วยความยากลำบากทั้งทางร่างกายและจิตใจ การหาข้อมูลล่วงหน้าจึงเป็นกิจกรรมหรือแนวปฏิบัติที่สำคัญภายใต้ระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจสำหรับผู้ต้องขังหญิงในการกำกับการร่างกายของตนเอง เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่พื้นที่ชำระล้างร่างกาย และเป็นสิ่งที่ผู้ต้องขังหญิงที่ดีทุกคนต้องปฏิบัติ หากปรารถนาที่จะใช้ชีวิตในเรือนจำได้อย่างราบรื่น เพื่อรอคอยการพ้นโทษกลับไปหาครอบครัว และทำหน้าที่ของแม่ ลูก หรือภรรยาที่ดีในวันข้างหน้า ฉะนั้น การหาข้อมูลในการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายล่วงหน้า จึงเป็นจุดเริ่มต้นในสร้างร่างกายของผู้ต้องขังหญิงที่พร้อมจะอยู่ในเรือนจำแบบผู้ต้องขังหญิงที่ดี

ในห้วงเวลาที่ผู้หญิงถูกตัดสินให้เป็นผู้กระทำความผิดที่ต้องเข้ารับการลงโทษในเรือนจำ แม้ว่าผู้หญิงจะยังไม่ได้ถูกส่งตัวเข้าสู่อาณานิเวศของเรือนจำ แต่อำนาจเรือนจำในสังคมสมัยใหม่ที่แผ่ขยายให้ผู้คนทั่วไปเชื่อว่า เรือนจำเป็นสถานที่เฉพาะสำหรับผู้กระทำความผิดที่ต้องเข้ามาใช้ชีวิตอยู่เพื่อแก้ไขพฤติกรรมจากผิดให้กลายเป็นถูก ผู้ที่กระทำความผิดจึงต้องเข้าสู่เรือนจำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้หญิงจึงพร้อมจะสยบยอมต่ออำนาจ ซึ่งทำให้ผู้หญิงรู้สึกว่า ในอีกไม่ช้าตนเองก็ต้องเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำ สถาบันเบ็ดเสร็จเด็ดขาดแห่งการลงโทษ ทันทิที่ผู้หญิงรู้ว่า จะต้องถูกจองจำ อำนาจของเรือนจำได้แพร่กระจายมุ่งตรงเข้าสู่ทุกคนแม้แต่ผู้หญิงนอกเรือนจำ ผ่านทางความคิด ความเชื่อ และอารมณ์ความรู้สึก ส่งผลให้อำนาจแห่งวินัยได้ถูกดึงมาผูกโยงเข้ากับความรู้ของกระบวนการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายจากระบบการจัดให้มีการอาบน้ำ ซึ่งผู้ที่เป็นผู้รู้อย่างแท้จริงคือ ผู้ที่เคยผ่านระบบนี้มาก่อน นั่นก็คือ ผู้ที่กระทำความผิดซ้ำ โดยการเชื่อความจริงที่ผ่านประสบการณ์ผู้เคยต้องโทษดังกล่าวนี้ ผู้หญิงจึงเริ่มตรวจตราตนเอง ครุ่นคิด และวางแผนการดำเนินชีวิต เพื่อให้รู้ว่าตนเองในฐานะที่กำลังจะเข้าไปเป็นผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำอย่างเต็มตัวนั้น จะต้องทำอะไร อย่างไรบ้าง เนื่องจากการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายในเรือนจำนั้นย่อมมีความแตกต่างไปจากภายนอกเรือนจำที่ตนเองเคยปฏิบัติ ซึ่งการครุ่นคิดและวางแผนนี้มีได้เกิดขึ้นอย่างว่างเปล่า หากแต่เป็นความคิดที่เกิดจากการรู้ตัวและเข้าใจตนเองภายใต้อำนาจและความรู้ หากปราศจากจะมีชีวิตในเรือนจำที่ราบรื่นต้องสามารถอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายได้อย่างดี โดยไม่ฝ่าฝืนกฎกติกาของเรือนจำ และในขณะเดียวกันก็ต้องทำความสะอาดร่างกายให้สะอาดและสวยงาม มิเช่นนั้นแล้ว ชีวิตในเรือนจำก็จะเป็นไปด้วยความยากลำบาก เต็มไปด้วยความทุกข์และความกังวลใจ ไม่สามารถปรับตัวได้ จนยากที่จะสร้างตนเองให้ออกไปเป็นไปผู้หญิงที่ดีเมื่อพ้นโทษได้ เพราะฉะนั้นผู้หญิงจึงรู้ว่า ตนเองจะต้องมีข้อมูลหรือรายละเอียดเกี่ยวกับการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายล่วงหน้า เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่เรือนจำ ผู้หญิงที่ผ่านการครุ่นคิดและเข้าใจตนเอง เช่นนี้จึงพยายามหาช่องทางในการแสวงหาข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อเตรียมตัวเข้าสู่เรือนจำอย่างดีที่สุด

ผู้หญิงที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีข้อมูลเกี่ยวกับการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายในเรือนจำนั้น เขารู้ว่าจำเป็นต้องใช้วิธีการไปสอบถามข้อมูลจากบุคคลอื่นๆ รอบข้างที่เคยต้องโทษ เพื่อพยายามแสวงหารายละเอียดเกี่ยวกับการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ดังเช่น ในกรณีของสาว ซึ่งสะท้อนให้เห็นการเตรียมความพร้อมด้วยการหาข้อมูลก่อนที่จะเข้าสู่เรือนจำ ด้วยการสอบถามข้อมูลจากผู้หญิงคนอื่นในระหว่างที่เธอถูกฝากขังขณะที่ถูกนำตัวมาขึ้นศาล เมื่อสาวแน่ใจแล้วว่า จะต้องถูกตัดสินความผิดโดยการถูกจองจำในเรือนจำเป็นเวลานานหลายปี สาวจึงครุ่นคิดถึงการใช้ชีวิตในเรือนจำ ซึ่งเธอไม่เคยรู้จักและไม่เคยเข้าไปสัมผัสมาก่อน และเธอก็เชื่อว่าต้องเป็นการใช้ชีวิตที่ยากลำบากกว่าโลกภายนอกอย่างแน่นอน ด้วยความไม่รู้และวิตกกังวล สาวจึงตระหนักว่า การที่เธอจะใช้ชีวิตอยู่รอดในเรือนจำได้นั้น เธอจะต้องหาข้อมูลเกี่ยวกับเรือนจำล่วงหน้า ก่อนวันที่เธอจะต้องเข้าเรือนจำจริงๆ โดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย เพื่อเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติตน มิเช่นนั้นแล้วเธออาจจะต้องเผชิญกับความยากลำบากในการทำ

ความสะอาดร่างกายและการดำเนินชีวิตในเรือนจำ สาวจึงเริ่มต้นด้วยการเข้าไปพูดคุยกับผู้ต้องขังหญิงที่มีประสบการณ์อยู่ในเรือนจำมาก่อนด้วยความสนใจ เพื่อจะได้ทราบถึงบริบท ชีวิตความเป็นอยู่ สภาพสังคม หรือแม้แต่การทำกิจกรรมต่างๆ สาวอาศัยช่วงเวลาสั้นๆ ขณะรอการถูกนำตัวขึ้นศาลในการพูดคุยกับผู้ต้องขังหญิงคนอื่นในเรื่องการทำความสะอาดร่างกาย ซึ่งเป็นเรื่องที่เธอให้ความสำคัญและค่อนข้างวิตกกังวล จนทราบข้อมูลและรู้ว่าเธอต้องเตรียมตัวอย่างไรบ้าง ต้องมีอุปกรณ์อะไรบ้าง ต้องทำความสะอาดร่างกายอย่างไร ในเวลาใด พื้นที่ใด ทั้งนี้ก็เพื่อให้สามารถเข้าสู่พื้นที่ชำระล้างร่างกายได้เป็นอย่างดี ฉะนั้นสำหรับสาวแล้ว การเข้าใจว่าตนเองต้องเป็นผู้รู้ข้อมูลล่วงหน้าเป็นสิ่งที่ทำให้เธอเชื่อว่า ตนเองมีความพร้อมที่จะเข้าสู่เรือนจำ และสามารถจะก้าวไปสู่การเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดีของเรือนจำได้ สาวเล่าถึงวิธีการหาข้อมูลล่วงหน้าของเธอนับตั้งแต่ก่อนเข้าสู่เรือนจำว่า

...พอค้นตัวเสร็จ เขาก็เอาห่อของของเรามา ของใช้ส่วนตัว ถ้าเราเตรียมไป เขาก็จะไม่ให้อีก ที่หนูเอาไปคือของใช้ พวกแปรงสีฟัน สบู่ แป้งบะ หนูรู้ว่าหนูต้องอยู่นะ หนูก็เตรียมไป ขันอาบน้ำด้วย คือก็เวลาไปศาล จะมีคนไปศาลหลายครั้ง หนูก็ถามเขาเลย พี่ๆ ในนั้นเป็นยังไง แบบไหน ทำไม อะไรถามๆ เราถามเขาอะ พี่โทษเท่าไร พี่ตลอดชีวิต 25 ปีอย่างนี้ เขายังอยู่ได้เลย เขาโทษเยอะขนาดนี้ หนูก็ถามพี่หนูต้องทำอะไร เตรียมอะไรไปบ้าง อาบน้ำได้ไหม ควรเอาอะไรเข้าไปด้วย คนนั้นคนนี้เขาก็บอกว่า นี่น้องเข้าไปใหม่ น้องเตรียมของใช้ไปด้วยนะ นั่นนี่ เพราะว่าบางทีในนั้นก็ไม่มี บางทีก็ไม่มี บางคนเขาดีนะ เขาก็บอกดี หนูดีที่มีคนบอก หนูเลยสบายใจ พอเข้าไปแล้วตอนนั้นก็เอาของใช้ส่วนตัวที่เข้าไปด้วย เข้าไปแล้ว เขาก็ให้เราต้องไปอาบน้ำเลย ได้ใช้เลย ดินะ...

คำบอกเล่าของสาวสะท้อนให้เห็นว่า ความจำเป็นที่จะทำร่างกายให้เกิดความสะอาดและสวยงามตามคุณลักษณะที่ผู้หญิงพึงมี จึงต้องหาข้อมูลล่วงหน้าอันเป็นการเตรียมความพร้อมเป็นเรื่องสำคัญ เพราะทำให้สาวสามารถจะชำระล้างร่างกายได้อย่างไม่ยากลำบากนัก เมื่อเทียบกับผู้ต้องขังหญิงคนอื่นที่ไม่มีการเตรียมความพร้อมด้วยการหาข้อมูล สาวนำเรื่องราวหรือคำบอกเล่าที่ได้รับฟังมาจากการพูดคุยกับผู้ต้องขังหญิงคนอื่น ๆ มาไตร่ตรองทำความเข้าใจร่วมกับการสังเกตตนเอง เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่เรือนจำ โดยเฉพาะการตระเตรียมอุปกรณ์หรือข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นในการทำความสะอาดร่างกายอย่างพร้อมสรรพ เพื่อที่จะได้นำติดตัวเข้าไปในเรือนจำ ซึ่งเธอเชื่อว่าอุปกรณ์หรือของใช้ที่เธอเตรียมไปจะทำให้เธอใช้ชีวิตได้อย่างสบาย ไม่มีเรื่องทะเลาะกับใคร หรือมีความเสี่ยงที่จะทำผิดกฎระเบียบของเรือนจำ สาวจึงคิดว่ามีของใช้ใดบ้างที่เธอจำเป็นต้องใช้ในการทำความสะอาด เธอจึงซื้อข้าวของเครื่องใช้ทุกอย่างที่เธอเคยใช้และมองว่าจำเป็นสำหรับตนเอง เช่น แปรงสีฟัน สบู่ ผงซักฟอก หรือแม้แต่ขันน้ำ จัดเตรียมใส่กระเป๋าใบเล็กๆ ไว้ จนเมื่อถึงเวลาที่ศาลพิพากษาคดี สาวก็ถูกนำตัวส่งเรือนจำพร้อมกับกระเป๋าเครื่องใช้ของเธอ และก็เป็นความจริงอย่างที่สาวคาดคิด การเสาะหาและไถ่ถามข้อมูลล่วงหน้าทำให้สาวมีความพร้อมสำหรับการเข้าไปอยู่ในเรือนจำได้ สาวมีของใช้ส่วนตัวที่พร้อมมากกว่าผู้ต้องขังหญิงอีกหลายคน และเธอก็ได้ใช้สิ่งของเหล่านั้น ทำให้การชำระล้างร่างกายภายใต้กฎระเบียบเรือนจำของเธอเป็นไป

ได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น การเตรียมพร้อมด้วยการหาข้อมูลล่วงหน้าของสาวจึงเป็นการกำกับตนเองให้เป็นไปตามระบบเรือนจำ ซึ่งเป็นเสมือนการตอกย้ำและผลิตซ้ำความจริงดังกล่าว อันมีผลทำให้การเตรียมความพร้อมด้วยการหาข้อมูลดำรงอยู่ หากผู้ต้องขังหญิงคนใดปรารถนาที่จะมีร่างกายที่สะอาดสะอ้านในเวลาและพื้นที่อันจำกัดของเรือนจำ

ในทางตรงข้าม สำหรับผู้ต้องขังหญิงเช่น ข้าว ความจำเป็นของการรู้ข้อมูลล่วงหน้าได้ส่งผลต่อเธออย่างมาก เนื่องจากข้าวไม่ได้ครุ่นคิดและสังเกตตนเอง เธอจึงไม่มีกระบวนการในการเตรียมความพร้อมด้วยการหาข้อมูลล่วงหน้า ทำให้ข้าวต้องประสบปัญหาอย่างหนักในกระบวนการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย ข้าวกลายเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ต้องเผชิญกับความยากลำบากในการใช้ชีวิตในเรือนจำ และต้องใช้เวลานานหลายเดือนกว่าที่ข้าวจะสามารถปรับตัวในการชำระล้างร่างกายภายในระบบของเรือนจำได้ ข้าวเล่าถึงความยากลำบากในการอาบน้ำของเธอให้ฟังว่า

...เวลาจะอาบน้ำนะ เราไม่รู้หรอกว่าจะไรมันตรงไหน ยังไง อาบยังไง ก็มันไม่ได้อาบเหมือนเราอยู่บ้านอยู่แล้ว เข้าไปปั๊บก็ไล่ให้อาบน้ำเลย หนูก็งงไปหมด อะไรอยู่ตรงไหน ถอดผ้าตรงไหน ไหนผ้าถุง ไหนที่อาบ ไหนสบู่ ไหนที่ตากผ้า ไหนซักผ้า เดินไปไหนก็วนวายไปหมด คนมันเยอะ จะให้หนูทำยังไง มันไม่ได้มีคนมาบอกเรว่านั่นนี่ บางทีเดินไปไม่ทันดู ไปยืนที่คนอื่นเขา เขาก็ไล่ไป นี่ที่กูอะไรแบบนี้ แต่จะทำยังไงได้... ตอนนั้นก็มีการกัน เราไม่รู้ ตากันเสียงดัง กูไม่รู้หน้าแบบนี้ เราก็กดถูกเดือนก่อน แล้วอีกครั้งก็ยืนตากแดด หลายเดือนนะพี่กว่าหนูจะชิน หลายเดือนเลย...

สำหรับข้าวแล้ว เมื่อเธอไม่มีการหาข้อมูลล่วงหน้าเพื่อเตรียมตนเองให้พร้อมก่อนเข้าสู่เรือนจำ วันแรกของการเข้าสู่พื้นที่ชำระล้างร่างกายจึงเป็นกระบวนการของการลองผิดลองถูก โดยที่ข้าวไม่ได้ตระเตรียมอุปกรณ์หรือของใช้ในการชำระล้าง ไม่มีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทำความสะอาดและไม่รู้กฎระเบียบในเรือนจำ การเข้าสู่พื้นที่ของการชำระล้างสำหรับข้าวจึงเป็นไปอย่างยากลำบาก โดยไม่รู้ว่ ภายใต้การควบคุมและจับจ้องอย่างใกล้ชิดจากเจ้าหน้าที่ ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ หรือแม้แต่ผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเอง ตัวเธอต้องชำระล้างร่างกายอย่างไร เตรียมตัวอย่างไร เปลี่ยนเสื้อผ้าที่ไหน อย่างไร สระผมอย่างไร อาบน้ำอย่างไร เช็ดตัวอย่างไร แต่งตัวอย่างไร ทั้งนี้เพื่อให้ทันเวลาและเกิดความสะอาดสะอ้านหรือความสวยงามต่อร่างกาย ข้าวจึงกลายเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ฝ่าฝืนต่อกฎระเบียบ ไม่สามารถอาบน้ำได้อย่างสะอาดหมดจดทันเวลาที่เรือนจำกำหนด เกิดนำไปสู่การทะเลาะวิวาทกับเพื่อนผู้ต้องขังหญิงคนอื่น และถูกเจ้าหน้าที่เรือนจำว่ากล่าวตักเตือนรวมทั้งถูกลงโทษให้ยืนกลางแดด การไม่สามารถเข้าสู่พื้นที่ของการชำระล้างอย่างมีประสิทธิภาพเพราะขาดความพร้อม ทำให้ชีวิตช่วงแรกภายใต้พันธนาการของข้าว เต็มไปด้วยความทุกข์ ความเสียใจ และความท้อแท้สิ้นหวัง จนข้าวไม่ยากที่จะมีชีวิตอยู่รอดในโลกนี้อีกต่อไป อย่างไรก็ตามเมื่อเวลาผ่านไปหลายเดือน ข้าวจึงเริ่มสังเกตตนเองและเริ่มที่จะหาข้อมูลในการชำระล้างร่างกายจากเพื่อนผู้ต้องขังหญิงคนอื่น เริ่มเรียนรู้การอาบน้ำ และเริ่มที่จะไต่ถามข้อมูลหรือวิธีการอาบน้ำจากเพื่อนผู้ต้องขังหญิงที่มีท่าทางเป็นมิตร ผู้ต้องขังหญิงอาวุโสที่อยู่มานาน และเพื่อนผู้ต้องขังหญิงที่

สนิทสนมกัน จนกระทั่งข้าพเจ้าจะต้องปฏิบัติตนอย่างไรบ้างในพื้นที่ของการชำระล้างร่างกาย ข้าพเจ้าจึงเริ่มปรับตัวจนสามารถที่จะชำระล้างร่างกายได้ดีมากยิ่งขึ้น

การเตรียมตัวให้พร้อมก่อนเวลาอาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย

ในกระบวนการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย นอกเหนือไปจากการที่ผู้หญิงต้องเป็นผู้ที่มีการเตรียมความพร้อมด้านข้อมูลล่วงหน้านับตั้งแต่ก่อนเข้าสู่เรือนจำ เพื่อให้การทำความสะอาดร่างกายเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว การเตรียมตนเองให้พร้อมก่อนเวลาทำความสะอาดร่างกายจะมาถึงก็เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งในปฏิบัติการของการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย ซึ่งผู้ต้องขังหญิงต้องปฏิบัติโดยขาดเสียไม่ได้ มิเช่นนั้นแล้วก็จะไม่สามารถทำความสะอาดร่างกายในเรือนจำได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ เมื่อถึงเวลาที่ต้องถูกจองจำในเรือนจำจริง ๆ ภายใต้อำนาจแห่งวินัยของเรือนจำ ทำให้ผู้ต้องขังหญิงต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของเรือนจำอย่างเคร่งครัดโดยไม่ฝ่าฝืนกฎกติกาใดๆ ทั้งนี้เพื่อให้ตนเองได้ชื่อว่าเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดี ผู้ต้องขังหญิงจึงต้องมีกระบวนการเตรียมความพร้อมในการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายให้สะอาดสะอ้านในเวลาอันจำกัด ด้วยการตระเตรียมทุกอย่างให้พร้อมก่อนเข้าสู่พื้นที่ของการทำความสะอาด ไม่ว่าจะเป็นเครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ หรือแม้แต่การจัดการตนเองให้สามารถอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นการเตรียมตัวนี้ยังเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้น ภายใต้อำนาจในรูปของนโยบายเรือนจำ อันส่งผลให้ผู้หญิงในฐานะผู้ต้องขังหญิงต้องเตรียมอุปกรณ์ เครื่องแต่งกาย และสิ่งของอื่นๆ ภายใต้ระเบียบหรือข้อบังคับของเรือนจำ ซึ่งจะกำหนดว่า สิ่งของใดที่เรือนจำอนุญาตให้นำเข้าและสิ่งของใดเป็นของต้องห้าม ฉะนั้น ผู้ต้องขังหญิงที่เตรียมความพร้อมจะรู้และเข้าใจว่า สิ่งของใดใช้ได้หรือใช้ไม่ได้และใช้ได้ในปริมาณมากน้อยเพียงใด อันนำไปสู่การเตรียมตัวและเตรียมข้าวของเครื่องใช้ที่เป็นไปตามกฎระเบียบนั้นๆ เพื่อให้การเข้าสู่เรือนจำและใช้ชีวิตในเรือนจำ รวมไปถึงการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายในพื้นที่เรือนจำเป็นไปตามกฎกติกาและไม่เกิดปัญหา มากไปกว่านั้น การเตรียมความพร้อมในการทำความสะอาดร่างกายของผู้ต้องขังหญิง ยังสัมพันธ์เชื่อมโยงกับการครุ่นคิดถึงเรื่องความสะอาดและความสวยงามของเรือนร่างที่สอดคล้องไปกับเจตจำนงของความรู้อาชญาวิทยา สุขอนามัย และอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ที่เข้ามากำกับผู้ต้องขังหญิงให้เตรียมตนเอง ก่อนที่จะถึงเวลาทำความสะอาดร่างกาย ผู้ต้องขังหญิงจึงรู้ว่าจะต้องเตรียมเครื่องแต่งกายอะไร อย่างไรบ้าง เพื่อทำให้ร่างกายตนเองได้รับการชำระล้างอย่างสะดวกรวดเร็ว และต้องเตรียมอุปกรณ์อะไร อย่างไรบ้าง เพื่อให้ร่างกายสะอาดหมดจด โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ต้องขังหญิงที่ปรารถนาที่จะให้เรือนร่างตนเองงดงาม ผิวพรรณดี ขาวใส และนุ่มเนียน

ดังนั้น ผู้ต้องขังหญิงทุกคนที่ปรารถนาจะอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายของตนเองให้ดี เพื่อลดทอนความยากลำบากในการดำเนินชีวิตภายใต้วินัยของเรือนจำ จะต้องเตรียมความพร้อมก่อนถึงเวลาทำความสะอาดร่างกายเป็นความจริงที่กำหนดให้ผู้ต้องขังหญิงเป็นผู้คิดถึงการเตรียมตัวหรือมีความพร้อมในการทำความสะอาดร่างกายในทุกๆ ด้านก่อนเข้าสู่พื้นที่และเวลาของการทำ

ความสะอาด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สำหรับผู้ต้องขังหญิงที่ต้องการจะออกไปสร้างชีวิตใหม่ในฐานะแม่ลูก เมีย หรือผู้หญิงที่ดีภายนอกเรือนจำ ซึ่งจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อม เพื่อให้กิจกรรมการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายเป็นไปได้อย่างราบรื่น โดยไม่สร้างปัญหาให้กับผู้ต้องขังหญิงในลักษณะของการถูกลงโทษ การทะเลาะเบาะแว้งจากการแก่งแย่งกันเข้าสู่พื้นที่ การแทรกแถว การมีปัญหาด้านความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่หรือผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเอง รวมไปถึงการไม่ได้รับการยอมรับหรือไว้วางใจจากเรือนจำ ซึ่งทั้งหมดนี้จะส่งผลต่อการใช้ชีวิตในเรือนจำและชีวิตในอนาคตของผู้ต้องขังหญิงเมื่อพ้นโทษ ในลักษณะของการถูกจดบันทึกพฤติกรรมในแฟ้มประวัติผู้ต้องขัง อันมีผลต่อการพิจารณาลดหย่อนโทษได้

...อาบน้ำเขาให้เข้าแถวนะ เราต้องรีบๆ รีบตื่น รีบลง รีบเปลี่ยนผ้า รีบก้าวขึ้น รีบก้าวลงไปเลย น้ำส่วนมากจะหวงกันมาก ต้องไปแย่งกันเข้าคิวกันบางทีก็ผลักกันไปผลักกันมา ทะเลาะกันก็มี บางทีมีแข่งคิวกันนะ คนข้างหลังก็ด่า จะตะโกนด่า ถึงขั้นทะเลาะกันแล้วตีกัน แบบนี้ก็จะโดนทำโทษ ผีกวินัย บำเพ็ญ คือเขาเอาผีกแถวเหมือนทหาร น้ำสำคัญนะ เกิดลงไปไม่ทันหรือลงไปช้าจนน้ำหมดนะ ถ้าคนไปไม่ทัน ก็จะแอบเอาน้ำกินในก๊อกนะ ไปล้างหน้าแปรงฟัน ผ่าจะไม่ได้ซัก น้ำจะไม่ได้อาบ จะไปชักไปอาบก้นช่วงเย็น คือมันต้องเร็วใครเร็วมัน ช้าไม่ได้เลย ซ้ำอด...

เรื่องเล่าของน้ำรินข้างต้นนี้ สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นผู้ต้องขังหญิงที่อยู่ภายใต้อำนาจความรู้ และความจริงในระบบเรือนจำ มีความจริงที่ปรากฏคือ มีการตระเตรียมตนเองให้พร้อมก่อนที่เวลาของการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายจะมาถึง ทำให้น้ำรินรู้ว่า หากเธอในฐานะผู้ต้องขังหญิงเข้าสู่กระบวนการทำความสะอาดร่างกายโดยไม่ได้อำนาจหรือเตรียมตัวให้พร้อม เธอก็จะไม่สามารถทำความสะอาดร่างกายได้ทันเวลา และอาจจะทำให้ร่างกายของเธอไม่สะอาดและสวยงามเท่าที่ควรจะเป็น น้ำรินได้เฝ้าสังเกตตนเองว่าในแต่ละวันเธอมีความพร้อมสำหรับการทำความสะอาดร่างกายหรือไม่ มากน้อยเพียงใด และพอรู้ว่าตนเองยังไม่มีความพร้อม น้ำรินก็จะครุ่นคิดถึงการเตรียมตนเองให้พร้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเธอต้องดำเนินชีวิตอยู่ภายใต้การจัดระเบียบพื้นที่ของการทำความสะอาด ด้วยการให้ผู้ต้องขังหญิงเข้าแถวเป็นลำดับก่อนหลัง เพื่อให้ระบบการควบคุมร่างกายผู้ต้องขังหญิงในลานอาบน้ำเป็นไปอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย น้ำรินใช้เวลาในเรือนจำครุ่นคิดและวางแผนการอาบน้ำ เพื่อให้เธอไปถึงพื้นที่ทำความสะอาดร่างกายก่อนใคร และได้ทำความสะอาดร่างกายเป็นลำดับต้นๆ ก่อนผู้ต้องขังหญิงคนอื่น เพราะการเข้าสู่พื้นที่ได้ก่อนคนอื่นนั้น แม้ว่าจะไม่ใช่การได้ใช้น้ำในปริมาณที่ไม่จำกัดตามความปรารถนา แต่อย่างน้อยก็หมายความว่าโอกาสอันแน่นอนที่เธอจะได้ใช้น้ำในปริมาณที่เรือนจำกำหนด โดยที่น้ำจะไม่หมดก่อนที่จะถึงเวลาทำความสะอาดร่างกายของเธอ และเธอก็ไม่ต้องแย่งน้ำกับใคร จนเสี่ยงที่จะเกิดปัญหาทะเลาะวิวาทตามมา เพราะด้วยปริมาณน้ำที่จำกัด ในบางครั้งน้ำจึงอาจจะหมดก่อนที่จะถึงเวลาอาบน้ำของน้ำริน ทำให้เธอหมดสิทธิในการอาบน้ำไปในที่สุด นอกจากนั้นการพยายามเข้าสู่พื้นที่ของการอาบน้ำอย่างรวดเร็วก่อนผู้ต้องขังหญิงคนอื่น ยังหมายถึงโอกาสที่เธอจะสามารถอาบน้ำได้อย่างสะอาดหมดจดมากกว่า มีเวลาในการอาบน้ำมากกว่า อาบน้ำได้เสร็จสิ้นก่อนคนอื่น

และยังมีเวลาเหลือมากพอที่จะทำกิจกรรมอื่นๆ ที่มากกว่าการอาบน้ำแปรงฟันตามปกติ ไม่ว่าจะเป็น การสระผม แต่งตัว แต่งหน้าทาครีม ดูแลผิวพรรณ หรือแม้แต่การดูแลสุขอนามัยเป็นพิเศษ ในช่วงที่มีรอบเดือน การเตรียมตัวของน้ำรินจึงเริ่มต้นขึ้นด้วยการบริหารจัดการเรื่องเวลา เพื่อให้เธอจะได้ใช้เวลาและปริมาณน้ำอย่างคุ้มค่าที่สุด นับตั้งแต่ลืมตาตื่นนอนขึ้นมา น้ำรินพยายามรีบเร่ง ทำกิจกรรมทุกอย่างแข่งกับเวลา รีบตื่นนอน รีบเก็บที่นอน รีบลงจากเรือนนอน รีบเปลี่ยนเสื้อผ้า รีบเตรียมอุปกรณ์ และรีบเข้าแถวเข้าสู่ลานอาบน้ำ ทั้งนี้เพื่อให้ตนเองได้เข้าสู่พื้นที่และกระบวนการทำความสะอาดร่างกายเป็นลำดับแรกๆ ก่อนผู้ต้องขังหญิงคนอื่น และใช้น้ำตามสิทธิของเธออย่างเต็มที่ ซึ่งการเตรียมความพร้อมของน้ำริน ทำได้ดีก็ทำให้เธอสามารถทำความสะอาดร่างกายได้อย่างสอดคล้องไปกับความจริงหรือแนวปฏิบัติของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำโดยไม่ผิดเพี้ยน

นอกเหนือไปจากการเป็นผู้เตรียมความพร้อมด้านเวลา ดังเรื่องเล่าประสบการณ์ของน้ำรินแล้ว เรื่องเล่าของอดีตผู้ต้องขังหญิงอีกคนหนึ่งเช่น สาว ยังสะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการในการเตรียมความพร้อมก่อนเวลาอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายเป็นสิ่งที่ต้องทำ ดังเห็นได้จากการเตรียมเครื่องแต่งกายและอุปกรณ์สำหรับชำระล้างร่างกายอย่างพร้อมสรรพ เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถจะชำระล้างร่างกายได้อย่างสะอาดหมดจด เรือนร่างสวยงาม และทันเวลาตามกฎเกณฑ์ของเรือนจำ สาวรู้ดีว่าหากเธอไม่เตรียมเครื่องแต่งกายและอุปกรณ์ของตนเองให้พร้อม เธอจะไม่สามารถชำระล้างร่างกายในเรือนจำได้เลย เพราะทุกอย่างต้องแข่งกับเวลา แข่งกับคนหมู่มาก และต้องเป็นไปตามกฎอันเข้มงวดของเรือนจำ ก่อนเข้าสู่ลานอาบน้ำ สาวรู้ดีว่าการเตรียมเครื่องแต่งกายและอุปกรณ์ทำความสะอาดของตนเองให้พร้อม ทำให้สามารถเข้าแถวอาบน้ำได้เร็วที่สุด เมื่อสาวถูกปล่อยตัวลงจากเรือนนอน เธอจะกระตือรือร้นมายังลิ้นเกอร์ของตนเอง ซึ่งอาจจะถูกจัดไว้ในบริเวณหนึ่งๆ หรือมุมหนึ่งๆ ของห้องโถงใหญ่ของเรือนจำ โดยในลิ้นเกอร์นั้นจะมีผ้าถุงที่สาวใช้ในการอาบน้ำ ซึ่งไม่ใช่ผ้าถุงทั่วไปแบบที่ผู้หญิงภายนอกเรือนจำใช้ หากแต่เป็นผ้าถุงที่สาวเห็นแล้วว่า จะช่วยให้เธอสามารถทำความสะอาดร่างกายได้เร็วขึ้น โดยที่ไม่ต้องมาพะวงหรือเสียเวลากับการหลุดลุ่ยของผ้าถุงในขณะที่ชำระล้างร่างกาย รวมทั้งยังช่วยประหยัดน้ำและประหยัดเวลาในการถูตัวและล้างตัวจากคราบโคลสบู สาวจึงนำผ้าถุงธรรมดาที่ได้รับจากเรือนจำหรือผ้าถุงหลวง ซึ่งเป็นผ้าฝืนเตี่ยวที่เย็บตะเข็บข้างเข้าหากันคล้ายถุง มาพับขอบความกว้างประมาณ 1 เซนติเมตรแล้วเย็บให้แน่นหนา เพื่อที่จะสอดหนังยางที่ถูกร้อยต่อกันเป็นเส้นยาวๆ เข้าไปในลักษณะคล้ายส้อมหรือที่เรียกว่าผ้าถุงสำเร็จรูป ผ้าถุงของสาวจึงเป็นผ้าถุงเฉพาะที่ผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำสวมใส่ เพื่อความคล่องตัวในขณะที่อาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย

มากกว่านั้น สำหรับสาวที่เป็นผู้เข้าใจหรือรู้ว่า การเตรียมอุปกรณ์ทำความสะอาดร่างกายมีความสำคัญ โดยที่สาวจะตรวจตราว่ามีอุปกรณ์จำเป็นครบถ้วนหรือไม่ ขาดเหลือสิ่งใดบ้าง และจะทําอย่างไรเพื่อที่จะมีอุปกรณ์ครบครัน อันจะทำให้สาวสามารถชำระล้างร่างกายได้อย่างสะอาดและรวดเร็ว การจัดหาอุปกรณ์จึงเป็นสิ่งที่สาวต้องหมั่นคอยสรรหามาจนครบถ้วนและตรวจตราดูแลอยู่ตลอดเวลา ยิ่งไปกว่านั้น ด้วยความเป็นผู้มีความพร้อมในการทำทำความสะอาดร่างกายนี้ สาวจำเป็นต้องจัดอุปกรณ์ทุกอย่างของตนเองอย่างเป็นระบบระเบียบในทุกๆ วัน ทุกๆ ครั้งของการ

ชำระล้างร่างกาย โดยจัดวางอุปกรณ์ที่จำเป็น ทั้งสบู่ ยาสีฟัน แปรงสีฟัน หมวกคลุมอาบน้ำ ที่ขัดตัว หรือแม้แต่แชมพูสระผม รวมกันไว้ในชั้นอาบน้ำเพียงใบเดียว และวางชั้นที่บรรจุอุปกรณ์ทั้งหมดไว้ในลิ้นชักเกอร์ของตนเองอย่างเรียบร้อยเป็นประจำ เพื่อให้ง่ายต่อการดูแลรักษา ง่ายต่อการใช้งาน หรือหยิบจับอุปกรณ์นั้นไปใช้ได้อย่างทันท่วงที สะดวก และรวดเร็วในการทำความสะดวกร่างกาย ครั้งต่อไป อุปกรณ์ทำความสะอาดร่างกายทุกชิ้นจึงมีความสำคัญสำหรับสาว ซึ่งเธอจะหมั่นตรวจตราข้าวของ เครื่องใช้ และอุปกรณ์ทุกชิ้นของตนเองไม่ให้มีของใช้ชิ้นใดชิ้นหนึ่งขาดหายไป ระแวงระวังไม่ให้ผู้ต้องขังหญิงคนอื่นมาหยิบฉวยหรือขโมยไปได้ รวมไปถึงการหมั่นคอยตรวจดูว่า ของใช้ของตนเองมีปริมาณเพียงพอต่อการชำระล้างร่างกายหรือไม่ หากเหลือน้อย สาวก็จะคำนวณปริมาณการใช้งานที่เหลือและวางแผนไปซื้อของมาเตรียมไว้ เพื่อให้ของใช้ของเธอยังคงครบครันและพร้อมใช้งาน เมื่อสาวเตรียมความพร้อมทั้งเครื่องแต่งกายและอุปกรณ์จนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว เธอก็จะรีบเร่งมาเข้าแถวด้วยชุดผ้าถุง ถือชั้นอาบน้ำที่บรรจุอุปกรณ์อย่างพร้อมสรรพ พร้อมกับสังเกตและตรวจตราตนเองอีกครั้งก่อนเข้าสู่พื้นที่ เพื่อตรวจสอบความพร้อมเป็นครั้งสุดท้าย ก่อนที่จะเข้าสู่พื้นที่ชำระล้างหรือลานอาบน้ำด้วยความมั่นใจ และสามารถอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ อันเนื่องจากได้เป็นผู้มีความพร้อมที่ตนเองมองเห็นหรือเข้าใจว่าต้องทำ เพื่อให้การทำความสะดวกร่างกายนอกจากเป็นไปตามระเบียบกฎเกณฑ์แล้ว ยังสะอาดสวยงามแบบหญิงในเรือนจำด้วย ดังที่สาวเล่าว่า

...อาบน้ำคือมันต้องเร็ว เราต้องรีบไปต่อแถว แล้วใส่ส้อมอาบน้ำ เราทำเองนะใช้ผ้าถุงหลวงที่เขามาให้เรา จะพับเย็บแล้วเราจะเอาหนึ่งยางมาร้อยๆ คนเดียว ข้างในเขาทำอย่างนั้นกันหมด ถ้าเราแบบไปจ้างก็ได้ จ้างเขาทำให้ก็ได้ไปโรงงานผืนละ 30-40 อย่างนี้ ถ้าไม่ทำแบบนี้ก็กลัวมันจะหลุดใช้ใหม่ แบบหนึ่งเองนะ หนึ่งยางจะสะดวกกว่า แล้วเราก็ตอคิว เราพร้อมแล้ว ใส่ผ้าถุงเรียบร้อย ถือชั้นสบู่ของเรา นะ เราต้องเตรียมของในชั้นให้ดีด้วย ต้องพร้อม สบู่ แปรง ยาสีฟัน แชมพู ทุกอย่างที่เราจะใช้ต้องพร้อมไว้เลย ทำแบบนี้ทุกวัน แล้วเราก็มารับเข้าคิวในท่าเตรียม พร้อมทั้งผ้าถุงและชั้น ที่นี้เราก็มองอาบน้ำได้แล้ว รับรองว่าทันเวลาด้วย สะอาดด้วย...

การเรียนรู้และการฝึกปฏิบัติ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ในกระบวนการหรือระบบการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย ผู้ต้องขังหญิงอยู่ภายใต้แนวทางของกระบวนการปฏิบัติที่มีกฎเกณฑ์ความจริง อันผลิตสร้างจากอำนาจแห่งวินัย ความรู้ และอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ว่า ผู้ต้องขังหญิงจะต้องเป็นผู้มีข้อมูลล่วงหน้า และเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่พื้นที่ชำระล้างร่างกาย จึงจะสามารถทำความสะอาดร่างกายได้ตามระเบียบ ในพื้นที่ชำระล้างของเรือนจำจึงไม่เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังหญิงที่ไม่ได้เตรียมตัวหรือเตรียมความพร้อมสามารถทำความสะอาดร่างกายได้ เนื่องจากผู้ต้องขังหญิงเหล่านี้จะประสบปัญหาอย่างหนัก และในบางครั้งก็อาจจะถึงกับเสียโอกาสในการทำความสะดวกร่างกายไป แต่หากไปก่อนหน้านี้ เมื่อผู้ต้องขังหญิงก้าวเข้าสู่พื้นที่การชำระล้าง เพื่อลงมือทำความสะอาดร่างกายตนเอง อำนาจแห่ง

วินัยในเรื่องจำที่เต็มไปด้วยกฎกติกาควบคุมในการจัดพื้นที่และตารางเวลา อันเป็นระบบของเรือนจำที่สัมพันธ์กับความรู้สึขนามัยและอุดมการณ์ ได้ร่วมกันกำกับร่างกายของผู้ต้องขังหญิงให้เป็นไปตามความจริงที่ว่า ผู้ต้องขังหญิงที่ดีจึงต้องสามารถที่จะอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายในเรือนจำได้ โดยไม่ทะเลาะหรือเกิดปัญหาวิวาทกับใคร ทั้งผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเองหรือแม้แต่เจ้าหน้าที่เรือนจำ อีกทั้งต้องสามารถทำความสะอาดร่างกายให้ยังคงความสะอาดและสวยงามอย่างต่อเนื่องตามบรรทัดฐานความเป็นหญิง ฉะนั้นแล้ว ตลอดช่วงเวลาของการอาบน้ำทำความสะอาด ผู้ต้องขังหญิงจึงต้องเรียนรู้และฝึกฝนตนเองอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้การชำระล้างร่างกายเป็นไปอย่างราบรื่น และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ เพราะการไม่เรียนรู้และฝึกฝนตนเองอย่างสม่ำเสมอให้เป็นผู้สามารถทำความสะอาดร่างกายได้ตามความจริงที่ว่า ต้องอาบน้ำหรือทำความสะอาดร่างกายให้สะอาด สวยงาม ทันเวลา และไม่ผิดระเบียบหรือขัดแย้งกับใคร

ดังนั้น เพื่อให้การเรียนรู้และฝึกปฏิบัติได้ผลดีที่สุด อันจะทำให้การทำความสะอาดร่างกายเป็นไปอย่างดีที่สุดด้วย ผู้ต้องขังหญิงจะมีกระบวนการทำความเข้าใจกิจกรรมทำความสะอาดร่างกาย นับตั้งแต่เริ่มต้นจนจบจนการชำระล้างร่างกายได้สิ้นสุดลง ไม่ว่าจะเป็น การเข้าถึงทรัพยากรน้ำ ขั้นตอนในการอาบน้ำ การฟอกตัว การล้างตัว หรือแม้แต่การสระผม เพื่อให้ในแต่ละขั้นตอนสามารถประดิษฐ์สร้างร่างกายแห่งความสะอาดสะอาดอันและสวยงาม โดยเฉพาะการพยายามรักษาความสะอาดของอวัยวะต่างๆ ร่างกายในทุกส่วน โดยเฉพาะผิวพรรณ เส้นผม ใบหน้า ช่องปาก หรือแม้แต่อวัยวะเพศ ซึ่งตามวาทกรรมความเป็นหญิงถือว่าเป็นอวัยวะที่มีความสำคัญที่บ่งบอกคุณลักษณะของความเป็นหญิงที่ผู้หญิงพึงปกป้องและรักษาไว้ นอกจากนั้น ผู้ต้องขังหญิงต้องเป็นผู้ที่เข้าใจว่า ในระหว่างที่ชำระล้างร่างกายยังมีอุปกรณ์หรือเครื่องแต่งกายใดที่ขาดเหลืออีกบ้าง ซึ่งทำให้ผู้ต้องขังหญิงต้องพยายามซื้อหามาให้พร้อมสรรพ ครบถ้วน รวมทั้งหมั่นคอยซ่อมแซมรักษาอุปกรณ์ ของใช้ หรือเครื่องแต่งกายให้ใช้ได้ดียู่ตลอดเวลา รวมไปถึงการหมั่นตรวจตราและสังเกตตนเองว่า ในการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายยังมีอุปกรณ์หรือสิ่งที่จะต้องพัฒนาอะไรอีกบ้าง เพื่อให้เกิดความชำนาญในการชำระล้างร่างกาย และสามารถชำระล้างร่างกายได้อย่างสมบูรณ์แบบที่สูงสุดในทุกครั้ง การกระทำกับร่างกายตนเองของผู้ต้องขังหญิงในลักษณะของการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติจึงเป็นการสะท้อนให้เห็นการสร้างร่างกายที่สะอาดสะอาดอันและสวยงามอย่างที่สุด ภายใต้ระบบพื้นที่ เวลา การเคลื่อนไหวร่างกาย ตามกฎเกณฑ์และระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เชื่อมโยงกับการลงโทษและการให้รางวัลของเรือนจำ อันมีผลให้ผู้ต้องขังหญิงพร้อมจะจัดกระทำกับร่างกายของตนเองให้สอดคล้องไปกับความจริงอย่างเชื่อฟัง มิเช่นนั้นแล้ว ผู้ต้องขังหญิงก็อาจจะถูกลงโทษและอาจนำไปสู่การไม่ได้รับโอกาสในการพิจารณาลดหย่อนโทษ เพื่อกลับไปหาครอบครัวทำหน้าที่ของแม่ เมีย ลูก และผู้หญิงที่ดีตามความปรารถนาได้

จากการพูดคุยสนทนากับอดีตผู้ต้องขังหญิงถึงกระบวนการอาบน้ำทำความสะอาด นอกจากผู้ต้องขังหญิงจะเป็นผู้หาข้อมูลล่วงหน้าและต้องเตรียมความพร้อมก่อนเวลาของการทำความสะอาดร่างกายมาถึงแล้ว ยังต้องเรียนรู้และฝึกฝนตนเองให้เกิดความชำนาญในลักษณะที่

สามารถทำความสะอาดได้ตามความจริงที่ว่า ต้องพร้อมเพื่อทำความสะอาดร่างกาย อันสะท้อนให้เห็นความเป็นผู้ต้องขังหญิงที่มีลักษณะเป็นผู้ปฏิบัติอย่างชัดเจน ดังต่อไปนี้

“การเรียนรู้จากการใช้สัญญาณ” เมื่อผู้ต้องขังหญิงได้หรือมีข้อมูลล่วงหน้าและเตรียมความพร้อมของตนเอง ทั้งในเรื่องการจัดการเวลา การแต่งกาย และอุปกรณ์เครื่องใช้ อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความพร้อมที่จะเข้าสู่พื้นที่ลานอาบน้ำ ซึ่งเป็นพื้นที่ชำระล้างหรือทำความสะอาดของเรือนจำตามเวลาที่เรือนจำกำหนดแล้ว ผู้ต้องขังหญิงจะสร้างความพร้อมของตนเองเป็นพื้นฐานให้การเข้าสู่พื้นที่ลานอาบน้ำเป็นไปอย่างสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ดังเห็นได้จาก ผู้ต้องขังหญิงรู้ว่าต้องเริ่มลงมือทำความสะอาดร่างกายให้ไปตามแนวทางที่ผู้ต้องขังหญิงคนอื่นบอกไว้ อย่างไรก็ตาม พื้นที่ชำระล้างร่างกายหรือลานอาบน้ำของแต่ละเรือนจำจะมีลักษณะที่แตกต่างกัน ในบางเรือนจำจะเป็นฝักบัว บางเรือนจำจะเป็นอ่างอาบน้ำขนาดใหญ่ หรือในบางเรือนจำจะเป็นเพียงท่อน้ำที่ทำจากพีวีซีเท่านั้น แต่เมื่อผู้ต้องขังหญิงเข้าไปยืนประจำจุดในที่ที่เรือนจำจัดไว้ให้จนครบตามจำนวนที่เรือนจำกำหนดในแต่ละรอบแล้ว จะมีสัญญาณดังขึ้นเพื่อบอกให้ทราบว่าได้ทำการเปิดน้ำแล้ว สัญญาณที่ว่านี้อาจจะเป็นเสียงนกหวีด เสียงกริ่ง หรือแม้แต่สัญญาณจากการตะโกนบอกของผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ได้รับความไว้วางใจจากเจ้าหน้าที่เรือนจำ สัญญาณนี้มีความหมายมากกว่าเสียงที่บ่งบอกให้ลงมืออาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย กล่าวคือ การบอกให้ทราบว่าจะเมื่อน้ำถูกปล่อยออกมา ผู้ต้องขังหญิงจะต้องรีบทำความสะอาดร่างกาย ผม ใบหน้า ซ่องปาก และอวัยวะต่างๆ ของร่างกายภายในเวลาที่กำหนด ซึ่งเรือนจำจะให้เวลาทำกิจกรรมทั้งหมดนี้ไม่เกิน 15 นาที โดยประมาณสำหรับการทำความสะอาด และอีก 15 นาทีสำหรับการเปลี่ยนเครื่องแต่งกายและตกแต่งเนื้อตัว เมื่อครบกำหนดเวลา เสียงสัญญาณจะดังขึ้นอีกครั้ง เพื่อบอกให้ผู้ต้องขังหญิงรู้โดยทั่วกันว่า เวลาของการชำระล้างหมดลงแล้ว และผู้ช่วยเจ้าหน้าที่จะปิดน้ำทันทีไม่ว่าผู้ต้องขังหญิงจะชำระล้างร่างกายเสร็จสิ้นหรือไม่ก็ตาม ฉะนั้น ผู้ต้องขังหญิงที่ยังทำกิจกรรมไม่เสร็จสิ้นหรือไม่เรียบร้อย ก็ต้องจำยอมให้ร่างกายของตนเองอยู่ในสภาพนั้น โดยไม่อาจจะต่อรองหรือขัดขืนต่ออำนาจได้ ในเรือนจำจึงมักจะปรากฏให้เห็นผู้ต้องขังหญิงจำนวนไม่น้อยจึงมักจะตกอยู่ในสภาพที่มีฟองแชมพูสระผมเต็มศีรษะ และเรือนร่างที่ยังเต็มไปด้วยคราบสบู่

เมื่อเป็นเช่นนั้น เวลาอันจำกัดของเรือนจำจึงเป็นเสมือนเวลาทองที่พวกเธอจะต้องขวนขวายและกอบโกยให้ได้มากที่สุด ผู้ต้องขังหญิงจึงต้องฝึกปรือตนเองในการบริหารจัดการเวลา เพื่อให้สามารถกำกับควบคุมร่างกายของตนเองได้ในทุกขั้นตอนของการชำระล้าง นับตั้งแต่การเข้ายืนประจำที่ ตำแหน่งที่ยืน การดักหรือจ้วงน้ำ การล้างตัวก่อนฟอกสบู่ การฟอกสบู่ การถูตัว การขัดขี้โคล การล้างสบู่ออกจากตัว การสระผม การเทแชมพู การเกาหนังศีรษะ การล้างผม หรือแม้แต่การเช็ดตัว ซึ่งในแต่ละขั้นตอนนี้ผู้ต้องขังหญิงจะรู้ว่าตนเองต้องใช้เวลาเท่าใด เพื่อให้แต่ละขั้นตอนผ่านพ้นไปด้วยดี การอาบน้ำทำความสะอาดจึงเป็นพื้นที่ที่ผู้ต้องขังหญิงต้องเรียนรู้และฝึกฝนตนเองอยู่ตลอดเวลา ด้วยการสังเกตตนเองพร้อมไปกับการสังเกตผู้ต้องขังหญิงคนอื่นที่อยู่ข้างๆ แล้วนำมาทดลองปฏิบัติ จนกระทั่งสามารถที่จะชำระล้างร่างกายภายใต้ระบบของเรือนจำได้อย่างชำนาญ

ที่สำคัญ สัญญาณไม่ใช่สิ่งบอกเพียงว่า ต้องเตรียมตัวอย่างไรเท่านั้น หากแต่มีการประเมินตนเองด้วย โดยตั้งคำถามกับสิ่งที่ตนเองกำลังทำ ซึ่งอาจจะใช้วิธีการเปรียบเทียบกับผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ หรือแม้แต่การจับจ้องเฝ้าดูตัวเอง เพื่อเป็นการตรวจสอบว่า ตนเองสามารถชำระล้างร่างกายได้ดีเพียงใด สะอาดมากพอหรือไม่ ใช้เวลามากน้อยเท่าใด ทันท่วงทีหรือไม่ โดยในขณะที่กำลังทำความสะอาดร่างกายจะคิดหรือคอยสังเกตผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ ที่อยู่ข้างๆ ไปด้วย เพื่อเปรียบเทียบตนเองว่าอยู่ในขั้นตอนใด ซ้ำไปหรือไม่ เร็วไปหรือไม่ อย่างไรบ้าง และหากผู้ต้องขังหญิงได้สังเกตตนเองแล้วว่า การชำระล้างร่างกายยังใช้เวลานานเกินไป หรือยังจัดการกับร่างกายของตนเองได้ไม่สะอาดนัก ผู้ต้องขังหญิงจะมีกระบวนการทบทวนตนเองและประเมินตนเองอีกครั้งว่ามีข้อบกพร่องหรือยังมีปัญหาในขั้นตอนใดบ้าง เพื่อที่จะได้แก้ไขตนเองด้วยวิธีการต่างๆ ให้สามารถชำระล้างร่างกายได้ดีมากยิ่งขึ้น แม้แต่การแก้ปัญหาด้วยการสวมบทบาทเป็น “โจรขโมยน้ำ” โดยการแอบเข้าไปใช้น้ำในห้องส้วม สระผมไว้ล่วงหน้าก่อนถึงเวลาชำระล้างร่างกาย เพื่อให้สามารถใช้เวลาที่จำกัดตามที่เรือนจำกำหนดอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งห้องส้วมนั้นเป็นพื้นที่ที่เรือนจำจะรองน้ำใส่ภาชนะไว้ให้ผู้ต้องขังหญิงใช้ เพื่อการอุจจาระและปัสสาวะในปริมาณที่จำกัด โดยไม่อนุญาตให้อาบน้ำหรือสระผม

ฉะนั้นแล้ว ในสัญญาณที่แสดงถึงเวลาของการทำความสะอาดร่างกายวันละ 2 ครั้งในทุกๆ วันที่ยาวนานของชีวิตภายในกำแพงเรือนจำ ทำให้ความคิดของผู้ต้องขังหญิงมิได้ว่างเปล่าที่ปล่อยให้กลไกของร่างกายทำงานไปตามอัตโนมัติอย่างไรจิตวิญญาณ หากแต่เป็นการกำกับตนเองที่เต็มไปด้วยการครุ่นคิด ไตร่ตรอง และประเมินความสามารถของตนเองในทุกขณะจิตอย่างต่อเนื่องไม่รู้จบ เพื่อพัฒนาการเรียนรู้และฝึกฝนตนเอง จนเกิดความชำนาญในการชำระล้างร่างกายได้อย่างดีที่สุด โดยไม่เพียงแต่เพื่อให้ตนเองไม่เปื้อนเปื้อนไปจากบรรทัดฐานความเป็นปกติหรือความจริงของเรือนจำเท่านั้น หากแต่ยังเพื่อให้ตนเองสามารถจะชำระล้างร่างกายอย่างดีที่สุด จนได้รับการยอมรับในฐานะผู้ต้องขังหญิงที่ดีของเรือนจำ

“การทำความสะอาดร่างกายที่เน้นความสะอาด สวยงาม และเป็นหญิง” การอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายของอดีตผู้ต้องขังหญิงเช่นสาว สะท้อนให้เห็นการเป็นผู้ที่พยายามในการทำความสะอาดร่างกายในแบบผู้ต้องขังหญิงที่ดี เพื่อสร้างร่างกายที่สะอาดสะอาดอย่างที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงของการมีประจำเดือน สาวจะพยายามรักษาความสะอาดอย่างเข้มข้นมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเธอรู้ว่าในช่วงเวลานั้น เธออาจจะติดเชื้อโรคได้ง่าย การทำความสะอาดร่างกาย เปลี่ยนเสื้อผ้า เปลี่ยนผ้าอนามัย หรือแม้แต่รักษาความสะอาดในการขับถ่าย จึงเป็นสิ่งสำคัญที่สาวคำนึงถึง การชำระล้างร่างกายในช่วงเวลาพิเศษนี้ของเธอจึงเต็มไปด้วยความพิถีพิถัน ซึ่งเธอยอมที่จะไปต่อแถวชำระล้างร่างกายหลายต่อหลายรอบอย่างไม่เหน็ดเหนื่อย จนเกิดความมั่นใจว่าร่างกายของตนเองนั้นมีความสะอาดอย่างที่สุด เช่นเดียวกันกับความพยายามในการดูแลความสะอาดของศีรษะและเส้นผมของเธอ ซึ่งสาวเลือกที่จะยังคงไว้ผมยาวเช่นเดิมตั้งแต่ก่อนเข้าเรือนจำ และมุ่งมั่นที่จะใช้วิธีการวนไปต่อแถวชำระล้างร่างกายซ้ำแล้วซ้ำเล่าหลายๆ รอบ เพื่อให้

ศีรษะและเส้นผมของเธอได้รับการทำความสะอาดอย่างดีที่สุด ผิดกับผู้ต้องขังหญิงส่วนมากในเรือนจำที่ยินยอมตัดผมสั้น เพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการอาบน้ำและสระผม จากการพูดคุยกับสาว เธอให้ความสำคัญกับการชำระล้างร่างกายค่อนข้างมาก เพราะสำหรับเธอแล้วนั้นแม้ว่าจะอยู่ในเรือนจำสถานที่แห่งการจองจำและคุมขัง แต่เธอก็ยังคงสามารถรักษาความงามแบบหญิงของตนเองไว้ได้ ด้วยการพยายามดูแลทำความสะอาดของร่างกายทุกส่วน ผ่านการชำระล้างทำความสะอาดอย่างดีที่สุด โดยเฉพาะเส้นผมที่เธอค่อนข้างจะทุ่มเททำความสะอาดและบำรุงรักษา สาวจะสระผมในเวลาที่เรือนจำเปิดโอกาสให้เข้าสู่พื้นที่ชำระล้างร่างกายในรอบบ่ายของทุกวัน และการสระผมของสาวนั้นมีใช่เพียงการสระด้วยแชมพูครั้งเดียวจบเหมือนผู้ต้องขังหญิง แต่เธอเลือกที่จะใช้เวลาเพื่อสระผมถึง 2 รอบ เนื่องจากได้สังเกตตนเองจนรู้ว่า การสระผมเพียงรอบเดียวนั้นทำให้ศีรษะและเส้นผมไม่สะอาดเท่าที่ควร หลังจากนั้นสาวจะต้องนวดผมด้วยครีมนวดผมต่ออีกหนึ่งรอบ เพื่อให้ผมยาวดกดำของเธอนุ่มสลวย เป็นเงางาม และมีสุขภาพดี ครีมนวดผมจึงเป็นของใช้จำเป็นของสาวที่เธอซื้อหามาใช้จากสหกรณ์ร้านค้าของเรือนจำจนขาดเสียมิได้ สาวเล่าถึงความทุ่มเทและพยายามในการทำความสะอาดร่างกาย ทั้งเรือนร่างและศีรษะ/เส้นผมของเธอด้วยความภาคภูมิใจว่า

...หนูอาบน้ำแล้ว สระผมแล้วครั้งเดียวไม่พออะ หนู 2 ครั้งเอาแบบให้สะอาดจริงๆ แต่ส่วนมากเขาจะอยากให้ตัดผมสั้นแหละ แต่หนูผมยาวมานะ หนูก็ไม่อยากตัด เขาบอกให้ตัด หนูไม่ตัดหรอก หนูเสียดายผมหนูนะ รอบแรกทั้งอาบน้ำทั้งสระผม เราไม่เสร็จ ปิดน้ำแล้ว เราจะบอกออกไปออกไป เราก็ไปต่อแถว และถ้าไม่เสร็จอีกก็ไปต่อแถวอีก ประมาณ 3 รอบนะ เราทำนานหน่อย หลายรอบหน่อยกว่าจะเสร็จ เราต้องสระ เราคิดถึงเรื่องนี้มาก เพราะว่าผมยาวเราต้องสระให้สะอาดที่สุด ไม่งั้นผมก็ไม่ดี เป็นเหาเป็นรังแคอย่างนี้ เราทำแบบนี้มาเป็นปี ปีกว่าเลย สระแล้วก็ทอนวด มันช่วยได้นะพี่ ช่วยให้เราที่ไม่ค่อยได้บำรุงแบบข้างนอก อบไอน้ำอะไรอย่างนี้ ช่วยให้เราดีขึ้น คนเขาก็ทักว่าผมหนูสวยเพราะแบบนี้...

...อย่างอาบน้ำมันลำบากหน่อย อาบน้ำธรรมดาในนี้ก็ลำบากมากอยู่แล้ว แต่เวลาเม็นส์มานั้นรกเลย คือหนูต้องระวังมาก ผ้านวมัยที่แจกก็เก่า แถบกาบแปะไม่ติดแล้ว หนูไม่แน่ใจว่ามันสะอาดไหมนะ หนูก็ต้องอาบน้ำบ่อยขึ้น แบบว่าเรามันผู้หญิง ติดโรคติดต่ออะไรง่าย หนูกลัว...

“การทำความสะอาดร่างกายที่เห็นความสะอาดและรวดเร็ว” ในการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายที่เข้าใจตามความหมายของผู้ต้องขังหญิง อาจแยกเป็นสองลักษณะย่อยๆ กล่าวคือ ความหมายของ “ผม” ผ่านสัญลักษณ์ของความเป็นหญิง ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ผู้ต้องขังหญิงผมยาวคือภาพตัวแทนของความเป็นหญิงที่ยังยึดผู้หญิงทั่วไปที่อยู่ภายนอกเรือนจำ แต่ผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำนั้นถือเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีความแตกต่างออกไปในเชิงความหมายและการตีความของการทำความสะอาดร่างกาย เพื่อความประหยัด รวดเร็ว และเกิดประโยชน์สูงสุดจากการใช้น้ำ ผู้ต้องขังหญิงจึงต้องยอมจำนนต่อกติกาหรือวินัยของเรือนจำและข้อจำกัดในพื้นที่ ด้วยการปรับเปลี่ยนตนเองให้เป็นผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำด้วยการตัดผมสั้น แต่ก็สร้างความเป็นหญิงภายใน

อาณาบริเวณของเรือนจำ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงทำความสะอาดร่างกายของตนเองอย่างรวดเร็ว จนเป็นแนวปฏิบัติที่ตนเองยึดถือมาตลอดช่วงชีวิตที่อยู่ในเรือนจำ ที่ถูกกำหนดในพื้นที่ทำความสะอาดร่างกาย ซึ่งไม่เพียงแต่ชำระล้างความสกปรกออกจากเรือนร่างเท่านั้น หากแต่ยังสร้างความเป็นผู้หญิงตามกฎหมายเกณฑ์กติกาของเรือนจำ ให้เป็นผู้ต้องขังหญิงที่สะอาดสะอาดอันมีนามยี้ดีตามกฎหมายเกณฑ์ด้านเวลาของเรือนจำ และมีความพร้อมที่จะทำกิจกรรมอื่นๆ ต่อไปได้ ดังเช่นในกรณีการอาบน้ำของแก้วตาที่เธอเล่าว่า

...ตอนที่เข้าไปไว้ผมยาว เวลาที่เขาให้ไม่พอ คนอื่นเสร็จแต่เราไม่เสร็จ ผมนี่เป็นกำๆ ยังเปรอะหมดหัว ตัดสินใจตัดสั้นเลย เราอยากอาบน้ำทุกครั้งไม่ว่าเราจะสระหรือไม่สระ หัวเราก็ต้องเปียก ไม่มีหมวกคลุมผมหรืออะไร ถ้าเราซื้อหมวกมาก็ลักกันฉิบหายวายป่วง พอหายก็ไม่เอาแล้ว ผมยาวต้องไปต่อแถวใหม่ ไม่ใช่ไปตัดหน้าเขา ต่อแถวใหม่เลย ก็ไปทั้งฟองแชมพูแบบนั้น ส่วนมากคนเขาก็เลยตัดผมสั้นหมด พี่นี่แหละเป็นคนไปตัดให้เขาด้วย ผมสั้นมันสะดวก ไม่ต้องไปเสียเวลา เดี่ยวอาบน้ำไม่ทันเขาก็ก ออย่างแรกสุดเลยสระผมก่อน แชมพูลงติดหนึ่ง ติดเดียวเท่าเหรียญ เพราะว่ากระเด็นกระดอน เอาหัวก่อน แล้วที่นี้ถูตัวใส่สบู่ ถูๆ แล้วก็ต้องล้าง จากที่ใส่กระโจมกันก็เหลือครึ่งๆ มันต้องสะอาดแล้ว ไม่อย่างนั้นมันก็ไม่สะอาดใจ สบู่ติดเดียวแล้วก็ฟอกข้างล่าง ฟอกกันเลยทีเดียว แล้วก็เปิดฝักดูออกให้น้ำมันล้างไปเลยให้สะอาดที่สุด...

ประสบการณ์ของแก้วตาสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ต้องอาบน้ำทำความสะอาดให้รวดเร็วและสะอาด ผ่านการปรับเปลี่ยนตนเองจากผู้หญิงที่เคยผูกโยงร่างกายกับวาทกรรมของความเป็นหญิงที่ต้องมีผมยาว ดกดำ นุ่มสลวย มาเป็นผู้หญิงผมสั้น เพื่อให้สามารถชำระล้างร่างกายตนเองได้อย่างสะอาดหมดจดภายใต้กรอบเวลาที่เรือนจำกำหนดในฐานะผู้ต้องขังหญิงที่ดี การเปลี่ยนตนเองของแก้วตา จึงเป็นการยินยอมพร้อมใจที่จะเปลี่ยนแปลงตนเอง แม้ว่ามันจะทำให้เธอมีลักษณะที่แปลกแยกออกไปจากความเป็นหญิงอย่างที่เราปรารถนา เพราะความจริงของความเป็นหญิงตามวิธีคิดชายเป็นใหญ่ได้บอกไว้ว่า ผู้หญิงที่มีความงดงามจะต้องมีผมอันยาว ดกดำ และนุ่มสลวย แต่สำหรับแก้วตาแล้ว ความเป็นหญิงผมสั้นนั้น ก็ยังคงความเป็นหญิง เพราะเน้นความสะอาด ในลักษณะของการดูแลศีรษะและเส้นผมให้สะอาด สวยงาม และมีอนามัยดี ซึ่งเธอให้ความสำคัญมากกว่า และการตัดผมของตนเองเป็นบ๊อบสั้นนั้น ก็เพื่อเมื่อถึงเวลาทำความสะอาดร่างกาย เธอไม่อาจจะหลีกเลี่ยงไม่ให้น้ำเปียกศีรษะและเส้นผมของเธอได้ เพราะทุกครั้งที่เข้าสู่พื้นที่ทำความสะอาด ศีรษะและเส้นผมของเธอจะถูกน้ำและเปียกเสมอ ฉะนั้นการที่เธอยอมตัดผมสั้น จะทำให้เธอสามารถสระผมได้ทุกวัน และการสระผมนั้นก็ไปอย่างสะดวกและง่ายมากขึ้น ดังนั้นเมื่อช่วงเวลาทำความสะอาดร่างกาย แก้วตาจะเริ่มต้นกระบวนการด้วยการสระผมก่อน โดยใช้แชมพูเพียงปริมาณเท่ากับเหรียญบาท เกาหนึ่งศีรษะจนสะอาด จากนั้นเธอก็จะฟอกสบู่ แล้วถูตัวจนสะอาด สุดท้ายด้วยการล้างน้ำชำระคราบแชมพูและสบู่ในคราวเดียวกัน ซึ่งวิธีการนี้ทำให้เธอสามารถรักษาความสะอาดของร่างกายไว้ได้ ในขณะที่เดียวกันก็ใช้เวลาตามที่เรือนจำกำหนดได้อย่างเพียงพอ ในกรณีของแก้วตา เธอจึงเป็นผู้ต้องขังหญิงคนหนึ่งที่ไม่อาจปฏิเสธการกลายเป็นร่างกายที่

เป็นไปตามการกำกับของความจริงในระบบเรือนจำ มากไปกว่านั้นการกำกับที่ว่ายังเป็นไปอย่างแบบยลและแนบเนียน จนแก๊วตาไม่อาจรู้ตัว อีกทั้งยังสร้างความเข้าใจและมีสำนึกรู้ไปตามความจริงนั้นโดยที่ไม่มีใครบังคับ การใช้ชีวิตในเรือนจำของแก๊วตาจึงเป็นช่วงเวลาของการครุ่นคิดในเรื่องความสะอาดไปพร้อมๆกับการไม่ทำผิดระเบียบเรือนจำ ฉะนั้นเมื่อเข้าสู่พื้นที่ของการชำระล้างร่างกาย แก๊วตาจึงพร้อมที่จะทำทุกอย่างเพื่อให้ร่างกายของตนเองสะอาดมากที่สุดในช่วงเวลาที่จำกัด

นอกเหนือไปจากนั้น กรณีของแก๊วตายังสะท้อนให้เห็นการปรับเปลี่ยนตนเองตามความหมายของผู้ต้องขังหญิงอีกลักษณะหนึ่ง นั่นคือ การละทิ้ง “ความอาย” เพื่อเป็นร่างกายที่มีประสิทธิภาพตามวินัยหรือกฎกติกาในพื้นที่ของการชำระล้าง ดังจะเห็นได้จากการนุ่งผ้าถุง ซึ่งสะท้อนกระบวนการของการยินยอมเปลี่ยนแปลงตนเอง จนเกิดเป็นแนวปฏิบัติสำหรับผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ โดยผ่านการไตร่ตรองครุ่นคิดและทำความเข้าใจ กล่าวคือ เมื่อแรกที่เธอเข้ามาอยู่ในเรือนจำ เธอยังขาดประสบการณ์ในทำความสะอาดร่างกาย เธอห่อผ้าถุงเหมือนผู้หญิงทั่วไปและอาบน้ำอย่างกระมัดระวัง โดยหวังจะให้ร่างกายของตนเองสะอาด แต่เมื่อถึงเวลาของการทำความสะอาดจริง ด้วยปริมาณน้ำและระยะเวลาที่จำกัดของเรือนจำ ผ้าถุงที่เธอห่อกลับกลายเป็นปัญหาในการอาบน้ำ ซึ่งเธอต้องคอยพะวงอยู่กับการหลุดล่วงของผ้าถุงตลอดเวลา แก๊วตาต้องเสียเวลาไปกับการจับและมัดผ้าถุงครั้งแล้วครั้งเล่า เพื่อไม่ให้หลุดร่วงออกจากร่างกาย มิหนำซ้ำผ้าถุงก็ยังกลายเป็นอุปสรรคที่ทำให้เธอฟอกสบู่และล้างตัวได้อย่างยากลำบาก น้ำที่ถูกปล่อยออกมาอย่างจำกัดจึงเพียงแต่ชะล้างคราบโคลหรือสิ่งสกปรกที่ติดอยู่กับผ้าถุงออก โดยร่างกายของเธอที่อยู่ภายใต้ผ้าถุงนั้นกลับแทบจะไม่ได้สัมผัสน้ำโดยตรง วันแล้ววันเล่าที่แก๊วตาพยายามคิดใคร่ครวญตนเองเกี่ยวกับการทำความสะอาดร่างกายในลักษณะที่เป็นอยู่นี้ จนเธอรู้และเข้าใจว่าผ้าถุงเป็นอุปสรรคในการอาบน้ำที่ทำให้ร่างกายของเธอไม่สะอาด ซึ่งอาจจะนำมาซึ่งโรคร้ายไข้เจ็บได้ หลังจากนั้นแก๊วตาจึงเปลี่ยนวิธีการใหม่ โดยอาศัยการสังเกตผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ ร่วมไปกับการทำความเข้าใจของเธอเอง จนเธอกล้าที่จะเปลือยกายท่อนบนเมื่อถึงเวลาชำระล้างร่างกายโดยไม่ขวยเขินต่อสายตาของผู้คนรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็น เจ้าหน้าที่ ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ ผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเอง ทั้งนี้ก็เพื่อให้ตนเองสามารถจัดการและทำความสะอาดร่างกายของตนเองได้ดีมากขึ้น ใช้สบู่ได้ในปริมาณน้อยลง ถูตัวง่ายขึ้น ล้างตัวง่ายขึ้น ทำให้ร่างกายของเธอสะอาดขึ้นอย่างเห็นได้ชัด และในขณะเดียวกันเธอก็สามารถจะอาบน้ำได้อย่างรวดเร็วทันเวลาเหมือนผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ ด้วย

“การลดขั้นตอน” ผู้ต้องขังหญิงกลายเป็นร่างกายที่ถูกจัดวางไว้ภายในพื้นที่ทำความสะอาดของเรือนจำที่มีความหมายในลักษณะที่แตกต่างออกไปจากผู้หญิงภายนอก ทั้งนี้เพราะอยู่ภายใต้พื้นที่ควบคุมของการชำระล้างตามกรอบกติกา พื้นที่ เวลา และการจัดระเบียบที่เคร่งครัดตายตัวของระบบเรือนจำ หากยังคงทำความสะอาดร่างกายแบบที่เคยอยู่นอกเรือนจำแล้ว คงไม่สามารถอาบน้ำได้ทันเวลาและไม่สะอาดเพียงพอ ผู้ต้องขังหญิงจึงได้ละทิ้งวิธีการในการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายอย่างประณีตประดอยและพิถีพิถัน จากที่เคยปฏิบัติเมื่อครั้งก่อนเข้าสู่เรือนจำมาเป็นการชำระล้างร่างกายที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ตามหลักความเป็นเหตุเป็นผล (Rationality)

ที่ซ่อนอยู่ภายใต้สภาวะความเป็นสมัยใหม่ ซึ่งเชื่อในกระบวนการที่อยู่เบื้องหลังการกระทำทางสังคม (Social Action) ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการกระทำ จากการกระทำที่ไร้เหตุผลมาสู่การกระทำตามหลักเหตุผล (Ritzer, 1993: 18) โดยเฉพาะหลักเหตุผลในเชิงปฏิบัติการ (Practical Rationality) อันเป็นเหตุผลพื้นฐานที่ปรากฏอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคน ทุกสังคม ทุกยุคสมัย ในการคิดตัดสินใจที่จะเลือกกระทำหรือไม่กระทำอะไรในการดำเนินชีวิตประจำวัน (Ritzer, 2007: 31)

ในกระบวนการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย ภายใต้เวลา ปริมาณน้ำ และพื้นที่ รวมทั้งอุปกรณ์ที่จำกัด ซึ่งต้องคงความสะอาดมีสุขอนามัยเป็นข้อเท็จจริงที่ทำให้ผู้ต้องขังหญิงเป็นผู้ละทิ้งรูปแบบและวิธีการของการทำความสะอาดร่างกายแบบเดิมก่อนเข้าสู่เรือนจำ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ผู้หญิงแทบทุกคนจะต้องใส่ใจและให้ความสำคัญมากกว่าผู้ชาย เพื่อให้ร่างกายของตนเองเป็นไปตามวาทกรรมหรือความจริงของความเป็นหญิงตามความคาดหวังของสังคม ทำให้การทำความสะอาดร่างกายของผู้หญิงจึงเต็มไปด้วยความละเอียดลออและประณีตบรรจง โดยผู้ต้องขังหญิงในฐานะที่เป็นผู้หญิงคนหนึ่ง เมื่อครั้งก่อนเข้าสู่เรือนจำนั้นได้พยายามจัดการกับร่างกายของตนเองตั้งแต่หัวจรดเท้าอย่างละเอียดลออ ผ่านกระบวนการที่อาศัยระยะเวลายาวนาน เพื่อทำความสะอาดอวัยวะทุกสัดส่วนของร่างกาย ให้ปราศจากสิ่งสกปรก เหงื่อ ขี้ไคล หรือกลิ่นอันไม่พึงประสงค์ อันเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจสำหรับผู้พบเห็นและคนรอบข้าง ชดสึณวีวรรณให้ผิวพรรณเนียนนุ่ม ขาวใส งดงาม มีกลิ่นหอม สดชื่น น่าดึงดูดใจ รวมทั้งกำจัดขนส่วนเกินตามบริเวณรักแร้ แขน ขา และบริเวณหัวเหน่าเพื่อความนุ่มนวล อ่อนโยน และบริสุทธิ์ของร่างกาย ตลอดจนบำรุงบำเรออวัยวะส่วนให้มีความชุ่มชื้น มีสุขภาพดี และงดงามมากยิ่งขึ้น ไม่เพียงเท่านั้น ผู้หญิงยังคงพยายามสร้างเรือนร่างของตนเองให้สะอาดและสวยงามตามวาทกรรมของความเป็นหญิงอย่างต่อเนื่องและไม่หยุดหย่อน แม้ว่าจะกลายเป็นผู้ต้องขังหญิงในพื้นที่ของเรือนจำ แต่ร่างกายที่สะอาดและสวยงามในพื้นที่ของการชำระล้างของเรือนจำนั้นกลับเป็นเรื่องที่ยากลำบากสำหรับผู้ต้องขังหญิง ซึ่งวินัยของเรือนจำไม่ได้เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังหญิงทำความสะอาดร่างกายได้ด้วยวิธีการเดียวกับผู้หญิงภายนอกที่สามารถจะใช้เวลาและพิถีพิถันมากกว่า ผู้ต้องขังหญิงจึงไม่อาจจะทำความสะอาดร่างกายด้วยความละเอียดลออในทุกกระเปียดนี้ตามความปรารถนาของตนเองได้ ด้วยกฎเกณฑ์ด้านเวลา พื้นที่ อุปกรณ์ หรือข้าวของเครื่องใช้ที่เรือนจำได้กำหนดขึ้นอย่างตายตัว เมื่อตกอยู่ในสถานการณ์เช่นนี้ ผู้ต้องขังหญิงจึงต้องเร่งรัดเวลาแล้วทำกิจกรรมหลายๆ อย่างพร้อมกัน เช่น หากสระผมจะใส่ยาสระผมหรือแชมพูมาก่อนในขณะที่เดินเข้าสู่ลานอาบน้ำ เพื่อให้ทันเวลาที่เรือนจำกำหนด และทำความสะอาดร่างกายของตนเองให้สะอาดเพียงพอ ยอมละทิ้งกระบวนการทำความสะอาดร่างกายที่เคยปฏิบัติมา ลดทอนขั้นตอนลงเพื่อประหยัดเวลาให้มากที่สุด และในขณะเดียวกันก็เกิดประสิทธิภาพสูงสุด มิเช่นนั้นแล้วการทำความสะอาดร่างกายก็จะมีประสิทธิภาพหรือไม่บรรลุผลสำเร็จ อันนำมาสู่การเกิดโรคภัยไข้เจ็บจากสุขอนามัยที่ไม่ดี หรือถูกลงโทษหากช้าเกินกว่าที่เวลาของเรือนจำกำหนด ฉะนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การชำระล้างร่างกายของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ จึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายใต้อำนาจที่เรือนจำได้จัดกระทำต่อผู้ต้องขังหญิง และจะเห็นได้ว่าผู้ต้องขังหญิงก็จัดกระทำต่อตนเองด้วยการสยบยอมต่ออำนาจ ด้วยการมีสำนึกรู้ว่าตนเองอยู่ใน

ฐานะผู้ต้องขัง ผู้ซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการถูกจองจำ เพื่อรับโทษต่อการกระทำความผิดของสังคม ผู้ต้องขังหญิงจึงไม่ควรเรียกร้องหรือพยายามจะเป็นในแบบที่ผู้หญิงทั่วไปเป็น แต่กลับพยายามรักษาความมั่งคั่งและความสุขอนามัยของตนเองเท่าที่จะพอทำได้อย่างจำนน

ตัวอย่างสำคัญที่สะท้อนให้เห็นการลดขั้นตอนในการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายเดิมที่ผู้ต้องขังหญิงเคยปฏิบัติมาก่อน นั่นก็คือ “การชักแห้ง” หรือการยอมไม่ทำความสะอาดร่างกายด้วยการอาบน้ำเป็นบางครั้งบางคราว ทั้งนี้เพราะอาจจะเ็นรอบใดรอบหนึ่งในหนึ่งวัน หรือทั้งวัน หรือหลายวันต่อกันที่เรือนจำมักประกาศออกมาอย่างเป็นทางการในช่วงฤดูน้ำแล้งว่า เรือนจำมีปริมาณน้ำไม่เพียงพอต่อการใช้สอยสำหรับผู้ต้องขังทั้งหญิงและชาย การทำความสะอาดร่างกายของผู้ต้องขังหญิงที่เคยปฏิบัติมาก็เป็นไปได้ยาก ดังนั้นการทำความสะอาดร่างกายจึงทำได้เพียงเฉพาะอวัยวะสำคัญด้วยปริมาณน้ำเพียงขันเดียวเท่านั้น เช่น ใบหน้า ช่องปาก หรืออวัยวะเพศ ซึ่งเป็นอวัยวะที่ผู้ต้องขังหญิงเห็นว่ามีสำคัญและต้องดูแลรักษาความสะอาดเป็นพิเศษในฐานะที่เธอเป็นผู้หญิงตามวาทกรรมความเป็นหญิงนั่นเอง

ความยากลำบากของผู้ต้องขังหญิงในยามที่เรือนจำขาดแคลนน้ำ แม้ว่าจะส่งผลกระทบต่อชีวิตและความรู้สึกของผู้ต้องขังหญิงอย่างมาก หากแต่ผู้ต้องขังหญิงก็พร้อมที่จะปฏิบัติตามอย่างไม่ลังเลและไม่ต่อต้านขัดขืน เพื่อให้ตนเองได้ชื่อว่าเป็นผู้ต้องขังที่ดีของเรือนจำ ทั้ง ๆ ที่ผู้ต้องขังหญิงต่างก็ตระหนักรู้ดีว่า หากไม่ชำระล้างร่างกายแล้ว วันนั้นทั้งวันร่างกายของตนเองอาจจะสกปรกจากการทำงาน มีกลิ่นไม่พึงประสงค์ หรืออาจจะเ็นแหล่งเพาะเชื้อของโรคติดต่อหลายชนิด และน้ำเพียงหนึ่งขันที่นำมาล้างหน้าแปรงฟันนั้นก็ไม่สามารถจะทำให้ใบหน้าและช่องปากของเธอสะอาดหมดจดได้ แม้แต่ในช่วงเวลาปกติ ซึ่งเรือนจำมีน้ำในปริมาณมากพอที่จะให้ผู้ต้องขังหญิงชายทั้งเรือนจำใช้ แต่ด้วยเวลาที่จำกัดทำให้ผู้ต้องขังหญิงไม่สามารถจะทำความสะอาดร่างกายทุกส่วนสัได้อย่างครบขั้นตอนดังที่เคยปฏิบัติมา เพราะใช้เวลานานและต้องอาศัยอุปกรณ์หรือเครื่องมืออื่น ๆ มากไปกว่าสิ่งของที่จำเป็น ผู้ต้องขังหญิงจึงทำได้เพียงลดขั้นตอนในการชำระล้างร่างกายลงโดยพยายามคงความสะอาดไว้ให้มากที่สุด เช่น การทำความสะอาดร่างกายโดยไม่สระผม เพราะการสระผมเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยุ่งยาก ต้องใช้เวลาและค่าใช้จ่ายมากขึ้น ในสัปดาห์หนึ่งจะสระผมเพียง 1-2 ครั้งเท่านั้น หรือการสระผมเพียงอย่างเดียวโดยไม่หวดผมต่อ เพราะเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยความประณีตและใช้เวลานานมากกว่าปกติ ทั้งยังต้องซื้อหาครีมหวดผมมาเป็นของใช้ในการชำระล้างร่างกายเพิ่มเติม ซึ่งเป็นเรื่องของค่าใช้จ่ายที่สิ้นเปลืองมากขึ้นและภาระในการเก็บรักษา นอกจากนั้นผู้ต้องขังหญิงยังตัดทอนขั้นตอนที่ตนเองคิดว่าไม่จำเป็นสำหรับการชำระล้างร่างกายในเรือนจำออกไป เช่น การไม่ขัดตัว ไม่ใช้อุปกรณ์ในการขัดตัว หรือการสระผมเพียงรอบเดียว เป็นต้น

“การอาศัยกลุ่ม พรรคพวก และความสัมพันธ์ทางสังคม” ในพื้นที่ของการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย หากผู้ต้องขังหญิงคนใดที่ปรารถนาจะเข้าสู่พื้นที่ของการชำระล้างได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถทำความสะอาดร่างกายได้สะอาดหมดจดภายใต้กฎเกณฑ์ของเรือนจำนั้นเป็นที่เข้าใจหรือเห็นอย่างชัดเจนว่า หากรู้จักที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้ต้องขังหญิงทุกประเภททุก

ลำดับชั้นในเรือนจำ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของเรือนจำผู้มีอำนาจเหนือ ผู้ต้องขังหญิงในฐานะผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจเหนือ หรือแม้แต่ผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเอง โดยปฏิสัมพันธ์ที่ดีนี้จะช่วยให้ผู้ต้องขังหญิงอาศัยเครือข่ายความสัมพันธ์ทางอำนาจเข้าสู่พื้นที่และชำระล้างทำความสะอาดร่างกายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ราบรื่น และไร้ปัญหา ในขณะที่ผู้ต้องขังหญิงที่ไม่อาจสร้างสัมพันธ์อันดีกับผู้คนรอบข้างในเรือนจำได้ ก็อาจจะต้องประสบปัญหาในการชำระล้างร่างกาย จนไม่สามารถสร้างร่างกายที่สะอาดสะอาดอันทรมานกลางวินัยอันเข้มข้นของเรือนจำได้

สำหรับผู้ต้องขังหญิงที่มีกลุ่ม พรรคพวก หรือความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี คือ เป็นเครื่องมือหรือช่องทางช่วยให้สามารถชำระล้างร่างกายได้ตามความจริงในระบบเรือนจำ เมื่อผู้ต้องขังหญิงทุกคนต้องตกเป็นผู้ถูกกระทำ ภายใต้วินัยและการลงโทษที่ตีกรอบให้ผู้ต้องขังหญิงกลายเป็นร่างกายใต้บังคับการด้วยการจัดวางพื้นที่ การตีตาราง และกรอบเวลา ซึ่งการกำกับควบคุมที่เกิดขึ้นในเรือนจำทำให้ผู้ต้องขังหญิงไม่สามารถจะดำเนินชีวิตได้อย่างอิสระ หากผู้ต้องขังหญิงต้องการที่จะดำเนินชีวิตในเรือนจำได้อย่างไร้ปัญหาและมีความสุข ผู้ต้องขังหญิงจำเป็นต้องสร้างกระบวนการที่จะสามารถทำให้ตนเองเข้าใกล้สิ่งที่ต้องการมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับเจ้าหน้าที่ ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ผู้เป็นเสมือนร่างทรงอำนาจอย่างเป็นทางการของเจ้าหน้าที่เรือนจำ หรือแม้แต่ผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเองผู้มีหน้าที่ความรับผิดชอบในพื้นที่ทำความสะอาด ทั้งนี้เนื่องจากผู้ต้องขังหญิงรู้ว่า การสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีในเรือนจำจะทำให้มีกลุ่มเพื่อนหรือพรรคพวกที่สามารถดูแลและช่วยเหลือกันในกระบวนการทำความสะอาดร่างกายได้ อดีตผู้ต้องขังหญิงหลายคนเล่าถึงการอาบน้ำที่จำเป็นต้องอาศัยพรรคพวก เพื่อช่วยให้สามารถเข้าสู่พื้นที่ชำระล้างได้อย่างมีอภิสิทธิ์เหนือกว่าผู้ต้องขังหญิงคนอื่น และสามารถทำความสะอาดร่างกายตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพว่า

...อาบน้ำต้องรีบไปต่อคิวนะ รีบทุกอย่าง พวกที่เขายู่นานพวกคนเก่า เขาเข้าไปได้เลย แบบว่าแซงคิว เจ้าหน้าที่ก็ไม่คุม ปกติแล้วเขาให้คอมมอนโดคุณนะ ที่เป็นนักโทษเหมือนกัน เขาก็แบบว่าพวกตัวเอง เพื่อนฉันเพื่อนเธอ เขาไม่ได้สนใจหรอกว่า คนนั้นคนนี้แซงคิว เขามอบหน้าที่ให้คอมมอนโดดูแลตรงจุดนั้นก็จบ ถ้าเรารู้จักเพื่อนหน่อย เราจะได้ไปด้วยกันไป ดูด้วยกัน ทำอะไรด้วยกัน พอมีเพื่อนแล้วเขาจะบอก มาตักน้ำตรงนี้ จะได้อาบน้ำพร้อมกัน เกือบพร้อมกัน อะไรด้วยกัน หรือถ้าใครที่มีพรรคพวกเป็นผู้ช่วยงานที่คุมอ่างน้ำอยู่แล้วนะ เขาจะได้ดีหน่อยคือเขาสามารถเปิดอีกอ่างตักได้เลย คอมมอนโดเขาก็จะมีสิทธิพิเศษของเขา คนเก่าก็สบาย แต่ของหนูไม่เก่า มันต่างกันนะ คนได้เขาก็ได้ แต่อย่างพวกหนูอย่างนี้ไม่มีแบบนั้น ก็ไม่ได้น้ำ ต้องรีบ...

คำบอกเล่าของอดีตผู้ต้องขังหญิงสะท้อนให้เห็นว่า ระบบกลุ่ม เพื่อนพ้อง และการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม ถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างมากสำหรับการใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำ รวมไปถึงในเรื่องของการชำระล้างร่างกาย การรู้จักสร้างความสัมพันธ์อันดีกับเจ้าหน้าที่เรือนจำ ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ ตลอดจนเพื่อนผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ ล้วนแล้วแต่ทำให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถเข้าสู่พื้นที่และกระบวนการทำความสะอาดร่างกายได้เป็นอย่างดี ราบรื่น และสะดวกสบายยิ่งขึ้น โดยการ

เข้าถึงทรัพยากรน้ำได้มากกว่าผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น การเข้าสู่พื้นที่ชำระล้างโดยไม่ต้องเรียงแถวเข้าคิว การได้ใช้น้ำเพื่อทำความสะอาดร่างกายและซักผ้าในปริมาณที่ไม่จำกัดและช่วงเวลาที่ไม่มีจำกัด การได้ใช้น้ำที่สะอาดโดยมิใช่น้ำจากบ่อบาดาลที่สูบขึ้นมาให้ผู้ต้องขังหญิงทั่วไปใช้กัน การได้ใช้พื้นที่ทำความสะอาดพิเศษสำหรับผู้ช่วยเจ้าหน้าที่โดยเฉพาะ ซึ่งเป็นอ่างอาบน้ำขนาดใหญ่และมีน้ำเต็มอ่างอยู่ตลอดเวลา การได้ใช้น้ำในช่วงเวลาพิเศษตามความต้องการ โดยที่ไม่ต้องไปเบียดเสียดกับผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ การจับจองพื้นที่หรือจองคิวในการทำทำความสะอาดร่างกายให้กันและกัน การได้ครอบครองพื้นที่ทำความสะอาดร่างกายโดยไม่มีใครแย่งแย่ง หรือ แม้แต่การไม่ถูกรังเรียนหรือรายงานความประพฤติ เมื่อเกิดปัญหาเนื่องจากการกระทำที่ผิดกฎเกณฑ์ของเรือนจำ รวมไปถึงเมื่อเกิดเรื่องทะเลาะวิวาทขึ้นจากปัญหาการแย่งน้ำหรือแย่งพื้นที่ทำความสะอาดระหว่างผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเอง ซึ่งผู้ต้องขังหญิงจะได้รับการปกป้องคุ้มครองจากบารมีเจ้าหน้าที่ ทำให้ผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ เกรงกลัว และได้รับสิทธิพิเศษจากการช่วยเหลือและการพึ่งพาอาศัยกันในระบบสังคมของเรือนจำ อันทำให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถจะเข้าสู่พื้นที่และกระบวนการชำระล้างร่างกายได้ตามใจปรารถนา

อย่างไรก็ตาม ในทางตรงข้ามสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่มีวิถีชีวิตรักสันโดษ ไม่คบค้าสมาคมกับใคร และไม่มีพวกพ้อง ส่วนใหญ่แล้วจะต้องปฏิบัติตามในการทำทำความสะอาดร่างกายตามกฎระเบียบของเรือนจำอย่างเคร่งครัด โดยไม่ได้รับสิทธิพิเศษใดๆ กล่าวคือ ต้องใช้พื้นที่ เวลา และปริมาณน้ำเท่าที่เรือนจำกำหนดอย่างไม่อาจบิดพลิ้ว ซึ่งหากผู้ต้องขังหญิงคนใดไม่ทำตามกฎหรือทำตามกฎไม่ได้แม้เพียงเล็กน้อย ก็อาจจะกลายเป็นปัญหาที่ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมจะนำเรื่องไปรายงานหรือฟ้องเจ้าหน้าที่หรือนาย อันเป็นเหตุให้ถูกตีตราในฐานะผู้ต้องขังหญิงที่ไม่ดีได้ ต่างจากผู้ต้องขังหญิงซึ่งรู้จักที่จะสร้างความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ รวมไปถึงผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ มักจะได้อาศัยบารมีหรือการดูแลช่วยเหลือในการเข้าถึงทรัพยากรอันจำกัดได้มากกว่าคนอื่นๆ แม้แต่เรื่องน้ำที่นำมาใช้ในการทำความสะอาดก็ตาม ด้วยเหตุนี้ผู้ต้องขังหญิงหลายคนจึงเลือกที่จะใช้วิธีการในการสร้างสัมพันธ์ทางสังคม นั่นคือ การมีพรรคพวกทำให้เกิดการเชื่อมโยงที่สร้างกลไกให้กระบวนการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายมีความสะอาดเป็นไปตามเกณฑ์ของเรือนจำ

“การเลือกสังกัดกองงาน” กองงานเป็นพื้นที่ที่สำคัญอีกพื้นที่หนึ่งของเรือนจำที่สะท้อนให้เห็นกระบวนการทำงานของอำนาจ ในการจำแนกผู้ต้องขังหญิงของเรือนจำออกเป็นประเภทหรือหมวดหมู่ย่อยๆ โดยอาศัยภาระงานหรือหน้าที่ความรับผิดชอบเป็นเกณฑ์ เพื่อประโยชน์และประสิทธิภาพในการควบคุมของเรือนจำ ฉะนั้นผู้ต้องขังหญิงทุกคนจึงล้วนแล้วแต่ถูกจัดจำแนกหรือสังกัดกองงานต่างๆ ตามที่เรือนจำกำหนดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งแต่ละกองงานนั้นจะมีลักษณะ รูปแบบ พื้นที่ เวลา วิธีการทำงาน รวมถึงสวัสดิการหรือสิทธิสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นผู้ต้องขังหญิงจึงหาทางเข้าสังกัดกองงานที่เป็นพื้นที่ที่มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ของเรือนจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรที่หายากและเป็นที่

ต้องการสำหรับผู้ต้องขังหญิงอย่างน้ำเพื่อการชำระล้างร่างกาย ซึ่งผู้ต้องขังหญิงในแต่ละกองงานจะมีสิทธิในการเข้าถึงที่แตกต่างกัน โดยหากเป็นกองงานที่มีความสำคัญ มีจำนวนคนทำงานน้อย เกี่ยวพันกับชีวิตหรือความมั่นคงของเรือนจำ ผู้ต้องขังหญิงที่ทำงานในกองงานนั้นก็จะได้รับสิทธิพิเศษเหนือกว่าผู้ต้องขังหญิงในกองงานอื่น ไม่ว่าจะเป็น กองงานดูแลคนแก่ ดูแลผู้ป่วย แม่และเด็ก โรงเรียน กองการศึกษา หรือแม้แต่ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่เรือนจำ กล่าวอีกทางหนึ่งก็คือ สวัสดิการหรือสิทธิพิเศษในพื้นที่ชำระล้างร่างกายเป็นเสมือนรางวัลที่เรือนจำได้ตอบแทนให้แก่ผู้ต้องขังหญิง ผู้ที่ดูเหมือนนำเอาแรงกายเข้าแลก ดังเห็นได้จากการได้สิทธิพิเศษ จนทำให้ผู้ต้องขังหญิงอาบน้ำชำระร่างกายสะอาดสวยงามตามความต้องการ และทำให้เป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดีที่สามารถปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเชื่อฟัง เพื่อให้สามารถใช้ชีวิตในเรือนจำได้อย่างมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าผู้ต้องขังหญิงทั่วไป

ฉะนั้น แม้ว่าช่วงแรกของชีวิตในเรือนจำ ผู้ต้องขังหญิงผู้มีความสะอาดอนามัยดีและเป็นผู้พร้อมได้รับการลงโทษ เพื่อออกไปทำหน้าที่แม่ ลูก และเมีย ผ่านกระบวนการทำความสะอาดร่างกายเรือนจำ ซึ่งเป็นผู้ที่พร้อมด้วยข้อมูล การเตรียมความพร้อม และการเรียนรู้หรือหรือฝึกปฏิบัติ เพื่อให้ตนเองเป็นร่างกายที่สะอาดสะอาดกายใต้วินัยของเรือนจำ และเมื่อเวลาชีวิตในเรือนจำผ่านไปนานวันขึ้น ผู้ต้องขังหญิงยังสามารถทำความสะอาดร่างกายและอยู่ในระบบนี้ได้ดียิ่งขึ้นเป็นเงาตามตัว และเพื่อให้เป็นผู้เข้าถึงทรัพยากรได้นั้นจะทำได้จากการเรียนรู้จากการสังเกต และการแสวงหาความรู้ โดยการพยายามเข้าสู่กองงานที่มีบทบาทสำคัญของเรือนจำ เพื่อให้ได้มาซึ่งอภิสิทธิ์ในพื้นที่และกระบวนการทำความสะอาด อันจะนำไปสู่ประสิทธิภาพและความสะดวกสบายในการทำทำความสะอาดร่างกายมากกว่าที่เป็นอยู่ ดังเช่นเรื่องเล่าของสาว ซึ่งเธอได้บอกเล่าให้เห็นภาพของความพยายามในการดิ้นรนเข้าสู่กองงานสำคัญของเรือนจำ เพราะความปรารถนาจะให้ตนเองสามารถทำความสะอาดร่างกายได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าที่เป็นอยู่และมากกว่าผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ สาวเล่าให้ฟังว่า

...ก่อนนี้หนูอาบน้ำยังไม่รู้จะ สะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง แล้วแต่ครั้ง แล้วแต่วัน อย่างว่ามันมีเวลาจำกัด แต่พออยู่จนชิน มันก็จะรู้ว่าเราต้องทำยังไงถึงจะได้อาบน้ำสบาย ก็สังเกตคนอื่น ถามเขา ก็เลยเข้ามาทำงานที่ กศ. กองการศึกษา เราอยากมาทำนี่ แล้วนายก็เลือกเรา อีกอย่างเราชั้นเยี่ยมด้วย กศ. นี่มีอ่างโดยเฉพาะ เราก็อาบได้ มันรู้สึกสะอาดขึ้น มันดีขึ้นเลยนะ คือ ตอนเช้าก็อาบ ตอนเย็นก็อาบ เพราะปกติเราอาจจะไม่ได้อาบนะ ถ้าสมมุติว่าไม่มีน้ำ เขาก็ไม่เปิด เราอาบไม่ได้ ถ้าคนธรรมดาไม่ได้อาบ ถ้าคอมมานโดก็อาบตลอด กับคนที่แบบเป็นลูกน้องนาย เป็นผู้ช่วยนายอย่างนี้ก็ได้อาบ อย่างโรงครัวเขาก็มีอ่างน้ำของเขา เขาก็ได้อาบ แม่และเด็กก็อาบอย่างนี้ คือตามกองงานเฉพาะ ถ้าคนปกติคนที่อยู่บนโรงงานนะ ถ้าไม่เปิดน้ำให้ ก็ไม่ได้อาบ ใครจะได้พิเศษแบบนี้ นายเขาเลือกเองนะ เจ้าหน้าที่เขาเลือกเอง ถ้าคนที่เจ้าหน้าที่ไม่เลือกก็ต้องฝึกอาชีพ ต้องขึ้นโรงงาน มันจะไม่ได้อะไรเลย ไม่มีอะไรให้เลย แล้วแต่นายเขา เราก็กเลยได้สิทธิ์นี้มา ได้อาบน้ำสบาย...

เรื่องเล่าประสบการณ์ของสาว สะท้อนให้เห็นการดิ้นรนแสวงหาวิถีของตนเอง เพื่อให้เธอสามารถจะทำความสะอาดร่างกายได้อย่างสะอาดหมดจดภายใต้วินัยของเรือนจำ โดยที่สามารถรักษาสุขอนามัยตามปกติของความเป็นหญิง และในขณะเดียวกันก็สามารถปฏิบัติตามกฎเหล็กของเรือนจำได้อย่างเคร่งครัด ความแตกต่างของการปฏิบัติตนในพื้นที่ขังระล่ำร่างกาย ระหว่างเมื่อครั้งที่สาวเพิ่งเข้ามาเป็นน้องใหม่ในเรือนจำกับเมื่อเธอได้เข้ามาทำงานในกองงานการศึกษาปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด เมื่อสาวได้ครุ่นคิดถึงการทำความสะอาดร่างกาย ซึ่งเธอปรารถนาจะให้ร่างกายของตนเองมีความสะอาดสะอ้านมากยิ่งขึ้นไปอีกกว่าที่เป็นอยู่ โดยเฉพาะสำหรับผู้หญิงที่มีผิวพรรณขาวสะอาดและเส้นผมดกดำยาวสลวยเช่นเธอ ตลอดเวลาที่อยู่ในเรือนจำ สาวเรียนรู้ว่าการเข้าถึงพื้นที่และทรัพยากรของผู้ต้องขังหญิงแต่ละคนไม่เหมือนกัน ผู้ต้องขังหญิงบางคนบางกลุ่มสามารถจะอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายได้อย่างสะดวกสบายและราบรื่น ในขณะที่ผู้ต้องขังหญิงอีกกลุ่มหนึ่งกลับประสบปัญหาและความยากลำบากอย่างมาก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกองงานที่ผู้ต้องขังหญิงสังกัด และหน้าที่ความรับผิดชอบที่ต้องแบกรับ สาวจึงใช้ความพยายามและความทุ่มเทเป็นเวลานานหลายปี เพื่อสร้างตนเองให้เป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดีของเรือนจำอย่างสม่ำเสมอ โดยไม่เคยสร้างปัญหาให้กับเรือนจำ ไม่ว่าจะเป็น การทำร้ายร่างกาย โต้เถียง ทะเลาะวิวาท หรือแม้แต่กระทำความผิดกฎเกณฑ์ใดๆ ของเรือนจำ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ตนเองเป็นที่ “เข้าตา” ของเจ้าหน้าที่เรือนจำ อันจะนำมาสู่โอกาสในการได้รับเลือกให้ทำงานในกองงานสำคัญๆ ซึ่งมีสวัสดิการหรือสิทธิพิเศษในการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย จนในที่สุดสาวก็ได้รับการเลื่อนขั้นเป็นผู้ต้องขังหญิงชั้นเยี่ยม และได้รับการคัดเลือกจากเจ้าหน้าที่เรือนจำให้มาทำงานในกองงานการศึกษา โดยเธอมีหน้าที่สอนอ่านและเขียนภาษาไทยให้กับผู้ต้องขังหญิงที่ไม่รู้หนังสือและผู้ต้องขังหญิงต่างด้าว มากไปกว่านั้นสาวยังได้รับความไว้วางใจให้ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยประจำตัวเจ้าหน้าที่ของเรือนจำคนหนึ่ง ซึ่งรับผิดชอบในการดูแลวิถีชีวิตประจำวันของเจ้าหน้าที่คนนั้น ทั้งเรื่องที่พักนอน อาหารการกิน และอื่นๆ ทั่วไปแล้วแต่เจ้าหน้าที่จะเรียกใช้ ซึ่งสำหรับสาวแล้ว การได้ทำงานในกองงานการศึกษาและเป็นผู้ช่วยเจ้าหน้าที่นั้นเป็นช่องทางหรือวิธีการที่ทำให้สาวเข้าถึงการทำความสะอาดร่างกายที่พิเศษมากไปกว่าผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ สาวสามารถจะอาบน้ำได้ทุกวันวันละสองรอบโดยไม่มีข้อแม้ แม้ว่าน้ำในเรือนจำจะมีอยู่อย่างจำกัดหรือไม่ก็ตาม เพราะน้ำที่สาวใช้อาบจะเป็นน้ำในอ่างอาบน้ำขนาดใหญ่สำหรับผู้ต้องขังหญิงที่ทำงานในกองงานการศึกษาและผู้ช่วยเจ้าหน้าที่โดยเฉพาะ ซึ่งมีปริมาณมากเพียงพอต่อการใช้งานเมื่อเทียบกับจำนวนผู้ต้องขังหญิง อีกทั้งยังค่อนข้างสะอาดมากกว่า ในขณะที่ผู้ต้องขังหญิงทั่วไปคนอื่นๆ ซึ่งเรือนจำมักจะจัดให้ฝึกอาชีพโดยการทำงานบนโรงงานนั้น จะไม่ได้รับสิทธิพิเศษในการอาบน้ำเยี่ยงสาว เพราะต้องอาบน้ำในปริมาณที่จำกัดรวมกันเป็นจำนวนมาก และหากในยามที่มีน้ำไม่เพียงพอ ผู้ต้องขังหญิงเหล่านี้จะหมดสิทธิ์ในการอาบน้ำทันที

ฉะนั้น จะเห็นได้ว่า จากตัวอย่างเรื่องเล่าของสาว แม้ว่าผู้ต้องขังหญิงจะใช้กองงานหรือหน้าที่ความรับผิดชอบเป็นช่องทางในการเข้าถึงการทำความสะอาดร่างกายแบบรู้เท่าทัน ผ่านการครุ่นคิดและเข้าใจว่ากองงานใดจะช่วยให้ตนเองสามารถทำความสะอาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากแต่การรู้เท่าทันนั้นก็เป็นความรู้เท่าทันภายใต้การสยบยอมต่อการจัดระเบียบความเป็นหญิงใหม่

ซึ่งยังคงเป็นกระบวนการที่ผู้ต้องขังหญิงไม่อาจหนีพ้นการตอกตรึงตนเองอยู่กับความปรารถนาที่จะจัดการกับร่างกายให้สะอาดสะอ้านแบบหญิงที่ดี ท่ามกลางวินัยหรือกฎกติกาของเรือนจำนั่นเอง

การสร้างร่างกายผ่านงานและการฝึกอาชีพแบบหญิง

งานและการฝึกอาชีพถือเป็นนโยบายที่สำคัญของเรือนจำ สถาบันทางสังคมของรัฐสมัยใหม่ ซึ่งไม่เพียงแต่ได้ปรับเปลี่ยนฐานคิดจากการเป็นสถาบันแห่งการใช้อำนาจเพื่อลงโทษทัณฑ์เท่านั้น แต่ยังเป็นสถาบันแห่งการใช้อำนาจในการป้องปราม แก้ไข และเปลี่ยนแปลงความผิดพลาดในตัวผู้กระทำความผิดให้หมดไป พร้อมกับสร้างมนุษย์คนใหม่ขึ้นมาในฐานะคนที่มีพฤติกรรมถูกต้องหรือที่เรียกว่า พลเมืองดีของรัฐ งานและการฝึกอาชีพในเรือนจำจึงกลายเป็นแนวทางสำคัญของรัฐที่ได้นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างพลเมืองดีตามที่รัฐปรารถนาอย่างชาญฉลาด งานและการฝึกอาชีพจึงเป็นพื้นที่แห่งการใช้อำนาจแห่งวินัยต่อผู้ต้องขังทุกคนในลักษณะของการควบคุมความคิด ความรู้สึก และการกระทำ โดยมุ่งเป้าไปที่การครอบงำจิตใจเป็นหลัก ภายใต้ข้ออ้างในการสร้างมนุษย์คนใหม่จากการทำงานและการพัฒนาทักษะความสามารถ เมื่อออกจากเรือนจำนอกจากเป็นพลเมืองดีแล้ว ยังมีความสามารถ มีอาชีพเลี้ยงตน และหารายได้ต่อไป ฉะนั้น เรือนจำจึงจัดให้ผู้ต้องขังหญิงทุกคนต้องทำกิจกรรมในการทำงานและการฝึกอาชีพ ภายใต้อำนาจควบคุมผ่านการจัดพื้นที่และเวลา ซึ่งแต่ละวันผู้ต้องขังหญิงจะต้องใช้เวลายาวนานถึง 6 ชั่วโมงในการทำงานหรือทำหน้าที่ประจำในความรับผิดชอบภายในพื้นที่งานของตนเอง ยกเว้นเสียแต่วันเสาร์อาทิตย์ ซึ่งจะเป็นเวลาว่างที่เรือนจำอนุญาตให้ผู้ต้องขังหญิงหยุดงาน เพื่อพักผ่อนหรือทำกิจกรรมยามว่างตามปรารถนาเหมือนผู้หญิงทั่วไปนอกเรือนจำ ต่างกันแต่เพียงว่าผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำไม่ได้รับโอกาสให้มีอิสระในการเลือกงานได้มากนักเมื่อเทียบกับผู้หญิงภายนอก หรือหากแม้จะมีโอกาสเลือก แต่ก็เป็นการเลือกงานเฉพาะในกรอบงานที่เรือนจำได้กำหนดมาให้แล้วเท่านั้น เมื่อผู้ต้องขังหญิงก้าวเข้ามาใช้ชีวิตในเรือนจำได้ราว 1 สัปดาห์ ระบบของเรือนจำจะจำแนกผู้ต้องขังหญิงเข้าสู่กองงานที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้อาจขึ้นอยู่กับประสบการณ์การทำงาน ความพึงพอใจของผู้ต้องขังหญิง และการตัดสินใจด้วยเหตุผลหนึ่งเหตุผลใดของเจ้าหน้าที่เรือนจำ

ที่สำคัญคือ งานและการฝึกอาชีพในเรือนจำถือได้ว่าเป็นพื้นที่ของการจัดประเภทและจัดจำแนกงาน ภายใต้ฐานคิดสำคัญสองประการด้วยกัน นั่นคือ ฐานคิดในการแบ่งงานตามเพศภาวะและฐานคิดของโลกสภาวะความเป็นสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นมิติทางเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมและอุตสาหกรรมนิยม กล่าวคือ งานและการฝึกอาชีพในเรือนจำนั้นได้กลายเป็นพื้นที่ที่ตอกย้ำและดำรงไว้ซึ่งระบบการแบ่งงาน ภายใต้ฐานความเชื่อตามเพศภาวะ อันเนื่องมาจากความแตกต่างอย่างสุดขั้วระหว่างสรีระทางกายภาพตามธรรมชาติของหญิงและชาย (Gender Oriented) พื้นที่งานและการฝึกอาชีพในเรือนจำจึงถูกออกแบบและจัดประเภทตามเพศ โดยแบ่งออกเป็นงานสำหรับผู้ต้องขังหญิงและงานสำหรับผู้ต้องขังชายที่แยกขาดออกจากกันอย่างชัดเจน ซึ่งไม่เพียงแต่ในทางพื้นที่การทำงานเท่านั้น หากแต่ยังหมายรวมไปถึงประเภทงาน ลักษณะงาน วิธีการทำงาน ค่าตอบแทน

ตลอดจนคุณค่าและความหมายของงานด้วย งานสำหรับผู้ต้องขังหญิงจึงเป็นงานในปริมาณของงานแบบหญิงที่ถูกกำหนดขึ้นภายใต้การรับรู้ว่า ไม่จำเป็นต้องอาศัยฝีมือ ทักษะความสามารถ หรือแม้แต่สติปัญญา เช่น งานบริการ อำนาจความสะดวก ดูแลผู้ป่วย เสริมสวย ทำอาหารหรือขนม

ด้วยเหตุนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า งานสำหรับผู้ต้องขังหญิงได้ถูกจัดแบ่งออกเป็นงานประเภทต่างๆ อันสอดคล้องกับความเป็นหญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง “ความสวยงาม” ซึ่งเรือนจำจะจัดให้ผู้ต้องขังหญิงได้ทำงานในส่วนของงานเสริมสวย ด้วยหน้าที่ความรับผิดชอบในการให้บริการด้านความสวยงามแก่เจ้าหน้าที่และผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเอง ไม่ว่าจะเป็น ตัดแต่งทรงผม ทำสีผม แต่งหน้า ทำเล็บ รวมไปถึงงานที่เกี่ยวข้องกับความสวยงามและความสะอาดของเรือนจำ เช่น จำหน่ายเครื่องสำอางหรือเครื่องประทีนผิว รับจ้างซักผ้ารีดผ้า รับจ้างปักเย็บหรือซ่อมแซมผ้า นอกจากนั้นผู้ต้องขังหญิงยังถูกกำหนดทางเลือกในการเข้าสู่พื้นที่งานและการฝึกอาชีพ ด้วยการจัดให้ทำงานในปริมาณของ “ความกตัญญูรู้คุณ” ซึ่งเป็นภาระหน้าที่หลักของผู้หญิงตามความเชื่อและการรับรู้ของสังคม งานของผู้ต้องขังหญิงจึงเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสมาชิกในเรือนจำ ทั้งผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเองและเจ้าหน้าที่ เช่น งานแม่และเด็ก อันเป็นงานในการดูแลผู้ต้องขังหญิงที่เป็นแม่ทั้งก่อนคลอดและหลังคลอด รวมไปถึงเด็กแรกเกิดถึง 1 ปี โดยเรือนจำอนุญาตให้อยู่ในเรือนจำกับแม่ได้ หรืองานพยาบาล ซึ่งเป็นกองงานที่ทำหน้าที่ในการดูแล ปฐมพยาบาล ให้อาหาร และทำการรักษาเบื้องต้นให้แก่ผู้ต้องขังที่เจ็บป่วยด้วยโรคทั่วไปที่ไม่ร้ายแรงนัก คนที่ทำงานในกองงานพยาบาลจึงต้องเป็นผู้ที่มีใจรักและมีประสบการณ์ในการดูแลผู้ป่วยอยู่บ้าง มากไปกว่านั้น งานสำหรับผู้ต้องขังหญิงยังเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับ “การบริการ” ภายใต้ความเชื่อว่าผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอ จึงต้องเป็นผู้ตาม ผู้ปรนนิบัติ หรือให้บริการแก่สมาชิกทุกคน เช่น งานการศึกษา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการจัดบริการด้านการเรียนการสอนให้แก่ผู้ต้องขังหญิง จัดอบรมให้ความรู้ในโครงการต่างๆ ดูแลห้องสมุด รวมไปถึงการติดต่อประสานงานในกรณีที่ผู้ต้องขังหญิงประสงค์จะศึกษาต่อ หรือแม้แต่การเป็นผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ ซึ่งจะเป็นงานสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่ได้รับความไว้วางใจอย่างมากในฐานะผู้ต้องขังชั้นเยี่ยม ในการทำหน้าที่ดูแลช่วยงานของเจ้าหน้าที่ตามแต่จะได้รับการมอบหมาย โดยงานส่วนนี้จะมี 2 ลักษณะคือ การช่วยงานในแผนกหรือส่วนงานในภาพรวมของเรือนจำ เช่น การตรวจค้นร่างกายผู้ต้องขังหญิงที่เข้ามาใหม่ในแดนแรก รับการควบคุมอย่างอาบ้ำน้ำ การควบคุมการลงโทษผู้ต้องขังหญิงในกรณีที่ไม่มีร้ายแรง การดูแลต้อนรับแขกจากภายนอกเมื่อเข้ามาดูงานในเรือนจำ การช่วยทำบัญชี การช่วยงานเอกสารต่างๆ งานพัสดุ ส่วนอีกลักษณะหนึ่งจะเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลชีวิตประจำวันของเจ้าหน้าที่เฉพาะบุคคล เช่น การจัดเตรียมอาหารและน้ำดื่มในแต่ละมื้อ การจัดที่นอน เป็นต้น โดยการเป็นผู้ช่วยเจ้าหน้าที่นี้จะไม่ได้รับค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงินในลักษณะเงินปันผลเหมือนงานอื่นๆ หากแต่ค่าตอบแทนที่ได้รับอาจจะปรากฏออกมาในรูปของการได้รับสิทธิพิเศษในการใช้ชีวิตเป็นการตอบแทน รวมไปถึงหน้าที่ “การประกอบอาหารและปรุงอาหาร” ที่ปรากฏให้เห็นในพื้นที่กองเลี้ยง ซึ่งผู้ต้องขังหญิงถูกทำให้เชื่อว่า เป็นผู้ที่มีความประณีตและทักษะความสามารถในการทำอาหารมากกว่าผู้ชาย อันสอดคล้องไปกับคำอธิบายความเป็นหญิงตามที่สังคมรับรู้ ผู้ต้องขังหญิงจึงถูกจัดวางให้อยู่ภายในปริมาณของ

งานครัว เพื่อทำหน้าที่เลี้ยงปากเลี้ยงท้องผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่เรือนจำ หรือแม่แต่งงาน “การค้าขาย” ซึ่งเป็นงานอีกประเภทหนึ่งที่เรือนจำคาดหวังว่าผู้ต้องขังหญิงในฐานะที่เป็นผู้หญิงจะมีทักษะและความสามารถในการค้าขาย ในเรือนจำจึงปรากฏให้เห็นการผูกโยงผู้ต้องขังหญิงเข้ากับงานสหกรณ์ร้านค้า และงานจำหน่ายสินค้าอุปโภคและบริโภคทั้งในและนอกระบบ ทั้งนี้เพราะเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดจำหน่ายสิ่งของอุปโภคและบริโภคให้แก่ผู้ต้องขังหญิงและเจ้าหน้าที่ของเรือนจำ รวมไปถึงการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย การจดบันทึกประวัติการซื้อขายของผู้ต้องขังหญิงแต่ละบุคคล การจดบันทึกรายการสินค้า การตรวจสอบยอดสินค้า การคำนวณต้นทุนกำไร ซึ่งภาระหน้าที่ต่างๆ เหล่านี้ได้ถูกรับรู้ว่าผู้หญิงเป็นเพศที่มีความถนัดและมีความละเอียดลออมากกว่า

ในประเด็นนี้ จึงทำให้เห็นว่า การฝึกอาชีพที่เรือนจำจัดให้แก่ผู้ต้องขังหญิงนั้นเป็นงานที่จำกัดลักษณะงานของผู้ต้องขังหญิงให้ตรึงอยู่เพียงในปริณิณของการงานในพื้นที่ส่วนตัวหรืองานบ้านและครอบครัว รวมไปถึงการสวดยความงามแบบหญิงตามวิธีคิดแบบชายเป็นใหญ่ ซึ่งเชื่อกันว่าการฝึกอาชีพเหล่านี้ได้ช่วยให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถจะสร้างทักษะและความสามารถ อันจะนำไปสู่การออกไปประกอบอาชีพที่สุจริตในสังคมได้จริง และเรือนจำหรือรัฐเองปรารถนาจะให้เกิดการพัฒนาศักยภาพหรือสร้างทักษะทางอาชีพให้แก่ผู้ต้องขังหญิงด้วยความจริงจัง ฉะนั้นแล้ว ในพื้นที่งานและการฝึกอาชีพของเรือนจำ ผู้ที่จะสามารถทำงานได้ดีหรือทำงานได้เก่งนั้น จึงต้องอาศัยการแสวงหาความรู้จากการเรียนรู้และฝึกฝนด้วยตนเองอย่างหนักหน่วง มิเช่นนั้นแล้วการฝึกอาชีพก็อาจจะไม่ได้ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของผู้ต้องขังหญิงที่ต้องการจะแก้ไขความผิดพลาด ด้วยการตั้งใจพัฒนาตนเองให้มีทักษะความสามารถมากพอที่จะนำความรู้จากการฝึกอาชีพออกไปประกอบอาชีพที่สุจริตได้ ในทางตรงกันข้าม สำหรับงานของผู้ต้องขังชายในเรือนจำนั้น กลับถูกกำหนดให้เป็นงานที่ต้องการทักษะความสามารถและความรู้ในระดับที่สูงกว่าหรือเชี่ยวชาญมากกว่า ทำให้งานของผู้ต้องขังชายมักจะได้รับการยอมรับ ได้รับยกย่อง ถูกให้คุณค่าเหนือกว่า และสามารถสร้างรายได้เป็นอย่างดีเป็นกอบเป็นกำมากกว่าตามความเชื่อที่มีต่อเพศสรีระ เช่น ช่างไม้ ช่างทำเฟอร์นิเจอร์ ช่างก่อสร้าง ช่างไฟฟ้า ช่างปูกระเบื้อง ฉะนั้นแล้วพื้นที่งานและการฝึกอาชีพของเรือนจำภายใต้การแบ่งงานตามเพศภาวะ ทำยที่สุดก็ได้สร้างและผลิตซ้ำความแตกต่างระหว่างเพศในลักษณะที่ไม่เท่าเทียมอย่างเป็นลำดับขั้นให้ฝังรากลึกในสังคมหรือแม้แต่ในเรือนจำ โดยการเบียดขับผู้ต้องขังหญิงให้อยู่ในอาชีพที่อ้างธรรมชาติหญิงตามเพศสรีระ กล่าวคือ มีความละเอียดอ่อน อ่อนน้อม รอบคอบ ประณีต บรรจง มีฝีมือดี เช่น ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า ช่างตัดผม ช่างเสริมสวย หรือช่างประดิษฐ์ดอกไม้ หรือแม้แต่หมอนวดแผนไทย ซึ่งล้วนแต่เป็นอาชีพที่สร้างรายได้ต่ำ และหากเพิ่มรายได้ก็จะทำแบบมุ่งเน้นการผลิตสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะเหมือนกันในปริมาณมากๆ เพื่อตอบสนองกลไกหรือความต้องการของตลาดให้มากที่สุด อันนำไปสู่การมุ่งแสวงหาความมั่งคั่งในทางเศรษฐกิจ งานโรงงานในเรือนจำจึงมุ่งเน้นการสร้างทักษะฝีมือแรงงานจำนวนมากที่สามารถใช้แรงงานร่างกายสร้างผลผลิตในปริมาณที่ต้องการ เพื่อนำออกจำหน่ายในท้องตลาด งานโรงงานจึงเปิดรับผู้ต้องขังหญิงเข้าทำงานอยู่ตลอดเวลา โดยไม่จำเป็นต้องเลือกสรรหรือคัดกรองคนมากเท่ากับงานด้านอื่นๆ ยิ่งไปกว่านั้น งานโรงงานจะมีโครงสร้างและระบบของการแบ่งงานให้งานแต่ละประเภทถูกแยกส่วน

ออกเป็นงานย่อยๆ อย่างยิบย่อยลงไป ภายใต้การควบคุมผ่านการสังเกตการณ์อย่างเป็นลำดับขั้นในรูปของสายการบังคับบัญชา นับตั้งแต่เจ้าหน้าที่ควบคุมหัวหน้างาน หัวหน้างานควบคุมผู้สอนงาน ผู้สอนงานควบคุมผู้ต้องขังหญิง และผู้ต้องขังหญิงควบคุมกันเองอีกทีหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อให้ช่วยต่อการเรียนรู้ของผู้ต้องขังหญิง ป้องกันความเสียหายจากความผิดพลาดของชั้นงาน และทำให้ผู้ต้องขังหญิงแต่ละคนสามารถทำงานได้คราวละมากๆ อย่างไรก็ตาม ในบางครั้งเรือนจำก็ได้จัดให้มีโครงการอบรมอาชีพพิเศษอื่นๆ ตามนโยบายของเรือนจำและความสนใจของผู้ต้องขังหญิงอยู่บ้าง หากแต่ไม่ได้เกิดขึ้นเป็นประจำหรือต่อเนื่องมากนัก อาทิเช่น ทำขนม ทำอาหาร วาดภาพ นวดแผนโบราณ เป็นต้น โดยในโครงการอบรมพิเศษนี้ บางครั้งบางคราวเรือนจำจะเชิญวิทยากรหรือครูผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกเข้ามาช่วยในการฝึกอบรม ทั้งในรูปแบบของอาสาสมัครหรือการว่าจ้างด้วยเงินงบประมาณในความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานต่างๆ ของรัฐและเอกชน แต่มีได้หมายความว่า ผู้ต้องขังหญิงทุกคนจะสามารถเข้าร่วมโครงการพิเศษนี้ได้ ด้วยข้อจำกัดด้านเวลา งบประมาณ และการบริหารจัดการ ทำให้มีเพียงผู้ต้องขังหญิงจำนวนหนึ่งเท่านั้นที่เรือนจำอนุญาตให้เข้าร่วมฝึกอาชีพในโครงการนี้ โดยต้องผ่านขั้นตอนการสมัคร การคัดเลือก และเรียงลำดับผู้สนใจ ฉะนั้นจึงมีเพียงผู้ต้องขังหญิงชั้นเยี่ยมหรือผู้ต้องขังหญิงที่มีความประพฤติดีงาม และเหมาะสมเท่านั้นที่จะได้รับโอกาสนี้

อย่างไรก็ดี งานและการฝึกอาชีพของเรือนจำจะจัดประเภทและจัดจำแนกงาน ไม่ว่าจะอยู่ภายใต้ฐานคิดของการแบ่งงานตามเพศภาวะ หรือทุนนิยมและอุตสาหกรรมนิยมในโลกสมัยใหม่ก็ตาม ประเด็นที่สำคัญคือ สำหรับผู้ต้องขังหญิงแล้ว จะมีความหมายและความสำคัญในการสร้างผู้ต้องขังหญิงให้เป็นผู้ที่เห็นว่า ตนเองต้องมีความสามารถเชิงอาชีพที่ผ่านการฝึกงานหรือฝึกอาชีพจากเรือนจำ ซึ่งมีระบบหรือแนวปฏิบัติอย่างชัดเจน ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามความปรารถนาของชีวิตจริงหลังจากออกจากเรือนจำแล้ว ในฐานะผู้มีอาชีพที่สามารถเป็นแม่ที่ดี โดยนัยของผู้อุปการะเลี้ยงดูลูก และลูกที่ดีที่ต้องตอบแทนพระคุณพ่อแม่ ด้วยการปรนนิบัติเลี้ยงดูในยามพ่อแม่แก่เฒ่า ซึ่งร่างกายเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ต้องอาศัยพื้นที่งานและการฝึกอาชีพของเรือนจำ ในฐานะที่เป็นกิจกรรมหรือแนวทางปฏิบัติที่จะสามารถสร้างรายได้ให้แก่ผู้ต้องขังหญิง เพื่อนำไปใช้ในการแสดงบทบาทดังกล่าว ฉะนั้น ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นแม่หรือลูกที่ดีจึงยินยอมพร้อมใจอย่างที่สุด ที่จะก้าวเข้าสู่การทำงานและการฝึกอาชีพอย่างว่าง่าย เพื่อให้สามารถดำรงความเป็นหญิงตามความคาดหวังของครอบครัวและสังคม รวมทั้งสามารถครอบครองสถานะความเป็นผู้ต้องขังที่ดีของเรือนจำไว้ ทั้งนี้ทั้งนั้นเพื่อให้ตนเองสามารถมีชีวิตอยู่รอด รอคอยการกลับไปเริ่มต้นชีวิตใหม่นอกเรือนจำตามความปรารถนา ในขณะที่เรือนจำและรัฐเองก็มีความชอบธรรมที่จะใช้แนวทางหรือนโยบายนี้ควบคุมและครอบงำผู้ต้องขังหญิงเช่นกัน

ฉะนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ในเรือนจำผู้ต้องขังหญิงถูกสร้างให้เป็นร่างกายที่สยบยอมด้วยงานและการฝึกอาชีพของเรือนจำ โดยอำนาจแห่งวินัยที่สัมพันธ์กับความรู้อาชีวศึกษาที่เกี่ยวข้องกับอาชีพหรืออาชีวศึกษา รวมไปถึงการจัดประเภทและจำแนกงานตามเพศภาวะในโลกสมัยใหม่ที่ยังคงตอกตรึงอยู่ภายใต้วิธีคิดแบบชายเป็นใหญ่ ซึ่งได้ร่วมกันสร้างความจริงให้ผู้ต้องขังหญิงเชื่อ

และเข้าใจตนเองว่า เมื่อพ้นโทษออกจากเรือนจำแล้วจะต้องเป็นคนดีในฐานะผู้มีทักษะความสามารถในการทำงานหรือฝึกอาชีพในเรือนจำจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้ต้องขังหญิงจะต้องปฏิบัติ หากปรารถนาจะออกไปใช้ชีวิตใหม่ เพื่อเป็นแม่ ลูก เมีย หรือหญิงที่ดีในวันข้างหน้า งานและการฝึกอาชีพจึงเป็นกระบวนการที่ผู้ต้องขังหญิงต้องทำงานให้ได้หรือทำงานเป็น เพื่อสามารถประกอบอาชีพหลังออกจากเรือนจำ ซึ่งต้องทำผ่านกิจกรรมสำคัญ 3 กิจกรรม นั่นคือ การเลือกฝึกอาชีพ การฝึกฝนตนเองในการทำงาน และการสร้างความชำนาญในงานและอาชีพ

การเลือกฝึกอาชีพ

แม้ว่าเมื่อครั้งที่ผู้หญิงถูกนำไปตัวสู่เรือนจำผ่านประตูเหล็กอันแน่นหนาหลายต่อหลายชั้นในฐานะผู้ต้องขังหญิง ความหวาดกลัวและความวิตกกังวลอาจจะทำให้ผู้ต้องขังหญิงสับสนและทำอะไรไม่ถูก และแม้ว่าความทรมานในช่วงเวลาแรกจะเป็นความทุกข์ที่เกิดจากความเคັงคว้งว่างเปล่า ความไม่รู้ และความเหงา จากการหวนคำนึงถึงคนที่รัก ครอบครัว พ่อแม่ ลูก หรือแม้แต่สามี แต่สำหรับผู้ต้องขังหญิงหลายต่อหลายคน สัปดาห์แรกของชีวิตในเรือนจำกลับเป็นช่วงเวลาของการปรับตัวและแสวงหาหนทางให้กับตนเอง ผู้ต้องขังหญิงได้เรียนรู้ที่จะมีชีวิตรอดในเรือนจำ โดยการพยายามแสวงหาสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับตัวเอง เพื่อให้ความยากลำบากในชีวิตบรรเทาเบาบางลง ฉะนั้นนับตั้งแต่สัปดาห์แรกในเรือนจำเป็นต้นไป จึงเป็นเวลาสำหรับผู้ต้องขังหญิงต้องเตรียมความพร้อมให้กับตนเอง เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตแบบผู้ต้องขังหญิงที่แท้จริงซึ่งกำลังจะเริ่มต้นขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลือกงานและการฝึกอาชีพในเรือนจำ อันเป็นพื้นที่สำคัญในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งผู้ต้องขังหญิงที่ปรารถนาจะพ้นโทษออกไปเป็นแม่ที่ดี ลูกที่ดี เมียที่ดี หรือผู้หญิงที่ดีนั้นจะต้องให้ความสำคัญและตระหนักถึง

การเตรียมความพร้อมโดยการเลือกงานหรือฝึกอาชีพเป็นกระบวนการแรกของการเข้าสู่พื้นที่งานและการฝึกอาชีพในเรือนจำ ซึ่งเริ่มต้นจากการหาข้อมูลล่วงหน้า อันเป็นช่องทางสำคัญในปฏิบัติการของงานและการฝึกอาชีพ เพื่อให้สามารถเข้าสู่งานและสามารถปฏิบัติงานได้อย่างสอดคล้องไปกับความจริงในระบบเรือนจำ ดังที่ปรากฏให้เห็นจากที่เมื่อผู้ต้องขังหญิงทำงานหรือฝึกอาชีพแล้ว จะสามารถเปลี่ยนแปลงตนเองจากอาชญากรผู้กระทำความผิดกลายเป็นพลเมืองดี โดยการทำงานที่ได้รับการฝึกฝนจากเรือนจำมาใช้ในการประกอบอาชีพที่สุจริตและมีรายได้มั่นคงเมื่อพ้นโทษ ฉะนั้น เมื่อผู้ต้องขังหญิงรู้ตนเองว่า กำลังจะถูกจำขังในเรือนจำหรือกำลังจะเข้าสู่ระบบการทำงานตามกฎหมายของเรือนจำ ผู้ต้องขังหญิงจึงทำให้ตนเองกลายเป็นผู้มีความรู้หรือทักษะในการทำงานและมีข้อมูลการทำงานในระบบเรือนจำ ในทางตรงข้าม หากผู้ต้องขังหญิงไม่ได้เตรียมความพร้อมล่วงหน้าเกี่ยวกับการเลือกงานและการฝึกอาชีพ ก็ย่อมจะไม่มีทางเข้าสู่พื้นที่ของงานและการฝึกอาชีพที่ดีได้ ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังหญิงเป็นไปด้วยความทุกข์และยากลำบากอย่างที่สุด ฉะนั้น การเลือกงานและการฝึกอาชีพในเรือนจำ จึงเป็นช่องทางให้ผู้ต้องขังหญิงเตรียม

ความพร้อมด้วยการหาข้อมูลเกี่ยวกับงานและการฝึกอาชีพล่วงหน้า เพื่อเลือกงานและการฝึกอาชีพให้ตนเองสามารถทำงานประกอบอาชีพ จนมีรายได้ในขณะที่ดำเนินชีวิตอยู่ในเรือนจำ สามารถเก็บออมเงินไว้ใช้ในการดูแลครอบครัว เป็นแม่ที่ดี ลูกที่ดี หรือเมียที่ดีเมื่อพ้นโทษนั่นเอง

ในการเลือกงานและการฝึกอาชีพนั้น ผู้ต้องขังหญิงต่างรู้ความจริงข้อนี้ดีว่า การเตรียมตัวหรือเตรียมความพร้อมก่อนที่เวลาของการทำงานจะมาถึงเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิตในเรือนจำและอนาคตข้างหน้าเมื่อพ้นโทษ ฉะนั้นในการเลือกนี้ ผู้ต้องขังหญิงจึงเลือกงานที่ตนมีความถนัดหรือมีใจรัก เพราะงานที่รักหรือพึงพอใจจะทำให้ผู้ต้องขังหญิงมีความสุขมากพอที่จะต่อสู้กับการถูกคุมขังในเรือนจำเพื่อรอการพ้นโทษ ผู้ต้องขังหญิงเริ่มต้นการเตรียมตัวด้วยการคิดว่า ตนเองมีความถนัดหรือความชอบในงานลักษณะใดบ้าง เธอใช้เวลาไม่น้อยในแต่ละวันในการศึกษาหาข้อมูล เพื่อให้ทราบรายละเอียดของงานที่ตนเองถนัดหรือชอบ จากการไต่ถามเพื่อนผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเอง โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่อยู่มานานหรือมีอาวุโสสูงๆ เกี่ยวกับงานแต่ละประเภทว่าเป็นงานเกี่ยวกับอะไร ต้องทำอะไรบ้าง ยาก/ง่ายอย่างไร ได้ค่าตอบแทนหรือไม่ มากน้อยเพียงใด ได้สิทธิพิเศษหรือสวัสดิการหรือไม่ อย่างไร ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะทำให้เธอสามารถวางแผนชีวิตของตัวเองในการทำงานได้ดีมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ผู้ต้องขังหญิงที่เตรียมตัวได้ดีก็สามารถจะเลือกทำงานที่เธอปรารถนาได้ตั้งแต่งานแรก โดยที่ไม่เคยเปลี่ยนงานเลย ในขณะที่ผู้ต้องขังหญิงที่ไม่มีการเตรียมตัวก็อาจจะต้องเผชิญกับความยากลำบากในการทำงาน ไม่สามารถเข้าถึงงานที่ดีได้ และไม่สามารถใช้พื้นที่ของงานเพื่อสร้างทักษะความสามารถให้แก่ตนเอง เพื่อตอบสนองความปรารถนาที่จะออกไปดำเนินชีวิตภายนอกเรือนจำ นอกจากนี้ สิ่งสำคัญในการเลือกงานและการฝึกอาชีพยังรวมไปถึงการพิจารณาจากประสบการณ์ของตนเองว่าเคยทำงานแบบนี้มาก่อนหรือไม่ มีความรู้ความสามารถมากน้อยแค่ไหน รวมไปถึงผลตอบแทนของงานเป็นอย่างไร สามารถเสกสรรสิ่งที่ตนเองต้องการได้หรือไม่ โดยผู้ต้องขังหญิงจะกลัวและหลีกเลี่ยงการทำงานที่ตนเองไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน อย่างไรก็ตาม การเลือกดังกล่าวของผู้ต้องขังหญิงจะมีข้อมูลเกี่ยวกับรายได้จากอาชีพที่ฝึกด้วย การตัดสินใจเลือกงานของผู้ต้องขังหญิงจึงมีความแตกต่างหลากหลายกันไป ภายใต้ความต้องการที่แตกต่างกัน บางคนมุ่งทำงานเพื่อแสวงหารายได้จำนวนมากๆ เพื่อเป็นเงินออมไว้ใช้ในอนาคตข้างหน้า ยิ่งบางคนก็เลือกที่จะทำงานที่ตนเองเคยทำหรือมีความรู้ความสามารถอยู่แล้ว ซึ่งเคยมีรายได้สูงมาก่อน ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ผู้ต้องขังหญิงไม่อาจหนีไม่พ้นจากงานแบบผู้หญิงตามที่เรือนจำได้จัดมาให้ เพราะล้วนแล้วแต่เป็นงานที่เหมาะสมและสร้างรายได้ทั้งสิ้น

เมื่อผู้ต้องขังหญิงตัดสินใจเลือกงานได้แล้ว ผู้ต้องขังหญิงก็จะเข้าสู่กระบวนการคัดเลือกซึ่งงานแต่ละประเภทจะมีกระบวนการที่แตกต่างกันไป โดยในบางกองงาน ผู้ต้องขังหญิงสามารถเลือกตามความต้องการได้ เพราะเป็นงานที่ต้องการแรงงานจำนวนมาก เพื่อให้เรือนจำสามารถผลิตชิ้นงานตอบสนองความต้องการของตลาดได้มากพอ ในขณะที่บางกองงานแล้วก็อาจจะมีกระบวนการคัดเลือกคนเข้าทำงานอย่างเข้มข้น เพื่อให้เรือนจำได้คนที่มีทักษะหรือความสามารถที่แท้จริง โดยการคัดเลือกของเจ้าหน้าที่เรือนจำ ซึ่งถือว่าเป็นผู้มีอำนาจสิทธิ์ขาดโดยตรงในการจัดจำแนกผู้ต้องขัง ฉะนั้น ในพื้นที่ของงานและการฝึกอาชีพจึงเป็นพื้นที่ที่ค่อนข้างจำกัด ซึ่งผู้ต้องขัง

หญิงไม่อาจจะเลือกงานตามที่ตนเองปรารถนาได้อย่างอิสระมากนัก งานที่ผู้ต้องขังหญิงต้องทำในบางครั้งจึงอาจจะไม่ได้เป็นไปตามความต้องการ หากแต่ขึ้นอยู่กับพิจารณาของเจ้าหน้าที่ว่า ผู้ต้องขังหญิงคนใดมีความเหมาะสมกับงานประเภทใด หรือในบางครั้งเจ้าหน้าที่ก็อาจจะจัดให้ ผู้ต้องขังหญิงเข้าทำงานในแผนกที่ยังขาดแคลนคนเป็นจำนวนมากได้ มากไปกว่านั้น เมื่อผู้ต้องขังหญิงผ่านกระบวนการสมัครเข้าทำงานจากความต้องการของตนเอง และผ่านกระบวนการคัดเลือกจากเจ้าหน้าที่เรือนจำแล้ว ผู้ต้องขังหญิงจะมีกระบวนการในการเตรียมพร้อมก่อนที่จะเริ่มทำงานจริง โดยการเตรียมร่างกายและจิตใจ ด้วยการวางแผนในใจว่าจะต้องทำงานให้เต็มที่และสำเร็จลุล่วง เพราะการได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่ทำงานดีจนมีความเชี่ยวชาญ สามารถสอนคนอื่นได้ มียอดงานสูง หรือ ปริมาณชิ้นงานจำนวนมากนั้น มีนัยยะถึงการเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดี อันเป็นไปตามเจตจำนงของเรือนจำ ในขณะที่เดียวกันก็สะท้อนถึงการเป็นผู้ที่มีทักษะ ความสามารถ และการทำงานแบบหญิงตามความคาดหวังของสังคม

...ก็ถามเขาเอาว่าเลือกงานอะไรดี แนะนำอะไรบ้าง ก็มีคนแนะนำ พวกกันเองคะ บอกเราว่าไปอยู่ชั้นนั้นนะ และพอถึงวันที่เขาจำแนก เขาก็จะเอารั้วไปถามว่า เราทำอะไรเป็นไหม ทำอะไรเป็นบ้าง มันจะมีชั้นนั้นทำดอกไม้งานศพ ชั้นสามก็จะเป็นผ้าปักผ้าดัน ชั้นสี่ผ้าปักดัน โคเซต ก็แต่ละชั้นก็แต่ละแบบ แต่อยู่ติดเดียวกัน เป็นงานของข้างนอกเขาจ้าง ตอนนั้นพี่เลือกปักผ้า คือจริง ๆ อยู่บ้านเย็บผ้าเป็นนะ แต่จักรเราไม่เคย ในนี้เป็นจักรไฟฟ้ามอเตอร์นะ เราก็ไม่กล้า ก็เลยเอาเป็นสอยดีกว่า แต่เราก็เลือกเองนะ ดีไม่ดีก็ต้องทนก็ต้องเลือก เราดีกว่าบางคนนะ มาทำนี่ไม่เป็นเลยก็มี แต่ก็ต้องเลือก คือจริง ๆ แล้วส่วนมากคนเขาก็จะเลือกปักผ้า เพราะว่ามันง่ายที่สุดแล้ว เขาก็บอกต่อ ๆ กันมว่ามันง่าย แล้วมันก็ต้องทำไง ก็เลือกเลย...

ประสบการณ์ผ่านคำบอกเล่าของสมศรีบ่งบอกถึงการตัดสินใจเลือกงานที่เธอจะทำ โดยใช้วิธีการสังเกตตนเองไปพร้อม ๆ กับการตรวจสอบตนเอง กล่าวคือ สมศรีได้ครุ่นคิดพิจารณาถึงความสามารถและประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมานับตั้งแต่ก่อนเข้าสู่เรือนจำ จนรู้ว่าตนเองมีทักษะความสามารถในงานเกี่ยวกับการเย็บผ้า หากแต่ด้วยข้อจำกัดของเรือนจำที่เป็นงานเย็บผ้าด้วยจักรไฟฟ้าเพียงอย่างเดียว สมศรีซึ่งไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อนจึงรู้สึกกลัวที่จะทำงานนี้ เพราะเกรงว่าตนเองจะทำงานไม่ได้และจะทำให้ชิ้นงานเสียหาย สมศรีจึงหันไปสนใจงานผ้าอย่างอื่นแทน และตัดสินใจเลือกงานปักผ้าหรือสอยผ้า ซึ่งเธอมีความมั่นใจมากกว่า ประกอบกับตลอดเวลาที่อยู่ในเรือนจำ สมศรีได้อาศัยการพูดคุยไต่ถามเรื่องงานและการฝึกอาชีพกับเพื่อนผู้ต้องขังหญิงคนอื่น โดยเฉพาะเพื่อนที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันสนิทสนม ช่วยเหลือพึ่งพากัน และอยู่ในเรือนจำมานานกว่า ทำให้รู้ว่างานปักผ้าที่เธอถนัดและมีประสบการณ์นั้น เป็นงานง่ายที่ผู้ต้องขังหญิงทุกคนสามารถทำได้ในเรือนจำ สมศรีจึงไม่ลังเลที่จะนำข้อมูลจากคำแนะนำของเพื่อนผู้ต้องขังหญิงมาใช้ประกอบการตัดสินใจเลือกงาน และเข้าสู่พื้นที่งานและการฝึกอาชีพ

...หนูไปอยู่จักรเย็บผ้า เราต้องดูว่าจะไปอยู่กองงานอะไรที่สบายหน่อย อันนี้พอเราอยากอาบน้ำดีเราไปอยู่จักรเย็บผ้า เราจะเลือกคนด้วย หนูเข้าไปใหม่ๆ เขาถามว่าเคยทำอะไร หนูบอกเคยเย็บผ้าจักรโรงงาน เขาบอกจะอยู่ไหม เขาต้องการคนทำงาน ก็ขึ้นไปอยู่บนโรงงาน เราก็สมัครไปแล้วเขาคัดเลือกเรา เจ้าหน้าที่จะถามทำงานอะไรได้บ้าง หนูบอกหนูทำไม่ได้หมดหรอก แต่ถ้ามีคนบอกให้หนูทำ หนูก็ทำได้ ถ้าไม่เก่งก็ลองหัดก่อน เราก็ตัดสินใจเลือก เราใช้วิธีถามคนที่อยู่ด้วยกันแหละ พอเย็บจักรเสร็จก็อาบน้ำบนโรงงานเลย เราไม่ต้องมาต่อแถวข้างล่าง เพราะว่าในจักรมีประมาณ 40-50 คน แต่ข้างล่างหลายร้อยคน แล้วบนจักรเป็นอ่างน้ำ มันอาจจะไม่พอบ้าง แต่มันก็พออาบได้ มันไม่ใช่ฝักบัว มันตักอาบนะ สะใจกว่า แล้วก็อีกอย่างเราเคยแบบว่าเย็บได้ แต่เราไม่รู้ว่าจะเย็บตรงไหนอย่างไร เพราะเราเคยทำกับน้ำ แต่เราเหยียบได้...

แม้แต่เรื่องเล่าของสาวข้างต้นนี้ก็เช่นกัน สาวมีการตัดสินใจเลือกที่จะทำงานเย็บจักรบนโรงงาน เพราะเธอได้อาศัยการหาข้อมูลทั้งจากประสบการณ์ตรงของตนเอง รวมไปถึงคำแนะนำของเพื่อนผู้ต้องขังหญิง ซึ่งก่อนหน้านี้เธอเคยทำงานอยู่ในกองงานอื่นที่ไม่มีสวัสดิการอะไร ชีวิตในเรือนจำของสาวจึงค่อนข้างจะดำเนินไปอย่างยากลำบาก แต่เมื่อสาวอยู่ในเรือนจำนานวันขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้เธอเริ่มสังเกตเห็นและเรียนรู้ว่า ผู้ต้องขังหญิงในบางกองงานจะได้รับสิทธิพิเศษบางอย่าง แตกต่างจากผู้ต้องขังหญิงทั่วไปแบบเธอ ซึ่งแทบจะไม่ได้รับอภิสิทธิ์และไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรอันมีค่าของเรือนจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าสู่พื้นที่ของการชำระล้างร่างกาย สาวได้ประเมินแล้วว่า ตนเองเคยมีประสบการณ์ในการเย็บจักรมาก่อนน่าจะทำงานนี้ได้เป็นอย่างดี และน่าจะสามารถพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าต่อไปได้ ไกลหากตั้งใจเรียนรู้และฝึกฝนตนเอง สาวเริ่มสนใจและพยายามสอบถามเพื่อนผู้ต้องขังหญิงหลายคน ที่ทำงานอยู่บนโรงงาน คำแนะนำของเพื่อนทำให้เธอมีความมั่นใจมากยิ่งขึ้น เธอจึงไม่รีรอที่จะสมัครเข้าทำงาน ผ่านกระบวนการกลั่นกรองและคัดเลือกของเจ้าหน้าที่ จนในที่สุดก็ได้ทำงานเย็บจักรในโรงงานตามความต้องการ

การฝึกฝนตนเองในการทำงาน

เมื่อสัปดาห์ของการแรกเข้าสิ้นสุด ก็ถึงเวลาของการจัดและจำแนกผู้ต้องขังหญิงออกเป็นกลุ่มย่อยๆ เพื่อเข้าร่วมโครงการฝึกอาชีพและทำงานในกองงานต่างๆ ของเรือนจำ ซึ่งเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบหลักที่ผู้ต้องขังหญิงทุกคนต้องทำ เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงได้พัฒนาศักยภาพของตนเองให้เป็นผู้มีทักษะความสามารถในแบบที่เรือนจำต้องการ และยังเป็นการตอบแทน “ข้าวแดงแกงร้อนหลวง” ที่รัฐต้องจัดสรรงบประมาณในการดูแลผู้ต้องขังหญิงให้แก่เรือนจำ สัปดาห์ที่สองในเรือนจำจึงเป็นช่วงเวลาที่ผู้ต้องขังหญิงต้องลงมือทำงานเย็บคนทั่วไป ภายใต้วิถีคิดของสังคมสมัยใหม่ที่แบ่งแยกเวลาของมนุษย์ให้กลางวันเป็นเวลาทำงาน และกลางคืนเป็นเวลาของการพักผ่อน ฉะนั้นเมื่อถึงเวลานี้ผู้ต้องขังหญิงทุกคนก็ต้องเริ่มลงมือทำงาน โดยการเข้าสู่กระบวนการเรียนการสอนที่เรือนจำจัดไว้ให้ เพื่อเรียนรู้และฝึกปฏิบัติในงานและการฝึกอาชีพของตนเอง ฉะนั้นการเรียนรู้จากกระบวนการเรียนการสอนจึงเป็นระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระบบงานและการฝึกอาชีพ ภายใต้กรอบเวลาและพื้นที่ทางกายภาพหรือสถานที่ ในการกำหนดกิจกรรมการฝึกอาชีพ

เพื่อให้ได้ผู้พันโทซึ่งเป็นพลเมืองดี มีอาชีพการงาน และมีรายได้เพียงพอต่อการเลี้ยงดูตนเองและครอบครัว ผู้ต้องขังหญิงจึงจำต้องปฏิบัติ เพื่อให้ตนเองสามารถประสบความสำเร็จในการทำงานและฝึกอาชีพตามที่ได้เลือกไว้ ที่สำคัญ ในการเรียนรู้นั้น เมื่อผู้ต้องขังหญิงอยู่ในกระบวนการสร้างความรู้ตามความต้องการที่จะทำงานให้ได้ ผู้ต้องขังหญิงจึงอาศัยการไถ่ถาม เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เพิ่มเติมจากเพื่อนผู้ต้องขังหญิงด้วยกันหรือแม้กระทั่งหัวหน้างาน จนกระทั่งมีความรู้ความเข้าใจมากพอที่จะปฏิบัติและฝึกฝนตนเอง เพื่อให้เกิดความชำนาญหรือเชี่ยวชาญต่อไป ดังนั้นแล้ว ยุทธศาสตร์ของผู้ต้องขังหญิงในพื้นที่งานและการฝึกอาชีพ จึงเป็นกระบวนการที่ทำให้ตนเองได้ชื่อว่าเป็นผู้สำเร็จผลหรือมีความสามารถในการฝึกอาชีพนั่นเอง

งานและการฝึกอาชีพในเรือนจำ แม้ว่าจะเป็นการเรียนการสอนที่ถูกจัดแบ่งเนื้อหาสาระออกเป็นสองส่วนสำคัญด้วยกัน เช่นเดียวกับการเรียนการสอนในการศึกษาระบบโรงเรียน (Schooling) ภายนอกเรือนจำ นั่นคือ ในส่วนของทฤษฎีและส่วนของภาคปฏิบัติ แต่สำหรับการเรียนการสอนในเรือนจำนั้นกลับมีความแตกต่างตรงที่ว่า เรือนจำมิใช่สถาบันทางการศึกษาที่เป็นทางการเป็นระบบระเบียบ และมีกฎเกณฑ์ที่ตายตัว ผ่านการจัดทำแผนการเรียนการสอนที่ประกอบไปด้วยคำอธิบายรายวิชา เนื้อหาวิชาหรือเนื้อหาในการเรียนรู้นั้น การแบ่งส่วนเนื้อหาออกเป็นทฤษฎีและปฏิบัติหรือการแบ่งแยกเนื้อหาในการเรียนการสอนออกเป็นครั้ง ๆ อย่างแยกขาดจากกันโดยเด็ดขาด การเรียนการสอนในเรือนจำจึงเป็นกระบวนการที่มีความยืดหยุ่นค่อนข้างมาก โดยไม่ได้มุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนที่เป็นระบบระเบียบหรือเป็นโครงสร้างที่ชัดเจน ดังจะเห็นได้จากการไม่มีรูปแบบหรือวิธีการเรียนการสอนหรือระบบการวัดและเกณฑ์ประเมินผลการเรียนที่ตายตัว รวมทั้งไม่มีครูผู้สอนที่เป็นผู้รับผิดชอบหลักโดยเฉพาะ การสร้างความรู้ความเข้าใจในงานของผู้ต้องขังหญิงทั้งทางทฤษฎีและการปฏิบัติจึงต้องอาศัยการกำกับตนเองและการพัฒนาตนเองด้วยวิธีการสังเกตและตรวจสอบตนเองตลอดเวลา เพื่อให้สามารถฝึกงานอย่างมีประสิทธิภาพและกลายเป็นผู้เชี่ยวชาญในงานในท้ายที่สุด ด้วยเหตุนี้ ผู้ต้องขังหญิงที่มีการเตรียมความพร้อมก่อนถึงเวลาเรียนจะรู้ดีว่า การทำงานหรือฝึกอาชีพให้มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งจะทำให้ตนเองมีความรู้ทั้งทางทฤษฎีและการปฏิบัติจากในห้องเรียน เพื่อใช้เป็นพื้นฐานความเข้าใจในการทำงาน ฉะนั้นผู้ต้องขังหญิงจะรู้ตนเองว่าต้องทำอะไรจึงจะสามารถทำงานได้ และทำงานได้อย่างดีที่สุด ผู้ต้องขังหญิงจึงเต็มใจที่จะเข้าสู่กระบวนการเรียนการสอน ด้วยการกำกับตนเองให้ตั้งใจเรียนอยู่ตลอดเวลา เพื่อเก็บเกี่ยวความรู้จากในห้องเรียนที่มีฐานะเป็นห้องทำงานในเวลาเดียวกัน ทั้งในส่วนที่เป็นทฤษฎีเบื้องต้น ซึ่งเรือนจำค่อนข้างจะให้ความสำคัญกับเนื้อหาส่วนนี้ไม่มากนัก และมีส่วนเพียงไม่กี่ประเภทเท่านั้นที่จะมีการสอนเนื้อหาในส่วนทฤษฎีก่อนการปฏิบัติ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นผู้สอนและออกแบบการสอน ณ วินาทีนั้นอย่างไร แม้กระนั้นผู้ต้องขังหญิงก็ยังให้ความเห็นเป็นเสียงเดียวกันว่า ความรู้ทางทฤษฎีเป็นสิ่งจำเป็นที่จะเป็นพื้นฐานช่วยทำให้การปฏิบัติหรือการทำงานสำเร็จลุล่วง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ต้องขังหญิงที่รู้ว่า ตนเองไม่มีประสบการณ์หรือยังมีความรู้ความเข้าใจไม่มากพอ หรือยังไม่สามารถจะทำงานได้ ซึ่งผู้ต้องขังหญิงเหล่านี้จะพยายามตั้งใจฟังสิ่งที่เพื่อนพูดและพยายามจดจำรายละเอียดต่าง ๆ ให้มากที่สุดตลอดระยะเวลาของ

การสอนอย่างไม่เป็นทางการจากเพื่อนผู้ต้องขังหญิงด้วยกัน และหากมีข้อสงสัยก็จะซักถามเพิ่มเติม เพื่อให้เกิดความเข้าใจในหลักการหรือทฤษฎีก่อนที่จะถึงเวลาลงมือปฏิบัติ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่างานและการฝึกอาชีพสำหรับผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำนั้น จะดูราวกับว่าเป็นกระบวนการที่มีความยืดหยุ่นสูง และมีความแตกต่างไปจากการศึกษาเล่าเรียนในระบบโรงเรียนทั่วไป โดยที่เรือนจำจะไม่มีระบบการวัดผลหรือประเมินผลการเรียนแบบเป็นทางการหรือเป็นเกณฑ์มาตรฐานที่แน่นอนตายตัวในรูปของการทดสอบ ทำให้ดูราวกับว่าในพื้นที่งานและการฝึกอาชีพของเรือนจำเป็นพื้นที่ของการใช้อำนาจบังคับหรืออำนาจเชิงวินัยที่เบาบางและไม่เข้มข้น อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาโดยลึกซึ้งแล้ว ในพื้นที่งานและการฝึกอาชีพของเรือนจำกลับเป็นพื้นที่แห่งอำนาจที่แสนจะแยบยล ซึ่งเรือนจำสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในกำกับควบคุมผู้ต้องขังหญิงไม่เฉพาะแต่เพียงร่างกาย หากแต่กลับทำให้ผู้ต้องขังหญิงถูกควบคุมอย่างเข้มข้นทั้งจิตวิญญาณ ความคิด และการกระทำ ด้วยกระบวนการเรียนรู้จากการฝึกงานหรือฝึกอาชีพ โดยระบบควบคุมที่เรือนจำกำหนดขึ้นอย่างเป็นลำดับขั้น ผ่านเจ้าหน้าที่ หัวหน้างาน ผู้สอน และผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเอง ด้วยการนับยอดงานหรือปริมาณชิ้นงานที่ผู้ต้องขังหญิงทำได้ และการตรวจสอบคุณภาพชิ้นงานว่าได้มาตรฐานหรือไม่ ในความหมายของชิ้นงานที่เรือนจำสามารถจะยอมรับได้ จนพอที่จะส่งออกไปจำหน่ายภายนอก และความสำเร็จของการฝึกอาชีพนอกจากจะดำเนินการดังกล่าวแล้ว สิ่งที่ยกหรือชี้ให้เห็นผลการเรียนรู้ในการฝึกอาชีพมากกว่าการวัดประเมินผลที่นิยมทำกันของการศึกษาในระบบ นั่นคือ มูลค่าของการผลิตหรือการทำงานที่จำหน่ายเป็นรายได้ หรือผลงานชนะการประกวด หรือผลงานที่ได้รับรางวัล จึงจะเรียกได้ว่าเป็นความสำเร็จจากการฝึกอาชีพที่แฝงลึกอย่างซับซ้อนและแยบยล

นอกเหนือไปจากนั้น ความสำเร็จของการฝึกงานหรือฝึกอาชีพยังมีกระบวนการในการตอกย้ำให้เห็นความเป็นร่างกายที่สยบยอมจากการวัดผลเป็นยอดงานหรือจำนวนชิ้นงานที่ถูกตีราคาเป็นเงินปันผลตอบแทนการทำงาน และถูกตีค่าเป็นคะแนน สำหรับการพิจารณาพฤติกรรมของผู้ต้องขังหญิง อันมีผลต่อการเลื่อนชั้นผู้ต้องขังและการขอลดหย่อนโทษหรือภัยโทษ ฉะนั้น ในระหว่างการเรียนการสอน สิ่งที่ผู้ต้องขังหญิงพยายามกำกับตนเองด้วยการปฏิบัติ จึงมิใช่เพียงการตั้งใจฟังหัวหน้างาน ครูผู้สอน หรือเพื่อนผู้ต้องขังหญิงอย่างเดียวนั้น หากแต่ในระหว่างการเรียนการสอนกำลังดำเนินไป ผู้ต้องขังหญิงจะมีกระบวนการในการทบทวนตนเองและประเมินตนเองไปด้วยพร้อมๆ กัน กล่าวคือ ในขณะที่ผู้ต้องขังหญิงพยายามทำตามเพื่อนที่กำลังสอนหรือสาธิตงานให้ดูนั้น เธอก็จะจับจ้องตนเองไปด้วยว่า ในขั้นตอนนั้นๆ เธอมีความเข้าใจหรือไม่ เข้าใจมากน้อยเพียงใด ทำได้ตามที่เพื่อนสอนหรือไม่ อะไรที่ยังทำไม่ได้ อะไรที่ยังเป็นอุปสรรคในการทำงาน เพื่อที่จะได้ฝึกฝนตัวเองต่อไป ไม่เพียงเท่านั้น ผู้ต้องขังหญิงยังกำกับตนเองให้เป็นผู้ต้องขังหญิงที่สามารถทำงานได้ ด้วยการทบทวนและประเมินตนเองในช่วงหลังจากเลิกงานของทุกวันหรือในเวลาว่างเช่นวันเสาร์อาทิตย์ ซึ่งผู้ต้องขังหญิงค่อนข้างจะมีอิสระในการใช้ชีวิต โดยไม่ต้องเข้าทำงานตามกรอบเวลาของเรือนจำ ผู้ต้องขังหญิงจะนำความรู้ที่ได้รับจากการเรียนการสอนที่บันทึกไว้ในสมุดมาทบทวนเพิ่มเติม เพราะเธอตระหนักว่า การทบทวนความรู้หลังจากการเรียนในห้องเรียนเป็นประจำ

จะทำให้เธอมีความเข้าใจในเนื้อหาสาระมากยิ่งขึ้น และท้ายที่สุดก็จะส่งผลให้เธอสามารถจะทำงานได้อย่างชำนาญ อีกทั้งสำหรับผู้ต้องขังหญิงบางคนจะมีกระบวนการในการสังเกตและตรวจสอบตนเองอยู่ตลอดเวลาขณะที่กำลังทำงาน โดยการเปรียบเทียบชิ้นงานของตนเองกับชิ้นงานของเพื่อนที่ฝึกอาชีพด้วยกัน เพื่อประเมินตนเองว่า สามารถทำได้ในระดับใด ถูกต้องตามขั้นตอนหรือไม่ ทำได้มากน้อยแค่ไหน เร็วหรือช้า หรือแม้แต่ชิ้นงานมีความสมบูรณ์หรือสวยงามเพียงพอหรือไม่ เมื่อเทียบกับผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ ที่ทำงานด้วยกัน ผู้ต้องขังหญิงก็จะพิจารณาไตร่ตรองตนเองอีกครั้ง จนรู้ว่าการทำงานของตนเองยังมีข้อบกพร่องอะไรอยู่บ้าง ซึ่งอาจเป็นเหตุให้การทำงานใช้เวลานาน ไม่สวยงาม หรือยังไม่ได้มาตรฐานตามที่เรือนจำต้องการ ดังเช่นคำบอกเล่าเกี่ยวกับการทำงานเย็บจักรในเรือนจำของสาว ซึ่งเธอถือว่าเป็นผู้ต้องขังหญิงที่มีการกำกับตนเองอย่างหนักหน่วง ผ่านฝึกฝนและเรียนรู้จากกระบวนการเรียนการสอน สาวเล่าว่า

...งานจักร เริ่มแรกเลย หัวหน้าจักรก็จะมาสอนเลย นี่ผ้า นี่ด้าย มีหลายยี่ห้อ ด้ายธรรมดา ด้ายเหนียว ใช้ต่างกัน เราก็ฟังเขาพูด แล้วก็จำ พยายามจำกลัวจะทำผิด บางทีจดด้วย วาดด้วย หนูสมองไม่ดีกันลืม แล้วไม่นานก็เริ่มเลย ให้เราจับผ้าหนังจักรเลย แล้วก็บอก น้องเย็บแขนตรงนี้ก่อน เย็บอย่างนั้นอย่างนี้ อันไหนเย็บผิดเย็บถูก เขาจะมาบอก คือเขาฝึกให้หนูทำได้คนเดียวก่อน แล้วจะให้หนูไปสอนคนอื่นต่อ เขาก็บอกหนูมีแววดี บางทีเย็บด้ายผิดสีต้องมาละ เขาก็จะบอกว่าน้องใส่ด้ายไม่ถูกนะ ผ่าอย่างนี้ใช้กับด้ายอย่างนี้จะจับคู่กัน ตอนแรกเราก็มีผิดบ้าง ผ่าแบบนี้ใส่ด้ายแบบนี้คนละอย่างกัน ผ่าแบบนี้ใช้ด้ายไม่ทนทาน ถ้าแบบทนทานเขาจะมีผ้าอีกอย่างหนึ่ง ที่แรกเขาก็มีลองทำให้อู่มาก่อนนะ แต่รอบเดียวเอง ถ้าจำไม่ได้ก็ต้องถามเพื่อนอีกที แล้วไปฝึกเอา คือมันต้องเรียนรู้เอาเพิ่ม ไม่ได้มีใครมานั่งบอกเราบ่อยๆ เขาก็ต้องทำของเขาเอง ถ้าเราสังเกตหน่อย ชยันดูคนอื่นหน่อย มันก็เป็น ไม่ยากเลย มันแล้วแต่ว่าใครจะสนใจไหม หนูตั้งใจนะ ถ้าว่างหนูก็จะคิดทบทวนว่าอะไรยังงี้ ภาพมันลอยมาในหัวเลย พอคิดถึงมันบ่อยๆ มันก็จำได้เอง ประมาณอาทิตย์สองอาทิตย์ก็ทำคนเดียวได้แล้ว ทำไปก็ดูคนอื่นไปด้วย เขาทำอย่างไร เราก็ทำเหมือนเขา แล้วพอทำเสร็จเขาจะตรวจด้วยนะ แต่ไม่ละเอียดมากหรอก พอให้ผ่านได้ก็ผ่าน งานที่ทำได้มันจะคิดเป็นคะแนน แล้วเอาคะแนนมาคิดเป็นเงินปันผลอีกที แล้วคะแนนมันก็มีผลกับเรานะ เขาจะเก็บสะสมในการเลื่อนขั้นที่เราขยันไหม เขาจะดูตรงว่า คะแนนแต่ละเดือนที่เราได้มา มันพัฒนาขึ้นไหมจากครั้งแรก มันก็มีผลต่อทำให้เราขยันขึ้น...

เรื่องเล่าของสาวข้างต้นนี้ สะท้อนให้เห็นการฝึกงานเย็บจักรในเรือนจำ ซึ่งเธอให้ความสนใจกับการเรียนรู้ในการเรียนการสอน สาวมีการเตรียมความพร้อมเป็นอย่างดีก่อนที่จะตัดสินใจเลือกงานนี้ เพราะเธอมีประสบการณ์ในการเย็บจักรมาก่อนที่จะถูกจับกุมเข้าสู่เรือนจำ วินาทีแรกของการทำงานสาวรู้ดีว่า การทำงานไม่ว่าจะเป็นงานประเภทไหนก็จำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ทั้งในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ มิเช่นนั้นก็จะไม่สามารถทำงานออกมาให้ดีได้ สาวจึงพยายามเรียนรู้อย่างตั้งอกตั้งใจ ในช่วงแรกที่มีการบรรยายทางทฤษฎี แม้ว่าจะเป็นช่วงที่ผู้ต้องขังหญิงหลายคนเบื่อหน่าย แต่สำหรับสาวแล้ว เธอกลับตั้งใจฟังผู้สอนและพยายามซักถามในสิ่งที่ไม่เข้าใจอย่างสนใจสนทนาก่อน เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถ่องแท้แก่ตนเอง เนื่องจากมีความรู้หลายอย่างที่เธอไม่เคยรู้มาก่อน และต้องมาเรียนรู้ใหม่เมื่อได้ทำงานนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคปฏิบัติ เมื่อหัวหน้าจักรเริ่มอธิบายถึง

วิธีการเย็บชิ้นส่วนต่างๆ ของตัวเสื้อ ไม่ว่าจะเป็น แขน คอ ลำตัว ขา กระเป๋ และ การนำ มาประกอบ กันเป็นเสื้อและกางเกงเต็มตัว พร้อมกับลงมือเย็บเพื่อสาธิตให้ดูเป็นตัวอย่าง สาวมั่นใจว่าสิ่งที่เธอ เห็นเธอน่าจะพอทำได้ เธอจึงไม่รีรอที่จะเริ่มลงมือทำด้วยความมั่นใจไปพร้อมๆ กับผู้สอนหรือ หัวหน้าจักร โดยจะพยายามสังเกตดูว่าหัวหน้าจักรทำอะไรบ้าง ทำอะไรก่อนหลัง และทำอย่างไร แล้วเธอก็ลงมือทำตามอย่างเป็นขั้นเป็นตอนอย่างทุ่ทุเทและตั้งใจ เพราะเธอเข้าใจดีว่า ในการ เย็บผ้าที่เป็นเสื้อและกางเกงทั้งชุดนั้น ไม่เพียงแต่เธอจะต้องรู้ว่าเสื้อหรือกางเกงต้องประกอบไปด้วย ส่วนประกอบของผ้ากี่ชิ้น มีชิ้นใดบ้าง และแต่ละชิ้นส่วนเย็บอย่างไรเท่านั้น หากแต่เธอยังต้องรู้ด้วย ว่า เมื่อเวลานำชิ้นส่วนแต่ละชิ้นมาประกอบเข้าด้วยกันจะต้องประกอบชิ้นส่วนใดก่อน/หลัง เพื่อให้ เสื้อและกางเกงมีขนาดถูกต้องตามที่ต้องการ ไม่ผิดสัดส่วน และมีความสวยงาม ในระหว่างการลง มือเย็บผ้าเธอจึงประเมินตนเองไปด้วยว่า สิ่งที่ทำอยู่ภายในขั้นตอนไหน ผิดเพี้ยนไปจากสิ่งที่ หัวหน้าจักรทำหรือไม่ หลังจากที่เธอพิจารณาผลงานของตนเองแล้ว เธอก็จะนำมาให้หัวหน้าจักร ช่วยตรวจสอบดูว่า ผลงานของเธอเป็นอย่างไรบ้าง เย็บถูกหรือไม่ ได้มาตรฐานพอไหม ซึ่งหากยังมี ส่วนไหนที่เธอทำได้ไม่ประณีตหรือไม่ถูกต้อง เธอก็พร้อมจะแก้ไขเพื่อให้ชิ้นงานของเธอสมบูรณ์แบบ มากขึ้น ที่สำคัญตลอดช่วงของการเรียนรู้ไม่ว่าจะในส่วนของภาคทฤษฎีหรือปฏิบัติก็ตาม สาวจะ พยายามจดบันทึกทุกอย่าง โดยการวาดภาพบ้าง เขียนบรรยายบ้าง เพื่อเป็นการป้องกันตนเอง ไม่ให้หลงลืม และยังสามารถนำเอาบันทึกที่ทำไว้กลับไปทบทวนอีกครั้งในช่วงเวลาว่างเมื่อขึ้นเรือน นอนแล้ว ในที่สุดแล้วการปฏิบัติตนเองของสาวก็ทำให้เธอสามารถจะพัฒนาตนเองได้ในเวลา อันรวดเร็วมากกว่าผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ และสิ่งที่สาวได้รับก็คือ การได้เงินปันผลพอที่จะนำมาเป็น ค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันในเรือนจำของเธอ และเหลือเก็บสะสมเป็นเงินออมหลังพ้นโทษ และยัง ส่งผลต่อการประเมินความประพฤติในการขอเลื่อนชั้นเป็นผู้ต้องขังหญิงชั้นเยี่ยม เพื่อนำมาใช้ ประกอบการขอลดหย่อนโทษให้เธอได้กลับบ้านก่อนกำหนด

การสร้างความรู้ในงานและอาชีพ

การทำงานและการฝึกอาชีพ นอกจากจะนำไปเพื่อให้เป็นผู้ต้องขังหญิงที่มีความสามารถ หรือทำผลงานจากการฝึกได้แล้ว ยังมีการสร้างหรือทำให้ผู้ต้องขังหญิงเป็นผู้มีความชำนาญ อันเป็น ความจริงที่เกิดจากการใช้เวลาฝึกทำกิจกรรม ตามแนวทางของความรู้ในแต่ละอาชีพหรือสาขาวิชาที่ กำหนดไว้ ผู้ต้องขังหญิงจึงต้องมีกระบวนการฝึกฝนตนเอง จนเกิดความเชี่ยวชาญมากยิ่งขึ้นไปอีก ด้วยการฝึกปฏิบัติตนเองอย่างหนักและเข้มข้น จนได้ชื่อว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในงาน ซึ่งมีไม่เพียงแค่ว่า ทำงานได้ทั่วไปเช่นเดียวกับผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ เท่านั้น ทั้งนี้เพราะการเป็นผู้เชี่ยวชาญ ย่อม หมายความว่า การเป็นผู้มีทักษะความสามารถในการทำงานอย่างสูงสุด ทำงานได้อย่างประณีต สวยงามและรวดเร็ว อันเป็นเครื่องสะท้อนความเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดีของเรือนจำอีกมิติหนึ่ง ซึ่งมีผล ต่อการสร้างรายได้ การได้รับการยอมรับ การเลื่อนชั้นนักโทษ หรือแม้แต่ความภาคภูมิใจในฐานะแม่ ลูก หรือเมียที่ดีของครอบครัว ฉะนั้นแล้ว ผู้ต้องขังหญิงที่ปรารถนาพ้นโทษออกไปหาครอบครัว

โดยเร็ววัน จึงต้องพยายามสร้างตนเองจากการทำงานและฝึกอาชีพ จนได้ชื่อว่าเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในงานสูงสุด ภายใต้ความเชื่อว่า งานและการฝึกอาชีพจนเชี่ยวชาญจะช่วยให้สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเอง อันนำไปสู่การผลิตชิ้นงานจำนวนมากในเวลาอันรวดเร็ว ซึ่งนั่นหมายถึงรายได้ที่จะสามารถเก็บหอมรอมริบไว้เพื่อครอบครัว และยังสามารถจะนำความรู้ความสามารถที่มีนี้ไปต่อยอดเป็นพื้นฐานของการสร้างงานหรือการประกอบอาชีพ เพื่อช่วยเหลือจนเจือครอบครัวต่อไป ดังนั้นแล้ว ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในงานจะรู้ว่า ตนเองจะต้องปฏิบัติตนอย่างไร จึงจะสามารถฝึกฝนตนเองจนเกิดความเชี่ยวชาญหรือชำนาญ ในฐานะที่เป็นผู้ต้องขังหญิงที่มียอดงานสูง อันหมายถึง การเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดีที่ได้รับการยอมรับและความชื่นชมจากเรือนจำรวมไปถึงผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ ซึ่งนอกจากจะไม่เป็นผู้ทำผิดกฎกติกาเรือนจำแล้ว ยังเป็นผู้ต้องขังหญิงที่สามารถปฏิบัติตามกฎของเรือนจำได้อย่างสมบูรณ์เกินกว่าบรรทัดฐานที่ผู้ต้องขังหญิงทั่วไปปฏิบัติกัน ในขณะเดียวกันก็ได้ชื่อว่ายังกะรักษาความเป็นผู้หญิงที่ดี ซึ่งเป็นผู้มีความสามารถในงานแบบหญิงและสามารถหารายได้ เพื่อเก็บสะสมเงินออมไว้ใช้ในอนาคตข้างหน้าได้

ดังนั้น ในทางปฏิบัติแล้ว ผู้ต้องขังหญิงต้องใช้เวลามาไตร่ตรองและคิดทบทวนการทำงานของตนเองอย่างตั้งอกตั้งใจปฏิบัติ จนได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่สามารถทำงานได้ โดยไม่หยุดยั้งที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองต่อไปเรื่อยๆ ด้วยการทบทวนตนเองและฝึกฝนตนเองอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอตลอดเวลา ทั้งในเวลาของการทำงานปกติและในเวลาว่างของทุกวัน หรือแม้แต่วันเสาร์ อาทิตย์หรือวันหยุดอื่นๆ ที่เรือนจำกำหนดให้ เมื่อผู้ต้องขังหญิงทำงานด้วยความประณีต ผลงานมีคุณภาพ ผู้ต้องขังหญิงจะกลายเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญเมื่อประเมินผลงานหรือชิ้นงานของตนเองว่าเป็นไปตามมาตรฐาน หรือหากพบข้อผิดพลาดหรือจุดบกพร่องไปจากความคาดหวัง ก็จะนำข้อผิดพลาดนั้นมาแก้ไขปรับปรุงในทุกครั้งอย่างเป็นอัตโนมัติ

เรื่องเล่าของฟ้าสะท้อนให้เห็นปฏิบัติการในการฝึกอาชีพว่าเป็นกระบวนการฝึกฝนตนเอง จนเกิดเป็นความเชี่ยวชาญในงานที่ตนเองทำ จนกระทั่งได้รับการยอมรับให้เป็นผู้สอนงานเพื่อนผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ ซึ่งทักษะความสามารถที่เธอได้ก่อร่างสร้างตัวมานี้ได้กลายเป็นช่องทางให้เธอก้าวเข้าสู่การเป็นผู้ต้องขังหญิงชั้นเยี่ยมที่ได้รับความไว้วางใจจากเรือนจำและเพื่อนผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเอง อันทำให้การใช้ชีวิตในเรือนจำของเธอเป็นไปอย่างราบรื่น และยังเป็นช่องทางที่เปิดโอกาสให้ฟ้าเข้าสู่กระบวนการในการขอลดหย่อนโทษ กลับไปหาครอบครัวก่อนกำหนดอีกด้วย ฟ้าเล่าถึงความพยายามและความตั้งใจในการฝึกตนเอง จนสามารถทำงานด้วยความชำนาญว่า

...หนูเลือกไปอยู่กองงานโรงงานดอกไม้ ตอนทำงานนะ พอเราทำเป็นแล้วได้ชักอาทิตย์สองอาทิตย์ แต่มันมากกว่านั้น ของแบบนี้มันไม่ใช่แค่เขาสอนแล้วเราทำๆ ไป แต่มันต้องใส่ใจด้วย มันไม่ยากเลย เราลองทำแบบเดียวก็พอได้แล้ว ต่อจากนั้นมันก็ของใครของมัน บางคนทำแบบขอไป แต่หนูคือหนูเลือกของหนูเอง เพราะหนูชอบ แต่เราต้องฝึกให้มันคล่องด้วยหนูถามเพื่อนเลย คือเราก็มองเพื่อนทำไมทำได้เยอะกว่า คนที่เขามาอยู่ก่อนที่เขาทำได้เยอะๆ เขาก็บอกนะ อันไหนไม่สวยเราก็มาคู เออ เราติดตรงไหนไม่ดี อะไรยังงี้ ก็ลองทำใหม่บ่อยๆ มันก็ได้เอง หนูก็ฝึกเอา ทำบ่อยๆ ทำตลอดมันก็

คล่อง ที่นี้ก็ง่ายเลย พยายามทำมันตลอด ว่างเมื่อไหร่ก็เอาขึ้นมาทำ ถ้าวันไหนไม่มีเรียน ชั่วโมงไหนไม่มีเรียน ก็จะมานั่งทำดอก ที่นี้มันก็ได้เยอะ เขาก็ให้เราสอนคนอื่น ๆ ต่อ...

หรือแม้แต่เรื่องราวของอุ้มอดีตผู้ต้องขังหญิงคนหนึ่งก็เช่นกัน เธอได้เล่าถึงประสบการณ์ในการฝึกฝนตนเองของเธออย่างต่อเนื่อง จนเธอกลายเป็นผู้ที่มีความชำนาญในงาน และได้รับการยกย่องให้เป็นผู้สอนเพื่อนผู้ต้องขังหญิงคนอื่น แม้ว่างานที่อุ้มทำอยู่จะเป็นเพียงแค่การม้วนสาลีเพื่อทำคัตตอนบัต ซึ่งหลายคนอาจจะมองว่าเป็นเพียงงานง่าย ๆ ที่ใครก็สามารถทำได้ แต่สำหรับอุ้มแล้วนั้น เธอรู้ว่าเธอจะต้องทำให้วันเวลาในเรือนจำที่เต็มไปด้วยกฎระเบียบนั้นผ่านพ้นไปโดยเร็ว เพื่อที่เธอจะได้พ้นโทษกลับไปหาครอบครัวที่รอคอยอยู่ภายนอก อุ้มจึงไม่คิดเรื่องอื่นใดมากไปกว่าการขยัน หมั่นเพียร และตั้งอกตั้งใจทำงาน เพื่อสร้างรายได้หล่อเลี้ยงชีวิตในเรือนจำของตนเองโดยไม่รบกวนครอบครัว และเก็บออมเงินที่เหลือไว้ดูแลลูกที่เธอรัก ด้วยเหตุนี้อุ้มจึงมุ่งมั่นที่จะทำงานของเธออย่างดีที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ เธอเริ่มต้นจากการฝึกหัดหรือเรียนรู้การทำงานจากเพื่อนผู้ต้องขังหญิงและหัวหน้างาน จนรู้ขั้นตอนและกระบวนการในการทำงาน พอเธอทำงานเป็นแล้วเธอก็พยายามทบทวนและฝึกฝนตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาทั้งในเวลาทำงานและเวลาว่าง จนมีทักษะในการใช้มือและนิ้วมือทำคัตตอนบัตได้อย่างคล่องแคล่วและชำนาญชำนาญ แทบจะเรียกได้ว่าสามารถทำงานได้อย่างเป็นอัตโนมัติ อุ้มเล่าถึงกระบวนการฝึกฝนตัวเองของเธอว่า

...ทำสำลีสัตตอนบัต คือทำได้ทำเป็นไม่พอ แต่เราต้องทำเก่งด้วย ไม่งั้นเราก็ไม่รู้จะทำไปทำไม มันต้องฝึกนะ มันต่างกันที่ความเร็ว อย่างหนูทำแรกๆได้ไม่กี่สิบ แต่พอหนูเป็นแล้วก็ร้อย ตอนเก่งๆได้หลายร้อย คือต้องจับสำลีสให้ถูก จับก้านให้ถูก แล้วมือต้องหมุนๆ ทำแรกๆ ก็หลวมๆ ไม่ได้ ช้ามากด้วย แต่พอคล่องขึ้นก็ดีขึ้น ในนั้นมันไม่มีอะไรทำนะ เราก็เครียด ไม่อยากคิดมากว่าลูกจะอยู่ยังไงข้างนอก เราก็เลยตั้งใจทำงานดีกว่า ได้ตั้งไข่ไม่รบกวนใคร มีเงินเก็บด้วย หนูก็เลยทำตลอด ว่างไม่ว่างก็ทำหมด จนมือหนูนิ้วหนูมันหมุนเองอัตโนมัติ แบบนั้นเลย หนูหลับตาทำได้เลย วันหนึ่งหลายร้อย แล้วเขาเห็นหนูทำได้เยอะมั้ง เขาก็ให้หนูบอกเพื่อนว่าทำยังไงบ้าง หนูก็บอกนะ แต่ไม่ใช่ว่าทุกคนจะได้คล่อง มันต้องฝึกด้วย มันดีนะ ไม่เครียดด้วย ได้ตั้งด้วย...

โภชนาการในฐานะกระบวนการสร้างสุขภาพ

อาหารและการบริโภคอาหารในเรือนจำเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่สะท้อนให้เห็นกระบวนการทำงานของอำนาจในเรือนจำ ในฐานะของปฏิบัติที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้เจตจำนงของอำนาจทางวินัยและความรู้ของเรือนจำในทางอาชีววิทยาที่เกี่ยวข้องกับความรู้ทางด้านโภชนาวิทยา ร่วมกับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ อาหารและการบริโภคจึงเป็นระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ซึ่งเกี่ยวข้องกับประเภทของอาหาร การเข้าสู่พื้นที่อาหาร การรับประทานอาหาร อุปกรณ์ สารอาหารหรือคุณค่าทางอาหารที่ร่างกายได้รับ ภายใต้การจัดพื้นที่และตารางเวลาที่เป็นวินัยของเรือนจำ ซึ่งผู้ต้องขังหญิงจะต้องปฏิบัติตนเองให้เป็นไปตามความจริงของระบบโภชนาการในเรือนจำ เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงมีสุขภาพอนามัยดีและมีความสุขแบบหญิง ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อระบบอาหารการกินในเรือนจำเต็ม

ไปด้วยกฎระเบียบหรือข้อจำกัดมากมาย สำหรับผู้ต้องขังหญิง อาหารและการกินอาหารจึงไม่เพียงแต่เป็นการสร้างร่างกายให้เกิดสุขภาพเท่านั้น หากแต่ยังกำกับความคิดและความรู้สึก เพื่อให้เป็นไปตามความคาดหวังของตนเอง ครอบครัว รวมไปถึงสังคม กล่าวคือ เป็นผู้ต้องขังหญิงที่สามารถสร้างตนเองให้เป็นหญิงที่มีร่างกายแบบที่ไม่เป็นโรค ในฐานะคนดีหรือพลเมืองดีก่อนพ้นโทษกลับไปหาครอบครัวและสังคมภายนอก เพื่อไปเป็นแม่ที่ดี ลูกที่ดี เมียที่ดี หรือแม่แต่หญิงที่ดีในอนาคตข้างหน้าที่จะมาถึง โดยหากผู้ต้องขังหญิงไม่มีกระบวนการในการสร้างตนเองดังกล่าวแล้ว โอกาสที่จะสร้างตัวตนให้เป็นไปตามความคาดหวังก็อาจจะเป็นไปได้ยาก ผู้ต้องขังหญิงทุกคนที่ปรารถนาจะใช้ชีวิตในเรือนจำได้อย่างราบรื่น มีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์ มีความสวยงาม จึงจำเป็นต้องปฏิบัติตามแนวทางในการบริโภคอาหารของเรือนจำให้ได้นั่นเอง

โดยปกติแล้วเรือนจำจะจัดให้ผู้ต้องขังทั้งหญิงและชายได้บริโภคอาหารในกองเลี้ยงหรือโรงครัว ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะส่วนกลางของเรือนจำที่ใช้ในการรับประทานอาหารของผู้ต้องขัง โดยจะเปิดให้บริการวันละ 3 ครั้งตามจำนวนมื้ออาหารทุกวัน มื้อเช้าเวลา 7.00–7.30 น. มื้อกลางวันเวลา 11.00–11.30 น. และมื้อเย็นเวลา 15.00–15.30 น. โดยที่ผู้ต้องขังจะไม่เสียค่าใช้จ่าย เพราะถือเป็นสวัสดิการอย่างหนึ่งที่ผู้ต้องขังทุกคนทั้งหญิงและชายจะต้องได้รับ ในเรือนจำขนาดใหญ่เช่นทัณฑสถานหญิงกลาง กองเลี้ยงจะมีผู้ต้องขังหญิงที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการทำอาหารโดยเฉพาะ ซึ่งจะผลัดเปลี่ยนเวรกันไปเรื่อย ๆ ผู้ต้องขังหญิงที่จะเข้ามาทำงานในกองเลี้ยงได้โดยมากแล้วต้องเป็นผู้ต้องขังชั้นดีขึ้นไป ซึ่งไม่เคยมีพฤติกรรมที่ก้าวร้าวรุนแรง เพราะภายในกองเลี้ยงมีอุปกรณ์เครื่องครัวหลายอย่างที่อาจจะนำไปใช้เป็นอาวุธได้ เช่น มีด ส้อม นอกจากนี้อาหารในกองเลี้ยงจะแบ่งออกเป็นสองส่วนคือ อาหารในส่วนของผู้ต้องขังและอาหารในส่วนของผู้คุม ซึ่งอาจจะมีความแตกต่างกันไปบ้างแล้วแต่กรณี รายการอาหารในแต่ละวันจะมีการวางแผนไว้ล่วงหน้าเป็นรายเดือน ซึ่งทุกรายการอาหารจะได้รับความเห็นชอบจากเจ้าหน้าที่และผู้อำนวยการเรือนจำแล้ว แต่หากเป็นเรือนจำขนาดใหญ่ที่มีทั้งผู้ต้องขังหญิงและชาย ก็มักจะมีอาหารของกองเลี้ยงในแดนชายส่งมาให้ โดยที่แดนหญิงไม่ต้องลงมือทำเอง ซึ่งถือเป็นการประหยัดทรัพยากรและงบประมาณได้มาก นอกจากนั้นในกรณีที่ผู้ต้องขังที่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติหรือศาสนาหรือมีลักษณะเฉพาะบางอย่าง ทางกองเลี้ยงก็จะจัดอาหารที่สร้างขึ้นเป็นพิเศษไว้ให้ เช่น ผู้ต้องขังต่างชาติ ผู้ต้องขังมุสลิม ผู้ต้องขังที่เป็นแม่ลูกอ่อน หรือผู้ต้องขังที่เจ็บป่วยด้วยโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ที่ต้องรับประทานอาหารพิเศษ รายการอาหารส่วนใหญ่ของกองเลี้ยงที่มักจะทำออกมาเลี้ยงผู้ต้องขังเป็นประจำ เช่น แกงจืด ต้มจับฉ่าย หั้วไชโป้วผัดไข่ ยาผักกาดดอง แกงเผ็ดมะเขือ ข้าวต้ม เป็นต้น และในบางมื้อบางวันก็จะ มีขนมหรือผลไม้ด้วย เช่น ต้มถั่วแดง สาหร่าย มะละกอ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม จากการพูดคุยกับอดีตผู้ต้องขังหญิงหลายต่อหลายคนพบว่า อาหารและการบริโภคเป็นพื้นที่ในการทำงานของอำนาจ ความรู้ อุดมการณ์ และระบอบความจริงอีกพื้นที่หนึ่ง ที่สร้างระบบบริหารจัดการ (Governing) ผู้ต้องขังหญิง ทั้งนี้เพราะผู้ต้องขังหญิงหลายคนบอกเล่าเป็นเสียงเดียวกันว่า การกินอาหารในเรือนจำถือเป็นความยากลำบากในการดำเนินชีวิตอย่างมาก เนื่องจากอาหารส่วนใหญ่ที่เรือนจำจัดให้แก่ผู้ต้องขังหญิงเป็นอาหารจากกองเลี้ยง ซึ่งในความ

คิดเห็นของผู้ต้องขังหญิงมองว่า ไม่ค่อยมีคุณภาพ ทั้งยังซ้ำซากจำเจ รสชาติไม่ถูกปาก ขาดความประณีต และในบางครั้งก็ไม่สะอาดถูกสุขลักษณะ ดังที่ปรากฏว่ามีผู้ต้องขังหญิงเกิดอาการท้องร่วงหรืออาหารเป็นพิษจากอาหารในเรือนจำอยู่บ้าง แต่ทว่าสำหรับผู้ต้องขังหญิงแล้ว พวกเธอเชื่อว่า หากไม่รับประทานอาหารที่เรือนจำจัดไว้ให้ก็อาจจะไม่สามารถประทังชีวิตให้อยู่รอดในเรือนจำจนพ้นโทษได้ หรือหากไม่ฝืนรับประทานก็อาจจะส่งผลเสียต่อสุขภาพร่างกายและสภาพจิตใจในอนาคต หรือถึงแม้จะมีอาหารที่มีคุณภาพดีมากกว่าวางจำหน่ายในเรือนจำ พวกเธอก็ไม่สามารถจะซื้ออาหารเหล่านั้นมารับประทานได้ในทุกมื้อทุกวัน ทั้งนี้เพราะพวกเธอมองว่าตนเองอยู่ในระหว่างการลงโทษทัณฑ์ในฐานะที่เป็นผู้ต้องขังหญิงของเรือนจำ การจะมีสิทธิมีเสียงเลือกอาหารรับประทานตามความปรารถนาดังเช่นผู้หญิงนอกเรือนจำจึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ฉะนั้นเมื่อเรือนจำจัดอาหารใดมาให้ ผู้ต้องขังหญิงก็มีหน้าที่ที่จะต้องรับประทานไปตามนั้นโดยไม่อาจจะปฏิเสธได้ การรับประทานอาหารของผู้ต้องขังหญิงจึงมีลักษณะของการกินเพื่ออยู่และเพื่อเป็นการประทังชีวิตไปวันๆ ให้ตนเองอยู่รอดปลอดภัย กลับออกไปหาครอบครัวเมื่อครบกำหนดของการจองจำเท่านั้น ดังเช่นคำบอกเล่าของผู้ต้องขังหญิงหลายคนที่ว่า

...ในนั้นนะ น้ำตาตก ไปเจอข้าวแข็ง เจอแกงมะเขือแฉะๆ มื้อแรกจำได้เลยนะ แกงมะเขือ แต่พอนานๆ เข้า อยู่ไปนานๆ เข้า เรารู้ว่าเราต้องกินอะไร ก็ดีขึ้น แต่ช่วงแรกนี้ น้ำตาตกเลยกินข้าว เพราะว่าเรากินไม่ได้ มันไม่ชิน เราก็กินน้ำตาตกทำอะไรไม่ถูก...

...ข้าวเหลืองๆ มีเม็ดดำๆ มันแข็ง ส่วนกับข้าวหลักๆ แกงผักทอง ต้มผักตบชวา ไม่น่ากินเลย แกงมะเขือมาบดที่สุด แทบจะไม่มีเนื้อ เนื้อเป็นเนื้อไก่แบบเหนียวๆ ตอนกินแกง 1 ถ้วย ต้องนั่ง 1 2 3 4 กินไม่ถึง 10 นาทีด้วยซ้ำ ต้องรีบๆ กิน เพราะเดี๋ยวเขาต้องเก็บโต๊ะเก็บอะไรอีก อาหารจะมาเป็นถ้วย จาน ข้าวเหนียว ถ้วยแกง จานหนึ่งกินได้สองคน อาหารทำที่ไม่สะอาดเลย ถ้าถามความรู้สึกคือกินไม่ลง บางทีเราก็กินไม่ไหว ใครเลี้ยงได้ก็เลี้ยง แต่ถ้าใครเลี้ยงไม่ได้ก็ต้องจำใจกินไป ต้องเอาชีวิตรอด ไม่กินก็อยู่ไม่รอด เรามีอนาคต มันก็เท่านั้นเอง...

ฉะนั้นแล้ว ปฏิบัติการที่ว่าด้วยอาหารการกินจึงเป็นปฏิบัติการที่สะท้อนให้เห็นอำนาจแห่งวินัยของเรือนจำ ไม่ว่าจะเป็น พื้นที่ เวลา หรือแม้แต่การเคลื่อนไหวร่างกาย ซึ่งสัมพันธ์กับความรู้ทางอาชญาวิทยาที่เกี่ยวข้องกับโภชนาการและอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ในลักษณะที่อ้างว่าอาหารสามารถสร้างสุขภาพ อันเป็นระบบโภชนาการแห่งเรือนจำ ซึ่งผู้ต้องขังหญิงต้องสามารถรับประทานอาหารจนเป็นผู้ที่ได้ชื่อว่ามีสุขภาพดี มีความสวยงามแบบหญิง และไม่เกิดความขัดแย้งในเรือนจำ ซึ่งผู้ต้องขังหญิงที่ดีที่สามารถรับประทานอาหารได้ในระบบเรือนจำนั้น สามารถพิจารณาได้จากการปฏิบัติตามแนวทางหรือกิจกรรมใน 2 ลักษณะด้วยกัน นั่นคือ การเตรียมตัวก่อนเข้าโรงเลี้ยงและการรับประทานอาหารแบบผู้ต้องขังหญิงนั่นเอง

การเตรียมตัวก่อนเข้าโรงเลี้ยงหรือโรงครัว

ในกระบวนการรับประทานอาหาร การเตรียมความพร้อมล่วงหน้าก่อนที่เวลาอาหารตามที่เรือนจำกำหนดไว้จะมาถึง ถือเป็นช่องทางหนึ่งที่เปิดทางให้มีการมองเห็นว่า เวลาก่อนรับประทานอาหารและระหว่างรับประทานอาหารในพื้นที่โรงเลี้ยงอาหารของเรือนจำ เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถรับประทานอาหารได้อย่างมีสุขภาพดีนั้น ผู้ต้องขังหญิงต้องมีความคิดและความรู้สึกว่าการรับประทานอาหารในเรือนจำต้องทำให้ร่างกายของตนเองมีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ผู้ต้องขังหญิงจึงต้องวางแผนให้พร้อมก่อน เมื่อผู้ต้องขังหญิงรู้ว่าตนเองกำลังจะเข้าสู่พื้นที่ของการกินอาหาร ซึ่งก็คือโรงเลี้ยงและใกล้จะถึงเวลาของการกินอาหารในมือเช้า กลางวัน และเย็นตามที่เรือนจำกำหนดแล้ว ผู้ต้องขังหญิงจะต้องเป็นผู้ที่สามารถกินอาหารได้ การเข้าสู่พื้นที่ของอาหารสำหรับผู้ต้องขังหญิงจึงมิใช่เพียงการสามารถรับประทานอาหารของเรือนจำได้ หรือการบริโภคอาหารโดยมุ่งหวังคุณค่าและคุณประโยชน์จากสารอาหารตามความคาดหวังแบบผู้หญิงในสังคมทั่วไป ซึ่งอาจจะปรารถนาให้ร่างกายได้รับพลังงานในการดำเนินชีวิตประจำวัน สร้างความเจริญเติบโตให้กับร่างกาย ซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอ สร้างเสริมร่างกายให้สมบูรณ์ สวยงาม และมีสุขภาพดี หรือแม้แต่บริโภคอาหารเพื่อตอบสนองสุนทรียะในชีวิต หากแต่การกินอาหารของผู้ต้องขังหญิงเป็นกระบวนการที่ผ่านการครุ่นคิดและตระหนักรู้ จนนำไปสู่การกำกับร่างกายของตนเองให้สามารถกินอาหารภายใต้ภาวะแบบอาหารในเรือนจำดังกล่าวมาได้ เพื่อเป็นการประคับประคองชีวิตให้อยู่รอดอย่างมีสุขภาพดีและสวยงามเท่าที่จะเป็นไปได้ในระบบเรือนจำ โดยไม่เกิดปัญหาทะเลาะเบาะแว้งกับผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ ด้วยเหตุนี้ ผู้ต้องขังหญิงจึงต้องเรียนรู้ที่จะเตรียมตนเองให้พร้อมเพื่อให้การเข้าสู่พื้นที่อาหารในโรงเลี้ยงโดยเร็วที่สุด ทั้งนี้เพราะการเข้าสู่พื้นที่ได้เร็วนั้นย่อมหมายถึงโอกาสในการจะได้รับอาหารที่มีคุณภาพและมีสารอาหารครบถ้วน โดยที่อาหารจะไม่หมดก่อนไปถึงและยังสามารถที่จะใช้เวลาในการรับประทานอาหารตามที่เรือนจำกำหนดไว้เพียง 30 นาทีอย่างคุ้มค่าที่สุด ในฐานะช่วงเวลาของการพักผ่อน การสร้างสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนในกลุ่ม และการสร้างสุนทรียะในชีวิตภายใต้อาณาบริเวณของเรือนจำ

คำบอกเล่าจากประสบการณ์ชีวิตในเรือนจำของนางเยาว์สะท้อนให้เห็นว่า การเตรียมตัวให้พร้อมก่อนเวลาอาหารถือเป็นกิจกรรมสำคัญที่ผู้ต้องขังหญิงจำต้องปฏิบัติ เนื่องจากจะทำให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถเข้าสู่พื้นที่ของอาหารภายในเวลาที่จำกัดได้ตามกรอบเวลาของเรือนจำอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด และทำให้การกินอาหารในเรือนจำเป็นไปได้อย่างดีและราบรื่น จากคำบอกเล่าของนางเยาว์ เธอเตรียมความพร้อมก่อนเวลาอาหาร ด้วยการเข้าสู่พื้นที่โรงเลี้ยงโดยเร็วที่สุดก่อนผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ นับตั้งแต่ตื่นนอนในตอนเช้า นางเยาว์จะเร่งรีบทำกิจกรรมทุกอย่างให้เสร็จสิ้นเรียบร้อย เพื่อให้ตนเองสามารถเข้าสู่ช่วงเวลาและพื้นที่ของการรับประทานอาหารได้อย่างทันทั่วทั้งที่เพราะช่วงเวลาที่เรือนจำอนุญาตให้รับประทานอาหารในโรงเลี้ยงได้ถูกจำกัดไว้เพียงครึ่งชั่วโมง เมื่อนางเยาว์รู้ว่า เวลาของการกินอาหารกำลังจะมาถึง ไม่ว่าจะเป็นอาหารมือเช้า กลางวัน หรือเย็น เธอจะเตรียมตนเองด้วยการพยายามรีบทำกิจกรรมทุกอย่างให้เสร็จสิ้นก่อนเวลา เพื่อให้เธอมีเวลามาก

พอที่จะไปเข้าแถวรอรับอาหารในพื้นที่โรงเลี้ยง ก่อนเวลาอาหารเช้า นางเยาว์จะเร่งตนเองให้ตื่นนอนตามเวลา เก็บที่นอนให้เรียบร้อย แล้วรีบลงจากเรือนนอนก่อนใครๆ เพื่อเข้าสู่กระบวนการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายจนเสร็จสิ้น แต่งตัวเปลี่ยนเสื้อผ้าให้พร้อม และรีบมาเข้าแถวรอรับอาหารจากกองเลี้ยงเป็นลำดับแรกๆ ส่วนอาหารมื้อกลางวันก็เช่นกัน นางเยาว์จะรีบทำงานที่ตนเองรับผิดชอบในการฝึกอาชีพจนแล้วเสร็จไว้อีกก่อนล่วงหน้า เพื่อที่จะได้เข้าสู่พื้นที่โรงเลี้ยงโดยเร็ว แล้วอาหารมื้อเย็นก็จะรีบเร่งอาบน้ำแต่งตัว และลงมาต่อแถวรับประทานอาหาร ชีวิตในเรือนจำของนางเยาว์ เธอจึงไม่ปล่อยให้ตนเองใช้เวลาในการทำกิจกรรมต่างๆ อย่างเชื่องช้าไปตามกรอบเวลาของเรือนจำ หากแต่เธอพยายามกำกับตนเองให้ต้องตื่นตัวและเคลื่อนไหวร่างกายอย่างรวดเร็วเพื่อให้มีความพร้อมอยู่เสมอ โดยเฉพาะในการเข้าถึงพื้นที่อาหารหรือโรงเลี้ยง ทั้งนี้เนื่องจากนางเยาว์รู้ว่า เรือนจำมีข้อจำกัดทั้งในด้านปริมาณอาหารและคุณภาพอาหาร เมื่อเป็นเช่นนั้น การรีบเร่งมาเข้าแถวรับอาหารหรือการรีบเร่งมาเข้าแถวเรียงลำดับเข้าสู่โต๊ะอาหารที่กองเลี้ยงจัดไว้ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้นางเยาว์ไม่พลาดอาหารในมื้อต่างๆ ทั้งยังสามารถรับประทานอาหารก่อนผู้ต้องขังหญิงคนอื่น ซึ่งหมายถึงการมีเวลาในการรับประทานอาหารได้อย่างเต็มที่โดยไม่รีบเร่งมากนัก มิเช่นนั้นแล้วนางเยาว์อาจจะรับประทานอาหารไม่ทัน กระทบต่อกิจกรรมในตารางเวลาลำดับถัดไป หรืออาจจะกระทบต่อสุขภาพร่างกาย เนื่องจากการกินอาหารที่รวดเร็วเกินไป จะทำให้ไม่สามารถเคี้ยวอาหารได้อย่างละเอียด อันจะทำให้เกิดอาการท้องอืดหรือส่งผลเสียระยะยาวต่อสุขภาพ นอกจากนี้การรู้จักเตรียมความพร้อมก่อนเวลาอาหารยังทำให้นางเยาว์มีโอกาสดังกล่าวได้รับประทานอาหารในปริมาณเพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย ซึ่งการมีเวลามากพอในช่วงของรับประทานอาหารจะสามารถไปต่อแถวใหม่ เพื่อรับอาหารในรอบถัดไปได้หากรู้สึกไม่อิ่มท้อง มากไปกว่านั้นการเตรียมความพร้อมด้วยการจัดการเวลาของตนเอง ยังอาจจะทำให้นางเยาว์สามารถเลือกที่จะรับอาหารที่มีคุณภาพหรือเป็นไปตามความต้องการของตนเองได้มากกว่าผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ ที่มาทีหลัง เช่น ได้รับอาหารที่มีปริมาณเนื้อสัตว์มากกว่า หรือปฏิเสธอาหารที่มีปริมาณไขมันหรือคาร์โบไฮเดรตสูง ซึ่งนั่นหมายถึงการได้รับสามารถอาหารที่จำเป็นและพอดีต่อความต้องการของร่างกาย ทำให้เธอสามารถที่จะมีร่างกายที่ยังคงความแข็งแรงและสวยงามแบบหญิงไว้ได้ นางเยาว์บอกเล่าประสบการณ์ในการเตรียมตนเองให้พร้อมก่อนเข้าสู่พื้นที่โรงเลี้ยง ซึ่งทำให้เธอสามารถเข้าสู่โรงเลี้ยงได้ก่อนผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ สามารถรับประทานอาหารได้เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย โดยไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป อันนำมาสู่การที่เธอได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่สามารถรับประทานอาหารในเรือนจำได้อย่างผู้มีสุขภาพดีและมีความสุขงาม ดังคำบอกเล่าว่า

...ก่อนกินข้าว ต้องรีบทำทุกอย่างให้เสร็จหมดนะ อย่างตอนเช้า ต้องรีบมากเพราะเราต้องทำหลายอย่าง ตื่นมาต้องเก็บที่นอนให้พร้อม เพราะเดี๋ยวเขาก็จะปล่อยลงจากเรือนนอน ต่อมาก็ต้องรีบอาบน้ำแปรงฟัน บางทีผมไม่ได้สระเลย เพราะถ้าเสียเวลาตรงนั้น เราก็กินข้าว มันต้องเร่งทุกอย่าง พอเสร็จก็ต้องรีบมาต่อแถว แล้วคนมันเยอะขนาดไหนในนี้ ถ้าช้าก็อด มันอาจจะม่อาหารเหลือนะ น้ำแกงหรือข้าวแบบนี้ หนูหมากาไ้จะไม่ได้ คนช้าก็ไม่ได้กิน เราเลยต้องแข่งกับเวลา ลงมาบิ่บเข้าแถวเลย

เราอยู่ต้นแถวตลอดก็จะได้กินอาหารดีหน่อย มีหมูมีไก่ เราก็เลือกได้นิดหนึ่ง เพราะถ้าเราจะกินดี ๆ ก็ต้องแบบนี้ ไม่อย่างนั้นแล้ว ก็ต้องกินแต่ข้าวกับเศษๆ อาหารเขา ไม่มีประโยชน์นะ เรากินพวกนี้เยอะก็อ้วน ไม่ดีอีก ถ้าเรากินหมูหรือไก่ กินผักที่มันพอดี มันก็จะดีกับร่างกายเรา...

นอกเหนือไปจากการเตรียมความพร้อมด้วยการเคลื่อนไหวร่างกาย ภายใต้การชักเชิดร่างกายของตนเองให้เร่งรีบทำกิจกรรมต่างๆ ให้เสร็จสิ้นก่อนเวลาแล้ว การเตรียมความพร้อมของผู้ต้องขังหญิง เพื่อเข้าสู่พื้นที่และเวลาของการกินอาหารอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ ยังหมายรวมถึงการที่ผู้ต้องขังหญิงต้องตรวจตราดูแลอุปกรณ์ในการรับประทานอาหารของตนเอง โดยเฉพาะในเรื่องความสะอาดของภาชนะที่ตนเองต้องใช้ในการรับประทานอาหาร เช่น ช้อน ถ้วย ชาม หรือแก้วน้ำให้มีความสะอาดเพียงพอ หากไม่สะอาดก็ต้องจัดการทำความสะอาดให้เรียบร้อยก่อนที่จะลงมือกินอาหาร รวมไปถึงการดูแลรักษาความสะอาดของมือตนเองด้วยการล้างมือก่อนรับประทานอาหารทุกครั้ง เพราะบางครั้งการรับประทานอาหารในบางรายการอาหารหรือบางมื้ออาหารจะต้องใช้มือเป็นหลัก เช่น ข้าวเหนียว ผลไม้ ฉะนั้นการล้างมือก่อนรับประทานอาหารจนสะอาดจึงเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับตนเองว่า การกินอาหารนั้นจะไม่ปนเปื้อนไปด้วยเชื้อโรคหรือสิ่งแปลกปลอมที่เป็นอันตรายต่อร่างกาย

ที่สำคัญ ในการเตรียมความพร้อมก่อนกินอาหาร ผู้ต้องขังหญิงต้องเตรียมอุปกรณ์ในการรับประทานอาหารให้พร้อมสรรพก่อนที่จะเข้าสู่พื้นที่โรงเลี้ยงของเรือนจำ หากยังไม่พร้อม ผู้ต้องขังหญิงก็ต้องเตรียมอุปกรณ์ที่จำเป็น เพื่อให้การกินอาหารเป็นไปได้ในระบบของเรือนจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเตรียมช้อนอาหารของตนเอง เพราะผู้ต้องขังหญิงทุกคนจะรู้ว่า หากไม่มีช้อนแล้วก็จะไม่สามารถรับประทานอาหารในเรือนจำได้ และมากไปกว่านั้นการตระเตรียมช้อนให้พร้อมก่อนการรับประทานอาหารยังเป็นเงื่อนไขที่จะทำให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถสร้างร่างกายให้เป็นผู้ที่มีสุขภาพอนามัยดี กล่าวคือ การมีช้อนเป็นอุปกรณ์ประจำกาย โดยไม่ใช้ช้อนร่วมกับคนอื่น ๆ จะเป็นการป้องกันโรคติดต่อทั้งร้ายแรงและไม่ร้ายแรงมาสู่ตนเองได้ ผู้ต้องขังหญิงทุกคนจึงต้องเตรียมช้อนและพกช้อนเข้าสู่พื้นที่ของการรับประทานอาหาร เพื่อให้การรับประทานอาหารในเรือนจำมีประสิทธิภาพสูงสุด ดังเช่นที่ยุพิน อดีตผู้ต้องขังหญิงคนหนึ่งของเรือนจำได้เล่าถึงการเตรียมความพร้อมของตัวเอง ก่อนการรับประทานอาหารในโรงเลี้ยง เพื่อให้เธอได้รับอาหารในปริมาณที่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกายและได้อาหารที่มีสารอาหารครบถ้วน ยุพินเล่าว่า

...สำคัญมาก ๆ ต้องถือไว้ดี ๆ เลยนะชั้นกับช้อนนะ ช้อนนี่คือจะช่วยให้เรากินได้สะดวกขึ้น ถึงเวลากินเราต้องพร้อม จริง ๆ มันต้องพร้อมทุกเวลาในนั้น เพราะอะไรก็ต้องตามเวลาหมด กินข้าวก็เหมือนกัน ถ้าเราช้า เราอด บางทีต้องรีบทำอะไรให้เสร็จเพื่อมาต่อแถว ถ้ามาต่อข้าวแบบนี้อาหารไม่เหลือแล้ว ที่เหลือก็จะมีแต่น้ำกับผัก ไม่มีเนื้ออะไรให้เราแล้ว มันต้องรีบนะ จะช้าอีตอาดไม่ได้ อย่างพออาบน้ำเสร็จ แต่งตัวแล้ว จะรีบเลยวิ่งมาต่อแถวกัน ต่างคนต่างรีบนะ ทำใจได้ทุกอย่างมันมีน้อยไปหมด เวลาลน้อย อาหารน้อย สารอาหารน้อยด้วย ถ้าเราไม่รีบแย่งกับคนอื่นเขา เราก็ไม่ได้ แบบนี้เราจะได้อะไรได้กินได้ ยังไง มีบางคนมัวสระผมซักผ้าอยู่นั้น ข้าวไม่ได้กิน มาไม่ทัน ต้องยอมไม่กินข้าวอะไรแบบนี้ แล้วอย่าง

ข้อนี้ ห้ามหายเลย ต้องเก็บให้ดี ไม่อย่างนั้นไม่มีซอนกินข้าว ไม่มีจริง ๆ นะ ต้องใช้มือโกยกิน แล้วซอนก็ของเรา ใช้ซอนตัวเองกินสะดวก ไม่ติดโรค อย่าให้หายเขียวเป็นเรื่องเลย...

การรับประทานอาหารแบบผู้ต้องขังหญิง

...7.30 น. ทานข้าว เข้าแถวขึ้นไปนั่ง เสร็จแล้วก็มานั่งรอ คือเขาอนุญาตก่อนกินข้าว เสร็จแล้วก็กิน แต่กับข้าวน้อยไม่ค่อยจะกินนะ ส่วนใหญ่แล้วเจอแบบเขาเรียกตัวอะไรนะ มันติดผักมา แบบนี้น้องไม่กิน จะเลือกกินนะ ถ้าวันนั้นมีแกงมีอะไร ถ้าเป็นต้มจืดจะขึ้นไปกินและ แต่ถ้าเป็นแกงเป็นอะไร เราไม่ค่อยขึ้น กลัวเจอ...

เสียงสะท้อนจากอดีตผู้ต้องขังหญิงคนหนึ่ง บ่งบอกถึงประสบการณ์ในการรับประทานอาหารของเธอที่ระคนไปกับอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งเธอได้นายภาพให้เห็นสภาพของอาหารในเรือนจำ ซึ่งผู้ต้องขังหญิงอย่างเธออยากที่จะเลี้ยงได้ ผู้ต้องขังหญิงจึงพร้อมจะเข้าสู่พื้นที่ของอาหารด้วยความเชื่อที่สอดคล้องไปกับความจริงในระบบเรือนจำที่ว่า จะต้องรับประทานอาหารในเรือนจำให้เป็นผู้พอมีสุภาพ และในขณะที่เดียวกันก็เกิดความสุขยามแสร้งกายตามที่ผู้หญิงควรจะเป็น ภายใต้ระยะเวลาที่จำกัดตามที่เรือนจำกำหนด ฉะนั้นผู้ต้องขังหญิงจึงมีกระบวนการในการครุ่นคิดและทำความเข้าใจกับตนเองว่า ต้องมีชีวิตอยู่รอดและต้องพยายามอยู่อย่างดีที่สุดเท่าที่บริบทของเรือนจำจะเอื้ออำนวย เพื่อรอคอยวันที่จะได้กลับออกไปหาครอบครัวและคนที่ตนเองรักภายนอกเรือนจำสำหรับผู้ต้องขังหญิงแล้ว การกินอาหารจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องปฏิบัติให้ได้ นั่นคือ การเข้าใจว่าตนเองจะกินอยู่อย่างไร ซึ่งมีการวางแผนไว้ตั้งแต่ก่อนเดินเข้าโรงเลี้ยงแล้ว แม้ว่าอาหารในเรือนจำจะไม่ได้เป็นที่ปรารถนามากนัก การใคร่ครวญตนเองทำให้ผู้ต้องขังหญิงรู้ตัวว่าจะกินอาหารไปเพื่ออะไร ซึ่งก็จะมีผลให้ผู้ต้องขังหญิงกำกับร่างกายของตนเองไปเจตจำนงนั้น ในฐานะผู้ต้องขังหญิงที่ดีโดยไม่เรียกร้อง ตั้งคำถาม หรือต่อต้านขัดขืน จนท้ายที่สุดก็นำมาสู่การจัดวางตนเองภายใต้ปริณิณทลของความสยบยอมและเชื่อฟัง ดังเสียงจากเรื่องเล่าของอดีตผู้ต้องขังหญิงคนหนึ่งที่ว่า

...ถ้าไม่กิน เราก็ตอดตาย มันต่างจากข้างนอกนะ ในนี้ไม่ได้มีให้เลือก เราจะมาเรื่องมากไม่ได้ ไม่กินนั้น ไม่กินนี่ เป็นนักโทษก็คือเป็นนักโทษ เรากำลังถูกลงโทษจะให้เลือกกินนั้นนี่ได้ยังไง มีอะไรก็ต้องกินไป ไม่อย่างนั้นเราก็ตาย บ่วย ไม่ต้องพูดถึงวันข้างหน้าแล้ว ลูกก็ไม่ต้องได้เห็นหน้า แม้มันไม่ต้องได้ดูแล ถ้าไม่กิน ถ้าไม่กินให้ได้แบบนี้ มันก็เสียทุกอย่าง แม้แต่ความหวังก็ไม่มี...

การพูดคุยกับอดีตผู้ต้องขังหญิงข้างต้นและผู้ต้องขังหญิงอีกหลายต่อหลายคนสะท้อนให้เห็นเป็นเสียงเดียวกันว่า ในพื้นที่ของอาหารและการกินอาหาร ผู้ต้องขังหญิงจะทำให้ตนเองสามารถกินอาหารในระบบเรือนจำได้ โดยการเฝ้าดูและสังเกตตนเองให้กินอาหารเพื่อประทังชีวิต ซึ่งผู้ต้องขังหญิงส่วนใหญ่จะมองการกินอาหารในเรือนจำ โดยการให้ความสำคัญกับอาหารในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการประทังชีวิตให้อยู่รอด การกินอาหารในเรือนจำจึงเป็นกระบวนการของการสร้าง

ความเคยชิน โดยที่ผู้ต้องขังหญิงเลือกที่จะไม่ใส่ใจในความสะอาด คุณภาพ สารอาหาร ความ ประณีต ความสวยงาม หรือสุขอนามัยของอาหารมากนัก เพราะหากให้ความสนใจแล้ว ก็อาจจะทำให้การกินอาหารในเรือนจำไม่สามารถเป็นไปได้ ผู้ต้องขังหญิงส่วนใหญ่ที่มีทางเลือกไม่มากนัก จึง จำเป็นและจำใจที่จะต้องสร้างความคุ้นเคยกับอาหารของเรือนจำ ไม่ว่าจะเป็น ประเภทอาหารที่ ซ้ำซากจำเจ ลักษณะอาหารที่ไม่ถูกสุขลักษณะ รสชาติที่ไม่ถูกปาก ปริมาณอาหารที่ไม่เพียงพอ หรือแม้แต่การละเลยเรื่องคุณภาพอาหาร เพราะหากไม่กินหรือกินไม่ได้แล้วก็จะไม่สามารถมีชีวิตอยู่ รอดเพื่อวันข้างหน้าได้

อย่างไรก็ตาม สำหรับผู้ต้องขังหญิงแล้ว แม้เธอจะรู้ดีว่า การรับประทานอาหารภายใต้ ข้อจำกัดของเรือนจำนั้น เธอไม่อาจมีสิทธิ์เลือกได้มากนัก หากแต่ด้วยความแตกต่างของอายุ สภาพ ร่างกาย ความเจ็บป่วย หรือแม้แต่สิ่งสำคัญในชีวิต ทำให้เธอเข้าใจได้ว่าร่างกายของตนเองมีความ ต้องการที่จะรับประทานอาหารแบบไหน ลักษณะอย่างไร ปริมาณมากน้อยเพียงใด เพื่อให้ร่างกาย ของตนเองมีความแข็งแรงสมบูรณ์และสวยงามมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยไม่ทำให้ร่างกายของ ความเป็นหญิงเบี่ยงเบนไปจากที่สังคมคาดหวัง ผู้ต้องขังหญิงจึงมีกระบวนการในการรับประทาน อาหารภายใต้การคำนึงถึงสุขภาพและความสวยงามเท่าที่ภายใต้บริบทของเรือนจำจะเอื้ออำนวย ดัง จะเห็นได้จากเรื่องเล่าของบังอร ซึ่งสะท้อนให้เห็นการรับประทานอาหารในเรือนจำของเธอที่เน้นการ รับประทานผลไม้และผักเป็นหลัก ในขณะที่ข้าวหรืออาหารจำพวกคาร์โบไฮเดรตนั้นเธอจะพยายาม หลีกเลี่ยงหรือรับประทานให้น้อยที่สุด เนื่องจากเธอรู้ว่า เธออายุมากแล้วและร่างกายก็ไม่สู้แข็งแรง นักเพราะโรคความดันโลหิตสูงและโรคหัวใจมาเป็นเวลานานหลายปี บังอรจึงพยายามที่จะจัด สัดส่วนของอาหารในแต่ละมื้อ เพื่อให้ตนเองได้รับประทานอาหารตามที่ต้องการ โดยความหวัง สุดท้ายของเธอก็เพื่อที่จะมีสุขภาพที่ดี หลีกเลี่ยงโรคภัยไข้เจ็บ หรืออย่างน้อยก็ไม่ใช่โรคภัยไข้เจ็บที่ รุนแรงมากไปกว่านี้ จนต้องเสียชีวิตลงในเรือนจำ ซึ่งจะทำให้เธอหมดโอกาสได้กลับออกไปเห็นหน้า ลูกและดูแลลูกในฐานะแม่ที่ดีดังที่เธอปรารถนาจะทำในบั้นปลายชีวิต บังอรเล่าว่า

...เรารู้ว่าเราแก่ด้วย ป่วยด้วยแบบนี้ ในนี้มันก็ไม่มียะไรให้เลือก แต่เราก็อยากให้เราแข็งแรง จะได้เห็น หน้าลูกอีกครั้ง ได้ดูแลแบบแม่คนอื่น เราก็ต้องอดทน กับข้าวมันไม่ได้มีให้เราเลือกนะ แต่ เรารู้ว่าเราป่วยด้วยโรคนี้ ต้องกินอะไรที่มันไม่มีไขมันมาก ไม่มีแป้งมาก ไม่อย่างนั้นเราก็จะป่วยขึ้นมา อีก แล้วใครจะมาดูแลในนี้ ทุกคนต้องดูแลตัวเองหมด เราก็เลือกกินเท่าที่จะกินได้ เลือกอาหารที่ไม่มัน ไม่กินข้าวเยอะ กินผักผลไม้ ไม่มีให้กินก็ต้องแบ่งเงินมาซื้อไว้กิน ไม่อย่างนั้นเราแย่ ถ้าเราตายในนี้ ชีวิตเราก็จบสิ้นทุกอย่าง...

นอกจากนี้ ในการรับประทานอาหารของผู้ต้องขังหญิงบางคน การรับประทานยังเป็นไป ในแนวทางที่ทำให้ตนเองสามารถกินอาหารได้อย่างมีสุนทรียะในชีวิต โดยมุ่งเน้นการกินอาหารเพื่อ ความเอร็ดอร่อย อันเป็นช่องทางในการสร้างความสุขเล็กๆ ในโลกแห่งโชตรวนของเรือนจำ อย่างไรก็ตาม ก็ดี ไม่ใช่ว่าผู้ต้องขังหญิงทุกคนจะสามารถเข้าถึงการกินอาหารแบบมีสุนทรียะได้ ขึ้นอยู่กับภูมิหลัง และบริบทของบุคคล โดยเฉพาะปัจจัยทางเศรษฐกิจหรือฐานะครอบครัวที่จะเอื้ออำนวยให้ผู้ต้องขัง

หญิงมีเงินมากพอที่จะนำมาใช้จ่ายในการซื้ออาหารกินเอง โดยไม่ต้องพึ่งพาข้าวหลวงในโรงเลี้ยงของเรือนจำ ซึ่งอาหารที่ถูกทำขึ้นเพื่อจำหน่ายนั้นจะมีรสชาติที่ดีกว่า ประณีตมากกว่า สะอาดมากกว่า และที่สำคัญผู้ต้องขังหญิงจะสามารถที่จะสั่งอาหารที่ตนเองต้องการจะรับประทานตามความปรารถนาได้ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้ต้องขังหญิงที่มีเงินใช้จ่ายจะสามารถรังสรรค์รายการอาหารตามความต้องการได้อย่างอิสระ แต่ระบบของเรือนจำก็ได้กำหนดกรอบเวลาในการสั่งอาหารล่วงหน้าทีแน่นอนตายตัว โดยที่ผู้ต้องขังหญิงจะต้องสั่งอาหารไว้ก่อนไม่ต่ำกว่า 1 ชั่วโมง หากเกินกำหนดเวลานั้นก็ไม่สามารถจะสั่งอาหารได้ และในบางครั้งก็อาจจะมีข้อจำกัดในเรื่องประเภทอาหารที่ไม่สามารถสั่งให้ผู้จำหน่ายจัดหาให้ได้ อาหารที่นำมาจำหน่ายในเรือนจำจึงยังคงมีความแตกต่างไปจากอาหารภายนอกที่สามารถซื้อหาได้ทุกประเภทอย่างง่ายดาย

อย่างไรก็ดี ไม่ว่าการกินอาหารของผู้ต้องขังหญิงจะถูกจัดวางให้อยู่ภายใต้การกำกับตนเองให้กินอาหารเพื่อประทังชีวิต เพื่อดูแลร่างกายที่เจ็บป่วยหรือสูงอายุ หรือเพื่อสุนทรียะก็ตาม แต่จุดร่วมของผู้ต้องขังหญิงก็คือ การกินอาหารในเรือนจำให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในฐานะผู้ที่มีสุขภาพดี มีความสวยงาม ภายใต้วงแห่งเรือนจำ ด้วยการตระหนักรู้ว่า ต้องกินอาหารในเรือนจำอย่างไร สิ่งใดกินได้หรือกินไม่ได้ สิ่งใดควรกินมากหรือควรกินน้อย ในปริมาณเท่าใด เพื่อให้การกินอาหารภายในระบบของเรือนจำดำเนินไปอย่างดีที่สุดภายใต้กฎกติกาของเรือนจำ และในขณะเดียวกันก็สามารถตอบสนองความต้องการของตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ปฏิบัติการของอาหารและการกินอาหารจึงเป็นระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ทำให้ผู้ต้องขังหญิงหนีไปพ้นการเป็นร่างกายที่ต้องสยบยอมต่ออำนาจในฐานะผู้ต้องขังหญิงที่ดีของเรือนจำ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้ต้องขังหญิงที่ดีจะเป็นผู้มีสุขภาพดีและมีเรือนร่างที่สวยงามแบบหญิง อันเป็นผู้สร้างตัวตนจากการรับประทานอาหารในเรือนจำตามที่ระบอบแห่งความจริงในเรือนจำได้กำหนดไว้ ในฐานะที่เป็นแนวทางหลักสำหรับการทำให้ผู้ต้องขังหญิงต้องรับประทานอาหารตามความจริงหรือกระบวนการดังกล่าวแล้ว แต่ผู้ต้องขังหญิงก็มีกระบวนการอื่นที่ยังคงอยู่ภายใต้อำนาจแห่งวินัยของเรือนจำ ดังปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด ดังนี้

“การซื้ออาหารของเรือนจำรับประทาน” ปลายฟ้าอดีตผู้ต้องขังหญิงคนหนึ่งได้บอกเล่าเรื่องราวชีวิตของตนเอง ผ่านประสบการณ์ของการรับประทานอาหารในเรือนจำ ซึ่งตัวเธอนั้นมาจากครอบครัวที่มีฐานะดีและมีความพร้อมมากกว่าผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ การเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพ ถูกสุขลักษณะ และมีรสชาติอร่อยจึงเป็นเรื่องที่ไม่ยากจนเกินไปนักสำหรับเธอ ในกรณีของปลายฟ้าจึงสะท้อนให้เห็นว่า เรือนจำมีช่องทางอื่นสำหรับอาหารที่มีคุณภาพดีกว่า ซึ่งจะถูกจัดขึ้นเพื่อจำหน่ายให้แก่ผู้ต้องขังหญิงบางคนที่ต้องการจะรับประทานอาหารที่นอกเหนือไปจากโรงเลี้ยงของเรือนจำ อันมีผลต่อการสร้างความรู้สึกของผู้ต้องขังหญิงไม่น้อย โดยสำหรับปลายฟ้าแล้ว เธอจะใช้เงินผ่านการหักบัญชีตามระบบของเรือนจำในการซื้ออาหารมารับประทานตามที่ตนเองต้องการแทบจะทุกมื้ออาหาร โดยน้อยครั้งนักที่ตัวเธอเองจะขึ้นไปกินอาหารในโรงเลี้ยงร่วมกับเพื่อนผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ เพราะสำหรับเธอแล้วนั้น อาหารเป็นเรื่องสำคัญซึ่งไม่เพียงแต่จะช่วยให้

ร่างกายของเธอก็มีความแข็งแรงสมบูรณ์ ปลอดภัยไร้เจ็บแล้ว ยังทำให้เธอสามารถสร้างเสริมร่างกายให้มีความสุขงาม ทั้งรูปร่าง หน้าตา ผิวพรรณ เส้นผมได้อย่างที่ผู้หญิงควรจะเป็น ปลายฟ้าเล่าถึงการรับประทานอาหารที่ดีของตนเองให้ฟังว่า

...หนูพอมีตั้งไข่ หนูก็ไข่ไป ก็ไม่ได้เดือดร้อนนะ ก็สบายหน่อยไม่เหมือนคนอื่นเขา มันอร่อยกว่าสะอาดด้วย แล้วหนูก็คิดนะ ถ้ากินอาหารไม่ดี หนูก็จะดูไม่ดี แบบถ้ากินข้าวไม่มีคุณภาพ หนูก็จะอ้วนแบบนี้ หรือถ้าไม่กินผักดี ๆ หรือผลไม้ดี ๆ ผิวเราก็จะไม่ดีใช่ไหม มันต้องคิดหลายเรื่อง แต่ที่พูดก็ไม่ได้บอกว่าสบายเท่าอยู่บ้านนะคะ มันไม่ใช่ขนาดนั้นอยู่แล้ว เพราะเราอยู่ตรงนี้ ยังไงก็ต้องอยู่ตรงนี้ เราก็ต้องยอมเพราะเราผิด...

จากคำบอกเล่าของปลายฟ้า สะท้อนให้เห็นว่าสำหรับผู้ต้องขังหญิงบางคน การเป็นร่างกายที่สยบยอมต่ออำนาจอาจจะไม่เข้มข้นมากนักเมื่อเทียบกับผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ เนื่องจากในพื้นที่ของเรือนจำได้เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถจะซื้ออาหารที่มีจำหน่ายในเรือนจำมารับประทานได้ ผู้ต้องขังหญิงที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางการเงินดี มีความพร้อม และมีความอบอุ่นในครอบครัวจึงมีแนวโน้มที่จะมีโอกาสแสวงหาอาหารตามที่ตนเองต้องการได้มากกว่าผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ ผู้ต้องขังหญิงที่ฐานมาจากครอบครัวที่ดีจึงมักจะมีญาติมาเยี่ยมเยียน ซึ่งนั่นหมายถึงการถือโอกาสมาส่งเงินเข้าบัญชีให้แก่ผู้ต้องขังหญิง และการมาส่งอาหารหรือขนมบางอย่างที่เรือนจำอนุญาตและผ่านการตรวจสอบแล้วให้แก่ผู้ต้องขังหญิง ผู้ต้องขังหญิงกลุ่มนี้จึงไม่ค่อยประสบกับความยากลำบากในการหาอาหารที่ตนเองปรารถนามารับประทาน โดยที่ไม่ต้องพึ่งพาอาหารหลวงจากโรงเลี้ยง ทำให้ผู้ต้องขังหญิงกลุ่มนี้ได้รับประทานอาหารที่มีคุณภาพ สะอาดถูกสุขลักษณะ และยังมีรสชาติที่อร่อยถูกปากตนเอง ผู้ต้องขังหญิงกลุ่มนี้จะทำการส่งอาหารที่ตนเองต้องการรับประทานไว้ล่วงหน้า เมื่อถึงเวลาจะมีผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเองมาส่งให้รับประทาน ซึ่งค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหารก็จะถูกหักจากบัญชีใช้จ่ายเหมือนการใช้จ่ายในลักษณะอื่นๆ แต่สำหรับผู้ต้องขังหญิงส่วนใหญ่ นั้น อาหารและการรับประทานอาหารถือเป็นเรื่องใหญ่ที่มักจะสร้างปัญหาในชีวิตให้กับผู้ต้องขังหญิง เพราะสำหรับบางคนแล้วฐานะทางบ้านค่อนข้างขัดสน การมาเยี่ยมและฝากเงินเข้าบัญชีให้ครั้งละมากๆ เพียงพอต่อการซื้ออาหารรับประทานในทุกมื้อของทุกวันจึงเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก หรือบางคนอาจถึงขั้นไม่มีญาติมาเยี่ยมเยียน ทำให้ไม่มีใครฝากเงินเข้าบัญชีไว้ให้เป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัว ซึ่งผู้ต้องขังหญิงเหล่านี้ต้องใช้จ่ายเงินทองอย่างมัยยัสต์อดออม ด้วยการทำงานหรือฝึกอาชีพแลกเงินปันผลอันน้อยนิด เพื่อประหยัดเงินไว้ใช้ในคราวจำเป็นหรือออมเงินไว้เป็นทุนรอนเมื่อพ้นโทษ ผู้ต้องขังหญิงจึงไม่สามารถจะซื้ออาหารจากโรงครัวหรือแหล่งอื่นๆ ที่นำมาจำหน่ายได้ สิ่งเดียวที่ทำได้ก็คือ การสร้างความคุ้นเคยหรือเคยชินให้ร่างกายของตนเองสามารถรับประทานอาหารเรือนจำได้ โดยที่ไม่มีปฏิกิริยาใดๆ ตอบสนอง เพื่อเป็นการประท้วงชีวิตให้อยู่รอดไปวันๆ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสำหรับผู้ต้องขังหญิงจำนวนหนึ่งที่ได้ชื่อว่า มีความพร้อมที่จะสามารถซื้ออาหารมารับประทานเองได้ในแทบทุกมื้ออาหารของทุกวัน โดยไม่ต้องพึ่งพาอาหาร

หลวงจากโรงเลี้ยง แต่ทว่าอาหารทุกชนิดทุกประเภทที่ผู้ต้องขังหญิงได้ซื้อหามาได้นั้น ก็ยังคงเป็นอาหารที่ถูกประกอบหรือปรุงขึ้นโดยเฉพาะสำหรับผู้ต้องขังหญิงในพื้นที่เรือนจำภายใต้อำนาจแห่งวินัย โดยที่ผู้ต้องขังหญิงไม่มีโอกาสและความสามารถที่จะไปแสวงหาอาหารจากข้างนอกมารับประทานได้ทุกอย่างดังใจปรารถนา แม้ผู้ต้องขังหญิงจะรู้ว่าสะอาด อร่อย และมีคุณภาพดีมากกว่า อาหารสำหรับผู้ต้องขังหญิงไม่ว่าจะเป็นอาหารที่ถูกประกอบขึ้นเพื่อจำหน่ายหรืออาหารหลวง จึงล้วนแล้วแต่เป็นอาหารที่มีความแตกต่างจากภายนอกที่ผู้หญิงเคยรับประทานมาก่อน อีกทั้งในการรับประทานอาหารหรือการสั่งซื้ออาหาร ก็ยังต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่เรือนจำกำหนด ภายใต้การกำกับด้วยเงื่อนไขเวลาและพื้นที่อย่างเข้มงวด ทำให้ผู้ต้องขังหญิงต้องซื้ออาหารเป็นเวลากับกองงานที่เกี่ยวข้องกับการจำหน่ายอาหารโดยเฉพาะ และต้องใช้จ่ายเงินในแต่ละวันไม่เกินวันละ 200 บาทตามที่เรือนจำกำหนดไว้เท่านั้น โดยที่ไม่สามารถจะปฏิบัติตนฝ่าฝืนกฎกติกาเหล่านี้ได้ ฉะนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ในพื้นที่เรือนจำผู้ต้องขังหญิงทุกคนจึงไม่อาจหลุดพ้นจากการเป็นอัตตบุคคลที่ถูกจัดกระทำจากอำนาจแห่งวินัยของเรือนจำ ซึ่งทำหน้าที่จำกัดเสรีภาพในชีวิต แม้กระทั่งในเรื่องอาหารการกิน ซึ่งมีความสำคัญต่อปากท้อง สุขภาพ อนามัย การมีชีวิตอยู่รอด หรือแม้แต่ความสวยงามของร่างกาย ซึ่งสำหรับผู้ต้องขังหญิงแล้วล้วนเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อชีวิตอย่างที่สุด

“การกินอาหารที่จำหน่ายร่วมกับอาหารของโรงเลี้ยง” เรื่องราวประสบการณ์ชีวิตของแก้วตาสะท้อนภาพร่างกายที่มีความสยบยอมในระดับหนึ่ง ซึ่งเธอสามารถที่จะต่อรองกับอำนาจในเรือนจำผ่านพื้นที่ของอาหารและการกินอาหารได้ แม้ว่าในพื้นที่นี้จะเต็มไปด้วยอำนาจเชิงวินัยที่เข้มข้น เพื่อให้การกินอาหารของเธอเป็นไปได้และทำให้เธอสามารถดำเนินชีวิตอยู่เพื่อรอวันพ้นโทษ แก้วตาได้กำกับตนเองด้วยการกินอาหารที่ซื้อมาจากโรงครัวร่วมไปกับอาหารฟรีจากโรงเลี้ยง ซึ่งมีใช้เพียงเพื่อประทังชีวิตเท่านั้น หากแต่ยังเป็นการกินเพื่อสร้างสุนทรีย์หรือความสุขเล็กๆ ในชีวิตให้กับตนเอง อันเป็นการประคับประคองทั้งความแข็งแรงทางร่างกายและความเข้มแข็งทางจิตใจของเธอ เพื่อรอวันกลับไปหาลูกทำหน้าที่แม่ที่ดีเมื่อพ้นโทษ แก้วตาเรียนรู้กระบวนการนี้จากการครุ่นคิดพิจารณาตนเองมานานนับแต่เข้ามาอยู่ในเรือนจำ ตั้งแต่ครั้งแรกที่แก้วตาต้องกินอาหารของเรือนจำ ซึ่งในตอนนั้นเธอไม่สามารถจะกินได้ เพราะความแตกต่างจากอาหารที่เธอเคยกินมาก่อน แต่ด้วยวันเวลาที่แก้วตาถูกจองจำ เธอเริ่มที่จะพิจารณาใคร่ครวญตนเอง เริ่มเรียนรู้และทำความเข้าใจตนเอง ผ่านการตั้งคำถามว่าจะกินอาหารอย่างไร ด้วยวิธีการไหน เพื่อให้ตนเองสามารถกินได้อย่างไม่ลำบากยากเย็นนัก เพราะหากไม่กินอาหารที่เรือนจำจัดให้ก็จะไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้ และหากจะซื้ออาหารกินเองในทุกมื้อ ตนเองก็คงจะไม่มีเงินมากพอที่จะแบกรับค่าใช้จ่ายในส่วนนั้น จนในที่สุดแก้วตาก็เลือกที่จะกินอาหารในแบบผสมผสาน โดยในทุกมื้อแก้วตาจะขึ้นไปโรงเลี้ยงเพื่อกินอาหารที่เรือนจำจัดไว้ให้อย่างไม่ขาด แม้ว่าอาหารในมือนั้นวันนั้นจะเป็นประเภทไหน มีลักษณะอย่างไร หรือรสชาติอย่างไรก็ตาม หากแต่แก้วตาจะนำอาหารที่ตนเองซื้อไว้มารับประทานร่วมไปด้วย เพื่อให้การกินอาหารสร้างความสุขให้แก่ตัวเธอมากขึ้น จากระสชาติอาหารที่อร่อยขึ้น คุณภาพอาหารที่ดีมากขึ้น ความสะอาดมากขึ้น และที่สำคัญเป็นอาหารประเภทที่เธอชอบและปรารถนาจะ

กิน อาหารในแต่ละมื้อของแกัวตาดึงถูกจัดแบ่งสัดส่วนออกเป็นส่วนๆ พร้อมกับวางแผนการกินอาหารว่า ในแต่ละครั้งที่ซื้ออาหารมาสามารถจะเก็บอาหารนั้นไว้ได้นานเพียงใด และเธอก็จะจัดแบ่งส่วนในการกินเป็นมื้อๆ ไปตามระยะเวลาของอาหารนั้น การกินอาหารของแกัวตาดึงไม่ได้ชื่อว่าทำผิดกฎใดๆ ของเรือนจำ ในขณะที่เดียวกันก็สามารถสร้างร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์จากการได้รับสารอาหารที่ครบถ้วน สร้างเสริมสุขภาพจิตที่ดีจากการรับประทานอาหารที่เอร็ดอร่อยตามความปรารถนา และยังสามารถลดภาระค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันได้อีกด้วย

แม้กระทั่งเรื่องราวของราตรีก็เช่นกัน แม้ว่าเธอจะไม่ได้มีเงินทองมากพอที่จะซื้ออาหารจากโรงครัวมารับประทาน แต่เธอก็ยังโชคดีที่มีญาติมาเยี่ยมโดยเฉพาะแม่ ทำให้เธอมีกำลังใจและยังได้อาหารที่เธอโปรดปราน แม่จะเอาน้ำพริกมาฝากเธอเป็นประจำ ราตรีจึงสามารถจะกินอาหารในเรือนจำได้อย่างไม่ลำบากมากนักเมื่อเทียบกับคนอื่นที่ไม่มีญาติมาเยี่ยม ราตรีจะนำน้ำพริกที่เธอชอบติดตัวขึ้นไปบนโรงเลี้ยงเพื่อกินร่วมกับอาหารของเรือนจำ หากในมื้อใดที่เธอไม่สามารถจะรับประทานอาหารของเรือนจำได้จริงๆ ไม่ว่าจะด้วย ปัญหาด้านรสชาติ สุขอนามัย หรือเป็นอาหารที่เธอไม่ชอบก็ตาม เธอจะกินเพียงข้าวเหนียวที่เรือนจำจัดไว้ให้กับน้ำพริกของเธอ เพื่อประทังชีวิตให้อยู่ในเรือนจำได้อย่างมีความหวัง

“การเลือกสังกัดกองงาน” เช่นเดียวกันกับการสร้างร่างกายตนเองให้เป็นร่างกายที่สวยและสะอาดผ่านกระบวนการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย กองงานและบทบาทหน้าที่ในเรือนจำเป็นเงื่อนไขสำคัญที่เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถเข้าถึงอาหารและการรับประทานอาหารได้อย่างสะดวกสบายมากกว่าผู้ต้องขังหญิงทั่วไปของเรือนจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่ไม่มีเงินในบัญชีมากนักและต้องประหยัดอดออม การได้อยู่ในกองงานที่ดีและมีสวัสดิการเพียงพอจะทำให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถสร้างความสุขในการใช้ชีวิตในเรือนจำได้ และที่สำคัญยังสามารถสร้างโอกาสให้ผู้ต้องขังหญิงได้รับการพิจารณาในการเลื่อนชั้นหรือการลดหย่อนโทษได้ กองงาน การฝึกอาชีพ หรือบทบาทหน้าที่ในเรือนจำจึงเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่มีการเตรียมความพร้อมจะต้องพิจารณาใคร่ครวญ และพยายามที่จะแสวงหาช่องทางในการเข้ามาทำงานในกองงานที่ดีเหล่านี้ แต่ในทางปฏิบัติแล้วนั้น มีเพียงผู้ต้องขังหญิงไม่กี่คนที่จะสามารถเข้าสู่กองงานนี้ได้ นอกจากนี้เรือนจำยังมีกระบวนการคัดเลือกคนที่เข้มงวดก่อนเข้าทำงาน โรงครัวจึงเป็นพื้นที่ของกองงานที่ค่อนข้างปิด ไม่ได้มีการเลื่อนไหลถ่ายเทหรือโยกย้ายบุคลากรเหมือนกองงานอื่นๆ ของเรือนจำ ผู้ที่ได้เข้ามาทำงานในโรงครัวจึงค่อนข้างจะเป็นผู้ที่มีสิทธิพิเศษและเป็นทรัพยากรบุคคลชั้นดีสำหรับเรือนจำ ซึ่งเรือนจำให้ความสำคัญและพร้อมจะอำนวยความสะดวกหรือสิทธิในการดำเนินชีวิตให้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงครัว อันเป็นพื้นที่ที่มีฐานะเป็นกองงานหนึ่งของผู้ต้องขังหญิงในการทำอาหารไว้เพื่อจัดจำหน่ายแก่ผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเอง รวมไปถึงเจ้าหน้าที่เรือนจำ ดังเช่นคำบอกเล่าของอดีตผู้ต้องขังหญิงคนหนึ่งที่ได้บรรยายถึงสิทธิพิเศษในเรื่องอาหารสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่อยู่ในกองงานที่ดีว่า

...โรงครัวเป็นกองงานแยกกันนะ นี่ก็เหมือนกับการฝึกอาชีพ ใครๆ ก็อยากไปอยู่เพราะโรงครัว มันสบายตรงที่ว่า อาหารการกินมันดีกว่ากัน ข้าวเขาเป็นข้าวหุง แบบเขามียอดของเขา กับข้าวจะได้ อย่างหนึ่ง ข้าวได้อย่างหนึ่ง เขจะมีข้าวกินที่อร่อย หนูเคยไปสมัครแต่คนเต็มแล้ว เขาก็ไม่เอา นอกจากว่าคนที่เคยทำเก่ากลับบ้าน หัวหน้าโรงครัวก็เป็นผู้ต้องขังนี้แหละ เขายู่นาน เก่งแล้ว รู้ทุกเรื่องแล้ว ส่วนมากหัวหน้ากองงานจะโทษตลอดชีวิต 25 ปี สมมติว่าวันนี้เขาขายแกงเขียวหวาน เขาทำเอง เขาจะตกไว้แบ่งกิน ถ้าไรเขาได้เยอะอยู่แล้ว แล้วหนูเคยเห็นเขาแอบทำอาหารที่อยากกิน ทำกันเองนะ มันดีตรงตังก็ไม่ได้เสีย เพราะเขากินข้าวตรงนั้น ไม่เหมือนพวกหนู...

จากคำบอกเล่าของอดีตผู้ต้องขังหญิงคนนี้ จะเห็นได้ว่าในกองงานของโรงครัว ผู้ที่จะสามารถเข้าไปทำงานในกองงานนี้ได้มีกระบวนการในการคัดเลือกที่เข้มงวดค่อนข้างมากกว่ากองงานอื่นๆ เพราะนั่นหมายถึงความปลอดภัยของทุกคนในเรือนจำและยังหมายถึงรายได้ที่เรือนจำจะได้รับจากการจำหน่ายอาหาร เรือนจำจึงค่อนข้างให้ความสำคัญกับกองงานนี้ในการคัดเลือกบุคลากรที่เรือนจำมีความเชื่อมั่น ทั้งในด้านพฤติกรรม ทักษะความสามารถ รวมไปถึงจำนวนโทษที่ถูกตัดสิน คนที่จะทำงานในกองงานนี้ได้จึงต้องเป็นผู้ที่ถูกตัดสินโทษสูง ต้องใช้เวลาอยู่ในเรือนจำอย่างยาวนานจนถึงตลอดชีวิต ซึ่งสำหรับเรือนจำแล้วเห็นว่ามีคุณสมบัติหรือเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดี อันมีแนวโน้มที่จะถูกการบงการให้เชื่อฟังได้โดยง่าย และในขณะเดียวกันก็ต้องเป็นผู้ที่มีฝีมือในการทำอาหารที่สามารถตอบสนองผู้บริโภคตามหลักการขาย หรือเป็นผู้ที่เคยมีประสบการณ์ในการทำอาหารมาก่อนเมื่อครั้งที่ยังไม่ถูกจับกุมและคุมขัง เจ้าหน้าที่เรือนจำจะทำการคัดเลือกและกลั่นกรองผู้ที่将会ทำงานในโรงครัว ด้วยการสัมภาษณ์และในบางครั้งอาจจะให้ทดลองทำอาหารให้เจ้าหน้าที่หรือผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเองชิม เมื่อผ่านขั้นตอนคัดเลือกเข้าสู่กองงานแล้ว เรือนจำจะให้ผู้ต้องขังหญิงคนนั้นรับหน้าที่เป็นผู้ช่วยแม่ครัวในการเตรียมวัตถุดิบเสียก่อน เช่น หั่นผัก หั่นเนื้อ ล้างผัก เป็นต้น แล้วเมื่อตำแหน่งแม่ครัวหรือผู้ปรุงอาหารว่างลงเมื่อใด ก็จะเลื่อนให้ผู้ต้องขังหญิงที่เรือนจำพิจารณาเห็นว่ามีฝีมือจนได้รับการยอมรับและน่าไว้วางใจขึ้นมาเป็นแม่ครัวแทน หมุนเวียนผลัดเปลี่ยนไปเช่นนี้เรื่อย ๆ ในขณะที่ตัวผู้ต้องขังหญิงเอง ผู้ที่รู้ตัวว่าตนเองมีฝีมือ มีประสบการณ์ หรือมีทักษะความสามารถในการประกอบอาหารหรือปรุงอาหารจะพยายามเข้าสังกัดในกองงานนี้ให้ได้ เพื่อให้สามารถเข้าถึงอาหารได้ง่ายและสามารถรับประทานอาหารได้อย่างไม่ยากลำบาก สอดคล้องไปกับความต้องการที่จะเป็นผู้ต้องขังหญิงที่มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงและมีร่างกายที่สวยงาม ภายใต้วินัยของระบบเรือนจำ

โดยภาระความรับผิดชอบแล้ว ผู้ต้องขังหญิงที่ทำงานในกองงานนี้จะทำหน้าที่เป็นผู้ผลิตอาหารและขนมต่างๆ โดยจะเป็นผู้วางแผนรายการอาหาร คัดเลือกวัตถุดิบ เตรียมวัตถุดิบ ปรุงอาหาร และบรรจุอาหารใส่ภาชนะ ผู้ที่ทำงานในกองงานของโรงครัวจึงมีโอกาที่จะเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพและมีรสชาติที่อร่อยถูกปากได้มากกว่าผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ ที่สำคัญยังเป็นการเข้าถึงโดยไม่ต้องใช้เงินซื้อหาด้วย จากการบอกเล่าของอดีตผู้ต้องขังหญิงคนนี้ มีผู้ต้องขังหญิงจำนวนมากไม่มากนักที่จะสามารถเข้าทำงานในโรงครัวได้ ทั้งที่มีผู้ต้องการและสมัครเข้าทำงานจำนวนมาก ทั้งนี้เพราะการทำงานในกองงานนี้ถือเป็นกองงานที่จัดให้มีสวัสดิการตอบแทนดีที่สุดกองงานหนึ่งของ

เรือนจำ ผู้ที่ทำงานในโรงครัวจะได้รับสิทธิพิเศษมากมาย โดยเฉพาะพื้นที่ของอาหารและการกินอาหาร ไม่ว่าจะเป็น การประกอบอาหารตามที่ตนเองชอบและต้องการ การปรุงอาหารตามรสชาติของตนเอง การตักอาหารไว้รับประทาน โดยไม่ต้องซื้อและไม่ต้องแก่งแย่งกับผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ การกินอาหารส่วนตัวของตนเองโดยไม่ปะปนกับผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ การเลือกรับประทานอาหารที่มีคุณภาพมากกว่า เช่น มีปริมาณเนื้อสัตว์มากกว่า การรับประทานข้าวที่มีคุณภาพดีกว่าแตกต่างจากข้าวของผู้ต้องขังหญิงทั่วไป การกินอาหารโดยไม่จำกัดช่วงเวลาตามกรอบเวลาของเรือนจำ

อย่างไรก็ตาม เมื่อได้ชื่อว่าเป็นผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำแล้ว แม้ว่าการสังกัดกองงานในโรงครัวจะเป็นกองงานที่ทำให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถจะเข้าถึงอาหารและรับประทานอาหารได้อย่างสอดคล้องไปกับความจริงในระบบเรือนจำ หากแต่ในเรือนจำก็มีกระบวนการในการกำกับควบคุมผู้ต้องขังหญิงเหล่านี้ให้อยู่ภายใต้กฎระเบียบมากมาย ซึ่งทำให้การรับประทานอาหารของผู้ต้องขังหญิงแตกต่างไปจากผู้หญิงทั่วไปภายนอกเรือนจำ ไม่ว่าจะเป็น การควบคุมด้วยอำนาจอย่างเป็นทางการของเจ้าหน้าที่เรือนจำอย่างเป็นทางการบังคับบัญชา หรือแม้แต่นโยบายเรือนจำ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่กำหนดให้ผู้ต้องขังหญิงต้องปฏิบัติตาม โดยที่ไม่สามารถจะประกอบอาหารได้ตามความปรารถนาอย่างอิสระ โดยปราศจากกรอบเวลา พื้นที่ หรือแม้แต่ระบบการกำกับควบคุม

“การอาศัยกลุ่ม พรรคพวก และความสัมพันธ์ทางสังคม” อดีตผู้ต้องขังหญิงรายหนึ่งเล่าถึงการอาศัยระบบกลุ่ม พรรคพวก และความสัมพันธ์ทางสังคมในฐานะที่เป็นช่องทางให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถรับประทานอาหารในเรือนจำได้ดี กล่าวคือ การมีกลุ่มหรือพรรคพวกจะทำให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถเข้าถึงหรือได้มาซึ่งอาหารที่ดี ในความหมายของอาหารที่สะอาด มีคุณค่าทางโภชนาการ ถูกสุขลักษณะ และมีรสชาติที่อร่อยถูกปาก โดยผู้ต้องขังหญิงต้องพยายามสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่มีสิทธิพิเศษในเรือนจำเพื่อให้สามารถรับประทานอาหารหรือดำเนินชีวิตอยู่ในเรือนจำได้อย่างดี รอคอยเวลาการจองจำที่กำลังจะหมดลง ทั้งนี้เนื่องจากความสัมพันธ์ทางสังคมจากการสร้างกลุ่มหรือเครือข่ายของตนเอง จะเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังหญิงได้ช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออำนวยความสะดวกให้การกินอาหารตามที่ตนเองปรารถนา ผู้ต้องขังหญิงที่มีสังคมกว้างขวาง มีเพื่อนจำนวนมาก และรู้จักผู้คนมากหน้าหลายตา จึงสามารถที่จะพึ่งพาอาศัยเพื่อนในการแสวงหาอาหารที่ดีมากกว่าอาหารทั่วไปมารับประทาน ซึ่งผู้ต้องขังหญิงจะช่วยเหลือกันในการจับจองที่นั่งหรือจองคิวแทนเพื่อน เพื่อให้สามารถจะเข้าแถวไปนั่งในโต๊ะอาหารเดียวกันได้ และเพื่อความรวดเร็วในการรับประทานอาหาร ในกรณีนี้ผู้ต้องขังหญิงหลายคนจะมีกระบวนการในการจองคิวให้กันหรือในบางคนอาจจะแซงคิวคนอื่น โดยที่ไม่มีใครกล้าต่อต้าน เพราะเป็นผู้ที่มีอิทธิพลกว้างขวาง เป็นที่รู้จักของผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเองหรือแม้แต่เจ้าหน้าที่ของเรือนจำ นอกเหนือไปนั้นผู้ต้องขังหญิงที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีกับเพื่อนและรู้จักคนมาก จะสามารถขอความช่วยเหลือให้เพื่อนบางกลุ่มบางคนที่ได้รับสิทธิพิเศษในการเข้าถึงอาหารที่ดีกว่าแบ่งปันอาหารมาให้ เช่น ผู้ต้องขังหญิงอิสลาม หรือผู้ต้องขังหญิงที่ทำงานในกองงานที่ดี เช่น โรงครัว กองเลี้ยง หรือผู้ต้องขังหญิงที่เป็นตัวแทนจำหน่ายอาหารให้แก่เจ้าหน้าที่เรือนจำ ทั้งนี้

เพื่อให้ตนเองสามารถจะได้รับโอกาสในการรับประทานอาหารที่ดี โดยที่เพื่อนผู้ต้องขังหญิงเหล่านี้สามารถจะรับประทานอาหารที่มีคุณภาพมากกว่าไว้ให้และแบ่งปันอาหารดีๆ บางส่วนมาให้

นอกจากนี้ การรับประทานอาหารในเรือนจำยังปรากฏให้เห็นการรับประทานอาหารในลักษณะเป็นกลุ่มระหว่างเพื่อนสนิทภายในกลุ่มของตนเองที่มีสมาชิกไม่มากนัก โดยการแบ่งปันอาหาร กับข้าว หรือขนมทั้งคาวและหวานที่ตนเองมีอยู่ ทั้งจากการซื้อหาหรือญาตินำมาให้ ซึ่งแต่ละคนก็จะมีอาหารหรือขนมที่แตกต่างกันไป แล้วมาแบ่งปันกันระหว่างเพื่อนในกลุ่ม เพื่อให้สามารถรับประทานอาหารที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อคุณค่าด้านสารอาหารและสุนทรียะในการกิน ฉะนั้นในเรือนจำจึงมักจะปรากฏลักษณะของการกิน ซึ่งผู้ต้องขังหญิงกลุ่มเดียวกันจะนำอาหารของตนเองติดตัวมาอย่างน้อย 1 ประเภทมารับประทานร่วมกันในเวลาอาหารตามที่เรือนจำกำหนดไว้ การช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยที่เพื่อนผู้ต้องขังหญิงจะสามารถแลกเปลี่ยนหรือแบ่งปันอาหารให้แก่กัน และกัน รวมทั้งร่วมวงกันรับประทานอาหาร ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อตัวผู้ต้องขังหญิงเอง ในลักษณะของการได้กินอาหารที่มีความหลากหลายและได้รับสารอาหารครบถ้วน อันจะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อสุขภาพ ความแข็งแรง และความงดงามของร่างกาย ทั้งยังเป็นสร้างบรรยากาศในการรับประทานอาหารในเรือนจำ ซึ่งผู้ต้องขังหญิงสามารถจะรับประทานอาหารร่วมกัน เพื่อเป็นการผ่อนคลายความตึงเครียด สอบถามสารทุกข์สุกดิบ บอกเล่าเรื่องราวชีวิตความทุกข์ความสุข ปลอดภัยและให้กำลังใจแก่กันและกัน อันเป็นการสร้างบรรยากาศในการรับประทานอาหารให้ได้รสชาติมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อรังสรรค์ความสุขในชีวิตผู้ต้องขังหญิงที่ยากจะแสวงหาได้ในเรือนจำ ตลอดจนยังเป็นการรักษาและดำรงความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนที่ใกล้ชิดสนิทสนมให้มีความรัก ความสามัคคี และกลมเกลียวกันมากยิ่งขึ้น เพื่อจะได้คอยช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการทำกิจกรรมต่างๆ ตลอดช่วงชีวิตในเรือนจำ การกินอาหารโดยอาศัยกลุ่มเพื่อนที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันจึงเป็นเสมือนพื้นที่แห่งสุนทรียะของผู้ต้องขังหญิง แม้ว่าจะเป็นช่วงเวลาเพียงสั้นๆ ภายใต้กฎกติกาที่เข้มงวดของเรือนจำ

“การกินอาหารโดยตระหนักถึงคุณภาพอาหาร” ในเรือนจำบางแห่งโดยเฉพาะเรือนจำต่างจังหวัดที่มีขนาดเล็ก ความเป็นร่างกายที่สยบยอมของผู้ต้องขังหญิงเป็นการจำนนต่ออำนาจที่ผู้ต้องขังหญิงไม่อาจจะปฏิเสธได้ในพื้นที่ของอาหารและการกินอาหารในเรือนจำ ด้วยการกินอาหารที่ถูกประกอบขึ้นจากแดนชาย ภายใต้ความกลัว ความหวาดระแวง และไม่เชื่อมั่นถึงคุณภาพอาหารที่ตนเองจะรับประทาน โดยเฉพาะการปนเปื้อนไปด้วยสิ่งแปลกปลอมในอาหารที่ตนเองไม่ปรารถนา เมื่อถึงเวลาที่ต้องรับประทานอาหารของเรือนจำ ผู้ต้องขังหญิงจึงต้องใช้วิธีการในการสังเกตและพยายามตรวจตราอาหาร เพื่อให้มั่นใจว่าไม่มีอะไรปนเปื้อนหรือแปลกปลอมเข้ามา จึงจะลงมือรับประทานอาหารนั้นได้ ฉะนั้น ผู้ต้องขังหญิงหลายคนจึงรู้ว่าอาหารบางอย่างกินได้ บางอย่างกินไม่ได้หรือต้องกินด้วยความระมัดระวัง โดยหากเป็นอาหารที่สามารถสังเกตเห็นวัตถุดิบหรือส่วนประกอบของอาหารได้ง่าย เช่น แงงจืดต่างๆ ที่มีน้ำแกงใสๆ เช่น แงงผัก แงงวุ้นเส้น หรือไข่พะโล้ ผู้ต้องขังหญิงก็จะค่อนข้างมีความเชื่อมั่นและลงมือกินอาหารโดยไม่ตั้งข้อสงสัย ในทางกลับกันหากเป็นอาหารที่ยากต่อการสังเกต เช่น แงงหน่อไม้ แงงมะเขือ จับฉ่าย แงงสาว แงง

เขี้ยวหวาน ผู้ต้องขังหญิงก็ต้องเพิ่มความระมัดระวังในการตรวจสอบอาหารมากขึ้น เพื่อไม่ให้ตนเองเผลอไปกินอาหารที่มีสิ่งแปลกปลอมเข้าสู่ร่างกายโดยไม่จำเป็น

...ในนั้นอาหาร ผู้ต้องขังอยู่แดนชายทำ แล้วส่งไปแดนหญิง ผู้หญิงไม่ได้ทำกับข้าวเอง ผู้ชายส่งปืบเราก็ตักมาแบ่งไว้โต๊ะ ก็คืออยู่ว่าทำไมผู้หญิงไม่ได้ทำกับข้าวเอง น่าจะเป็นของผู้หญิง แต่ทำไมผู้ชายทำ ผู้หญิงออกแดนยากหรือเปล่า เขาก็เลยให้ผู้ชายทำแทน เราก็ระแวงนะว่ามันมีอะไรหรือเปล่า จะเลือกกินก็เฉพาะต้มจืดน้ำใสๆ มันมองเห็นง่ายดีว่ามีอะไรในน้ำแกงบ้าง ถ้าผู้หญิงเป็นคนทำจะอร่อยกว่าแน่นอน ผู้ชายทำอะไรก็ไม่รู้ ทำพอให้เสร็จๆ ไป ถ้าผู้หญิงทำแล้ว ก็จะทำละเอียดกว่า อาหารน่าจะอร่อยกว่า...

ตอนหนึ่งจากประสบการณ์ของอดีตผู้ต้องขังหญิงอย่างยุพิน สะท้อนให้เห็นถึงข้อสงสัยในการทำอาหารที่เรือนจำมอบหมายหน้าที่ให้แก่ผู้ต้องขังชาย อันเป็นปฏิบัติการทางอำนาจภายใต้เจตจำนงของอำนาจและความรู้ในเรือนจำที่ทำงานร่วมกับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ในการครอบงำและกำกับความคิด ความเชื่อ ตลอดจนการกระทำของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำให้เชื่อว่า พื้นที่ของการประกอบอาหารเป็นพื้นที่ของผู้หญิงและความเป็นหญิง ซึ่งผู้หญิงจะทำหน้าที่ในพื้นที่ส่วนตัวทั้งหมดในเรื่องของการดูแลบ้านและสมาชิกในครอบครัว ฉะนั้น ผู้หญิงทุกคนจึงต้องทำอาหารได้ และทำอาหารเป็น ในความหมายของการมีความรู้ ทักษะ และความสามารถในการประกอบหรือปรุงอาหาร เพื่อทำอาหารเลี้ยงสมาชิกทุกคนในครอบครัว มิเช่นนั้นแล้วก็จะกลายเป็นผู้หญิงที่เปี่ยงเบนไปจากความคาดหวังของสังคมและครอบครัว ทั้งนี้เพราะผู้หญิงถูกรับรู้ในฐานะเพศที่ผูกโยงกับธรรมชาติและความจริงของความเป็นหญิงที่ว่าด้วยทักษะความสามารถในการประดิษฐ์ประดอย ความละเอียดอ่อน และความประณีต ในขณะที่ผู้ชายกับการทำอาหารกลับถูกแยกขาดจากกัน ผู้ชายถูกจัดวางให้เป็นเพศที่ได้รับการยกเว้นในเรื่องการประกอบและปรุงอาหาร หากผู้ชายทำอาหาร สังคมก็จะเปิดโอกาสให้ผู้ชายเกิดความผิดพลาดในการทำอาหารได้ ซึ่งอาจจะไม่อร่อย ไม่สะอาด หรือไม่ประณีต ฉะนั้นหากผู้ชายทำอาหารไม่ดีก็มักจะได้รับการผ่อนผันและถูกทำให้เข้าใจได้ว่า การทำอาหารไม่ใช่ความถนัดที่ผู้ชายจะต้องมีทักษะความสามารถเมื่อเทียบกับผู้หญิง ที่สำคัญตัวของผู้หญิงเองก็เชื่อและยอมรับความจริงในข้อนี้ และพยายามสร้างและกำกับตนเองให้เป็น “แม่ครัว” ผู้มีความสามารถในการทำอาหารที่เก่งที่สุด ด้วยเหตุนี้ ในกรณีของยุพิน เธอจึงมองว่าการที่ผู้ต้องขังหญิงทุกคนต้องเฝ้าระมัดระวังในการรับประทานอาหาร โดยการต้องคอยสังเกตอย่างละเอียดลออว่า อาหารในแต่ละประเภทแต่ละมื้อมีสิ่งปลอมปนหรือไม่นั้น ทำให้การใช้ชีวิตในเรือนจำเป็นไปด้วยความยากลำบาก ซึ่งหากอาหารที่ถูกประกอบขึ้นมาจากฝีมือของผู้ต้องขังหญิงที่เป็นหญิงแล้ว ก็น่าจะไม่ต้องใช้ความระมัดระวังอย่างถี่ถ้วนมากนัก ทั้งนี้เพราะสำหรับยุพิน เธอเชื่อว่าหน้าที่ในการประกอบอาหารควรจะเป็นหน้าที่ของผู้ต้องขังหญิง ซึ่งสามารถประกอบอาหารได้ดีกว่าผู้ต้องชายในลักษณะที่สะอาด ถูกสุขอนามัย และมีรสชาติอร่อยมากกว่า โดยเฉพาะในเรือนจำที่มีทั้งแดนหญิงและแดนชายในเรือนจำเดียวกัน ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การกำกับตนเองผ่านอาหารการ

กินได้สะท้อนให้เห็นบทบาทความเป็นหญิงของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ ซึ่งล้วนแล้วแต่ตกย่ำและ
ผลิตซ้ำคุณสมบัติของเพศภาวะ (Gender Trait) ในความเป็นหญิงนั่นเอง

บทที่ 7

บทสรุปและภาพสะท้อนของความรู้ผ่านพื้นที่งานวิจัย

ท่ามกลางความคิดความเชื่อภายใต้ความรู้กระแสหลักหรือวาทกรรมกระแสหลัก ซึ่งทำหน้าที่ในการสร้างความจริงให้สังคมเชื่อ ด้วยการสร้างคำอธิบายเรื่อง “พลเมืองดีหรือคนดี” และ “ผู้หญิงที่ดี” พร้อมกับผูกโยงคำอธิบายเหล่านี้อย่างเป็นเนื้อเดียวกันกับคุณค่าและความหมายในเชิงบวก ด้วยการก่อรูปจริยธรรมของมนุษย์ที่ว่าด้วยจริยธรรมแห่งความเป็นหญิง ซึ่งได้กำหนดให้มนุษย์ที่เป็นหญิงต้องสร้างร่างกายภายใต้การจัดการตนเองให้เป็นไปตามบรรทัดฐาน ความจริงหรือจริยธรรมนั้นอย่างไม่มีโอกาสจะได้เถียงหรือปฏิเสธ ทั้งนี้เพื่อให้มีตัวตนเป็นไปตามกรอบปฏิบัติที่สังคมยอมรับและคาดหวัง ผู้หญิงจึงเป็นเพศที่มีแนวโน้มจะสยบยอมต่ออำนาจนับตั้งแต่เกิดจนตาย ฉะนั้นผู้หญิงคนใดที่สามารถปฏิบัติตามกรอบความเป็นพลเมืองดีและการเป็นหญิงที่ดีของสังคมได้ ก็จะได้รับยกย่อง ให้เกียรติ ได้รับการยอมรับและไว้วางใจจากคนรอบข้างในฐานะผู้หญิงที่ดีมีจริยธรรม ในทางตรงข้ามผู้หญิงที่กระทำผิดแผกแปลกไปจากความจริงก็ย่อมจะถูกตีตราหรือประทับตราจากสังคมในฐานะผู้เบี่ยงเบน โดยมีนัยของมนุษย์ที่แปลกแยก ผิดพลาด หรือผิดปกติไปจากความเป็นปกติหรือบรรทัดฐานที่พึงงาม เหมาะสม หรือควรจะเป็นของสังคม ไม่เพียงเท่านั้น การถูกตีตราเพื่อสร้างมลทินด้วยคุณค่าและความหมายเชิงลบที่กลายเป็นเงาตามตัวผู้หญิงที่เบี่ยงเบนยังมีอำนาจเบียดขับหรือกีดกันผู้เบี่ยงเบนให้กลายเป็นบุคคลที่สังคมรังเกียจเจียดฉันทน์ ไม่ยอมรับ และไม่คบค้าสมาคม เป็นเสมือนคนชายขอบของสังคมอย่างไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้

ผู้ต้องขังหญิงก็เช่นกัน สำหรับสังคมทั่วไปแล้วผู้ต้องขังหญิงถือได้ว่าเป็นบุคคลหรือพลเมืองที่กระทำความผิดตามกฎหมายด้วยการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด อันเป็นการฝ่าฝืนหรือละเมิดต่อกฎหมาย ในฐานะประกาศิตอันศักดิ์สิทธิ์ของรัฐ ผู้หญิงที่กระทำความผิดจึงต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อรอคอยการพิพากษาคัดสินความผิด และเมื่อคำพิพากษาถูกประกาศออกมาอย่างเป็นทางการว่าได้กระทำความผิดจริง ผู้หญิงที่กระทำความผิดก็ต้องก้าวเข้าสู่เรือนจำเพื่อรับการลงโทษทัณฑ์มากบ้างน้อยบ้างตามความผิดที่ตนเองได้กระทำลงไป ไม่ว่าจะโดยตั้งใจ โดยไม่ตั้งใจ โดยความเข้าใจผิดหรือสำคัญผิด โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือโดยขาดความรู้ก็ตาม เมื่อถึงเวลานั้นผู้หญิงที่กระทำความผิดก็จะได้ชื่อว่าเป็นนักโทษหญิงหรือผู้ต้องขังหญิงของเรือนจำอย่างสมบูรณ์ ท้ายที่สุดความเป็นนักโทษหญิงหรือผู้ต้องขังหญิงก็ยึดเย็ดคุณค่าและความหมายในเชิงลบ โดยที่ผู้หญิงอาจจะไม่รู้ตัว เพราะได้ปฏิบัติตามการให้คุณค่าทางสังคมหรือวาทกรรมความเป็นหญิง ทำให้ผู้หญิงที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ต้องขังหญิงกลายเป็นบุคคลผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนต่อบรรทัดฐานหรือฐานคติทางสังคม ซึ่งไม่เพียงแต่เบี่ยงเบนไปจากวาทกรรมของคนดีหรือพลเมืองดีเท่านั้น หากแต่ยังเป็นการละเมิดต่อวาทกรรมทางเพศของความเป็นหญิง โดยเฉพาะในสังคมชายเป็นใหญ่อีกด้วย ผู้ต้องขังหญิงจึงไม่อาจหนีพ้นการถูกตีตราให้มีตัวตนที่แบกรับสัญญาณของอาชญากร ภายใต้อัตลักษณ์ทางสังคมแบบผู้หญิงชั่วๆ ทั้งการเป็นอาชญากรของสังคมในฐานะพลเมืองที่

เป็ยงเบนด้วยการกระทำความผิดตามกฎหมาย ไปพร้อมๆ กับการเป็นอาชญากรของครอบครัวในฐานะผู้หญิงที่เป็ยงเบนด้วยการกระทำความผิดต่อครอบครัว ซึ่งหมายความว่าไปถึงการเป็นแม่/ ลูก/ ภรรยาที่บกพร่องและไม่เป็นไปตามความคาดหวังของสังคม

ฉะนั้นแล้ว เมื่อผู้หญิงได้ก้าวเข้าสู่เส้นทางของการกระทำความผิด การกระทำความผิดของผู้หญิงจึงดูราวกับว่าเป็นความผิดอันยิ่งใหญ่ที่ไม่ควรจะเกิดขึ้นและยากที่จะให้อภัย ด้วยความเชื่อของสังคมซึ่งได้จัดวางให้ผู้หญิงมีแนวปฏิบัติหรือกรอบเพศของความเป็นหญิงภายใต้ระเบียบประเพณีที่เข้มข้นมากกว่าผู้ชาย ผู้หญิงจึงควรที่จะมีความสามารถในการกำกับตนเองอย่างเคร่งครัด ด้วยการปฏิบัติตนให้ถูกต้อง เหมาะสม และดั่งตามความคาดหวังของสังคม หรือแม้แต่การจัดวางตำแหน่งแห่งที่สำหรับผู้หญิงตามความเชื่อของสังคมด้วยการกำหนดให้ผู้หญิงครอบครองพื้นที่เพียงในอาณาบริเวณส่วนตัวของบ้านและครอบครัว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้หญิงยากที่จะก้าวเข้าสู่เส้นทางของการกระทำความผิด ดังนั้นผู้หญิงที่กระทำความผิด ถูกจับกุม ถูกตัดสินว่ามีความผิด และต้องรับโทษทัณฑ์ในเรือนจำจึงเป็นบุคคลที่สังคมไม่อาจยอมรับได้ ซึ่งนอกจากจะผิดพลาดไปจากบรรทัดฐานของพลเมืองดีแล้ว ยังแปลกแยกไปจากบรรทัดฐานของผู้หญิงที่ดีอีกด้วย ผู้หญิงที่กระทำความผิดจึงเป็นเสมือนร่างกายที่ถูกให้คุณค่าและถูกปฏิบัติ ภายใต้การกีดกัน ผลักไส และเบียดขับ ในฐานะคนชายขอบของสังคม พร้อมประทับตราแห่งตัวตนในลักษณะที่เป็นเนื้อเดียวกันอย่างสนิทแนบแน่นกับอัตลักษณ์คนคุกที่แผ่เร้นไปด้วยคุณค่าและความหมายในเชิงลบจนยากที่เปลี่ยนแปลง

เมื่อมาถึงตรงนี้ ผู้วิจัยได้เกิดข้อคำถามในใจหลายประการ อันเป็นที่มาและความสำคัญของปัญหาที่จุดชนวนให้หันมาให้ความสนใจและศึกษาเรื่องราวชีวิตในเรือนจำของผู้ต้องขังหญิงอย่างจริงจัง จนกระทั่งนำมาสู่งานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยมองว่า อัตลักษณ์คนคุกที่ได้ถูกผูกโยงเข้ากับร่างกายของผู้ต้องขังหญิงเป็นความยากลำบากที่ผู้ต้องขังหญิงจำต้องเผชิญในทันทีที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้กระทำผิดตามคำตัดสินของศาล และต้องก้าวเข้าสู่ระบบการลงโทษทัณฑ์ของเรือนจำ ซึ่งไม่เพียงแต่จะตามติดเป็นเงาตามตัวผู้ต้องขังหญิงเฉพาะตอนที่ถูกจองจำในเรือนจำเท่านั้น หากแต่ความเป็นคนคุกของผู้ต้องขังหญิงยังเป็นสิ่งที่ถูกปลูกสร้างอย่างถาวรฝังรากลึก แม้ผู้ต้องขังหญิงจะพ้นโทษออกจากเรือนจำหรือได้รับการลงโทษครบถ้วนตามกำหนดเวลาแล้วก็ตาม และการฝังรากลึกนี้ยังเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นกับผู้ต้องขังหญิงอย่างยั่งยืน ถาวรตายตัว และดูจะรุนแรงหนักหน่วงมากยิ่งขึ้นกว่าผู้ต้องขังชาย ด้วยมลทินของความเป็นคนคุกและมลทินของความเป็นผู้หญิงที่ไม่ดีของครอบครัวและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้ต้องขังหญิงต้องก้าวเข้าสู่อาณาบริเวณของเรือนจำ อันเป็นสถาบันแห่งการลงโทษทัณฑ์ของรัฐ ภายใต้ข้ออ้างของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เลวร้ายให้กลายเป็นความดีงามและถูกต้องเหมาะสม ด้วยระบบการฟื้นฟูพฤติกรรมเพื่อคืนคนดีสู่สังคม อันนำมาสู่การกำกับควบคุมพฤติกรรมของผู้ต้องขังหญิงในทุกอณูชีวิตด้วยกระบวนการหรือเทคนิควิธีการของอำนาจในหลายลักษณะ จนในที่สุดผู้ต้องขังหญิงก็กลายเป็นผู้ที่คิด เชื่อ และกระทำตามเจตจำนงของอำนาจอย่างไร้อิสรภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ

เรื่องเล่าประสบการณ์สู่การสร้างสรรคความรูใหม่ทางวิชาการ

งานวิจัยชิ้นนี้ถูกเขียนขึ้นมาอย่างเพียรพยายามและอดุสาหะ ด้วยความมุ่งมั่นมาปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะสร้างสรรคความรูใหม่รวมไปกับผู้เล่าประสบการณ์ โดยในที่นี้ก็คืออดีตผู้ต้องขังหญิง เพื่อคลี่คลายข้อสงสัยจากประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสังคม ซึ่งยังคงปรากฏภาพของความไม่เท่าเทียมหรืออคติทางเพศระหว่างหญิงชาย ภายใต้วิธีคิดแบบชายเป็นใหญ่อยู่อย่างต่อเนื่อง แม้ว่าสังคมปัจจุบันจะก้าวล่วงเข้าสู่สภาวะเสรีนิยมใหม่แล้วก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรากฏตัวผ่านการใช้อำนาจของสถาบันทางสังคมที่ได้ชื่อว่าเป็นสถาบันแห่งการลงโทษทัณฑ์ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของรัฐ ซึ่งทำหน้าที่เป็นทั้งร่างทรง ผู้รับใช้ และผู้ดำรงรักษาให้อุดมการณ์นั้นยังคงหยดยืนอยู่อย่างเข้มแข็งและชอบธรรม ภายใต้คำถามการวิจัยที่ว่า “อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ในพื้นที่ของเรือนจำทำให้ผู้ต้องขังหญิงกลายเป็นร่างกายที่สยบยอมต่ออำนาจได้อย่างไร”

งานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยมุ่งมั่นที่จะเลือกเอาแนวความคิดในช่วงแรกของฟูโกต์ที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาเรื่องอำนาจ ความรู้ และความจริงในระบอบความจริง ผ่านสถาบันที่ใช้อำนาจทางวินัยและเทคโนโลยีแห่งอำนาจ ซึ่งทำหน้าที่กำกับจัดการมนุษย์ให้เป็นร่างกายที่จำนนต่ออำนาจมาใช้เป็นฐานความรู้ในการทำงานวิจัยชิ้นนี้ ทั้ง ๆ ที่ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสร้างตัวตนของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ โดยอาศัยแนวความคิดเกี่ยวกับเทคโนโลยีแห่งตัวตนของฟูโกต์ในช่วงหลังก็มีความน่าสนใจอยู่ไม่น้อย ทั้งนี้เพราะสำหรับผู้วิจัยแล้ว เหตุผลสำคัญก็คือ แม้ว่าในสังคมสมัยใหม่จะถูกมองว่าเป็นสังคมเสรีนิยมใหม่ ซึ่งดูเหมือนว่ามนุษย์สามารถก้าวกระโดดไปสู่ความเป็นองค์ประจักษ์ด้วยสิทธิ เสรีภาพ และอิสรภาพตั้งใจปรารถนา โดยปราศจากการใช้อำนาจควบคุมหรือจัดกระทำที่ตรงไปตรงมา เปิดเผย และรุนแรง หากแต่ในปรากฏการณ์จริงทางสังคมที่ปรากฏตัวอยู่ในขณะนี้ อำนาจเชิงวินัยกลับเป็นอำนาจสำคัญที่สถาบันในสังคมสมัยใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรือนจำ ยังคงนำมาใช้ในการจัดการกับมนุษย์ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้กระทำความผิดของสังคมอย่างเข้มข้นอยู่อย่างต่อเนื่องตลอดมา การวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามการวิจัยเกี่ยวกับการสร้างร่างกายของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำจึงไม่อาจจะวิเคราะห์ได้ หากละทิ้งแนวความคิดของฟูโกต์ในช่วงแรกนี้ไป

มากกว่าการหยิบยกเอาแนวความคิดของฟูโกต์ที่เกี่ยวข้องกับเรือนจำสถาบันทางวินัยที่อำนาจ/ความรู้ได้ไปสร้างและบอกเล่าความจริงในฐานะที่เป็นวาทกรรมชุดหนึ่ง โดยอาศัยเทคโนโลยีแห่งอำนาจดังกล่าวมาใช้แล้ว งานชิ้นนี้ยังพยายามที่จะขยายกรอบความคิดของฟูโกต์ให้กว้างขึ้น โดยการเชื่อมโยงอำนาจทางวินัยแห่งการควบคุมของสถาบันไปสู่ตัวอุดมการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ตามแนวความคิดของนักสตรีนิยม ซึ่งสำหรับผู้วิจัยแล้วมองว่าอุดมการณ์ (Ideology) นั้นมีบทบาทสำคัญในการทำให้การศึกษาครั้งนี้มีความชัดเจนและลุ่มลึกมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมุ่งเน้นไปที่การศึกษาและวิเคราะห์ให้เห็นกระบวนการสร้างร่างกายของผู้ต้องขังหญิงผ่านเรือนจำ ในฐานะของสถาบันที่จัดกระทำต่อร่างกายของผู้หญิงในลักษณะที่ถูกเบียดขับและกดทับในสังคม การศึกษาตามแนวความคิดสตรีนิยมได้เริ่มต้นกล่าวถึงร่างกายด้วยการตั้งคำถามกับมาร์กซิสม์ยุคคลาสสิก ซึ่งยังคงตกย้ำและผลิตซ้ำความเป็นชายขอบของผู้หญิงใน

สังคมทุนนิยม ด้วยการผูกโยงผู้หญิงในฐานะของมนุษย์เพศที่ถูกกีดกันออกจากวิถีการผลิตและการได้รับค่าจ้างแรงงาน รวมไปถึงสภาพเศรษฐกิจพื้นฐานที่ยังคงปรากฏตัวในลักษณะที่ทำให้ผู้หญิงถูกกดขี่และกดทับในสังคม ซึ่งสำหรับนักสตรีนิยมแล้วเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ทางชนชั้นที่สะท้อนให้เห็นความรุนแรงของอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ที่ยังคงปรากฏตัวอย่างกว้างขวางในสังคม แต่กลับถูกละเลยความสำคัญลงไป หรือแม้แต่ในความคิดฟูโกต์ ซึ่งเขาเองได้ปฏิเสธการกล่าวถึงร่างกายภายใต้ปริณทณของอุดมการณ์ เพราะสำหรับฟูโกต์แล้ว มนุษย์ไม่ว่าจะเป็นผู้ใดหรือเพศใดก็ตามล้วนแล้วแต่ถูกจัดการให้เป็นร่างกายในแบบหนึ่งแบบใดภายใต้เจตจำนงของอำนาจ วาทกรรม และปฏิบัติการทางวาทกรรมด้วยกันแทบทั้งสิ้น การนำอุดมการณ์เข้ามาเกี่ยวข้องจึงมีนัยของความจริงที่ถูกสร้างขึ้นมาก่อนหน้าแล้วจากที่อื่น (Pre-Existent Truth) ซึ่งไม่มีความกระจ่างชัดมากพอ ฟูโกต์จึงลดทอนการมองอุดมการณ์ด้วยการหันมาให้ความสนใจกับความรู้หรือศาสตร์ (Science) โดยเชื่อว่าศาสตร์ทุกประเภทในโลกมีอุดมการณ์แฝงเร้นอยู่แล้วในตัวของมันเอง (McNay, 1992: 24-28) อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความคิดของฟูโกต์จะมีได้ให้ความสนใจกับตัวอุดมการณ์ แต่ทว่าผู้วิจัยก็เชื่อมั่นว่า หากนำอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่เข้ามาช่วยเติมเต็มในการวิเคราะห์แล้ว นอกจากจะทำให้สามารถมองเห็นและเข้าใจกระบวนการสร้างร่างกายในฐานะวัตถุหรือเป้าหมายอำนาจทางวินัย ภายใต้การควบคุมของเรือนจำแล้ว ยังจะช่วยให้สามารถวิเคราะห์กระบวนการสร้างร่างกายของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ ในฐานะวัตถุแห่งการถูกตีกรอบและตอกตรึงอย่างมีอคติทางเพศได้อย่างลุ่มลึกมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้วิจัยได้ศึกษางานของนักสตรีนิยมจำนวนหนึ่ง ซึ่งได้ดึงเอาแนวความคิดของฟูโกต์มาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์และอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมในประเด็นเพศภาวะ ภายใต้วิธีคิดในปริณทณของอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ในการพูดถึงร่างกายของผู้หญิงที่ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจและปฏิบัติการทางวินัยในเชิงวัฒนธรรมและสังคม ด้วยการสร้างบรรทัดฐานทางเพศหรืออัตลักษณ์ทางเพศขึ้นมาเป็นแนวปฏิบัติ อันมีผลต่อการกำกับตนเองของผู้หญิงให้เป็นไปในแบบที่สังคมต้องการ ซึ่งสนองตอบต่อการยอมรับ ส่งเสริม สนับสนุน และธำรงรักษาการกดขี่ทางเพศ ความไม่เท่าเทียมทางเพศ และอคติทางเพศให้ดำรงอยู่อย่างคงทน ฉะนั้นแล้ว ผู้วิจัยจึงได้อาศัยแนวความคิดของนักสตรีนิยมกลุ่มนี้เป็นแนวทางในการชี้ให้เห็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ผู้หญิงยังคงถูกผูกมัดอยู่กับการตีตราให้เป็นมนุษย์เพศที่ถูกจัดชั้นและตัดสินให้เป็นรองผู้ชายด้วยคุณค่าและความหมายที่ต่ำต้อยแบบคู่ตรงข้าม อันทำให้ผู้หญิงยากที่จะมีช่องทางในการสร้างสรรค์ตัวตนขึ้นมาใหม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อวันหนึ่งที่ผู้หญิงได้กลายมาเป็นผู้กระทำความผิด ก็ไม่อาจจะหนีพ้นการถูกต้อนเข้าสู่ปริณทณของความเป็นหญิงในฐานะแม่ ลูก ภรรยา หรือแม้แต่ผู้หญิงที่รอคอยการพ้นโทษกลับออกไปหาครอบครัว เพื่อทำหน้าที่ของผู้หญิงที่ดีอีกครั้ง ฉะนั้นแล้วนัยของงานชิ้นนี้จึงมิใช่เพียงเรื่องปัจเจกชนคนหนึ่งคนใดหรือพื้นที่หนึ่งพื้นที่ใดของสังคมเท่านั้น หากแต่สะท้อนให้เห็นประเด็นทางสังคมที่โยงใยเกี่ยวข้องกับระบบสังคมโดยรวมทั้งหมดนั่นเอง

สำหรับการศึกษาร่างกายของผู้ต้องขังหญิงผ่านสถาบันเรือนจำ โดยอาศัยแนวความคิดจากการร้อยรัดและต่อยอดทางความคิดของมิเชล ฟูโกต์กับสำนักสตรีนิยม เพื่อเผยให้เห็นว่าอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่และสถาบันเรือนจำได้ร่วมกันเข้าจัดกระทำกับร่างกายของผู้ต้องขังหญิงจน

สยบยอม เชื่องเชื่อ และจำนนต่ออำนาจนั้นได้ปรากฏให้เห็นกระบวนการทำงานของอำนาจในหลายลักษณะ อันเป็นกระบวนการของการสร้างความจริงและแพร่กระจายความจริงให้ผู้ต้องขังหญิงเชื่อและยินยอมปฏิบัติตามอย่างจำนนและเชื่องเชื่อ ในฐานะที่เป็นแนวปฏิบัติสำหรับผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ โดยผู้ต้องขังหญิงคนใดที่สามารถปฏิบัติตามแนวทางที่เป็นไปตามความจริงในระบบเรือนจำได้ ก็จะได้ชื่อว่าเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดี ไม่เบี่ยงเบนไปจากความเป็นปกติของผู้ต้องขังหญิงที่ควรจะเป็น สามารถจะดำเนินชีวิตอยู่ในเรือนจำได้อย่างราบรื่นไร้ปัญหา มีโอกาสที่จะพ้นโทษจากเรือนจำได้รวดเร็วขึ้น และยังมีแนวโน้มที่จะสามารถแสวงหาอนาคตที่ดีในวันข้างหน้าได้ ในทางตรงข้ามหากผู้ต้องขังหญิงคนใดไม่สามารถจะปฏิบัติตามได้เยี่ยงผู้ต้องขังหญิงที่ดีของเรือนจำ ก็ย่อมจะถูกตีตราให้กลายเป็นผู้เบี่ยงเบนหรือผิดปกติไปจากบรรทัดฐาน อันนำมาสู่การไม่ได้รับการยอมรับ ไม่ได้รับความไว้วางใจ การดำเนินชีวิตที่ไม่ราบรื่น การทะเลาะเบาะแว้ง ถูกลงโทษ ถูกลดชั้น หรือแม้แต่การไม่ได้รับพิจารณาลดหย่อนโทษหรืออภัยโทษก่อนกำหนด ผู้ต้องขังหญิงจึงเชื่อและยินยอมพร้อมใจที่จะปฏิบัติตามแนวทางหรือแนวปฏิบัติหรือความจริงของเรือนจำโดยปราศจากการต่อต้านขัดขืน ฉะนั้นในพื้นที่ของเรือนจำ ร่างกายแห่งอิสรภาพที่ติดตัวผู้ต้องขังหญิงมาแต่เดิมจึงค่อยๆ ถูกย่อยสลายลงอย่างช้าๆ ในขณะเดียวกันก็ก่อรูปร่างกายใหม่ภายใต้ความเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ดีของเรือนจำ อันมีนัยของหญิงที่ดีของสังคมไปพร้อมๆ กัน

ร่างกายที่สยบยอมต่ออำนาจในเรือนจำปรากฏให้เห็นในฐานะผู้ต้องขังหญิงที่ดีผ่านการสร้าง “ร่างกายภายใต้ความเป็นหญิง” ซึ่งทำให้ผู้ต้องขังหญิงกลายเป็นร่างกายที่สยบยอมต่ออำนาจในเรือนจำอย่างหมดจด ด้วยอำนาจเชิงวินัยของเรือนจำร่วมไปกับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ที่ทำให้ผู้ต้องขังหญิงไม่อาจหนีพ้นการถูกครอบงำด้วยคำอธิบายว่าด้วยความเป็นหญิงที่ต้องมีรูปร่าง ขนาด กิริยาท่าทาง และมีการประดับประดาและตกแต่งร่างกายให้สวยงามแบบหญิงที่สอดคล้องกับบรรทัดฐานทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้ผู้ต้องขังหญิงจึงพยายามสร้างร่างกายด้วยการไคร่ครวญและทำความเข้าใจตนเอง อันนำมาสู่การกำกับตนเองภายใต้ความเป็นหญิงเท่าที่เธอสามารถจะทำได้โดยไม่ฝ่าฝืนวินัยของเรือนจำ ในขณะเดียวกันก็สามารถสร้างความสวยงามแบบหญิงให้แก่ร่างกายของตนเองได้ตามความปรารถนา ร่างกายภายใต้ความเป็นหญิงจึงปรากฏให้เห็นในรูปแบบของความเป็นหญิงที่รักสวยรักงาม ความเป็นหญิงที่มีทักษะการทำงาน และความเป็นหญิงที่มีความรัก ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การสร้างร่างกายภายใต้ความเป็นหญิงสำหรับผู้ต้องขังหญิงแล้วนั้น มิใช่การสร้างร่างกายตามแนวทางปฏิบัติแบบผู้หญิงทั่วไปในสังคมที่สามารถจะกระทำได้ตามความปรารถนาอย่างอิสระ เพราะหากเป็นเช่นนั้นก็จะทำให้ผู้ต้องขังหญิงกลายเป็นผู้ละเมิดกฎหรือวินัยของเรือนจำ อันอาจจะนำมาสู่การถูกลงโทษหรือถูกราบงานความประพฤติ ซึ่งจะมีผลต่อระยะเวลาการคุมขังในเรือนจำ ฉะนั้นสำหรับผู้ต้องขังหญิงแล้ว การสร้างร่างกายให้สวยงาม มีทักษะความสามารถ และมีความรักจึงเป็นไปในแบบเฉพาะของผู้ต้องขังหญิงหรือผู้หญิงที่ถูกจองจำ ภายใต้การควบคุมด้วยวินัยและการลงทัณฑ์จนยากที่จะไขว่คว้าหาอิสรภาพในทุกอณูของชีวิต

นอกเหนือไปจากนี้ร่างกายภายใต้ความสัมพันธ์ของครอบครัวแล้ว จากการศึกษายังพบว่า ผู้ต้องขังหญิงถูกสร้างขึ้นให้เป็น “ร่างกายภายใต้ความสัมพันธ์ของครอบครัว” ซึ่งผู้ต้องขังหญิงไม่เพียงแต่ต้องถูกกำกับด้วยอำนาจทางวินัยของเรือนจำเนกเช่นเดียวกับผู้ต้องขังชาย หากแต่สำหรับผู้ต้องขังหญิงนั้นยังกำกับตนเองให้มีตัวตนของหญิงที่ดีที่สอดคล้องไปกับวาทกรรมกระแสหลักของสังคมภายใต้วิธีคิดแบบชายเป็นใหญ่ ด้วยการพยายามประคับประคองบทบาทหน้าที่ของการสร้างและธำรงรักษาระบบครอบครัวไว้ให้มากที่สุด ไม่ว่าจะต้องถูกจองจำเป็นเวลายาวนานมากเพียงใดก็ตาม ตลอดเวลาที่ต้องใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำ ผู้ต้องขังหญิงยังคงแบกรับภาระหน้าที่ของความเป็นหญิงไม่ว่าจะเป็น การเป็นแม่ที่ดี การเป็นลูกที่ดี และการเป็นภรรยาที่ดีของครอบครัวอย่างไม่หยุดยั้ง การกำกับควบคุมตนเองให้อยู่ภายใต้กฎระเบียบและกติกาของเรือนจำ จึงมิได้เป็นไปโดยปราศจากการครุ่นคิดตรึกตรอง หากแต่เป็นไปโดยการใคร่ครวญและเข้าใจตนเองแล้วว่าการไม่ฝ่าฝืนหรือละเมิดต่อกฎของเรือนจำจะทำให้ตนเองสามารถอยู่ในเรือนจำได้อย่างราบรื่น ไม่ถูกลงโทษ ไม่ถูกว่ากล่าวตักเตือน ไม่มีปัญหากับเจ้าหน้าที่ของเรือนจำหรือแม้แต่เพื่อนผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเอง ในขณะที่เดียวกันก็ได้รับการยอมรับและไว้วางใจจากเรือนจำ ในฐานะผู้ต้องขังหญิงที่ดีที่มีความประพฤติเรียบร้อย เหมาะสม และว่านอนสอนง่าย อันจะเป็นเงื่อนไขสำคัญในการไขว่คว้าโอกาสขอลดหย่อนโทษหรือขอรับพระราชทานอภัยโทษ ลดระยะเวลาการถูกจองจำให้สั้นลง เพื่อจะได้กลับบ้านไปหาครอบครัวเร็วขึ้น และเมื่อถึงเวลานั้นก็จะได้ทำหน้าที่หญิงที่ดีของตนเองอย่างดีที่สุดตามที่สังคมคาดหวัง ร่างกายที่สยบยอมต่ออำนาจเรือนจำและอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ในระบบเรือนจำ อันเนื่องมาจากระบบความสัมพันธ์ของครอบครัว จึงปรากฏให้เห็นในรูปแบบของความเป็นแม่ที่ดี ความเป็นลูกที่ดี และความเป็นเมียที่ดีของสามี ซึ่งร่างกายทั้งสามลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นภาพของการสร้างร่างกายผู้ต้องขังหญิงที่ยังคงถูกตอกตรึงอยู่ท่ามกลางความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระบบครอบครัว ซึ่งผู้ต้องขังหญิงได้ทบทวนและครุ่นคิดจนเกิดความเข้าใจตนเอง ภายใต้ความปรารถนาที่จะรักษาและธำรงความเป็นแม่ที่ดีของลูก ความเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ และความเป็นภรรยาที่ดีของสามี เพราะอย่างน้อยที่สุดแม้เธอจะถูกตีตราว่าเป็นผู้กระทำความผิดต่อสังคมภายใต้กฎหมายบ้านเมืองของรัฐอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่เธอก็ยังได้ชื่อว่าเป็นแม่ ลูก และภรรยาของครอบครัว ด้วยการทำหน้าที่ธำรงรักษาคครอบครัวแม้ในขณะที่เธอถูกจองจำจึงเป็นวิธีการหรือช่องทางที่สามารถสร้างความภาคภูมิใจในตนเอง สร้างความสุขใจท่ามกลางความยากลำบากในเรือนจำ เป็นการเตรียมความพร้อมให้กับตนเองและครอบครัวเมื่อเวลาของการพ้นโทษมาถึง และยังเป็นเสมือนแสงสว่างเล็กๆ ที่ส่องประกายให้เธอมีความหวังที่จะมีอนาคตที่ดีในวันข้างหน้า เมื่อเธอกลับบ้านและทำหน้าที่ของตนเองเพื่อครอบครัว

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจากการศึกษาชิ้นนี้จะพบว่า ร่างกายที่สยบยอมหรือจำนนของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำได้ถูกประกอบสร้างขึ้นภายใต้ระบบความสัมพันธ์ในครอบครัวและความเป็นหญิง หากแต่คำถามสำคัญในงานวิจัยชิ้นนี้ได้มุ่งตรงไปที่การวิเคราะห์ให้เห็นถึงกระบวนการสร้างร่างกายของผู้ต้องขังหญิงจนสยบยอมต่ออำนาจของเรือนจำ ในปริบทของอำนาจแห่งความเป็นหญิงตามวิธีคิดแบบชายเป็นใหญ่ควบคู่ไปกับอำนาจความรู้ของเรือนจำ ซึ่งกระบวนการที่ว่านี้ต้อง

อาศัยการกำกับควบคุมร่างกายผู้ต้องขังหญิงผ่านเทคโนโลยีและเทคนิคแห่งอำนาจ ในฐานะที่เป็น ยุทธศาสตร์หรือยุทธวิธีที่สามารถแทรกซึมเข้ากำกับร่างกายในระดับจิตใจ ผ่านปฏิบัติการอัน หลากหลายในเรื่องจำ ด้วยการทำให้ผู้ต้องขังหญิงรู้จักใคร่ครวญและทำความเข้าใจตนเอง ผ่านการ ตรวจตรา จับจ้อง ฝึามอง และตรวจสอบตนเอง จนมีเป็นร่างกายที่คิด รู้สึก และปฏิบัติตนตามวินัย หรือแนวปฏิบัติในระบบเรือนจำ จากการศึกษาพบว่า สำหรับผู้ต้องขังหญิงแล้วนั้น ร่างกายภายใต้ ความเป็นหญิงและความสัมพันธ์ของครอบครัวเป็นระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระบบเรือนจำ ที่ถูกสร้างขึ้น โดยปฏิบัติการสำคัญสามปฏิบัติการด้วยกัน นั่นคือ “การสร้างร่างกายผ่าน กระบวนการอาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย” ซึ่งผู้ต้องขังหญิงจะสร้างร่างกายของตนเองให้เป็นผู้ที่ ต้องสามารถทำความสะอาดร่างกายได้อย่างมีประสิทธิภาพ นั่นคือ มีความสะอาดสะอ้าน สวยงาม และในขณะเดียวกันก็ทันเวลาตามที่เรือนจำกำหนด อันเป็นความจริงที่ถูกผลิตสร้างขึ้นจากอำนาจ แห่งวินัยที่สัมพันธ์กับความรู้อาชญาวิทยา ความรู้สุขอนามัย และอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ผ่าน กิจกรรมการหาข้อมูลล่วงหน้า การเตรียมตัวให้พร้อมก่อนเวลาอาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย การ เรียนรู้และฝึกปฏิบัติ “การสร้างร่างกายผ่านงานและการฝึกอาชีพแบบหญิง” ซึ่งผู้ต้องขังหญิงจะ กระทำผ่านกิจกรรมการเลือกฝึกอาชีพ การฝึกฝนตนเองในการทำงาน การสร้างความชำนาญในงาน อาชีพ เพื่อให้ตนเองสามารถเป็นร่างกายที่สอดคล้องไปกับความจริงที่ว่าด้วยการเป็นพลเมืองดีที่มี การพัฒนา มีทักษะอาชีพ และมีรายได้ อันเนื่องมาจากอำนาจแห่งวินัยร่วมกับความรู้อาชญาวิทยา การประกอบอาชีพ รวมถึงอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ “โภชนาการในฐานะกระบวนการสร้างสุขภาพ” ซึ่งเป็นระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ผู้ต้องขังหญิงสร้างร่างกายของตนเองให้เป็นผู้ที่สามารถ รับประทานอาหารในเรือนจำได้ในฐานะผู้มีสุขภาพดีและมีเรือนร่างสวยงามแบบหญิง ซึ่งเป็นความ จริงที่ถูกประกอบสร้างขึ้นจากอำนาจแห่งวินัยและความรู้อาชญาวิทยา โภชนาวิทยา รวมไปถึง อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ โดยการเตรียมตัวก่อนเข้าสู่โรงเลี้ยงหรือโรงครัวและการรับประทานอาหาร แบบผู้ต้องขังหญิง ซึ่งในที่สุดการสร้างตนเองผ่านปฏิบัติการทั้งสามนี้ ก็ทำให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถ ที่จะมีชีวิตอยู่ในเรือนจำได้อย่างดีและราบรื่น ในฐานะผู้ต้องขังหญิงที่ดีที่สามารถปฏิบัติตามตามวินัย ของเรือนจำและอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ เพื่อรอคอยเวลาพ้นโทษ กลับออกไปหาครอบครัวและ บุคคลอันเป็นที่รักในวันข้างหน้า

ดังนั้น ในท้ายที่สุดแล้ว ปฏิบัติการทางอำนาจและเทคโนโลยีแห่งอำนาจต่างๆ ที่ได้ ประกอบสร้างผู้ต้องขังหญิงให้มีร่างกายในรูปแบบต่างๆ ในฐานะร่างกายที่สยบยอม ก็สะท้อนให้เห็น อย่างชัดเจนว่า สถาบันที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จและชอบธรรมในการลงโทษทัณฑ์ตามกระบวนการ ยุติธรรมทางอาญาเช่นเรือนจำ ไม่อาจหนีพ้นจากการกลายเป็นพื้นที่ของระบบความสัมพันธ์เชิง อำนาจที่พร้อมจะประกอบสร้างผู้ต้องขังหญิงให้กลายเป็นพลเมืองที่สามารถจะใช้ประโยชน์ได้อย่าง คุ่มค่าสูงสุดตามเจตจำนงของรัฐ ที่สำคัญการประกอบสร้างร่างกายของผู้ต้องขังหญิงที่ว่ามีได้ เกิดขึ้นโดยปราศจากสิ่งซ่อนเร้นอยู่เบื้องหลัง หากแต่เป็นการประกอบสร้างภายใต้ความแยบยลของ อำนาจ ในการดึงเอาความรู้และอุดมการณ์เข้ามาร่วมกันสร้างความจริงให้กลายเป็นความจริงแท้ อย่างที่สุด เพื่อให้ความจริงนั้นสามารถแทรกซึมเข้าสู่ชีวิต อันมีนัยถึงความคิด ความรู้สึก และการ

กระทำของผู้ต้องขังหญิงอย่างชาญฉลาด เรือนจำจึงเป็นภาพสะท้อนของสถาบันทางสังคมที่สำคัญแห่งหนึ่งของรัฐสมัยใหม่ที่พร้อมจะสวมรับเอาความคิดและความเชื่อตามวาทกรรมกระแสหลักของสังคมมาใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสมานานวิธีคิดแบบชายเป็นใหญ่มาใช้กำกับผู้ต้องขังหญิง ร่วมไปกับการกำกับด้วยวินัยและการลงโทษทัณฑ์โดยปกติของเรือนจำ ฉะนั้นจึงไม่อาจจะปฏิเสธได้ว่าเรือนจำเป็นพื้นที่ทางสังคมซึ่งทำหน้าที่เป็นเสมือนร่างทรงของอำนาจที่มีเจตจำนงในการสร้างความแตกต่างให้หญิงและชายในลักษณะสองมาตรฐาน ด้วยการจัดชั้นให้ผู้หญิงเป็นเพศที่เป็นรอง ในขณะที่ผู้ชายเป็นเพศที่ถูกให้คุณค่าและความหมายในฐานะองค์อธิปัตย์ ฉะนั้นแล้ว ผู้ต้องขังหญิงจึงเป็นเสมือนวัตถุหรือเป้าหมายของอำนาจที่ทับซ้อน ทั้งจากความรู้ในระบบเรือนจำร่วมไปกับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ จนทำให้ผู้ต้องขังหญิงยากที่จะหนีพ้นการกลายเป็นร่างกายใต้บังคับการหรือร่างกายที่สยบยอมต่ออำนาจของเรือนจำ

การเดินทางบนแนวทางการศึกษา “Foucauldian Narrative Approach”

เมื่องานชิ้นนี้ปรารถนาที่จะสร้างความรู้ใหม่ในพื้นที่ทางวิชาการด้วยการตอบคำถามการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการเผยและวิเคราะห์ให้เห็นถึงการจัดกระทำกับร่างกายของผู้ต้องขังหญิงให้กลายเป็นวัตถุหรือเป้าหมายของอำนาจในฐานะร่างกายที่สยบยอม อันเป็นกระบวนการแห่งการสมรู้ร่วมคิดกันระหว่างสถาบันเรือนจำที่ใช้อำนาจเชิงวินัยอย่างเข้มข้น ร่วมไปกับอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ที่เบียดขับให้ผู้หญิงเป็นเพศที่ต่ำต้อยและเป็นรองในสังคม ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะใช้แนวทางการศึกษาตามวิธีการศึกษา “เรื่องเล่าแบบฟูโกต์เดียน” (Foucauldian Narrative Approach) ถึงแม้ว่าแนวทางการศึกษานี้จะเป็นวิธีวิทยาที่ยังมิได้มีการนำมาใช้กันอย่างกว้างขวางมากนัก ทั้งนี้เนื่องจากผู้วิจัยมองว่า วิธีวิทยานี้เป็นการดึงเอาแนวทางการศึกษาแบบเรื่องเล่าเข้ามาใช้ร่วมกับแนวความคิดของฟูโกต์ ซึ่งจะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ผ่านงานชิ้นนี้ได้เป็นอย่างดี และมีคุณูปการต่อสังคม ฉะนั้นผู้วิจัยจึงอาศัยแนวทางการศึกษาเรื่องเล่าในฐานะที่เป็น “วิธีการ” เพื่อให้ได้มาซึ่งเรื่องเล่าประสบการณ์ชีวิตของผู้เล่าในฐานะข้อมูลหรือตัวบท เพื่อนำข้อมูลนั้นมาใช้ในการ “วิเคราะห์” บนฐานความคิดของฟูโกต์ที่ให้ความสำคัญกับอำนาจ ความรู้ และความจริง ซึ่งถูกผลิตสร้างและผลิตซ้ำจนกลายเป็นระบอบแห่งความจริง อันมีผลานุภาพที่จะแทรกซึมเข้าจัดการกับชีวิตมนุษย์ให้เป็นไปในแนวทางหนึ่งๆ ได้อย่างหมดจดและแนบเนียน

ที่สำคัญ เมื่อผู้วิจัยได้ย้อนกลับไปศึกษาและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิธีวิทยาแล้ว ผู้วิจัยพบว่างานของ มาเรีย แคมบูกู ได้ทำให้ผู้วิจัยเกิดแรงบันดาลใจและมีความเชื่อมั่นในการนำวิธีการศึกษานี้มาใช้ในงานชิ้นนี้ ทั้งนี้เนื่องจากแคมบูกูได้นำเสนอวิธีการศึกษาเรื่องเล่าแบบฟูโกต์เดียนผ่านงานวิจัยของตนเอง ซึ่งได้พัฒนาวิธีการศึกษามาจากการศึกษาเรื่องเล่าอัตชีวประวัติ (Auto/Biographical Narratives) โดยย้อนกลับไปศึกษาไดอารี่หรือสมุดบันทึกที่ถูกเขียนไว้ในอดีต อันเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์แนววงศาวิทยา (Genealogy) ซึ่งเป็นวิธีการศึกษาของฟูโกต์ที่ให้ ความสนใจกับการศึกษาประวัติศาสตร์แบบไม่ต่อเนื่อง โดยการมองประวัติศาสตร์เป็นชั้นๆ ตามยุค

สมัย และให้ความสำคัญกับเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ในสังคมที่มีความจริงชุดต่างๆ ชุกชอนอยู่ งานของแอมบูกูจึงเป็นงานที่วิเคราะห์ให้เห็นว่า ตัวตนของมนุษย์เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นจากวาทกรรม ภายใต้เจตจำนงของอำนาจและความรู้ตามแนวความคิดของฟูโกต์ ฉะนั้นแล้ว ผู้วิจัยจึงได้อาศัยแนวทางการศึกษาของแอมบูกูมาใช้ในงานวิจัยชิ้นนี้ เพื่อศึกษากระบวนการสร้างร่างกายที่สยบยอมของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ อันเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย อย่างไรก็ตามในงานชิ้นนี้ผู้วิจัยก็ได้ได้นำแนวทางการศึกษาเรื่องเล่าแบบฟูโกต์เดียนตามแนวทางของแอมบูกูมาใช้ทั้งหมด เนื่องจากผู้วิจัยมิได้มุ่งความสนใจไปที่การสร้างวาทกรรมที่เป็นเรื่องของอำนาจและความรู้ โดยการใช้วิธีการศึกษาแบบวงศาวิทยาในการขุดคุ้ยเอกสาร เพื่อรู้ให้เห็นความจริงแต่ละชุดที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัยและการต่อสู้ขบเคี้ยวของความจริงแต่ละชุดนั้น หากแต่ได้อาศัยวิธีการศึกษาเรื่องเล่าตามแนวทางของฟูโกต์เดียนมาใช้ในลักษณะของการสัมภาษณ์พูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เพื่อให้ได้ตัวเรื่องเล่าประสบการณ์ชีวิต ในฐานะที่เป็นข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์อำนาจ ความรู้ และความจริง ซึ่งเป็นระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจที่อยู่ในระบบเรือนจำ สถาบันที่ได้ชื่อว่ามีคุณถูกต้องและชอบธรรมในการใช้อำนาจเชิงวินัย โดยสถาบันนี้ได้ทำหน้าที่ในการสร้างและแพร่กระจายความจริง จนกระทั่งความจริงนั้นกลายเป็นระบอบแห่งความจริง อันนำไปสู่การกำกับ ควบคุม หรือครอบงำความคิด ความรู้สึก และการกระทำของมนุษย์หรือผู้ต้องขังหญิง ยิ่งไปกว่านั้นยังผลให้มนุษย์หรือผู้ต้องขังหญิงต้องปฏิบัติตนเองไปตามความจริงนั้น สถาบันเรือนจำจึงเป็นพื้นที่แห่งการควบคุมอย่างเข้มข้น จนยากที่ใครจะแสวงหาทางเลือกได้ โดยนัยนี้การกระทำที่โหดร้ายทารุณ ความเลวร้ายป่าเถื่อน การกดขี่ข่มเหง การใช้กำลังทางกาย คำพูดที่รุนแรงหยาบโผน การละเมิดสิทธิส่วนบุคคล อคติ การตีตรา แม้กระทั่งความไม่เป็นธรรมหรือความไม่เสมอภาคเท่าเทียมใดใด ก็พร้อมจะปรากฏตัวขึ้นได้อย่างเป็นปกติธรรมดาและเป็นธรรมชาติภายในพื้นที่ของเรือนจำ ท้ายที่สุดเรือนจำและระบบของเรือนจำก็ได้สวຍงามและหอมหวาน ดังเช่นข้ออ้างที่ต้องการจะก่อร่างสร้างสรรค์คนดี ด้วยการเปลี่ยนแปลงอาชญากรผู้กระทำความผิดให้เป็นพลเมืองดีกลับคืนสู่สังคม หากแต่เป็นระบบที่แฝงเร้นโยงโยไปด้วยอำนาจ ความรู้ และอุดมการณ์ ภายใต้เจตจำนงในการควบคุมและจัดการกับร่างกายของผู้ต้องขังหญิง เพื่อให้จนมุมและกลายเป็นร่างกายที่ว่อนนอนสอนง่ายและใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่าสำหรับรัฐสมัยใหม่เท่านั้น ด้วยเหตุนี้ วิธีการศึกษาตามแนวเรื่องเล่าแบบฟูโกต์เดียนจึงเป็นวิธีวิทยาที่ทำให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงประสบการณ์ชีวิตในเรือนจำ และสามารถเผยหรือวิเคราะห์ให้เห็นว่า ร่างกายของผู้ต้องขังหญิงนั้นเป็นร่างกายที่ตกอยู่ภายใต้กระบวนการของอำนาจ ความรู้ อุดมการณ์ และความจริง ที่ซ่อนเร้นอยู่เบื้องหลังหน้ากากที่สวยงามและชอบธรรมของเรือนจำในฐานะสถาบันทางสังคมของรัฐ

การขับเคลื่อนความรู้ในงานวิจัยสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบาย

เรื่องเล่าประสบการณ์ชีวิตของผู้ต้องขังหญิงได้แสดงให้เห็นความจริงอีกชุดหนึ่งที่แตกต่างไปจากความจริงหนึ่งเดียวของสังคมที่มักจะตีตราผู้ต้องขังหญิงในฐานะผู้เบี่ยงเบนจากความเป็นหญิงที่ดีและพลเมืองดีของรัฐ ความจริงของผู้ต้องขังหญิงนับตั้งแต่ภูมิหลังก่อนเข้าสู่เรือนจำ เส้นทางกระทำความผิด การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาและตัดสินใจความผิด วิธีชีวิตในเรือนจำ ร่างกายในฐานะผลผลิตของอำนาจในระบบเรือนจำ หรือแม้แต่ปฏิบัติการสร้างร่างกายที่สยบยอม ล้วนแล้วแต่เป็นระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างตัวผู้ต้องขังหญิงกับระบบเรือนจำ อันเชื่อมโยงไปสู่มุมมองของความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนหรือพลเมืองกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของรัฐ ฉะนั้นสำหรับผู้วิจัยแล้ว เรื่องเล่าประสบการณ์ชีวิตของผู้ต้องขังหญิงจึงสามารถจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายและข้อเสนอเชิงนโยบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคม แม้ว่าจะมิใช่การเปลี่ยนแปลงในลักษณะฉับพลันแบบถึงรากถึงโคน แต่อย่างน้อยที่สุดก็ทำให้สังคมได้เปลี่ยนแปลงวิธีคิดหรือมุมมอง เพื่อหันกลับมาเข้าใจและรู้เท่าทันสิ่งที่สังคมเชื่อและยอมรับกันมาอย่างยาวนานว่าเป็นสิ่งปกติ รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือปรับปรุงกระบวนการในการดูแล คุ้มครอง และช่วยเหลือผู้ต้องขังหญิง ทั้งในระหว่างที่อยู่ในเรือนจำและเมื่อพ้นโทษออกสู่สังคม

ประการที่หนึ่ง เนื่องด้วยงานชิ้นนี้ได้สะท้อนให้เห็นปรากฏการณ์ของความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศโดยเฉพาะหญิงและชาย ภายใต้การครอบงำของอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ซึ่งถูกเก็บซ่อนไว้ภายใต้หน้ากากอันชอบธรรมของระบบเรือนจำ และมีแนวโน้มที่จะแทรกซึมอยู่ในสถาบันอื่นๆ และในทุกอณูของสังคมอย่างกว้างขวาง ผู้วิจัยจึงปรารถนาที่จะให้งานวิจัยชิ้นนี้เป็นเครื่องสะท้อนให้เกิดการกระตุ้นเตือนและชี้ชวนให้สังคมได้ปรับเปลี่ยนมุมมองหรือวิธีคิดในระดับกระบวนการทัศน์โลกทัศน์ที่มีต่อสังคม ตลอดจนปรากฏการณ์ทางสังคมต่างๆ อันเป็นเรื่องของความรู้ที่เกี่ยวข้องกับฐานคิดในการมองสรรพสิ่งทั้งหลายว่าเป็นเรื่องปกติ ธรรมดา และเป็นธรรมชาติ ทั้งที่แท้จริงแล้วสิ่งเหล่านั้นล้วนถูกประกอบสร้างขึ้นมาจากเจตจำนงแฝงเร้นอยู่เบื้องหลังแทบทั้งสิ้น สิ่งที่เป็นปกติและได้รับการยอมรับในความคิดความเชื่อของสังคมจึงไม่ใช่อื่นใดมากไปกว่าผลผลิตของระบอบความจริงที่อำนาจ ความรู้ หรือแม้แต่อุดมการณ์ได้ร่วมมือกันปั้นแต่งขึ้น เช่นเดียวกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในเรือนจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นหญิง ภายใต้กระบวนการลงโทษทัณฑ์สมัยใหม่ที่ดูราวกับว่าเป็นไปด้วยความนุ่มนวล ปราศจากความรุนแรง และเพื่อฟื้นฟูดูแลผู้ต้องขังหญิงให้กลับออกไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ ซึ่งสังคมมองว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดา มีมนุษยธรรม และถูกต้องชอบธรรมแล้ว แต่ทว่าเบื้องหลังของระบบการลงโทษทัณฑ์ที่สวยงามในสังคมสมัยใหม่นั้นกลับเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายใต้การกำกับของอำนาจ ความรู้ และความจริง ซึ่งเต็มไปด้วยกลอุบาย อันแยบยล ซับซ้อน และมีเงื่อนไข เพื่อสยบร่างกายของผู้ต้องขังหญิงให้เชื่อฟังและจำนนต่ออำนาจ โดยในท้ายที่สุดกระบวนการนี้ก็ทำหน้าที่กดทับและเบียดขับให้ผู้ต้องขังหญิงเป็นฝ่ายเสียเปรียบและตกเป็นเหยื่ออย่างยุติธรรม ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมี

ความเห็นว่ ถึงเวลาแล้วที่สังคมควรจะปรับเปลี่ยนฐานคิด โลกทัศน์ และมุมมองที่มีต่อปรากฏการณ์ทั้งหลาย โดยละทิ้งการมองสรรพสิ่งภายใต้ความเชื่อและการยอมรับร่วมกันว่าเป็นสิ่งปกติธรรมดาและปล่อยให้ปรากฏการณ์นั้นดำเนินต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของคนในสังคมจะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลง อันนำไปสู่การรื้อถอนอคติทางเพศ ระบบความสัมพันธ์ที่ไม่เสมอภาคไม่เท่าเทียม และการแบ่งแยกระหว่างเพศ ซึ่งมีใช่เพียงเพศหญิงและเพศชายเท่านั้น หากแต่รวมไปถึงการรื้อถอนความเป็นเพศ ภายใต้การจัดหมวดหมู่และสลักชื่อที่ยึดโยงกับเพศสรีระนั่นเอง

ประการที่สอง ในกระบวนการของการลงโทษทัณฑ์ ผู้วิจัยมองว่า มนุษย์ไม่ว่าจะหญิงชาย หรือเพศใดก็ตาม เมื่อได้กระทำความผิดตามกฎหมายส่วนรวมของสังคมแล้วนั้น มีใช่เพียงเรื่องของกระบวนการจับกุม สืบสวนสอบสวน พิจารณาตัดสินคดี จำแนกแยกแยะ หรือปรากฏบุคคลนั้นให้ตัดขาดจากบ้าน ครอบครัว สังคม และบริบทแวดล้อมที่เขาอยู่ แล้วนำตัวมาลงโทษโดยการจองจำกักขังไว้ในเรือนจำ อันเป็นพื้นที่เฉพาะของการลงโทษ เพื่อเป็นการลิดรอนอิสรภาพและเสรีภาพแห่งชีวิตในฐานะของอาชญากรผู้กระทำความผิดเท่านั้น หากแต่เป็นเรื่องของการสร้างคนที่หมายถึงการเปลี่ยนแปลงความคิดและการกระทำของผู้กระทำความผิดอย่างแท้จริงและยั่งยืน โดยมีใช้การจับผู้กระทำความผิดใส่กรงขังของเรือนจำ และมุ่งความสนใจไปที่ระบบการลงโทษทัณฑ์ ซึ่งเต็มไปด้วยกฎเกณฑ์ กติกา หรือระเบียบวินัยที่เข้มงวด จนยากที่จะต่อรอง ต่อต้าน หรือขัดขึ้น แม้ว่าในสังคมสมัยใหม่การลงโทษทัณฑ์จะพยายามอธิบายตัวเอง ภายใต้กรอบของการแก้ไขสิ่งผิดให้เป็นสิ่งถูกต้องด้วยการปรับเปลี่ยนผู้กระทำความผิดให้กลายเป็นพลเมืองดีของสังคม แต่สิ่งที่เกิดขึ้นจริงกลับสะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการดังกล่าวยังคงเป็นเพียงแค่คำกล่าวอ้างที่ยากจะเกิดขึ้นได้จริง ทั้งนี้เพราะภายในเรือนจำยังคงมุ่งเน้นการกักขัง ควบคุม และการจัดการกับผู้ต้องขังหญิงด้วยชุดความจริงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระบบเรือนจำ ทำให้ผู้ต้องขังหญิงเป็นได้เพียงแค่ร่างกายที่พร้อมปฏิบัติตามคำสั่งหรือความจริงนั้นๆ อย่างเชื่อฟัง ซึ่งยากจะเอื้อให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถจะสร้างตนเองขึ้นใหม่ได้อย่างแท้จริง ฉะนั้นแล้ว ผู้วิจัยจึงปรารถนาจะชี้ชวนให้สังคมตั้งคำถามกับการใช้อำนาจในการลงโทษผู้กระทำความผิด ภายใต้คำถามที่เกิดขึ้นในใจว่า เป็นไปได้ไหมที่กระบวนการลงโทษทัณฑ์ผู้กระทำความผิดจะถูกรื้อถอน ภายใต้การเปลี่ยนแปลงมุมมองและวิธีคิดใหม่ โดยมองการกระทำความผิดอย่างไม่ผูกติดกับความเป็นอาชญากรหรือคนเลวของสังคมที่ต้องถูกลงโทษ ถูกแก้แค้น ต้องชดใช้กรรม หรือต้องถูกตัดสินเสีย หากแต่ปรับวิธีคิดด้วยการมองการกระทำความผิดและผู้กระทำความผิดในฐานะที่เป็นปริณิณผลของชีวิตมนุษย์ที่สามารถจะกระทำสิ่งที่ผิดพลาดได้ตลอดเวลา แต่ความผิดพลาดนั้นก็มิใช่สิ่งที่จะนำมาประทัບตราหรือสร้างมลทินให้แก่มนุษย์ ดังนั้นแทนที่หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจะควบคุมผู้ต้องขังหญิงภายใต้วินัยและการลงโทษ ก็ปรับเปลี่ยนมาสู่การดูแลฟื้นฟู เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถที่จะดำเนินชีวิตได้อย่างเท่าเทียมกับบุคคลอื่นในสังคม ซึ่งการฟื้นฟูดูแลที่ว่านี้รัฐอาจจะไม่จำเป็นจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบหลัก ด้วยการเปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่างๆ ของสังคมได้เข้ามามีส่วนในกระบวนการฟื้นฟูดูแลผู้ต้องขังหญิงอย่างหลากหลายมากขึ้นภายใต้

งบประมาณของรัฐที่มีอยู่ ในฐานะที่เป็นมนุษย์ผู้มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกับคนอื่นในสังคม เช่น การให้ชุมชนที่ผู้ต้องขังหญิงอาศัยอยู่เป็นผู้รับผิดชอบในการดูแลฟื้นฟู เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงได้รับการฟื้นฟูในรูปแบบและวิธีการที่สอดคล้องไปกับบริบทชุมชนของตนเอง อันจะทำให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถกลับมาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมหรือชุมชนเดิมได้ หรือแม้แต่การให้ภาคเอกชนเป็นผู้สัมปทานการดูแลฟื้นฟูผู้ต้องขังหญิง ด้วยการจัดให้ผู้ต้องขังหญิงได้อยู่ในพื้นที่ที่เหมาะสม มีสิ่งแวดล้อมที่ดี หรือมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นอย่างเพียงพอและครบถ้วน โดยไม่จำเป็นต้องผูกมัดผู้ต้องขังหญิงให้ติดตรึงอยู่กับพื้นที่ของเรือนจำ ซึ่งมักจะฉายภาพแห่งความมืดมิด อันตราย อับมงคล หรือชั่วร้ายในการรับรู้ของคนทั่วไป

ประการที่สาม ผู้วิจัยปรารถนาที่จะผู้ต้องขังหญิงและผู้หญิงทุกคนได้รู้เท่าทันความรู้และความจริงแห่งความไม่เท่าเทียมหรือไม่เสมอภาคทางเพศที่ยังคงฝังรากอยู่ในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการก้าวเข้าสู่เส้นทางของการกระทำความผิด ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า สังคมชายเป็นใหญ่มีแนวโน้มที่จะผลักดันให้ผู้หญิงต้องก้าวเข้าสู่การค้ายาเสพติด และมีแนวโน้มที่จะทำให้ผู้หญิงถูกคุกคามจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้อย่างง่ายดาย สอดคล้องไปกับเสียงสะท้อนจากงานวิจัยชีวิตที่ถูกกลืน เรื่องเล่าของผู้หญิงในเรือนจำของ นภาพรณ ะวานนท์ และคณะ ซึ่งได้ทำการศึกษาวิจัยชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ ซึ่งความไม่เท่าเทียมทางเพศนี้ยังมีแนวโน้มที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้หญิงเป็นเพศที่ต้องแบกรับภาระในการถูกจับกุม และมักตกเป็นเหยื่อของการกระทำความผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกลายเป็นผู้จำหน่ายยาเสพติดให้โทษทั้งโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัว ภายใต้การรับรู้ของสังคมที่มองผู้หญิงกับการกระทำความผิดแยกขาดจากกัน ด้วยความเชื่อว่าผู้หญิงเป็นเพศที่บอบบาง อ่อนโยน อ่อนแอ และยากที่จะกระทำความผิดเมื่อเปรียบเทียบกับชาย ด้วยเหตุนี้ ร่างกายของผู้หญิงและความเป็นหญิงที่ติดร่างมาจึงถูกนำมาใช้ประโยชน์ในกระบวนการของการกระทำความผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถูกกำหนดให้เป็นคนส่งยา ทั้งนี้เพราะความเป็นเพศได้บ่งบอกว่า ผู้หญิงไม่เป็นที่สังเกตในการกระทำความผิด สามารถหลบตาเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ สามารถปิดบังอำพรางยาเสพติดได้อย่างแนบเนียน ยากต่อการตรวจค้นและจับกุมหากไม่มีตำรวจหญิงหรือผู้ตรวจค้นที่มีเพศสรีระเดียวกัน และแนวโน้มที่จะไม่ถูกดำเนินคดีในชั้นพนักงานสอบสวน ฉะนั้นผู้หญิงจึงมักจะถูกจัดวางหรือแม้แต่จัดวางตนเองในฐานะผู้ร่วมกระบวนการของการกระทำความผิดในขั้นตอนของการจัดจำหน่าย ซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีความเสี่ยงสูงและมักจะถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการจับกุม ผู้ต้องขังหญิงจำนวนไม่น้อยจึงกลายเป็นเหยื่อที่พร้อมจะพลีกายรับใช้อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่โดยไม่รู้เท่าทัน ดังนั้นแล้วสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจให้ผู้หญิงมีความตื่นตัวและรู้เท่าทันความจริงที่ถูกผลิตสร้างจากอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่แล้ว ก็จะช่วยให้ผู้หญิงสามารถจะเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ที่มีต่อสังคม ครอบครัว คนรอบข้าง รวมไปถึงชีวิตของตนเอง สามารถที่จะปฏิเสธการก้าวเข้าสู่การกระทำความผิดได้อย่างเข้มแข็ง มากไปกว่านั้นผู้หญิงที่รู้เท่าทันอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่หรือวาทกรรมทางเพศยังสามารถจะต่อต้าน ต่อสู้ หรือ

ต่อรองกับความไม่เท่าเทียมทางเพศในปรากฏการณ์ทางสังคมอื่นๆ ที่ยังคงปรากฏอยู่อย่างแพร่หลายในสังคมอีกด้วย

ประการที่สี่ จากการศึกษาพบว่า ผู้ต้องขังหญิงส่วนใหญ่มักก้าวเข้าสู่เส้นทางของการกระทำความผิดด้วยฐานความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ ฉะนั้น หากต้องการที่จะให้ปริมาณผู้กระทำความผิดในสังคมที่ต้องเข้าสู่การจองจำของเรือนจำลดน้อยลง การป้องกันหรือสกัดกั้นเส้นทางของการกลายเป็นผู้จำหน่ายและผู้เสพจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าสู่การกระทำความผิดฐานจำหน่ายยาเสพติดให้โทษ อันเนื่องมาจากการได้รับค่าตอบแทนหรือตัวเงินจำนวนมากโดยไม่ต้องลงทุนลงแรงทำงาน และสามารถนำเงินที่ได้นั้นมาใช้จ่ายในครอบครัว เพื่อซื้อหาสิ่งของหรือวัตถุตามที่ตนเองปรารถนา เส้นทางของการกระทำความผิดในลักษณะนี้จึงสะท้อนให้เห็นอำนาจของระบบทุนนิยมและบริโภคนิยมที่กำลังกัดกร่อนสังคมรุนแรงมากขึ้นทุกวัน ทำให้คนในสังคมมีความต้องการบริโภคสินค้าและบริการอย่างไม่มีที่สิ้นสุด อีกทั้งมักจะบริโภคสินค้าและบริการในราคาที่สูงเกินกว่ารายได้หรือความสามารถของตนเอง เพื่อให้การดำเนินชีวิตเป็นไปด้วยความสะดวกสบายและยกระดับสถานภาพทางสังคม ดังนั้นการป้องกันการก้าวเข้าสู่การกระทำความผิดด้วยฐานความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดจึงควรจะต้องเร่งให้ความรู้แก่คนในสังคม ภายใต้วรรวมมือและสร้างเครือข่ายระหว่างครอบครัว สถาบันการศึกษา ชุมชน และสังคม ซึ่งมีไม่ใช่เพียงการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุด้วยการณรงค์หรือโฆษณาชวนเชื่อให้ยาเสพติดกลายเป็นผู้ร้ายหรือสิ่งที่น่ากลัวของสังคม หากแต่ต้องทำให้คนในสังคมปรับเปลี่ยนวิธีคิดอย่างรู้เท่าทัน ไม่ให้ความสำคัญกับตัวเงินหรือวัตถุมากเกินไปกว่าความสุขที่รายล้อมอยู่รอบตัว เรียนรู้ที่จะพึ่งตนเอง และอยู่อย่างพอเพียง ซึ่งการปรับเปลี่ยนวิธีคิดให้รู้เท่าทันจะไม่เพียงแต่เป็นการป้องกันการกระทำความผิดของผู้ที่มีความเสี่ยงเท่านั้น หากแต่ยังช่วยทำให้คนในสังคมทั้งหลายได้เปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรม อันจะนำมาสู่การแก้ไขปัญหาทางสังคมอื่นๆ และสร้างสังคมที่เต็มไปด้วยความสุขอย่างยั่งยืนอีกด้วย

ประการที่ห้า แม้จะไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า ผู้ต้องขังหญิงก้าวเข้ามาสู่พื้นที่ของเรือนจำด้วยเหตุผลของการกระทำความผิดอย่างหนึ่งอย่างใด อันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายแห่งรัฐ โดยที่เรือนจำเป็นพื้นที่หรือสถาบันทางสังคม ซึ่งทำหน้าที่ในการแยกแยะผู้กระทำความผิดมากรักกันไว้ในบริเวณเฉพาะในฐานะผู้ต้องขังเพื่อความปลอดภัยของสังคม และในขณะเดียวกันก็เป็นการลงโทษทัณฑ์ผู้กระทำความผิดต่อการกระทำความผิดที่ได้กระทำลงไป ผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำจึงกลายเป็นเป้าหมายของอำนาจในเรือนจำที่ไม่ต่างอะไรไปจากวัตถุสิ่งของหรือสิ่งมีชีวิตที่ได้ตายไปแล้ว ซ้ำร้ายในหลายครั้งผู้ต้องขังหญิงยังพบเจอกับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม การด่าทอด้วยคำพูดที่หยาบคาย การทำร้ายร่างกาย การข่มขู่คุกคาม การกลั่นแกล้ง การเอารัดเอาเปรียบ หรือแม้แต่การดิ้นนินทาทั้งจากเจ้าหน้าที่ของเรือนจำและผู้ต้องขังหญิงด้วยกันเอง ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมและไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินชีวิตในเรือนจำ ในประเด็นนี้ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอว่า ระบบการลงโทษทัณฑ์ของเรือนจำควรจะเปลี่ยนแปลงวิธีคิดที่มีต่อผู้ต้องขังหญิง เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการ

ฟื้นฟูและผู้ต้องขังหญิงอย่างแท้จริง อันจะทำให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถกลับเข้าสู่สังคมและอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างไร้ปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับเปลี่ยนวิธีคิดและวิธีปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงบนพื้นฐานของการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เสมอภาคกัน แม้ว่าผู้ต้องขังหญิงจะได้ชื่อว่าเป็นอาชญากรสังคมที่กระทำความผิด หากแต่ผู้ต้องขังหญิงก็เป็นมนุษย์ธรรมดาที่มีเลือดมีเนื้อ และสามารถจะทำผิดพลาดได้ในช่วงขณะหนึ่งของชีวิตเช่นเดียวกับทุกคนในสังคม ผู้วิจัยเชื่อว่าหากกระบวนการลงโทษทัณฑ์ตลอดจนบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนต่างเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เคารพในความเป็นส่วนตัวหรือพื้นที่ส่วนตัว ไม่ละเมิดสิทธิในความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังหญิง และปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงด้วยความจริงใจ ให้เกียรติ และเคารพซึ่งกันและกัน ก็จะทำให้กระบวนการลงโทษทัณฑ์สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ที่เคยกระทำความผิดให้กลายเป็นคนใหม่ที่ดีของสังคมได้อย่างแท้จริง

ประการที่หก ถึงแม้ว่าตามหลักการแล้ว เรือนจำสมัยใหม่จะถูกจัดตั้งขึ้นภายใต้ระบบแห่งการแก้ไขสิ่งผิดให้กลายเป็นสิ่งถูก อันนำไปสู่การปรับเปลี่ยนหรือแก้ไขพฤติกรรมของพลเมืองที่กระทำความผิดหรือไม่เป็นไปตามความต้องการของรัฐให้กลายเป็นพลเมืองดีที่รัฐต้องการ หากแต่เรื่องเล่าของอดีตผู้ต้องขังหญิงหลายคนได้สะท้อนให้เห็นกระบวนการในการจัดการผู้ต้องขังด้วยวิธีการที่มีใช้การดูแลฟื้นฟูพฤติกรรม เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถกลับออกไปดำรงชีวิตในสังคมได้ในทางตรงกันข้ามวิธีการในการจัดการกับผู้ต้องขังหญิงกลับกลายเป็นวิธีการของการควบคุมอย่างเข้มงวด ภายใต้กฎเหล็กอันแข็งแกร่งที่ตายตัว เมื่อผู้ต้องขังหญิงคนใดทำผิดกฎก็จะถูกลงโทษด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามแต่ระดับความผิด นับตั้งแต่การว่ากล่าวตักเตือน การยืนตากแดด การวิ่งรอบสนาม การล้างท่อ การตักกูกจาระ การงดเยี่ยมญาติ ไปจนถึงการขังเดี่ยวไม่ให้มีโอกาสดูหนังหรือพูดคุยกับผู้คน ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงเกรงกลัวหรือเข็ดหลาบจนไม่กล้าที่จะกระทำความผิดอีก หรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นกระบวนการทำให้ผู้ต้องขังหญิงดูราวกับว่าได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกลายเป็นผู้ที่ว่านอนสอนง่ายและมีพฤติกรรมเหมาะสมเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทั้งที่ในความเป็นจริงนั้นการปฏิบัติตามกฎอย่างเคร่งครัดในเรือนจำ ก็อาจจะไม่ได้มีนัยของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้กระทำความผิดให้เป็นพลเมืองดีของสังคมเสมอไป ฉะนั้นแล้วเพื่อให้ระบบเรือนจำสามารถดูแลฟื้นฟูผู้ต้องขังหญิงได้อย่างแท้จริง เรือนจำควรที่จะให้ความสำคัญกับการปรับปรุงระบบเรือนจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการดูแลร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขังหญิง การส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาความรู้ ทักษะและความสามารถอย่างแท้จริง รวมไปถึงการคำนึงถึงความแตกต่างทางเพศอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม

การดูแลร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขังหญิง การฟื้นฟูผู้ต้องขังหญิงอย่างแท้จริงและยั่งยืนนั้นควรจะเริ่มต้นด้วยการให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความแข็งแรงทางกาย และความแข็งแรงทางจิตใจให้แก่ผู้ต้องขังหญิง เพราะจากเรื่องเล่าของอดีตผู้ต้องขังหญิงหลายคนได้ปรากฏให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ในเรือนจำ ซึ่งไม่เอื้ออำนวยให้ผู้ต้องขังหญิงมีความพร้อมที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองให้เป็นคนดีของสังคม แม้ว่าผู้ต้องขังหญิงจะเป็นผู้ที่กระทำความผิดและต้องรับ

โทษตามกฎหมาย แต่รัฐก็ควรจัดให้มีการดูแลผู้ต้องขังหญิงอย่างเพียงพอและเป็นไปตามความต้องการเท่าที่จะทำได้ ในด้านร่างกาย เรือนจำควรดูแลเรื่องโภชนาการ โดยการจัดหาอาหารและเครื่องดื่มที่ถูกลักษณะและมีสารอาหารครบถ้วนเพียงพอต่อความต้องการของผู้ต้องขังหญิงแต่ละบุคคล จัดให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถเข้าถึงระบบสาธารณสุขปโภคและระบบสุขภาพที่สะอาดถูกลักษณะ จัดให้ผู้ต้องขังหญิงได้น้ำกิน น้ำใช้ น้ำอาบ และน้ำชำระล้างร่างกายตามความจำเป็นอย่างเพียงพอต่อความต้องการ รวมไปถึงจัดให้มีกระบวนการในการดูแลสุขภาพ เช่น มีการตรวจสุขภาพประจำปีอย่างสม่ำเสมอ มีสถานพยาบาลที่มีแพทย์ประจำเพียงพอ และมียารักษาโรคที่หลากหลายและเพียงพอ มีกิจกรรมเสริมสร้างสุขภาพด้านร่างกาย เป็นต้น ไม่เพียงเท่านั้นเรือนจำควรจัดให้มีกระบวนการในการดูแลฟื้นฟูจิตใจสำหรับผู้ต้องขังหญิง เนื่องจากผู้ต้องขังหญิงมีโอกาที่จะเกิดความทุกข์ ความกังวล อันนำมาสู่สภาวะของความเครียดและมีปัญหาด้านจิตใจได้ง่าย ทั้งนี้เนื่องมาจากเรือนจำเป็นพื้นที่ปิดที่ค่อนข้างคับแคบ การอยู่ในเรือนจำและอยู่ภายใต้กฎกติกาอันเข้มงวดย่อมจะก่อให้เกิดความเครียดได้ง่าย ประกอบกับเมื่อต้องเข้ามาอยู่ในเรือนจำ การที่ผู้ต้องขังหญิงต้องถูกพรากออกจากครอบครัวอย่างฉับพลัน ความรัก ความคิดถึง และความห่วงหาอาทรต่อบุคคลอันเป็นที่รัก อาจจะเป็นเงื่อนไขให้ผู้ต้องขังหญิงเกิดความเครียดหรือความทุกข์อย่างแสนสาหัสได้ ฉะนั้นเรือนจำจึงควรที่จะให้ความสำคัญกับการบำบัดจิตใจ โดยการจัดให้ผู้ต้องขังหญิงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ของเรือนจำให้น่าอยู่ มีโครงการบำบัดฟื้นฟูจิตใจด้วยศิลปะหรือกิจกรรมอื่นๆ ที่จะทำให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถปลดปล่อยตนเองออกจากความทุกข์และความกังวลใจต่างๆ

การส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาความรู้ ทักษะ และความสามารถอย่างแท้จริง เรื่องเล่าของผู้ต้องขังหญิงหลายคน สะท้อนให้เห็นภาพของเรือนจำที่ยังคงขาดความละเอียดอ่อนในการตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาทักษะ ความรู้ ความสามารถของผู้ต้องขังหญิง การกำหนดงานและการฝึกอาชีพให้แก่ผู้ต้องขังหญิงกลายเป็นพิธีกรรมหนึ่งที่เรือนจำจัดทำขึ้น เพื่อให้เรือนจำได้ชื่อว่า เป็นสถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่ในการดูแลฟื้นฟู ตลอดจนเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้ต้องขังหญิงก่อนที่จะพ้นโทษออกจากเรือนจำ ดังจะสังเกตได้จากการกำหนดให้ผู้ต้องขังหญิงทำงานและฝึกอาชีพตามความคิดความเชื่อที่ผูกโยงกับคำอธิบายของความเป็นหญิง ภายใต้อารมณ์ ความรู้สึก ความเป็นธรรมชาติ งานสำหรับผู้หญิงจึงไม่จำเป็นต้องอาศัยความสามารถ ทักษะ หรือมันสมองมากนัก โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ชาย ผู้ต้องขังหญิงจึงถูกกำหนดให้ทำงานแบบโรงงานอุตสาหกรรมที่อาศัยแรงกายเป็นหลัก เพื่อผลิตสินค้าให้ได้ในปริมาณมากๆ ตามคำสั่งและความต้องการของเรือนจำ หน้าที่ในงานแต่ละประเภทยังมีการจัดระบบการแบ่งงานกันทำ ให้ผู้ต้องขังหญิงแต่ละคนทำงานเพียงส่วนหนึ่งส่วนใด หรือขั้นตอนหนึ่งขั้นตอนใด โดยที่ไม่สามารถจะทำชิ้นงานเองได้ทั้งหมด เพียงเพราะต้องการความรวดเร็วและความชำนาญเฉพาะส่วน เมื่อเป็นเช่นนี้โอกาสที่ผู้ต้องขังหญิงจะได้รับการพัฒนาความรู้ ทักษะ และความสามารถ จนสามารถนำไปประกอบอาชีพเมื่อพ้นโทษจึงแทบจะเป็นไปไม่ได้ในทางปฏิบัติ ฉะนั้นแล้วหากเรือนจำปรารถนาที่จะช่วยในการดูแลและฟื้นฟูผู้ต้องขังหญิง โดยเฉพาะเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้ต้องขังหญิง

ก่อนที่จะพ้นโทษ เรือนจำต้องจัดให้มีกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้ต้องขังหญิงมีความรู้และมีทักษะความสามารถที่แท้จริง เช่น ส่งเสริมให้มีสถาบันการศึกษาในเรือนจำ จัดการศึกษาให้แก่ผู้ต้องขังหญิงอย่างเป็นระบบ เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังหญิงได้เข้ารับการศึกษทั้งในและนอกเรือนจำ รวมไปถึงการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่างๆ ที่เป็นไปตามความต้องการของผู้ต้องขังหญิงอย่างแท้จริง และกิจกรรมนั้นๆ ต้องมีความต่อเนื่องและหลากหลาย ซึ่งจะทำให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถจะนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการประกอบอาชีพหารายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัวต่อไป ที่สำคัญการจัดกิจกรรมของเรือนจำนั้นควรจะลดความสำคัญของเรื่องงบประมาณลง ในขณะที่เดียวกันก็จัดให้กิจกรรมพัฒนาทักษะอย่างจริงจังและจริงใจ มีกระบวนการเรียนการสอนทั้งในส่วนของภาคทฤษฎีและปฏิบัติ รวมทั้งมีครูผู้สอนหรือวิทยากรทั้งภายในและภายนอกที่มีความรู้และประสบการณ์มาถ่ายทอดให้ความรู้ เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงได้รับความรู้อย่างแท้จริง โดยไม่ผูกมัดอยู่กับคำอธิบายของความเป็นหญิงภายใต้อคติทางเพศ

การคำนึงถึงความแตกต่างทางเพศอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม ผู้ต้องขังหญิงถือว่าเป็นมนุษย์เพศหญิงที่มีความแตกต่างจากชาย ทั้งในทางสรีระร่างกาย จิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก ฉะนั้นการจะใช้กฎเกณฑ์ของผู้ชายมาควบคุมผู้หญิงจึงอาจจะไม่ยุติธรรมนัก เช่นกันกับระบบเรือนจำ ผู้ต้องขังหญิงถูกควบคุมด้วยกฎกติกาและวินัยเดียวกับผู้ต้องขังชาย ทั้งๆ ที่มีความแตกต่างกันทางเพศภาวะ เช่น ด้วยสรีระทางร่างกายของผู้หญิงต้องการการดูแลรักษาความสะอาดที่ละเอียดอ่อนและประณีตมากกว่าผู้ชาย โดยเฉพาะในช่วงการมีประจำเดือน ผู้หญิงจะต้องใช้เวลาในการทำความสะอาดร่างกายมากกว่าปกติและต้องทำความสะอาดร่างกายให้สะอาดกว่าปกติ เพราะหากไม่ทำเช่นนั้นก็อาจจะเกิดโรคภัยไข้เจ็บตามมาได้ ฉะนั้น การกำหนดเวลาในการอาบน้ำของผู้ต้องขังหญิงและชายเท่ากัน จึงไม่อาจจะตอบสนองความต้องการของผู้ต้องขังหญิงได้ หรือแม้แต่การจำเป็นของผู้หญิงในกรณีของผู้ต้องขังหญิงที่เป็นแม่ ซึ่งตั้งครรภ์และคลอดในเรือนจำ เรือนจำก็ควรจัดให้มีกระบวนการในการดูแลแม่และเด็กที่มีประสิทธิภาพ โดยจัดให้มีพื้นที่หรือห้องส่วนตัวให้แม่และเด็กเพื่อป้องกันการติดเชื้อโรคจากการอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังหญิงจำนวนมาก จัดให้มีอาหารและอาหารเสริมที่เพียงพอและจำเป็นต่อความต้องการของร่างกาย โดยเฉพาะแม่ที่กำลังตั้งครรภ์ แม่ที่กำลังให้นมบุตร และเด็กทารกแรกเกิด จัดให้มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการดูแลแม่และเด็กที่เพียงพอ เช่น อุปกรณ์การอาบน้ำเด็ก อุปกรณ์ชงนมเด็ก อุปกรณ์การนอนเด็ก เป็นต้น จัดให้มีสถานพยาบาลที่มีบุคลากรผู้เชี่ยวชาญในการดูแลแม่และเด็กในกรณีที่มีการเจ็บป่วยเกิดขึ้น รวมทั้งการให้ความรู้แก่แม่ที่กำลังตั้งครรภ์ในการดูแลตนเอง การคลอดและการเลี้ยงดูเด็ก ดังนั้นแล้ว หากเรือนจำให้ความสำคัญและตระหนักถึงความแตกต่างทางเพศภาวะ ทั้งความจำเป็น ความต้องการ หรือแม้แต่อารมณ์ความรู้สึกของผู้หญิง เรือนจำก็จะกลายเป็นพื้นที่ที่สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานในการใช้ชีวิตของผู้ต้องขังหญิงได้เป็นอย่างดี และสามารถจะช่วยสร้าง ดูแล และฟื้นฟูผู้ต้องขังหญิงให้เป็นผู้ที่มีความพร้อมต่อการก้าวออกจากเรือนจำกลับสู่สังคมได้

การใคร่ครวญตนเองและสร้างตัวตนใหม่ของผู้วิจัย

“ไม่มีความจริงใดเป็นความจริงแท้แน่นอนที่เบ็ดเสร็จสมบูรณ์ ทุกสรรพสิ่งในโลกล้วนเปลี่ยนแปลงได้เสมอ แม้แต่ตัวตนของเราเอง” สำหรับผู้วิจัยแล้วงานวิจัยชิ้นนี้ได้สร้างคุณูปการสำคัญ โดยในทางวิชาการงานวิจัยชิ้นนี้ทำให้สังคมโลกได้มองเห็นปรากฏการณ์ของความไม่เท่าเทียมทางเพศ ความไม่เสมอภาคทางเพศ และอคติทางเพศที่ยังคงฝังรากลึกอยู่ในสังคมมาอย่างยาวนาน โดยมีสถาบันทางสังคมทั้งหลายทำหน้าที่เป็นร่างทรงของอำนาจ ซึ่งพร้อมจะผลิตสร้างและผลิตซ้ำความจริง เพื่อให้อำนาจยังคงกระจายตัวทำงานในการกดทับและปิดกั้นผู้หญิงให้ต่ำต้อยในฐานะเพศที่เป็นรองผู้ชาย ไม่เพียงเท่านั้นงานชิ้นนี้ยังได้สร้างคุณูปการต่อตัวผู้เล่าหรือผู้ให้ข้อมูลหลักหรืออดีตผู้ต้องขังหญิงทั้งหลาย ด้วยการปลดปล่อยอดีตผู้ต้องขังหญิงจากตัวตนเดิมที่ตกอยู่ภายใต้อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่และอำนาจ/ความรู้ของเรือนจำ ผ่านการสร้างความรู้ใหม่ร่วมกันระหว่างผู้เล่าและผู้วิจัย/ผู้ฟัง โดยการพูดคุยสนทนาที่ผู้เล่าได้เล่าเรื่องหรือเขียนตนเองขึ้นใหม่ อันเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เล่าได้ย้อนกลับไปทบทวนเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในอดีตของตนเอง ใคร่ครวญตนเอง การกล้าเผชิญหน้ากับตัวเอง มองปัญหาในมุมมองใหม่ที่แตกต่างออกไป และปลดปล่อยความรู้สึกไร้คุณค่าไร้ศักดิ์ศรี ซึ่งผู้เล่าแบกรับมาตลอดช่วงเวลาหลายปี

ที่สำคัญที่สุด งานชิ้นนี้ได้สร้างคุณูปการอันยิ่งใหญ่ให้แก่ผู้วิจัย ซึ่งยากนักที่จะแสวงหาจากห้องเรียนใดๆ บนโลกใบนี้ ก่อนที่จะก้าวเข้ามาศึกษางานชิ้นนี้ ปฏิเสธไม่ได้ว่าผู้วิจัยอาจจะเดินเข้ามาในฐานะแขกเช่นคนทั่วไปที่ยังคงถูกล้อมกรอบความคิด ด้วยวาทกรรมกระแสหลักหรือความจริงเพียงชุดหนึ่งชุดเดียว ซึ่งทำให้ผู้วิจัยหลงที่จะตัดสินทุกสรรพสิ่งในโลกใบนี้ รวมไปถึงผู้คนรอบข้างอย่างง่ายดายเป็นระบบคิดแบบสองขั้ว โดยหารู้ไม่ว่าผู้วิจัยได้ทำให้สิ่งหนึ่งอยู่เหนืออีกสิ่งหนึ่ง ทำให้สิ่งหนึ่งมีค่ามากกว่าอีกสิ่งหนึ่ง และทำให้สิ่งหนึ่งดีกว่าอีกสิ่งหนึ่ง อย่างน้อยที่สุดก็ในทางความคิด เมื่อย้อนกลับไปมองดูตัวเองในวันวาน โลกทัศน์ที่มีต่อโลกและสังคมของผู้วิจัยจึงค่อนข้างคับแคบและปิดกั้นนัก แต่เมื่องานชิ้นนี้ได้เริ่มปรากฏตัวขึ้นแม้ในความคิดและจินตนาการ งานชิ้นนี้ได้ทำให้ผู้วิจัยตั้งคำถามกับตนเอง ตั้งคำถามกับปรากฏการณ์ของสังคม และสิ่งที่ดำเนินอยู่อย่างเป็นปกติธรรมดาที่ผู้วิจัยเคยคุ้นมาตลอด

ตลอดระยะเวลาหลายปี ผู้วิจัยได้ถลำลึกเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์การทำงานในชั้นตอนแล้วชั้นตอนเล่า สิ่ง que ผู้วิจัยได้รับจากงานชิ้นนี้จึงไม่เพียงแต่ความเข้มข้นทางทฤษฎี ผ่านการเคี้ยวกราดตนเองเพื่อให้เกิดความเข้มข้นในเชิงวิชาการเท่านั้น หากแต่ผู้วิจัยยังได้สัมผัสกับชีวิตจริงของมนุษย์ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เล่าเรื่อง ซึ่งเป็นอดีตผู้ต้องขังหญิงหลายต่อหลายคน จนเกิดเป็นเรื่องราวประสบการณ์ชีวิตที่เต็มไปด้วยเรื่องราวชีวิตหลากหลายสีสัน ความสุข ความทุกข์ อารมณ์ ความรู้สึก ความสมหวัง ความผิดหวัง ความเจ็บปวด จุดเปลี่ยนของความคิด ภาพฝัน จินตนาการ หรือแม้แต่ความคาดหวังในอนาคตที่ล้วนแล้วแต่เป็นความซาบซึ้ง ซึ่งยากที่ผู้วิจัยจะสามารถบรรยายออกมาได้ หลายต่อหลายครั้งเรื่องราวเล่าก็เต็มไปด้วยคราบน้ำตา หลายต่อหลายครั้งน้ำตาของผู้เล่าก็พร่างพรูออกมาไม่ขาดสายจนการเล่าเรื่องต้องหยุดชะงักลง การพูดคุยจึง

เป็นสิ่งที่สร้างความสะท้อนใจอย่างมากให้แก่ผู้เล่าหรือแม้กระทั่งตัวผู้วิจัยเองในฐานะที่เป็นผู้ฟัง หลายครั้งที่ผู้วิจัยน้ำตาคลอไปกับผู้เล่าและเรื่องเล่าที่บรรยายถึงชีวิตในวัยเด็ก ชีวิตในช่วงตกต่ำ ชีวิตในคุก ลูก แม่ หรือครอบครัว จนผู้วิจัยเห็นภาพความเจ็บปวดทรมานและความทุกข์อย่างแสนสาหัส หากแต่ผู้วิจัยก็ทำอะไรไม่ได้มากไปกว่าการพยายามอย่างยิ่งยวดที่จะกลืนน้ำตาเอาไว้ เพื่อให้การพูดคุยดำเนินต่อไปได้และไม่เป็นการตอกย้ำความทุกข์ยากให้เกิดขึ้นในใจหรือความรู้สึกของผู้เล่า แต่ทว่าหากผู้เล่าได้มองเข้าไปในดวงตาทั้งสองข้างของผู้วิจัยแล้ว ผู้วิจัยเชื่อมั่นว่าผู้เล่าจะเห็นสายตาแห่งความเข้าใจและความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งผู้วิจัยได้ร่วมแบ่งปันอารมณ์ความรู้สึก แบ่งปันความทุกข์ความสุขของผู้เล่า และพร้อมจะให้กำลังใจเพื่อเป็นพลังชีวิตให้ผู้เล่าได้ก้าวเดินต่อไปในวันข้างหน้าอย่างมีความสุขและเข้มแข็งมากที่สุด

รางวัลของงานชิ้นนี้สำหรับผู้วิจัยจึงเป็นทั้งความเข้มข้นทางทฤษฎี มุมมองต่อปรากฏการณ์ทางสังคม ความละเอียดอ่อนของประเด็นการศึกษา ความชัดเจนในจุดยืนและวิธีคิด เรื่องราวประสบการณ์ชีวิตที่หลากหลาย ความท้าทายของวิธีการดำเนินการศึกษา ความซับซ้อนของการวิเคราะห์ รวมไปถึงการทำงานอย่างหนักหน่วงและอดทน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนหล่อหลอมให้ผู้วิจัยเปลี่ยนแปลงความคิด ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติมากมาย ทั้งต่อตนเอง ผู้คนรอบข้าง และสังคมโดยรวม จนบางครั้งก็อาจจะไม่ทันที่จะตั้งข้อสังเกตต่อตัวเอง ผู้วิจัยได้กลายเป็น “คนใหม่” ที่ไม่เพียงแต่จะพัฒนาตนเองให้มีความรู้ทางวิชาการเพิ่มพูนมากขึ้น ทว่ายังทำให้ผู้วิจัยได้พัฒนาความคิดและมุมมองที่มีต่อโลก เพื่อนมนุษย์ สรรพสิ่งทั้งหลาย และปรากฏการณ์ในสังคมได้กว้างไกลมากขึ้นอย่างไม่น่าเชื่อ ฉะนั้นแม้ว่างานชิ้นนี้จะสิ้นสุดลง หากแต่เส้นทางของการสร้างสรรค์ความรู้ทางวิชาการสำหรับผู้วิจัยนั้นยังคงทอดตัวยาวไกลออกไปข้างหน้า ด้วยความสำนึกที่มีต่อความรู้ในงานชิ้นนี้ ผู้วิจัยตั้งมั่นที่จะต่อยอดความรู้ออกไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ด้วยการอาศัยความรู้ในครั้งนี้เป็นพื้นฐานทางความคิดและจุดแรกเริ่มของการเปลี่ยนแปลงสังคม แม้ว่าผู้วิจัยจะไม่สามารถเปลี่ยนแปลงสังคมได้แต่

ดีตรา หรือจัดกลุ่มใครในแบบที่เรารู้สึกนึกคิด ให้คนหนึ่ง/สิ่งหนึ่งอยู่ในฐานะที่เหนือกว่าหรือสูงกว่า อีกคนหนึ่ง/สิ่งหนึ่งอย่างเป็นลำดับชั้น อันจะนำมาสู่การปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์อย่างไม่เสมอภาคและไม่เท่าเทียมกัน

ท้ายที่สุด ผู้วิจัยเชื่อว่าไม่เพียงแต่ตัวผู้วิจัยหรือผู้เล่าเท่านั้นที่ได้เปลี่ยนแปลงความคิดและความเชื่อของตนเองจนหลุดพ้นไปจากกรอบทางสังคม จากกระบวนการของการสร้างความรู้ชุดใหม่ในงานชิ้นนี้ มากไปกว่านั้นผู้วิจัยยังตั้งความหวังสูงสุดไว้ว่า งานชิ้นนี้จะช่วยเปิดพื้นที่ให้กับคนชายขอบหรือมนุษย์ที่เป็นเสียงเงียบที่ยังคงมีอยู่มากมายในสังคม ซึ่งไม่เคยที่จะมีพื้นที่ในการแสดงตัวตนหรือเปล่งเสียงให้ผู้คนในสังคมได้รับรู้และเข้าใจ ผู้วิจัยจึงปรารถนาจะให้งานชิ้นนี้เป็นสื่อกลางในการเผยแพร่เรื่องราวประสบการณ์ชีวิตของผู้ต้องขังหญิง ผู้หญิงที่ถูกตอกตรึงอยู่ภายใต้อำนาจที่ทับซ้อนในระบบเรือนจำ พร้อมไปกับคุณค่าและความหมายในเชิงลบ ทั้งในเลนส์ของความเป็นหญิงที่ดีและความเป็นพลเมืองดีของรัฐหรือสังคม ทั้งนี้ผู้วิจัยเชื่อว่าเรื่องเล่าเล็กๆ ของอดีตผู้ต้องขังหญิงจะสะท้อนมุมมองชีวิตและมุมมองความคิดที่แตกต่างให้ผู้คนทั่วไปในสังคม หลายแง่มุมอาจจะกลายเป็นข้อคิด หลายแง่มุมเป็นการเรียนรู้ หลายแง่มุมเป็นความเข้าใจ หลายแง่มุมเป็นความเห็นใจ และหลายแง่มุมอาจจะกลายเป็นกำลังใจที่มนุษย์ร่วมโลกพึงมีให้ต่อกัน เมื่อถึงเวลานั้นผู้วิจัยมั่นใจว่า กำแพงแห่งมลทินและการตีตราของสังคมจะถูกพังทลายลง เหลือไว้เพียงร่องรอยของเรื่องราวความแตกต่างหลากหลาย ภายใต้โลกทัศน์ทางสังคมใหม่บนพื้นฐานของการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเสมอภาคและเท่าเทียม

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- ศูนย์สารสนเทศ กองแผนงาน กรมราชทัณฑ์. (2558). สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ สํารวจ
ณ วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2558. สืบค้นเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2558,
จาก [http://www.correct.go.th/start102/display/result.php?date=2015-02-01
&Submit=%B5%A1%C5%A7](http://www.correct.go.th/start102/display/result.php?date=2015-02-01&Submit=%B5%A1%C5%A7).
- กฤตยา อาชวนิจกุล และพริศรา แซ่ก้วย. (2551). ฤา ปฏิบัติการของสังคมไทยในกระแสจารีต
เรื่องเพศจะอ่อนกำลังลง?. รายงานการประชุมประจำปีเพศภาวะศึกษาในสังคมไทย
ครั้งที่ 1. นครปฐม: โครงการจัดตั้งศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข.
- กฤตยา อาชวนิจกุล และกุลภา วจนสาระ. (2558). ผู้ต้องขังหญิง: สถานการณ์และข้อเสนอเชิง
นโยบาย. นครปฐม: สมาคมนักวิจัยประชากรและสังคมและสถาบันวิจัยประชากรและ
สังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กาญจนา แก้วเทพ & สมสุข หินวิมาน. (2551). สายธารแห่งนักคิดทฤษฎี เศรษฐศาสตร์
การเมืองกับสื่อสารการศึกษา. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- กิตติกร สันติประภา. (2555). มีชีวิตอยู่ได้ด้วยความรักและการดูแลเด็กที่เกิดในคุก.
กรุงเทพฯ: สำนักกิจการในพระราชดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา
สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม.
- ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์. (2542). ผู้หญิงกับความรู้ในจักรวาลของผู้ชาย: ความหมาย
การมองเห็นโลก และระบอบอำนาจความจริง. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ
ประเพณีสตรีศึกษาแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โครงการสตรีและเยาวชน
ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มูลนิธิธีรนาถ กาญจนอักษร.
- _____. (2549). เมื่อผู้หญิงคิดจะมีหมวด: การต่อสู้ “ความจริง” ของเรื่องเพศใน
สภาผู้แทนราษฎร. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คปไฟ.
- นภาพร หะวานนท์. (2547). คุญูปการด้านสตรีศึกษาต่อสังคมไทย. เชียงใหม่: วนิดา
การพิมพ์.
- _____. (2552). “วิธีการศึกษาเรื่องเล่า: จุดเปลี่ยนของการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์”.
ใน วารสารสังคมลุ่มแม่น้ำโขง. ปีที่ 5(2) (กันยายน-ธันวาคม 2550). 1-22.
- _____. (2555). คำให้การของผู้หญิงที่ถูกสามีทำร้าย. กรุงเทพฯ: สำนักกิจการใน
พระราชดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา สำนักงานปลัดกระทรวง
ยุติธรรม.

- นภาภรณ์ หะวานนท์ และคณะ. (2555). คำให้การของผู้หญิงซึ่งถูกพิพากษาจำเรือนจำในคดี
ยาเสพติด. กรุงเทพฯ: สำนักกิจการในพระราชดำริพระเจ้าหลานเธอ
พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม.
- _____. (2555). ชีวิตที่ถูกกลืน เรื่องเล่าของผู้หญิงในเรือนจำ. กรุงเทพฯ: สำนักกิจการใน
พระราชดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา สำนักงานปลัดกระทรวง
ยุติธรรม.
- นภาภรณ์ หะวานนท์ และธีรวัลย์ วรธนัทย์. (2555). เมื่อต้องก้าวเข้าสู่การเป็นผู้ใหญ่ภายใน
กำแพงเรือนจำ. กรุงเทพฯ: สำนักกิจการในพระราชดำริพระเจ้าหลานเธอ
พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2532). สถานภาพสตรีไทย. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- แบร์รี สมาร์ท. (2555). มิแชล ฟูโกต์=Michel Foucault. แปลโดย จามะรี เชียงทอง, สุนทร
สุขสรณจิต. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ปณิธิ สุขสมบูรณ์. (2554). "เพศภาวะ (Gender) และเพศวิถี (Sexuality) ข้ามวัฒนธรรม กรณีศึกษา
การย้ายถิ่นและการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของผู้หญิงไทย". ใน วารสารเพศภาวะศึกษา
เพศภาวะศึกษากับเพศภาวะปฏิบัติในสังคมไทย, ปีที่ 1. หน้า 109-134. กรุงเทพฯ:
เดือนตุลาจำกัด.
- พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์. (มปป). แนวทฤษฎีการปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์ (Symbolic
Interactionism). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พิศมัย รัตนโรจน์สกุล. (2555). สร้างชีวิตใหม่ในเรือนจำ. กรุงเทพฯ: สำนักกิจการในพระราชดำริ
พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม.
- เพ็ญสิริ จิระเดชากุล. (2555). เมื่อสายใยยังคงเชื่อมโยงชีวิตของแม่ในเรือนจำ. กรุงเทพฯ:
สำนักกิจการในพระราชดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา สำนักงาน
ปลัดกระทรวงยุติธรรม.
- มิแชล ฟูโกต์. (2547). ร่างกายใต้บังคับ. แปลโดย ทองกร โภคธรรม. กรุงเทพฯ: โครงการ
จัดพิมพ์คปไฟ
- วารุณี ภูริลินสิทธิ์. (2545). สตรีนิยม: ขบวนการและแนวคิดทางสังคมแห่งศตวรรษที่ 20.
กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คปไฟ.
- _____. (2543). ความเป็นผู้หญิงในสังคมไทย. สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2556, จาก
<http://www.midnightuniv.org>.
- สายพิน ศุพุทรมงคล. (2542). คู่กับคน: อำนาจและการต่อต้านชาย. วิทยานิพนธ์ปริญญา
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล สาขาวิชาสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ:
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- สุชาติ สวัสดิ์ศรี บรรณาธิการ. (2548). ร้อยนักเขียนร้อยกวีร้อยปี 'ศรีบูรพา' (กุหลาบ สายประดิษฐ์) : ชุมหมบทกวีเชิดชูเกียรติ 'กุหลาบ สายประดิษฐ์'. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ แอล. ที. เพรส.
- สุรางค์ จันทวานิช. (2553). **ทฤษฎีสังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมัยษา ไทรงาม-สินสกุล. (2554). “ข้อวิพากษ์มโนทัศน์เรื่อง “เมีย” ในสังคมไทย พ.ศ. 2394-2478”. ใน **วารสารเพศภาวะศึกษา เพศภาวะศึกษากับเพศภาวะปฏิบัติในสังคมไทย, ปีที่ 1**. หน้า 217-230. กรุงเทพฯ: เดือนตุลาจำกัด.
- อิรภัทร สุริยพันธุ์. (2552). **มโนทัศน์เรื่อง “เมีย” ในสังคมไทย พ.ศ. 2394-2478**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Barker, Chris. (2000). **Cultural Studies: theory and practice**. London: SAGE Publications.
- Best, Shaun. (2001). **A Beginner's Guide to Social Theory**. London: SAGE Publications.
- Bold, Christine. (2012). **Using Narrative in Research**. London: SAGE Publications.
- Bosworth, Mary. (2000). **Confining Femininity: a History of Gender, Power and Imprisonment**. London: SAGE Publications.
- Brewer, John D. (2000). **Ethnography**. Philadelphia: Open University Press.
- Campbell, Rebecca and Wasco, Sharon M. (2000). “Feminist Approaches to Social Science: Epistemological and Methodological Tenets” **American Journal of Community Psychology**. Vol. 28, No.6: 773-791.
- Charmaz, Kathy. (2006). **Constructing Grounded Theory: a Practical Guide through Qualitative Analysis**. London: SAGE Publications.
- Danaher, Geoff; Schirato, Tony and Webb, Jen. (2000). **Understanding Foucault**. London: SAGE Publications.
- . (2012). **Understanding Foucault: A Critical Introduction**. Second Edition. London: SAGE Publications.
- de Beauvoir, Simone. (1993). **The Second Sex**. Translated and edited by H. M. Parshley. London: David Campbell.
- Elliot, Jane. (2005). **Using Narrative in Social Research: Qualitative and Quantitative Approaches**. London: SAGE Publications.
- Foucault, Michel. (1977). **Discipline and Punish: The Birth of the Prison**. Translated by Sheridan, Alan. London: Penguin Books.

- . (1978). **The History of Sexuality Volume I : An Introduction**. New York: Vintage Books.
- . (1980). **Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-1977**. Edited by Collin Gordon. Translated by Collin Gordon, Leo Marshall, John Mepham and Kate Soper. London: Harvester Wheatsheaf.
- . (1982). "The Subject and Power" In Dreyfus, Hubert L. and Paul Rabinow (eds.) **Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutic**. Chicago: The University of Chicago Press.
- . (1985). **The Use of Pleasure The History of Sexuality Volume 2**. Translated by Robert Hurley. New York: Vintage Books.
- . (1988). **"Power and Sex," in Michel Foucault: Politics Philosophy Culture**. Kritzman, Lawrence D. (ed.). New York: Routledge.
- . (1988a). "Technologies of the Self", in L.H.Martin, H.Gutman and P.H.Hutton (eds). **Technologies of the Self**. London: Tavistock Publication.
- . (1990). **The History of Sexuality Volume I: An Introduction**. Translated by Hurley, Robert. Harmondsworth: Penguin Books.
- Frost, Nollaig and Elichaooff, Frauke. "Feminist Postmodernism, Poststructuralism, and Critical Theory". **Feminist Research Practice**. Second Edition. SAGE: London Boston College.
- Gerhard, Ute. (2001). **Debating Women's Equality: Toward a Feminist Theory of Law from a European Perspective**. New Jersey: Rutgers University Press.
- Gluba, E. G. and Lincoln, Y. S. (1994). "Competing Paradigms in Qualitative Research". In N. K. Denzin and Y. S. Lincoln (Eds.), **Handbook of Qualitative Research**. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Grue, LARS and LÆrum, Kristin Tafjord. (2002). "Doing Motherhood: Some Experiences of Mothers with Physical Disabilities". **Disability & Society**. Vol. 17, No. 6, 2002, pp. 671–683.
- Haller, Archibald O. and Woelfel, Joseph. (1971). "Significant Others, the Self-Reflexive Act and the Attitude Formation Process". **American Sociological Review**. Vol. 36 (February): 74-87.
- . (1972). "Significant Others and their Expectations: Concepts and Instruments to Measure Interpersonal Influence on Status Aspiration". **Rural Sociology**. 37(4), 591-622.

- Hesse-Biber, Sharlene Nagy. (2014). "Feminist Approaches to In-Depth Interview". **Feminist Research Practice**. Second Edition. SAGE: London Boston College.
- Hirsch, Marianne. (1989). **The Mother/ Daughter Plot: Narrative, Psychoanalysis, Feminism**. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- Hirschi, Travis. (1969). **Causes of delinquency**. Berkeley: University of California Press.
- Humm, Maggie. (1995). **The Dictionary of Feminist Theory**. Second Edition. Hertfordshire: Prentice Hall/ Harvester Wheatsheaf.
- Ibarra-Colado, Eduardo; Clegg, Stewart R.; Rhodes, Carl and Kornberger, Martin. (2006). "The Ethics of Managerial Subjectivity". **Journal of Business Ethics**. 64: 45–55.
- Jiang, S and Winfree, L.T., Jr. (2006). "Social Support, Gender, and Inmate Adjustment to Prison Life: Insights From a National Sample", **The Prison Journal**. 86(1): 32-55.
- King, Angela. (2002). **The Prisoner of Gender: Foucault and the Disciplining of the Female Body**. London: Metropolitan University.
- Macmillan, Alexander. (2011). **Michel Foucault's Techniques of the Self and the Christian Politics of Obedience**. London: SAGE Publications.
- McLaren, Margaret A. (2002). **Feminism, Foucault and Embodied Subjectivity**. New York: State University of New York Press.
- McNay, Lois. (1992). **Foucault and Feminism**. UK: Blackwell Publishers.
- Millett, Kate. (1971). **Sexual Politics**. New York: Avon Books.
- Mitchell, Juliet. (1977). **Woman' Estate**. Harmondsworth: Penquin Books Ltd.
- Ortner, Sherry B. (1998). "Is Female to Male as Nature Is to Culture?", in Joan B. Landes, **Oxford Readings In Feminism: Feminism, the Public and the Private**. New York: Oxford University Press. pp. 21–44.
- Patterson, Wendy. (2013). "Narratives of Events: Labovian narrative analysis and its limitations" in Andrews, Squire and Tamboukou (eds.) **Doing Narrative Research**. Second Edition. London: SAGE Publications. pp. 27–46.
- Payne, Martin. (2006). **Narrative Therapy: An Introduction for Councillors**. London: SAGE Publications.
- Rabinow, Paul. (1984). **The Foucault Reader**. New York: Pantheon Books.
- Reimer, Suzanne. (2016). "It's just a very male industry: gender and work in UK design agencies" , **Gender, Place & Culture**. Taylor & Francis : Routledge, 23:7, 1033-1046,

- Riessman, Catherine Kohler. (1993). **Narrative Analysis**. London: SAGE Publications.
- Ritzer, George. (1993). **The McDonaldization of Society: An Investigation Into the Changing Character of Contemporary Social Life**. London. Sage.
- _____. (1996). **Sociological Theory**. Fourth Edition. New York: The McGraw-hill Companies.
- _____. (2007). **Contemporary Sociological Theory and Its Classical Roots**. Second Edition. New York: The McGraw-hill Companies.
- Roger-Pol, Droit (1975). "Interview with Michel Foucault on the Role of Prisons". **The New York Time** (5 August 1975). Online: <http://www.nytimes.com/books/00/12/17/specials/foucault-prisons.html?_r=1>
- Rowe, Abigail. (2011). "Narratives of self and identity in women's prisons: Stigma and the struggle for self-definition in penal regimes". **Punishment & Society**. 13(5) 571–59.
- Savin-Baden, M. and van Niekerk, L. (2007). "Narrative Inquiry: Theory and Practice" **Journal of Geography in Higher Education**. 31(3), 459-472.
- Shantz, Laura and Frigon, Sylvie. (2010). "Home free? The (After) Effects of Imprisonment on Women's Bodies, Physical and Mental Health and Identity". **Aporia-The Nursing Journal**. Vol. 2 Issue 1, 6-17.
- Shelton, Nikki and Johnson, Sally. (2006). "I Think Motherhood for me was a bit Like a Double-Edged Sword: The Narratives of Older Mothers". **Journal of Community & Applied Social Psychology**. 16: 316–330.
- Sikod, Fondo. (2007). "Gender Division of Labour and Woman's Decision-Making Power in Rural Households in Cameroon". **Africa Development**, Vol.XXXII, No.3.
- Skinner, Diane Elizabeth. (2007). **Organising Organic: a Foucauldian Analysis of the Regulation of Organic Food Production**. PhD thesis, University of Warwick.
- Smart, Barry. (2002). **Michel Foucault Revised Edition**. USA and Canada: Routledge.
- Starkey, Ken and Hatchuel, Armand. (2002). **The Long Detour: Foucault's History of Desire and Pleasure**. London: SAGE Publications.
- Subramanian, Ram and Shames, Alison. (2013). **Sentencing and Prison Practices in Germany and the Netherlands: Implications for the United States**. New York: VERA Institution of Justice.

- Tamboukou, Maria. (2013). "A Foucauldian Approach to Narratives" in Andrews, Squire and Tamboukou (eds.) **Doing Narrative Research**. Second Edition. London: SAGE Publications. pp. 88–107.
- Tong, Rosemarie. (1989). **Feminist Thought: A Comprehensive Introduction**. Colorado: Westview Press.
- Ugelvik, Thomas. (2012). **Prisoners and Their Victims: Techniques of Neutralization, Techniques of the Self**. London: SAGE Publications.
- Washbrook, Elizabeth. (2007). **Explaining the Gender Division of Labour: The Role of the Gender Wage Gap**. Bristol: CMPO, Bristol Institution of Public Affairs.
- West, Candace and Zimmerman, Don H. (1987). "Doing Gender". **Gender and Society**. Vol. 1, No. 2., pp. 125-151.
- Woodward, Kath. (2004). **Questioning Identity: Gender, Class, Ethnicity**. London and New York: The Open University.
- Woodward, Kathryn. (1997). **Identity and Difference**. London: SAGE Publications.

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- ศูนย์สารสนเทศ กองแผนงาน กรมราชทัณฑ์. (2558). สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ สํารวจ
ณ วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2558. สืบค้นเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2558,
จาก [http://www.correct.go.th/start102/display/result.php?date=2015-02-01
&Submit=%B5%A1%C5%A7](http://www.correct.go.th/start102/display/result.php?date=2015-02-01&Submit=%B5%A1%C5%A7).
- กฤตยา อาชวนิจกุล และพริศรา แซ่ก๊วย. (2551). ฤา ปฏิบัติการของสังคมไทยในกระแสจารีต
เรื่องเพศจะอ่อนกำลังลง?. รายงานการประชุมประจำปีเพศภาวะศึกษาในสังคมไทย
ครั้งที่ 1. นครปฐม: โครงการจัดตั้งศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข.
- กฤตยา อาชวนิจกุล และกุลภา วจนสาระ. (2558). ผู้ต้องขังหญิง: สถานการณ์และข้อเสนอเชิง
นโยบาย. นครปฐม: สมาคมนักวิจัยประชากรและสังคมและสถาบันวิจัยประชากรและ
สังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กาญจนา แก้วเทพ & สมสุข หินวิมาน. (2551). สายธารแห่งนักคิดทฤษฎี เศรษฐศาสตร์
การเมืองกับสื่อสารการศึกษา. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- กิตติกร สันติประภา. (2555). มีชีวิตอยู่ได้ด้วยความรักและการดูแลเด็กที่เกิดในคุก.
กรุงเทพฯ: สำนักกิจการในพระราชดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา
สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม.
- ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์. (2542). ผู้หญิงกับความรู้ในจักรวาลของผู้ชาย: ความหมาย
การมองเห็นโลก และระบอบอำนาจความจริง. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ
ประเพณีสตรีศึกษาแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โครงการสตรีและเยาวชน
ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มูลนิธิธีรนาถ กาญจนอักษร.
- _____. (2549). เมื่อผู้หญิงคิดจะมีหมวด: การต่อสู้ “ความจริง” ของเรื่องเพศใน
สภาผู้แทนราษฎร. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คปไฟ.
- นภาพร หะวานนท์. (2547). คุญูปการด้านสตรีศึกษาต่อสังคมไทย. เชียงใหม่: วนิดา
การพิมพ์.
- _____. (2552). “วิธีการศึกษาเรื่องเล่า: จุดเปลี่ยนของการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์”.
ใน วารสารสังคมแม่โขง. ปีที่ 5(2) (กันยายน-ธันวาคม 2550). 1-22.
- _____. (2555). คำให้การของผู้หญิงที่ถูกสามีทำร้าย. กรุงเทพฯ: สำนักกิจการใน
พระราชดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา สำนักงานปลัดกระทรวง
ยุติธรรม.

- นภาภรณ์ หะวานนท์ และคณะ. (2555). คำให้การของผู้หญิงซึ่งถูกพิพากษาจำเรือนจำในคดี
ยาเสพติด. กรุงเทพฯ: สำนักกิจการในพระราชดำริพระเจ้าหลานเธอ
พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม.
- _____. (2555). ชีวิตที่ถูกกลืน เรื่องเล่าของผู้หญิงในเรือนจำ. กรุงเทพฯ: สำนักกิจการใน
พระราชดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา สำนักงานปลัดกระทรวง
ยุติธรรม.
- นภาภรณ์ หะวานนท์ และธีรวัลย์ วรธนัทย์. (2555). เมื่อต้องก้าวเข้าสู่การเป็นผู้ใหญ่ภายใน
กำแพงเรือนจำ. กรุงเทพฯ: สำนักกิจการในพระราชดำริพระเจ้าหลานเธอ
พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2532). สถานภาพสตรีไทย. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- แบร์รี สมาร์ท. (2555). มิแชล ฟูโกต์=Michel Foucault. แปลโดย จามะรี เชียงทอง, สุนทร
สุขสรณจิต. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ปณิธิ สุขสมบูรณ์. (2554). "เพศภาวะ (Gender) และเพศวิถี (Sexuality) ข้ามวัฒนธรรม กรณีศึกษา
การย้ายถิ่นและการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของผู้หญิงไทย". ใน วารสารเพศภาวะศึกษา
เพศภาวะศึกษากับเพศภาวะปฏิบัติในสังคมไทย, ปีที่ 1. หน้า 109-134. กรุงเทพฯ:
เดือนตุลาจำกัด.
- พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์. (มปป). แนวทฤษฎีการปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์ (Symbolic
Interactionism). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พิศมัย รัตนโรจน์สกุล. (2555). สร้างชีวิตใหม่ในเรือนจำ. กรุงเทพฯ: สำนักกิจการในพระราชดำริ
พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม.
- เพ็ญสิริ จิระเดชากุล. (2555). เมื่อสายใยยังคงเชื่อมโยงชีวิตของแม่ในเรือนจำ. กรุงเทพฯ:
สำนักกิจการในพระราชดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา สำนักงาน
ปลัดกระทรวงยุติธรรม.
- มิแชล ฟูโกต์. (2547). ร่างกายใต้บังคับ. แปลโดย ทองกร โภคธรรม. กรุงเทพฯ: โครงการ
จัดพิมพ์คปไฟ
- วารุณี ภูริลินสิทธิ์. (2545). สตรีนิยม: ขบวนการและแนวคิดทางสังคมแห่งศตวรรษที่ 20.
กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คปไฟ.
- _____. (2543). ความเป็นผู้หญิงในสังคมไทย. สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2556, จาก
<http://www.midnightuniv.org>.
- สายพิน ศุพุทรมงคล. (2542). คู่กับคน: อำนาจและการต่อต้านชาย. วิทยานิพนธ์ปริญญา
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล สาขาวิชาสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ:
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Sheridan, Alan. London: Penguin Books.

- . (1978). **The History of Sexuality Volume I : An Introduction**. New York: Vintage Books.
- . (1980). **Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-1977**. Edited by Collin Gordon. Translated by Collin Gordon, Leo Marshall, John Mepham and Kate Soper. London: Harvester Wheatsheaf.
- . (1982). "The Subject and Power" In Dreyfus, Hubert L. and Paul Rabinow (eds.) **Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutic**. Chicago: The University of Chicago Press.
- . (1985). **The Use of Pleasure The History of Sexuality Volume 2**. Translated by Robert Hurley. New York: Vintage Books.
- . (1988). **"Power and Sex," in Michel Foucault: Politics Philosophy Culture**. Kritzman, Lawrence D. (ed.). New York: Routledge.
- . (1988a). "Technologies of the Self", in L.H.Martin, H.Gutman and P.H.Hutton (eds). **Technologies of the Self**. London: Tavistock Publication.
- . (1990). **The History of Sexuality Volume I: An Introduction**. Translated by Hurley, Robert. Harmondsworth: Penguin Books.
- Frost, Nollaig and Elichaooff, Frauke. "Feminist Postmodernism, Poststructuralism, and Critical Theory". **Feminist Research Practice**. Second Edition. SAGE: London Boston College.
- Gerhard, Ute. (2001). **Debating Women's Equality: Toward a Feminist Theory of Law from a European Perspective**. New Jersey: Rutgers University Press.
- Gluba, E. G. and Lincoln, Y. S. (1994). "Competing Paradigms in Qualitative Research". In N. K. Denzin and Y. S. Lincoln (Eds.), **Handbook of Qualitative Research**. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Grue, LARS and LÆrum, Kristin Tafjord. (2002). "Doing Motherhood: Some Experiences of Mothers with Physical Disabilities". **Disability & Society**. Vol. 17, No. 6, 2002, pp. 671–683.
- Haller, Archibald O. and Woelfel, Joseph. (1971). "Significant Others, the Self-Reflexive Act and the Attitude Formation Process". **American Sociological Review**. Vol. 36 (February): 74-87.

- . (1972). "Significant Others and their Expectations: Concepts and Instruments to Measure Interpersonal Influence on Status Aspiration". **Rural Sociology**. 37(4), 591-622.
- Hesse-Biber, Sharlene Nagy. (2014). "Feminist Approaches to In-Depth Interview". **Feminist Research Practice**. Second Edition. SAGE: London Boston College.
- Hirsch, Marianne. (1989). **The Mother/ Daughter Plot: Narrative, Psychoanalysis, Feminism**. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- Hirschi, Travis. (1969). **Causes of delinquency**. Berkeley: University of California Press.
- Humm, Maggie. (1995). **The Dictionary of Feminist Theory**. Second Edition. Hertfordshire: Prentice Hall/ Harvester Wheatsheaf.
- Ibarra-Colado, Eduardo; Clegg, Stewart R.; Rhodes, Carl and Kornberger, Martin. (2006). "The Ethics of Managerial Subjectivity". **Journal of Business Ethics**. 64: 45–55.
- Jiang, S and Winfree, L.T., Jr. (2006). "Social Support, Gender, and Inmate Adjustment to Prison Life: Insights From a National Sample", **The Prison Journal**. 86(1): 32-55.
- King, Angela. (2002). **The Prisoner of Gender: Foucault and the Disciplining of the Female Body**. London: Metropolitan University.
- Macmillan, Alexander. (2011). **Michel Foucault's Techniques of the Self and the Christian Politics of Obedience**. London: SAGE Publications.
- McLaren, Margaret A. (2002). **Feminism, Foucault and Embodied Subjectivity**. New York: State University of New York Press.
- McNay, Lois. (1992). **Foucault and Feminism**. UK: Blackwell Publishers.
- Millett, Kate. (1971). **Sexual Politics**. New York: Avon Books.
- Mitchell, Juliet. (1977). **Woman' Estate**. Harmondsworth: Penquin Books Ltd.
- Ortner, Sherry B. (1998). "Is Female to Male as Nature Is to Culture?", in Joan B. Landes, **Oxford Readings In Feminism: Feminism, the Public and the Private**. New York: Oxford University Press. pp. 21–44.
- Patterson, Wendy. (2013). "Narratives of Events: Labovian narrative analysis and its limitations" in Andrews, Squire and Tamboukou (eds.) **Doing Narrative Research**. Second Edition. London: SAGE Publications. pp. 27–46.
- Payne, Martin. (2006). **Narrative Therapy: An Introduction for Councillors**. London: SAGE Publications.
- Rabinow, Paul. (1984). **The Foucault Reader**. New York: Pantheon Books.
- Reimer, Suzanne. (2016). "It's just a very male industry: gender and work in UK design

- agencies” , **Gender, Place & Culture**. Taylor & Francis : Routledge, 23:7, 1033-1046,
- Riessman, Catherine Kohler. (1993). **Narrative Analysis**. London: SAGE Publications.
- Ritzer, George. (1993). **The McDonaldization of Society: An Investigation Into the Changing Character of Contemporary Social Life**. London. Sage.
- _____. (1996). **Sociological Theory**. Fourth Edition. New York: The McGraw-hill Companies.
- _____. (2007). **Contemporary Sociological Theory and Its Classical Roots**. Second Edition. New York: The McGraw-hill Companies.
- Roger-Pol, Droit (1975). “Interview with Michel Foucault on the Role of Prisons”. **The New York Time** (5 August 1975). Online: <http://www.nytimes.com/books/00/12/17/specials/foucault-prisons.html?_r=1>
- Rowe, Abigail. (2011). “Narratives of self and identity in women's prisons: Stigma and the struggle for self-definition in penal regimes”. **Punishment & Society**. 13(5) 571–59.
- Savin-Baden, M. and van Niekerk, L. (2007). “Narrative Inquiry: Theory and Practice” **Journal of Geography in Higher Education**. 31(3), 459-472.
- Shantz, Laura and Frigon, Sylvie. (2010). “Home free? The (After) Effects of Imprisonment on Women’s Bodies, Physical and Mental Health and Identity”. **Aporia-The Nursing Journal**. Vol. 2 Issue 1, 6-17.
- Shelton, Nikki and Johnson, Sally. (2006). “I Think Motherhood for me was a bit Like a Double-Edged Sword: The Narratives of Older Mothers”. **Journal of Community & Applied Social Psychology**. 16: 316–330.
- Sikod, Fondo. (2007). “Gender Division of Labour and Woman’s Decision-Making Power in Rural Households in Cameroon”. **Africa Development**, Vol.XXXII, No.3.
- Skinner, Diane Elizabeth. (2007). **Organising Organic: a Foucauldian Analysis of the Regulation of Organic Food Production**. PhD thesis, University of Warwick.
- Smart, Barry. (2002). **Michel Foucault Revised Edition**. USA and Canada: Routledge.
- Starkey, Ken and Hatchuel, Armand. (2002). **The Long Detour: Foucault’ s History of Desire and Pleasure**. London: SAGE Publications.
- Subramanian, Ram and Shames, Alison. (2013). **Sentencing and Prison Practices in Germany and the Netherlands: Implications for the United States**. New York: VERA Institution of Justice.

- Tamboukou, Maria. (2013). "A Foucauldian Approach to Narratives" in Andrews, Squire and Tamboukou (eds.) **Doing Narrative Research**. Second Edition. London: SAGE Publications. pp. 88–107.
- Tong, Rosemarie. (1989). **Feminist Thought: A Comprehensive Introduction**. Colorado: Westview Press.
- Ugelvik, Thomas. (2012). **Prisoners and Their Victims: Techniques of Neutralization, Techniques of the Self**. London: SAGE Publications.
- Washbrook, Elizabeth. (2007). **Explaining the Gender Division of Labour: The Role of the Gender Wage Gap**. Bristol: CMPO, Bristol Institution of Public Affairs.
- West, Candace and Zimmerman, Don H. (1987). "Doing Gender". **Gender and Society**. Vol. 1, No. 2., pp. 125-151.
- Woodward, Kath. (2004). **Questioning Identity: Gender, Class, Ethnicity**. London and New York: The Open University.
- Woodward, Kathryn. (1997). **Identity and Difference**. London: SAGE Publications.

ภาคผนวก

แนวทางการสนทนากับอดีตผู้ต้องขังหญิง

1) ข้อมูลทั่วไป

- ขอให้ช่วยแนะนำตัว ภูมิลำเนา เชื้อชาติ สัญชาติ ศาสนา
- ระดับการศึกษา งานอดิเรก อาชีพและรายได้ (ก่อนถูกจำขัง)
- ครอบครัว ประกอบด้วยสมาชิกกี่คน ประกอบอาชีพใด มีหน้าที่หรือความรับผิดชอบต่อครอบครัวอย่างไรบ้าง ในฐานะที่เป็นผู้หญิงคนหนึ่ง ครอบครัว (แม่/ลูก/พี่/น้อง) การเลี้ยงดูของครอบครัวเป็นอย่างไรบ้าง ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวและญาติพี่น้องเป็นอย่างไรบ้าง
- ช่วยเล่าถึงช่วงชีวิตที่มีความสุขหรือความภาคภูมิใจมากที่สุด
- ก่อนถูกจับกุมและจำขังในเรือนจำมีทัศนคติหรือความรู้สึกอย่างไรต่อผู้ต้องขัง

2) ก่อนก้าวเข้าสู่เรือนจำ

- ถูกตัดสินให้จำขังด้วยคดีอะไร เป็นระยะเวลานานเท่าใด ขณะนี้อยู่ในเรือนจำมาแล้วกี่ปี
- ช่วยเล่าความรู้สึกแรกตอนถูกจับกุมว่าเป็นอย่างไรบ้าง
- ช่วยเล่ารายละเอียดในกระบวนการจับกุม กระบวนการสืบสวนสอบสวน และกระบวนการในศาลว่ามีขั้นตอนอย่างไร ต้องทำอะไรบ้าง รู้สึกอย่างไรต่อขั้นตอนและกระบวนการดังกล่าว ได้บอกเล่าหรือปรึกษาเรื่องนี้กับใครบ้าง
- ดำรงหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการก่อนเข้าเรือนจำปฏิบัติต่อเราอย่างไร เป็นความสัมพันธ์ที่ดีหรือไม่ รู้สึกอย่างไรต่อการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่เหล่านั้น เคยคุยกันกับเพื่อน ๆ ผู้ต้องขังคนอื่น ๆ หรือไม่ว่า ถูกปฏิบัติด้วยขั้นตอนวิธีการแบบเดียวกันนี้หรือไม่และรู้สึกอย่างไร และเคยทราบหรือไม่ว่า ผู้ต้องขังชายต้องถูกปฏิบัติเหมือนหรือแตกต่างกันกับผู้ต้องขังหญิงอย่างไรบ้าง คิดอย่างไรกับความแตกต่างนี้
- เมื่อถูกตัดสินเด็ดขาดให้ถูกจำขังในเรือนจำแล้ว รู้สึกอย่างไรต่อคำตัดสินนั้น ในขณะนั้นมองภาพเรือนจำเป็นอย่างไร ได้คิดหรือวางแผนการใช้ชีวิตอย่างไรบ้างต่อการเข้าไปอยู่ในเรือนจำในตอนนั้นกังวลใจเรื่องใดหรือไม่ เพราะเหตุใด
- วินาทีแรกที่เข้าเรือนจำจริง ๆ ภายในเรือนจำมีสภาพหรือลักษณะเหมือนที่คิดไว้หรือไม่อย่างไร สิ่งปลูกสร้าง สิ่งแวดล้อม ผู้คน สิ่งใดที่เหมือนหรือแตกต่างไปจากที่คิดบ้าง
- ช่วยเล่ารายละเอียดของวันแรกที่ต้องเข้าเรือนจำว่าต้องทำอะไรบ้าง กระบวนการแรกรับของเรือนจำเป็นอย่างไร รู้สึกอย่างไรต่อกระบวนการขั้นตอนเหล่านั้น
- ในตอนนั้นครอบครัว พ่อแม่ ลูก สามี ญาติพี่น้อง คนใกล้ชิด หรือเพื่อน ๆ รู้สึกอย่างไร ตำนานิตีเยนหรือให้กำลังใจอย่างไรบ้าง รู้สึกอย่างไร
- รู้สึกอย่างไรกับตัวเอง เสียใจหรือรู้สึกผิดต่อพ่อแม่พี่น้องหรือคนที่รักเราผิดหวังหรือไม่ มองว่าตัวเองเป็นลูก/แม่ที่ไม่ดีหรือไม่ เหตุใดจึงคิดเช่นนั้น

3) ชีวิตในเรือนจำ

- เมื่อต้องเข้ามาใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำ เรือนจำมีกฎระเบียบหรือข้อบังคับอะไรบ้าง รู้สึกอย่างไรต่อกฎระเบียบเหล่านี้ หากผู้ต้องขังทำผิดกฎของเรือนจำ เรือนจำมีกระบวนการลงโทษหรือไม่ อย่างไรบ้าง และเมื่อผู้ต้องขังปฏิบัติตามกฎของเรือนจำอย่างเข้มงวด เรือนจำมีกระบวนการให้รางวัลหรือไม่ อย่างไรบ้าง การลงโทษอะไรถือว่าร้ายแรงที่สุด เรือนจำจะใช้การลงโทษนี้ในกรณีใดบ้าง การให้รางวัลอะไรที่ผู้ต้องขังพึงพอใจมากที่สุด เรือนจำจะให้รางวัลนี้ในกรณีใดบ้าง สำหรับตัวเราเองเคยถูกลงโทษหรือได้รับรางวัลอะไรบ้าง รู้สึกอย่างไรต่อการลงโทษ/การให้รางวัลของเรือนจำ

- เป็นผู้ต้องขังชั้นใด เรือนจำมีกระบวนการจัดชั้นผู้ต้องขังอย่างไรบ้าง แต่ละชั้นมีรางวัล/การลงโทษอย่างไร เรือนจำใช้เงื่อนไขใดในการจัดชั้น เพิ่มขึ้น หรือลดชั้นผู้ต้องขัง รู้สึกอย่างไรต่อการจัดชั้นผู้ต้องขังเช่นนี้ คิดว่าการจัดชั้นผู้ต้องขังจำเป็นต่อเรือนจำหรือไม่ แล้วตัวเราเองมองว่าการจัดชั้นสำคัญต่อเราหรือไม่ เพราะเหตุใด

- มีหน้าที่หรือความรับผิดชอบหลักๆ ที่ต้องทำในเรือนจำอะไรบ้าง แต่ละหน้าที่ต้องทำอะไรบ้าง อย่างไร ในเรือนจำใครเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจในการแบ่งงานกันทำ ใครจะทำหน้าที่หรือมีงานอะไรมีหลักเกณฑ์ในการแบ่งงานอย่างไรบ้าง ต้องผ่านกระบวนการคัดเลือกหรือไม่ อย่างไรบ้าง คิดอย่างไรกับกระบวนการดังกล่าว

- ชีวิตในเรือนจำตื่นนอนตอนไหน ต้องทำกิจกรรมอะไรบ้างในแต่ละวันจนกระทั่งเข้านอน (ถามเพื่อให้เห็นการจัดพื้นที่ ตารางเวลา และตำแหน่งแห่งที่ในเรือนจำ)

- ช่วยเล่ารายละเอียดของการอาบน้ำ สระผม ซักผ้าในเรือนจำ ภายใต้กรอบเวลาที่เรือนจำกำหนด รู้สึกอย่างไรต่อกฎนี้ มาแรกๆทำได้เลยหรือไม่ เพราะเหตุใด แก้ไขปัญหานี้อย่างไร ใช้เวลานานเพียงใดกว่าจะทำได้ทันเวลา ใครเป็นผู้แนะนำ การอาบน้ำ สระผม ซักผ้าในเรือนจำต้องปฏิบัติตามอย่างไรบ้าง หากทำไม่ทันเวลา เรือนจำมีกระบวนการลงโทษหรือไม่ อย่างไร เกิดอะไรขึ้นบ้าง รู้สึกอย่างไรต่อการลงโทษนี้

- เนื่องจากพื้นที่และเวลาในการอาบน้ำ สระผม และซักผ้าค่อนข้างจำกัด เคยมีเหตุการณ์ทะเลาะเบาะแว้งกับเพื่อนผู้ต้องขังคนอื่นหรือไม่ บ่อยแค่ไหน ช่วยเล่ารายละเอียดของเหตุการณ์ รู้สึกอย่างไรบ้าง แก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างไรบ้าง

- ช่วยเล่ารายละเอียดของอาหารและการประกอบอาหาร กินอาหารในกองเลี้ยงของเรือนจำ บ่อยแค่ไหน อาหารสำหรับเลี้ยงในเรือนจำมีลักษณะเป็นอย่างไรบ้าง

- ผู้รับผิดชอบงานปรุงอาหารในกองเลี้ยงเป็นใคร ต้องมีลักษณะหรือคุณสมบัติอย่างไรบ้าง มีกระบวนการคัดเลือกหรือไม่ อย่างไร

- คิดว่า งานประกอบอาหารควรเป็นหน้าที่ของใคร มองว่าผู้หญิงเป็นเพศที่เหมาะสมกับการประกอบอาหารหรือไม่ อย่างไร หากผู้ชายเป็นผู้ประกอบอาหารจะเป็นอย่างไรบ้าง รู้สึกอย่างไร

- รู้สึกอย่างไรต่ออาหารในกองเลี้ยงที่ผู้ต้องขังด้วยตนเองเป็นคนทำ ฟังพอใจมากน้อยแค่ไหน เพราะเหตุใด

- (หากเป็นผู้ประกอบอาหาร) ก่อนมาทำหน้าที่ปรุงอาหารในกองเลี้ยงทำหน้าที่ใดมาก่อน เหตุใดจึงเข้ามาทำงานในฝ่ายนี้ ก่อนหน้าที่จะมาทำหน้าที่นี้ใครเป็นผู้รับผิดชอบมาก่อน เหตุใดคนญนั้นจึงไม่ได้ทำหน้าที่นี้ต่อ

- (หากเป็นผู้ประกอบอาหาร) การประกอบอาหารเลี้ยงในเรือนจำควรคำนึงถึงเรื่องใดบ้าง ผู้ประกอบอาหารที่ดีหรือเชี่ยวชาญควรมีลักษณะอย่างไรบ้าง

- (หากเป็นผู้ประกอบอาหาร) ช่วยเล่าถึงกระบวนการในการเตรียมอาหาร นับตั้งแต่การวางแผนชนิดอาหารหรือรายการอาหาร การเลือกซื้อ/คัดเลือกวัตถุดิบ การคำนวณค่าใช้จ่าย การคำนวณปริมาณอาหาร ว่าเป็นหน้าที่ของใครบ้าง ทำอย่างไร พิจารณาจากอะไรบ้าง มีกระบวนการในการเก็บรักษาวัตถุดิบอย่างไรบ้าง และมีกระบวนการควบคุม/ตรวจสอบหรือไม่ อย่างไร

- (หากเป็นผู้ประกอบอาหาร) ช่วยเล่าถึงกระบวนการในการปรุงอาหารหรือประกอบอาหาร ว่าเป็นหน้าที่ของใครบ้าง ปรุงอย่างไร ทราบได้อย่างไรว่าต้องทำเช่นนี้ มีกระบวนการควบคุม/ตรวจสอบหรือไม่ อย่างไร

- (หากเป็นผู้ประกอบอาหาร) ช่วยเล่าถึงกระบวนการในการเก็บรักษาอาหารว่าเป็นหน้าที่ของใครบ้าง ทราบได้อย่างไรว่าต้องทำเช่นนี้ มีกระบวนการควบคุม/ตรวจสอบหรือไม่ อย่างไร

- (หากเป็นผู้ประกอบอาหาร) ช่วยเล่าถึงกระบวนการในการกระจายหรือขนส่งอาหารว่าเป็นหน้าที่ของใครบ้าง ทำอย่างไร ทราบได้อย่างไรว่าต้องทำเช่นนี้ มีกระบวนการควบคุม/ตรวจสอบหรือไม่ อย่างไร

- (หากเป็นผู้ประกอบอาหาร) ช่วยเล่าถึงกระบวนการในดูแลอุปกรณ์ ภาชนะ สถานที่ ฯลฯ ที่ใช้ในการปรุงอาหาร ว่าเป็นหน้าที่ของใครบ้าง ทำอย่างไร ทราบได้อย่างไรว่าต้องทำเช่นนี้ มีกระบวนการควบคุม/ตรวจสอบหรือไม่ อย่างไร

- (หากเป็นผู้ประกอบอาหาร) คิดว่าอาหารที่ตัวเองทำเป็นอย่างไรบ้าง เคยได้รับคำชื่นชมหรือคำแนะนำจากผู้กินอาหารของเราหรือไม่ อย่างไรบ้าง ภาคภูมิใจในหน้าที่นี้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด รู้สึกอย่างไรต่อหน้าที่นี้ อยากจะทำต่อไปเรื่อยๆหรือไม่ เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

- (หากเป็นผู้ประกอบอาหาร) หากไม่สามารถประกอบอาหารได้ตามข้อกำหนดของเรือนจำ เรือนจำมีกระบวนการในการลงโทษหรือไม่ อย่างไรบ้าง แก้ไขปัญหานี้อย่างไร

- (หากเป็นผู้ประกอบอาหาร) ประสพการณ์การประกอบอาหารในกองเลี้ยงของเรือนจำทำให้คิดว่าตนเองเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือมีความชำนาญด้านการประกอบอาหารมากน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด มีการเรียนรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาฝีมือในการประกอบอาหารอย่างไรบ้าง

- (หากเป็นผู้ประกอบอาหาร) เมื่อเราเคยเป็นผู้ประกอบอาหารในเรือนจำ อยากจะนำความรู้นี้ไปใช้สร้างรายได้เมื่อพ้นโทษบ้างหรือไม่ เพราะเหตุใด

- เมื่อกินอาหารเข้าเสร็จเรียบร้อยแล้ว ต้องทำกิจกรรมอะไรต่อบ้าง

- เรือนจำมีโครงการอบรมและสร้างทักษะอาชีพให้แก่ผู้ต้องขังหญิงในด้านใดบ้าง แต่ละโครงการใช้ระยะเวลาานเพียงใด โครงการอบรมและสร้างทักษะอาชีพต่างๆ ถูกกำหนดมาจากนโยบายของเรือนจำหรือเป็นโครงการตามความต้องการของผู้ต้องขังหญิง มองว่าโครงการของเรือนจำมีประโยชน์ต่อผู้ต้องขังหญิงอย่างไรบ้าง รู้สึกอย่างไรกับโครงการเหล่านี้

- การจะเข้าอบรมหรือฝึกทักษะในแต่ละโครงการของเรือนจำ มีกระบวนการคัดเลือกผู้ต้องขังหญิงอย่างไรบ้าง ใครเป็นผู้คัดเลือก เกณฑ์การคัดเลือกเป็นอย่างไร ผู้ที่จะได้รับเลือกต้องมีคุณสมบัติอย่างไร เพราะเหตุใด

- ชอบการอบรมหรือสร้างทักษะด้านใดมากที่สุด เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น รู้สึกอย่างไรที่ได้ทำงานนั้น ชอบการอบรมหรือสร้างทักษะด้านใดน้อยที่สุด เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น รู้สึกอย่างไร

- ฝึกอาชีพอยู่ฝ่ายใด เหตุใดจึงเข้ามาฝึกอาชีพนี้ ช่วยเล่ารายละเอียดของกระบวนการสมัครและกระบวนการคัดเลือกผู้ต้องขังที่จะเข้ามาฝึกอาชีพในฝ่ายนี้

- ช่วยเล่ารายละเอียดของกระบวนการเรียนการสอนภาคทฤษฎีและการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ ใครเป็นครูผู้สอน มีกระบวนการเรียนการสอนอย่างไรบ้าง ใช้ระยะเวลาในการเรียนนานเพียงใด

- ช่วยเล่ารายละเอียดของการฝึกฝนตนเองเพื่อให้ชำนาญในงานด้านนี้ ว่าต้องใช้ทักษะ/ความรู้ด้านไหนบ้าง ต้องใช้เวลาในการฝึกฝนนานแค่ไหนจนเรียกได้ว่าทำได้ทำเป็น พิจารณาจากอะไรบ้าง เคยเป็นผู้สอนผู้ต้องขังคนอื่นหรือไม่ เพราะเหตุใด สอนผู้อื่นอย่างไร

- ผลลัพธ์ที่ได้จากการฝึกอาชีพของเราสามารถจะนำไปจำหน่ายได้หรือไม่ สร้างรายได้มากน้อยเพียงใด รายได้ส่วนนี้นำไปใช้อะไร เก็บสะสมไว้บ้างหรือไม่ เพราะเหตุใด

- ภาคภูมิใจในผลลัพธ์ที่เราทำหรือไม่ รู้สึกอย่างไร อยากจะทำต่อไปเรื่อยๆหรือไม่ เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

- มองว่าทักษะหรืออาชีพที่เราฝึกปฏิบัติว่ามีคุณค่าต่อตัวเราอย่างไรบ้าง อยากให้มีการจัดอบรมหรือสร้างทักษะอาชีพอื่นๆใดบ้าง นอกเหนือจากที่เรือนจำกำหนด เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น เคยนำเสนอโครงการที่ต้องการกับเรือนจำบ้างหรือไม่ สำเร็จหรือไม่ อย่างไรบ้าง ช่วยเล่ารายละเอียด

- หากไม่ชอบเข้ารับการอบรมหรือฝึกอาชีพตามที่เรือนจำกำหนด เรือนจำมีกระบวนการลงโทษหรือไม่ อย่างไร มีวิธีการในการจัดการกับปัญหาตรงนี้อย่างไร

- ทราบหรือไม่ว่า ผู้ต้องขังชายมีการอบรมหรือฝึกอาชีพอย่างไรบ้าง แตกต่างไปจากเราหรือไม่ อย่างไร รู้สึกอย่างไรต่อความเหมือนหรือความแตกต่างนี้ เคยคิดอยากฝึกอาชีพหรือเข้าอบรมแบบผู้ต้องขังชายหรือไม่ เหตุใดจึงคิดเช่นนั้น

- คิดว่า การอบรมหรือฝึกอาชีพในเรือนจำสามารถนำไปใช้สร้างอาชีพสร้างรายได้ให้กับตนเองเมื่อพ้นโทษหรือไม่ ในอนาคตอยากจะประกอบอาชีพจากทักษะที่ได้เรียนรู้จากเรือนจำหรือไม่ เพราะเหตุใด

- การใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำ นอกเหนือจากกิจกรรมต่างๆ เช่น งาน การฝึกอาชีพ หรือการอบรมที่เรือนจำกำหนดแล้ว ผู้ต้องขังหญิงคนอื่นๆ ใช้เวลาส่วนตัวหรือเวลาว่างในวันเสาร์อาทิตย์ทำอะไรบ้าง ช่วยเล่ารายละเอียด และตัวเราเองมีกิจกรรมยามว่างอย่างไร ทำอะไรบ้าง กับใคร เพราะเหตุใดจึงเลือกที่จะทำสิ่งนั้น มีคนแนะนำหรือเลือกด้วยตัวเอง และกิจกรรมยามว่างนั้นสร้างประโยชน์ทางร่างกายและคุณค่าทางจิตใจของเราอย่างไรบ้าง ทำแล้วรู้สึกอย่างไร (ตะล่อมถามให้เห็นกระบวนการต่อต้านขัดขืนผ่านพื้นที่ของกิจกรรมยามว่าง เช่น การสร้างครอบครัวหรือบ้าน, การสมมติบทบาทพ่อแม่ ลูกในครอบครัว, การทำอาหารที่ต้องการกินเอง)

- ในเวลาว่าง เจ้าหน้าที่ของเรือนจำจะให้อิสระในการใช้ชีวิตมากน้อยแค่ไหน ในระหว่างที่ทำกิจกรรมยามว่างหรือกิจกรรมสันทนาการ มีเจ้าหน้าที่คอยควบคุมดูแลหรือไม่ อย่างไร

- เรือนจำมีข้อห้ามหรือกฎข้อบังคับในการใช้เวลาว่างอย่างไรบ้าง อะไรทำได้ อะไรทำไม่ได้ เพราะเหตุใด รู้สึกอย่างไรต่อกฎหรือข้อกำหนดเหล่านี้

- เล่นกีฬาในเวลาว่างบ้างหรือไม่ กีฬาที่เลือกเล่นคือกีฬาอะไร เพราะเหตุใดจึงเลือกเล่นกีฬา นี่ใครเป็นผู้ฝึกสอน ช่วยเล่ารายละเอียดถึงกระบวนการเรียน การฝึกฝนตัวเองในการเล่นกีฬาประเภทนี้ เคยมีโอกาสได้ไปแข่งกีฬาหรือไม่ เคยได้รับรางวัลจากการแข่งขันหรือไม่ รู้สึกอย่างไรต่อรางวัลที่ได้รับ ภาคภูมิใจหรือไม่ เคยมีโอกาสได้สอนเพื่อนผู้ต้องขังคนอื่นๆ เล่นกีฬาหรือไม่ มีกระบวนการสอนอย่างไรบ้าง

- ใช้เวลาว่างไปกับการจับกลุ่มพูดคุยกันเรื่องความสวยงามบ้างหรือไม่ คิดว่าความสวยงามจำเป็นสำหรับผู้หญิงหรือไม่ เพราะเหตุใด แล้วในความคิดเห็นของเรามองประเด็นนี้อย่างไร

- ความสวยงามสำหรับผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำในความหมายของเราคืออะไร ผู้ต้องขังหญิงที่ถือว่าสวยต้องมีลักษณะ รูปร่าง หน้าตา ผิวพรรณ ทรงผม แต่งกายอย่างไร แตกต่างจากความสวยงามแบบผู้หญิงในสังคมทั่วไปหรือไม่ อย่างไรบ้าง รู้สึกอย่างไรกับความสวยงามตามแบบผู้ต้องขังหญิง แล้วตัวเราต้องสวยแบบนั้นหรือไม่ ไม่สวยได้ไหม ผู้ต้องขังหญิงที่ไม่สนใจเรื่องความสวยงามจะถูกมองอย่างไรบ้างจากสังคมในเรือนจำ

- ช่วยเล่ารายละเอียดว่า ในขณะที่อยู่ในเรือนจำต้องดูแลตัวเองอย่างไรบ้างเพื่อให้สวยงาม อยู่เสมอ มีกิจกรรมอะไรบ้างในเรื่องความสวยงาม หาซื้ออุปกรณ์เสริมความงามด้วยวิธีการใด กิจกรรมด้านความสวยงามนี้เป็นวิธีการหรือกระบวนการในการดูแลตัวเองด้านความสวยงามในแบบที่ปรารถนาหรือไม่ อย่างไร มีข้ออุปสรรคอะไรบ้าง จัดการกับอุปสรรคนั้นอย่างไรบ้าง แตกต่างจากการดูแลความสวยงามเมื่อตอนที่ยังไม่ถูกจำขังหรือไม่ อย่างไรบ้าง

- สามารถเสริมสวยได้ตามความต้องการของตนเองมากน้อยแค่ไหน มีข้อจำกัดอะไรบ้าง การเสริมสวยแบบใดที่เรือนจำอนุญาตให้ทำได้/ทำไม่ได้ เพราะเหตุใด รู้สึกอย่างไรต่อข้อจำกัดของเรือนจำ หากเราเสริมสวยมากเกินไปกว่าที่เรือนจำกำหนด เรือนจำมีวิธีการลงโทษหรือไม่ อย่างไรบ้าง แก้ไขปัญหานั้นอย่างไร

- เรือนจำเป็นพื้นที่ที่คนอยู่ร่วมกันจำนวนมาก ในเรือนจำเป็นผู้ต้องขังหญิงที่มีปัญหาสุขภาพมากน้อยแค่ไหน เป็นปัญหาสุขภาพด้านใดบ้าง คิดว่าปัญหาสุขภาพดังกล่าวมีสาเหตุมาจากอะไร เพราะเหตุใด

- ระบบการให้บริการด้านสุขภาพของเรือนจำเป็นสำคัญกับเรื่องใดมากที่สุด เรือนจำเป็นระบบการให้บริการด้านสุขภาพ ทั้งในการดูแลและสุขภาพของผู้ต้องขังหญิงอย่างไร มองว่ากระบวนการนั้นมีประสิทธิภาพหรือไม่ อย่างไร เพียงพอหรือไม่ อย่างไร

- เรือนจำเป็นกระบวนการจัดการกับผู้ป่วยในแต่ละโรคอย่างไรบ้าง (โรคติดต่อร้ายแรง โรคติดต่อ โรคทั่วไป) มีการจัดแบ่งพื้นที่ บุคลากรทางการแพทย์ อุปกรณ์เครื่องมือทางการแพทย์อย่างไร เป็นไปตามความต้องการของผู้ป่วยหรือไม่ เพราะเหตุใด

- การที่เราเป็นผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำเป็นกระบวนการหรือแนวปฏิบัติในการป้องกันตัวเองจากความเจ็บป่วยหรือปัญหาด้านสุขภาพอย่างไรบ้าง และหากเกิดปัญหาสุขภาพขึ้นมีวิธีการหรือแนวปฏิบัติในการดูแลรักษาตัวเองอย่างไร อาศัยการบริการด้านสุขภาพของเรือนจำเป็นหรือไม่ อย่างไรบ้าง วิธีการดังกล่าวนี้เกิดขึ้นได้อย่างไร ใครเป็นผู้แนะนำ อย่างไรบ้าง

- คิดว่า หากไม่ได้ถูกจำขัง การดูแลตนเองและการรักษาพยาบาลเมื่อเกิดความเจ็บป่วยจะเป็นอย่างไร มีวิธีการอย่างไร แตกต่างจากในขณะนี้ที่ถูกจำขังในเรือนจำเป็นมากน้อยแค่ไหน อย่างไรบ้าง (ตะล่อมถามเพื่อให้เห็นว่า การตกอยู่ในสภาพที่เป็นผู้ต้องขังหญิง ต้องสยบยอมต่อระบบการบริการสุขภาพเท่าที่เรือนจำเป็นจัดให้ โดยไม่ควรเรียกร้องสิ่งใด)

- (กรณีเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์และคลอด) ช่วยเล่ารายละเอียดนับตั้งแต่ในระหว่างการตั้งครรภ์ กระบวนการดังกล่าวสามารถอำนวยความสะดวกให้ผู้ต้องขังหญิงมากน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด ในแต่ละขั้นตอนของการตั้งครรภ์และคลอด เรือนจำเป็นกระบวนการในการจัดพื้นที่ ตารางเวลา ผู้ดูแล บุคลากรทางการแพทย์ อุปกรณ์เครื่องมือ สิ่งอำนวยความสะดวก สถานพยาบาลที่รองรับให้แก่ผู้ต้องขังหญิงหรือไม่ อย่างไรบ้าง รู้สึกอย่างไรกับกระบวนการดูแลเหล่านี้

- (กรณีเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์และคลอด) ช่วยเล่ารายละเอียดในการคลอด กระบวนการดังกล่าวสามารถอำนวยความสะดวกให้ผู้ต้องขังหญิงมากน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด ในแต่ละขั้นตอนของการตั้งครรภ์และคลอด เรือนจำเป็นกระบวนการในการจัดพื้นที่ ตารางเวลา ผู้ดูแล บุคลากรทางการแพทย์ อุปกรณ์เครื่องมือ สิ่งอำนวยความสะดวก สถานพยาบาลที่รองรับให้แก่ผู้ต้องขังหญิงหรือไม่ อย่างไรบ้าง รู้สึกอย่างไรกับกระบวนการดูแลเหล่านี้

- (กรณีเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์และคลอด) ช่วยเล่ารายละเอียดภายหลังการคลอด กระบวนการดังกล่าวสามารถอำนวยความสะดวกให้ผู้ต้องขังหญิงมากน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด ในแต่ละขั้นตอนของการตั้งครรภ์และคลอด เรือนจำเป็นกระบวนการในการจัดพื้นที่ ตารางเวลา ผู้ดูแล บุคลากรทางการแพทย์ อุปกรณ์เครื่องมือ สิ่งอำนวยความสะดวก สถานพยาบาลที่รองรับให้แก่ผู้ต้องขังหญิงหรือไม่ อย่างไรบ้าง รู้สึกอย่างไรกับกระบวนการดูแลเหล่านี้

- (กรณีเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์และคลอด) ความเป็นแม่มีความหมายต่อตัวเองอย่างไรบ้าง เมื่อทราบว่าตั้งครรภ์ได้วางแผนการดูแลตนเองและลูกในครรภ์อย่างไรบ้าง ต้องทำอะไรบ้างในการเตรียมตัวเป็นแม่

- (กรณีเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์และคลอด) รู้สึกอย่างไรเมื่อต้องมาดูแลลูกในครรภ์และคลอดในเรือนจำ วางแผนการดูแลตนเองและลูกอย่างไรภายใต้ข้อจำกัดของเรือนจำ ต้องปรับตัวอย่างไรบ้างเพื่อดูแลตนเองและลูกให้ดีที่สุด หากไม่ถูกจำขังในเรือนจำ คิดว่าจะดูแลตนเองและลูกด้วยวิธีการอย่างไรบ้าง

- (กรณีเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์และคลอด) คิดอย่างไรต่อการบริการทางการแพทย์สำหรับผู้ต้องขังตั้งครรภ์และคลอดในเรือนจำ รู้สึกอย่างไรกับการให้บริการของเรือนจำ สิ่งใดที่เป็นปัญหาหรืออุปสรรคมากที่สุด เพราะเหตุใด มีวิธีการแก้ไขปัญหานั้นอย่างไรบ้าง

- (กรณีเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์และคลอด) นอกเหนือจากสิ่งที่เรือนจำจัดให้แล้ว มีวิธีการในการดูแลตนเอง ในระหว่างตั้งครรภ์ คลอด และภายหลังการคลอดด้วยตนเองหรือไม่ ใดบ้าง มีวิธีการหรือเทคนิคพิเศษใดบ้างในการดูแลตนเองและลูกให้ปลอดภัย วิธีการนั้นได้มาจากไหน ปรึกษาใคร เรื่องใดบ้าง

- (กรณีเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์และคลอด) หากเรือนจำมีอุปกรณ์หรือสิ่งอำนวยความสะดวกไม่เพียงพอต่อความต้องการของเรา มีวิธีการแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร มีคนช่วยเหลือหรือไม่อย่างไร

- (กรณีเป็นผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์และคลอด) จากความยากลำบากในข้อจำกัดต่างๆของการตั้งครรภ์และคลอดได้เรียนรู้อะไรจากชีวิตในช่วงนี้บ้าง ทำให้คิดถึงครอบครัว คิดถึงแม่มากขึ้นหรือไม่ ใดบ้าง ความรู้สึกและประสบการณ์ในช่วงนี้ส่งผลต่อแผนชีวิตในอนาคตของเราหรือไม่ ใดบ้าง

- รู้สึกอย่างไรกับการบริการทางการแพทย์ของเรือนจำ โดยรวมพึงพอใจในระบบการให้บริการด้านสุขภาพของเรือนจำมากน้อยเพียงใด คิดว่าเรือนจำควรปรับปรุงแก้ไขการดูแลและป้องกันปัญหาสุขภาพด้านใดเพิ่มเติมอีกบ้าง เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

- เมื่อถึงเวลาเข้านอน สภาพการนอนในเรือนจำเป็นอย่างไร รู้สึกอย่างไรบ้าง เราต้องนอนอย่างไรเพื่อให้สามารถหลับได้ มาแรงๆ ทำได้เลยหรือไม่ ต้องใช้เวลานานเพียงใด ใครเป็นผู้แนะนำ มีหรือไม่ที่นอนไม่หลับ เพราะเหตุใด มีวิธีการจัดการกับเรื่องนี้อย่างไรบ้าง

- เคยหนีหรือแหกคุก (แหกหัก) บ้างหรือไม่ บ่อยแค่ไหน เพราะเหตุใด การแหกคุกประสบความสำเร็จหรือไม่ ใดบ้าง หากไม่สำเร็จถูกลงโทษอย่างไร หลังจากนั้นเคยคิดหนีอีกหรือไม่ เพราะเหตุใดจึงคิดเช่นนั้น หากไม่เคยแหกคุก พอจะทราบไหมว่าเคยมีเหตุการณ์แหกคุก ในเรือนจำหรือไม่ ช่วยเล่ารายละเอียดเหตุการณ์ การแหกคุกดังกล่าวประสบความสำเร็จหรือไม่ ใดบ้าง หากไม่สำเร็จ ผู้ต้องขังที่แหกคุกถูกลงโทษอย่างไรบ้าง หลังจากเหตุการณ์นั้นเจ้าหน้าที่และเรือนจำควบคุมผู้ต้องขังเหล่านี้มากขึ้นหรือไม่ ใดบ้าง

4) ระบบความสัมพันธ์ในเรือนจำ

- ความสัมพันธ์กับผู้คุมหรือเจ้าหน้าที่เป็นอย่างไรบ้าง เจ้าหน้าที่คอยช่วยเหลือ แนะนำ หรือให้คำปรึกษาอะไรบ้างกับเรา รู้สึกอย่างไรต่อเจ้าหน้าที่หรือผู้คุมบ้าง เคยถูกลงโทษจากเจ้าหน้าที่หรือไม่ เนื่องจากสาเหตุใด ถูกลงโทษอย่างไร รู้สึกอย่างไรต่อการลงโทษนั้น

- ในระหว่างที่อยู่ในเรือนจำเคยถูกเจ้าหน้าที่ตรวจค้นร่างกาย/ ค้นห้อง/ ค้นลิ้นชักเกอร์หรือไม่ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติอย่างไรบ้างในการตรวจค้น รู้สึกอย่างไรต่อสิ่งที่เกิดขึ้น หากเรามีสิ่งที่เรือนจำห้ามไว้ในครอบครอง เรามีวิธีการอย่างไรไม่ให้เจ้าหน้าที่ตรวจค้นเจอ วิธีนั้นใช้ได้ผลหรือไม่ อย่างไรบ้าง

- ในเรือนจำมีกระบวนการคัดเลือกแม่ห้องมาเป็นผู้ช่วยเจ้าหน้าที่อย่างไร แม่ห้องต้องมีคุณสมบัติอย่างไร ทำหน้าที่อะไรบ้าง เมื่อพบเจอผู้กระทำผิดกฎหมายของเรือนจำแม่ห้องจะทำการอย่างไรกับบุคคลนั้น และตัวเราเองต้องปฏิบัติตามอย่างไรเพื่อไม่ให้แม่ห้องรายงานพฤติกรรมของเราแก่เจ้าหน้าที่ และหากเรามีปัญหากับผู้ต้องขังคนอื่น ๆ จะมีวิธีการหลบเลี่ยงแม่ห้องอย่างไรบ้าง

- ความสัมพันธ์กับผู้ต้องขังคนอื่น ๆ เป็นอย่างไรบ้าง ราบรื่นหรือมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกัน ปัญหาที่เกิดขึ้นบ่อยในเรือนจำส่วนใหญ่เป็นเรื่องใด เพราะเหตุใด เรือนจำมีวิธีการแก้ไขปัญหานี้อย่างไร ได้ผลมากน้อยแค่ไหน ตัวเราเองมีวิธีการป้องกันหรือจัดการตนเองไม่ให้เกิดปัญหาที่ว่านี้หรือไม่ อย่างไรบ้าง ตลอดเวลาที่ผ่านมาเคยเกิดปัญหาความขัดแย้งกับผู้ต้องขังคนอื่นหรือไม่ เพราะเหตุใดบ่อยแค่ไหน มีวิธีการจัดการกับปัญหานั้นอย่างไรบ้าง

- ในกลุ่มของเราที่สนิทสนมกันมีสมาชิกกี่คน แต่ละคนเป็นใคร เหตุใดจึงมารวมกลุ่มกันได้ ช่วยเหลือกันในเรื่องใดบ้าง มีการปรับทุกข์หรือปรึกษาปัญหาชีวิตกันบ้างหรือไม่ อย่างไรบ้าง

- ในระหว่างที่อยู่ในเรือนจำ ความสัมพันธ์กับครอบครัว ญาติพี่น้อง คนใกล้ชิดเป็นอย่างไร ช่วยเล่ารายละเอียดว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น คิดว่าคนในครอบครัวหรือคนใกล้ชิดมองเราอย่างไร รู้สึกต่อเราอย่างไรบ้าง

5) ตัวตนของผู้ต้องขังหญิง

- ชอบทำกิจกรรมอะไรที่เรือนจำจัดให้มากที่สุด เพราะเหตุใด ชอบทำอะไรน้อยที่สุด เพราะเหตุใด และเห็นว่าเรือนจำควรจะมีกิจกรรมอะไรเพิ่มเติมอีกหรือไม่ อย่างไร

- สิ่งใดที่เป็นอุปสรรคหรือความยากลำบากในการใช้ชีวิตในเรือนจำมากที่สุด ช่วยเล่ารายละเอียดว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น และเราแก้ไขสถานการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการใด อย่างไรบ้าง

- ในตอนนี้ชีวิตเรามีความสุขกับเรื่องอะไรมากที่สุด มีความทุกข์กับเรื่องอะไรมากที่สุด เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

- ประสบการณ์หรือการเรียนรู้ที่ได้จากเรือนจำ ส่งผลให้ทัศนคติหรือมุมมองของเราเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหรือไม่ อย่างไรบ้าง ชีวิตภายในเรือนจำทำให้ได้ข้อคิด/ความรู้ หรือได้เรียนรู้อะไรบ้าง

- เคยครุ่นคิดหรือวางแผนชีวิตเมื่อพ้นโทษหรือไม่ วางแผนไว้อย่างไรกับชีวิตภายนอกเรือนจำในอนาคต อะไรคือเป้าหมายสำคัญที่สุดในชีวิต เพราะเหตุใด
- ใครเป็นแรงบันดาลใจ/กำลังใจในการต่อสู้ชีวิต เพราะเหตุใดจึงรู้สึกเช่นนั้น
- คิดว่าคนภายนอกมองเราอย่างไร รู้สึกอย่างไรต่อมายาภาพเหล่านั้น ทำให้ท้อแท้หรือไม่ แล้วมองตัวเองอย่างไร รู้สึกอย่างไรกับตนเอง ให้ความหมายตนเองอย่างไร คิดว่าตนเองแตกต่างไปจากผู้หญิงทั่วไปที่อยู่นอกเรือนจำหรือไม่ เหตุใดจึงคิดเช่นนั้น

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	เบญจวรรณ บุญโทแสง
วันเดือนปีเกิด	15 พฤศจิกายน 2521
สถานที่เกิด	โรงพยาบาลร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	330/1 ถนนเทวภิบาล ตำบลในเมือง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด 45000
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	อาจารย์ประจำสาขารัฐศาสตร์ คณะนิติรัฐศาสตร์
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2545	ศิลปศาสตรบัณฑิต (บ้านและชุมชน) (เกียรตินิยมอันดับสอง) จาก มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
พ.ศ.2556	รัฐศาสตรบัณฑิต (ทฤษฎีและเทคนิคทางรัฐศาสตร์) จาก มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
พ.ศ.2550	รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองการปกครอง) จาก มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
พ.ศ.2559	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (พัฒนศึกษาศาสตร์) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ